DAVID M. BUSS

Çeviren: Yasin Öner

Arzunun Evrimi

"ŞOK EDİCİ"
—WASHINGTON POST

İNSANLARIN CİNSEL SEÇİM STRATEJİLERİ

Türkçede İlk Defa

liberus

İkinci Baskı

© Liberus Kitap - 2023
© David M. Buss - 2016

Yazar: David M. Buss
Kitabın Adı: *Arzunun Evrimi: İnsanların Cinsel Seçim Stratejileri*
Orijinal Adı: *The Evolution of Desire: Strategies of Human Mating*
Çeviren: Yasin Öner

Sertifika No: 49834
ISBN: 978-625-6982-10-9

Liberus Kitap: doksan sekiz
Bilim Tarihi: üç

İkinci Baskı: ağustos iki bin yirmi üç

Yayın Yönetmeni: Faruk Akhan
Editör: Halûk Kürşad Kopuzlu
Sayfa Düzeni: Burhan Üçkardeş
Kapak Tasarım: Ömer Faruk Yıldız

Baskı-Cilt: Repar Tasarım Matbaa, Yenibosna Merkez Mh. Cemal Ulusoy Cd. No: 43 Bahçelievler/İstanbul (Sertifika No: 40675)

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım amacıyla yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmadan hiçbir şekilde çoğaltılamaz.

Bu kitabın Türkçe yayın hakları Nurcihan Kesim Telif ve Lisans Hakları Ajansı Tic. Ltd Şti. aracılığıyla alınmıştır.

Osmanağa Mh. Vahap Bey Sk. No: 17 Daire: 10
Kadıköy/İstanbul

liberus

www.liberus.com.tr

Tel: +90 216 418 04 38
Mail: liberus@liberplus.com.tr

Liberus Kitap, Liber Plus Yay. ve Org. Tic. Ltd. Şti.'nin tescilli markasıdır.

liberus

Arzunun Evrimi

İnsanların Cinsel Seçim Stratejileri

David M. Buss

Çeviren: Yasin Öner

David M. Buss

Austin'deki Texas Üniversitesi'nde psikoloji profesörüdür ve aralarında *Why Women Have Sex, The Murderer Next Door, The Dangerous Passion* ve şu anda beşinci baskısını yapan *Evolutionary Psychology* ders kitabının da bulunduğu dokuz kitabın yazarıdır. Austin, Texas'ta yaşamaktadır..

İÇİNDEKİLER

Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş Baskıya Önsöz.....7
1. Cinsel İlişkinin Kökenleri.....11
2. Kadınlar Ne İster.....43
3. Erkekler Ne İster.....98
4. Günübirlik İlişkiler.....136
5. Birinin İlgisini Çekme.....180
6. Birlikte Yaşama.....224
7. Cinsel Çatışma.....262
8. Ayrılık.....316
9. Zamanla Gelen Değişimler.....344
10. Cinsiyetler Arası Uyum.....384
Teşekkür.....408
Kaynakça.....412

Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş Baskıya Önsöz

1994 yılında *Arzunun Evrimi*'nin ilk baskısının yayımlanmasından bu yana, insan cinsel ilişkileri üzerine yeni bilimsel araştırmalar açısından bir patlama yaşandı. Ana akım psikolojide onlarca yıldır ihmal edilmesine rağmen bu konu artık hak ettiği ilgiyi görmeye başladı. Evrimsel süreçteki hiçbir şey, üreme kadar etkili bir işleve sahip değildir. Eş bulmayı başaramayanlar, sonraki nesillere kendilerini aktaramazlar. Bu sebeple, yaşayan her insan, milyonlarca yıl öncesine uzanan, uzun, kesintisiz ve başarılı çiftleşmeler dizisinden türemiştir. Atalarımızdan herhangi biri cinselliğin getirdiği karmaşık engelleri aşmayı başaramamış olsaydı bu zorlu adımları düşünmek için bile hayata gelmiş olamazdık. Zihinlerimizin cinsel ilişkilere yaklaşımı -romantizmin görkemi, tutkunun coşkusu, aşkın zaferi- bu evrim sürecinin ürünleridir.

Kitabın ilk baskısı memnuniyet verici miktarda fazla ilgiyle karşılandı ancak aynı zamanda bazı güçlü tepkileri de kışkırttı. Gösterilen tepkinin yoğunluğu ise muhtemelen konunun önemini yansıtmaktadır. İnsanlar kendileri adına derin kişisel bağlantılara sahip olduğu alanlarda tarafsız entelektüel söylemlerde bulunma adına iyi bir tasarıma sahip değilmiş gibi görünüyor. Kitap yayımlanmadan önce bazı okuyucular, içerdiği bilgilerin geniş kitlelerce öğrenilmesi halinde çok zararlı hale gelebileceği için, basımının önüne geçilmesi gerektiğini bile söylediler. Ba-

zıları, sosyal bilimlere on yıllardır egemen haldeki dogma, temel cinsel psikoloji açısından kadın ve erkeğin esasen aynı olduğunu iddia ettiğinden, ilişki stratejilerinde cinsiyet farklılıklarının varlığına inanmayı reddetti. Diğerleri, muazzam bilimsel bulguları kabul etti ancak cinsiyet farklılıklarının evrimsel kökenlerine inanmayı reddetti. Çoğu insan, doğal seçilim ve cinsel seçilim süreçlerinden mucizevi bir şekilde muaf olduğunu düşünmekten hoşlanır. Bu çalışmaya yönelik düşmanlığın tamamen olmasa da büyük ölçüde azalması cesaret vericidir. İlişkilere yönelik araştırma ana akıma girdi ve artık tüm dünyada biliniyor; *Arzunun Evrimi*'nin ilk baskısı on dile çevrildi.

Arzunun Evrimi'nin esas baskısı, insan cinselliğinin bazı gizemlerine ışık tuttu ancak aynı zamanda bilgi açısından, özellikle de kadın cinselliğinin karmaşıklığına işaret eden bazı boşluklar bıraktı. Bunlar bu baskıda daha da derinlemesine ele alındı. Yeni baskı aynı zamanda cinselliğin bazı süregelen gizemlerine de yöneldi. Eşcinsellik neden vardır? Erkekler ve kadınlar "sadece arkadaş" olabilir mi? Kısa vadeli ilişkilere yönelik stratejiler izleyen insanlar, bağlılıklardan nasıl kaçınırlar? Kadınlar tecavüze karşı kimi savunma biçimleri geliştirmiş midir? Erkekler ve kadınlar birbirlerinin zihnini okuma noktasında son derece önyargılı mıdır? Bu konulardan bazıları esas baskıda kısaca tartışıldı ve 2003 yılındaki ciltsiz baskıya eklenen iki ek bölümde daha da uzun ele alındı. Ancak bu konular, son yirmi iki yıllık teori ve araştırmayı yansıtacak şekilde baştan sona tamamen gözden geçirildi ve kitabın güncellenmiş olan bu baskısına tamamıyla dâhil edildi.

Birine çekiç verirseniz her şeyi çivi gibi görebileceği klişesinin farkında olsam da cinsel ilişki stratejilerinin, insanların neredeyse her eylemine nüfuz ettiğine inanmaya başladım. Bunları her yerde görüyorum. Bunlar, kadınlar arasındaki statü

hiyerarşilerini şekillendirir ve erkekler açısından cinsel ihaneti besler. Erkeklerde ergenliği geciktirirken, diğer uçta ise erken ölüme sebep olurlar; bu iki olgu da cinsel rekabetin ürünleridir. İnsanları sevginin kucağında birleştirir ve kıskançlık ve cinsel sadakatsizlikle eşleri birbirlerinden uzaklaştırırlar. İnsan cinsel psikolojisi, tüm görkemli ve rahatsız edici tezahürleri açısından sosyal eylemlerimizin içine derinden gömülüdür.

1
Cinsel İlişkinin Kökenleri

Bizler, antik bilgeliğin yürüyen arşivleriyiz.
Helene Cronin, *The Ant and the Peacock*

İnsanlar olarak cinsel ilişkiler bizi keyiflendirir, eğlendirir ve dedikodularımızı körükler ancak aynı zamanda oldukça kafa karıştırıcıdır. Bütün kültürlerde insan faaliyetleri açısından çok az alan, böylesine çok tartışmayı, yasayı veya böylesi ayrıntılı ritüelleri beraberinde getirmiştir. Yine de cinsel ilişkilere dair unsurlar, insan kavrayışına her zaman meydan okuyormuş gibi görünür. Kadınlar ve erkekler, kimi zaman kendilerini mutsuz edecek eşler seçerken bulurlar. Kimi eşler onları psikolojik ve fiziksel açıdan istismar eder. Kimileri sessiz bir çaresizlik içinde eşleriyle yaşamlarına devam eder. Yeni eşleri kendine çekme çabaları ise genellikle geri teper. Çiftler arasında çatışmalar patlak verir, karşılıklı suçlama ve umutsuzluk döngüsü onları aşağı doğru çeker. En iyi niyetlere ve ömür boyu sürsün diye edilen aşk yeminlerine rağmen, evli çiftlerin neredeyse yarısı boşanır.

Acı, ihanet ve kayıp, olağan romantik aşk kavramlarıyla keskin bir tezat oluşturur. Gerçek aşka, "biricik eşimizi" bulacağımıza inanarak büyürüz. Bir kez evlenince, mutluluk içinde sonsuza dek mutlu yaşayacağımızı varsayarız. Ancak gerçeklik,

inançlarımızla nadiren örtüşür. Boşanma oranlarına, yüzde 30 ila 50'lik evlilik dışı ilişki vakalarına ve birçok ilişkiyi yerle bir eden kıskançlık öfkelerine yüzeysel bir bakış bile bu yanılsamaları paramparça eder.

Cinsel ilişkilerdeki uyumsuzluk ve çözülme, sıklıkla başarısızlık belirtileri olarak görülür. Evlilik yaşamının doğal durumundaki bozulmalar veya çarpıklıklar olarak ele alınır. Kişisel yetersizlik, olgunlaşmamışlık, nevroz, irade açısından başarısızlık veya eş seçiminde salt yetersiz bir seçime işaret ettiği düşünülür. Oysa bu görüş kökten yanlıştır. Cinsel ilişkilerdeki çatışma bir istisna değil, bir kaidedir. Bu çatışmalar, bir erkeğin tekliflerini reddeden karısına duyduğu öfkeden, bir kadının eve zamanında gelmeyen veya ona yardım etmeyen kocasına karşı duyduğu hayal kırıklığına kadar uzanır. Yine de bu yaygın kalıplar, konunun kolayca açıklanması adına yetersizdir. Bu açıdan insan doğasındaki daha derin, daha çok şey anlatan, tam olarak anlamadığımız bir şey işin içindedir.

Sorun, aşkın insan yaşamındaki merkezî konumu sebebiyle karmaşıklaşır. Aşkın getirdiği duygular, onları yaşadıkça bizi büyüler ve yoksunluklarında fantezilerimizi işgal eder. Aşkın coşkusu ve ızdırabı şiire, müziğe, edebiyata, pembe dizilere ve aşk romanlarına diğer her konudan daha fazla hâkimdir. Sosyal bilimlerdeki yaygın inanışın aksine aşk, Batılı aylak sınıfların meydana getirdiği yeni bir icat değildir. Tüm kültürlerden insanlar aşkı deneyimler ve aşk için özel ifadeler türetir.[1] Bağlılığın temel bileşenleri, sevilen kişilere yönelik idealize edilmiş kimi düşünceler, derin bir empati ve ezici bir tutku ile birleşen aşkın böylesine yaygın olması, bizi onun insan deneyiminin kaçınılmaz bir parçası ve herkes açısından durumun benzer olduğuna ikna edebilir.[2]

1. Jankowiak ve Fisher, 1992.
2. Beach ve Tesser, 1988; Sternberg, 1988.

İnsan cinsel ilişkisinin gerçek ve paradoksal doğasını anlamadaki başarısızlığımız hem bilimsel hem de sosyal açıdan maliyetlidir. Bilim, insanların neden aşk arayışı ve ilişkileri sürdürme mücadelesi adına yıllarını feda ettikleri gibi hayatın en şaşırtıcı sorularından bazılarını yanıtsız bırakır. Sosyal yaşamdaki bu cehaletimiz bizi hüsrana uğratır, çaresiz bırakır ve ister çevrimiçi arkadaşlık sitelerinde ister üniversite kampüslerinde ister işyerlerinde isterse evlerimizde olsun, ilişkiler ters gittiğinde çoğu zaman canımız acır.

İnsanların aradığı derin aşkı, en değerli ilişkilerimize nüfuz eden bu çatışmayla uzlaştırmamız gerekiyor. Hayallerimizi gerçekle bağdaştırmamız gerekiyor. Bu şaşırtıcı çelişkileri anlamak için evrimsel geçmişimize; bedenlerimiz kadar zihinlerimizi de oyan ve şekillendiren, cinsel ilişki stratejilerimizin hayatta kalma stratejilerimiz kadar önemli olduğu geçmişimize bakmalıyız.

Evrimsel Kökler

Charles Darwin, bir asırdan fazla bir süre önce, cinsel ilişkilerin gizemleri adına devrim niteliğinde bir açıklama sundu.[1] Kimi hayvanların hayatta kalmalarını engelleyen özelliklere sahip olması yönündeki şaşırtıcı gerçek ilgisini çekmişti. Pek çok türde görülen rengârenk ve kocaman tüyler, büyük boynuzlar ve diğer göze çarpan özellikler hayatta kalma açısından maliyetli görünür. Darwin tavus kuşlarının yırtıcıları doğrudan kendine çekebilecek parlak tüylerinin nasıl geliştiğini ve nasıl böylesine yaygınlaştığını merak ediyordu. Bu tuhaflığa verdiği cevap ise tavus kuşlarının tüylerinin, arzu ettikleri eşler için cinsel rekabette bir avantaj ve üreme açısından başarı yakalamak için evrimleştiği yönündeydi. Hayatta kalmaktan ziyade çiftleşmede

1. Darwin, 1859, 1871.

avantaj sağlamak için kimi özelliklerin evrimleşmesi, cinsel seçilim olarak bilinir.

Darwin'e göre cinsel seçilim iki biçimde gerçekleşir. Birincisinde, tür içinde hemcinsler birbirleriyle rekabet eder ve bu rekabetin sonucu kazanan taraf, karşı cinstekilerle daha fazla cinsel etkileşime girme olanağı kazanır. Kavga ederken boynuzları birbirine kilitlenmiş iki geyik, bu hemcins rekabeti adına akla gelebilecek ilk görüntülerden biridir. Daha fazla güç, zekâ veya çekicilik gibi bu rekabetlerde başarıya götüren nitelikler; galip gelenler daha sık çiftleşebildikleri ve dolayısıyla başarılarını sağlayan bu nitelikleri genler yoluyla aktarabildikleri için gelişir.

Diğer cinsel seçilim biçiminde ise bir cinsiyettekiler, karşı tarafın belirli niteliklerine yönelik geliştirdikleri tercihlerine göre kendilerine eş seçerler. Arzu edilen nitelikler evrilir, yani zaman içinde daha sık görülür çünkü bu niteliklere sahip hayvanlar eş olarak daha sık seçilir ve arzu edilmelerini sağlayan genler daha sık aktarılır. İstenen niteliklerden yoksun hayvanlar çiftleşme sürecinden dışlanır ve istenmeyen niteliklere sahip genler yok olur. Tavus kuşları tüyleri daha fazla parıldayan eş adaylarını tercih ettiğinden, donuk renkli tüylere sahip erkek tavus kuşları evrimsel açıdan geride kalır. Günümüzde tavus kuşları parlak tüylere sahiptir çünkü evrimsel tarih boyunca dişi tavus kuşları göz kamaştırıcı ve renkli erkeklerle çiftleşmeyi tercih etmişlerdir.

Darwin'in cinsel seçilim teorisi, evrimsel değişimin meydana gelebileceği iki anahtar süreci tanımlayarak çiftleşme davranışlarını açıklamaya çalışır: bir eş için yapılan tercihler ve bir eş için verilen rekabet. Ancak teoriye erkek bilim insanları tarafından bir yüzyıldan fazla bir süredir şiddetle karşı çıkıldı çünkü aktif eş seçimi, kısmen de olsa cinsel ilişkiler açısından pasif

kaldığı düşünülen dişilere çok fazla güç kazandırıyor gibi görünüyordu. Cinsel seçilim teorisine ana akım sosyal bilimciler tarafından da karşı çıkıldı çünkü teorinin insan doğasına ilişkin açıklaması içgüdüsel davranışları temel alıyor gibi görünüyor ve bu sebeple insanların benzersizliğini ve değişkenliğini en aza indiriyordu. Kültür, bilinç ve özgür iradenin bizi evrimsel güçlerden kurtardığını varsayıyorlardı. Cinsel seçilimin insanlara uygulanmasındaki asıl atılım, 1970'lerin sonlarında ve 1980'lerde, meslektaşlarımla birlikte psikoloji ve antropoloji alanlarında giriştiğimiz teorik çalışmalar yoluyla başladı.[1] Evrimin ürünleri olan ve zihinlerimizin temelinde yatan, hem insan davranışlarının olağanüstü esnekliğini hem de kadın ve erkeklerin izlediği aktif ilişki stratejilerini açıklamaya yardımcı olacak psikolojik mekanizmaları belirlemeye çalıştık. Bu yeni disiplinin adı, evrimsel psikolojidir.

Yine de bu alanda çalışmaya başladığım sıralar, insandaki cinsel ilişkiye yönelik davranışlar hakkında çok az şey biliniyordu. İnsan kitlelerinin oluşturduğu geniş yelpazede ilişkiler konusunda sinir bozucu bir bilimsel bulgu eksikliği vardı ve evrim teorisi adına ise neredeyse hiçbir kayda geçilmiş ve destekleyici çalışma yoktu. Kimi ilişkilere yönelik arzuların evrensel olup olmadığını, belirli cinsiyet farklılıklarının tüm kültürlerden insanlarda ortak özellik haline gelip gelmediğini veya kültürün kimi evrimsel tercihleri geçersiz kılacak kadar güçlü bir etki yapıp yapmadığını kimse bilmiyordu. Bu yüzden, insanlarda cinsel ilişkinin hangi özelliklerinin evrimsel ilkelerden kaynaklanabileceğini keşfetmek adına ana akım psikolojinin sunduğu geleneksel yoldan ayrıldım. Başlarda, ilişki tercihlerindeki cinsiyet farklılıklarıyla ilgili en bariz evrimsel tahminlerden birkaçını, örneğin erkeklerin bir

1. Evrimsel psikolojinin önde gelen savunucuları Cosmides ve Tooby, 1987; Daly ve Wilson, 1988; Pinker, 1997; Thornhill ve Thornhill, 1990a; Symons, 1979 ve Buss, 1989a, 1991a.

eşte gençliği ve fiziksel çekiciliği, kadınların ise statü ve ekonomik güvenilirliği arzulayıp arzulamadığını doğrulamak istiyordum. Bu amaçla ABD'deki 186 evli yetişkin ve 100 bekâr üniversite öğrencisiyle görüştüm ve kimi anketler yaptım.

Bir sonraki adım, bu çalışma tarafından ortaya çıkarılan psikolojik fenomenlerin türümüzün birer özelliği olup olmadığını doğrulamaktı. İnsan psikolojisi açısından cinsel ilişki duyulan arzular ve kimi diğer özellikleri evrimsel geçmişimizin ürünleriyse, bunlar yalnızca ABD'de değil, evrensel olarak da geçerli olmalıydı. Bu yüzden Almanya ve Hollanda da dâhil olmak üzere birkaç Avrupa ülkesinden başlayarak, diğer kültürlerde eşlerin nasıl seçildiğini araştırmak için uluslararası bir araştırma başlattım. Ancak kısa süre sonra, Avrupa kültürleri kendi aralarında pek çok özelliği paylaştığı için, evrimsel psikolojinin ilkeleri açısından bu araştırmanın gerçekten katı bir test sağlamak adına yetersiz kaldığını fark ettim. Beş yıllık bir süre içinde, çalışmamı Avustralya'dan Zambiya'ya kadar altı kıtada ve beş ada da bulunan otuz yedi kültürden elli ortak çalışanı içerecek şekilde genişlettim. Bu bölgelerdeki yerel sakinler, cinsel ilişkilere yönelik arzularını ölçecek testlere kendi ana dillerinde girdiler. Brezilya'da Rio de Janeiro ve Sao Paulo, Çin'de Şanghay, Hindistan'da Bangalore ve Ahmedabad, İsrail'de Kudüs ve Tel Aviv ve İran'da Tahran gibi büyük şehirlerden örnek kümeleri oluşturduk. Ayrıca Gujarat eyaletindeki Hintliler ve Güney Afrika'daki Zulular da dâhil olmak üzere kırsal bölgelerdeki toplulukları da inceledik. Hem iyi hem de kötü eğitimlileri ele aldık. On dörtten yetmişe kadar her yaştan katılımcının yanı sıra kapitalist, komünist, sosyalist vb. tüm ekonomik sistemlerden yerleri çalışmaya dâhil ettik. Tüm büyük ırk grupları, dinî gruplar ve etnik gruplar çalışmada yer aldı. Bu sürecin sonucunda çalışmamızda dünya çapında 10047 kişi yer aldı.

İnsanların cinsel ilişki arzuları üzerine şimdiye kadar yapılmış en büyük çalışma olan bu çalışma ise sadece bir başlangıçtı. Elde edilen bulgular buluşmalardan evliliğe, evlilik dışı ilişkilere ve boşanmaya kadar insan cinsel yaşamının her alanına dair çıkarımlar sağladı. Ayrıca cinsel taciz, yakın ilişki şiddeti, pornografi ve ataerkillik gibi önemli sosyal konularla da ilgiliydiler. Bu açıdan mümkün olduğu kadar çok alanı keşfetmek için laboratuvarımda daha sonra binlerce bireyi içeren elliden fazla yeni bilimsel çalışma başladı. Bu çalışmalara barlarda ve üniversite kampüslerinde birini arayan bekâr erkek ve kadınlar, bağlılıkları açısından çeşitli aşamalardaki çiftler, evliliğin ilk beş yılındaki yeni evli çiftler ve boşanmış çiftler dâhildi. Bu çalışmalar, sevgi eylemlerinden cinsel ihanet eylemlerine kadar uzanan birçok fenomeni ele aldı.

Tüm bu çalışmalardan elde edilen bulgular, meslektaşlarım arasında tartışmalara ve kafa karışıklığına sebep oldu çünkü birçok açıdan geleneksel bakış açısıyla çelişiyorlardı. Erkeklerin ve kadınların cinsel psikolojisine ilişkin standart görüşten radikal bir sapmaya işaret ediyorlardı. Bu kitaptaki amaçlarımdan biri, bu çeşitli bulgulardan, romantik kavramlara veya modası geçmiş bilimsel teorilere değil, mevcut bilimsel bulgulara dayanan bütünlüklü bir insan cinselliği teorisi formüle etmektir. İnsan cinselliği hakkında keşfettiklerimden bazıları hoş değildi. Örneğin cinsel hedeflerinin peşinde acımasızca koşan erkek ve kadınlar rakiplerini aşağılar, karşı cinsten kişileri kandırır ve hatta kendi eşlerinin dünyalarını altüst ederler. Bu keşifler beni rahatsız etti; insan cinselliğinin rekabetçi, çatışmacı ve aldatıcı yönlerinin var olmamasını tercih ederdim. Ancak bir bilim insanı, hoş bulmadığı bulgular yokmuş gibi davranamaz. Sonuçta eğer bu zorlu sonuçlar bir gün insan cinselliği konusunun anlaşılmasını daha iyi sağlayacaksa, konunun rahatsız edici yanlarıyla yüzleşmek gerekir.

Cinsel Stratejiler

Stratejiler, hedeflere ulaşma yöntemleri ve sorunları çözme araçlarıdır. İnsan cinselliğini, romantizmi, seksi ve sevgiyi doğaları gereği stratejik görmek garip gelebilir. Ancak insanlar, diğer eşeyli üreyen türler gibi eşlerini rastgele seçmezler. Olası eşleri ayrım gözetmeksizin kendilerine çekmezler. Rakiplerini can sıkıntısından aşağılamazlar. İlişkiler stratejiktir ve stratejiler de belirli sorunları başarılı bir cinsel ilişkiye götürecek şekilde çözmek için tasarlanmıştır. İnsanların bu sorunları nasıl çözdüğünü anlamak, cinsel stratejilerin bir analizini gerektirir.

Adaptasyonlar, hayatta kalma ve üremenin ortaya çıkardığı sorunlara gelişmiş çözümlerdir. Milyonlarca yıllık evrim ve doğal seçilim, besin sağlama sorununu çözmek için açlık mekanizmalarını, ağzımıza ne koyacağımız sorununu çözmek için yağa ve şekere duyarlı tat tomurcuklarını (çamur veya çakıl yerine meyve, et, kuruyemiş, çilek vb.), aşırı sıcak veya soğuk sorununu çözmek için ter bezleri ve titreme mekanizmalarını, kaçmayı veya yırtıcı hayvanlarla ya da saldırgan rakiplerle savaşmayı teşvik eden korku ve öfke gibi duyguları, hastalıklar ve parazitlerle savaşmak içinse karmaşık bir bağışıklık sistemini üretti. Bu adaptasyonlar, doğanın düşmanca güçlerinin ortaya çıkardığı varoluşsal sorunlara insani çözümler, yani bizim hayatta kalma stratejilerimizdir.

Buna paralel olarak ise cinsel stratejiler, cinsellikteki sorunlara getirilen adaptasyon temelli çözümlerdir. Evrimsel geçmişimizde başarılı bir şekilde cinsellik yaşayamayanlar, bugünkü insanların ataları olmayı başaramadılar. Her birimiz arzu edilen eşler adına başarı için yarışan, üreme açısından değerli gördükleri eş adaylarını kendine çekmeye çalışan, üremek için yeterince uzun süre eş ilişkisi yaşayan, rakiplerini savuşturan ve üreme başarısını engelleyebilecek sorunları bir şekilde çözen uzun ve

kesintisiz bir atalar silsilesinden geliyoruz. Bu cinsel başarı öykülerinin mirasını ise içimizde taşıyoruz.

Her cinsel strateji, arzu edilen bir eşin belirlenmesi veya bir eşi cezbetme adına rakiplerin üstesinden gelmek gibi belirli bir adaptasyon sorununa göre şekillenir. Her cinsel stratejinin altında belirli bir eş için tercihler, aşk, seks arzusu veya cinsel kıskançlık benzeri çalkantılı duygular gibi psikolojik adaptasyonlar bulunur. Her bir psikolojik mekanizma ise fiziksel özellikler, cinsel ilgi belirtileri veya potansiyel aldatma ipuçları gibi dış dünyadan gelen bilgilere veya ipuçlarına duyarlıdır. Psikolojik adaptasyonlarımız, belirli seviyelerde arzu ettiğimiz olası eş adaylarını cezbetme yeteneğimiz gibi kendimizle ilgili bilgilere de duyarlıdır. Bu kitabın amacı, erkeklerin ve kadınların ilişkiler sürecinde karşılaştıkları adaptasyon sorunlarında görülen katmanları teker teker açmak ve bunları çözmek için geliştirdikleri karmaşık cinsel stratejileri ortaya çıkarmaktır.

Cinsel stratejiler terimi, cinselliğe dair sorunlara çözümler hakkında düşünmek için yararlı bir metafor olsa da asıl niyeti ifade etme açısından yanıltıcıdır. Cinsel stratejiler, bilinçli bir planlama veya farkındalık gerektirmez. Ter bezlerimiz, ısıyı düzenleme hedefine ulaşmak için "stratejilere" sahiptir ancak bilinçli olarak terlemeyiz ve vücudumuzun hedeflediği ısı durumunun farkında değilizdir. Gerçekte bir piyanistin ellerine dair ani bir farkındalık yaşamasının performansının önüne geçebilmesi gibi, çoğu insan cinsel stratejisi de en başarılı biçimde, eylem sahibinin farkındalığı olmadan gerçekleştirilir.

Eş Seçimi

Hiçbir yerde insanlar karşı cinsin tüm üyelerine karşı eşit bir arzu duymazlar. Bazı potansiyel eş adaylarından biri tercih

edilir, diğerlerinden kaçınılır. Cinsel arzularımız da diğer birçok arzu gibi evrimleşmiştir. Hangi yiyeceğin yeneceği bağlamındaki hayatta kalma problemini düşünün. İnsanlar, yemek için şaşırtıcı bir dizi potansiyel nesneyle karşı karşıya kalır: meyveler, kabuklu yemişler ve balıkların yanı sıra çamur, çakıl, zehirli bitkiler, ince dallar ve dışkı. Herhangi bir tat tercihimiz olmaksızın çevremizden rastgele bulduğumuz nesneleri yeseydik, insanların olgun meyveler, taze yemişler ve kalori ve besleyici besin sağlayan diğer nesneleri tüketebilmesi için şansa ihtiyacı olurdu. Kimileri bayat et, çürük meyve ve toksin içeren bazı şeyleri yeme tehlikesiyle karşılaşırdı. Daha önceki çağlarda besleyici nesneleri seçebilen insanlar hayatta kalmayı başardı.

Aktif gıda tercihlerimiz, bu evrimsel süreci destekler. Yağ, şeker, protein ve tuz açısından zengin maddelere büyük bir düşkünlük, acı, ekşi veya toksik maddelere ise karşı isteksizlik gösteririz.[1] Bu yiyecek tercihleri, temel bir hayatta kalma sorununu çözer. Bu tercihleri bugün de kullanmaktayız çünkü eski çağlardaki insanlar için hayati adaptasyon sorunlarını çözmüşlerdir.

Bir eş için duyulan arzularımız da benzer adaptasyon amaçlarına hizmet eder ancak işlevleri yalnızca hayatta kalmaya odaklanmaz. Eski çağlarda yaşayan insanlar gibi ateşin yanında ısınmaya çalıştığınızı, yanınızdakiler için hayvan avladığınızı, fındık, çilek ve ot topladığınızı, parazitlerden, tehlikeli hayvanlardan ve düşman insanlardan kaçınmak zorunda kaldığınızı hayal edin. Sözü edilen kaynakları sağlayamayan, tembellik eden, avlanma becerisinden yoksun veya fiziksel şiddet uygulayan bir eşi seçecek kişinin, hayatta kalma şansı zayıflar ve üreme olasılığı risk altına girerdi. Buna karşılık, bol miktarda kaynak sağlayan, kişiyi ve çocuklarını koruyan ve ailesine zamanını, enerjisini ve emeğini adayan bir eş ise harika bir verimliliği de

1. Rozin, 1976.

beraberinde getirirdi. Akıllıca eş seçenlerin elde ettiği güçlü hayatta kalma ve üreme avantajlarının bir sonucu olarak, bir eş için duyulan arzular daha da açık hale geldi. Bu insanların torunları olarak, günümüzde onların arzularını içimizde taşıyoruz.

Diğer birçok tür de eş tercihleri açısından evrimleşmiştir. Afrika dokumacı kuşu bu açıdan iyi bir örnektir.[1] Erkek dokumacı kuş, civarda bir dişi gördüğünde, kendisini baştan aşağı sallayarak ve şiddetle kanatlarını çırparak yeni inşa ettiği yuvasını gösterir. Erkek ilk görsel incelemeden geçerse dişi yuvaya yaklaşır, içeri girer ve yuvanın yapımında kullanılan malzemeleri inceler, onları on dakika boyunca çekiştirir. Dişi teftişini yaparken erkek de ona yakından bir yerden şarkı söyler. Dişi bu sürecin herhangi bir noktasında yuvanın, standartlarını karşılamadığına karar verebilir ve başka bir erkeğin yuvasını incelemek için yola çıkabilir. Yuvası birkaç dişi tarafından reddedilen erkek, genellikle yuvasını yıkar ve sıfırdan yeniden bir yuva daha yapar. Dişi dokumacı kuş, daha iyi bir yuva kurabilecek erkeği tercih ederek gelecekteki yavrularının korunma ve yiyecek sorunlarını çözer. Tercihleri ise evrimleşmiştir çünkü bu tercihi yapmayan ve yuvalarının kalitesinden bağımsız olarak herhangi bir erkekle çiftleşen diğer dokumacı kuşlara göre üreme avantajı sağlamışlardır.

Kadınlar da dişi dokumacı kuşlar gibi, arzu edilen "yuvalara" sahip erkekleri tercih eder. Evrimsel geçmiş içinde kadınların yüzleşmek zorunda kaldığı sorunlardan birini düşünelim: uzun vadeli bir ilişkiye girmeye istekli bir erkek bulmak. Evrimsel geçmişimizde uçarı, fevri, çapkın veya ilişkilerini sürdüremeyen bir erkeği seçen bir kadın, kendini başka bir erkeğin ona sunabileceği kaynaklardan, destekten ve korumadan yararlanamadan, çocuklarını tek başına yetiştirirken bulurdu. Güvenilir ve uzun

1. Collias ve Collias, 1970.

vadede kendisine bağlı kalmaya istekli bir erkekle ilişki kurmayı tercih eden bir kadının çocuklarınınsa hayatta kalma ve büyüme olasılığı daha yüksekti. Binlerce nesil boyunca, kadınların kendilerini onlara adamaya istekli ve yetenekli olduklarına dair işaretler gösteren erkeklere yönelik tercihi, tıpkı dişi dokumacı kuşların yeterli özellikleri içeren bir yuvaya sahip erkeklere yönelik tercihlerinin evrimleşmesi gibi evrimleşti. Bu tercih, tıpkı yiyecek tercihlerinin temel hayatta kalma sorunlarını çözmesi gibi temel üreme sorunlarını çözdü.

İnsanlar uzun süreli bir eş ilişkisi için gereken bağlılığı her zaman arzu etmezler. Erkekler ve kadınlar, bazen kasten kısa süreli ilişkiler adına bir cinsel strateji izler; kısa bir kaçamak, bir gecelik bir ilişki, bir hafta sonu ilişkisi veya günübirlik bir ilişkiyi tercih ederler. Bunu yaptıklarında ise tercihleri bazen çarpıcı bir biçimde değişir. İnsanlar için bir eş seçerken en önemli kararlardan biri, kısa süreli ya da uzun süreli bir ilişkiyi seçmesi noktasında ortaya çıkar. İzlenen cinsel stratejiler bu karara bağlı gelişir. Bu kitap, erkeklerin ve kadınların bir eşte belirli özellikler adına yaptığı evrensel tercihleri belgelemekte, her cinsiyetin farklı arzularının ardındaki evrimsel mantığı ortaya koymakta ve insanların amaçlarını günübirlik ilişkilerden kararlı bir ilişkiye doğru yönlendirmesiyle meydana gelen değişimleri araştırmaktadır.

Karşı Tarafın İlgisini Çekme

Arzu edilen özelliklere sahip kişiler büyük talep görür. Ancak tıpkı sarp bir dağ geçidi üzerindeki olgun bir dut çalısını uzaktan gözetlemenin başarılı bir beslenme için yetersiz kalması gibi, başarılı bir ilişki için bu kişilerin özelliklerini takdir etmek yeterli değildir. Cinsel ilişkiler adına bir sonraki adım, arzu edilen bir eş adayı için başarılı bir şekilde rekabet etmektir.

California sahilindeki deniz filleri arasında, çiftleşme mevsimi boyunca erkekler keskin dişlerini rakip erkeklerle kafa kafaya fiziksel dövüşler sırasında kullanır.[1] Dövüşleri ve haykırışları gece gündüz devam eder. Dövüşü kaybedenler, bu acımasız rekabetin yorgun kurbanları olarak sahilde yaralı halde uzanırlar. Ancak kazananın işi henüz bitmemiştir. Bir düzine veya daha fazla dişinin bulunduğu kendi haremlerinin çevresinde dolaşmak zorundadırlar. Baskın erkeğin, başıboş dişileri haremine geri sokarak ve gizlice onlarla çiftleşmeye çalışan diğer erkekleri kovarak üreme döngüsündeki yerini koruması gerekir.

Nesiller boyunca daha güçlü, daha büyük, daha vahşi ve daha kurnaz erkek deniz filleri eş bulmayı başardı. Daha büyük ve daha saldırgan erkekler, dişilere olan cinsel erişimlerinin kontrolünü sağlayabildiler ve böylece bu nitelikleri içeren genlerini oğullarına aktarmaya başardılar. Gerçekten de erkek deniz filleri günümüzde yaklaşık 2 tonluk ağırlıklarıyla dişilerin dört katıdırlar ve insan gözlemcilerin bulgularına göre dişiler çiftleşme sırasında ezilme riski yaşar.

Dişi deniz filleri, dövüşte galip gelen erkeklerle çiftleşmeyi tercih eder ve bu tercihi sağlayan genleri kızlarına aktarırlar. Ancak daha büyük, daha güçlü kazananları seçerek, oğullarında büyüklük ve dövüş yetenekleri açısından kendilerini gösterecek genleri de belirlerler. Daha küçük, daha zayıf ve daha ürkek erkekler çiftleşme imkânı bulamazlar. Evrimsel açıdan çıkmaz bir sokağa girerler. Erkeklerin sadece yüzde 5'i, dişilerin yüzde 85'ini tekellerine aldığından, cinsel seçilimin getirdiği baskı bugün bile yoğun bir şekilde devam etmektedir.

Erkek deniz filleri sadece diğer erkekleri yenmek için değil, aynı zamanda dişiler tarafından seçilmek için de savaşmak zorunda kalır. Bir dişi, daha küçük bir erkek onunla çiftleşmeye

1. Le Boeuf, 1974.

çalıştığında yüksek sesle kimi nidalar çıkarır. Tetikte bekleyen baskın erkek sıçrayarak onlara doğru gelir, başını tehdit eder bir havayla kaldırır ve büyük göğsünü ortaya çıkarır. Bu duruş biçimi, daha küçük erkeğin kaçmasını sağlamak için genellikle yeterlidir. Dişinin tercihleri, erkekler arasındaki rekabet açısından kilit bir rol oynar. Dişiler daha küçük, daha zayıf erkeklerle çiftleşmekte sakınca görmeselerdi, baskın erkeği uyarmazlardı ve boyut ve güç için daha az yoğun seçilim baskısı olurdu. Kısacası dişinin tercihleri, erkekler arası rekabetin temel kurallarının birçoğunu belirler.

İnsanlar bu davranışların çoğunda deniz filleri gibi hareket etmez. Örneğin erkek deniz fillerinin sadece yüzde 5'i, çiftleşmelerin yüzde 85'ini gerçekleştirirken insanlarda erkeklerin yüzde 90'ından fazlası hayatlarının bir noktasında bir eş bulabilmektedir.[1] Erkek deniz filleri dişi haremlerini tekeline almaya çalışırken ve galip erkekler zaferlerini sadece bir veya iki çiftleşme sezonu boyunca koruyabilirken, birçok insan on yıllar boyu süren kalıcı birliktelikler kurar. Ancak erkeklerin ve erkek deniz fillerinin ortak bir özelliği vardır: ikisi de dişileri çekmek için rekabet etmek zorunda kalır. Dişileri kendine çekemeyen erkekler, çiftleşmenin dışında kalma riskiyle karşı karşıyadır.

Hayvanlar âleminde eş bulmak için erkekler sıklıkla dişilerden daha şiddetli bir rekabete tutuşurlar ki birçok türün erkekleri, rekabetlerinde kesinlikle daha gösterişli ve elle tutulur bir tavır göstermek zorundadır. Ancak birçok türde dişiler arasındaki rekabet de yoğundur. Örneğin patas maymunlarının ve gelada babunlarının dişileri, rakip dişilerin çiftleşme başarısının önüne geçmek için çiftleşen çiftleri taciz eder. Yabani al yanaklı maymunların dişileri, diğer dişiler ve erkekler arasındaki cinsel teması kesmek için saldırgan eylemlerde bulunur ve kimi za-

1. Vandenberg, 1972.

man erkekleri kendilerine çekmeyi başarırlar. Savan babunlarının dişileri arasındaki eş rekabeti ise yalnızca cinsel erişimi güvence altına almaya değil, aynı zamanda fiziksel koruma sağlayan uzun vadeli sosyal ilişkiler geliştirmeye de hizmet eder.[1]

Kadınlar arasındaki rekabet, erkekler arasındaki rekabetten genellikle daha az gürültü ve şiddet içerse de insanlarda da görülür. Yazar H. L. Mencken şöyle der: "Kadınların birbirini öpmesi, her zaman bir ödülün peşindeki dövüşçülerin el sıkışmasını anımsatır." Bu kitap, her bir cinsiyette arzu edilen eşler için yaşanan rekabetin nasıl ortaya çıktığını anlatmaktadır. Rekabet için kullanılan taktikler, genellikle ilgisinin kazanılmaya çalışıldığı eşlerin tercihlerine göre belirlenir. Diğer cinsiyetin arzu ettiği şeylerden yoksun kişiler, ilişkiler dünyasındaki dans törenleri sırasında bir kenarda kalma riskine girerler.

İlişkiyi Sürdürme

Eşi elde tutmak da bir diğer önemli adaptasyon sorunudur; eşler rakipler tarafından arzulanmaya devam edebilir ve rakipler eşleri ayartabilir, bu sebeple eşini cezbetmek, kur yapmak ve ona bağlanmak için harcanan tüm çabalar boşa gidebilir. Ayrıca eşlerden biri, karşı tarafın temel ihtiyaç ve isteklerini yerine getirememesi veya daha genç, daha çekici ya da daha güzel birini bulması sebebiyle eşini terk edebilir. Eşler bir kez kazanıldıktan sonra elde tutulmalıdır.

Aşk böceği olarak bilinen *plecia nearctica*yı ele alalım. Erkek aşk böcekleri sabahın erken saatlerinde kümelenir ve yerden otuz ila altı santim yüksekte uçarak bir dişi ile ilişki şansı için bekler.[2] Dişi aşk böcekleri ise ne bir arada kümelenir ne de ha-

1. Smuts, 1987; Lindburg, 1971; Seyfarth, 1976.
2. Thornhill ve Alcock, 1983.

vada durur. Bunun yerine sabahları bitki örtüsünden çıkar ve erkek sürüsünün içine girerler. Kimi zaman bir erkek, dişiyi uçmadan önce yakalar. Erkekler genellikle diğer erkeklerle dövüşür. Tek bir dişinin etrafında ise en fazla on erkek toplanabilir.

Erkek, başarılı olması durumunda dişiyle birlikte sürüden ayrılır. Sonraysa ikili çiftleşmek için yere süzülür. Diğer erkek aşk böceklerinin dişiyle çiftleşmeye çalışma ihtimalleri sebebiyle erkek, çiftleşme halini üç tam gün boyunca korur; "aşk böceği" takma adı da buradan gelir. Uzun süreli çiftleşme, eşini elde tutmanın bir yolu olarak işlev görür. Erkek aşk böceği, yumurtalarını bırakmaya hazır olana kadar dişiyle birlikte kalarak, diğer erkeklerin onun yumurtalarını döllemesini engeller. Üreme açısından, erkek aşk böceği eşini elinde tutma sorununu çözemeseydi, diğer erkeklerle rekabet etme ve dişiyi cezbetme yeteneği boşa gitmiş olurdu.

Farklı türler, bu sorunu farklı yollarla çözer. İnsanlar cinsel ilişkiyi günlerce sürdürmezler ancak uzun vadeli bir ilişki arayan herkes, bir eşi elde tutma sorunuyla karşı karşıya kalır. Evrimsel geçmişimizde, eşlerinin cinsel sadakatsizliklerine kayıtsız kalan erkekler, babalıklarından ödün verme riskiyle karşı karşıya kaldılar. Kendilerinden olmayan çocuklara zaman, enerji ve çaba harcama riskine girdiler. Buna karşılıksa kadınlar, eşlerinin başka ilişkileri olsa bile ebeveyn olma ihtimallerini kaybetme riski yaşamıyorlardı çünkü annelikleri her zaman yüzde yüz oranında bir güvence altındaydı. Ama çapkın bir kocaya sahip bir kadın, kocasından edindiği kaynakları, bağlılığı ve kendisine ve çocuklarına yapacağı yatırımları kaybetme riskiyle karşı karşıya kalırdı. Aldatmayla savaşmak için geliştirilen psikolojik stratejilerden biri de kıskançlıktı. Eşlerinin olası terk etme belirtilerine öfkelenen ve bunu önlemek için harekete geçen eski çağ insanları, kıskançlık göstermeyen diğerlerine göre

seçilim açısından bir avantaj elde etmiş olurdu. Eşinin sadakatsizliğini önleyemeyen kişilerin üreme başarısı daha da azalırdı.[1]

Kıskançlık duygusu, ilişkiye yönelik bir tehdide yanıt olarak birden fazla eylemi tetikler. Örneğin cinsel kıskançlık, birbirinden taban tabana farklı iki eylemden birini, ihtiyatlılığı veya şiddeti üretebilir. Kıskanç bir erkek, sevgilisi dışarı çıktığında onu takip edebilir, nerede olduğunu öğrenmek için beklenmedik zamanlarda onu arayabilir, bir partide sürekli onu izleyebilir ya da kişisel mesajlaşmalarını okuyabilir. Bir erkek, sevgilisiyle flört ettiğini tespit ettiği bir rakibi şiddet kullanarak tehdit edebilir, ona yumruklarıyla saldırabilir, arkadaşlarının onu dövmesini sağlayabilir veya penceresinden içeri bir tuğla fırlatabilir. Eşini elde tutma taktikleri olarak ihtiyatlılık ve şiddet, kıskançlığı içeren aynı psikolojik adaptasyonun farklı tezahürleridir. Bunlar, bir eşin sadakatsizliği sorununu çözmenin alternatif yollarını temsil ederler.

Kıskançlık, robot benzeri ve mekanik eylemlerle yönlendiren katı, değişmez bir içgüdü değildir. Bağlama ve çevreye karşı son derece duyarlıdır. Kıskançlık stratejisine hizmet edecek birçok başka davranışsal seçenek mevcuttur ve bu da insanlara tepkilerini bir durumun nüanslarına göre uyarlama esnekliği sağlar. Bu kitap, kıskançlığın tetiklediği çeşitli eylemleri ve bunların gerçekleştiği bağlamları ortaya koymaktadır.

Yeni Eş Bulma

Her eş ilişkisi devam edemez, etmemesi daha doğru da olabilir. Bazen bir eşten ayrılmak için, örneğin bir eşin destekleyici rolünü bırakması, cinsel ilişkide geri çekilmesi veya fiziksel ya da psikolojik olarak taciz etmesi gibi zorlayıcı sebepler de meydana

1. Daly, Wilson ve Weghorst, 1982; Symons, 1979; Buss vd., 1992.

gelebilir. Ekonomik zorluklara, cinsel sadakatsizliğe ve şiddete rağmen eşiyle birlikte kalanlar sadakatleriyle hayranlığımızı kazanabilirler. Ancak kötü bir eşle ilişkiye devam etmek, genlerin başarılı bir şekilde aktarılmasına genellikle yardımcı olmaz. Biz, kayıplarını ne zaman durduracağını bilenlerin torunlarıyız.

Hayvanlar âleminde eşinden ayrılmaya dair çeşitli emsaller vardır. Örneğin halkalı güvercinlerin tek eşliliği genellikle bir üreme mevsiminden diğerine kadar sürer, sonra belirli koşullar altında ayrılırlar. Bu güvercinlerde her üreme mevsiminde yaklaşık yüzde 25'lik bir boşanma oranı görülür. Aralarındaki bağın kopmasının başlıca sebebi ise kısırlıktır.[1] Halkalı güvercinler üreme mevsimi boyunca eşleriyle yavru yapamadıklarında, onları terk edip başka bir eş aramaya başlarlar. Kısır bir eşten ayrılmak halkalı güvercinlerin üremesine yardımcı olurken, o eşle birlikteliği sürdürmek buna yardımcı olmaz.

İyi bir eş seçmek, onu kendimize çekmek ve elde tutmak için cinsel stratejiler geliştirdiğimiz gibi, kötü bir eşten ayrılmak için de çeşitli stratejiler geliştirdik. Boşanma bilinen tüm insan kültürlerinde vardır.[2] Ayrılmak için kullandığımız stratejilerimiz çeşitli psikolojik mekanizmalar içerir. Bir eşin sebep olduğu maliyetlerin, sağladığı faydalardan daha fazla olup olmadığını değerlendiririz. Diğer potansiyel eş adaylarını inceler ve mevcut eşimizden daha fazlasını sunup sunamayacaklarını ölçeriz. Daha arzu edilesi eşleri başarılı bir şekilde kendimize çekme olasılığını tartarız. Ayrılığın kendimize, çocuklarımıza ve akrabalarımıza verebileceği olası zararları kestirmeye çalışırız. Tüm bu bilgileri de birlikteliği sürdürme veya ayrılma kararı sırasında yan yana getiririz.

Ayrılık kararları verildiği sıra, başka bir dizi psikolojik stra-

1. Erickson ve Zenone, 1976.
2. Betzig, 1989.

teji daha etkinleştirilir. Bu kararların, genellikle bu birliktelik bağlamında benzer çıkarları olan iki geniş akraba grubu için karmaşık sonuçları olduğundan, ayrılmak ne basit ne de zahmetsizdir. Karmaşık sosyal ilişkiler hakkında konuşulması ve ayrılığın gerekçelendirilmesi gerekir. İnsanın repertuvarındaki taktik seçeneklerin çeşitliliği muazzam ölçüdedir, kişinin sadece çantasını toplayıp çekip gitmesinden bir aldatma hikâyesini açığa vurarak bir çatışmayı kışkırtmasına kadar uzanır.

Ayrılmak, kötü eş sorununa bir çözümdür ancak o eşin yerini doldurmak gibi yeni bir soruna yol açar. Çoğu memeli gibi insanlar da tüm yaşamları boyunca sadece tek kişiyle eş olmazlar. İnsanlar genellikle ilişkiler dünyasına ve seçim, cazibe yaratma ve elde tutma döngüsüne yeniden girer. Ancak bir ayrılıktan sonra yeniden bir ilişkiye başlamak kendine özgü sorunları da beraberinde getirir. İnsanlar ilişkiler dünyasına farklı bir yaşta, farklı bir değer algısı ve yükümlülüklerle yeniden girerler. Artan statüsü ve kaynakları, erkeğin daha önce menzili dışında kalan bir eşi kendine çekmesine yardımcı olabilir. Bunun yanında ilerlemiş yaş, çocukların varlığı veya önceki bir ilişkiden kalan psikolojik ağırlık, kadınların yeni bir eşi cezbetme yeteneğini azaltabilir.

Erkekler ve kadınlar boşandıklarında ve eş bulma piyasasına yeniden girdiklerinde, tahmin edilebileceği gibi farklı değişimler geçirirler. Eğer çocuk varsa, kadın genellikle çocuk yetiştirme konusunda birincil sorumluluğu üstlenir. Yeni bir eş bulma söz konusu olduğunda önceki birlikteliklerden gelen çocuklar genellikle faydadan ziyade maliyet olarak görüldüğünden, bir kadının arzu ettiği bir eş adayını cezbetme yeteneği bir erkeğinkine kıyasla genellikle daha fazla zarar görür. Sonuç olarak, erkeklere kıyasla daha az sayıda boşanmış kadın yeniden evlenmekte ve cinsiyetler arasındaki bu fark yaş ilerledikçe daha da

büyümektedir. Bu kitap, insanın eş bulmasının yaşam boyu değişen kalıplarını ortaya koyacak ve kadın ve erkeklerin yeniden evlenme olasılığını etkileyen koşullara değinecektir.

Cinsiyetler Arası Çatışma

Bir cinsiyetin üyelerinin eş seçmek, onu cezbetmek, elde tutmak ya da değiştirmek için izlediği cinsel stratejiler genellikle diğer cinsiyetin üyeleriyle çatışma yaratma gibi talihsiz bir sonuç doğurur. Dişi akrep sineği, kendisine bir evlilik hediyesi, genellikle yenecek ölü bir böcek, getirmedikçe ona kur yapan erkekle çiftleşmeyi reddeder.[1] Dişi evlilik hediyesini yerken erkek de onunla çiftleşir. Çiftleşme sırasında erkek, dişinin çiftleşme tamamlanmadan önce ondan kaçıp gitmesini önlemek için getirdiği yiyeceği hafifçe tutar. Erkeğin tüm spermlerini dişiye bırakması, yirmi dakikalık bir çiftleşmeyi gerektirir. Erkek akrep sinekleri, dişinin tüketmesi yaklaşık yirmi dakika süren bir evlilik hediyesi seçme yeteneği geliştirmiştir. Hediye daha küçükse ve çiftleşme tamamlanmadan önce tüketilirse dişi, tüm spermlerini bırakmadan önce erkekten ayrılır. Hediye daha büyükse ve dişinin tüketmesi yirmi dakikadan fazla sürerse, erkek çiftleşmeyi tamamlar ve ikili daha sonra kalan yiyecek için kavga eder. Akrep sinekleri arasında, hediyenin küçük olması durumunda çiftleşmenin tamamlanıp tamamlanamayacağı, hediyenin gerekenden daha büyük olması durumunda ise yiyeceği kimin tüketeceği konusunda bir çatışma meydana gelir.

Erkekler ve kadınlar ayrıca kaynaklar ve cinsel erişim konusunda da çatışma yaşar. İnsanlığın evrimsel psikolojisi açısından, bir cinsiyet tarafından benimsenen cinsel strateji, diğer cinsiyetin stratejisiyle çatışabilir. Bunları *stratejik müdahale* ola-

1. Thornhill, 1980a.

rak adlandırıyorum. Erkeklerin ve kadınların günübirlik veya kısa vadeli ilişkilere yönelme eğilimlerindeki farklılıkları düşünelim. Erkekler ve kadınlar, seks yapmaya rıza göstermeden önce birini ne kadar süreyle ve ne kadar iyi tanımaları gerektiği konusunda genellikle farklılık gösterir. Pek çok istisna ve bireysel farklılığa rağmen, erkeklerin genellikle seks için bekleme eşikleri daha düşüktür.[1] Örneğin erkekler genellikle çekici bir yabancıyla seks yapma arzusunu ve istekliliğini ifade ederken çoğu kadın rastgele bir cinsel ilişkiyi reddeder ve seks öncesi potansiyel aday hakkında bir şeyler bilmeyi tercih eder.

Bu farklı cinsel stratejiler arasında temel bir çelişki vardır: erkekler, kadınların uzun vadeli hedefleriyle eş zamanlı çatışma yaşamadan kısa vadeli isteklerini yerine getiremezler. Cinsel ilişki için anlık ısrar, kadınların daha uzun vadeli hedefleriyle çatışır. Çatışma karşılıklıdır çünkü herhangi bir gecikme, kısa vadeli ilişki arayan kişilerin hedefine de engel olur. Bir cinsiyet tarafından benimsenen strateji, diğer cinsiyet tarafından benimsenen stratejiye engel olduğunda, stratejik müdahaleler ve çatışmalar meydana gelir.

Çatışmalar çiftin birbirine bağlılığına karşın yine de bitmez. Evli kadınlar bazen kocalarının aşağılayıcı, duygusal açıdan kısıtlı ve güvenilmez olduğundan şikâyet eder. Evli erkekler ise bazen eşlerinin huysuz, aşırı derecede muhtaç ve cinsellikten uzak olmalarından şikâyet eder. Her iki cinsiyet de hafif flörtlerden ciddi ilişkilere kadar değişen çeşitli sadakatsizlik biçimlerinden yakınır. Tüm bu çatışmalar, evrimleşmiş ilişki stratejilerimiz bağlamında anlaşılabilir hale gelmektedir.

Cinsiyetler arasındaki çatışma yaygın olsa da kaçınılmaz değildir. Çatışmayı en aza indiren ve cinsiyetler arasında uyum sağlayan koşullar da vardır. Evrimleşmiş cinsel stratejilerimizin

1. Buss ve Schmitt, 1993.

sağladığı bilgi, bazı stratejileri etkinleştiren ve diğerlerini devre dışı bırakan eylemleri ve koşulları seçmemiz yoluyla, kendi yaşamlarımızı daha iyi hale getirmek adına bize muazzam bir güç verir. İşin aslı bunları tetikleyen ipuçları da dâhil olmak üzere cinsel stratejileri anlamak, erkekler ve kadınlar arasındaki çatışmayı azaltmaya yönelik bir adımdır. Bu kitap cinsel çatışmanın doğasını incelemekte ve cinsiyetler arasındaki uyumu teşvik etmek için bazı çözümler sunmaktadır.

Cinsel Yönelim

Cinsel yönelim konusunda dünyanın en önde gelen uzmanlarından biri olan Michael Bailey, "Heteroseksüel yönelim, paradigmatik bir psikolojik adaptasyondur," diye yazıyor.[1] Bu konudaki akıl yürütmesi oldukça ikna edicidir. Eşeyli üreyen türler arasında, başarılı üreme için erkek ve dişilerin birbirleriyle çiftleşmeleri gerekir. Başarılı üreme olasılığını azaltan herhangi bir yönelim acımasızca ayıklanır. Tahminlerle ilgili tartışmalar olsa da çoğu bilim insanı, tüm erkeklerin yaklaşık yüzde 96 ila 97'sinin, tüm kadınların ise yüzde 98 ila 99'unun *birincil* yöneliminin heteroseksüellik olduğu bulgusunda birleşir.

Bununla birlikte, küçük bir oranda da olsa, eşcinsel erkek ve kadınların varlığını sürdürmesi gerçek bir evrimsel bilmece oluşturmaktadır. İnsan cinsel stratejileri üzerine verdiğim yüzlerce halka açık konferansta, "Ya eşcinsellik?" açık ara en sık sorulan soru oldu. Bu, insan cinselliğinin bir gizemi ve evrim teorisi için ampirik bir muammadır.[2] Bu bilmece, bilinen iki olguyla daha da ilgi çekici hale gelir. Birincisi, ikizler üzerine yapılan bir dizi çalışma, cinsel yönelimin kısmen kalıtsal olduğunu

1. Bailey vd., 1994.
2. Bobrow ve Bailey, 2001.

göstermekte ve genetik bir temele işaret etmektedir.[1] İkinci olarak bir avuç başka çalışma ise eşcinsel erkeklerin, heteroseksüel erkeklere kıyasla şüphe götürmez bir kesinlikle daha düşük bir üreme oranına sahip olduğunu göstermektedir.[2] Kısmen kalıtsal olan bir cinsel yönelim, sürekli devam eden evrimsel seçilim karşısında varlığını sürdürmeye nasıl devam edebilir?

Bu konuların bazılarını kitabın ilerleyen bölümlerinde inceleyecek ve cinsel yönelim ile eş tercihleri ve cinsellik arasındaki bağlantılarla ilgili bilimsel bulguları tartışacağız ancak burada birkaç önemli kavramsal konuya değinmeye değer. Birincisi, "cinsel yönelim" ifadesinin en az üç farklı anlamı vardır. Bunlardan biri *birincil cinsel yönelim* olarak adlandırılabilir ve kişinin cinsel açıdan kimi -erkekler, kadınlar, her ikisi (biseksüel) veya hiçbiri (aseksüel)- çekici bulduğuna işaret eder. Bir diğeri ise kişinin öznel olarak bir erkek ya da kadın gibi hissetmesi, her ikisi gibi hissetmesi ya da hiçbiri gibi hissetmemesi anlamına gelen *cinsiyet kimliği*dir. Bir diğeri ise kişinin fiilen seks yaptığı bireylerin cinsiyetine atıfta bulunan *cinsel davranıştır*. Bireysel olarak insanlarda birçok birleşime ve ayrılığa tanık olduğumuz için bu ayrımlar hayati bir öneme sahiptir. Örneğin bazı bireyler öncelikle bir cinsiyete ilgi duyabilir ancak meraktan (cinsel deney) veya sosyal kısıtlamadan (kişinin birincil cinsel yönelimine karşılık gelecek uygun seks partnerlerinin yokluğu) diğer cinsiyetlere yönelebilir.

Bir diğer önemli ayrım ise erkek ve kadın cinsel yöneliminin farklı doğalara ve gelişimsel yörüngelere sahip olmasıdır. Erkek cinsel yönelimi, gelişimin erken döneminde ortaya çıkma

1. Özet için bkz. Rahman ve Wilson (2003). Çoğu çalışma, monozigotik tek yumurta ikizleri arasındaki eşcinsel yönelim için yaklaşık yüzde 50'lik bir kalıtsallığa işaret etse de bazı çalışmalar, bu açıdan yalnızca yüzde 20 ila 30'luk bir oran bulmuştur ki bu da kalıtsal etki için daha da mütevazı bir rolü göstermektedir.
2. Özetler için bkz. Bobrow ve Bailey, 2001; Muscarella, 2000; McKnight, 1997.

eğilimindedir ve zamanla dramatik olarak nadiren değişir, oysa kadın cinselliği yaşam boyu çok daha esnek ve akıcı görünmektedir. Örneğin erkek cinsel yönelimi, çoğu erkeğin ya bariz heteroseksüel ya da bariz homoseksüel olması bakımından ikiye ayrılma eğilimi gösterir ancak nispeten daha az sayıda biseksüel erkek vardır. Buna karşılık kadınların cinsel yönelimi, yüksek derecede heteroseksüellikten bir dizi biseksüel derecelendirmeye ve aynı cinsiyetten partnerler için neredeyse münhasır bir tercihe kadar bir süreklilik boyunca daha yumuşak bir şekilde değişmektedir.

Diğer bir fark ise görüldüğü kadarıyla kadınların cinsel yönelimlerini daha kolay değiştirebilmeleridir, bu da cinselliklerinin daha esnek olduğunun kanıtıdır. Bu açıdan kadın üniversitelerinde görülen "MKL" -Mezuniyete Kadar Lezbiyen- fenomeni dikkat çeker. Aktris Anne Heche, birkaç yıl komedyen ve aktris Ellen Degeneres ile lezbiyen bir ilişki yaşadı. Ayrıldıktan sonra Heche bir adamla evlendi ve ondan bir çocuğu oldu. Benzer şekilde, bazı kadınlar gençken evlenip çocuk sahibi olur ve orta yaşta lezbiyen yaşam tarzına geçer. Bazı erkekler, cinsel açıdan ilgi duymadıkları biriyle sosyal olarak öngörülen bir evlilikten sonra "kafalarını kumdan çıkarsalar" bile, birincil cinsel yönelimlerinin yaşamlarının nispeten erken dönemlerinde belirlenmiş ve gerçekte hiç değişmemiş olması yine de oldukça muhtemeldir.

Cinsel yönelimin tekil olmadığını ve cinsel çekim, cinsel kimlik ve cinsel davranış arasında önemli farklılıklar olduğunu kabul ettiğimizde, insan cinselliğindeki çeşitliliklerin bilimsel olarak anlaşılması muhtemelen ivme kazanacaktır. Öte yandan geyler, lezbiyenler, biseksüeller, trans bireyler ve aseksüeller de dâhil olmak üzere insan cinselliğinin birçok çeşidini, özellikle de bu farklı yönelimlere sahip kişiler arasındaki derin bireysel farklılıkları açıklayabilecek tek bir teori olmadığını da kabul et-

meliyiz. İlişki tercihleri, cinsel motivasyon ve tercih edilen ilişkiye yönelik stratejilere özel olarak odaklanarak, cinsel yönelimin kökenlerini ve doğasını 2, 3 ve 4. bölümlerde daha ayrıntılı olarak inceleyeceğiz.

Kültür ve Bağlam

Bugün kullandığımız ilişki stratejilerinden eski çağlardaki insanların maruz kaldığı seçilim temelli baskılar sorumlu olsa da mevcut koşullarımız tarihsel koşullardan birçok açıdan farklıdır. Eski çağlarda insanlar meyve ve sebzelerini toplayıcılık, etlerini avcılık yoluyla elde ettiler, oysa modern insanların çoğu yiyeceklerini süpermarketlerden ve restoranlardan alır. Modern insanlar bugün ilişki stratejilerini savana yerine internet arkadaşlık sitelerinde ve barlarda uyguluyor. Bununla birlikte eski çağlardaki insanlar tarafından kullanılan aynı cinsel stratejiler günümüzde de dizginlenemez bir güçle işlemektedir. Cinselliğe dair evrimsel psikolojimiz modern dünyada etkisini göstermeye devam eder çünkü biz ölümlülerin konuya dair sahip olduğu tek psikoloji bundan ibarettir.

Hazır yemek zincirlerinde çok miktarda tüketilen yiyecekleri düşünün. Özellikle burger veya pizza için adaptasyonlar geliştirmedik ancak yediğimiz yiyecekler bugün içimizde taşıdığımız atalarımızın hayatta kalma stratejilerini ortaya koyuyor.[1] Burger, patates kızartması, turta vb. yiyecekler yoluyla çok büyük miktarlarda yağ, şeker, protein ve tuz tüketiyoruz. Hazır yemek zincirleri, ürünlerinde bu besin ögelerini yoğun miktarlarda kullandıkları için yaygınlaşmıştır. Bunlar geçmişteki kıtlık dönemlerinde gelişen yiyecek tercihlerine hitap ederler. Ancak günümüzde, benzeri görülmemiş bollukları sebebiyle bu

1. Symons, 1987.

besin ögelerini aşırı tüketiyoruz ve eski hayatta kalma stratejileri sağlığımıza artık zarar veriyor. Evrim, son birkaç yüzyılın radikal değişimlerine ayak uyduramayacak kadar yavaş bir zaman ölçeğinde çalıştığı için, farklı koşullar altında gelişen tat tercihlerine sıkışıp kalıyoruz. Zamanda geriye gidip eski çağlarda ne koşullar altında yaşandığını doğrudan gözlemleyememize rağmen, tıpkı yılan korkumuz ve çocuklara olan düşkünlüğümüz gibi mevcut tat tercihlerimiz de bu koşulların nasıl olması gerektiğini anlamamız için bir pencere sağlar. Eski bir dünya için tasarlanmış araçları halen yanımızda taşıyoruz.

Evrimsel ilişki stratejilerimiz, tıpkı hayatta kalma stratejilerimiz gibi hayatta kalma ve üreme açısından bazı yönlerden uyumsuzluğu da beraberinde getirebilir. Örneğin cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlar, günübirlik ilişkileri eski çağlara kıyasla daha tehlikeli hale getirir. Çevrimiçi platformlarda binlerce potansiyel eş adayını değerlendirmemize olanak sağlayan fırsatlar, bizim için "biricik" olacak kişiyi seçme becerimizi köreltebilir. Evrimsel bağlamda cinsel stratejilerimizi, bunların kökenlerini ve kullanılmak için tasarlandıkları koşulları derinlemesine anlayarak, günümüzün yeni bağlamlarının ortaya çıkardığı sorunları çözmeyi umabiliriz.

İnsanların diğer birçok türe göre etkileyici bir avantajı, ilişki stratejilerinin geniş ve bağlama oldukça duyarlı bir repertuvar oluşturmasıdır. Mutsuz bir evlilik sürdürme ve boşanıp boşanmamayı düşünme sorununu ele alalım. Bu karar, evlilik içindeki çatışmaların oranı, kişinin eşinin sadakatsiz olup olmadığı, her iki tarafın akrabalarının uyguladığı baskı, çocukların varlığı, yaşları, ihtiyaçları ve başka bir eş bulma ihtimali gibi birçok karmaşık faktöre bağlıdır. İnsanlar, böylesi bağlamların özelliklerinin maliyetlerini ve faydalarını dikkate alan ve tartan psikolojik adaptasyonlar geliştirmiştir.

Kültürel koşullar, karmaşık ilişkiler kataloğumuzdan belirli

cinsel stratejileri etkinleştirmek adına önemli şekillerde farklılık gösterir. Bazı kültürler, erkeklerin birden fazla eşe sahip olmasına izin veren çok eşli sistemlere sahiptir. Kimi kültürler ise kadınların iki veya daha fazla koca edinmesine izin veren çok eşli sistemlere sahiptir. Ancak diğer kültürler -en azından görüntüde- tek eşlidir ve hem kadınları hem de erkekleri tek bir eşle sınırlar. Kimileri ise yüksek oranda görülen eş değiştirme oranlarıyla ya da çok eşliliğe, açıkça birden fazla partnerle ilişki ve sekse müsamaha gösteren kültürlerdir. İlişki stratejilerimiz bu sosyal, yasal ve kültürel kalıplara karşı oldukça hassastır. Örneğin çok eşli kültürlerde, kimi erkeklerin birden fazla kadını tekeline almasıyla diğer erkekler için sorun hale gelen eşsiz kalmanın önüne geçmek için ebeveynler, kadınları cezbetmek için gereken statü ve kaynaklar adına rekabet etmeleri yönünde oğullarına muazzam bir baskı uygularlar.[1] Bunun aksine tek eşli kültürlerde ise ebeveynler oğullarına daha az baskı yapar.

Diğer bir kilit faktör ise cinsiyetlerin oranı ya da eş bulma havuzundaki mevcut kadın sayısına kıyasla mevcut erkek sayısıdır. Paraguay'daki Ache Kızılderilileri arasında veya Manhattan gibi bazı büyük merkezlerde olduğu gibi kadın sayısı fazla olduğunda erkekler tek bir kadına bağlanma konusunda daha isteksiz hale gelir ve bunun yerine birçok günübirlik ilişki sürdürmeyi tercih eder. Çin'in çağdaş kentlerinde ve Venezuela'nın Hiwi kabilesinde olduğu gibi erkek sayısı fazla olduğunda, tek eşli evlilik kural haline gelir ve boşanma oranları düşer.[2] Erkeklerin cinsel stratejileri değiştikçe kadınlarınki de değişmelidir. Kadınların cinsel stratejileri değiştikçe erkeklerinki de değişmelidir. Bu ikisi, kısmen kritik cinsiyet oranına dayanan karmaşık bir karşılıklı ilişki içinde bir arada var olur.

1. Low, 1989.
2. Guttentag ve Secord, 1983; Kim Hill, kişisel iletişim, 17 Mayıs 1991.

Bir açıdan bakıldığında bağlam her şeydir. Evrimsel süreç içerisinde tekrarlanan bağlamlar, günümüzde kullandığımız stratejileri yaratmıştır. Mevcut bağlamlar ve kültürel koşullar, hangi stratejilerin etkinleştirileceğini ve hangilerinin askıda bırakılacağını belirler. İnsanların cinsel stratejilerini anlamak için bu kitap, geçmişten beri tekrarlayan seçilim baskılarını veya uyum zorluklarını, bunların yarattıkları psikolojik adaptasyonları veya stratejik çözümleri ve kimi çözümleri diğerlerinden daha fazla etkinleştiren mevcut bağlamları tanımlamaktadır.

İnsan Cinselliğini Anlamanın Önündeki Engeller

Evrim teorisi, 1859'da Darwin tarafından yeni türlerin oluşumunu ve bileşenlerini niteleyen adaptasyonları açıklamak için ilk kez ortaya atılmasından bu yana insanları dehşete düşürmüş ve rahatsız etmiştir. Çağdaşı olan Worcester piskoposunun eşinin, Darwin'in insan olmayan primatlardan türediğimizle ilgili teorisini duyduğunda şunları söylediği rivayet edilir: "Umarım bu doğru değildir; doğruysa da dua edelim de herkes tarafından bilinir hale gelmesin."[1] Evrim teorisine karşı şiddetli direniş günümüzde de devam etmektedir. Cinselliğimiz hakkında gerçek bir içgörü kazanmak istiyorsak kavrayışımızın önündeki engeller kaldırılmalıdır.

Bu engellerden biri algısaldır. Bilişsel ve algısal mekanizmalarımız saniyeler, dakikalar, saatler, günler, aylar ve bazen de yıllar boyunca nispeten sınırlı bir zaman diliminde meydana gelen olayları algılamak ve düşünmek için doğal seçilim tarafından şekillendirilmiştir. Eski çağ insanları zamanlarının çoğunu yiyecek bulma, barınak sağlama, ısınma, eş seçme ve eş için re-

1. Bkz. Quote Investigator, "Exploring the Origins of Quotations," 9 Şubat 2011 (17 Ağustos 2014'te güncellendi), http://quoteinvestigator.com/2011/02/09/darwinism-hope-pray. Alıntının uydurma olabileceği unutulmamalıdır.

kabet etme, çocukları koruma, ittifaklar oluşturma, statü için çaba gösterme ve yağmacılara karşı savunma gibi acil sorunları çözmek için harcıyor, bu sebeple kısa vadede hızla düşünmeleri için yoğun bir baskı yaşıyorlardı. Evrim ise tam tersine, doğrudan gözlemleyemeyeceğimiz küçük aşamalar halinde, binlerce nesil boyunca yavaş yavaş gerçekleşir. Bu büyüklükteki zaman ölçeklerinde meydana gelen olayları anlamak, tıpkı kara delikler, karanlık madde ve on bir boyutlu evrenler hakkında teoriler geliştiren ve bunlardan kimi bilimsel kanıtlar çıkaran fizikçilerinkine benzer bir hayal gücü sıçraması gerektirir.

İnsan cinselliğinin evrimsel psikolojisini anlamanın önündeki bir başka engel ise ideolojiktir. Spencer'ın sosyal Darwinizm teorisinden bu yana, biyolojik teoriler bazen korkunç siyasi amaçlar -siyasi baskıyı haklı çıkarmak veya ırksal veya cinsel üstünlüğü savunmak- için kullanıldı. İnsan davranışlarına dair biyolojik açıklamaların kötüye kullanılmasının tekrarlamaması için dikkatli olmalıyız. Ancak aynı zamanda, bu geçmiş tarafından yanıltılarak sahip olduğumuz en güçlü organik yaşam teorisini -seçilim yoluyla evrimi- görmezden gelemeyiz. İnsan cinselliğini anlamak, evrimsel mirasımızla cesurca yüzleşmemizi ve kendimizi doğal ve cinsel seçilimin bu öncü güçlerinin ürünleri olarak anlamamızı gerektirir.

Evrimsel psikolojiye direnişin bir başka kaynağı da var olan her şeyin var olmaya devam etmesi gerektiğini savunan natüralist yanılgıdır. Natüralist yanılgı, insan davranışlarına dair *bilimsel bir tanımı*, bu davranışlar için ortaya atılan *ahlaki kurallar* ile karıştırır. Ancak doğada hastalıklar, parazitler, bebek ölümleri ve ortadan kaldırmaya veya azaltmaya çalıştığımız bir dizi başka doğa olayı da vardır. Doğada var olmaları, var olmaya devam etmeleri gerektiği anlamına gelmez.

Benzer şekilde, kısmen erkeklerin babalıklarına dair ke-

sin ihtimalleri korumak için bir adaptasyon olarak geliştirdiği cinsel kıskançlığın, dünya çapında kadınlara eş şiddeti, takip [*stalking*] ve bazen cinayet şeklinde zarar verdiği bilinmektedir.[1] Toplumsal olarak, erkek cinsel kıskançlığını ve tehlikeli tezahürlerini azaltma yöntemlerini eninde sonunda geliştirebiliriz. Erkek cinsel kıskançlığının evrimsel bir kökeni olsa da bu, onu veya tehlikeli tezahürlerini edilgen bir şekilde kabul etmemiz gerektiği anlamına gelmez.

Natüralist yanılgı ters yönde uygulandığında romantik yanılgı şeklini alır. Kimi insanlar, insan olmanın ne anlama geldiğine dair yüce görüşlere sahiptir. Bu görüşlerden birine göre "doğal" insanlar doğa ile bir bütündür, bitkilerle, hayvanlarla ve birbirleriyle barış içinde bir arada yaşar. Savaş, saldırganlık ve rekabet, özünde barışçıl olan bu insan doğasının ataerkillik, kültür veya kapitalizm gibi mevcut koşullar tarafından bozulması olarak görülmektedir. Sunulan kanıtlara rağmen, bazı insanlar halen bu yanılsamalara tutunmaktadır. Antropolog Napoleon Chagnon'un Yanomamö erkeklerinin yüzde 25 ila 30'unun diğer Yanomamö erkekleri tarafından şiddet kullanılarak öldürüldüğünü belgeleyen çalışması, bu topluluğun uyum içinde yaşadığını varsayanlar tarafından sert bir şekilde kınanmıştı.[2] Romantik yanılgı, kendimizi, insanlığın ne olmasını istediğimize dair ütopik görüşler merceğinden izlediğimizde ortaya çıkar.

Bir başka karşıtlık da değişim açısından evrimsel psikolojinin varsayılan etkileri konusunda görülür. Bir ilişki stratejisinin kökleri evrimsel biyolojiye dayanıyorsa, bazı insanlar yanlışlıkla bunun değişmez ve değiştirilemez olduğunu düşünür. Bu sebeple, bu görüşe göre birer robot gibi biyolojik dikteleri takip etmeye mahkûmuzdur. Bu görüş, insan davranışlarını

1. Daly ve Wilson, 1988.
2. Chagnon, 1988

yanlışlıkla biri biyolojik, diğeri çevresel olarak belirlenmiş iki ayrı kategoriye ayırır. Aslında insan eylemi kaçınılmaz olarak her ikisinin bir ürünüdür. Her DNA dizisi, belirli bir çevresel ve kültürel bağlamda ortaya çıkar. Her insanın hayatında, sosyal ve fiziksel ortamlar, evrimleşmiş psikolojik adaptasyonların hem gelişimine hem de etkinleştirilmesine girdi sağlar. İstisnasız her davranış, bu mekanizmaların ve çevresel etkilerinin ortak bir ürünüdür. İnsan psikolojisini oluşturan ve bu psikolojiye bugün rehberlik eden tarihsel, gelişimsel, kültürel ve durumsal özellikleri belirlemede evrimsel psikoloji, gerçek bir etkileşimci görüşü temsil eder.

Prensipte tüm davranış kalıpları çevresel müdahale ile değiştirilebilir. Halihazırda bazı kalıpları değiştirip bazılarını değiştiremiyorsak bu, sadece bir bilgi ve teknoloji sorunudur. Bilgi açısından kaydedilen ilerlemeler, istenen değişimler için yeni olasılıklar getirir. İnsanlar çevrelerindeki değişimlere karşı olağanüstü derecede hassastırlar çünkü doğal seçilim insanlarda, bağlamdan bağımsız biçimde kendilerini insan davranışlarında gösteren ve değişmez içgüdüler şekillendirmemiştir. Doğal seçilim, çeşitli bağlamlar tarafından ortaya çıkan sorunları çözmek için kimi psikolojik adaptasyonlar üretmiştir. Evrimsel biyolojide çiftleşmenin köklerini belirlemek, bizi değiştirilemez bir kadere mahkûm etmez.

Evrimsel psikoloji karşıtlığının bir başka biçimi de feminist hareketin, evrimsel açıklamaların cinsiyetler arasında bir eşitsizliği ima edebileceği, kadın ve erkeklerin üstlenebileceği roller üzerindeki kısıtlamaları destekleyebileceği, cinsiyetler için kullanılan klişeleri teşvik edebileceği, kadınların güç ve kaynak kullanımından dışlanmasını sürdürebileceği ve mevcut durumu değiştirme olasılıkları adına bir çeşit karamsarlığı besleyeceği endişesinden gelir. Bu sebeple feministler, evrimsel görüşleri

zaman zaman reddederler. Ancak daha yakından incelendiğinde, evrimsel psikoloji insan cinselliği açısından bu korkulan sonuçları taşımamaktadır. Evrimsel terimler açısından erkekler ve kadınlar birçok alanda benzerdir. Yalnızca insanın evrimsel tarihi boyunca sürekli olarak farklı adaptasyon sorunlarıyla karşı karşıya kaldıkları sınırlı alanlarda farklılık gösterirler. Örneğin insan cinsel stratejileri açısından doğuştan becerileri değil, öncelikle belirli bir cinsel stratejiyi tercih etmeleri noktasında ayrılırlar. Evrimsel psikoloji, cinsiyetlerin ne olabileceğini veya ne olması gerektiği konusunda görüş ortaya atmaya çalışmaz, erkeklerin ve kadınların evrimsel ilişkiler stratejilerini aydınlatmaya çalışır. Uygun cinsiyet rolleri için kimi kurallar sunmaz. Siyasi bir gündemi de yoktur.

Evrimsel psikolojiye karşıtlığın son kaynağı ise hepimizin sıkı sıkıya bağlı olduğu romantizm, cinsel uyum ve ömür boyu aşk gibi idealist görüşlerden ortaya çıkar. Aşkın, insan cinsel psikolojisinde merkezî bir yeri olduğuna inanıyorum ve bu görüşlere de sıkı sıkıya bağlıyım. "Gerçek Aşk" başlıklı bir makale kaleme almıştım ve bu da bazı yüksek lisans öğrencilerimin benim yoldan çıktığımı düşünmelerine yol açmıştı. Eş bulma ilişkileri hayatın en derin tatminlerinden bazılarını sağlar. Onlarsız hayat boş görünür. Sonuçta bazı insanlar mutlu ve uyumlu bir şekilde ilişki yaşamayı başarır. Ama insan cinselliği hakkındaki gerçekleri çok uzun zamandır görmezden geliyoruz. Çatışma, rekabet ve manipülasyon da insan cinselliğinde yaygındır ve hayat bu en sürükleyici ilişkilerini anlamak istiyorsak, hep birlikte kafalarımızı kumdan çıkarmalıyız.

2
Kadınlar Ne İster

Yatırım yapan cinsiyetin -dişilerin- tercihleri, türlerin evrimleşeceği yönü potansiyel olarak olağanüstü derecede belirlemektedir. Çünkü ne zaman, ne sıklıkta ve kiminle çiftleşeceği konusunda nihai söz sahibi olan dişidir.
Sarah Hrdy, *The Woman That Never Evolved*

Kadınların bir eş adayından gerçekte istedikleri hem bilim insanlarını hem de çoğu erkeği yüzyıllardır haklı olarak şaşırtmıştır. Kadınların eş tercihlerinin, erkeklerin veya diğer herhangi bir türün eş tercihlerinden daha karmaşık ve esrarengiz olduğunu öne sürmek, erkeklere özgü bir görüş değildir. Kadınların arzularının evrimsel köklerini keşfetmek, zamanda çok gerilere, insanların bir tür olarak evrimleşmesinden önceye, primatların memeli atalarından ortaya çıkmasından önceye, cinsel üremenin kökenlerine kadar gitmeyi gerektirir.

Kadınların genellikle eşler konusunda daha seçici olmalarının bir sebebi, üreme biyolojisinin en temel gerçeğinden, yani cinsiyet tanımından kaynaklanmaktadır. Dikkat çekici bir şekilde, biyolojik cinsiyeti tanımlayan şey sadece cinsiyet hücrelerinin boyutudur. Erkekler küçük cinsiyet hücrelerine sahip olanlar, dişiler ise büyük cinsiyet hücrelerine sahip olanlar şek-

linde tanımlanır. Büyük dişi gametler oldukça hareketsiz kalır ve besinlerle yüklü olarak gelir. Küçük erkek gametler hareketlilik ve yüzme hızı ile donatılmıştır.[1] Eşey hücrelerinin büyüklük ve hareketliliklerindeki farklılıklarla birlikte, cinsiyetler arasında niceliksel açıdan bir farklılık ortaya çıkar. Erkekler saatte yaklaşık 12 milyonluk bir oranda yenilenen milyonlarca sperm üretir. Kadınlar ise sabit ve ömür boyu yenilenemeyen yaklaşık 1 ila 2 milyon yumurta üretir. Bu foliküllerin çoğu ölür. Sadece 400 yumurta döllenebilecek kadar olgunlaşır.

Kadınların üretimleri büyük yumurtaları ile de bitmez. İnsanın ebeveynliği için kilit bileşenleri olan döllenme ve gebelik, kadınların içinde gerçekleşir. Erkekler için asgari bir üretim gerektiren bir cinsel ilişki eylemi, kadın tarafından diğer ilişki fırsatlarını engelleyen zorunlu ve enerji tüketen dokuz aylık bir süreci de beraberinde getirir. Devamındaysa kadınlar üç veya dört yıl sürebilen, kalori açısından yoğun bir üretim gerektiren emzirme gibi özel bir yükü de üstlenirler.

Hayvanlar âlemindeki hiçbir biyolojik yasa, bütün dişilerin yavrulamak için erkeklerden daha fazla yatırım yapmasını dayatmaz. Mormon cırcır böceği, denizatı ve Panama zehirli ok kurbağası gibi bazı türlerde erkekler, süreç için daha fazla yatırım yapar.[2] Erkek Mormon cırcır böceği, büyük bir çaba göstererek besinlerle dolu büyük bir "spermatofor" üretir. Dişiler, en büyük spermatoforları yapan erkeklere ulaşmak için birbirleriyle rekabet eder. Cinsiyet rolü tersine çevrilmiş bu türler arasında, ilişkiler konusunda daha ayrımcı olan erkeklerdir ve dişiler, erkeklerden daha iri ve daha saldırgan olma eğilimindedir. Bununla birlikte 250'den fazla primat türü de dâhil olmak üzere 5000'den fazla memeli türü arasında dişiler, iç döllenme, gebelik ve emzirme yükünü taşır.

1. Trivers, 1972; Williams, 1975.
2. Trivers, 1985.

Kadınların yaptıkları ilk ebeveynlik yatırımı, onları olağanüstü değerli ancak sınırlı bir kaynak haline getirmektedir.[1] Bir çocuğu doğurmak, taşımak, emzirmek, beslemek ve korumak, kadınların ayrım gözetmeksizin tahsis edemeyeceği istisnai üreme kaynaklarıdır. Bunları erkeklerin eline bırakmaları da mümkün değildir. Dünyada çok fazla zaman ve enerji var ve bir kez çoğalmak için her birine çok ihtiyaç duyanlar, bir insan hayatında ancak bu kadar çok çoğalabilirler. Sadece bu bile dişilerin üreme fırsatlarının sınırlı olduğu anlamına gelir: belirli bir dişi hayatı boyunca en fazla birkaç kez üremeyi bekleyebilir. Buna karşılık, belirli bir erkek en fazla, seks yapmaya istekli doğurgan dişilerin sayısı kadar üremeyi bekleyebilir. Kadınların üreme kaynakları nispeten değerlidir. Evrimsel başarı için sadece birkaç şansı olanların bu şanslarını dikkatli kullanmaları gerekir.

Değerli kaynakları ellerinde tutanlar, onları ucuza ya da seçim yapmaksızın paylaşmazlar. Kadınlar, seks yaparak değer kaynakları riske altına girmiş olacağından, evrimsel tarihimiz boyunca eşleri konusunda fazlasıyla seçici davrandılar. Atalarımızın kadınları gelişigüzel seks yaptıklarında ciddi bedeller ödediler; daha düşük üreme başarısı elde ettiler ve çocuklarının daha azı üreme çağına kadar hayatta kalabildi. Örneğin sağlıklı eşler seçmeye dikkat etmeyen kadınlar sağlıksız yavrular doğurabilir, kendilerini ve tüm çocuklarını tehlikeli patojenlere maruz bırakabilirlerdi. Yavruları daha sık ölür ve daha az ürerlerdi. İnsanın evrimsel tarihinde bir erkek, sıradan bir çiftleşmeden sadece birkaç saat zaman kaybederek uzaklaşabilirdi. Üreme başarısı ciddi şekilde tehlikeye girmezdi. İlişkiye dâhil olmamak bir kadın için de mümkündü ancak bir şekilde hamile kalırsa, bunun maliyetini aylar, yıllar ve hatta on yıllar boyunca üstlenmek zorunda kalabilirdi. Öte yandan bilgece bir eş seçimi, iyi

1. Trivers, 1972.

genlerden güvenilir bir sağlayıcıya kadar birçok faydayı beraberinde getirebilirdi.

Modern doğum kontrol teknolojisi bu maliyetleri ve faydaları değiştirmiştir. Güvenilir doğum kontrolüne erişilebildikleri yerlerde kadınlar daha az hamilelik korkusuyla kısa vadeli cinsel ilişkilere girebilirler. Bazı modern kadınlar, ortalama bir erkeğinkiyle boy ölçüşebilen ve hatta bazen çok daha ağır basan kendi profesyonel başarılarıyla kaynaklarını güvence altına alabilir. Ancak insan cinsel psikolojisi, tıpkı yiyecek tercihlerimizin eski çağlarda maruz kalınan koşulları karşılamak üzere evrimleşmesi gibi, yine eski çağlarda kalma adaptasyon sorunlarıyla başa çıkabilmek için milyonlarca yıl boyunca gelişti. Yaşadığımız çevre değişmiş olsa da bu temel cinsel psikolojiye hâlâ sahibiz.

Arzunun Birçok Yüzü

Eski çağlarda bir kadının iki erkek arasında karar vermeye çalıştığını düşünün. Biri sahip olduğu kaynaklarla büyük bir cömertlik gösterirken diğeri cimridir. Diğer her şey eşit olduğunda kadın için cömert erkek, cimri erkeğe kıyasla daha değerlidir. Cömert erkek, avda elde ettiği eti paylaşarak kadının hayatta kalmasına yardımcı olabilir. Zamanını, enerjisini ve kaynaklarını çocukların yararına feda ederek, kadının üreme başarısına katkıda bulunabilir. Bu bakımdan cömert erkek, cimri erkeğe kıyasla daha yüksek bir eş değerine sahiptir. Evrimsel süreçte erkeklerin cömertliği bu faydaları tekrar tekrar sağlamışsa ve bir erkeğin cömertliğine dair ipuçları, gözlemlenebilir ve güvenilir hale gelmişse o zaman seçilim, bir eşte cömertlik tercihinin evrimleşmesini destekleyecektir.

Şimdiyse erkeklerin sadece cömertlikleriyle değil, aynı zamanda bir eş seçiminde önemli olan, şaşırtıcı çeşitlilikteki diğer

özellikleriyle de farklılık gösteren daha karmaşık ve gerçekçi bir durumu düşünelim. Erkekler fiziksel güçleri, atletik becerileri, hırsları, çalışkanlıkları, nezaketleri, empati yetenekleri, duygusal açıdan istikrarları, zekâları, sosyal becerileri, mizah anlayışları, akrabalık ağları ve statü hiyerarşisindeki konumları bakımından farklılık gösterir. Erkekler ayrıca cinsel ilişkiye yükleyebilecekleri maliyetler açısından da farklılık gösterir: bazıları çocuklarla, borçlarıyla, çabuk sinirlenen mizaçlarıyla, bencillikleri veya rastgele cinsel ilişkiye girme eğilimleriyle kadının yanına gelir. Buna ek olarak erkekler kadınlarla alakasız olabilecek yüzlerce yönden farklılık gösterir. Bazı erkeklerin göbek delikleri içe, diğerlerinin ise dışadönüktür. Belirli bir göbek deliği biçimi, eski çağlarda bir şekilde kadınlarla uyum sağlamayla bir şekilde ilgili olsaydı, muhtemelen evrimsel olarak bir adım öne geçerdi. Erkeklerin farklılık gösterdiği binlerce durum arasından, yüz binlerce yıl boyunca yapılan seçilim, kadınların tercihlerini adaptif açıdan en değerli özelliklere odaklamıştır.

Bununla birlikte insanların tercih ettiği nitelikler sabit değildir. Sürekli değişebildikleri için, kişi müstakbel bir eşin gelecekteki potansiyelini ölçebilmelidir. Şu anda kimi kaynaklardan yoksun genç bir tıp öğrencisi, mükemmel bir gelecek vadedebilir. Hırslı bir adam çoktan zirveye ulaşmış ve gelecekte daha büyük bir başarı kazanma ihtimali azalmış olabilir. Başka bir adamın önceki evliliğinden çocukları olsa da yuvadan ayrılıp kendi hayatlarına atılmak üzere oldukları için, adamın kaynaklarını tüketmiyor olabilirler. Bir erkeğin eş olarak değerini ölçmek, mevcut konumunun ötesine bakmayı, potansiyelini ve gelecekte yönelebileceği yörüngeleri değerlendirmeyi gerektirir.

Evrim, fayda sağlayan özelliklere sahip erkekleri tercih eden ve maliyetli özelliklere sahip erkeklerden kaçınan kadınların lehine işlemiştir. Her bir ayrı nitelik, kadın için erkeğin bir eş

olarak değerinin bir bileşenini oluşturur. Tercihlerinin her biri, ayrı bir bileşeni takip eder.

Bununla birlikte belirli bileşenleri destekleyen tercihler eş seçme sorununu tamamen çözmez. Kadınlar daha da fazla adaptasyon engeliyle karşılaşır. İlk olarak, bir kadın kendine özgü koşulları ve kişisel ihtiyaçlarını değerlendirmelidir. Aynı erkeğin farklı kadınlar için değeri farklı olabilir. Örneğin bir erkeğin çocuk bakımını doğrudan üstlenmeye istekli olması, çevresinde kendisine yardım edecek akrabası olmayan bir kadın için; annesi, kız kardeşleri, halaları ve amcaları bu bakım için heveslenen bir kadına kıyasla daha değerli olabilir. Tek çocuk olarak büyümüş bir kadın için dengesiz mizaca sahip bir erkek seçmenin tehlikeleri, çevresinde kendisini koruyacak güçlü erkek ve kız kardeşleri olan bir kadına kıyasla daha büyük olabilir. Kısacası potansiyel eşlerin değeri, seçimi yapan kadının bireysel/kişisel ve bağlamsal koşullarına dayanan bakış açısına bağlıdır.

Eş seçiminde kadınlar, erkeğin belirli bir kaynağa gerçekten sahip olup olmadığını gösteren ipuçlarını belirlemeli ve doğru bir şekilde değerlendirmelidir. Değerlendirme sorunu, erkeklerin kadınları kandırmaya meyilli olduğu alanlarda özellikle zorlaşır. Evet, erkekler bazen yalan söyler. Bazıları gerçekte sahip olduklarından daha yüksek bir statüye sahipmiş gibi davranır. Bazıları aslında göstermeye istekli olduklarından daha fazla bağlılık gösterir.

Son olarak, kadınlar müstakbel bir eş adayı hakkında topladığı bilgileri birleştirme sorunuyla karşı karşıya kalır. Bir erkeğin cömert ama duygusal açıdan dengesiz olduğunu varsayalım. Başka bir erkek ise duygusal açıdan istikrarlı ama cimri olsun. Kadın hangi erkeği seçmelidir? Eş seçimi, ilgili nitelikleri değerlendirmeyi ve her birine bütün içinde uygun ağırlığı vermeyi mümkün kılan psikolojik mekanizmaları gerektirir. Bazı ödün-

ler verilebilir. Maskülen bir erkek iyi genlere sahiptir ancak aldatma olasılığı daha yüksek olabilir. Belirli bir erkeği seçip seçmeme konusundaki nihai kararda, bazı niteliklere diğerlerine kıyasla daha fazla ağırlık verilir. Ağırlıklı olarak değerlendirilen bu bileşenlerden biri de erkeğin sahip olduğu kaynaklardır.

Kaynak Potansiyeli

Dişinin kaynak sağlayan erkeklere yönelik tercihinin evrimi, hayvanlar âleminde dişinin seçiminin en eski ve en yaygın temeli olabilir. İsrail'in Negev Çölü'nde yaşayan bir kuş olan gri örümcek kuşunu ele alalım.[1] Erkek örümcek kuşları, üreme mevsiminin başlamasından hemen önce salyangoz gibi avlardan ve tüyler ve kumaş parçaları gibi diğer işine yarayacak nesnelerden 90 ila 120 adet toplar ve bunları kendi bölgelerindeki dikenlere ve diğer sivri çıkıntılara saplar. Dişiler erkeklerin yığınlarına bakar ve en büyük yığına sahip erkeklerle çiftleşmeyi tercih eder. Biyolog Reuven Yosef bazı erkek örümcek kuşlarının yığınlarının bir kısmını rastgele bozup, diğer erkeklerin yığınlarına yeni nesneler ekledi. Bunun sonucunda da dişiler daha büyük yığınlara sahip erkekleri tercih etti. Dişiler, kaynaksız kalan erkekleri tamamen yok sayarak onları bekârlığa mahkûm eder. Dişilerin bir eş için tercih yaptığı her yerde, erkeğin kaynakları her zaman olmasa da çoğunlukla temel ölçüttür.

İnsanlarda, kadınların kalıcı bir eş için kaynaklara sahip erkekleri tercihinin evrimi için üç ön koşul gerekir. Öncelikle insanlığın evrim tarihi içerisinde kaynakların biriktirilebilir, savunulabilir ve kontrol edilebilir olması gerekiyordu. İkincisi, elindekiler veya kaynak edinme becerileri ile bunları bir kadın ve çocukları için kullanmaya istekli olmaları bakımından

1. Yosef, 1991.

erkeklerin birbirlerinden farklılaşması lazımdı. Tüm erkekler kaynakları elde etmek için eşit potansiyele sahip olsaydı ve bunları sunmak için eşit bir isteklilik gösterseydi, dişinin tercihi bu niteliklere odaklanmayacağından seçilimde bir fark yaratmayacaktı. Ortak özellikler, eş seçimi kararlarında hesaba katılmaz. Üçüncüsü ise bir erkeğe bağlanmanın getirdiği avantajların, birkaç erkekle birlikte olmanın getirdiği avantajlardan daha ağır basması gerekiyordu.

İnsanlar arasında bu koşullar kolayca görülür. İki kaynağa -toprak arazileri ve araçlar- bakacak olursak dünya çapında büyük oranda erkekler tarafından elde edilir, savunulur, tekelleştirilir ve kontrol edilir. Erkekler, elde ettiklerin kaynakların miktarı bakımından, yoksul sokak serserilerinden Bill Gates, Mark Zuckerberg ve Warren Buffett gibi zengin kimselere kadar muazzam farklılıklar gösterir. Eski çağlarda erkekler, kaynak potansiyeline işaret eden avcılık yetenekleri gibi kaynak edinme becerileri açısından yine farklılaşırdı. Günümüz erkekleri de uzun vadeli ilişkiler adına ne kadar zaman ve kaynak ayırmaya istek gösterecekleri açısından farklılaşır. Kimi erkekler züppedir, birçok kadınla ilişki yaşamayı tercih ederken çok azına yatırım yapar. Diğer erkekler ise bütün kaynaklarını bir kadına ve çocuklarına yönlendirmeyi tercih eden, baba tipi erkeklerdir.[1]

İnsanlığın evrimsel tarihi boyunca kadınlar, çoğu zaman çocukları için, birkaç geçici seks ilişkisinden ziyade tek bir eş aracılığıyla çok daha fazla kaynak elde edebildiler. Erkekler, eşlerine ve çocuklarına primatlar arasında eşi görülmemiş bir ölçüde kaynak sağlar. Örneğin diğer birçok primat türü arasında dişiler yiyecek elde etmek için yalnızca kendi çabalarına güvenmek zorundadır çünkü erkekler genellikle yiyeceklerini eşleriy-

1. Draper ve Harpending, 1982; Belsky, Steinberg ve Draper, 1991.

le paylaşmaz.[1] İnsanlarda ise erkekler tersine kadın için yiyecek sağlar, barınak bulur ve topraklarını savunur. Erkekler çocuklarını korur. Onlara avcılık sanatı, savaş sanatı, sosyal etkileşim stratejileri ve hatta eş bulma oyununu öğretirler. Statülerini çocuklarına aktarır, yaşamlarının sonraki dönemlerinde diğer insanlarla karşılıklı ittifaklar kurmada onlara yardım ederler. Bir kadının, bu pek çok faydayı sıradan bir seks ilişkisinden sağlaması pek muhtemel değildir. Tüm potansiyel koca adayları bu faydaların hepsini sağlayamaz ancak binlerce nesil boyunca, bazı erkekler bu faydaların bir kısmını sağlayabildi ve kadınlar da onları eş olarak tercih ederek, güçlü bir avantaj elde ettiler.

Kısacası kadınların kaynaklara sahip erkekleri tercih etmesiyle süreç başladı. Ancak kadınların, bir erkeğin bu kaynaklara sahip olduğunu gösteren ipuçlarına da ihtiyacı vardı. Bu ipuçları, erkeğin daha üst bir statüye eğilimine işaret eden kimi kişilik özellikleri gibi dolaylı bir biçimde ortaya çıkabiliyordu. Atletik yetenek veya sağlık gibi fiziksel özellikler, diğer erkeklerden gördüğü itibar gibi kimi bilgiler de ipucu olarak kabul edilebiliyordu. Ancak yine de ekonomik kaynaklar, en doğrudan ipuçlarıydı.

Kadınların günümüzdeki eş tercihleri, tıpkı yılan ve yükseklik gibi eski çağlardan miras kalan korkularımızın, o dönemki tehlikeleri anlamamız adına bir pencere sağlaması gibi, eş bulmaya dair geçmişimizi anlamamız için de bir pencere sağlar. Düzinelerce araştırmadan elde edilen bulgular, modern Amerikalı kadınların eşlerinin sahip olduğu ekonomik kaynaklara, erkeklere kıyasla çok daha fazla değer verdiğini belgelemektedir. Örneğin 1939'da yapılan bir çalışmada Amerikalı erkek ve kadınlar, bir eşte veya evlilikte arzu edilirlikleri açısından önemsiz ve vazgeçilmez arasında değişen on sekiz özelliği değerlendirdi.

1. Smuts, 1995.

Kadınlar iyi bir finansal duruma dair beklentilerini kesinlikle vazgeçilmez olarak kabul etmese de bunları önemli olarak nitelendirdi. Erkekler ise bunları arzu edilebilir bulsa da çok önemli bulmadıklarını dillendirdi. 1939'daki verilere göre kadınlar olası bir eşin sahip olduğu iyi finansal olanaklara erkeklerden yaklaşık iki kat daha fazla değer veriyordu; bu bulgu sonradan 1956 ve 1967'deki çalışmalarda da görüldü.[1]

1960'ların sonu ve 1970'lerin başındaki cinsel devrim, bu cinsiyet farkını değiştirmeyi başaramadı. Daha önceki yıllardaki çalışmaları tekrarlamak amacıyla, aynı anketi kullanarak 1980'lerin ortalarında 1491 Amerikalıyla görüştüm. Massachusetts, Michigan, Texas ve California'dan kadın ve erkekler, olası bir eşte görmek istedikleri değerler açısından on sekiz kişisel özelliği değerlendirdi. Önceki yıllarda olduğu gibi, kadınlar halen olası bir eşin iyi finansal olanaklara sahip olmasına, erkeklere kıyasla yaklaşık iki kat daha fazla değer veriyordu.[2] Bu cinsiyet farklılıkları ne 1990'lar ne 2000'ler ne de 2015 yılı boyunca yayınlanan çalışmalar boyunca değişim gösterdi.[3]

Kadınların ekonomik kaynaklara yüklediği değer, birçok bağlamda ortaya konmuştur. Psikolog Douglas Kenrick ve meslektaşları, olası bir evlilik için insanların farklı özelliklere ne derece değer verdiğini ortaya çıkarmak üzere akıllıca bir yöntem geliştirdi. Erkeklerden ve kadınlardan, kabul edilebilir buldukları her özellik için "asgari bir yüzdelik dilim" belirtmelerini istediler.[4] Amerikalı üniversite okuyan kadınlar, bir koca adayının mali yeterliliği açısından kabul edilebilir asgari yüzdeliğin yetmiş veya üstü olduğunu -yani daha fazla kazanan erkekleri, diğer erkeklere kıyasla daha fazla tercih ettiler- belirttiler, oysa

1. Hudson ve Henze, 1969; McGinnis, 1958; Hill, 1945.
2. Buss, 1989a.
3. Buss vd., 2001; Schmitt, 2016.
4. Kenrick vd., 1990.

erkekler için kabul edilebilir asgari yüzdelik oranı yalnızca yüzde kırktı. Son on yılda yapılan çalışmaları yoluyla Norman Li, kadınların bir eş adayının kaynaklara sahip olmasını bir "lüks" değil, "zorunluluk" olarak gördüklerini defalarca bulguladı.

Gazetelerdeki, dergilerdeki ve çevrimiçi tanışma sitelerindeki kişisel ilanlar, evlilik açısından kadınların finansal kaynaklara baktığını doğrulamaktadır. 1111 kişisel ilan üzerinden yapılan bir araştırma, kadın ilan verenlerin, erkeklere kıyasla yaklaşık on bir kat daha sık finansal kaynaklara baktığını bulguladı.[1] Kısacası, kaynak tercihindeki cinsiyet farklılıkları sadece üniversite öğrencileriyle sınırlı ve araştırma yöntemine bağlı değildir.

Kadınların bu tercihleri ABD, Batı toplumları veya kapitalist ülkelerle de sınırlı değildir. Meslektaşlarımla birlikte yürüttüğüm eş seçimi konusunda uluslararası araştırma, kadınların tercihlerinin evrenselliğini belgeledi. Altı kıtada ve birçok demografik ve kültürel özellik bakımından farklılık gösteren beş adada otuz yedi kültürden insan kitleleri üzerine araştırma yaptık. Katılımcılar Nijerya ve Zambiya gibi çok eşliliğin görüldüğü yerlerin yanı sıra İspanya ve Kanada gibi daha tek eşli ülkelerden de araştırmaya dâhil oldu. İsveç ve Finlandiya gibi birlikte yaşamanın evlilik kadar yaygın olduğu ülkeler ile Bulgaristan ve Yunanistan gibi evlenmeden birlikte yaşamanın hoş karşılanmadığı ülkeler de araştırmada yer aldı. Çalışma toplamda 10.047 kişiyi içerisine aldı.[2]

Araştırmaya katılan erkek ve kadınlar, potansiyel bir birliktelik veya evlilik açısından on sekiz özelliği "önemsiz"den "vazgeçilmez"e doğru giden bir ölçek üzerinden değerlendirdi. Tüm kıtalarda, (sosyalizm ve komünizm dâhil) tüm ekonomik sistemlerde,

1. Wiederman, 1993.
2. Buss, 1989a.

tüm etnik gruplarda, tüm dinî gruplarda ve (yoğun çok eşlilikten olası tek eşliliğe kadar) tüm kültürel sistemlerde kadınların, iyi finansal kaynaklara erkeklerden daha fazla değer verdiği ortaya çıktı. Kadınlar finansal kaynaklara erkeklerden yaklaşık yüzde yüz veya kabaca iki kat daha fazla değer verdi. Bazı kültürel farklılıklar da vardı. Nijerya, Zambiya, Hindistan, Endonezya, İran, Japonya, Tayvan, Kolombiya ve Venezuela'dan araştırmaya dâhil olan kadınlar, Güney Afrika (Zulu), Hollanda ve Finlandiya'daki kadınlara kıyasla iyi bir finansal duruma daha fazla değer veriyordu. Örneğin Japonya'da kadınlar, iyi finansal olanaklara erkeklere kıyasla yaklaşık yüzde 150 daha fazla değer verirken Hollanda'daki kadınların finansal beklentilere verdiği önem erkeklerden yalnızca yüzde 36 daha fazlaydı ki bu, başka herhangi bir ülkeye kıyasla daha az bir değerdi. Yine de cinsiyetler arası fark değişmedi; dünya çapında her kadın grubu, evlilik için finansal kaynaklara erkeklere kıyasla daha fazla önem verdi. Bu veriler, insanda eş bulma psikolojisinin evrimsel temelini destekleyen ilk kapsamlı kültürler arası kanıtı sağladı. Tüm psikoloji alanında, en sağlam şekilde belgelenmiş cinsiyet farklılıkları arasında yer aldılar.[1]

Eski çağlardaki kadınlar iç döllenme, dokuz aylık gebelik ve emzirme gibi muazzam yüklerle karşı karşıya kaldıkları için, kaynaklara sahip eşleri seçerek muazzam faydalar sağlayabilmişlerdi. Bu tercihler, kendileri ve çocukları adına hayatta kalma ve üreme ile ilgili adaptasyon sorunlarını çözmelerinde yardımcı oldu.

Sosyal Statü

Eski çağlardaki koşulların muhtemelen neye benzediği noktasında en yakın rehberimiz olan geleneksel avcı-toplayıcı toplumların incelenmesi, eski çağlarda insanların açıkça tanım-

1. Conroy-Beam, Buss vd., 2015.

lanmış statü hiyerarşilerine sahip olduğuna ve kaynakların en tepedekilere serbestçe, alttakilere ise yavaş yavaş aktığına işaret eder.[1] Kuzey Avustralya kıyılarındaki iki küçük adada yaşayan yerli bir topluluk olan Tiwi, Venezuela'daki Yanomamö, Paraguay'daki Ache ve Botsvana'daki Kung kabilesi gibi günümüzün geleneksel kabilelerinde, büyük güce sahip ve bu sayede kaynaklar açısından ayrıcalıklar elde eden, "baş adamlar" ve "büyük adamlar" olarak tanımlanan erkekler vardır. Eski çağlarda bir erkeğin sosyal statüsüyle sahip olduğu kaynaklar arasındaki bağ açısından güçlü bir ipucu, buradan sağlanabilir.

Henry Kissinger bir keresinde güçten en kuvvetli afrodizyak diye bahsetmiştir. Kadınlar toplumda yüksek bir konuma sahip erkekleri arzular çünkü sosyal statü, kaynakların kontrolü adına evrensel bir işarettir. Statü ile birlikte daha iyi yemek, daha bol toprak ve üstün sağlık hizmeti de beraberinde gelir. Yüksek sosyal statü, çocuklara daha düşük statülü erkeklerin çocuklarının erişemeyeceği sosyal fırsatlar bahşeder. Dünya genelinde, daha yüksek sosyal statüye sahip ailelerdeki erkek çocukların genellikle daha fazla ve daha kaliteli birliktelikler için şansı artar. Afrika'nın Mbuti Pigmelerinden Aleut Eskimolarına kadar uzanan 186 toplum üzerinde yapılan bir çalışmaya göre yüksek statülü erkeklerin daha düşük statülü erkeklere kıyasla her zaman daha fazla serveti ve eşi vardır, çocukları ise daha iyi beslenir.[2]

ABD'deki kadınlar, sosyal veya mesleki açıdan yüksek statülü bir sahip potansiyel eşleri daha çok tercih ettiklerini açıkça ifade etmektedirler ki bu nitelikler, yine iyi finansal olanaklar kadar önemlidir.[3] Önemsizden vazgeçilmeze doğru bir derecelendirme ölçeği kullanan bir araştırmada Massachusetts, Michigan, Texas

1. Betzig, 1986; Brown ve Chai-yun, t.y.
2. Betzig, 1986.
3. Hill, 1945; Langhorne ve Secord, 1955; McGi is, 1958; Hudson ve Henze, 1969; Buss ve Barnes, 1986.

ve California'dan Amerikalı kadınlar, sosyal statüyü önemli ve vazgeçilmez dereceleri arasına yerleştirirken erkekler bunu sadece arzu edilebilir olduğu ama çok önemli olmadığı yönünde nitelendirdi.[1] 5.000 üniversite öğrencisi üzerinde yapılan bir çalışmada kadınlar statü, itibar, sınıf, güç, mevki ve yüksek makamı erkeklere kıyasla çok daha önemli bulduklarını belirtti.[2]

David Schmitt ile birlikte, insanların potansiyel seks partnerlerinden ziyade potansiyel eşlerde özellikle aradıkları nitelikleri bulgulamak için geçici ve kalıcı ilişkiler üzerine bir araştırma yaptık.[3] Katılımcılar hem günübirlik ilişkilerin hem de evlilik planlarının son derece canlı olduğu Michigan Üniversitesi'nden kadın ve erkek üniversite öğrencileriydi. Birkaç yüz kişilik bu grup, kısa veya uzun vadede arzu edilebilirlikleri veya zıddı açısından altmış yedi özelliği değerlendirdi. Kadınlar bir meslekte başarı olasılığını ve gelecek vaat eden bir kariyere sahip olmayı bir eş adayı için son derece arzu edilesi olarak değerlendirdi. Gelecekteki statülerine ilişkin bu ipuçları, sıradan seks partnerlerinde baktıkları özelliklere kıyasla potansiyel eş adayları adına daha önemliydi.

Amerikalı kadınlar aynı zamanda eğitime ve mesleki derecelere de büyük değer verirler; bu özellikler ise sosyal statüyle güçlü bir bağlantı içerisindedir. Kadınlar potansiyel bir koca adayının eğitim eksikliğini son derece istenmeyen bir durum olarak görür. Kadınların doktorlar, avukatlar, profesörler, başarılı girişimciler ve diğer profesyonellerle evlenmeyi tercih ettiği klişesi gerçekle örtüşüyor gibi görünmektedir. Kadınlar diğer erkeklerin kolayca hükmettiği veya içinde bulunduğu insan grubunun saygısını kazanamayan erkeklerden kaçınırlar.

1. Buss vd., 2001.
2. Langhorne ve Secord, 1955.
3. Buss ve Schmitt, 1993.

Kadınların statü arzusu günlük yaşamda da kendini gösterir. Bir meslektaşım, bir restoranda dört kadın arasındaki konuşmaya kulak misafiri olduğundan bahsetmişti. Hepsi de etrafta artık evlilik için uygun erkekler olmadığından şikâyet ediyorlarmış. Ancak bu kadınların etrafı erkek garsonlarla çevriliymiş ve hiçbiri de alyans takmıyormuş. Yüksek statülü bir meslekten yoksun garsonlar, görünüşe göre bu kadınlar tarafından dikkate bile alınmamıştı. O kadınların asıl kastettiği, etraflarında uygun değil, kabul edilecekleri sosyal statüye sahip erkeklerin olmamasıydı.

Eş bulmak isteyen kadınlar "uygun" erkekler arar. Uygun kelimesi, "kaynaklarını başka bir yere tahsis etmemiş" erkekler için kullanılan bir sıfattır. Sözcüğün "uygun bekâr" ifadesi biçiminde kullanılma sıklığı, kadınların eş bulma konusundaki isteklerini ortaya koymaktadır. Ancak kadınların bu ifadeye eklediği bir zarfla erkeklerin evlilik için uygunluğuna değil, sosyal statüsüne ve kaynaklarının büyüklüğüne işaret eden "en uygun bekâr" ifadesi ortaya çıkar. Bu ise etraflarındaki en yüksek statülü, en çok kaynak sahibi ve bağımsız erkekler için bir koddur. Çoğu evsiz ve işsiz erkek de bir eş adayı olabilmeleri adına uygun durumdadır ama çoğu kadın onlarla ilgilenmez.

Kadınların eşlerde sosyal statüye verdikleri önem ABD ve hatta kapitalist ülkelerle sınırlı değildir. Eş seçimiyle ilgili uluslararası araştırmaya dâhil edilen otuz yedi kültürün büyük çoğunluğunda kadınlar, olası bir eşte sosyal statüye erkeklerden daha fazla değer veriyordu ki bu hem komünist hem de sosyalist ülkelerde, hem Hırvatlar hem de Çinliler arasında, hem Hıristiyanlar hem de Müslümanlar arasında, hem tropik bölgelerde hem de kuzey bölgelerinde geçerliydi.[1] Örneğin kadınların statüye verdiği değer, erkeklerden Tayvan'da yüzde 63, Zambiya'da yüzde 30, Almanya'da yüzde 38 ve Brezilya'da yüzde 40 daha

1. Buss, 1989a.

fazla idi. Uzun vadeli ilişkiler arayan kadınlar, sosyal statüyü bir "lüksten" daha çok bir "zorunluluk" olarak görürler.[1]

Hiyerarşiler insan toplulukları arasında evrensel özellikler olduğundan ve kaynaklar hiyerarşi içinde yükselen kişilere aktığından kadınlar, kısmen statüleri yüksek erkekleri tercih ederek kaynak edinme temelli adaptasyon sorununu çözer. Bir kadın için sosyal statü, bir erkeğin kendisine ve çocuklarına yatırım yapma becerisine dair güçlü bir gösterge sunar. Pek çok kültürden edinilen bilimsel bulgular, kadınların kaynak elde etme konusunda bu ipucuna uyum sağladığına dair evrimsel öngörüyü desteklemektedir. Dünya çapında çoğu kadın, evlenmeyi tercih eder. Evrimsel geçmişimizde evlenmeyi başaramayan kadınlar, kendilerinin ve çocuklarının geçimini karşılamakta zorlanmıştı.

Yaş

Bir erkeğin yaşı, kaynaklara erişimi açısından önemli bir ipucu sağlar. Tıpkı genç erkek babunların sosyal hiyerarşide üst sıralara girmeden önce olgunlaşması gerektiği gibi insanlarda da ergen ve genç erkekler nadiren daha olgun ve yaşlı erkeklerin saygısını, statüsünü veya konumunu kazanabilirler. Bu durum, gücün çoğunu çok yaşlı adamların elinde bulundurduğu, büyük itibara sahip olduğu ve karmaşık ittifak ağları aracılığıyla cinsellik sistemini kontrol ettiği bir gerontokrasi olan Tiwi kabilesinde uç noktaya ulaşır. Amerikan kültüründe bile statü ve zenginlik, yaşla birlikte artma eğilimindedir.

Eş seçimiyle ilgili uluslararası araştırmadaki otuz yedi kültürün tamamında kadınlar kendilerinden daha yaşlı erkekleri tercih etti.[2] Tüm kültürlerin ortalaması alındığında, kadınlar ka-

1. Li vd., 2002.
2. Buss, 1989a.

baca üç buçuk yaş büyük erkekleri tercih etti. Tercih açısından en küçük yaş farkı, koca adayının en çok iki yaş büyük olmasını tercih eden Fransız-Kanadalı kadınlarda, en büyüğü ise koca adayının en az beş yaş büyük olmasını tercih eden İranlı kadınlarda görüldü. Halihazırda evli çiftler arasındaki dünya çapında ortalama yaş farkı üç yıldır, bu da kadınların evlilik kararlarının genellikle eş bulma tercihleriyle örtüştüğünü göstermektedir.

Kadınların neden kendinden büyük eşleri tercih ettiğini anlamak için, yaşla birlikte nelerin değiştiğini incelememiz gerekir. En çok görülen değişimlerden biri, kaynaklara erişimdir. Çağdaş Batı toplumlarında gelir genellikle yaşla birlikte artar.[1] Örneğin otuz yaşındaki Amerikalı erkekler yirmi yaşındaki erkeklerden daha fazla, kırk yaşındaki erkekler ise otuz yaşındakilerden daha fazla para kazanır. Bu eğilimler Batı dünyası ile sınırlı değildir. Geleneksel ve modernleşmemiş toplumlarda yaşlı erkekler daha fazla sosyal statüye sahiptir. Tiwi kabilesinde erkekler, ilk eşini edinmek için yeterli sosyal statüye sahip olmadan önce genellikle en az otuz yaşına kadar bekler.[2] Kırk yaşın altındaki bir Tiwi erkeği, birden fazla eş elde etmek için yeterli statüye nadiren ulaşır. Yaşlılık, kaynaklar ve statü, kültürler içinde genellikle birlikte ilerleyen olgulardır.

Geleneksel toplumlarda, bu bağlantının bir kısmı fiziksel güç ve avcılık becerileriyle ilgilidir. Erkeklerde yaşlandıkça fiziksel güç artar, yirmili yaşların sonlarında ve otuzlu yaşların başında ise zirveye ulaşır. Her ne kadar yaş ve avcılık becerileri arasındaki ilişki açısından sistematik bir çalışma henüz yapılmamış olsa da antropologlar, erkeklerin otuzlu yaşlarındayken avcılık yeteneğinin zirveye ulaştığını ve bu noktada fiziksel gücündeki hafif düşüşün artan bilgi, sabır, beceri ve bilgelik ile telafi edil-

1. Jencks, 1979.
2. Hart ve Pilling, 1960.

diğini bulguladılar.[1] Dolayısıyla kadınların yaşlı erkekleri tercihinin, avlanmadan gelen kaynakların hayatta kalmak ve üremek için hayati öneme sahip olduğu avcı-toplayıcı atalarımızla bir bağı olabilir.

Kadınlar maddi kaynaklar dışındaki sebeplerden dolayı da yaşlı erkekleri tercih edebilir. Yaşlı erkekler muhtemelen daha olgun, daha istikrarlı ve göstereceği bağlılık açısından daha güvenilirdir. Örneğin ABD'de erkekler en azından otuz yaşına ulaştıkları noktada duygusal olarak daha istikrarlı, daha vicdanlı ve daha güvenilir hale gelir.[2] Kadınların eş tercihleri üzerine yapılan bir çalışmada bir kadın, "Daha yaşlı erkekler daha iyidir çünkü onlarla ciddi endişeleriniz hakkında konuşabilirsiniz, genç erkekler ise aptaldır ve yaşam konusunda pek de ciddi değildirler," demişti.[3] Erkeklerin statü potansiyeli, yaş ilerledikçe daha da netleşir. Daha yaşlı erkekleri tercih eden kadınlar, onların hiyerarşi içinde yükselme ihtimallerinin ne kadar olduğunu ölçme adına daha iyi koşullar elde ederler.

Uluslararası araştırmadaki otuz yedi kültürün tamamında yirmi yaşındaki kadınlar, erkeklerin finansal kaynaklarının genellikle kırklı veya ellili yaşlarına doğru zirveyi bulmasına rağmen, kendilerinden çok daha yaşlı olmayan, yalnızca birkaç yaş büyük erkeklerle evlenmeyi tercih etti. Genç kadınların çok yaşlı erkeklere büyük ölçüde itibar etmemesinin bir sebebi, bu erkeklerin ölme riskinin daha yüksek olması ve dolayısıyla çocukların yaşamına ve korunmasına katkıda bulunmaya devam etme ihtimallerinin daha düşük kalması olabilir. Büyük yaş farklılığının yarattığı potansiyel uyumsuzluk, çatışmalara yol açarak boşanma ihtimalini artırabilir. Ayrıca erkeklerin sperm kalitesi

1. Gurven ve Kaplan, 2006; Kim Hill, kişisel iletişim, 17 Mayıs 1991; Don Symons, kişisel iletişim, 10 Temmuz 1990.
2. McCrae ve Costa, 1990; Gough, 1980.
3. Jankowiak, Hill ve Donovan, 1992.

ilerleyen yaşla birlikte bir miktar düşme eğilimi gösterir ve bu da ebeveynlik ihtimalleri adına daha fazla soruna yol açabilir. Bu sebeplerden dolayı genç kadınlar, halihazırda daha yüksek bir konuma ulaşmasına rağmen geleceği daha belirsiz, muhtemelen daha düşük sperm kalitesine sahip ve büyük ölçüde daha yaşlı erkeklerden ziyade kendilerinden birkaç yaş daha büyük ve parlak bir gelecek vadeden erkeklere daha fazla ilgi gösterebilir.

Elbette tüm kadınlar kendinden daha büyük erkekleri tercih etmez. Bazıları genç erkekleri seçer. Çin'de küçük bir köyde yapılan bir araştırma, on yedi veya on sekiz yaşındaki kadınların kimi zaman sadece on dört veya on beş yaşındaki "erkeklerle" evlendiğini bulguladı. Yine de bu evliliklerin meydana geldiği koşullar, tüm bu "erkeklerin" halihazırda zengin olması, yüksek statülü bir aileden gelmesi ve miras açısından güvenilir beklentiler yaratması sebebiyle oldukça sınırlıydı.[1] Görünen o ki biraz daha yaşlı erkekler için yapılan tercih, erkeğin statü ve kaynaklarla ilgili güçlü ipuçları vermesi ve kaynakların garanti edilmesi durumunda geçersiz hale gelebilir.

Diğer istisnalar ise kadınların kendilerinden çok daha genç erkeklerle yaşadığı birlikteliklerde görülür. Bu vakaların çoğu, kadınların daha genç erkeklere yönelik tercihlerinin daha güçlü olmasından değil, daha ziyade hem yaşlı kadınların hem de genç erkeklerin ilişkiler dünyasında pazarlık gücünden yoksun olmalarından dolayı kaynaklanmaktadır. Yaşlı kadınlar genellikle yüksek statülü erkeklerin dikkatini çekemezler ve bu sebeple eş seçiminde henüz fazlaca statü veya değer elde edememiş genç erkeklerle yetinmek zorunda kalırlar. Örneğin Tiwi kabilesinde genç bir erkeğin ilk karısı genellikle -çok çok- daha yaşlı bir kadın olur çünkü yaşlı kadınlar, bu erkeklerin nispeten düşük statüleriyle elde edebildikleri tek seçim fırsatı haline gelirler.

1. Martin Whyte, kişisel iletişim, 1990.

Halihazırda yüksek statüye ve bol kaynaklara sahip ve sonradan çok daha genç erkeklerle birlikte olan kadınlar da başka istisnalar yaratırlar. Cher ve Joan Collins gibi ünlüler bu açıdan çarpıcı örneklerdir. Bu kadınların kendilerinden daha, hatta çok daha genç erkeklerle ilişkileri oldu. Ancak bu vakalar nispeten nadirdir çünkü kaynaklara sahip kadınların çoğu, kaynakları en az kendileri kadar bol ve tercihen daha fazla erkekle birliktelik kurmayı tercih eder.[1] Kadınlar günübirlik ilişkiler için daha genç erkekleri seçebilir ancak uzun vadeli bir birliktelik için karar aşamasındayken genellikle daha yaşlı bir erkek arayışına girerler.

Tüm bu ipuçları -ekonomik kaynaklar, sosyal statü ve yaşlılık- bir noktada birleşir: bir erkeğin, kadın ve çocukları için kullanabileceği kaynakları elde etme ve kontrolünü sağlama yeteneği. Uzun bir evrimsel seçilimin sonucunda kadınların erkekleri başarı nesneleri olarak görme biçimi de şekillenmiştir. Ancak kaynaklara sahip olmak yeterli değildir. Kadınlar kaynakların ediminin sürekliliğini sağlaması muhtemel niteliklere sahip erkeklere de zaman içinde ihtiyaç duyarlar.

İnsanların genç yaşta evlendiği kültürlerde, genellikle bir erkeğin ekonomik yeterliliği doğrudan değerlendirilemez ancak gözlemlenebilir ipuçları yoluyla incelenmesi gerekir. İşin aslı nakit paranın kullanılmadığı ekonomilere sahip avcı-toplayıcı gruplarda, eş seçiminin hedefi yalnızca finansal kaynaklar temelinde olamaz. Örneğin Tiwi kabilesindeki genç erkeklerin kişilikleri hem kadınlar hem de yaşlı erkekler tarafından, hangilerinin yükselen yıldız haline gelerek statü ve kaynak kazanmaya yakın olduğunun, hangilerinin ise kısmen de olsa yavaş kalacağının değerlendirilmesi açısından dikkatle incelenir. Genç erkekler sundukları vaatler açısından değerlendirilir; temel noktalar ise iyi avlanma becerileri, iyi dövüş becerileri ve

1. Townsend, 1989; Townsend ve Levy, 1990; Wiederman ve Allgeier, 1992; Buss, 1989a.

özellikle kabile için güç ve hiyerarşide yükselmeye yönelik güçlü bir yatkınlık göstermeleridir. Geçmişteki ve günümüzdeki tüm kültürlerden kadınların, belirli kişilik özelliklerine dayalı olarak gelecekte kaynakları elde etme konusunda görünürdeki yetenekleri için erkekleri seçtikleri görülmüştür. Statünün ve kaynak ediminin sürekliliğini sağlaması muhtemel kişilik özelliklerine değer veren kadınlar, bu hayati ipuçlarını görmezden gelen kadınlardan çok daha iyi bir noktaya evrildi.

Hırs ve Çalışkanlık

İnsanlar, statü hiyerarşilerinde konumlarını yükseltmek için hangi yollara başvurur? Laboratuvarım kandırmaca, sosyal ağlar, cinsel teklifler, eğitim ve çalışkanlık vb. 26 ayrı taktiği keşfetti. Çalışkanlık taktiği işe fazladan zaman ve çaba harcama, zamanı etkili kullanma, hedeflere öncelik verme ve diğerlerini etkilemek için yoğun çalışma gibi eylemleri içeriyordu. Bütün taktikler arasından çalışkanlığın, gelir ve promosyon beklentileri adına en iyi göstergeleri sağladığı ortaya çıktı. Çalışkan kimseler daha iyi bir eğitim seviyesine ve yıllık gelire ulaşır, çalışkanlık göstermeyen kişilere kıyasla ise daha fazla gelir artışı ve promosyon alma ihtimali elde eder ki bu bulgu, ABD'de olduğu kadar Norveç'te de geçerlidir.[1] Hırs ve çalışkan kimseler, mesleki statüsü açısından tembel ve kayıtsız kimselere göre daha fazla yükselişi garantilerler.[2]

Amerikalı kadınlar işlerinden hoşlanan, kariyerlerine odaklanan, çalışkanlık gösteren ve hırslı davranan eşleri, erkeklere kıyasla daha fazla arzular.[3] Otuz yedi kültür üzerine çalışmadaki 852 bekar ve 100 evli Amerikalı kadın, hırs ve çalışkanlığı

1. Lund vd., 2007.
2. Buss, 1989a; Willerman, 1979; Kyl-Heku ve Buss, 1996; Jencks, 1979.
3. Langhorne ve Secord, 1955.

önemli ya da vazgeçilmek olarak nitelendirdi. Kadınlar, hırstan yoksun erkekleri arzu edilesi bulmazlar, oysa erkeklerin için kadının hırslı olması ne arzu edilesidir ne de değildir. Kadınların işini kaybetmiş, kariyer hedeflerinden yoksun veya tembellik belirtileri gösteren bir adamla uzun vadeli bir ilişkiye devam etmesi pek muhtemel değildir.[1]

Kültürlerin ezici çoğunluğunda kadınlar, hırsı ve çalışkanlığı, erkeklere kıyasla daha fazla vazgeçilmez veya önemli olarak nitelendirdi. Çalışmamızda, erkeklere kıyasla örneğin Tayvanlı kadınlar hırsı ve çalışkanlığı yüzde 26, Bulgar kadınlar yüzde 29 ve Brezilyalı kadınlar yüzde 30 daha önemli buldu.

Kültürler ve nesiller arası bulgular, kadınların kaynak edinme becerisi gösteren erkeklere yönelik tercihi ve hırstan yoksun erkekleri dışlaması temelindeki kilit evrimsel beklentiyi desteklemektedir. Öte yandan sıkı çalışma ve hırs, potansiyel kaynaklara dair tek ulaşılabilir ipuçları değildir. Güvenilirlik ve istikrar, bu kaynakların ne kadar sabit veya çalkantılı bir halde devam edeceğine dair oldukça önemli ilgiler sağlar.

Güvenilirlik ve İstikrar

Eş seçimi üzerine dünya çapında yürütülmüş çalışmada derecelendirilen on sekiz özellik arasında, en çok değer verilen ikinci ve üçüncü özellik, güvenilir bir karakter ve duygusal istikrar veya olgunluktu. Otuz yedi kültürün yirmi birinde erkek ve kadınlar, bir eşin güvenilirliği açısından aynı tercihlere sahipti. Cinsiyet farkının görüldüğü on altı kültürün on beşinde kadınlar güvenilirliğe erkeklerden daha fazla değer verdi. Otuz yedi kültürün tamamında kadınlar güvenilir bir karaktere ortalama 2,69 puan (3,00 vazgeçilmez anlamına gelir) verdi, erkek-

1. Buss ve Schmitt, 1993; Betzig, 1989.

ler ise ortalama 2,50 ile güvenilirliği neredeyse önemli olarak değerlendirdi. Duygusal istikrar veya olgunluk açısından ise cinsiyetlerin tercihleri daha farklıydı. Yirmi üç kültürde kadınlar duygusal istikrara erkeklere kıyasla çok daha fazla, kalan on dört kültürde ise her iki taraf da bu özelliğe eşit derecede değer verdiğini belirtti. Tüm kültürlerin ortalamasında kadınlar bu özelliğe 2,68, erkekler ise 2,47 puan verdi.

Bu özellikler, kaynakların zaman içinde tutarlı bir şekilde sağlanacağına dair güvenilir sinyaller sağladıkları için dünya genelinde bu kadar büyük bir değer görüyor olabilirler. Buna karşılık, güven vermeyen insanların sağlayacağı faydaların sürekliliği kesin değildir, eşlerineyse ağır bedellere mâl olurlar. Yeni evlilerle ilgili bir çalışmada, meslektaşlarım ve ben altı aylık bir süre içinde Michigan'da büyük bir bölgede yapılmış tüm evliliklerin halka açık kayıtlarından rastgele 104 çiftle temasa geçtik. Bu çiftlerden her biri hem altı saatlik bir kişilik testini hem de evliliklerine ve eşlerinin karakterine dair ayrı ayrı değerlendirmeleri tamamladılar ve her biriyle hem bir erkek hem de bir kadın görüşmeci tarafından ayrı ayrı konuşuldu. Bu testler arasında, katılımcılardan eşlerinin geçtiğimiz yıl boyunca 147 olası maliyetten hangisini kendilerine yüklediğini belirtmelerini isteyen bir araç vardı. Duygusal açıdan dengesiz erkekler -kendileri, eşleri ve görüşmeciler tarafından tanımlandıkları üzere- özellikle kadınlara pahalıya mâl oluyordu. Bu erkekler öncelikle benmerkezci olmaya ve paylaşılan kaynakları tekelleştirmeye eğilimlidirler. Ayrıca karılarının zamanının çoğunu tekellerine alarak sahiplenici bir eğilim de gösterirler. Ortalamadan daha yüksek bir kıskançlık gösterir, eşleri başka biriyle konuşurken bile öfkelenirler. Eşlerinin tüm ihtiyaçlarını karşılaması adına ısrarcılıklarıyla onlara tamamen bağımlılık gösterirler. Hem sözlü hem de fiziksel tacize de meyillidirler. Zamanında buluş-

malara gelmemek gibi düşüncesizlikler sergilerler. Duygusal açıdan istikrarlı kişilere göre daha karamsardırlar, genellikle belirgin bir sebep olmadan ağlarlar. Ortalamadan daha fazla evlilik dışı ilişkiye girerler ki bu da zaman ve kaynaklar adına daha fazla bölünmeye işaret eder.[1] Tüm bu maliyetler de bu tür kişilerin eşlerinin zamanını ve kaynaklarını tüketeceklerini, kendi zamanlarını ve kaynaklarını başka yerlere yönlendireceklerini ve kaynaklarını zaman içinde tutarlı bir şekilde eşlerine yönlendirmekte başarısız olacaklarını gösterir. Güvenilirlik ve istikrar, bir kadının kaynaklarının erkek tarafından tüketilmeyeceği ihtimalinin arttığına işaret eden kişisel özelliklerdir.

Duygusal açıdan dengesiz erkeklerin öngörülemeyen yönleri, çok önemli adaptasyon sorunlarının çözümlerini engelleyerek ek maliyetlere sebep olur. Düzensiz kaynak tedariki, hayatta kalma ve üreme için gerekli hedeflere ulaşılmasında soruna yol açabilir. Güvenilmez bir eşin ava çıkmak yerine son dakikada kestirmeye karar vermesi sebebiyle ulaşılamayan et, beklenilen ancak edinilememiş bir kaynaktır. Yokluğu, beslenme açısından sorunlar yaratır. Kaynakların, öngörülebilir oldukları noktada en faydalı hale geldikleri bilinir. Düzensiz aralıklarla sağlanan kaynaklar, karşılamaları amaçlanan ihtiyaçların dışında, daha maliyetli yollarla sağlandığında boşa bile gidebilir. Öngörülebilir bir temelde sağlanan kaynaklar, günlük yaşamda üstesinden gelinmesi gereken birçok adaptasyona engeline daha verimli bir şekilde harcanabilir.

Kadınlar bu maliyetlere maruz kalmamak ve bir eşin onlara zaman içinde sürekli sağlayabileceği faydalardan yararlanmak için güvenilirliğe ve duygusal istikrara değer verir. Eski çağlarda istikrarlı ve güvenilir erkekleri seçen kadınların, kendileri ve çocukları tarafından kullanılmak üzere eşlerinin kaynakla-

1. Buss, 1991b.

rından faydalanma olasılığı daha yüksekti. Bu zekice seçimlere yönelen kadınlar, güvenilmez ve istikrarsız erkeklerin yol açtığı maliyetlerin çoğundan da kaçınmış oldu.

Zekâ

Güvenilirlik, duygusal istikrar, çalışkanlık ve hırs, kaynakların edinilmesine ve sürekliliğine işaret eden tek kişisel özellikler değildir. Zekâ da başka bir önemli ipucu sağlar. Zekâ testlerinin neyi ölçtüğünü kimse kesin olarak bilmese de yüksek puan alanların neler yapabileceğine dair açık kanıtlar vardır. Zekâ ABD'de ekonomik kaynaklara sahip olma ihtimalinin yüksekliği açısından iyi bir göstergedir.[1] Testte yüksek derece yapan insanlar daha iyi okullara gider, daha uzun yıllar eğitim alır ve nihayetinde daha yüksek ücretli işler edinirler. İnşaat ve marangozluk gibi belirli mesleklerde bile zekâ, güçlü konumlara kimin daha hızlı yükseleceğini ve daha yüksek gelir elde edeceğini belirler. Kabile toplumlarında, liderler neredeyse her zaman topluluğun daha zeki üyeleri arasından çıkar.[2]

Eğer zekâ insanlığın evrimsel tarihi boyunca ekonomik kaynaklara dair güvenilir bir gösterge olduysa, o zaman kadınlar potansiyel bir evlilik adayında bu niteliğe yönelik bir tercih geliştirmiş olmalıdırlar. Eş seçimiyle ilgili uluslararası araştırma, kadınların eğitim ve zekâyı on sekiz arzu edilen özellikten beşinci sırada gördüğünü bulguladı. On üç özellikten oluşan daha küçük bir listede ise zekâ, dünya çapında ikinci sırada yer aldı. Otuz yedi kültürden on tanesinde kadınların, zekâya erkeklerden daha fazla değer verdiği görüldü. Örneğin Estonyalı kadınlar, istenen on üç özellikten zekâyı üçüncü sıraya, Estonyalı erkekler ise beşinci sıraya yerleştirdi. Norveçli kadınlar ikinci,

1. Jencks, 1979.
2. Hermstein, 1989; Brown, 1991; Brown ve Chai-yun, t.y.

Norveçli erkekler dördüncü sıraya yerleştirdi. Geriye kalan yirmi yedi kültürde ise her iki cinsiyet de zekâya aynı değeri verdi.

Zekâ birçok potansiyel faydaya işaret eder. Bu faydalar muhtemelen iyi ebeveynlik becerileri, kültürel bilgi kapasitesi ve ebeveynliğe daha büyük bir yatkınlıktır.[1] Bunun yanında zekâ, akıcı konuşma, bir topluluktaki diğer üyeleri etkileme yeteneği, tehlikeyi tahmin etme adına önsezi ve sağlık çözümlerini uygulamada gösterilen muhakeme ile de bağlantılıdır. Bu niteliklerin ötesindeyse zekâ, sorunları çözme yeteneğini de beraberinde getirir. Kimileri, zekânın oğul ve kızlara geçebilecek "iyi genlerin" bir işareti olduğunu söyler.[2] Daha zeki eşler seçen kadınların, tüm bu hayati kaynakları edinme olasılığı daha yüksektir.

Zeki insanların gerçekleştirdiği bazı eylemleri belirlemek için Mike Botwin ile birlikte 140 erkek ve kadından tanıdıkları en zeki insanları düşünmelerini ve zekâlarını yansıtan beş eylemi tanımlamalarını istedik. Bu eylemlere ilişkin açıklamaları, eş olarak zeki bir kişiyi seçecek kadar şanslı birinin elde edebileceği faydalara işaret ediyordu: (1) Zeki insanlar geniş bir bakış açısına sahip olma ve bir konuyu birden çok bakış açısından görme, daha iyi muhakeme ve karar verme eğilimi gösterir. (2) Diğer insanlarla daha iyi iletişim kurarlar ve başkalarının nasıl hissettiğine dair işaretlere karşı duyarlıdırlar, bu da iyi sosyal becerilere sahip olduklarına işaret eder. (3) Sorunları çözmek için nereye yöneleceklerini bilirler ki bu, iyi bir muhakemeye işarettir. (4) Parayı iyi yönetirler ki bu, kaynakların yitirilmeyeceğine veya israf edilmeyeceğine işarettir. (5) Daha önce hiç yapmadıkları bir işi yerine getirirken çok daha az hata yaparlar, bu da problem çözmede ve zaman yönetiminde etkili olduklarını düşündürür. Zeki bir eş seçen kadınlar, tüm bu avantajlardan yararlanma şanslarını artırırlar.

1. Barkow, 1989.
2. Miller, 2000.

Bu faydaları, daha az zeki insanların sebep olacağı maliyetlerle karşılaştırın. Başkalarından önemli ipuçlarını almayı beceremememek, herkesin güldüğü bir şakayı anlayamamak ve yanlış zamanda yanlış şeyi söylemek gibi eylemlerde bulunurlar ki bunların hepsi, sosyal beceri eksikliğini gösterir. Daha az zeki insanlar aynı hataları tekrarlarlar ki bu da deneyimlerinden daha az şey öğrenebildiklerine işarettir. Basit sözlü talimatları takip edemezler, açıklamaları kavrayamazlar ve açıkça hatalı taraf olduklarında bile tartışmaya devam ederler. Bu davranışlar ise zeki olmayan eşlerin zayıf problem çözücüler, güven vermeyen işçiler ve sosyal açıdan ayak bağları olduğuna işaret eder.

Eski çağlarda zeki eşleri tercih eden kadınlar, kendileri ve çocukları için sosyal, maddi ve ekonomik kaynakları güvence altına alma ihtimallerini yükseltmiş oldu. Zekâ az çok kalıtsal olduğundan, bu olumlu nitelikler genetik yoluyla oğullarına ve kızlarına aktarılarak ek bir fayda da sağlıyordu. Modern dünyada her kültürden kadın ve erkek, bu tercihleri gerçekleştirir.

Geçimlilik

Başarılı ve uzun vadeli bir birliktelik, karşılıklı yarar sağlayacak hedefler adına başka bir kişiyle sürekli bir iş birliği gerektirir. Çatışmalarla dolu ilişkiler, bu hedeflere ulaşılmasını engeller. İlişkilerde çiftler arasındaki geçimin sağlanması, iki farklı türden özellikler arasında karmaşık bir ağ gerektirir. Bu türlerden biri, cinsiyetler arasındaki bir çeşit iş bölümünde tamamlayıcı özellikleri veya ikilinin farklı kaynaklara ve becerilere sahip olmasını içerir. Her iki eş de kendine özgü becerileri ve ayrışmaları açısından fayda sağlayabilir.

Bununla birlikte bir eşle geçimin sağlanması için çok önemli olan diğer türden özellikler ise kişinin kendine özgü kişisel özel-

likleriyle uyum sağlaması en muhtemel olanlardır ve bu sebeple kişinin kendi özelliklerine en çok benzeyenlerdir. Eşlerin siyasi yönelimleri, dini görüşleri, ahlaki değerleri, hobileri, ilgileri ve hatta kişilikleri arasındaki farklılıklar çekişme ve çatışmaya neden olabilir. Psikolog Zick Rubin ve meslektaşları, hangi ilişkilerin devam edip hangilerinin sonlandığını incelemek üzere birkaç yıl boyunca 202 çift üzerinde çalıştı.[1] Uyumsuz çiftlerin, diğer çiftlere göre daha kolay ayrılma eğilimi gösterdiklerini bulguladılar. Birbirlerinden ayrılan 103 çift, birlikte kalan 99 çifte göre cinsiyet rolleri, cinsellik adına tutumları, romantizm ve dini inançları konusunda daha farklı değerlere sahipti.

Geçimlilik sorununa bir çözüm de bir eşte benzerlik aramaktır. Hem ABD'de hem de dünya çapında birbirine çok çeşitli özelliklerde benzeyen kadın ve erkekler, birbirleriyle evlenmeye daha meyillidir. Benzer insanların birliktelik kurma eğilimi en çok değerler, zekâ ve bir topluluğa üyelik alanlarında kendini gösterir.[2] İnsanlar, kürtaj ve idam cezası gibi konularda kendileriyle benzer siyasi ve sosyal değerlere sahip eşler ararlar. İnsanlar ayrıca ırk, etnik köken ve din bakımından benzer eşler isterler. Benzer zekâya sahip eşleri arzular ve evlenirler. Ayrıca dışadönüklük, yumuşak başlılık ve vicdanlılık gibi kişilik özelliklerinde de benzerlik önemlidir. İnsanlar, dışadönüklerse partilere, içe dönüklerse evde sessiz akşamlara yönelik eğilimlerini paylaşan eşlerden hoşlanırlar. Deneyime açık bir karaktere sahip insanlar, şaraplara, sanata, edebiyata ve lezzetli güzel yemeklere olan ilgilerini paylaşan eşleri tercih ederler. Bilinçli insanlar, faturaları zamanında ödeme ve gelecek için tasarruf etme konusundaki ilgilerini paylaşan eşleri arzu ederler. Daha az bilinçli insanlar, o an için duyduğu yaşamsal ilgilerini paylaşan eşleri tercih ederler.

1. Hill, Rubin ve Peplau, 1976.
2. Buss, 1984, 1985, t.y.

Geçimli çiftler arasındaki benzerlik, kişinin kendine yakın gördüğü ve etrafında kendisine benzediğini düşündüğü kişilerle evlenme eğilimi göstermesinin kısmen de olsa bir yan ürünüdür. Örneğin modern evliliklerdeki zekâ benzerliği, benzer zekâya sahip kişilerin aynı eğitim kurumlarına gitme ihtimalinin tesadüfi bir sonucu da olabilir. Yine de tesadüfi sonuç açıklaması, insanların kendine benzeyen eşleri tercih etmesinin yaygın görülmesi durumunu açıklayamaz.[1] Cambridge, Massachusetts'teki yeni yeni buluşmaya başlayan çiftler üzerine yaptığım bir çalışmada, 108 kişinin kişiliklerini ve zekâ düzeylerini ölçtüm. Çiftler ayrıca aynı özelliklere sahip ideal bir eşle ilgili tercihlerini soran bir anketi doldurdular. Araştırma, kadınların cesurluk, baskınlık, hareketlilik, sıcaklık, uyumluluk, nezaket, sorumluluk, bilinçlilik, çalışkanlık ve özellikle zekâ, kavrayış ve yaratıcılık da dâhil olmak üzere birçok açıdan kendilerine benzeyen eşleri tercih ettiğini ortaya koydu.

Benzer bir eş arayışı, çiftler arasındaki geçim sorunu için incelikli bir çözüm sunar, böylece ilgileri ortak hedefler peşinde azami bir düzeyde aynı hizaya gelir. Kendisi dışadönük ve çılgın partileri seven, ama evde sessiz akşamları tercih eden ve içe dönük bir kadınla evli bir erkeği düşünün. Her akşam kendi hallerinde birbirlerine müsamaha göstermeye karar verseler de bu, nihayetinde geçimsizliğe ve çekişmelere sebep olur. İki tarafın da içe veya dışadönük olduğu çiftler, birbirlerinin eylemlerine kafa yormak zorunda kalmazlar. Bir Demokrat ile bir Cumhuriyetçi'nin veya bir kürtaj savunucusu ile karşıtının evliliği ilginç tartışmalara yol açabilir ancak devamında gelecek çatışmalar enerjilerini boşa harcamalarına sebep olur.

Belki daha da önemlisi uyumlu çiftler, çocuk yetiştirme, akraba bağlarını sürdürme ve sosyal ağlar oluşturma gibi ortak

1. Buss, 1987b; Buss vd., 1990.

hedefler peşinde koşarken, çabalarının birlikte ilerleyebilmesi açısından zirveyi görebilirler. Çocuklarını nasıl yetiştirecekleri konusunda anlaşmazlığa düşen bir çift, enerjilerini boşa harcar ve çelişkili fikirlere maruz kalan çocuğun kafasını karıştırır. Benzerlik arayışı, çiftlerin bu türden bedellere maruz kalmasını önler.

İnsanlar ayrıca eşine genel bir değer verirken de benzerlik ararlar. Uyumluluk, vicdanlılık ve zekâ gibi kişilik özelliklerinin tümü fazlasıyla arzu edilesi olduğundan, bu özelliklere fazlasıyla sahip olanlar arayışlarında geniş bir aralığa hitap edebilirler.[1] Bu değerli kişisel özelliklerden yoksun kalanlar ise daha dar bir aralıkla, kendilerine benzer kişilerle sınırlanabilirler. Benzerlik arayan bireyler, kendi ulaşabileceklerinin ötesindeki kişileri kendine çekmeye çalışarak zaman ve enerji harcamaktan kaçınmış olurlar. Şu örneği düşünün. Bir kadın meslektaşım ilgi duyduğu erkeklerin kendisine yanaşmadığından, oysa çekici bulmadığı erkekler tarafından sürekli ilgi gördüğünden yakınıyordu. Arkadaşı ona şöyle demişti, "Sen 8 puanlık birisin, 10 puanlıkların peşinden koşuyorsun ama 6'ların ilgisini çekiyorsun."[2] Bu gözlem onun için ilişkiler dünyası adına üç yıllık bir terapinin getirebileceği faydadan bile daha değerliydi. O da stratejisini bu sözlere göre tekrar gözden geçirdi.

Kendi eş değerinden daha fazla değer görecek biri için çaba harcayan biri, o kişinin seçenekleri daha geniş olduğundan yüzüstü bırakılma riskini de taşır. Eş değeri açısından daha üstün kişiler ayrılığa karar vermeye daha yatkındır çünkü aşka bir yerdeki daha arzu edilesi biri onu bekliyor olabilir.[3]

1. Buss ve Barnes, 1986; Kenrick vd., 1993; Thibeau ve Kelley, 1986
2. Frank 1988.
3. Bkz. Conroy-Beam, Goetz ve Buss (basılacak), eş değerindeki farklılıkların, evli çiftlerde ilişki doyumsuzluğuna yol açtığını bulguladı.

Benzerlik arayışı bu sayede aynı anda birçok adaptasyon sorununu çözer. Kişinin eş bulma arayışında değerini azami noktaya çıkarır, çabalar noktasında uyumu getirir, çatışmayı azaltır; birbirleriyle uyumsuz hedeflerin getirdiği maliyetlerin önüne geçer sonradan terk edilme veya ayrılma riskini düşürür.

Vücut Boyutu, Güç, V Biçimindeki Üst Gövde

Büyük basketbolcu Magic Johnson binlerce kadınla yattığını söyleyerek, kadınların fiziksel ve atletik yetenekler sergileyen erkekleri tercih ettiğini de ister istemez ima etmişti. Verdiği sayı sizi şaşkına çevirebilir ancak kadın tercihleri açısından durum böyle işler. Atletizm, boyut ve güç gibi fiziksel özellikler, kadınların erkeklere arasında seçim yaparken kullandıkları önemli bilgilere birer kapıdır.

Hayvanlar âleminde, dişilerin eş seçimi açısından fiziksel özelliklere önem vermesi yaygın görülen bir durumdur. Gladyatör kurbağası diye bilinen kurbağalarda, erkekler yuva yapmaktan ve yumurtaları korumaktan sorumludur.[1] Bu türün kur yapma sürecinde, çoğu zaman sabit duran bir erkeğe, ona yönelen bir dişi kasıtlı olarak çarpar. Ona bazen onu ters çevirmeye, hatta korkutup kaçırmaya yetecek kadar büyük bir güçle vurur. Erkek çok fazla hareket ederse veya yuvadan kaçarsa, dişi diğer eş adaylarını incelemek üzere aceleyle oradan ayrılır. Çoğu dişi, çarpmasına rağmen yerini en çok koruyabilen erkeklerle çiftleşir. Bir dişi, çarpmasına rağmen olduğu yerde sıkıca dikilmeyi başaran bir erkeği nadiren reddeder. Dişi kurbağanın bu hamlesi, erkeğin kendini savunmada ne kadar başarılı olduğuna karar vermesine yardımcı olur. Çarpma testi, erkeğin koruma işlevini yerine getirme açısından fiziksel yeteneğini ortaya çıkarır.

1. Trivers, 1985.

Kadınlar bazen kendilerinden daha iri ve güçlü erkeklerin fiziksel gücüyle yüzleşmek zorunda kalırlar ki bu da yaralanmalara ve cinsel saldırılara yol açabilir, onların seçim yapmalarını engelleyebilir. Bu tür bir fiziksel egemenliğe, kuşkusuz eski çağlarda sık sık rastlanabilirdi. Gerçekten de birçok primat türü üzerinde yapılan araştırmalar, erkeklerin dişiler üzerindeki fiziksel ve cinsel egemenliğinin, evrimsel mirasımızın tekrar tekrar görünen bir parçası olduğunu ortaya koymaktadır. Primat uzmanı Barbara Smuts, babunların çiftleşme süreçlerini incelemek için Afrika'nın savan ovalarında onların arasında yaşadı. Dişilerin kendilerine ve bebeklerine fiziksel koruma sağlayan erkeklerle kalıcı anlamda "özel arkadaşlıklar" kurduklarını keşfetti. Bunun karşılığında ise kızgınlık dönemlerinde "arkadaşlarına" cinsel erişim sağlıyorlardı. Yani işin özü, dişi babunlar koruma karşılığında cinsel ilişkiye giriyordu.

Benzer şekilde, kalıcı bir birlikteliğin kadınlara sağladığı bir fayda da bir erkeğin sunabileceği fiziksel korumadır. Bir erkeğin boyutu, gücü ve fiziksel kabiliyetleri, korunma sorununun çözümü adına ipucu sağlar. Bulgular, kadınların eş tercihlerinin bu ipuçlarını içerdiğini göstermektedir. Geçici ve kalıcı birlikteliklere dair yapılan bir çalışmada Amerikalı kadınlar, bir dizi fiziksel özelliği ne ölçüde istediklerini değerlendirdi. Kadınlar, kısa boylu erkekleri kalıcı bir eş adayı olarak istemediklerini belirtti.[1] Buna karşılık potansiyel bir eş adayının uzun, fiziksel açıdan güçlü ve atletik olmasını çok daha arzu edilesi buldular. Başka bir çalışmadaki Amerikalı kadın grubu, ideal evlilik için ortalama veya ortalamadan daha uzun, kabaca 1,80 m erkekleri daha çok tercih etti. Uzun boylu erkekler, flört ve eş adayları olarak kısa veya ortalama boya sahip erkeklere kıyasla çok daha

1. Buss ve Schmitt, 1993.

fazla arzu edilir.[1] Kişisel ilanlarla ilgili iki araştırma, kadınların yüzde 80'inin 1,82 m veya daha uzun bir erkek istediğini ortaya koydu. Daha uzun erkekler tarafından verilen ilanlar, daha kısa erkeklerin ilanlarına göre kadınlardan daha fazla yanıt alıyordu; bu da erkeklerin çevrimiçi tanışma sitelerinde kadınlara boylarını neden birkaç santim yukarı "yuvarlayarak" söyleme eğiliminde olduklarını açıklayabilir. Uzun erkekler, kısa erkeklere kıyasla daha fazla buluşmaya gitme fırsatı bulur ve daha büyük bir potansiyel eş havuzuna sahiptir. Kadınlar, saldırgan erkeklerden korunma sorununu en azından kısmen de olsa kendilerini koruması için güç ve fiziksel kabiliyet açısından uygun büyüklükte bir eş tercih ederek çözerler.

Boya ek olarak kadınlar üst gövdesi V şeklinde olan, yani omuzları bellerine göre çok daha geniş ve atletik erkekleri daha çekici bulurlar.[2] İlginçtir ki kadınların bu tercihleri erkekler üzerinde bir cinsel seçilim baskısı yaratmış olabilir çünkü modern dönemde erkekler, üst gövdesinin gücünü kadınlara kıyasla iki kat daha fazla sergilemektedir. Yani böylesi üst gövdeler, iki cinsiyetin de cinsel açıdan en çok onayladığı özelliklerden biridir.

Uzun boylu erkekler neredeyse tüm kültürlerde daha yüksek bir statü kazanmaya daha yakındır. Avcı-toplayıcı toplumlardaki "büyük adamlar" -yüksek statüdeki erkekler- fiziksel açıdan da daha büyüktür.[3] Batı kültürlerinde uzun boylu erkekler daha fazla para kazanır, mesleklerinde daha hızlı ilerler ve daha çok ve daha erken terfi alırlar. Boyu 1,80 m'den kısa sadece birkaç Amerikan başkanı vardır. Politikacılar, seçmenlerin tercihlerinin son derece farkındadır. 1988'de televizyonda yayınlanan

1. Jackson, 1992.
2. Hughes ve Gallup, 2003.
3. Brown ve Chai-yun, t.y.

başkanlık tartışması sırasında, George H. W. Bush, boy farkını vurgulama stratejisini kullanmak amacıyla daha kısa rakibi Michael Dukakis'in yakınında durmayı tercih etmişti. Evrimsel psikolog Bruce Ellis şöyle der:

> Boy, sosyal etkileşimlerde baskınlık açısından güvenilir bir ipucu oluşturur... kısa boylu polislerin, uzun boylu polislerden daha fazla saldırıya uğraması muhtemeldir... bu da uzun boylu polislerin rakiplerine daha fazla korku ve saygı hissettirdiğine işaret eder... kadınların kişisel ilanlarında uzun boylu erkeklere dair istek sıkça görülür, böyle erkeklerin verdikleri ilanlar daha fazla yanıt alır ve kısa erkeklere kıyasla daha güzel kız arkadaşlar bulabilirler.[1]

Daha uzun boylu erkekler adına yapılan bu tercih, Batı kültürleriyle de sınırlı değildir. Antropolog Thomas Gregor, Brezilya'da Amazonlardaki Mehinaku kabilesinden erkekler arasında fiziksel boyut farklılıklarının güreş arenasında son derece önemli etkileri olduğunu belirtir:

> Bol kaslı, heybetli ve yapılı bir erkeğin pek çok kız arkadaşı edinmesi muhtemeldir, oysa küçük düşürücü bir şekilde *peritsi* olarak adlandırılan ufak tefek bir erkeğin ise pek şansı yoktur. Boy olgusu ölçülebilir bir avantaj yaratır... Köylüler, güçlü bir güreşçinin korkutucu olduğunu düşünür... ona karşı korku ve saygı duyarlar. Kadınlar açısından bu erkek "güzel" (*awitsiri*) bulunur, bir koca adayı olarak talep görür. Aşkta olduğu kadar siyasette de galip gelen şampiyon güreşçi, erkekliğe dair en yüksek nitelikleri bünyesinde barındırır. Mağlup olanlar o kadar

1. Ellis, 1992, 279–281.

şanslı değildir! Hangi erdemlere sahip olursa olsun, sık sık kaybeden bir erkek, bir aptal olarak muamele görür. O güreşirken, erkekler ona yalandan öğütler verirler... Kapılarından maçları izleyen kadınların sesi daha az duyulur ama oradan alaycı şakalar yaparlar. Hiçbiri bir kaybedeni kocası ya da sevgilisi olarak görmekten gurur duymaz.[1]

Kadınlara fiziksel olarak hükmetmeye ve cinsel tercihlerini engellemeye çalışan saldırgan erkeklerin varlığı, eski çağlarda kadınların eş seçiminde önemli bir etki yapmış olabilir. Barbara Smuts, insanın evrimsel tarihi boyunca bir erkeğin bir kadına sunabileceği en önemli şeylerden birinin, diğer erkeklere karşı fiziksel korumanın olabileceğini savunur. Pek çok kültürde cinsel zorlama ve tecavüze dair endişe verici vakaları göz önüne alırsak, bir eşin bu koruma açısından kazandığı değer, modern dünyadaki eş seçimlerini etkilemeye devam ediyor olabilir. Birçok kadın sokakta kendini güvende hissetmez ve güçlü, uzun boylu, atletik bir eş, cinsel açıdan saldırgan diğer erkeklere karşı caydırıcı bir etken olabilir.

Sağlık, Simetri ve Erkeksilik

Dünya çapında kadın ve erkeklerin, sağlıklı eşleri tercih etmeleri pek de şaşırtıcı değildir.[2] Eş seçimine dair yapılan uluslararası çalışmaya dâhil olan otuz yedi kültürden kadınlar, bir evlilikte sağlığın önemli ve vazgeçilmez olduğuna karar verdiler. Amerikalı kadınlar üzerinde yapılan başka bir çalışmada, kötü alışkanlıklarından cinsel yolla bulaşan bir enfeksiyona kadar değişen kötü fiziksel koşullar, bir eş için son derece istenmeyen özellikler olarak görüldü. Biyolog Clelland Ford ve Frank Beach

1. Gregor, 1985, 35, 96.
2. Buss vd., 1990.

açık yaralar, lezyonlar ve olağandışı solgunluk gibi hastalık belirtilerinin evrensel olarak çekici görülmediğini bulguladı.[1]

İnsanlarda iyi sağlık durumu, fiziksel görünümün yanı sıra davranışlardan da anlaşılabilir. Örneğin kıpır kıpır bir ruh hali, yüksek enerji seviyesi ve canlı bir yürüyüş temposu, tam da kalori açısından maliyetli oldukları ve yalnızca sağlıklı insanlar tarafından sergilenebildikleri için çekici bulunabilir.

Sağlığa verdiğimiz büyük önem türümüze özgü değildir. Bazı hayvanlar da gürültülü ve şatafatlı kimi özellikler sergilerler, bunlar maliyetlidir ancak yine de sağlığa ve canlılığa işaret eder. Tavus kuşunun parlak ve gösterişli tüylerini düşünün. Tavus kuşu sanki şöyle der: "Bana bakın; bu büyük ve ağır tüyleri taşıyabilecek kadar çeviğim ve halen de gelişiyorum." Tavus kuşunun hayatta kalma savaşına oldukça aykırı görünen kuyruğunun gizemi, nihayet çözülmenin eşiğine geldi. Biyolog William D. Hamilton ve Marlena Zuk, ortalama sayıda parazit taşıyan tavus kuşlarının tüylerinin daha soluk olması sebebiyle, parlak tüylerin tavus kuşunun hafif bir parazit yükü taşıdığının bir işareti olarak hizmet ettiğini öne sürdü.[2] Ağır tüy yükü, sağlık ve dayanıklılık açısından bir ipucu sağlar. Dişi tavus kuşları, parlak tüyleri tercih eder çünkü bu, erkeğin sağlığına dair bir ipucu verir.

Kadınlar, sağlığa ilişkin özellikle şu iki tür gözlemlenebilir işareti gösteren erkekleri çekici bulur: simetrik özellikler ve erkeksilik. Bedenlerin iki yandan simetrik olması gerekir, bu sebeple simetrideki kaymalar vücut gelişimindeki kimi sorunları yansıtır. Bu hatalar, bağışıklık sistemi gibi önemli sistemlerdeki sorunlara da işaret eder. Bu tür sorunların, genetik mutasyonlar ve gelişim dönemindeki yaralanmalar ya da hastalıklar gibi çevresel etkiler olmak üzere iki kaynağı vardır. Daha simetrik

1. Ford ve Beach, 1951.
2. Hamilton ve Zuk, 1982.

erkekler, daha sağlıklı oldukları ihtimalini yansıtır ve solunum yolları hastalıkları gibi hafif hastalıklara daha az yakalanır; kadınlar ise bu tür erkekleri daha çekici bulur.[1]

Erkeksi özellikler ise sağlığa dair diğer bir dizi ipucu sağlar. Bu özellikler geniş ve uzun çeneleri, daha güçlü kaş sırtını, daha kalın sesleri ve V biçimindeki üst gövdeyi içerir. Erkeğin yüzüne, bedenine ve ses tonuna dair özelliklerinin şekillendiği ergenlik yıllarında bu erkeksi özellikler, öncelikle testosteron üretiminin bir sonucu olarak belirginleşir. Ama çok fazla testosteron erkekler için kötü bir hale gelebilir; bağışıklık sistemlerini etkileyebilir ve yaşamlarını kısaltabilir. Peki erkekler neden böyle özellikler geliştirir? Bir teoriye göre yalnızca güçlü bir bağışık sistemine sahip sağlıklı erkekler, ergenlik dönemlerinde bu kadar çok testosteron üretebilir. Daha zayıf bir bağışıklık sistemine sahip erkekler, zaten kırılgan durumdaki sağlıklarını korumak için testosteron üretimlerini (elbette bilinçsiz olarak) durdururlar. Bu teoriye göre erkeksi özellikler, iyi bir sağlığa dair güvenilir ipuçları verir. İşin aslı uzun vadeli bir ilişki arayan kadınlar da bu erkeksi özellikleri çekici bulur, kısa vadeli bir ilişki içinse bu çekim duygusu kadınlar adına daha da artar.

Eski çağlarda, bir kadının sağlıksız veya hastalığa yatkın bir eş seçmesi durumunda dört kötü sonucun ortaya çıkması muhtemeldi. İlk olarak, kendisini ve ailesini hastalığa yakalanma riskine atmış olurdu. İkincisi, eşi temel işlevleri daha az yerine getirmeye ve kendisi ve çocukları için gıda, koruma, sağlık bakımı ve çocuk yetiştirme gibi önemli faydaları daha az sağlamaya başlardı. Üçüncüsü, eşinin ölme riski yükselirdi ki bu da kaynakların devamlılığının zamanından önce kesilmesine ve kadını sil baştan yeni bir eş bulmak gibi eylemlere başvurmaya zorlayabilirdi. Dördüncüsü, eğer sağlık durumu kısmen kalıtsal

1. Thornhill ve Gangestad, 2008.

ise çocuklarına kötü sağlık genlerinin aktarılması riskiyle karşı karşıya kalabilirdi. Sağlıklı eşlere yönelik tercih, eşin hayatta kalması sorununu çözer ve kaynakların uzun vadede devamlılığını sağlar.

Aşk, Kibarlık ve Bağlılık

Bir erkeğin sağlık, statü, kaynaklar, zekâ ve duygusal istikrar gibi şeyler sahip olması, yine de kendini bir kadına adamaya istekli olduğunu garanti etmez. Bazı erkekler evlenmek ya da bağlanmak konusunda muazzam bir isteksizlik gösterirler. Bazıları bekâr kalmayı tercih eder ve günübirlik, geçici birliktelikler ister. Tinder gibi bazı popüler çevrimiçi flört uygulamaları bu kısa vadeli stratejiyi kolaylaştırır. Kadınlar erkekleri bazen bu tereddütlerinden dolayı küçümserler ve onları "bağlılıktan kaçanlar", "bağlılık fobisi olanlar", "bağlılık konusunda paranoyaklar" ve "evlilikten korkanlar" gibi ifadelerle nitelendirirler.[1] Kadınların bu öfkesi ise anlaşılırdır. Seks, hamilelik ve doğum yüzünden kadının yüklendiği devasa yükümlülük göz önüne alındığında, erkeklerden bunların karşılığında bağlılık beklemesi normaldir.

Kadınların bağlılığa verdiği önem, aşağıdaki yaşanmış hikâyeden anlaşılabilir (isimler değiştirilmiştir). Mark ve Susan iki yıldır çıkıyor, altı aydır da birlikte yaşıyorlarmış. Mark kırk iki yaşında hali vakti yerinde bir iş insanı, Susan ise yirmi sekiz yaşında bir tıp öğrencisiymiş. Susan evlilik açısından bir karara varmaları için baskı yapıyormuş; birbirlerine âşıklarmış ve o da birkaç yıl içinde çocuk sahibi olmak istiyormuş. Ama Mark evlenmekten vazgeçmiş. Zaten daha önce evlenmiş ve boşanmış biriymiş. Bir daha evlenirse, bunun kalıcılığından kesinlikle

1. Farrell, 1986, 50.

emin olmak istiyormuş. Susan bir karar için baskı yapmaya devam ederken, Mark evlilik öncesi bir anlaşma yapma olasılığını gündeme getirmiş. Susan ise bunun evliliğin ruhuna karşı olduğunu hissederek direnmiş. Sonunda Mark'ın dört ay sonra şu ya da bu şekilde bir karara varacağı konusunda anlaşmışlar. Tarih gelip çatsa da Mark hâlâ bir karar verememiş. Susan onu terk etmiş, yanından taşınmış ve başka bir adamla çıkmaya başlamış. Mark paniğe kapılmış. Onu aramış, fikrini değiştirdiğini ve onunla evleneceğini söyleyerek geri dönmesi için yalvarmış. Yeni bir araba sözü vermiş. Evlilik öncesi bir anlaşma olmayacağını da belirtmiş. Ama artık çok geçmiş. Mark'ın bağlılık göstermedeki başarısızlığı Susan için fazlasıyla güçlü bir olumsuz sinyalmiş. Bu da ilişkilerine son darbeyi vurmuş. Ondan sonsuza dek ayrılmış.

Geçmişte olduğu kadar günümüzde de kadınlar, yalnızca gerekli kaynaklara sahip olmakla kalmayıp aynı zamanda bu kaynakları kendilerine özel olarak tahsis etmeye istekli erkekleri seçme açısından bir adaptasyon sorunuyla karşı karşıyadır. Bu sorun ilk bakışta göründüğünden daha zorlu olabilir. Kaynaklar genellikle doğrudan gözlemlenebilse de bağlılık için bu geçerli değildir. Bağlılığı ölçmek için olasılıklara dair ipuçlarına bakmak gerekir. Aşk, bağlılığın en önemli ipuçlarından biridir.

Duygular ve aşk eylemleri, sosyal bilimlerdeki bazı geleneksel inançların aksine, belirli Batılı görüşlerin meydana getirdiği yeni ürünler değildir. Aşk evrenseldir. Aşka dair hisler, duygular ve eylemler Afrika'nın güney ucundaki Zulu kabilesinden Alaska'nın kuzeyindeki Eskimolara kadar dünya çapındaki tüm kültürlerden insanlar tarafından deneyimlenir. Antropolog William Jankowiak, dünyanın dört bir yanından 168 farklı kültür üzerinde yaptığı bir ankette, bu kültürlerin yaklaşık yüzde 90'ında romantik aşkın varlığına dair güçlü kanıtlar buldu. Kalan yüzde

10'da ise antropolojik kayıtlar aşkın varlığını kesin olarak doğrulamak adına fazla üstünkörü kalmıştır. Sosyolog Sue Sprecher ve meslektaşlarının Rusya, Japonya ve ABD'den 1667 kadın ve erkekle yaptıkları çalışmada, Rus erkeklerinin yüzde 61'inin ve Rus kadınlarının yüzde 73'ünün güncel olarak birine aşk duyduğunu bulguladılar. Japonlar içinde bu oran sırasıyla yüzde 41 ve yüzde 63 idi. Amerikalılar arasında ise sırasıyla yüzde 53 ve yüzde 63 idi. Açıktır ki aşk, Batı kültürleriyle sınırlı bir olgu değildir.[1]

Aşkın ne olduğunu ve bağlılıkla nasıl bir ilişkisi olduğunu tam anlamıyla belirlemek için, aşk eylemleri üzerine bir çalışma başlattım.[2] İlk olarak California Üniversitesi, Berkeley ve Michigan Üniversitesi'nden elli kadın ve elli erkekten, tanıdıkları ve aşk duydukları insanları düşünmelerini ve bu insanlar tarafından gerçekleştirilen, aşklarını yansıtan veya buna işaret eden eylemleri tanımlamalarını istedik. Farklı bir üniversiteli erkek ve kadın grubu ise örnek verilen 115 eylemin her birinin aşk açısından ne denli sık görülebileceğini değerlendirdi. Bağlılığa işaret eden eylemler hem kadınlar hem de erkekler için aşk adına en merkezi noktada görüldü ve listelerinin başında yer aldı. Bu tür eylemler, başkalarıyla romantik ilişkilerden vazgeçmeyi, evlilikten bahsetmeyi ve kişiyle çocuk sahibi olma arzusunu ifade etmeyi içeriyordu. Bu aşk eylemlerinin bir erkek tarafından gerçekleştirilmesi, bir kadına ve çocuklarına kaynak sağlama niyetine de işaret ediyordu.

Bağlılığın birçok yönü vardır. Bağlılığın önemli bir bileşeni, birbirlerinden ayrıyken bir eşe sadık kalma eylemiyle açıklanabilecek sadakattir. Sadakat, cinsel açıdan kaynakların tek bir eşe özel ayrıldığına işaret eder. Bağlılığın bir başka yönü, pahalı bir hediye veya yüzük satın alarak kaynakları sevilen kişiye yön-

1. Jankowiak ve Fisher, 1992; Sprecher vd., 1992.
2. Buss, 1988c.

lendirmekte görülür. Bu eylemler, ekonomik kaynakları uzun vadeli bir ilişkiye adamaya yönelik ciddi bir niyetin işaretidir. Zor zamanlarda ulaşılabilir olmak ve diğerinin sorunlarını dinlemek gibi davranışlarla ortaya çıkan duygusal destek, bağlılığın bir başka yönüdür. Bağlılık, kişinin kendi kişisel hedeflerini gerçekleştirme pahasına birlikte olduğu kişinin ihtiyaçlarına zaman, enerji ve çaba ayırmasını gerektirir. Çocuk sahibi olmayı planlamak gibi düşünceler ise kişinin eşinin genlerine doğrudan bağlılığını temsil eder. Tüm bu aşk eylemleri; cinsel, ekonomik, duygusal ve genetik kaynakların tek bir kişiye yönlendirilmesine işaret eder.

Aşk dünya çapında bir fenomen ve aşk eylemlerinin birincil işlevi üremeyle ilgili kaynaklar açısından bağlılığa işaret etmek olduğundan, kadınlar bir eş seçme sürecinde aşka öncelik verir. Sue Sprecher ve meslektaşları, Amerikalı, Rus ve Japon öğrencilere, bir eş için arzu ettikleri tüm niteliklere sahip olan biriyle, o kişiye âşık olmasalar bile evlenip evlenmeyeceklerini sordular.[1] Amerikalı kadınların yüzde 89'u ve Japon kadınların yüzde 82'si, diğer tüm önemli nitelikler mevcut olsa bile, evlilik için aşka ihtiyaç duyacaklarını söyledi. Rus kadınların ise sadece yüzde 59'u âşık olmadığı biriyle, o kişi ne kadar arzu edilir niteliklere sahip olursa olsun evlenmeyeceklerini belirtti. Rus kadınlarının çoğunluğunun evlilik için aşka ihtiyacı olmasına rağmen yine de görece düşük oran, ülkelerindeki ciddi erkek, özellikle de kaynak yatırımı yapabilen erkek kıtlığı sebebiyle bir eş bulmakta yaşadıkları muazzam zorluğu yansıtıyor olabilir. Bu çeşitlilikler, kültürel bağlamın eş bulmak süreci üzerindeki etkilerini ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, her üç kültürdeki kadınların çoğunluğu, aşkı evliliğin vazgeçilmez bir bileşeni olarak görmektedir.

1. Sprecher vd., 1992.

Eş seçiminde yapılan tercihlerin doğrudan incelenmesi, aşkın merkezi yerini doğrular. Texas'ta 162 kadın üniversite öğrencisi üzerinde yapılan bir çalışmada, incelenen 100 özellikten potansiyel bir kocada en çok aranan özelliğin aşk olduğu görüldü.[1] Uluslararası kültür araştırması, aşkın evrensel önemini doğruladı. On sekiz olası özellik arasında, karşılıklı çekim veya aşk, her iki cinsiyet tarafından da potansiyel bir eşte en çok değer verilen özelliklerdi ve kadınlar tarafından (3 üzerinden) 2,87, erkekler tarafından ise 2,81 olarak derecelendirildi. Güney Afrika'nın kabilelerinden Brezilya şehirlerinin hareketli sokaklarına kadar neredeyse tüm kadın ve erkekler aşka en yüksek notu verdi, bu da aşkın evlilik için vazgeçilmez olduğunu gösterdi. Kadınlar, erkeklerin ekonomik, duygusal ve cinsel kaynaklarının kendilerine bağlılığını güvence altına almak için aşka değer verirler.

İki ek kişisel özellik olarak nezaket ve samimiyet, uzun vadeli bir bağlılığı güvence altına almak için hayati öneme sahiptir. 800 kişisel ilanla ilgili bir çalışmada samimiyet, kadınların aradığı özellikler arasından en sık listelenen özellikti.[2] 1.111 kişisel ilanın incelendiği bir başka analiz ise yine samimiyetin kadınlar tarafından en sık aranan nitelik olduğunu gösterdi; işin aslı, kadın ilan verenler erkeklere nazaran samimiyeti neredeyse dört kat daha fazla arıyordu.[3] Kişisel ilanlarda samimiyet bağlılık için adeta bir koddur ve kadınlar bunu, herhangi bir bağlılık söz vermeden günübirlik ilişki arayan erkekleri elemek için kullanır.

Dünya çapında görüldüğü kadarıyla insanlar, eşlerinde nezaket ararlar. Uluslararası araştırmanın gösterdiği üzere kadınlar, nazik ve anlayışlı eşleri çok daha fazla tercih etmektedir. Otuz

1. Thiessen, Young ve Burroughs, 1993.
2. Harrison ve Saeed, 1977.
3. Wiederman, 1993.

yedi kültürün otuz ikisinde, bir eşteki olası on üç özellikten en önemli üç özelliğinden biri olarak nezakete her iki cinsiyet de eşit değer verdi. Sadece Japonya ve Tayvan'daki erkekler için nezaket, kadınlardan daha önemliydi. Nijerya, İsrail ve Fransa'daki kadınlar ise nezakete erkeklerden daha fazla önem verdi. Bununla birlikte hiçbir kültürde nezaket, her iki cinsiyet için de on üç özellik arasından üçüncü sırada yer almadı. Kadınlar bir eş adayının nezaketini özellikle kendisine gösteriliyorsa arzular, başka insanlara veya kadınlara yöneltilmesindense hoşlanmaz ki bu da kadınların kaynaklarını kendilerine parça parça değil, tamamıyla sunmak isteyen erkeklerden hoşlandığını varsayımını desteklemektedir.[1]

Nezaket, arzulanması açısından birçok bileşeni olan bir kişilik özelliğidir ancak bu bileşenlerin özünde kaynakların sunulması vardır. Bu da çocuklara yönelik bir empatiye, kişinin eşinin ihtiyaçlarını kendininkilerin önüne koyma istekliliğine ve kişinin enerjisini ve çabalarını yalnızca ve bencilce kendi hedeflerine değil, eşininkilere de yönlendirme istekliliğine işaret eder.[2] Başka bir deyişle nezaket, kişinin enerjisini ve kaynaklarını özverili bir şekilde eşine yönlendirme adına gösterdiği yetenek ve istekliliktir.

Nezaket eksikliği, bencillik, bağlılıktaki yetersizlik veya isteksizlik, kişiye eşinin ona yüklü bir maliyet çıkaracağı ihtimalinin yüksek olduğunu işaret eder. Örneğin yeni evliler üzerinde yapılan bir araştırma, kaba erkeklerle evli kadınların, kocalarının onlara vurarak, tokat atarak veya tükürerek hem sözlü hem de fiziksel şiddet uygulamasından şikâyet ettiklerini bulguladı. Kaba erkeklerin, eşlerinin fikirlerinin aptalca ya da aşağılık olduğu yönünde değerlendirerek küçümseyici tavırlar sergileme-

1. Lukaszewski ve Roney, 2010.
2. Buss, 1991b.

leri olasıdır. Böyle erkekler bencildirler, paylaşılması gereken kaynakları tekelleştirirler. Düşüncesizdirler, herhangi bir ev işi yapmazlar. İhmalkârdırlar, söz verdikleri konular için bir adım dahi atmazlar. Son olarak, evlilik dışı ilişki yaşama ihtimalleri daha yüksektir, bu da bu tür erkeklerin tek eşli bir ilişkiye bağlanmayı beceremediklerini veya istemediklerini düşündürür.[1] Kaba saba davranmayan erkekler ise hareketlerine dikkat eder ve bunun ötesinde bir şey yapmaya yeltenmezler.

Seks, kadınların sunabileceği en değerli üreme kaynaklarından biri olduğu için, onu ayrım gözetmeksizin sunmaya direnmelerini sağlayan psikolojik mekanizmalar geliştirmişlerdir. Sevgi, samimiyet ve nezakete dair talep, kadınların erkeklere sunduğu kaynağın değeriyle orantılı bir kaynak sağlamanın bir yoludur. Sevgiye ve nezakete duyulan gereksinim, kadınların üreme başarısını, çocuklarının hayatta kalmasını ve eş olabilecek bir erkekten gelecek kaynakları güvence altına alarak, ilişkilerdeki hayati adaptasyon sorunlarını çözmelerine yardımcı olur.

Anlaşmayı Bozan Sebepler

Kadınların istedikleri adına madalyonun diğer yüzü, istemediği, meşhur ifadesiyle "anlaşmaları bozan" şeylerdir. Ensestten kaçınma bu açıdan en önemli şeylerden biridir. Genetik bir akraba ile üreme, çocukların Down sendromu ve daha düşük zekâ seviyesi göstermeleri gibi genetik bozukluklar ile sonuçlanan "akraba evliliği depresyonu" yaratır. Çoğu insan yakın akrabalarla ilişkiye girmeyi düşünürken iğrenme duygusu yaşar, kadınlar ise bundan özellikle iğrenirler. Bu cinsiyet farkı, ebeveyn yatırımına dair olgulardan kaynaklanmaktadır: kötü bir cinsel kararın maliyeti, genellikle kadınlar için erkeklere kıyasla daha

1. *A.g.e.*

yüksektir. Bir kardeşle veya ebeveynle dudak dudağa öpme düşüncesi bile kadınlarda genellikle güçlü bir tiksinti uyandırır.[1] Bunun yanı sıra, "Beni dövüyor", "Benimleyken başkalarıyla seks yapacak", "Uyuşturucu bağımlısı" gibi durumların yanında, kadınlar için "O benim yakınım" durumu, en güçlü anlaşma bozuculardan biridir.[2]

Bununla birlikte, anlaşmaları bozan erkeklerin çoğu, kadınların arzu ettiği niteliklerin tam tersine sahiptir. Kaynak, dürtü, hırs veya statüden yoksundurlar, zekâ eksiklikleri vardır, güvenilmez veya duygusal açıdan kararsız kişilerdir, görünüşte ufak tefek, zayıf veya kadınsılardır; sağlıksız veya asimetrik bir yapıya sahiptirler, kaba veya zalimdirler ve özellikle de sevgiden yoksundurlar.

Kadınlar Güce ve Kaynaklara Eriştiğinde Arzuları Değişir mi?

Uzun yıllar önce, kadınların kaynakları olan erkeklere yönelik tercihlerine, yapılarındaki ve cinsiyet rollerindeki sözüm ona güçsüzlüklerine dayanarak farklı bir açıklama da sunmayı önerdim.[3] Bu görüşe göre, kadınlar büyük ölçüde erkekler tarafından kontrol edilen kaynaklara erişimden ve güçten genellikle dışlandıkları için, güce, statüye ve güç kazanma kapasitesine sahip eşler ararlar. Kadınlar, kaynaklara erişmek için sosyoekonomik statüsü yüksek birileriyle evlenmeye çalışırlar. Erkekler bir eş adayının ekonomik kaynaklarına kadınlar kadar değer vermez çünkü bu kaynaklar üzerinde zaten kontrole sahiptir ve kadınların daha az kaynağı vardır.

Batı Afrika, Kamerun'daki Bakweri toplumu, kadınların ger-

1. Lieberman, Tooby ve Cosmides, 2003.
2. Burkett ve Kirkpatrick, 2006.
3. Buss ve Barnes, 1986.

çek güce eriştiklerinde neler olabileceğini yansıtarak bu teorinin zeminini kaydırmaktadır. Bakweri kadınları daha fazla kişisel ve ekonomik gücü elinde bulundurur çünkü erkeklere göre daha fazla ve daha kıt bulunan varlıklara sahiplerdir.[1] Buradaki kadınlar, tarım arazilerinde kendi emekleri ve aynı zamanda kazançlı bir gelir kaynağı olan seks işçiliği yoluyla kaynaklarını güvence altına almaktadırlar. Her 100 kadın için kabaca 236 erkek düşer, bu da ülkenin diğer bölgelerinden tarlalarda çalışmak için sürekli devam eden erkek akınından kaynaklanan bir dengesizliktir. Cinsiyetler arası orandaki aşırı dengesizlik sebebiyle, kadınların erkeklerden daha fazla parası ve aralarından seçim yapabilecekleri daha fazla potansiyel eş adayı vardır. Ancak bu geniş özgürlüğe rağmen, Bakweri kadınları kaynakları olan bir eşi tercih etmekte ısrarcıdır. Genellikle kocalarından yetersiz destek almaktan şikâyet ederler. Nitekim kadınlar tarafından en sık dile getirilen boşanma şikâyeti, yeterli ekonomik karşılığın sağlanamamasıdır. Bakweri kadınları, kendilerine daha fazla para teklif eden ve daha büyük bir başlık parası ödeyecek bir erkek bulurlarsa, kocalarını değiştirirler. Kadınlar, kaynaklara sahip bir erkek adına evrimleşmiş tercihlerini yapabilecek bir konumda olduklarında, bunu yaparlar. Ekonomik kaynakların kontrolünde baskın olmak, eş tercihindeki bu kilit unsuru değiştirmez.

ABD'deki profesyonel ve ekonomik açıdan başarılı kadınlar, eşi olacak erkeklerin de kaynaklara sahip olmasını ister. Yeni evliler üzerine yapılan bir çalışmada, maaşları ve gelirleri temelinde finansal açıdan başarılı kadınlar belirlendi ve eş tercihleri daha düşük maaş ve gelire sahip kadınlarınkiyle karşılaştırıldı. Mali açıdan bu başarılı kadınların çoğu yılda 5.0000 dolardan, bir kısmı ise 100.000 dolardan fazla kazanıyordu. Bu kadınlar iyi eğitimliydi, çoğu iyi diplomalara ve yüksek özgüvene sahipti.

1. Secord, 1982; Ardener, Ardener ve Warmington, 1960.

Belki de şaşırtıcı olacaktır ama çalışmanın sonucunda, başarılı kadınların iyi diplomalara, yüksek sosyal statüye ve daha fazla zekâya sahip, ayrıca uzun boylu, bağımsız ve özgüvenli eş adaylarına, daha az başarılı kadınlara kıyasla daha fazla değer verdiği ortaya çıktı. Bu kadınların, mali açıdan daha az başarılı kadınlara kıyasla, yüksek kazanç elde eden erkekleri daha da fazla tercih ettikleri de bulgulandı. Ayrı bir çalışmada Psikolog Michael Wiederman ve Elizabeth Allgeier, üniversiteden sonra çok yüksek gelir elde etmeyi bekleyen kadınların, daha az para kazanmayı bekleyen kadınlara göre potansiyel bir koca adayının finansal durumuna daha fazla önem verdiğini saptadılar. Tıp ve hukuk fakültelerindeki mesleki açıdan başarı kazanmaya yakın kadınlar da bir eş adayının gelir potansiyeline büyük önem veriyorlardı.[1] Ayrıca mali kaynakları ve statüsü düşük erkeklerin, bir eş adayının ekonomik kaynaklarına, mali açıdan başarılı erkeklerden daha fazla değer vermediği de saptandı.[2]

Ayrıca kültürler arası araştırmalar, kendi ekonomik kaynaklarına sahip kadınların potansiyel bir eş adayındaki kaynaklara, bu kaynaklara sahip olmayan kadınlara kıyasla daha az değil, aksine daha fazla değer verdiğini ortaya koymaktadır. 1670 İspanyol kadın üzerinde yapılan bir araştırma, büyük kaynaklara sahip kadınların kendilerinden daha fazla statü ve kaynağa sahip eşler istediğini bulguladı.[3] 288 Ürdünlü üzerinde yapılan bir araştırma da aynı şeyi buldu ki 127 Sırp ile yapılan ve 1.851 İngiliz kadın üzerinde yapılan bir internet araştırması da aynı minvaldeydi.[4] Bu sonuçlar, yalnız yapısal güçsüzlük hipotezini desteklemekte başarısız olmakla kalmaz, hipotezle doğrudan çelişir.

1. Wiederman ve Allgeier, 1992; Townsend, 1989.
2. Buss, 1989a.
3. Gil-Burmann, Peláez ve Sánchez, 2002.
4. Khallad, 2005; Todosijević, Ljubinković ve Arančić, 2003; Moore vd., 2006.

Yapısal güçsüzlük, birçok kültürde erkeklerin kaynakları kontrol etmesi ve bazen kadınları iktidardan dışlaması bakımından kendi içinde bir çeşit hakikat içerir. Ancak teori erkeklerin en az kadınlar kadar diğer erkekleri de iktidardan dışlamaya çalışması, erkeklerin kaynakları kontrol etmek için duyduğu dürtünün kökenleri, kadınlar doğrudan kaynak elde etmek için evrimsel süreçte daha büyük, daha güçlü bedenler geliştirmemesi ve erkeklerin eş tercihlerinin üstündeki sır perdesi gibi birkaç olguyu açıklayamamaktadır. Oysa evrimsel psikoloji, bu bir dizi bulguyu açıklayabilir. Erkekler kadınların eş tercihlerine uymak için kaynakları kontrol etmeye ve diğer erkekleri kaynaklardan dışlamaya çalışır. İnsanlığın evrimi içinde kaynakları elde edemeyen erkekler, eş adaylarını cezbetmeyi başaramadı. Erkeklerin daha güçlü bir statüye ve kaynak erişimine yönelik dürtüleri, en azından kısmen de olsa kadınların son birkaç milyon yılda geliştirdikleri tercihlerden kaynaklanmaktadır. Evrimci antropolog Sarah Hrdy şöyle der: "Erkekler, kadınlar tarafından yürütülen uzun bir üreme deneyidir."

Cinsel Yönelim ve İlişki Tercihleri

Hemcinslere cinsel yönelimin kökenlerinin büyük ölçüde gizemini koruduğundan 1. bölümde bahsetmiştik. Ancak kendini lezbiyen olarak tanımlayan kadınların eş tercihleri daha iyi bilinmektedir. 2007'de Richard Lippa, 2.548 lezbiyen kadının kayda geçirdiği eş tercihlerini 82.819 heteroseksüel kadınınkiyle karşılaştırarak bu konudaki en büyük araştırmayı yayınladı.[1] Bulguları ikiye ayrılıyordu. Öncelikle iki kadın grubun eş tercihlerinin çoğu oldukça benzerdi. Her ikisi de bir eşte sağlık, nezaket, çalışkanlık, mizah anlayışı ve benzer değerleri önemli görüyordu. Ancak lezbiyen kadınlar, heteroseksüel kadınlara

1. Lippa, 2007.

kıyasla çocuklara düşkünlüğe, ebeveynlik yeteneklerine ve dine daha az önem veriyordu. İlginçtir ki her iki grup da dürüstlük ve zekâya büyük önem verse de lezbiyen kadınlar için bu özellikler daha da değerliydi.

Başka bir çalışma, lezbiyen kadınlar arasındaki bireysel farklılıkları inceleyerek, kendilerini "baskın" veya "daha feminen" olarak tanımlayan kadınlar arasındaki farklılıklara odaklandı.[1] Baskın kadınlar daha erkeksi ve iddialı tavırlar gösteriyordu, daha feminen kadınlar ise daha hassas ve neşeli tavırlara sahipti. Daha feminen lezbiyenler, çocuk sahibi olmak için daha güçlü bir arzu ifade etmeye meyilliydi ve potansiyel bir romantik ilişkide karşı tarafın finansal kaynaklarına verdikleri önem daha fazlaydı. Baskın lezbiyenler ise potansiyel bir ilişkide karşı tarafın finansal kaynaklarına daha az önem veriyor ancak finansal açıdan daha başarılı rakipleri sebebiyle daha fazla kıskançlık yaşıyorlardı.

Yani lezbiyen kadınlar, eş tercihlerinde heteroseksüel kadınlara bir şekilde benzer ancak arzu ettikleri niteliklerden birkaçı açısından farklılık gösterir. Daha da önemlisi, kendini lezbiyen olarak tanımlayan kadınlar arasında büyük bireysel farklılıklar vardır ve bu farklılıklar kapsamlı genellemelere karşı bir engeldir.

Kadınların Arzularında Bağlama Bağlı Değişimler

Bir kadının kişisel ekonomik gücüne ek olarak, diğer bazı koşullar da arzulayacağı erkeklerde öngörülebilir değişikliklere neden olur. Bunlar, bir erkeği diğer kadınların da çekici bulup bulmaması, ciddi mi yoksa günübirlik bir ilişki mi aradığı ve bir eş adayı olarak kadının kendi değerini içerir.

Tüm zamanların en başarılı bira reklamlarından birinde, elinde bir şişe Dos Equis ile iyi giyimli bir erkek vardır. Rek-

1. Singh vd., 1999.

lamın farklı versiyonlarında, adamı çevreleyen iki veya üç çok çekici kadın bulunur. Bu reklam erkeklere hitap edebilir çünkü bu marka bira içerlerse kadınları daha da çok kendilerine çekebileceklerini ima eder. Ama etrafının güzel kadınlarla çevrili olması, bu adamı kadınlar için de daha çekici kılar. Hayvan biyologları, bu fenomene *eş kopyalama* ismini vermiştir. Balıklardan kuşlara kadar birçok türden dişi, potansiyel bir eş adayının değeri hakkında önemli bir veri olarak diğer dişilerin belirgin tercihlerini kullanır. (Sarah Hill liderliğinde) laboratuvarımda ve diğer dört laboratuvarda yapılan bir çalışmada, insanlarda da eş kopyalama özelliği bulgulandı. Kadınlar, diğer kadınlarla çevrili erkekleri, özellikle de bu kadınlar fiziksel açıdan çekici ve erkeğe karşı ilgili görünüyorlarsa çekici bulurlar.

Zamansal bağlam -bir kadın ister günübirlik isterse ciddi bir ilişki arıyor olsun- arzuyu da etkiler. Uzun süreli ilişkilerde kadınlar nezaket, güvenilirlik ve duygusal istikrar gibi karakter özelliklerine ve ayrıca hırs, çalışkanlık ve eğitim gibi gelecekte mükemmel statü ve kaynak potansiyeline işaret eden niteliklere öncelik verir. Bununla birlikte, günübirlik ilişkiler için bu nitelikler önemli ölçüde daha az önemli hale gelir. Bunun yerine kadınlar erkeğin fiziksel çekiciliğini, diğer kadınlar tarafından arzu edilirliğini ve erkeksi niteliklerinin daha belirgin olmasına bakar ki bunlar, 4. bölümde daha derinlemesine ele alacağımız üzere "iyi genler" ile bağlantılı olabilir.

Son olarak, kadınların kendi arzu edilebilirlik düzeyleri de duydukları arzuları etkiler. 8 puanlık kadınların, genellikle 6 veya 5 puanlık kadınlardan daha seçici olmaları şaşırtıcı gelmeyebilir. Daha arzu edilesi kadınlar ilişkiler dünyasında daha fazla pazarlık gücüne sahiptir ve standartlarını yükseltebilirler. Kanada, Amerika, Hırvatistan, Polonya, Brezilya ve Japonya'da yüksek eş değerine sahip kadınların, kişisel ilanlarında aradıkları özelliklere dair

listelerin daha uzun olduğu bulgulanmıştır. Daha yüksek düzeyde kaynak, eğitim ve zekâ, daha yüksek sosyal statü, daha iyi ebeveynlik becerileri ve daha bir sürü başka özelliği talep ediyorlardı. Sezgisel olarak kavranması daha zor olan şey ise yüksek eş değerine sahip kadınların, düşük eş değerine sahip hemcinslerine kıyasla özellikle erkeksi erkeklere çekilmeleri olgusudur. Bu fark, özellikle söz konusu olan sesi ve yüzü daha erkeksi erkeklerse geçerlidir. Bu tercih değişikliğine ilişkin bir varsayım, erkeksi erkeklerin daha az erkeksi erkeklere kıyasla genelde daha az sadakat gösterme eğiliminde olduğu bulgusu ekseninde dolaşmaktadır. Belki de eş değeri yüksek bir kadın, çekici ve erkeksi bir erkeğin etrafta gezinen gözlerini ancak o erkeğe kendisini kaybetme riskine girdiğini hatırlatarak kontrol edebileceğini hissediyordur.

Kadın Arzularının İlişkilerdeki Davranışları Üzerindeki Etkileri

Eş tercihleri, en azından kimi zaman gerçek ilişkilerdeki davranışları etkilemedikçe gelişemez. Elbette insanlar her zaman istediklerini elde edemezler. Çoğu, ideal eşlerinden daha azına razı olmak zorunda kalır. Bununla birlikte bir dizi bilimsel araştırma, kadınların arzularının gerçek ilişki kararlarını etkilediğini gösteriyor. Bu açıdan bulgulardan biri, kişisel ilanlar yoluyla üretilmiştir. Erkekler tarafından yerleştirilen hangi reklamlar, kadınlardan daha fazla "izlenme", tıklanma veya "sağa kaydırma" alır? Bu noktada yaş, önemli bir belirleyicidir. Kadınlar genellikle sınırı kendilerinden on yaş büyük şeklinde belirlemesine rağmen, daha olgun erkekler genç erkeklere kıyasla daha fazla beğeni alır. Daha yüksek gelir ve eğitim seviyelerine sahip olduğunu belirten erkekler, daha fazla beğeni alır ki bu, ABD'de olduğu kadar Polonya'da da tekrar tekrar görülen bir eğilimdir.[1]

1. Pawlowski ve Koziel, 2002.

21.973 erkek üzerinde yapılan bir araştırma, sosyoekonomik statüsü daha yüksek kişilerin eş adaylarını cezbetme ihtimalinin daha yüksek olduğunu bulguladı.[1] Yoksul erkeklerin bekar kalması daha olasıdır. Kenya'daki Kipsigiler arasında, arazilere sahip erkeklerin eşleri cezbetme olasılığı daha yüksektir ve çok arazisi olan erkeklerin, birden fazla eş çekmesi daha muhtemeldir.[2] Kaynaklara sahip Amerikalı erkeklerin, fiziksel açıdan çekici kadınlarla evlenme olasılığı daha yüksektir. Dünya çapındaki tüm kültürlerden kadınlar, ortalama olarak kendilerinden biraz daha yaşlı erkeklerle evlenme eğilimindedir.[3]

Kadınların bir eşe dair arzuları erkeklerin davranışlarını da etkiler ki bu, tam da cinsel seçilim teorisinin mantığına paralel bir olgudur. Eş çekiciliği üzerine yapılan araştırmalar, erkeklerin kadınları cezbetmek için arabalar, evler, hediyeler ve pahalı akşam yemekleri gibi kaynakları sergilediklerini ortaya koymaktadır. Erkekler statülerini, hırslarını, fiziksel yeteneklerini ve kaynaklarını belirterek rakiplerini sözlü olarak aşağılarlar. Çevrimiçi flört ilanlarında bile erkeklerin gelirlerini, eğitim düzeylerini ve boylarını abartma olasılığı kadınlara kıyasla yaklaşık yüzde 10 ila 20 daha fazladır. Kadınların eş tercihleri hem kendilerinin hem de onları cezbetmek isteyen erkeklerin gerçekteki ilişkisel davranışlarını tüm bu yollarla etkiler.

Kadınların Tercihleri

Artık kadınların ne istediği muammasına bir yanıt için yeterli ana hatlara sahibiz. Kadınlar ilişki yaşamaya rıza gösterdikleri erkeklerin sağduyulu ve anlayışlı olmasını ister çünkü sahip oldukları üreme kaynakları oldukça değerlidir. Değerli

1. Pollet ve Nettle, 2008.
2. Borgerhoff Mulder, 1990.
3. Buss, 1989a; Conroy-Beam ve Buss, inceleme altında.

kaynaklara sahip kadınlar, bunları nadiren ayrım gözetmeksizin sunarlar. Seçim yapmamanın üreme ve devamındaki süreçteki bedeli ise şiddet, gıda yoksunluğu, hastalık, çocukların istismarı ve terk edilme riskidir ki eski çağlardaki kadınlar için bunlar büyük bedellerdi. Beslenme, korunma ve çocuklara baba yatırımı açısından ise seçimlerinin faydaları hayatiydi.

Kendini ilişkiye adamaya hazır eşler, yanlarında kaynaklardan oluşan bir hazine getirebilirler. İlgili kaynaklara sahip uzun vadeli bir eş seçmek, açıktır ki olağanüstü derecede karmaşık bir çabadır. Kadınlar için bu, her biri hayati adaptasyon sorunlarını çözmelerine yardımcı olan bir kaynağa karşılık gelecek, en az bir düzine tercihi içerir.

Kadınların uzun süreli bir eşin önce kaynaklarına baktığı olgusu, sıradan bir gözlemciye gayet açık görünebilir. Ancak erkeklerin kaynakları ve kaynak edinme becerileri çoğu zaman doğrudan ayırt edilemediğinden, kadınların tercihleri kaynaklara sahip olma veya gelecekte de elde etme olasılığına işaret eden diğer niteliklere odaklanır. Gerçekten de kadınlar paradan ziyade hırs, azim, statü, zekâ, duygusal istikrar ve olgun yaş gibi kaynaklara işaret eden niteliklerden etkileniyor olabilir. Kadınlar bir erkeğin potansiyelini ortaya çıkardıkları için bu kişisel nitelikleri dikkatle incelerler.

Ancak potansiyel yeterli değildir. Yüksek kaynak potansiyeline sahip birçok erkek ayrımcı davranabildiğinden ve kimi zaman günübirlik seksten yeterince memnun kalabildiğinden, kadınlar bağlılık sorunuyla karşı karşıya kalır. Sevgi ve samimiyet arayışı, bağlılık sorununa iki olası çözümdür. Samimiyet, erkeğin bağlılık yeteneğine sahip olduğuna işaret eder. Aşk eylemleri ise erkeğin kendini belirli bir kadına adayabildiğini gösterir.

Bununla birlikte, fiziksel açıdan diğer erkekler tarafından kolayca mağlup edilebilecek bir erkeğin sevgisine ve bağlılığı,

eski çağlardaki kadınlar için sorunlu bir durum ortaya çıkarabilirdi. Fiziksel gücü olmayan küçük ve zayıf erkeklerle birliktelik kuran kadınlar, diğer erkeklerden zarar görme ve ortak kaynakları kaybetme riskiyle karşı karşıya kalabilirdi. Uzun boylu, güçlü ve atletik erkekler, eski çağlarda kadınlara koruma sağlıyordu. Bu yolla, kadınların kaynakları saldırıya karşı güvence altına alınabiliyordu. Kısmen güçleri ve yiğitlikleri sebebiyle erkekleri seçen kadınların hayatta kalma ve üreme konusunda başarılı olma olasılıkları daha yüksekti.

Kaynaklar, bağlılık ve koruma, kocası hastalanan, ölmüş ya da etkili bir ekip olarak işlev göremeyecek kadar uyumsuz biriyse, bir kadının pek de işine yaramaz. Kadınların erkeğin sağlığına verdiği değer, kocaların bu faydaları uzun vadede sağlayabilmeleriyle paraleldir. Kadınların kendi ilgilerinin ve özelliklerinin eşleriyle benzemesine yükledikleri değer, arzulanan hedeflerin karşılıklı olarak izlenen yakınlaşmasını sağlamaya yardımcı olur. Günümüzde kadınların eş tercihlerinin bu çok yönlü yapısı, binlerce yıl önce yaşan kadınların karşılaştığı adaptasyon sorunlarının çok yönlü yapısı ile tam olarak örtüşmektedir.

Elbette kadınlar potansiyel eş adaylarının özelliklerini birer birer değerlendirmez. Erkekler, kadınlar için ya her biri kabul edilecek ya da reddedilecek özelliklerle destesi olarak değerlendirilir.[1] Bu da kaçınılmaz ödünler gerektirir. Nazik bir erkek, tüm hayatını bir kadına adamaya istekli ve bir baba olarak büyük bir potansiyele sahip ancak daha az kaynağa sahip olabilir. Güçlü, sağlıklı ve çekici bir erkek, kaynakların ve iyi genler adına çok büyük bir potansiyel gösterebilir ancak sadakatsizliğe daha yatkın olabilir. Dahası, birçok koşul -kişisel kaynak edinme yeteneği, kadının uzun süreli mi yoksa sıradan bir ilişki mi aradığı, yakın akrabaların varlığı, yaşanılan yerdeki cinsiyetler

1. Conroy-Beam, Buss vd., 2015.

arası oran ve belirli bir erkeğe ilgi duyan diğer kadınların varlığı- kadının eş tercihlerinde değişiklikler yaratır. Erkeklerin kadınların ne istediği konusunda bu kadar uzun süredir kafa karışıklığı yaşamasının sebebi, kadınların eş tercihlerinin doğası gereği karmaşık, çok yönlü ve bağlama özgü olmasıdır ki bu, uzun evrimsel tarih boyunca insanların tekrar tekrar karşı karşıya kaldıkları çok sayıda karmaşık adaptasyon sorunlarını yansıtmaktadır.

Eski çağlardaki erkekler, farklı bir dizi adaptasyon sorunuyla karşı karşıya kaldılar. Bu sebeple, eski çağlardaki erkeklerin kadınlara potansiyel eşler olarak nasıl yaklaştığını anlamak adına, bakış açımızı değiştirmeliyiz.

3
Erkekler Ne İster

Güzellik, bakan kişinin uyarlamasıdır.
Donald Symons, "What Do Men Want?"

Erkeklerin sadece tek bir kadına neden bağlandığı, bilmeceyi çözebilir. Eski çağlarda bir erkeğin üremek için yapması gereken tek şey bir kadını hamile bırakmak olduğundan, bağlılık kurulmaksızın sıradan seks bu amaca hizmet etmeye yeterdi. Evrimin bağlılığı veya evliliği arzulayan ve kaynaklarını uzun vadede tek bir kadına adamaya istekli erkekler üretmesi için, en azından bazı koşullar altında da olsa günübirlik seks arayışına kıyasla erkeklerin adaptasyon açısından güçlü avantajlar elde etmiş olması gerekirdi.

Bu bilmecenin bir çözümü, kadınlar tarafından belirlenen temel kurallardan türetilebilir. Eski çağlarda birçok kadının, cinsel ilişkiye rıza göstermeden önce güvenilir erkeğin bağlılık belirtileri göstermesine ihtiyaç duyduğu açık olduğundan, buna dair iz göstermeyen erkekler, eş bulmak açısından sıkıntı yaşayabilirdi. Hiçbir kadını cezbetmeyi başaramayabilirlerdi. Belki de daha çok arzuladıkları kadınları cezbetmeyi başaramayıp, istekleri bakımından daha düşük değerde gördükleri kadınlara rıza göstermek zorunda kalabilirlerdi. Kadınların ilişkiye rıza

göstermesi gerekliliği, çoğu erkeğin yalnızca kısa vadeli bir ilişkiler stratejisi izlemesini daha da maliyetli hale getirdi. Üreme çabası açısından, uzun süreli bir ilişki peşinde koşmamanın maliyeti çoğu erkek için aşırı derecede yüksek olurdu ve erkekler, bir eş adayını cezbetme olasılıkları kadar, bağlılık göstermeye istekli gözükerek daha arzu edilesi bir eşi cezbetme olasılıklarını arttırmaları açısından fayda görebilirdi.

Erkeklerin bir kadına sürekli bağlılıktan yararlanmalarının bir başka yolu da onun doğuracağı herhangi bir çocuğun babası olma ihtimalini, genetik babalık olasılığını artırmaktı. Erkekler uzun vadeli taahhütlerde bulunarak, genellikle tekrarlanan ve özel cinsel erişim elde ettiler ve yakınlıkları onları potansiyel eş avcılarını savuşturacak bir konuma getirdi. Bağlılık olmadan, tekrarlanan seksler sorgulanabilir, babalık ihtimalleri daha belirsiz hale geldi. Bir kadına bağlanmanın bir başka yararı ise erkeğin çocuklarının hayatta kalma ve üreme başarısının artmasıydı. Eski çağlarda bebeklerin ve küçük çocukların, iki ebeveynin veya akraba akrabalarının sürekli yatırımı olmadan ölme olasılıkları daha yüksekti.[1] Bugün bile Paraguay'daki Ache Kızılderilileri arasında, eğer bir kavga esnasında bir adam ölürse diğer köylüler, anneleri hayatta olsa bile ölen adamın çocuklarını öldürmek için oybirliğine varırlar. Antropolog Kim Hill tarafından aktarılan bir vakada, babası bir kavgada öldükten sonra on üç yaşında bir çocuk öldürülmüştü. Babası ölen Ache çocukları, babası yaşayan çocuklara göre yüzde 10'dan daha yüksek bir ölüm oranına maruz kalıyor. Acheler arasında doğanın düşmanca güçleri böyle işliyor.

İnsanlığın evrimsel tarihi boyunca, babalarının yardımı olmaksızın hayatta kalan çocuklar bile, onların öğretilerinin ve bırakabilecekleri siyasi ittifakların yoksunluğundan zarar gö-

1. Hill ve Hurtado, 1996.

rürdü çünkü bunların her ikisi de yaşamın sonraki dönemlerinde eş bulma sorunlarını çözmeye yardımcı olur. Geçmişteki ve günümüzdeki birçok kültürde, babaların oğulları ve kızları için faydalı evlilikler sağlamada güçlü bir etkisi vardır.[1] Bu faydaların yokluğu, babasız çocuklara zarar verir. Binlerce nesildir devam eden bu evrimsel baskılar, evli erkeklere bir avantaj sağladı.

Eş bulma sürecindeki bileşenler, geçici değil kararlı bir ilişki için arzu edilen bir eş elde etme yeteneklerinde cinsiyetler arasında genellikle bir asimetri üretir.[2] Çoğu erkek, eğer uzun süreli bir ilişkiye girmeye istekliyse, çok daha arzu edilesi bir eş elde bulabilir. Bunun sebebi, kadınların genellikle kalıcı bağlılığı aramasıdır ve son derece arzu edilen kadınlar, istediklerini elde etmek için en iyi konuma sahiptirler. Buna karşılık, çoğu kadın bağlılık talep etmeksizin sekse rıza göstererek çok daha arzu edilesi bir erkeği geçici de olsa elde edebilir çünkü yüksek statülü erkekler, ilişkinin yalnızca kısa süreli olması ve hiçbir bağlılık unsuru taşımaması durumunda standartlarını gevşetmeye ve çeşitli kadınlarla seks yapmaya isteklidir. Yüksek statüye sahip erkekler, bir eş için genellikle çoğu kadının karşılayabileceğinden çok daha katı standartlarda ısrar ederler.

Erkekler bağlılıkla ayrıca iki şey daha kazanır. Bunları biri, sosyal statüde bir artıştır. Birçok kültürde erkekler evlenene kadar "gerçek erkek" olarak kabul edilmezler. Artan statü, elbette, bir erkeğe çocukları için daha iyi kaynaklar ve bazen fazladan eşler için artan çekicilik de dahil olmak üzere başka ödüller de getirir. Bağlılığın veya evliliğin son bir faydası, eşinin arkadaşlarını ve akrabalarını içeren daha geniş bir topluluk ağının oluşmasıdır. Kısacası erkeklerin, bir kadına bağlanarak kazanacakları çok şey vardır.

1. Apostolou, 2014.
2. Symons, 1979, 271.

Erkeklerin uzun süreli bir ilişki adına istediklerinin çoğu, kadınların istedikleriyle örtüşür. Kadınlar gibi erkekler de zeki, kibar, güvenilir, duygusal açıdan istikrarlı, sağlıklı ve bağlılık göstermeye gönüllü eşler ister. Kadınlar için olduğu kadar erkekler için de bu nitelikler, mükemmel ortaklar, mükemmel müttefikler ve mükemmel ebeveynler olabilecek eşlerle bağlantılıdır. Bu nitelikler aynı zamanda iyi genetik materyali ve düşük mutasyon tehlikesi, daha sağlıklı ve daha sağlam çocuklar için yapılabileceği anlamına da gelebilir.

Burada kadınlardan daha ziyade erkeklerin yaşadığı adaptasyon sorunu, doğurgan bir eş seçimi esnasında ortaya çıkıyordu. Üreme açısından en geçerli başarı ölçütü, çocuk doğurma kapasitesine sahip kadınlarla evlenmekten geçiyordu. Çok sayıda çocuk doğurma kapasitesine sahip bir kadın, çok az çocuk doğurabilen veya hiç doğuramayan bir kadından daha değerliydi. Bununla birlikte, erkeklerin bir kadının üreme kapasitesini anlayabilmek için bir temele ihtiyacı vardı.

En yakın primat akrabalarımız olan şempanzeleri düşündüğümüzde, hangi kadınların doğurgan olduğunu tespit etme noktasındaki adaptasyon sorunu net bir şekilde ortaya çıkar. Dişi bir şempanze doğurgan hale geldiğinde kızgınlık evresine girer. Cinsel organları tıkanır ve görünürde gerçekten de neon tabelalara benzeyen parlak kırmızı şişlikler oluşur. Yumurtlama dönemi sırasında kimi kokular yayar. Bu kızgınlık sinyalleri, erkek şempanzeleri cinsel bir çılgınlığın içine çeker. Kızgınlık dönemindeki dişiler, erkek şempanzelerin işini daha da kolaylaştırmak için tercih ettikleri erkeklere kendilerini "sunarak" seks isteklerini genellikle enerjik bir şekilde ifade ederler. İnsanlarda erkekler böyle kolayca ilişki fırsatı bulamaz. İnsanlarda kadınların yumurtlama dönemi sırasında cildinde hafif bir renk açılması ve ses aralığına hafif bir artış gibi ince değişiklik-

ler olmasına rağmen, dişi şempanzelerin yaydığı canlı ve gözle görülür yumurtlama sinyallerine yakın hiçbir şey sergilemezler. Evrimsel tarih boyunca, yumurtlama dönemine dair işaretler büyük ölçüde gizemini korudu ve cinselliğin temel kurallarını dönüşü olmayan bir şekilde değiştirdi.

Bu sorunun çözümü ise göründüğünden daha zordur. Eski çağlardaki erkekler, hangi kadınların yüksek çocuk doğurma ihtimaline sahip olduğunu anlamak için çok az yardımcı ipucuna sahipti. Bir kadının hayatı boyunca ne kadar doğum yapabileceği ne alnında yazar ne de yanıp sönen neon tabelalardan okunabilirdi. Toplumda gördüğü itibar da buna dair bir iz sağlamazdı. Ailesi de bunu söyleyemezdi. Kadınların kendileri bile üreme kapasitelerine ilişkin doğrudan bilgiden yoksundur.

Bununla birlikte, doğurganlığa yönelik bir tercih evrim süreci içerisinde gelişti. Eski çağlardaki erkekler, bir kadının sahip olduğu üreme kapasitesine ilişkin ipuçlarını algılamak için çeşitli mekanizmalar geliştirdiler. Bu ipuçları ise dişilerin gözlemlenebilir özelliklerini içerir. İki belirgin ipucu, gençlik ve sağlıktır.[1] Yaşlı veya sağlıksız kadınlar açıkça genç, sağlıklı kadınlar kadar çoğalamazlar. Eski çağlarda erkekler, üreme açısından değerli kadın bulma sorununu kısmen genç ve sağlıklı olanları tercih ederek çözdüler. Ancak gençlik ve sağlık nasıl anlaşılabilirdi?

Gençlik

Kadınların doğurganlık kapasitesi yirmili yaşların ortalarından sonra artan yaşla birlikte giderek azaldığından, yaşı bu açıdan hayati bir ipucu sağlar. Kırk yaşına gelindiğinde, bir kadının üreme kapasitesi oldukça düşer, elli olduğunda ise sıfıra

1. Symons, 1979; Williams, 1975; ayrıca bkz. Buss, 2015; Buss vd., 2001.

yaklaşır. Bu sebeple, üreme kapasiteleri hayatlarının küçük bir bölümünde etkindir.

Erkekler eş tercihleri sırasında bu önemli ipucundan yararlanır. ABD'deki erkeklerin neredeyse tamamı, kendilerinden daha genç eş bulmak yönündeki isteklerini ifade etmektedirler. 1939'dan 2005'e kadar kampüslerde kıyıdan kıyıya anket yapılan üniversite öğrencileri arasında, tercih edilen yaş farkı iki buçuk yıl civarındaydı.[1] Yirmi bir yaşındaki erkeklerin tercihleri, ortalama on sekiz buçuk yaşındaki kadınlardan yanaydı.

Erkeklerin bir kadında önce gençliğe bakmaları Batı kültürleriyle sınırlı değildir. Antropolog Napoleon Chagnon'a Amazon'da Yanomamö erkekleri için cinsel açıdan en çekici dişilerin hangileri olduğu sorulduğunda, tereddüt etmeden, "*moko dude* dişiler" cevabını vermişti.[2] *Moko dude,* meyveler için kullanıldığında toplanabilir, bir kadın için kullanıldığında ise doğurgan anlamına gelir. Yani *moko dude* bir meyve mükemmel bir olgunluğa ulaşmıştır, *moko dude* bir kadın ise ergenliğin hemen sonraki dönemdedir ancak henüz ilk çocuğunu doğurmamıştır veya yaklaşık on beş ila on sekiz yaşlarındadır. Diğer kabile ve geleneksel halklarla ilgili toplanan bilgiler, Yanomamö erkeklerinin tercihleriyle sık sık karşılaşıldığını göstermektedir.

Nijeryalı, Endonezyalı, İranlı ve Hintli erkekler de benzer eğilimler gösterirler. Uluslararası araştırmada incelenen otuz yedi toplumun her birinden erkeklerin hepsi, kendilerinden daha genç olan eşleri tercih etti. Örneğin yirmi üç buçuk yaşındaki Nijeryalı erkekler, altı buçuk yaş küçük veya on yedi yaşın biraz üzerinde olan eşleri tercih ediyorlardı. Yirmi bir buçuk yaşındaki Hırvat erkekler, yaklaşık on dokuz yaşında eş adayları adına isteklilerdi. Çinli, Kanadalı ve Kolombiyalı erkekler

1. Hill, 1945; McGinnis, 1958; Hudson ve Henze, 1969; Buss, 1989a.
2. Symons, 1989, 34–35.

de genç kadınlara yönelik bu güçlü bir arzuyu paylaşmaktaydı. Otuz yedi kültürden erkekler, kendilerinden ortalama yaklaşık iki buçuk yaş daha genç eşlerden yana arzularını dile getirdi.

Erkekler evrensel olarak genç kadınları eş olarak tercih etseler de bu tercihin gücü kültürden kültüre biraz farklılık gösterdi. Finlandiya, İsveç ve Norveç'teki İskandinav erkekleri eşlerinin sadece bir ya da iki yaş daha genç olmasını tercih etmekteydi. Nijerya ve Zambiya'daki erkekler ise eşlerinin sırasıyla altı buçuk ve yedi buçuk yaş daha genç olmasını istemekteydi. Çok eşliliği uygulayan Nijerya ve Zambiya'da, dünya çapında birçok kültürde olduğu gibi, gerekli koşulları karşılayabilen erkeklerin birden fazla kadınla evlenmelerine yasal olarak izin veriliyor. Çok eşli ilişkiler sistemlerindeki erkeklerin, eş adaylarını cezbetmek için yeterli kaynakları edindikleri noktaya eriştikleri yaş, tek eşli sistemlerdeki erkeklere göre genelde daha büyüktür. Nijeryalı ve Zambiyalı erkeklerin tercihlerindeki daha büyük yaş farkı, muhtemelen eş edinme sürecinde yaşlarının daha büyük olması olgusunu yansıtmaktadır.[1]

Bu yorum, erkeklerin yaşlandıkça kendilerinden çok daha genç kadınları eş olarak tercih ettiklerini gösteren bir dizi bilimsel çalışma tarafından desteklenmektedir. Çevrimiçi kişisel ilanlardan elde edilen istatistikleri düşünün.[2] Bir erkeğin yaşı, tercihleri üzerinde güçlü bir etkiye sahiptir: otuzlu yaşlarındaki erkekler kabaca beş yaş daha genç kadınları tercih ederken, ellili yaşlarındaki erkekler on ila yirmi yaş daha genç kadınları tercih eder.[3]

Bu bulgular, erkeklerin daha genç ve dolayısıyla daha doğurgan kadınları tercih ettiği yönündeki evrimsel hipotezi desteklese de bu bakış açısı aslında çok mantık dışı bir varsayıma

1. Hart ve Pilling, 1960; ayrıca bkz. Buss, 1989a.
2. Rudder, 2014.
3. Kenrick ve Keefe, 1992.

da yol açar: buna göre genç ve ergen erkeklerin, kendilerinden biraz daha *yaşlı* kadınları tercih etmesi gerekir. Bilimsel çalışmalar bu öngörüyü doğrulamaktadır. Örneğin on beş yaşındaki ergen erkekler, on yedi veya on sekiz yaşında olan kadınlara yönelik arzu duyduklarını ifade eder.[1] Şaşırtıcı olan ise bu çekimin neredeyse tamamen karşılıksız kalmasıdır. Geç ergenlik çağındaki kadınlar, bu genç ve ergen erkekleri çoğunlukla fark etmezler bile, çok çok daha az çekici bulurlar. Birkaç yaş genç değil, büyük erkekleri tercih ederler.

Yapılan evliliklerden elde edilen veriler, erkeklerin yaşlandıkça daha genç kadınları tercih ettiğini doğrulamaktadır. Amerikalı damatların yaşı, gelinlerin yaşından ilk evlilikte kabaca üç yıl, ikinci evlilikte beş yıl, üçüncü evlilikteyse sekiz yıl fazladır.[2] Erkeklerin daha genç kadınları tercih etmesi, dünya çapında yapılan evliliklere bakıldığında da görülür. Örneğin 1800'lerde İsveç'teki kilise kayıtları, boşandıktan sonra yeniden evlenen erkeklerin ortalama 10,6 yaş daha genç yeni eşler seçtiklerini ortaya koymaktadır. Dünyada gelin ve damatların yaşlarıyla ilgili bilgilerin mevcut olduğu her yerden gelen verilere göre ise erkeklerin ortalama yaşı, kadınların yaşından fazladır.[3] Avrupa ülkeleri arasında, yaş farkı Polonya'da yaklaşık iki ile Yunanistan'da kabaca beş yıl arasında değişmektedir. Tüm ülkelerde ortalamalara bakıldığında, damatlar gelinlerinden üç yaş daha büyüktür ki erkeklerin istediği yaş farkı da dünya çapında incelendiğinde bu sayıya işaret eder. Çok eşli kültürlerde, yaş farkı daha da büyüktür. Örneğin Kuzey Avustralya'da Tiwi kabilesinde, yüksek statülü yaşlı erkeklerin eşleri, genellikle kendilerinden yirmi ila otuz yaş daha gençtir.[4] Özetle, günümüzde erkek-

1. Kenrick vd., 1996
2. Guttentag ve Secord, 1983; Low, 1991.
3. Buss, 1989a.
4. Hart ve Pilling, 1960.

ler genç kadınları tercih etmektedir çünkü bu tercihlerini bir kadının üreme potansiyeline ilişkin bu işarete odaklanan önceki nesillerin evrimsel mirasından almışlardır. Bu psikoloji temelli tercih, çoğu zaman günübirlik ilişkilerde de kendini gösterir.

Fiziksel Güzellik Standartları

Gençliğe yönelik tercih, erkeklerin bir kadının üreme kapasitesiyle bağlantılı tercihleri arasında yalnızca en belirgin olanıdır. Evrimsel mantık, evrensel güzellik standartları adına daha da güçlü beklentilere yol açar. Nasıl ki cezbedici manzaralar için standartlarımız, eski çağ insanları için faydalı yaşamsal ortamları işaret eden su, av ve sığınak gibi ipuçlarını içeriyorsa, kadın güzelliği adına bakılan standartlar da kadınların üreme kapasitesine dair ipuçlarını içerir.[1] Güzellik bakanın gözüyle alakalı olabilir ancak gözler ve gözlerin arkasındaki zihinler, milyonlarca yıllık insan evrimi tarafından şekillendirilmiştir.

Eski çağlarda erkekler bir kadının sağlığı ve gençliğiyle ilgili iki tür gözlemlenebilir ipucuna sahipti: dolgun dudaklar, açık ten, pürüzsüz ten, daha açık gözler, parlak saçlar ve iyi bir kas yapısı gibi fiziksel görünüme dair özellikler ve canlı, gençlere özgü bir yürüyüş, canlı bir yüz ifadesi ve enerjik bir ruh hali seviyesi gibi davranışlar açısından görülen özellikler. Gençlik ve sağlığa, dolayısıyla üreme kapasitesine ilişkin bu fiziksel ipuçları, kadın güzelliği adına erkek standartlarının kilit unsurlarını oluşturur.

Fiziksel ve davranışsal ipuçları bir kadının üreme kapasitesi adına en güçlü gözlemlenebilir bulguları sağladığından, eski çağlardaki erkekler bu ipuçlarını gördükleri kadınlardan yana tercihlerini geliştirdiler. Yüksek üreme kapasitesine işaret eden

1. Orions ve Heerwagen, 1992; Symons, 1979.

bu nitelikleri tercih etmeyen -pürüzsüz teni ve sıkı bir kas yapısı olmayan, gri saçlı yaşlı kadınlarla evlenmeyi tercih eden erkekler- daha az üreme şansı elde ediyordu.

Clelland Ford ve Frank Beach bu evrimsel güzellik teorisini tam anlamıyla destekleyen birkaç evrensel ipucu keşfettiler.[1] Açık ve pürüzsüz ten gibi gençlik belirtileri ve yaraların ve lezyonların olmaması gibi sağlık belirtileri evrensel olarak çekici bulunur. Sağlıksızlığa veya yaşlılığa dair herhangi bir ipucu ise daha az çekici bulunur. Bir sevgilinin sivilcesini tutkuyla öptüğünü hayal etmek, cinsel arzudan duygularından çok iğrenme duygusunu tetikler. Soluk ten rengi her zaman cinsel açıdan itici görülür. Sivilce, saçkıran, yüzdeki şekilsel bozukluk ve kirliliğin çekici bulunmaması evrenseldir. Temizlik ve hastalıktan uzak olmak, evrensel anlamda çekicidir.

Örneğin antropolog Bronislaw Malinowski, Melanezya'nın kuzeybatısındaki Trobriand Adalıları arasında "erotik temas açısından yaralar, ülserler ve deri döküntülerinin özellikle itici kabul edildiğini" aktarır. Güzellik için "temel koşullar" ise "sağlık, güçlü saçlar, sağlam dişler ve pürüzsüz ten" idi.[2] Adalılar için parlak ve kocaman gözler, ince ve kıvrımsız değil güzel şekilli dudaklar özellikle önemliydi.

Gençliğe dair ipuçları, kadınların çekiciliğine dair estetik açısından da çok önemlidir. Erkekler ve kadınlar, farklı yaşlardaki kadınların olduğu bir dizi fotoğrafı değerlendirirken, kadının yaşı arttıkça yüzünün çekiciliğine ilişkin düşünceler de azalır.[3] Kadınların büyüyen yaşına karşın güzelliğine ilişkin değerlendirmeler, değerlendirenin yaşı veya cinsiyeti ne olursa olsun düşmektedir.

1. Ford ve Beach, 1951.
2. Malinowski, 1929, 244.
3. Jackson, 1992.

Çekiciliğin psikolojik yönüyle ilgili geleneksel teorilerinin çoğu, çekiciliğe dair standartlarının kültürel aktarım yoluyla aşamalı olarak öğrenildiğini ve bu sebeple en az üç veya dört yaşına gelene kadar bir çocuğun bu standartları net bir şekilde kavrayamadığını varsayar. Psikolog Judith Langlois ve meslektaşları, bebeklerin yüzlere karşı tepkilerini inceleyerek bu geleneksel görüşü altüst ettiler.[1] Yetişkinler, beyaz ve siyah kadın yüzlerini çekicilikleri açısından değerlendirdi. Daha sonra, iki ila üç aylık ve altı ila sekiz aylık bebeklere, yetişkinler için çekicilik dereceleri bakımından farklılık gösteren bu yüzler gösterildi. İki gruptan bebekler de daha çekici yüzlere daha uzun süre baktılar, bu da güzellik standartlarının yaşamın oldukça erken bir döneminde ortaya çıktığını düşündürtmektedir. İkinci bir çalışmada Langlois, on iki aylık bebeklerin, çekici maskeler takan yabancılarla etkileşime girdiklerinde, çekici olmayan maskeler takan yabancılarla etkileşimlerine göre daha fazla gözlemlenebilir keyif ve oyun katılımı, daha az sıkıntı ve geri çekilme sergilediklerini keşfetti.[2] Üçüncü çalışmada Langlois, on iki aylık bebeklerin çirkin bebeklere kıyasla güzel bebeklerle önemli ölçüde daha uzun süre oynadığını bulguladı. Bu standartların ortaya çıkması için herhangi bir eğitim gerekmemişti. Bu bulgular, çekicilik fikrinin mevcut kültürel standartlara aşamalı olarak maruz kalarak öğrenildiğine dair yaygın görüşe meydan okumaktadır.

Güzelliğin bileşenlerinin hepsi olmasa da çoğu ne keyfîdir ne de kültürel temellidir. Psikolog Michael Cunningham, farklı ırklardan insanlardan çeşitli ırklardan kadınların fotoğrafları yoluyla çekiciliklerini değerlendirmesini istedi ve kimin güzel olup olmadığı konusunda büyük bir fikir birliği olduğunu keş-

1. Berscheid ve Walster, 1974; Langlois vd., 1987.
2. Langlois, Roggman ve Reiser-Danner, 1990; Cross ve Cross, 1971.

fetti.[1] Örneğin Asyalı ve Amerikalı erkekler, Asyalı ve Amerikalı kadınların hangilerinin daha çok, hangilerinin daha az çekici olduğu konusunda birbirleriyle aynı fikirdelerdi. Çinliler, Hintliler ve İngilizler arasında, Güney Afrikalılar ve Amerikalılar ve siyah ve beyaz Amerikalılar arasında da fikir birliği vardı.[2]

Fotoğraflar üzerinde oynama yapma işlemleri, kadın güzelliğine dair evrim teorisinin görüşleri adına kimi bulgular sağlamaktadır. Çekici bir yüzü neyin oluşturduğunu öğrenmek için, yeni bilgisayar grafikleri teknolojisi aracılığıyla insan yüzleri üretildi. Bu yüzler ise yeni yüzler yaratmak için birbirleriyle birleştirildi. Yeni yüzler, farklı sayıda -sekiz, on altı veya otuz iki- bireysel yüzden oluşuyordu. İnsanlardan her bir yeni yüzün ve o yeni yüzü oluşturan her bir yüzün çekiciliğini derecelendirmeleri istendi. Şaşırtıcı bir sonuç ortaya çıktı. Yeni yüzlerin, onları oluşturan yüzlerden fiziksel olarak daha çekici olduğu düşünülüyordu. On altı yüzden oluşan yeni yüz, dört yüz veya sekiz yüzden meydana getirilmiş yüzden daha çekici bulunmuştu, otuz iki yüzün birleşimi ise en çekici bulunan yüzdü. Birleştirilen yüzlerin kusurlarının ortadan kalkması ve daha simetrik hale gelmesi ihtimali arttığından, ortalama veya simetrik yüzler, gerçek yüzlerden daha çekicidir.[3]

Simetrik yüzlerin neden daha çekici kabul edildiğine dair bir açıklama, yüzdeki ve bedendeki asimetriler ve çekicilik arasındaki ilişkiyi inceleyen psikolog Steve Gangestad ve biyolog Randy Thornhill tarafından yapılan araştırmalardan edinilebilir.[4] Gelişim sırasında tekrar eden kimi hasarlar, bedende asimetriler üretir. Bunlar sadece sağlık açısından bir ipucu sağlayabilecek yaralanmaları ve diğer fiziksel hasarları değil, aynı

1. Cunningham vd., 1989.
2. Thakerar ve Iwawaki, 1979; Morse vd., 1974; Cross ve Cross, 1971; Jackson, 1992.
3. Langlois ve Roggman, 1990.
4. Gangestad, Thornhill ve Yeo, 1994.

zamanda insan vücudunda yaşayan parazitleri ve geçirilen genetik mutasyonları da içerir. Parazitler ve genetik mutasyonlar fiziksel asimetrilere neden olduğu için, asimetri derecesi bireyin sağlık durumuna bir ipucu ve bireyin gelişiminin çeşitli etkenler tarafından bozulma derecesinin bir göstergesi olarak kullanılabilir. Örneğin akrep kuşları ve kırlangıçlarda, erkekler simetrik dişilerle çiftleşmeyi tercih eder ve asimetrisi olan dişilerden kaçınma eğilimi gösterir. Gangestad ve Thornhill tarafından yapılan ayak genişliği, el genişliği, kulak uzunluğu ve kulak genişliği gibi özelliklerin ölçümü, insanların çekiciliklerinin bu ölçümler üzerinden değerlendirilmesinin önün açtı, sonucunda ise daha asimetrik yapıda insanların daha az çekici bulunduğunu keşfettiler. İnsanda asimetri yaşla birlikte artar. Yaşlı insanların yüzleri genç insanların yüzlerinden çok daha asimetriktir, bu sebeple simetri, gençliğe dair başka bir ipucu da sağlar. Bu ise sağlık ve gençliğe yönelik ipuçlarının, yaşamın erken dönemlerinde ortaya çıkan standartlara göre somutlaştırıldığı teorisini doğrulamaktadır.

Vücut Şekli

Yüz güzelliği, resmin sadece bir parçasıdır. Dolgun veya ince vücut yapısı, açık veya koyu ten rengi gibi vücudun geri kalanının özellikleri, bir kadının üreme kapasitesi hakkında bol miktarda ipucu sağlar ve bedensel güzellik standartları, kültürden kültüre farklılık gösterir. Gözler, kulaklar, kalçalar veya cinsel organlar gibi belirli fiziksel özelliklere yapılan vurgu da kültüre göre değişir. Güneybatı Afrika'da yaşayan Hottentots'un bir kolu olan Nama gibi kimi kültürler, uzun *labia majora*nın (vajina dış dudaklarının) cinsel açıdan çekici olduğunu düşünür ve çekiciliği artırmak için bunlar çekmeye, boyutunu değiştirmeye çalışırlar. Birçok kültürde erkekler büyük, sıkı göğüsleri tercih

eder ancak Doğu Sudan'daki Azande ve Uganda'daki Ganda gibi kimi yerlerde erkeklerin uzun ve sarkık göğüsleri daha çekici bulduğu aktarılmaktadır.[1]

Kültürel açıdan en değişken güzellik standardı, ince ve dolgun gövde yapısı tercihinde görülmektedir. Bu çeşitlilik, vücudun getirdiği sosyal statüyle bağlantılıdır. Avustralya'daki Buşmenler arasında olduğu gibi yiyeceğin kıt olduğu kültürlerde tombulluk, bireyin gelişimi sırasında servete, sağlığa ve yeterli beslenmeye erişimi olduğuna işaret eder.[2] ABD ve birçok Batı Avrupa ülkesi gibi gıdaların nispeten bol olduğu kültürlerde, dolgun vücut yapısı ve statü arasındaki ilişki tersine döner ve zenginler, kendilerini ince vücut yapıları yoluyla ayrıştırır.[3] Görünüşe göre erkeklerin, vücuttaki yağ miktarı adına belli başlı bir tercihi yoktur. Aksine, kültürden kültüre öngörülebilir yollarla değişen statülerle bağlantılı herhangi bir özellik için tercihleri de değişir. Açıktır ki böylesi bir tercih, bilinçli bir hesaplama veya farkındalık gerektirmez.

Psikolog Paul Rozin ve meslektaşları tarafından yapılan çalışmalar, dolgun ve ince vücut tiplerinin arzu edilebilirliğine ilişkin kadın ve erkek algılarının rahatsız edici yönünü ortaya çıkarmaktadır.[4] Bu çalışmalarda Amerikalı erkek ve kadınlar, çok ince ve çok dolgun olmak üzere değişen dokuz kadın fotoğrafını incelediler. Kadınlardan hem kendileri hem de erkekler için ideal kadın vücudunun hangisi olabileceğini belirtmeleri istendi. Her iki durumda da kadınlar ortalama ölçülerden daha ince bir vücudu seçtiler. Oysa erkeklerin tercihi, ortalama bir vücuda işaret ediyordu. Yani sonuç, Amerikalı kadınların yanlışlıkla erkeklerin daha ince kadınları daha fazla arzuladığına

1. Ford ve Beach, 1951.
2. Rosenblatt, 1974.
3. Symons, 1979.
4. Rozin ve Fallon, 1988.

inanmasıydı. Bu bulgular, erkeklerin zayıf kadınları arzuladığı kanısına karşı çıkmaktadır.

Erkeklerin belirli bir vücut yapısı için tercihleri değişken olsa da Psikolog Devendra Singh, sabit bir tercihi keşfetti ki bu da bel kalça oranıydı.[1] Ergenlikten önce erkekler ve kızların vücudunda benzer bir yağ dağılımı görülür. Ancak ergenlik döneminde muazzam bir değişim olur. Erkekler kalçalarından ve uyluklarından yağ kaybederken, ergenlik çağındaki kızlarda görülen östrojen salınımı, alt gövdelerinde, özellikle kalçalarında ve üst baldırlarında yağ birikmesine sebep olur. Gerçekten de kadınların bu bölgedeki vücut yağ hacmi, erkeklere göre yüzde 40 daha fazladır.

Bel/kalça oranı ergenlikten önce iki cinsiyet için de benzerdir. Ancak ergenlikten sonra, kadınların kalçalarındaki yağ miktarı, bel/kalça oranlarının erkeklere göre önemli ölçüde düşmesine sebep olur. Sağlıklı, üreme kapasitesine sahip kadınlar 0,67 ile 0,80 arasında bel/kalça oranına sahiptir, sağlıklı erkekler içinse bu oran 0,85 ila 0,95 aralığındadır. Giderek daha fazla bulgu, bel/kalça oranının kadınların üreme kapasitesinin doğrudan bir göstergesi olduğuna işaret etmektedir. Daha düşük orana sahip kadınlar, ergenlik döneminde daha erken hormonal etkinlik gösterirler. Daha yüksek orana sahip evli kadınlar hamile kalmakta zorluk çekerler, hamile kalanlar ise daha düşük orana sahip kadın akranlarına göre daha geç bir zaman dilimini beklerler. Bel/kalça oranı aynı zamanda uzun süreli sağlık durumunun tutarlı bir göstergesidir. Diyabet, hipertansiyon, kalp problemleri, çarpıntı ve safra kesesi bozuklukları gibi hastalıkların, vücuttaki toplam yağ miktarından ziyade oranın işaret ettiği yağ dağılımıyla bağlantılı olduğu bilinmektedir. Bel/kalça oranı ile hem sağlık hem de üreme kapasitesi arasın-

1. Singh, 1993a, 1993b, 1994.

daki bağlantı, eski çağlarda erkeklerin eş tercihleri için güvenilir bir ipucu haline gelmişti.

Singh bel/kalça oranının kadınların çekiciliği adına gerçekten de güçlü bir ipucu olduğunu keşfetti. Singh tarafından yürütülen bir düzine araştırmada, erkekler hem bel/kalça oranları hem de toplam yağ miktarları bakımından farklılık gösteren kadınların çekiciliğini değerlendirdi. Erkekler, ortalama bir kadını zayıf veya şişman bir kadından daha çekici buldu. Ancak toplam yağ miktarı ne olursa olsun, erkekler bel/kalça oranı düşük olan kadınları daha çekici buldu. 0,70 oranındaki kadınlar 0,80 oranındaki kadınlardan, 0,80 orandakiler ise 0,90 oranındaki kadınlardan daha çekiciydi. Son olarak, Singh'in ABD'deki *Playboy* dergisinin otuz yıl boyunca süregelen manşetlerine ve güzellik yarışmalarının kazananlarına ilişkin analizi, bu ipucunun değişmezliğini doğruladı. Hem manşetteki hem de güzellik yarışması kazanan kadınların vücutları ince olsa da bel/kalça oranları yaklaşık olarak 0,70 civarındaydı.

Bel/kalça oranının öneminin bir olası sebebi daha vardır. Hamilelik bu oranı önemli ölçüde değiştirir. Daha yüksek bir oran hamileliği taklit eder ve bu sebeple kadınları eş veya cinsel partner olarak daha az çekici hale getirebilir. Daha düşük bir oran ise sağlığı, üreme kapasitesini ve kadının hamile olmadığını gösterir. Erkeklerin kadın çekiciliğine dair standartları, bu güvenilir ipucunu tespit etmek ve çekici bulmak için binlerce nesil boyunca gelişti.

Fiziksel Görünümün Önemi

Bir kadının fiziksel görünümü yoluyla elde edilen, doğurganlığa dair ipuçlarının bolluğu ve erkeklerin güzellik standartlarının bu ipuçlarına karşılık gelecek şekilde evrimleşmesi sebebiyle

erkekler eş tercihlerinde görünüşe ve çekiciliğe öncelik verecek şekilde evrimleşmişlerdir. ABD'de fiziksel çekicilik, fiziksel görünüm, güzel görünüm veya güzellik temelinde yapılan eş tercihleri bolca belgelenmiştir. 1950'lerde 5.000 üniversite öğrencisinden gelecekteki karısında veya kocasında olmasını istedikleri özellikleri belirlemeleri istendiğinde, erkekler fiziksel çekiciliği kadınlardan çok daha sık belirttiler.[1] Erkeklerin listeledikleri çok sayıda özellik, konu açısından kendi değer algılarını açığa vuruyordu. Güzel, çekici, güzel, muhteşem, alımlı, sevimli, büyüleyici ve göz alıcı bir eş istiyorlardı. Amerikalı üniversite okuyan kadınlar, en azından o dönem için de olsa ideal kocalarında fiziksel görünümün kendileri için en önemli özellik olduğunu nadiren belirtmişlerdi.

ABD'de 1939'dan 1996'ya kadar elli yıldan fazla süren çalışmalar, erkeklerin potansiyel bir eş adayındaki fiziksel çekiciliği ve güzel görünümü, kadınlara göre daha önemli ve arzu edilir olarak değerlendirdiğini ortaya koydu.[2] Erkekler çekiciliği önemli bir özellik olarak görme eğilimi gösterirken, kadınlar bunu istedikleri ama o kadar da önemli olmayan bir özellik olarak görme eğilimindeydi. Çekiciliğin önemi açısından cinsiyet farkı, bir nesilden diğerine sabit kalır. Önemi yıllar içinde değişmez. Erkeklerin fiziksel açıdan çekici eşleri daha fazla tercih etmesi, en tutarlı şekilde belgelenmiş psikolojik cinsiyet farklılıkları arasındadır.[3]

Ancak bu, insanların çekiciliğe verdiği önemin sonsuza kadar sabit kalacağı anlamına gelmez. Aksine, yirminci yüzyılda ABD'de çekiciliğin önemi çarpıcı biçimde arttı.[4] 1930'dan bu yana neredeyse her on yılda, çekici modellerin televizyon, moda der-

1. Langhorne ve Secord, 1955.
2. Hill, 1945; McGinnis, 1958; Hudson ve Henze, 1969; Buss, 1985, 1989a; Buss ve Barnes, 1986; Buss vd., 2001.
3. Buss, 1987a.
4. Buss, hazırlık aşamasında, a.

gileri, reklamcılık ve diğer medya organları yoluyla tasvirlerindeki artışa paralel olarak, fiziksel görünüm erkekler ve kadınlar için yaklaşık olarak eşit derecede önem kazandı. Örneğin bir eş adayı için 0,00 ile 3,00 arasında bir ölçekte güzel görünüme verilen önem, 1939 ve 1989 yılları arasında erkekler için 1,50'den 2,11'e, kadınlar içinse 0,94'ten 1,67'ye çıkmıştır.[1] Bu değişimler eş tercihlerinin değişebileceğini gösteriyor. Ancak şimdiye kadar cinsiyetler arası tercih farkı değişmedi. Erkekler ve kadınlar arasındaki fark, 1930'ların sonlarından beri sabit kaldı.

Bu cinsiyet farklılıkları ABD veya Batı kültürleriyle sınırlı değildir. Konum, yaşanılan çevre, evlilik sistemi veya kültürel yaşam düzeni ne olursa olsun, otuz yedi kültürün tamamında erkekler, bir eş seçiminde fiziksel görünüme, kadınlardan daha fazla değer verdi., Erkeklerin güzelliğe verdiği önemin 2,06, kadınların ise 1,59 olduğu Çin, ortalama farkı bu açıdan sergilemektedir. Uluslararası düzeyde tutarlı bu cinsiyet farkı; sınıfsal, ırksal, etnik köken temelli, dini, politik yapıdaki ve evlilik sistemindeki farklılıklara rağmen devam etmektedir. Hadzalar arasında, kadınların beş katından fazla sayıda erkek, bir eşin doğurganlığa büyük önem veriyordu.[2] Bir kadının çok sayıda çocuğu olabileceğini nasıl anlayabileceklerinin sorulduğun çoğu Hadza erkeği, görünüşün doğurganlık hakkında önemli bilgiler taşıdığının farkında olduklarını öne sürerek, "Sadece kadına bakarak anlayabilirsiniz," yanıtını verdi. Erkeklerin fiziksel açıdan çekici kadınları tercih etmesi, kültürleri aşan, dünya çapında bir psikolojik mekanizmadır. Kadınlar da bir eş adayının görünüşüne değer verirler çünkü görünüş her iki cinsiyet için de sağlığa işaret eder ancak kadınlar, buna erkekler kadar öncelik vermezler.

1. Lei vd., 2011; Kamble vd., 2014; Souza vd., 2016.
2. Marlow, 2004.

Erkeğin Statüsü ve Kadının Güzelliği

Erkeklerin bir kadının çekiciliğine verdiği değerin, üreme kapasitesinden başka sebepleri de vardır. Bir erkeğin sosyal statüsü için, kadınlardaki çekiciliğin sonuçları kritiktir. Gündelik hayatta eşimizin kendimizin bir yansıması olduğunu duyarız. Erkekler özellikle statü, itibar ve hiyerarşilerle ilgilenirler çünkü yüksek statü erkekleri kadınlar için çekici kılan kaynakları elde etmenin her zaman önemli bir yolu olmuştur. Bu sebeple bir erkeğin, eşinin sosyal statüsü üzerindeki etkisi hakkında endişe duyması mantıklıdır; bu, ek kaynaklar ve eşleşme fırsatları elde etmek adına kimi sonuçlar getiren bir etkidir.

Bununla birlikte, bir kişinin statüsü ve sahip olduğu kaynaklar genellikle doğrudan gözlemlenemez, aksine somut özelliklerden çıkarılmalıdırlar. İnsanların dünyasında bir dizi ipucu, sahip olunan kimi aksesuar ve araçlardan çıkarılabilir. Altın zincirler, pahalı sanat eserleri veya arabalar, her iki cinsiyete de ebeveyn yatırımına yönlendirilebilecek bol miktarda kaynağa dair birer sinyal verebilir.[1] Erkekler çekici kadınları sadece üreme kapasiteleri için değil, aynı zamanda kendi cinsiyetlerinden rakiplerine ve diğer potansiyel eş adaylarına statüsüne dair bir ipucu verebilmek için de isterler.[2]

Deneyler çekici eşlerin erkeklerin sosyal statüsü üzerindeki etkisini belgelemiştir. Çirkin erkeklerin çekici eşlerle birlikte fotoğraflarının gösterildiği kişiler bu erkeklere, çekici erkeklerle çirkin kadınlar, çirkin kadınlar ile çirkin erkekler ve hatta çekici erkekler ile çekici kadınlar gibi diğer eşleşmelere kıyasla daha fazla statü ve profesyonel itibar atfettiler. İnsanlar çirkin bir erkeğin çekici bir kadının ilgisini çekebilmesi için yüksek bir statüye sahip olması gerektiğinden şüphelenir çünkü insanlar

1. Low, 1979.
2. Buss, 1987a

çekici kadınların muhtemelen yüksek eş değerine sahip olduğunu ve genellikle istediklerini elde edebileceklerini bilirler.

İnsanlarda itibar ölçütleri üzerine yaptığım çalışmada, fiziksel açıdan çekici biriyle çıkmak bir erkeğin statüsünü büyük ölçüde artırırken bir kadının statüsünü sadece biraz artırır.[1] Tersine, çirkin bir kadınla çıkan bir erkek, statüsünde orta derecede bir düşüş yaşarken çirkin bir erkekle çıkan bir kadın, statüsünde yalnızca önemsiz bir düşüş yaşar.

Bu eğilimler çeşitli kültürler arasında da gözükmektedir. Araştırma ortaklarımla itibar ölçütlerine paralel araştırmalar adına Çin, Polonya, Guam, Romanya, Rusya ve Almanya'nın yerli sakinleriyle yaptığımız görüşmelerde, bu ülkelerin her birinde, fiziksel açıdan çekici bir kadınla eş olmanın bir erkeğin statüsünü normalden daha fazla yükselttiğini bulguladı. Her ülkede, çirkin bir eşe sahip olmak, bir erkeğin statüsüne bir kadınınkine kıyasla daha fazla zarar veriyordu. Günümüzde farklı kültürlerden erkekler, çekici kadınlara çekicilik bir kadının sadece üreme kapasitesine işaret ettiği için değil, aynı zamanda statüye de işaret ettiği için değer vermektedir çünkü statü, karşılığında daha fazla cinsellik fırsatı yaratır.

Cinsel Yönelim ve Eş Tercihleri

Erkeklerin bir eş adayının dış görünüşüne yüklediği değer, heteroseksüellerle sınırlı değildir. Bazı bilim insanları, eşcinsel ilişkilerin, bir eş adayına duyulan arzular açısından cinsiyet farklılıklarının evrimsel temeli için nihai bir test sağladığını iddia ederler.[2] Burada soru, eşcinsel erkeklerin eş adayı olarak farklı cinsiyete arzu duysalar da az ya da çok diğer erkekler gibi

1. Buss, 1987a
2. Symons, 1979.

mi, kadınlar gibi mi yoksa her iki cinsiyetin sıklıkla görülen tercihlerinden farklı benzersiz tercihler mi yaptığıdır.

Geçmiş veya şimdiki herhangi bir kültürdeki eşcinsellerin kesin yüzdesini kimse bilmemektedir. Buradaki zorluğun bir kısmı ise tanımlarda yatmaktadır. Seksolog Alfred Kinsey, tüm erkeklerin üçte birinden fazlasının, yaşamın bir noktasında, genellikle de ergenlik deneylerinin bir parçası olarak bir tür eşcinsel aktivitede bulunduğunu tahmin etmektedir. Bununla birlikte çok daha az insan, bir eş adayı olarak aynı cinsiyet yönünde güçlü bir tercih ortaya koymaktadır. Tahminlerin çoğu, bu rakamı erkekler için yüzde 3 ila 4 ve kadınlar için yüzde 1 ila 2 olarak sunmaktadır.[1] Bazı eşcinsel eylemlerde bulunan kişilerin yüzdeleri ile aynı cinsiyetten eş adaylarını temel bir tercih olarak ifade eden kişilerin yüzdeleri arasındaki fark, davranışın temelinde yatan psikolojik tercih ile davranışın dışadönük tezahürü arasında önemli bir ayrıma işaret eder. Kadınları eş olarak tercih eden birçok erkek ya kadınları cezbetme yetersizliğinden ya da cezaevinde olmak gibi kadınlara erişimi engelleyen geçici bir kısıtlama sebebiyle bir erkeği seks partneri olarak görebilir.

Bu bilgi eksikliği bazı varsayımları beraberinde getirse de kimi insanların neden eş olarak kendi cinsiyetlerinden birini daha çok tercih ettiklerini kimse bilmiyor. Bu noktada bir öneri, eşcinselliğin, kimi insanların üreyerek değil, genetik açıdan yakın akrabalarına yardımcı olarak evrimleştiğini savunan, sözde akraba seçilimi teorisidir.[2] Örneğin eski çağlarda bir kadını cezbetmekte zorlanan bir erkek, kendisine bir eş bulmaya çalışmaktansa kız kardeşinin çocuklarına çaba harcayarak daha faydalı olabilirdi. Bir başka teori ise bazı ebeveynlerin belirli çocuklarını, ilişkiler açısından daha düşük bir değere sahip ol-

1. Posner, 1992.
2. Wilson, 1975, 1978.

duklarından, diğer aile üyelerine yardım etmek adına eşcinsel olmaları için manipüle ettikleri yönündedir. Bu teoriyi destekleyecek güncel bir bulgu bulunmamaktadır. Eşcinsel erkekler, heteroseksüel erkeklere kıyasla yeğenlerine daha fazla yatırım yapmazlar. Diğer teoriler annenin rahim içi ortamına, doğum sırasına ve diğer genetik olmayan sebeplere işaret eder. Cinsel yönelimin tek bir büyük sebebi varsa, bilim insanlarının şimdiye kadar bunu biliyor olmaları gerekirdi. Eşcinselliğin kökenlerinin bir şekilde gizem olarak kalması, cinsel yönelimin sebeplerinin çok sayıda ve karmaşık olabileceğini düşündürmektedir.

Eşcinsellerin eş seçimindeki tercihleri çok daha az gizemlidir. Araştırmalar, eşcinsel erkeklerin partnerlerinin gençliğine ve fiziksel görünümüne verdikleri büyük önemi belgelemektedir. William Jankowiak ve meslektaşları hem erkek hem de kadın eşcinsel ve heteroseksüel bireylerden, yaşları birbirinden farklı kadın ve erkeklerin fotoğraflarını fiziksel çekiciliklerine göre sıralamalarını istedi.[1] Eşcinsel ve heteroseksüel erkekler, genç bireyleri genel olarak daha çekici buldu. Lezbiyen ve heteroseksüel kadınlar ise çekicilik açısından gençliğe herhangi bir önem atfetmediler. Bu sonuçlar, eş tercihleri açısından arzuladıkları kişinin cinsiyeti dışında, lezbiyen kadınların heteroseksüel kadınlara, eşcinsel erkeklerin de heteroseksüel erkeklere çok benzediğini göstermektedir.

Psikolog Kay Deaux ve Randel Hanna, eşcinsellerde eş tercihleri üzerine sistematik bir çalışma yürüttüler.[2] Doğu Yakası ve Batı Yakası gazetelerinden heteroseksüel erkeklerin, heteroseksüel kadınların, gey erkekleri ve lezbiyenlerin ilanlarından eşit miktarda toplayarak 800 örnek edindiler. Bir kodlama şeması kullanarak, bu grupların her birinin üyelerinin fiziksel çe-

1. Jankowiak vd., 1992.
2. Deaux ve Hanna, 1984.

kicilik, finansal güç ve kişilik özellikleri gibi belirli nitelikleri ne sıklıkta sunduğunu ve aradığını hesapladılar.

Lezbiyenler fiziksel görünüme çok az önem vermeleri açısından heteroseksüel kadınlara benzerlerdi, heteroseksüel kadınların sadece yüzde 19,5'i, lezbiyenlerin ise yüzde 18'i bu özelliğe vurgu yapmıştı. Buna karşılık heteroseksüel erkeklerin yüzde 48'i ve gey erkeklerin yüzde 29'u ise çekici partnerler aradıklarını belirtmişti. Tüm gruplar arasında, lezbiyenler kendi fiziksel çekiciliklerine diğer gruplara göre daha az vurguda bulunmuştu; bu tür ifadeler, ilanlarının yalnızca yüzde 30'unda vardı. Buna karşılık heteroseksüel kadınların ilanlarının yüzde 69,5'inde, gey erkeklerin yüzde 53,5'inde ve heteroseksüel erkeklerin yüzde 42,5'inde çekicilik vurgusu vardı. Lezbiyenlerin sadece yüzde 16'sı ilanlarına dönüş yapacak kişilerin fotoğrafını isterken heteroseksüel kadınların yüzde 35'i, gey erkeklerin yüzde 34,5'i ve heteroseksüel erkeklerin yüzde 37'si bu talepte bulunmuştu.

Lezbiyen kadınlar ağırlık, boy, göz rengi veya vücut yapısı gibi daha az fiziksel özellikleri belirtmeleri açısından diğer üç gruptan farklıdır. Lezbiyenlerin sadece yüzde 7'si belirli fiziksel özellikler için arzularını belirtirken heteroseksüel kadınların yüzde 20'si, gey erkeklerin yüzde 38'i ve heteroseksüel erkeklerin yüzde 33,5'i belirli fiziksel özellikleri talep etmişti. Çekicilikte olduğu gibi, lezbiyenler sundukları özellikler arasında yalnızca yüzde 41,5 oranında fiziksel özelliklerini sıralarken, heteroseksüel kadınların yüzde 64'ü, gey erkeklerin yüzde 74'ü ve heteroseksüel erkeklerin yüzde 71,5'i belirli fiziksel özelliklerini belirtmişti. Eşcinsel erkeklerin dış görünüşe verdikleri değer açısından heteroseksüel erkeklere benzediği açıktır. Lezbiyen kadınlar arzuları açısından daha çok heteroseksüel kadınlara benzerler ancak hem sundukları hem de aradıkları nitelikler

bakımından fiziksel özelliklere daha az değer vermeleri noktasında farklılık gösterirler.

Daha az resmî çalışmalar, gey erkekler için gençliğin ve fiziksel görünümün bir eş adayı için merkezi konumunu doğrulamaktadır. Bu araştırmalar, fiziksel çekiciliğin, potansiyel bir eş adayının arzu edilirliğinin temel belirleyicisi olduğunu sıklıkla ortaya koymaktadır. Gey erkekler giyim, bakım ve fiziksel koşullara büyük önem verirler. Gençlik de çekiciliği değerlendirmede önemli bir bileşendir: "Yaş, eşcinsel dünyasında devasa bir yer kaplar."[1]

Sosyolog Philip Blumstein ve Pepper Schwartz, eşcinsel ve heteroseksüel erkeklerin arzuları açısından bir eş adayının fiziksel güzelliğinin, halihazırda ilişkisi olan bireyler arasında bile lezbiyen veya heteroseksüel kadınlara göre çok daha önemli olduğunu bulguladı.[2] Örnek kümelerindeki herkes bir ilişki içerisindeydi. Gey erkeklerin yüzde 57'si, heteroseksüel erkeklerin ise yüzde 59'u partnerlerinin seksi görünmesinin önemli olduğunu düşünüyordu. Buna karşılık, heteroseksüel kadınların sadece yüzde 31'i ve lezbiyen kadınların yüzde 35'i bir partnerde seksi görünümün önemli olduğunu belirtmişti. Gey ve heteroseksüel erkekler, tercih ettikleri eşin cinsiyeti dışında benzer eş tercihlerine sahip görünmektedir. Her iki grup da görünüşe önem verir ve gençlik, güzellik tanımlarının temel bileşenleridir.

Arzularını Gerçekleştiren Erkekler

Çoğu erkek bir eş adayında gençliğe ve güzelliğe önem verse de tüm erkeklerin bu arzularını tatmin etmeyi başaramadı-

1. Tripp, 1975; Hoffman, 1977; Symons, 1979, 295.
2. Blumstein ve Schwartz, 1983.

ğı açıktır. Örneğin kadınların istediği statüye ve kaynaklardan yoksun erkekler, genellikle güzel görünümlü genç kadınları cezbetmekte en çok zorlanırlar ve kendi ideallerinden daha azıyla yetinmek zorunda kalırlar. Tarihte, tercih ettikleri her şeyi elde etme konumundaki krallar, imparatorlar, despotlar ve alışılmadık derecede yüksek statüye sahip diğer erkekleri ele alalım. Örneğin 1700'lerde ve 1800'lerde Almanya Krummerhörn'de nüfusun çoğunluğundan daha zengin erkekler, fakir erkeklere kıyasla daha genç kadınlarla evlendi. Benzer şekilde 1700'den 1900'e kadar Norveç'ten günümüzde Kenya'daki Kipsigis'e kadar yüksek statülü erkekler, düşük statülü emsallerine kıyasla daha genç kadınlarla evlendi.[1]

Krallar ve despotlar haremlerini düzenli olarak genç ve çekici kadınlarla doldurur ve onlarla sık sık seks yaparlardı. Örneğin Fas imparatoru İsmail İbni Şerif, 888 çocuğu olduğunu bildirmişti. Hareminde 500 kadın vardı. Her kadın otuz yaşına geldiğinde imparatorun hareminden kovuluyor, daha düşük seviyedeki bir yöneticinin haremine gönderiliyor ve yerine daha genç bir kadın getiriliyordu. Roma, Babil, Mısır, İnka, Hint ve Çin imparatorlarının hepsi, İmparator İsmail'in zevklerini paylaşıyor ve emrindekilere, ellerinden geldiğince genç ve güzel kadın bulmaları için ülke topraklarını araştırmaları talimatını veriyordu.[2]

Modern Amerika'daki evlilikler, en fazla kaynağa sahip erkeklerin, tercihlerini gerçekleştirmek adına en fırsata sahip kişiler olduğu gerçeğini doğrulamaktadır. Yaşlanan rock yıldızları Rod Stewart ve Mick Jagger ve film yıldızları George Clooney ve Johnny Depp gibi yüksek statülü erkekler, sıklıkla kendilerinden çok daha genç kadınlara yönelirler. Bir çalışma, bir erkeğin mesleki durumunun evlendiği kadın üzerindeki et-

1. Voland ve Engel, 1990; Borgerhoff Mulder, 1988; Røskraft, Wara ve Viken, 1992.
2. Betzig, 1992.

kisini inceledi. Mesleki statüsü yüksek erkekler, düşük mesleki statüye sahip erkeklere kıyasla fiziksel açıdan çok daha çekici kadınlarla evlenebilmektedir.[1] Gerçekten de bir erkeğin mesleki durumu, evleneceği kadının çekiciliğinin en iyi göstergesi gibi görünmektedir. Genç kadınları cezbedecek konumdaki erkekler, genellikle bunu yaparlar.

Yüksek statüye ve gelire sahip erkekler, daha yüksek değerdeki kadınları cezbetme yeteneklerinin farkındadır. Etolog Karl Grammer, 1.048 Alman erkeği ve 1.590 Alman kadını içeren bir bilgisayar flört sitesi üzerinde yaptığı bir araştırmada, erkeklerin geliri arttıkça daha genç partnerler aradıklarını bulguladı.[2] Gelirin artmasıyla aranan kadının yaşının azalması doğru orantılıydı.

Bununla birlikte tüm erkeklerin genç kadınları cezbetmek için statüsü, konumu veya kaynakları yoktur ve bazı erkekler nihayetinde daha yaşlı kadınlarla birliktelik kurarlar. Kadının evlilik yaşını tercihleri, erkeğin yaşı, erkeğin kaynakları, erkeğin diğer eş tercihleri açısından gücü ve kadının görünüşü gibi birçok faktör etkiler. Tıpkı herhangi birinin her an kendi yemek tercihlerini gerçekten yiyememesi, eş tercihleri açısından da her an herkes kendi tercihlerine ulaşamaz. Ancak istediklerini elde edebilecek durumdaki erkekler, genellikle genç ve çekici kadınlarla birlikte olurlar. Eski çağlarda bu tercihlerini gerçekleştirebilen erkekler, diğerlerine kıyasla daha fazla üreme başarısı elde ettiler.

Medyanın Standartlar Üzerindeki Etkileri

Reklamcılar, güzel ve genç kadınların evrensel çekiciliğinden yararlanır. Kimi insanlar, medyanın ve Madison Avenue'nun herkesin uyum sağlaması gereken tek ve keyfî bir güzellik

1. Elder, 1969; Taylor ve Glenn, 1976; Udry ve Eckland, 1984.
2. Grammer, 1992.

standardı oluşturduğunu iddia etmektedir.[1] Reklam panolarının doğal olmayan güzellik imgelerini ilettiği ve insanlara bu görüntüleri somutlaştırmaları için baskı yaptığı sıkça söylenir. Bu yorum, en azından kısmen yanlıştır. Güzellik standartları keyfî değildir, daha ziyade üreme kapasitesine ilişkin güvenilir ipuçları içerir. Reklam verenlerin belirli bir güzellik standartları setini aşılamaya özel bir ilgisi olduğu söylenemez; ürünlerini sattıran her şeyi kullanmak isterler. Reklamcılar açık tenli, düzgün yüz hatlarına sahip genç bir kadının son model bir arabanın kaportasına uzanmasını ister çünkü bu görüntü erkeklerin evrimleşmiş psikolojik mekanizmalarına hitap eder ve böylece arabalar satılır ancak reklam verenlerin tek bir güzellik standardını yaygınlaştırmak istemeleri asli sebep değildir.

Yine de her gün bir bombardıman gibi yağan medya içerikleri, potansiyel açıdan zarar verici bir sonucu beraberinde getirebilir. Bir çalışmada, erkek grupları çok çekici ve ortalama çekicilikteki kadınların fotoğraflarına baktıktan sonra, o sıradaki romantik ilişkilerine bağlılıklarını değerlendirdiler.[2] Çok çekici kadınların fotoğraflarına bakan erkekler, ortalama çekicilikteki kadınların fotoğraflarına bakan erkeklere kıyasla gerçekteki partnerlerinin daha az çekici olduğuna karar verdiler. Belki daha da önemli olan ayrıntı ise çekici kadınlara bakan erkeklerin, kendilerini asıl partnerlerine daha az bağlı, daha az yakın, ilişkilerinden daha az memnun ve daha az ciddi olarak hissetmeye başladıklarını belirtmesiydi. Erkeklerin fiziksel açıdan çekici ve çıplak kadınların sayfanın ortasına konduğu kimi dergi ve gazetelere baktığı başka bir çalışmada da benzer sonuçlar elde edildi; erkekler asıl partnerlerine karşı daha az ilgi duymaya başladıklarını belirttiler.[3]

1. Wolf, 1991.
2. Kenrick vd., 1994.
3. Kenrick, Gutierres ve Goldberg, 1989.

Bu değişimlerin sebebi, fotoğrafların gerçekçi olmayan doğasından ötürüdür. Reklamlar için seçilen birkaç çekici kadın, binlerce başvuru arasından seçilir. Çoğu durumda, seçilmiş bir kadının kelimenin tam anlamıyla binlerce fotoğrafı çekilir. Örneğin *Playboy*, kapak sayfası için her ay yaklaşık 6.000 fotoğraf çektirmesiyle bilinir. Reklamlar ve sayfa ortaları için binlerce fotoğraf arasından birkaçı seçilir. Sonraysa bu fotoğrafların üzerinde oynanır. Bunlar erkeklerin baktığı, en çekici fotoğraflara, en çekici arka plana sahip ve en çekici pozlarda duran kadınlardır. Bu fotoğrafları, eski çağlarda 150'den fazla kişinin olmadığı bir toplulukta yaşarken tanık olabileceğiniz kadınlarla karşılaştırın. Öylesi bir ortamda yüzlerce, hatta onlarca çekici kadın görülebileceği şüphelidir. Yine de çok sayıda çekici ve doğurgan kadın olsaydı, erkekler eş değiştirmeyi ve mevcut eşine olan bağlılığını azaltmayı düşünmeye başlayabilirdi.

Eski çağlarda gelişmiş aynı değerlendirme mekanizmalarını içimizde taşıyoruz. Ancak bu mekanizmalar, görsel açıdan yoğunlaşmış kültürümüzde internette, dergilerde, reklam panolarında, televizyonda ve filmlerde erkeklerin her gün tanık olduğu düzinelerce çekici kadın tarafından yapay olarak uyarılıyor. Bu görüntüler, gerçek sosyal çevremizdeki gerçek kadınları temsil etmemektedir. Aksine, farklı bir yaşamsal ortam için tasarlanmış mekanizmaları ele geçirirler. Bazen mevcut ve gerçek ilişkilere müdahale ederek mutsuzluk yaratırlar.

Bu görüntülere maruz kalmanın bir sonucu olarak, erkekler tatmin olamamaya ve eşlerine karşı daha az bağ hissetmeye başlarlar. Bu görüntülerin yol açtığı potansiyel zarar kadınları da etkiler çünkü bu görüntüleri kadınlar arasında kısır ve sağlıksız bir rekabete sebep olur. Kadınlar her gün gördükleri -ve muhtemelen erkekler tarafından arzulanan- bu görüntülere uygun hale gelmek için birbirleriyle yarışırlar. Anoreksiya nervoza

gibi yeme bozukluklarının, karın germe ve göğüs büyütme gibi kozmetik cerrahi operasyonlarının eşi benzeri görülmemiş bir oranda artması kısmen bu medya içeriklerinden kaynaklanıyor olabilir; bazı kadınlar, erkeklerin arzuları olarak algıladıkları şeyleri yerine getirmek için aşırıya kaçarlar. Ancak bu görüntüler, daha önce var olmayan güzellik standartları yaratarak bu talihsiz sonuca sebep olmaz. Aksine, erkeklerin mevcut güzellik standartlarını ve kadınların rekabetçi eş bulma mekanizmalarını benzeri görülmemiş ve sağlıksız bir ölçekte sömürerek çalışırlar.

Erkeklerin ilişki tercihlerinde önemli gördükleri yüz ve vücut güzelliği, erkekler için adaptasyon sorunlarının yalnızca bir kısmını çözer ki bunlar, doğurganlık belirtileri gösteren kadınları tanımlama ve cinsel açıdan ona çekilmektir. Bununla birlikte, üreme açısından değerli bir kadının seçilmesi, bu değerin yalnızca bir erkek tarafından tekelleştirilebileceğinin garantisini vermez. Bir sonraki hayati adaptasyon sorunu, babalığı korumaya almaktır.

İffet ve Sadakat

Memeli dişiler, genellikle kızgınlık dönemine yalnızca belirli aralıklarla girerler. Canlı görsel ipuçları ve güçlü kokular, bu kızgınlık dönemlerine genellikle eşlik eder ve erkekleri güçlü bir şekilde kendine çeker. Cinsel ilişki öncelikle bu dar zaman zarfı içinde gerçekleşir. Ancak dişiler yumurtlama döneminde genital bölgelerinden herhangi bir sinyal yaymazlar. Yine bu dönemde algılanabilir koku ipuçları salgıladığına dair çok fazla kanıt da yoktur. Gerçekten de primatlar arasında, nispeten gizli yumurtlama gibi olağandışı bir adaptasyona sahip dişiler nadirdir.[1] Bu nispeten gizli gerçekleşen yumurtlama süreci, dişinin üreme durumunu perdeler.

1. Alexander ve Noonan, 1979; Daniels, 1983; Strassman, 1981.

Gizli yumurtlama, insan çiftleşmesine dair temel kuralları önemli ölçüde değiştirdi. Kadınlar sadece yumurtlama döneminde değil, âdet döngüleri boyunca da erkekler için çekici hale geldi. Gizli yumurtlama, babalıklarının kesinliğini azalttığı erkekler için özel bir adaptasyon sorunu yarattı. Kızgınlık dönemindeki kısa süre için bir dişiyi tekeline alan bir primat erkek düşünelim. İnsan erkeklerin aksine, babalığından tamamen "emin" olabilir. Dişiyi tekeline alması ve onunla seks yapması gereken süre gayet sınırlıdır. Dişinin kızgınlığının öncesinde ve sonrasında, aldatılma riski olmaksızın erkek, diğer işlerine devam edebilir.

Eski çağlarda erkekler bu lükse sahip değildi. İnsan atalarımız, bir kadının ne zaman yumurtladığını asla bilemezdi. Çiftleşme, insanların hayatta kalmak ve üremek için ihtiyaç duyduğu tek faaliyet olmadığı için, kadınlar günün her saatinde korunamazdı. Erkek dişisini kendisi için saklamaya ne kadar çok zaman harcarsa, diğer hayati adaptasyon zorluklarıyla boğuşmak için o kadar az zamanı kalırdı. Bu sebeple eski çağlarda erkekler, diğer primat erkeklerin karşılaşmadığı benzersiz bir babalık sorunuyla karşı karşıya kalmışlardı ki bu, dişinin gizlice yumurtlama sürecine girebilirken babalıklarından nasıl emin olabilecekleriydi.

Evlilik bu açıdan bir çözüm sağladı.[1] Evlenen erkekler, babalık olasılıklarını önemli ölçüde artırarak diğer erkeklere göre üreme açısından fayda sağlayabiliyorlardı. Bir kadınla yumurtlama döngüsü boyunca tekrarlanan cinsel ilişki, bir erkeğin çocuğun babası olma ihtimalini artırıyordu. Evlilik açısından toplumsal gelenekler, bir çifti birbirine bağlayan ve her bir eşin yanı sıra aile üyeleri tarafından da sadakat yoluyla dayatılan, halk arasında kabul gören bağlar olarak işlev görür. Evlilik erkeklere, eşlerinin

1. Alexander ve Noonan, 1979.

kişiliğini ve kendine özgü davranış biçimlerini yakından öğrenme fırsatı sağlayarak, kadınları aldatma belirtilerini gizlemesini zorlaştırır. Evliliğin bu yararları, en azından bazı koşullar altında, bekârların kimi zaman elde ettiği cinsel fırsatlardan vazgeçmenin getirdiği maliyetten daha ağır basıyordu.

Eski çağlarda bir erkeğin evliliğin üreme açısından sağladıklarından yararlanabilmesi için, eşinin kendisine cinsel açıdan gerçekten de sadık kalacağına dair makul güvenceler edinmesi gerekiyordu. Bu ipuçlarının farkına varamayan erkekler, üreme başarısı açısından görece kaybedenler haline geliyordu. Eşlerinin sadakatini sağlamak açısından bu ipuçlarına karşı duyarlı olmamak, kadının olası ebeveynliğini başka bir erkekle gerçekleştirmesine neden olabilirdi. Eşleri ve diğer erkekler arasındaki potansiyel cinsel temasa kayıtsız kalan erkekler, üreme oyununda başarılı olamazlardı.

Eski çağlarda erkekler, bu benzersiz adaptasyon sorununu potansiyel bir eşte babalıklarını güvence altına alma olasılıklarını artırabilecek nitelikler arayarak çözdüler. Bir eşteki şu iki tercih erkekler için sorunu çözebilirdi: kadının evlilik öncesi bekâreti ve evlilik sonrası cinsel sadakati. Modern doğum kontrol yöntemlerinin kullanılmaya başlamasından önce bekâret, babalığın gelecekteki kesinliğine dair bir ipucu sağlıyordu. Bir kadının iffetinin zaman içinde sabit kalacağı varsayımından yola çıkarak, evlilik öncesi bekâreti onun gelecekteki olası sadakatine işaret ediyordu.

Modern dünyada erkekler bakire gelinlere, kadınların bakir damatlara verdiği değere kıyasla daha fazla değer veriyor. Ancak güvenilir doğum kontrol yöntemlerinin artan ulaşılabilirliği ve böylece gelen kültürel değişikliğin sonucunda erkeklerin bekârete verdikleri değer son elli yılda azaldı.[1] 1930'larda

1. Hill, 1945; McGinnis, 1958; Hudson ve Henze, 1969; Buss, hazırlık aşamasında, a.

erkekler kadının iffetini vazgeçilmeze yakın görseler de son yirmi yıldır, iffeti arzu edilesi ama çok önemli olmadığı yönünde değerlendirdiler. Derecelendirilen on sekiz özellik arasında iffet, 1939'da en çok değer verilen onuncu özellik iken 1980'lerin sonunda on yedinci sıraya düştü. Ayrıca Amerikalı erkeklerin bekârete verdikleri değer bölgeden bölgeye değişmektedir. Örneğin bu özelliği 3,00 bir ölçekte 1,13 olarak değerlendiren Texas'taki üniversite öğrencileri, 0,73 olarak değerlendiren California'daki üniversite öğrencilerine kıyasla iffetli bir eşi daha fazla istemektedirler. Yirminci yüzyılda bekârete verilen değerdeki düşüşe ve bölgesel farklılıklara rağmen, bu noktadaki cinsiyet farkı devam etmektedir; erkekler potansiyel bir bağlılık açısından kadınlara kıyasla bekârete daha fazla önem veriyor.

Erkeklerin bekârete kadınlara kıyasla daha fazla değer verme eğilim göstermesi dünya çapında yaygındır ancak farklı kültürlerde bekârete verilen değer muazzam farklılıklar gösterir. Bir uçtaki Çin, Hindistan, Endonezya, İran, Tayvan ve Filistin'deki insanlar potansiyel bir eşte bekârete büyük değer atfetmektedir. Diğer uçtaki İsveç, Norveç, Finlandiya, Hollanda, Almanya ve Fransa'daki insanlar ise potansiyel bir eşte bekâretin büyük ölçüde alakasız veya önemsiz olduğuna inanıyor.

Gençlik ve fiziksel çekicilik açısından cinsiyetlerin farklı tercihlerinin dünya çapındaki tutarlılığın aksine, uluslararası araştırmadaki kültürlerin sadece yüzde 62'sinde sıkı bir bağlılık içeren bir birliktelikte, bekârete önemli ölçüde büyük bir değer atfedildi. Bekârete verilen değer açısından cinsiyet arası farklılıklarının bulunduğu yerlerde, yine de erkekler kadınlara kıyasla bekârete daha fazla değer veriyordu. Hiçbir kültürde kadınlar, bekâreti erkeklere kıyasla daha fazla arzulamıyordu.

Her cinsiyetin bekârete yönelik isteğindeki kültürel değişkenlik, evlilik öncesi cinsel ilişkinin yaygınlığı, bir eş adayında

bekâretin ne derece talep edildiği, kadınların ekonomik bağımsızlığı ve bekâretin değerlendirilmesinin ne güvenilirlikle sağlanabileceği gibi çeşitli faktörlerle açıklanabilir. Bekâret, bir kadının fiziksel çekiciliği gibi diğer özelliklerine göre daha az doğrudan gözlemlenebilir olması açısından farklıdır. Kızlık zarının yapısındaki değişimler, cinsel olmayan sebeplerle oluşan yırtılmalar veya kasıtlı değişimler düşünüldüğünde, kadın bekâreti için yapılan fiziksel testler güvenilir sayılmaz.[1]

İnsanların bekârete verdiği değerde görülen çeşitlilik, kısmen kadınların ekonomik bağımsızlığındaki ve kendi cinselliklerini kontrollerindeki değişkenliğe bağlı olabilir. İsveç gibi bazı kültürlerde, evlilik öncesi seks ayıp karşılanmaz ve neredeyse hiç kimse bakire evlenmez. Bunun bir sebebi, İsveç'teki kadınların, diğer kültürlerdeki kadınlara kıyasla ekonomik açıdan erkeklere çok daha az bağımlı olmaları olabilir. Hukuk akademisyeni Richard Posner evliliğin İsveçli kadınlara diğer kültürlerdeki kadınlara kıyasla çok az fayda sağladığını belirtir.[2] İsveç'teki sosyal refah sistemi, çocuklar için gündüz bakımını, uzun ve ücretli doğum izinlerini ve diğer birçok maddi yardımları içerir. İsveçli vergi mükellefleri, kadınlara eşlerinin sağlayabileceklerini bizzat ve etkin bir şekilde sağlar, onları erkeklere ekonomik açıdan bağımlı olmaktan korur. Kadınların erkeklerden ekonomik bağımsızlığı, evlenmeden önce veya evliliğe alternatif, özgür ve aktif bir cinsel yaşamın maliyetini düşürür. Bu sebeple, pratikte hiçbir İsveçli kadın evlendiği sırada bakire değildir ki İsveçli erkeklerin bekârete verdiği değer, dünya çapında en düşük oran olan 0,25'tir.[3]

Kadınların ekonomik bağımsızlığı, kocalarının sağladığı faydalar ve koca adayları için verdikleri rekabetin yoğunluğu

1. Dickemann, 1981.
2. Posner, 1992.
3. Buss, 1989a.

açısından farklılıkların tümü bu kültürel çeşitliliğe yön verir.[1] Kadınların evliliklerden fayda gördüğü ve kocalar için rekabetin şiddetli olduğu yerlerde, kadınlar bakire olduklarını göstermek için rekabet ederler, bu da evlilik öncesi seks miktarının düşmesine sebep olur. Kadınların ekonomik kaderlerini kontrol edebildiği, erkeklerin yatırımına çok fazla ihtiyaç duymadığı ve güvenilir koca adayları için daha az rekabete ihtiyaç duyduğu yerlerde, erkeklerin tercihlerini göz ardı etmekte daha özgürdürler ve bu da evlilik öncesi seks miktarının artmasına yol açar. Erkekler şartlar mümkün olduğunda eş adaylarının bakireliğine değer atfedebilirler ancak birçok kültürde bunu talep edemezler.

Bir erkeğin bakış açısından, babalığın kesinliğine ilişkin bekâretten daha önemli bir ipucu ise eşinin gelecekteki sadakatine dair alacağı güvencedir. Erkekler eş adaylarından bekâret olmasa da cinsel sadakat talep edebilirler. Kısa vadeli ve uzun vadeli birliktelikler üzerine bir çalışma, Amerikalı erkeklerin bir eş adayının çok az cinsel deneyime sahip olmasını istediklerini bulguladı. Dahası, erkekler potansiyel bir eş adayının evlilik öncesi rastgele cinsel ilişki deneyimlerine sahip olmasını özellikle istenmeyen bir durum olarak gördüler ve bunu -3,00 ila +3,00 arasındaki bir ölçekte -2,07 olarak değerlendirdiler. Potansiyel bir eş adayının bekâretinden ziyade birliktelik öncesi cinsel aktivite miktarı, babalığını garanti altına almaya çalışan eski çağlardaki erkekler için mükemmel bir rehberdi. Gerçekten de evlilik dışı cinsel ilişkilerin en sağlam göstergesi, evlilik öncesi cinsel özgürlüktür; evlenmeden önce çok sayıda seks yapmış insanlar, evlenmeden önce çok az seks yapmış insanlara kıyasla daha sadakatsiz olma eğilimindedir.[2]

Modern erkekler sadakate değer verir. Kısa ve uzun süreli birliktelikler üzerinde yapılan bir araştırmada, sağlam bir ilişkide

1. Tooby ve Cosmides, 1989a, 39.
2. Thompson, 1983; Weiss ve Slosnerick, 1981.

arzu edilebilecek altmış yedi olası özelliği değerlendiren Amerikalı erkekler sadakate yüksek bir değer atfetti.[1] Bütün erkekler buna -3,00 ile +3,00 arası bir ölçekte ortalama +2,85 verdi. Erkekler, sadakatsizliği bir eşte en az arzu edilesi özellik olarak gördü ki bu da erkeklerin sadakate verdiği yüksek değeri yansıtır. Erkekler, karılarının evlilik öncesi fazlasıyla cinsel ilişki yaşamış olmasından veya sadakatsizliklerinden nefret ederler. Sadakatsizliğin, erkekleri eşlerinin yaşatabileceği herhangi bir acıdan daha fazla üzdüğü kanıtlanmıştır. Kadınlar da sadakatsiz bir eş yüzünden aşırı derecede üzülürler ancak cinsel saldırganlık gibi diğer bazı faktörler, kadınların üzüntülerini aşmalarını sağlayabilir.[2]

1960 ve 1970'lerde cinsel özgürlük vaatleri ve sahiplenmenin azalması ile gelen cinsel devrim, görünüşe göre erkeklerin cinsel sadakat tercihleri üzerinde sınırlı bir etkiye sahipti. Bugün üniversite kampüslerindeki aşırı abartılı ilişki kültürü de bu tercihleri önemli ölçüde değiştirmedi. Sadakate dair ipuçları, kadının tüm üreme kapasitesini yalnızca kocasına yönlendirmeye istekli olduğunu gösterir. Bir kadının gelecekte cinselliğine dair ipuçları, erkeklerin ilişkiye bağlılık adına verdikleri kararda büyük rol oynar. Baba olmama oranlarının -yani bir evlilikte yanlışlıkla kocanın baba olduğuna inanılan çocukların yaygınlığının- çoğu kültürde yüzde 1 ila 3 gibi oldukça düşük bir yüzdede kalma eğiliminde olması, erkeklerin çoğunun bu temel adaptasyon sorununu çözmede büyük ölçüde başarılı olduğuna işaret etmektedir.[3]

Erkeklerin Arzularının Evrimsel Temelleri

Erkeklerin bir kadının fiziksel görünümüne verdiği büyük önem, hayvanlar âlemindeki değişmez biyolojik yasalardan

1. Buss ve Schmitt, 1993.
2. Buss, 1989b.
3. Greeff vd., 2012; Wolf vd., 2012.

biri değildir. Gerçekten de tavus kuşu gibi diğer birçok türde, fiziksel görünüme en büyük değeri verenler dişilerdir. Erkeklerin gençliğe yönelik tercihi de hayvanlar âleminde evrensel bir yasa değildir. Orangutanlar, şempanzeler ve Japon makakları gibi bazı primatlarda erkekler, üreme yeteneklerini doğum yaparak sergilenmiş daha yaşlı dişileri tercih eder, düşük doğurganlığa sahip oldukları için ergenlik çağındaki dişilere daha az cinsel ilgi gösterirler.[1] Ancak insanlarda erkekler benzersiz bir dizi adaptasyon sorunuyla karşı karşıya kaldıklarından benzersiz bir cinsel psikoloji geliştirmişlerdir. Evliliğin insan cinselliğindeki evliliğin merkezî önemi sebebiyle gençleri tercih ederler. Erkeğin arzuları, bir kadının yalnızca hamilelik ihtimalini değil, gelecekteki üreme potansiyelini ölçmek için de şekillenmiştir. Potansiyel bir eşin üreme potansiyeline sağladığı güvenilir ipuçlarının zenginliği sebebiyle erkekler, fiziksel görünüme öncelik verirler.

Dünyanın her yerindeki erkekler, uzun vadede kendilerine sadık kalacak, fiziksel açıdan çekici, genç ve cinsel olarak sadık eşler isterler. Bu tercihler Batı kültürüne, kapitalizme, beyaz Anglosakson bağnazlığına, medyaya veya reklamcıların beyin yıkamasına atfedilemez. Bunlar bütün kültürlerde evrenseldir. Tıpkı evrimleşmiş tat tercihlerimizin, gıda tüketimine ilişkin kararlarımızı yönlenmesi gibi, bunlar da eş bulmaya yönelik kararlarımızı yönlendiren derinden kökleşmiş psikolojik adaptasyonlardır.

İroniktir ki eşcinsellerdeki eş tercihleri, bu evrimleşmiş psikolojik mekanizmaların derinliğine dair bir kanıt sağlar. Eşcinsel erkeklerin eş tercihlerinde fiziksel görünümün merkezî bir yere sahip ve gençliğin onların güzellik standartlarında önemli bir bileşen olması gerçeği, cinsel yönelimdeki farklılıkların bile bu temel erkek adaptasyonlarını değiştirmediğini göstermektedir.

1. Symons, 1987.

Bu şartlar kimi insanları üzer çünkü adil değilmiş gibi görünürler. Fiziksel çekiciliğimizi yalnızca sınırlı şekillerde değiştirebiliriz ve kimi insanlar diğerlerinden daha güzel görünen bireyler olarak doğar veya büyür. Güzelliğin dağılımı demokratik değildir. Bir kadın üreme yaşını değiştiremez ve bir kadının üreme potansiyeli yaşıyla birlikte bir erkeğe kıyasla daha keskin bir oranda düşer; evrim, kadınlara en azından bu konuda acımasız davranır. Kadınlar kozmetik, plastik cerrahi ve aerobik dersleri aracılığıyla gelen çöküşle mücadele ediyor. Amerika'da bu alanlar sebebiyle 8 milyar dolarlık bir kozmetik endüstrisi ortaya çıktı.

Eş tercihlerindeki cinsiyet farklılıkları konulu bir konferanstan sonra bir kadın, kadınlara neden olacakları sıkıntılar sebebiyle bulgularımı paylaşmamamı önerdi. Bilim insanlarının kadınlara cinsellik ve beraberliklerdeki sorunlarının erkeklerin evrimleşmiş psikolojisinden kaynaklanabileceğini söylemelerine gerek yoktu, kadınlar bu erkek egemen dünyada zaten yeterince zorlanıyorlardı. Yine de tıpkı insanların sulu ve olgun meyvelere yönelik tercihler geliştirmesi gerçeğini gizlemenin, insanın gıda tercihlerini değiştirmesinin mümkün olmaması gibi, bu gerçeğin bastırılmasının kadınları yardımcı olması da pek mümkün değildir. Erkeklere güzelliğe, gençliğe ve sadakate verdikleri önem için kızmak, hayvansal proteini tercih ettikleri için et yiyenlere kızmak gibidir. Erkeklere gençlik ve sağlık belirtileriyle tahrik olmamaları gerektiğini söylemek, insanlara şeker tatmamaları gerektiğini söylemek gibidir.

Pek çok insan, güzellik standartlarının keyfî, güzelliğin insanın sadece içinde, kültürlerin görünüşe verdikleri önem açısından çarpıcı biçimde farklı olduğu ve Batı standartlarının medyadan, ebeveynlerden, kültürden veya diğer sosyal etmenlerden kaynaklandığı biçiminde idealist bir görüşe sahiptir. Ancak çekiciliğe dair standartlar keyfî değildir; gençliğe, sağlığa ve dolayı-

sıyla üreme potansiyeline ilişkin ipuçlarını yansıtırlar. Güzellik sadece insanın içinde değildir. Aksine dış güzellik, içerideki üreme potansiyelini yansıtır. Modern doğum teknolojileri kadınlara daha geniş bir yaş aralığında üremek için daha fazla özgürlük sağlasa da erkeklerin belki de artık geçersiz ve eski çağlardaki bir dünya için şekillenmiş, üreme potansiyeline dair sağlam belirtiler gösteren kadınları tercihi bugün de işlemeye devam etmektedir.

Bununla birlikte kültürel, ekonomik ve teknolojik buluşlar, erkeklerin bekâretin önemini değerlendirişinde hayati bir rol oynamaktadır. İsveç gibi kadınların ekonomik açıdan erkeklere daha az bağımlı olduğu yerlerde, cinsellik son derece serbesttir ve erkekler potansiyel eşlerden bekâret istemez veya talep etmez. Bu değişimler, bazı eş tercihlerinin kültür ve bağlam özelliklerine göre duyarlılığının altını çizmektedir.

Kültürel farklılıklara rağmen, erkeklerin uzun vadeli eşleri adına istek listesinin başında cinsel sadakat gelmektedir. Batı kültüründe pek çok erkek bekâret istemese de genellikle cinsel sadakatte ısrar ederler. Doğum kontrol teknolojisi, asıl işlevi babalığı garanti altına almak olan bu eş tercihini gereksiz kılsa da yine de erkekler bu taleplerini devam ettirmektedir. Erkek, sırf doğum kontrol hapı alıyor diye karısından beklediği sadakat konusunda gevşemez. Bu, evrimsel açıdan eski çağlardaki bir dünyadan gelen hayati ipuçlarıyla başa çıkmak için tasarlanmış ancak günümüzün dünyasında muazzam bir güçle çalışmaya devam eden cinsel psikolojinin önemini gösterir.

Ancak ilişkiler dünyası evlilikten fazlasını içerir. Eski çağlardaki çiftler birbirine her zaman sadık kalsaydı, kimse sadakatle ilgili yoğun bir seçim baskısı yaşamazdı. Bu endişenin varlığı, her iki cinsiyetin de günübirlik sekse ve bazen aldatmaya yönelmiş olması gerektiği anlamına gelir. O halde artık insan cinselliğinin bu gizemli bölgesine geçiş yapabiliriz.

4

Günübirlik Seks

Biyolojik çifte standardın ironisi şu noktada yatar: kadınlar tarihsel olarak erkekleri rastgele cinsel ilişki fırsatlarından sürekli mahrum bırakmış olsaydı erkekler bu ilişki türü açısından seçilime tabi olamazdı.
Robert Smith, *Sperm Competition and the Evolution of Mating Systems*

Bir üniversite kampüsünde karşı cinsten çekici birinin size yaklaştığını ve şöyle dediğini hayal edin: "Merhaba, son zamanlarda gözüme çarptın ve seni çok çekici buluyorum. Benimle yatmak ister misin?" Nasıl cevap verirdiniz? Florida'daki bir çalışmadaki kadınların yüzde 100'ü gibiyseniz, kesinlikle hayır derdiniz. Birdenbire gelen böylesi bir istek sizi gücendirebilir, hakarete uğramış gibi hissettirebilir veya şaşkına döndürebilir. Ama eğer bir erkekseniz, evet deme ihtimaliniz yüzde 75'tir.[1] Büyük olasılıkla bu istek sizi gururlandırırdı. Erkekler ve kadınlar, rastgele ilişkilere farklı tepkiler verirler.

Belki Florida'daki kültürde bir tuhaflık vardır diye, diğer araştırmacılar bu bulguları tekrarlamaya çalıştı. Bu noktada özellikle bilgilendirici çalışmalar, Fransa ve Danimarka gibi

1. Clark ve Hatfield, 1989.

cinsel açıdan liberal kültürlere dayananlardı. Örneğin Fransa'da kadınlar giderek daha fazla pornografi tüketiyor, internette tanıştıkları erkeklerle seks yapıyor ve daha fazla sayıda rastgele seks partneri ediniyor. Bununla birlikte seks talebiyle yaklaşılan Fransız kadınlarının, sadece yüzde 3'ü yaklaşan yabancı çok çekiciyse ancak yüzde 0'ı sadece ortalamaysa onunla seks yapmayı kabul etti.[1] Buna karşılık Fransız erkeklerin yüzde 83'ü çekici, yüzde 60'ı ortalama bir çekiciliğe sahip bir kadınla seks yapmayı kabul etti. Danimarka'da yürütülen araştırmalar da benzer sonuçlar verdi ancak ciddi romantik ilişkilerdeki erkeklerin bu tür bir sekse rıza gösterme olasılığı, bekâr erkeklere kıyasla çok daha düşüktü.[2] Sıradan bir seks söz konusu olduğunda erkekler ve kadınlar farklı tepkiler verir ve yabancılarla sekse rıza gösterme noktasındaki isteklilik, çoğu kültürde cinsiyete göre büyük farklılıklar gösterir.

Rastgele seks, genellikle iki kişinin rızasını gerektirir. Eski çağlarda erkekler, karşılıklı olmadan geçici ilişkilere girmiyor olsalar gerekti. En azından bazı kadınlar bu tür ilişkilere bir şekilde dâhil olmaya istek göstermiş olmalıydı (7. bölümde bu konuya döneceğiz). Eğer tarihsel açıdan tüm kadınlar tek bir erkekle ömür boyu eş kalmış olsaydı ve evlilik öncesi seks yapmasaydı, kadınlarla rastgele seks fırsatları ortadan kalkardı.[3] Yani kısa vadeli ilişkiler, kadınların evlilik dışı ilişkilere giriyor olduğu anlamına gelmelidir. Eski çağlardaki kadınların evlilik dışı cinsellik adına anahtar fırsatlarından biri, eşinin onu gözetlemesi adına yaşanacak bir gecikmeden geçerdi. Erkeğin ava gidişi fırsat pencereleri açardı çünkü erkekler et bulmak için saatler, günler ya da haftalarca dışarıda kalabilirdi.

1. Guéguen, 2011.
2. Baranowski ve Hecht, 2015
3. Smith, 1984.

Rastgele seksin yaygınlığına ve evrimsel önemine rağmen, insan çiftleşmesi üzerine yapılan neredeyse tüm araştırmalar evliliğe odaklanmıştır. Geçici ilişkilerin tanımı gereği geçici olması ve genellikle daha fazla gizlilik içinde kalması, onlar üzerinde çalışmayı zorlaştırır. Örneğin Kinsey'in cinsel davranışlar üzerine araştırmasında evlilik dışı seksle ilgili sorusu, birçok insanın araştırmaya dâhil olmayı tamamen reddetmesine yol açtı. Araştırma için konuşmaya rıza gösterenlerin çoğu, evlilik dışı seksle ilgili soruları yanıtlamayı reddetti.

Rastgele cinsel ilişkiler konusundaki kısmi cehaletimiz derinlerdeki değerlerimizi yansıtır. Çoğu kişi, kendi cinsel stratejilerimizle zıtlaştığı için bu tür ilişkilerden kaçınır ve sadakatsizleri küçümser. Örneğin evli bir kadın veya erkeğin bakış açısından, rastgele ilişkiler yaşayan kişilerin etraftaki varlığı evlilikteki sadakati tehlikeye sokar. Evlenmek isteyen bekâr bir kadın veya erkeğin bakış açısından, günübirlik ilişkiler yaşayan kişilerin varlığı ise bağlılık dolu bir birlikte kurmaya istekli birini bulma olasılığını düşürür. Kısa vadeli stratejilere yönelenleri serseri veya çapkın olarak nitelendiririz çünkü en azından bazı insanları rastgele seksten caydırmak isteriz. Ayrıca insanlar kadınlara "orospu" muamelesi yaparak da onları aşağılar. Rastgele seks, birçok yönden halen tabu bir konudur. Ama bizi büyülemekten de geri durmaz. Bu sebeple konuya daha yakından bakmalıyız.

Her ne kadar kadınlar ve erkekler ilişki stratejileri adına bütün bir repertuvara -uzun vadeli, kısa vadeli, eş avcılığı, aldatma vb.- sahip olsalar da bazen *sosyo-seksüel yönelim* olarak adlandırılan, bir şekilde sabit bireysel farklılıklar vardır. Bazı insanlar uzun vadeli, yüksek yatırımlar yapacakları ilişkilere güçlü bir eğilim gösterir. Sevgi dolu, ciddi bir ilişki bağlamında seks yapmak isterler. Diğerleri kısa vadeli ilişkilere daha yatkındır; aşk

ya da engelleyici bir bağlılık olmadan gündelik birliktelikler onlara iyi gelir. Uzun vadeli ilişki peşinde koşanlar o "biricik" aşkı ararken, kısa vadeli ilişkilerin peşinde koşanlar cinsel çeşitlilik açısından gelişir ve daha fazla sayıda partnerle seks deneyimleyebilirler. Bu yüzden şimdi, kısa vadeli ilişkilerin evrimsel tarihin derinine gömülü mevcut ipuçlarına dönelim.

Cinsel Stratejilere İlişkin Fizyolojik İpuçları ve Kadın Orgazmının Gizemi

Psikolojimiz, anatomimiz, fizyolojimiz ve davranış biçimimizdeki mevcut adaptasyonlar, evrimsel açıdan gelişmiş seçilim baskılarını yansıtır. Tıpkı şu anki yılan korkumuzun eski çağlardaki bir tehlikeye karşı hislerimizi yansıtma gibi, cinsel anatomimiz ve fizyolojimiz de kısa vadeli cinsel stratejilerin bir hikâyesine işaret etmektedir. Bu hikâyenin önemli ipuçları, erkeklerin testis boyutu, sperm miktarı, sperm üretimi açısından farklılıklar ve kadın orgazmının olası işlevi üzerine yapılan dikkatli çalışmalarla gün ışığına çıktı.

Çoklu ilişki tarihimize dair kimi fizyolojik ipuçları vardır. Bunlardan biri erkeklerin testisleridir. Büyük testisler genelde, iki veya daha fazla erkekten gelen spermin, dişinin üreme kanalını aynı anda işgal etmesiyle meydana gelen yoğun rekabetin bir sonucu olarak gelişmiştir.[1] Sperm rekabeti, testislerinin çok sayıda sperm üretmesi için erkekler üzerinde bir seçilim baskısı uygular. Değerli yumurtaya ulaşma yarışında daha fazla sperm yükü, diğer erkeklerin spermlerini baskılama açısından bir avantaj sağlar.

Erkeklerin testisleri, vücut ağırlıklarına göre goril ve orangutanlara kıyasla çok daha büyüktür. Testisler, gorillerde vücut

1. *A.g.e.*

ağırlığının yüzde 0,018'ini, orangutanlarda ise yüzde 0,048'ini oluşturur. Buna karşılık, insanlarda testisler vücut ağırlığının yüzde 0,079'unu oluşturur ki bu, orangutanlarınkinden yüzde 60, gorillerinkinden ise dört kat daha fazladır. Erkeklerin nispeten büyük testisleri, insanlığın evrimsel tarihinde kadınların birkaç gün içinde bazen birden fazla erkekle seks yaptıklarına dair sağlam bir kanıt sağlar. Birçok kültürde, bir erkeğin "büyük taşaklara sahip" olmasına yönelik ifadeler, gerçek bir kaynağa sahip mecazi bir anlam taşıyor olabilir. Ancak insanlar, tüm primatlar arasında en büyük testislere sahip değildir. İnsan testis hacmi, testisleri vücut ağırlığının yüzde 0,269'unu oluşturan ve bu açıdan insanlardan yüzde olarak üç kat fazla olan şempanzelere kıyasla önemli ölçüde daha küçüktür. Bu bulgular, eski çağlardaki insanların şempanzelerin bu aşırı rastgele cinsel ilişki düzeyine nadiren ulaştığını göstermektedir.[1]

Rastgele cinsel ilişkilerin evrimsel varlığına dair bir başka ipucu da sperm üretimi ve döllenmedeki çeşitlilikten gelir.[2] Eşlerin birbirinden ayrılmasının sperm üretimi üzerindeki etkisini belirlemek için yapılan bir çalışmada otuz beş çift, cinsel ilişkiler sonucu boşalmalar yoluyla çıkan sperm ve cinsel ilişkiden sonra kadının vücudundan çeşitli noktalarda kendiliğinden atılan jelatinimsi sıvı kütlesi yoluyla değerlendirildi.[3] Tüm çiftler, birbirinden farklı zaman aralıklarına göre ayrılmıştı.

Erkeklerin sperm sayısı, çiftin ayrı kaldığı süre arttıkça çarpıcı biçimde arttı. Ayrılık süresi arttıkça, kocalar sonradan seks yaptıkları eşlerine daha fazla sperm boşalttılar. Çiftler zamanlarının yüzde 100'ünü birlikte geçirdiklerinde erkeklerin sperm miktarı boşalma başına sadece 389 milyondu. Ancak çiftler za-

1. *A.g.e.*; Short, 1979.
2. Baker ve Bellis, 1994.
3. *A.g.e.*

manlarının sadece yüzde 5'ini birlikte geçirdiklerinde, erkeklerin boşalma başına sperm miktarı 712 milyona, neredeyse iki katına çıktı. Çiftin ayrı kalmasının evlilik dışı cinsel ilişkiye fırsat sağlamasının bir sonucu olarak, diğer erkeklerin spermleri kadının üreme kanalına aynı anda girmesine ihtimaline karşın sperm sayısı artar. Spermdeki bu artış, eski çağlarda insanların bir tür rastgele seks ve evlilikte sadakatsizlik geçmişine sahip olmaları durumunda tam olarak beklenecek şeydir.

Uzun süreli ayrılıktan sonra erkeğin sperm sayısındaki bu artış, herhangi bir aşka erkeğin spermlerini geride bırakmasına yardımcı olarak yumurtaya ulaşma yarışında ona daha büyük bir şans getirir. Erkek, kadınla son cinsel ilişkiden bu yana kadının içinde ölen sperm miktarının yerini alacak kadar çok sperm üretiyor gibi görünür çünkü eşinin içindeki sperm miktarını nispeten sabit tutmak için onu belirli bir seviyeye kadar "tamamlamaya" çalışır. Erkekler, eşlerinin sadakatsizlik ihtimallerine karşın sperm sayısını artıran fizyolojik bir mekanizma taşıyor gibi görünmektedir.

Kadın orgazmının fizyolojisi, kısa vadeli çiftleşmenin evrimsel tarihine dair başka bir ipucu daha sağlar. Bir zamanlar, kadın orgazmının onu uykulu hale getirme ve yatar pozisyonda tutma işlevi gördüğü, böylece spermin dışarı çıkma olasılığını azalttığı ve hamile kalma olasılığını artırdığı düşünülüyordu. Ancak orgazmın işlevi, spermin geri akışını engellemek için kadını yatar durumda tutmak olsaydı, geri akış geciktiğinde daha fazla sperm tutulurdu. Oysa bu doğru değildir. Aksine, spermin geri akışının zamanlaması ile tutulan sperm sayısı arasında bir bağlantı yoktur.[1]

Kadınlar, birleşmeden sonraki otuz dakika içinde spermin yaklaşık yüzde 35'ini vücudundan geri atar. Ancak kadın orgazm olursa, spermin yüzde 70'ini elinde tutar ve yalnızca yüz-

1. *A.g.e.*

de 30'unu geri atar. Orgazm olmaması daha fazla spermin dışarı atılmasına sebep olur. Bu bulgu, kadınların orgazmının spermi vajinadan servikal kanala ve uterusa doğru çekme işlevi gördüğü ve gebe kalma olasılığını artırdığı teorisiyle tutarlıdır.

Kadın orgazmının gizeminin anahtarı, kadın cinselliğinin gizli bir yanı olan kadın cinsel sadakatsizlikleriyle birlikte kadın orgazmı ve sperm tutma arasındaki bağlantında gizliymiş gibi görünmektedir. Kinsey kadınların evlilik dışı ilişki partnerleriyle orgazm olma ihtimalinin, kocalarıyla yaptıkları sekslere kıyasla neredeyse iki kat daha fazla olduğunu bulguladı. Bir İngiliz araştırması, kadınların -erkek orgazmından sonraki iki dakika içinde meydana gelen- orgazmları sırasında sperm tutma oranlarının, kocalarına kıyasla evlilik dışı partnerleriyle yaptıkları sekslerde daha yüksek olduğunu bulguladı. Bununla birlikte konunun asıl düğüm noktası, gizli saklı öğle yemeklerinin romantizminin zamanlaması olabilir: evlilik dışı ilişkileri olan kadınlar, bu ilişkileri üreme döngülerinin en verimli aşamasına -yumurtlamadan önce veya sonraya- denk gelecek şekilde zamanlıyor gibi görünmektedir. Gerçekten de en yüksek doğurganlık görülebilecek dönem sırasında evlilik dışı cinsel ilişki oranı, düşük doğurganlık ihtimali taşıyan yumurtlama evresinde yaşanan ilişkilere kıyasla üç kat daha yüksektir.[1]

Kadın orgazmı, hangi erkeğin kadını dölleyeceğini seçmek için bir seçim aracı olarak işlev görebilir ki bu kişi, mutlaka kocası olmak zorunda değildir. Kadınlar anatomik simetri ve fiziksel çekiciliğe dair yargılarıyla yönlendikleri üzere, iyi bir genetik kaliteye sahip erkeklerle daha iyi orgazm olurlar. Ancak ilişki evlilik dışıysa, kadınlar tercihen yüksek genetik kaliteye sahip partnerler seçer ve daha sonra bu bağlamda daha sık cinsel orgazm yaşarlar. Bu tür kadınlar için orgazm, çocuklarına

1. *A.g.e.*

ebeveynlik ve kaynak sağlayan bir erkeğin yatırımı ve yatırım ihtimali çok az olsa da çocuklarının genetik kalitesini artıran başka bir erkeğin iyi genleri düşünüldüğünde, her iki açıdan da en iyisini elde etmek adına bir cinsel stratejiyi kolaylaştırabilir.

Bu bilimsel bulgulardan çıkarımlarım, kadın orgazmının en azından bazı adaptasyon özelliklerini gösterdiği sonucuna varmamı sağlasa da bu sonuca kuşkuyla bakanlar -kadın orgazmının tıpkı erkek meme uçları gibi adaptasyon açısından önemsiz bir yan ürün olduğu hipotezinin savunucuları- hâlâ üzerinde çalışmak için bol miktarda meseleye işaret etmektedir. Örneğin mevcut hiçbir adaptasyon hipotezi, kadın orgazmının meydana gelmesi açısından neden büyük bireysel ve kültürel farklılıkların olduğunu açıklayamaz. Ayrıca kadın orgazmının ne yüzde 100 adaptasyon ne de yüzde 100 yan ürün olması, daha ziyade bazı çevresel modifikasyonlarla birleşik yan ürünler denilebilecek belirli özellikleri içermesi de tamamen mümkündür.

Bu hipotez, evlilik dışı ilişkilere yönelen kadınların kocaları için iyi bir haber olmayabilir ancak kadınların bu ilişkiler bağlamında, belki de bir erkekten iyi genler alarak ve kocasının yatırımlarından faydalanarak kendi üreme yararları adına işlev gören stratejiler geliştirdiklerini öne sürmektedir. Bu anatomik ve fizyolojik bulgulara ek olarak, psikolojik ve davranışsal bulgular da kısa vadeli ve sıradan ilişkilerin uzun bir evrimsel geçmişe sahip olduğuna işaret etmektedir.

Şehvet

Ancak anatomi ve fizyoloji, insanoğlunun rastgele cinsel ilişki tarihine dair yalnızca bir dizi ipucu verir. Anatomik ve fizyolojik özelliklere ek olarak, insanda bu geçmişe işaret eden psikolojik mekanizmalar da vardır. Yine de bu tür ilişkilerin

adaptasyon açıdan faydaları cinsiyetten cinsiyete farklılık gösterdiğinden evrim, erkekler ve kadınlar için farklı psikolojik mekanizmalar oluşturmuştur. Rastgele cinsel ilişkinin eski çağlarda erkeklere birincil yararı, yavruların sayısında doğrudan bir artış sağlamasıydı, bu sebeple erkekler, farklı kadınlara cinsel erişim sağlama noktasında önemli bir adaptasyon sorunuyla karşı karşıya kaldı. Bu sorunu bir çözüm olarak erkekler, farklı cinsel partnerler aramalarına sebep olan bir dizi psikolojik mekanizma geliştirmiştir.

Farklı partnerlere cinsel erişim sağlama sorununa psikolojik bir çözüm, şehvettir. Erkekler farklı kadınlara cinsel erişim bulmak için güçlü bir arzu geliştirdiler. Başkan Jimmy Carter bir muhabire "kalbinde şehvet olduğunu" söylerken cinsel çeşitlilik için gelişmiş evrensel bir erkek arzusunu dürüstçe ifade etmişti. Erkekler her zaman bu arzuya göre hareket etmezler ama bu, tetikleyici bir güçtür: "Bin dürtüden sadece biri tamamlansa bile, şehvetin işlevi yine de cinsel ilişkiyi tetiklemektir."[1]

İnsanların kaç tane cinsel partner istediğini bulmak amacıyla kısa ve uzun süreli ilişkiler üzerine yapılan bir çalışmada, bekâr üniversite öğrencilerinden gelecek aydan itibaren tüm yaşamları boyunca farklı zaman dilimlerinde ideal olarak kaç seks birlikteliği yaşamak istediklerini belirlemeleri istendi.[2] Erkekler, kadınlara kıyasla her bir zaman dilimi için daha fazla seks partneri arzuluyordu. Örneğin gelecek yıl için erkekler ortalama altıdan fazla seks partneri isterken kadınlar sadece bir tane istediklerini söylemişti. Sonraki üç yıl için erkekler on seks partneri isterken kadınlar sadece iki tane istiyordu. Yaşamları boyunca erkekler ortalama on sekiz seks partneri, kadınlar ise sadece dört ya da beş kişi arzuluyordu.

1. Symons, 1979, 207.
2. Buss ve Schmitt, 1993.

David Schmitt'in altı kıtada ve on üç adada bulunan elli iki farklı kültürle ilgili kapsamlı çalışması benzer bir sonucu ortaya çıkardı.[1] Norveç kültürü, yüksek derecede cinsiyet eşitliğine sahip bir kültür olduğu için, bu cinsiyet farklılıkları için özellikle ilginç bir test örneği sunmaktadır.[2] Evlilikten sonraki otuz yıl boyunca Norveçli kadınlar kabaca beş, Norveçli erkekler ise kabaca yirmi beş seks partneri arzuluyordu. Bazı psikologlar, artan toplumsal cinsiyet eşitliğinin, bu ve diğer cinsiyet farklılıklarını azaltacağını veya ortadan kaldıracağını savunmaktadır.[3] Ancak bu ne Norveç'te ne de şimdiye kadar incelenen başka herhangi bir kültürde gerçekleşti. Erkeklerin "fetihlerini" sayma ve eğilimi, Batı kültüründe uzun zamandır yanlış bir şekilde erkeklerin olgunlaşmamışlığına veya güvensizliğine atfedilse de bu, gerçekte kısa vadeli cinsel ilişkilere motive olmak için gelişmiş bir adaptasyonu yansıtır.

Cinsel dürtü üzerine yapılan çalışmalar da benzer cinsiyet farklılıklarını ortaya koymaktadır. 53 ülkeden 200.000'den fazla kişinin katıldığı büyük bir araştırma, katılımcılardan "Güçlü bir cinsel dürtü duyuyorum" ve "Cinsel açıdan heyecan duymam için fazla bir şey gerekmiyor"[4] gibi ifadelere yanıt vermelerini isteyerek cinsel dürtülerini ölçtü. Tayland'dan Hırvatistan'a ve Trinidad'a kadar her ulustan erkek, kadınlara kıyasla daha fazla cinsel dürtüye sahip olduklarını bildirdi. Benzer şekilde, mastürbasyon oranları ve pornografi tüketimine ilişkin çalışmalardan da büyük cinsiyet farklılıkları ortaya çıkmaktadır. Cinsel dürtü açısından cinsiyet farklılıkları, Bangladeş, Mısır ve Nijerya gibi cinsiyet eşitliğinin daha düşük olduğu ülkelerde olduğu gibi, İsveç ve Danimarka gibi yüksek düzeyde cinsiyet eşitliğine

1. Schmitt, 2003.
2. Kennair vd., 2009.
3. Eagly ve Wood, 1999.
4. Lippa, 2009.

sahip ülkelerde de görülmektedir ki bu bulgular, cinsiyet farklılıklarının ekonomik cinsiyet eşitsizliğinden kaynaklandığı fikriyle çelişmektedir.

Cinsel ilişkiler adına çeşitlilik sağlama sorununa bir başka psikolojik çözüm de cinsel ilişki arayışı öncesinde çok az zaman geçmesini sağlamaktır. Cinsel ilişkiye girmeden önce ne kadar az süre geçmesi sağlanırsa, erkeğin başarılı bir şekilde ilişkiye girebileceği kadın sayısı da o kadar fazla olur. Harcanacak büyük zamanlar, bir erkeğin ilişki arayışına dair çabalarının çoğuna nüfuz eder ve sayı ve çeşitlilik sorununun çözülmesine olumsuz etkide bulunur. İş dünyasında vakit nakittir. İlişkiler dünyasında ise vakit fırsattır.

Kısa vadeli ve uzun vadeli ilişkiler üzerine bir araştırmada üniversiteli erkek ve kadınlar, arzu edilesi buldukları biriyle, o kişiyi bir saat, bir gün, bir hafta, bir ay, altı ay, bir yıl, iki yıl veya beş yıl tanımış olmalarına göre onunla cinsel ilişkiye ne kadar rıza göstereceklerini değerlendirdiler. Hem erkekler hem de kadınlar, bu potansiyel kişiyi beş yıl boyunca tanırlarsa muhtemelen seks yapacaklarını söyledi. Bununla birlikte erkeklerin seks yapma olasılıkları, daha kısa zaman dilimleri açısından kadınlara kıyasla daha yüksekti. Beş yıl veya altı ay; erkekler için hepsi aynıydı. Herhangi bir süre boyunca tanıdıkları kadınlarla seks yapmak için eşit derecede istekli olduklarını ifade ettiler. Buna karşılık kadınlar, beş yıldır tanıdıkları bir kişiyle sekse sıcak baksalar da altı aydır tanıdıkları kişi için böyle düşünmüyorlardı.

Potansiyel bir adayı sadece bir haftadır tanıyan erkekler, sekse rıza gösterme açısından ortalama olarak hâlâ olumlu bir bakış açısına sahipti. Kadınlar ise tam tersine, birini sadece bir hafta tanıdıktan sonra onunla seks yapma ihtimallerinin düşük olduğunu bildirdi. Potansiyel bir adayı yalnızca bir saattir tanıyan erkekler, seksi düşünmek adına biraz isteksiz olsalar da bu

isteksizlik güçlü değildir. Çoğu kadın için tanıştıktan sadece bir saat sonra bir erkekle seks yapmak neredeyse imkansızdır. Bu temel cinsiyet farklılıkları, Norveç, Danimarka ve İsveç de dahil olmak üzere dünya çapında kapsamlı bir şekilde belgelenmiştir.[1] Erkeklerin tıpkı arzuları gibi cinsel ilişki öncesinde çok az zaman geçmesini sorun etmeme eğilimi, farklı partnerlere cinsel erişim elde etme noktasındaki adaptasyon sorunlarına kısmi bir çözüm sunar.

İnternet üzerindeki flört araştırmaları da aynı sonuca işaret etmektedir. Barry Kuhle, ağırlıklı olarak kısa süreli ilişkilere yönelik bir tanışma sitesi olan Tinder kullanıcıları üzerinde bir araştırma yaptı.[2] Zaten yaygın olarak anlık cinsel ilişkilere yönelik bir site olarak görülmesine rağmen, kadınlara kıyasla erkekler bu ilgiyi sitede daha fazla sergilemektedir. Erkekler, birkaçının karşılık vereceğini umarak düzinelerce hatta yüzlerce kadın profilinde "sağa kaydırdığını" bildirdi. Kadınlar, potansiyel eşleşmeler için sadece bir veya birkaç erkek seçmeleri açısından önemli ölçüde daha seçiciydi. Görünüşte doyumsuz görünen erkek şehveti, modern internet dünyasında erkeklerin cinsel çeşitlilik arayışını yönlendirmektedir.

Kısa Süreli İlişkiler için Standartlar

Çeşitli günübirlik seks partnerlerini güvence altına almanın bir başka psikolojik çözümü, erkeklerin potansiyel adaylar için kabul standartlarını gevşetmesidir. Yaş, zekâ, kişilik ve medeni durum gibi nitelikler için istenen yüksek standartlar, potansiyel adayların çoğunu değerlendirme dışı bırakma işlevi görebilirler. Gevşek standartlar ise daha fazla kişinin bulunmasını sağlar.

1. Schmitt, 2003.
2. Kuhle, vd., 2016.

Yapılan bir çalışmada üniversite öğrencileri, kısa veya uzun süreli bir cinsel ilişki için bir partnerde kabul edilebilecekleri asgari ve azami yaşlar hakkında bilgi verdi. Kısa bir ilişki için erkekler, kadınlardan kabaca dört yıl daha geniş bir yaş aralığını kabul etti. Erkekler kısa süreli ilişkiler için on altı ila yirmi sekiz yaşında kadınlarla seks yapmaya istekliyken kadınlar erkeklerin en az on sekiz, en çoksa yirmi altı yaşında olmalarını şart koşuyordu. Bağlılık içeren bir ilişki içinse erkekler, asgari yaşı on yedi, azami yaşı ise yirmi iki olarak belirlediler ki bu noktada yaş sınırlamalarındaki gevşek tutum ortadan kalktı. Kadınlar içinse bağlılık içeren ilişkilerde asgari yaş on dokuz, azami yaş ise yirmi beşti.

Erkekler birçok çeşitli özellikler açısından da standartlarını gevşetti. Kısa süreli bir ilişkide potansiyel açıdan arzu edilesi olarak düşünülen altmış yedi özellikten erkekler, kırk bir özellikte kadınlara kıyasla daha azını istiyordu. Kısa birliktelikler açısından erkekler çekicilik, atletizm, eğitim, cömertlik, dürüstlük, bağımsızlık, nezaket, entelektüellik, sadakat, mizah anlayışı, sosyallik, zenginlik, sorumluluk, iş birliği ve duygusal kararlılık gibi özelliklere daha düşük düzeyde ihtiyaç duyuyordu. Yani erkekler farklı seks partnerlerine erişim sorununu çözmeye yardımcı olan bir dizi özellikle ilgili standartlarını gevşetmişti.

Altmış bir istenmeyen özelliğin değerlendirilmesinde ise üniversiteli kadınlar, günübirlik seks bağlamında bu özelliklerin kabaca üçte birini erkeklere kıyasla daha fazla istemediğini belirtti. Bu bağlamda erkeklerin zihinsel istismar, şiddet, biseksüellik, insanlarca sevilmeme, aşırı alkol tüketimi, cehalet, eğitimsizlik, aşırı sahiplenme, başkalarıyla cinsel ilişki, bencillik, mizah duygusundan yoksunluk, duygusal olmama gibi olumsuzluklara karşı itirazları daha azdı. Buna karşılık erkekler, sadece dört olumsuz özelliği kadınlara kıyasla önemli ölçüde daha

fazla istemiyordu: düşük cinsel dürtü, fiziksel iticilik, bağlılık ihtiyacı ve aşırı tüylülük. Erkekler kısa vadeli cinsel birliktelikler açısından standartlarını kadınlara kıyasla daha fazla gevşetti.

Gevşek standartlar yine de hâlâ birer standarttır. Gerçekten de erkeklerin cinsel ilişkilere dair standartları, cinsellik adına çeşitliliği elde etmek için kesin bir strateji ortaya koymaktadır. Günübirlik seks arayan erkekler, uzun vadeli ilişkilere dair tercihleriyle karşılaştırıldığında ihtiyatlı, korumacı veya cinsel dürtüsü düşük kadınlardan hoşlanmaz. Erkekler, uzun vadeli ilişkilere dair tercihlerinin aksine potansiyel bir günübirlik seks partnerinde cinsel deneyime değer verir, bu da erkeklerin, cinsel açıdan deneyimli kadınların cinsel açıdan deneyimsiz kadınlara göre daha erişilebilir oldukları inancını yansıtır. Erkekler, potansiyel bir eş adayında veya bağlılık içerecek bir ilişkide karşı tarafın rastgele veya ayrım gözetmeksizin cinsel ilişkiler yaşamış olmasından hoşlanmazlar ancak potansiyel bir seks partnerinde bu duruma karşı ya tarafsız kalırlar ve hatta bunun, hafif de olsa arzu edilir olduğuna inanırlar. Bir kadının rastgele cinsel ilişkilere dair deneyimi ve yüksek cinsel arzusunun, bir erkeğin kısa vadede cinselliğe erişim elde etme olasılığının arttığına işaret etmesi mümkündür. Aksine ihtiyatlılık ve düşük cinsel dürtü ise cinselliğe erişim sağlamada bir zorluğa işaret eder ve bu sebeple erkeklerin kısa vadeli cinsellik arayışındaki stratejisinde olumsuz bulunur.

Erkeklerin kısa süreli seks partnerleri adına gevşettiği standartlarda bağlılığa duyulan ihtiyaç, ayırt edici bir özelliktir. Erkeklerin bir evlilik için bağlılığa 3,00 üzerinden verdikleri +2,17'lik muazzam olumlu değerin aksine, günübirlik bir ilişki arayan erkekler, bir kadındaki bağlılık arayışından hoşlanmazlar ve bu özelliğe -1,40 puan verirler.[1] Ayrıca erkekler günübirlik

1. Buss ve Schmitt, 1993.

seks partnerlerini değerlendirirken bir kadının medeni durumunu özellikle merak etmezler; bir kadının başka bir erkeğe bağlılığı, bizzat kendilerine bağlanma ihtimalini azaltır. Bu bulgular, erkeklerin günübirlik bir birliktelik açısından arzularını, yatırımlarını en aza indirmeye yönelik değiştirdiğini doğrulayarak, erkeklerin zaman zaman rastgele ve bağlılık içermeyen seks arayışına işaret eden evrimsel geçmişe ek bir ipucu sağlamaktadır.

Coolidge Etkisi

Farklı kadınlara cinsel erişim sağlama sorununa bir başka psikolojik çözüm, erkeklerin kadınlar tarafından uyarılmasıyla ilişkilidir ve bu da Coolidge etkisi olarak bilinir. Bu etkinin ismi, Başkan Calvin Coolidge ve karısı Grace'in yeni kurulan hükümet çiftliklerine ayrı turlar düzenlediği sırada olanlardan türetilmiştir. Bayan Coolidge tavuk kümeslerinin yanından geçerken bir horozun bir tavukla şiddetle çiftleştiğini fark edince horozun bu görevi ne sıklıkta yaptığını sorar. Rehber, "Her gün onlarca kez," diye yanıtlar. Bayan Coolidge, rehberden "bu gerçeği başkana anlatmasını" ister. Başkan daha sonra buradan geçerken ve horozun cinsel gücünü öğrenince rehbere, "Her zaman aynı tavukla mı?" diye sorar. "Ah, hayır," diye yanıtlar rehber, "her seferinde farklı bir tavukla." Başkan, "Lütfen *bunu* Bayan Coolidge'e söyleyin," der. Böylece bu durum "Coolidge etkisi" olarak adlandırıldı; yani yeni dişiler gören erkekler cinsel açıdan yeniden uyarılma eğilimi gösterir, birden fazla dişiyle ilişkiler dürtüsü kazanır.

Coolidge etkisi, birçok kez belgelenmiş yaygın bir memeli özelliğidir.[1] Erkek sıçanlar, tekeler, boğalar ve koçlar bu etkiyi gösterir. Bir çalışmada, bir inek bir boğa ağılına yerleştirilir ve

1. Bermant, 1976.

çiftleşmeden sonra bu inek başka bir inek ile değiştirilir. Boğanın cinsel arzusu her yeni inekte azalmadan devam eder ancak aynı inek ağılda bırakıldığında hızla azalır. Erkekler yeni dişilere tepki olarak boşalma noktasına kadar uyarılmaya devam eder. Sekizinci, onuncu veya on ikinci dişiye verilen tepki, neredeyse birincisine verilen tepki kadar güçlüdür.

Yeni dişilerle gelen cinsel uyarılma hali, bunu azaltmak için yapılan çeşitli girişimlere rağmen ortaya çıkar. Örneğin araştırmacılar ilişkiler sonrası koyunları bir örtüyle gizleseler de koçlar buna asla aldanmadı.[1] Daha önce çiftleştikleri bir dişiye verdikleri tepki, yeni bir dişiye kıyasla her zaman daha düşüktü. Azalan dürtü, yalnızca erkeğin dişiyle seks yapılmış olmasının bir sonucu değildi; yenilenen dürtü, yeni dişi başka bir erkekle çiftleşmişse bile aynı sıklıkta meydana geliyordu. Asıl dişi oradan çıkarılıp yeniden getirilse bile erkek ona nispeten ilgisiz kalıyordu. Koçlar bu açıdan kandırılamıyordu.

Birçok kültürlerden erkekte de Coolidge etkisi kendisini gösterir. Batı kültüründe, uzun süreli bir ilişkide seksin sıklığı, ilişki uzadıkça azalır. Evliliğin ilk ayına kıyasla, bir yıllık evlilikten sonra cinsel ilişki kabaca yarısına düşer ve daha sonra giderek azalır. Donald Symons'ın belirttiği gibi, "Birinin karısına duyduğu şehvetin azalması onun uyum sağlaması içindir... çünkü gözünün etrafa kaymasını teşvik eder."[2] İnsanda bu tutku birçok biçim alır. Çoğu kültürde erkekler, karılarına kıyasla daha sık evlilik dışı cinsel ilişkiye girerler. Örneğin Kinsey araştırması, erkeklerin yüzde 50'sinin, kadınların ise yalnızca yüzde 26'sının evlilik dışı ilişki yaşadığını ortaya koydu.[3] Bazı araştırmalar, farkın kapanıyor olabileceğini göstermektedir. 8.000 evli erkek ve kadın üzerinde ya-

1. Symons, 1979.
2. James 198 l; Kinsey, Pomeroy ve Martin, 1953; Symons, 1979, 208'den alıntı.
3. Kinsey, Pomeroy ve Martin, 1948, 1953.

pılan bir araştırma, erkeklerin yüzde 40'ının ve kadınların yüzde 36'sının en az bir evlilik dışı ilişki yaşadığını bulguladı. Cinsellikle ilgili Hite raporları, bu örneklerin temsilî olmadığı kabul edilse de erkekler için yüzde 75 ve kadınlar için yüzde 70 gibi yüksek rakamlar ortaya koydu.[1] Hunt'ın 982 erkek ve 1.044 kadınla yaptığı anket ise erkekler için yüzde 41, kadınlar için yüzde 18'lik bir oran verdi.[2] Bu değişken tahminlere ve cinsiyetler arasındaki farkın olası daralmasına rağmen tüm araştırmalar, bu tür ilişkilerin görülme sıklığında cinsiyet farklılıkları olduğunu gösteriyor: erkekler kadınlara kıyasla daha sık ve daha fazla kişiyle evlilik dışı ilişkiye giriyor.[3]

Eş değiştirme ve çok eşlilik, neredeyse her zaman kadınlar değil, erkekler tarafından başlatılan bir ilişki biçimidir.[4] Hindistan'dan Murialı bir erkek, erkeklerin çeşitlilik arzusunu kısa ve öz bir şekilde özetler: "Her gün aynı sebzeyi yemek istemezsiniz."[5] Güney Afrika'dan Kgatlalı bir erkek, iki karısıyla ilgili cinsel arzularından şöyle bahseder: "İkisini de eşit derecede çekici buluyorum ama biriyle üç gün yattığımda dördüncü gün bu durum beni yoruyor ve diğerine gittiğimde daha büyük bir tutku duyduğumu, onun diğerinden daha çekici göründüğünü fark ediyorum ama aslında durum böyle değil çünkü ilkine tekrar döndüğümde aynı tutkuyu hissediyorum."[6]

Antropolog Thomas Gregor, Amazon'daki Mehinaku erkeklerinin cinsel duygularını şu şekilde tanımlar: "Kadınların cinsel çekiciliği, 'lezzetsizlik' (*mana*) ile 'lezizlik' (*awirintyapa*) arasında değişir... Ne yazık ki eşlerle yapılan seksin *mana* olduğu söyle-

1. Hite, 2004.
2. Athanasiou, Shaver ve Tavris, 1970; Hite, 1987; Hunt, 1974.
3. Thompson, 1983; Lawson, 1988.
4. Symons, 1979.
5. Elwin, 1968, 47.
6. Schapera, 1940, 193.

nirken, sevgililerle yapılan seks neredeyse her zaman *awirint-yapa*dır."[1] Gustav Flaubert, Madame Bovary için, "Herhangi bir metresteki gibi yeniliğin cazibesi, bir giysi gibi yavaşça kayıp düşer ve biçimleri ve ifadeleri sonsuza dek aynı olan tutkunun ebedî monotonluğunu ortaya çıkarır," diye yazıyor.[2]

Erkeklerin pornografiyle cinsel uyarılmaları üzerine yapılan araştırmalar, insanlarda Coolidge etkisinin varlığını desteklemektedir.[3] Araştırmacılar penis büyümesine dair fizyolojik ölçümleri ve cinsel uyarılmaya dair insanların kendi bildirimlerini kullanarak, aynı erotik görüntüleri tekrar tekrar izleyen erkeklerin her izlemede aşamalı olarak daha da az uyarılma yaşadıklarını bulguladı. Aynı zaman diliminde, farklı kadınların erotik görüntülerini izleyen erkekler sürekli olarak yeniden uyarıldı. İnternet pornografisindeki modern patlama, artık milyarlarca dolarlık bir iş kolu haline geldi ve başarısını da büyük ölçüde erkeklerin cinsel psikolojisini ele geçirmeye borçludur.

Kinsey bu konuyu en iyi şekilde şöyle özetler: "Sosyal kısıtlamalar olmasaydı, erkeğin tüm hayatı boyunca cinsel partner seçiminde rastgele hareket edeceği şüphe götürmez gibidir... Kadınlar, partnerlerinin çeşitli olmasıyla çok daha az ilgilenir."[4]

Cinsel Fanteziler

Cinsel fanteziler, erkeklerin bağlılık içermeyen ilişkilere duyduğu arzuya dair başka bir psikolojik ipucu sağlar. Ergen erkekleri hedef alan müzik videolarından bazıları, düzinelerce bikinili güzel kadınla dolu bir plajdaki erkek rock yıldızını gösterir. Bazıları ise şarkı söylerken bir kadının biçimli bacak-

1. Gregor, 1985, 84, 72.
2. Flaubert, 1950, 203.
3. O'Donohue ve Plaud, 1991.
4. Kinsey vd., 1948, 589.

larını okşayan bir erkek rock yıldızını gösterir. Bir başka müzik videosu, sadece iç çamaşırı giyen düzinelerce kadına bakan bir rap sanatçısını gösterir. Bu videolar erkek izleyicilere hitap edecek şekilde tasarlandığından amaç bellidir. Öne çıkan bir erkek cinsel fantezisi, hevesle ve isteyerek bekleyen düzinelerce farklı genç ve güzel kadına cinsel erişim sağlayabilmektir.

Erkeklerin ve kadınların cinsel fantezileri büyük ölçüde farklılık gösterir. Japonya, Birleşik Krallık ve ABD'de yapılan araştırmalar erkeklerin kadınlara göre kabaca iki kat daha fazla cinsel fanteziye sahip olduğunu ortaya koymuştur.[1] Erkeklerin uykularında cinsellik içeren rüyalar görme olasılığı kadınlardan daha fazladır. Erkeklerin cinsel fantezileri daha çok yabancıyı ve birden fazla partneri içerir. Çoğu erkek, bir fantezi sırasında bazen cinsel partnerlerini değiştirdiklerini bildirir; çoğu kadınsa tek bir fantezi içinde seks partnerini nadiren değiştirir. Hunt'ın araştırmasındaki erkeklerin yüzde 32'si, kadınların ise yalnızca yüzde 8'i yaşamları boyunca 1.000'den fazla farklı kişiyle cinsel ilişki hayal ettiğini bildirdi. Grup seksle ilgili fantezilerden ise erkeklerin yüzde 33'ü, kadınların ise yalnızca yüzde 18'i bahsetti.[2] Bir erkeğin başka bir araştırmacıya söylediği gibi, yaygın bir erkek fantezisi "altı veya daha fazla çıplak kadının erkeği yalaması, öpmesi ve oral seks yapmasıdır".[3] Başka bir erkeğin fantezisi ise şöyleydi: "20 ila 24 yaş arası çıplak kızlarla dolu küçük bir kasabanın belediye başkanıyım. Yürüyüşe çıkıyorum, o gün en güzel kızı seçiyorum ve benimle ilişkiye girmesini sağlıyorum. Bütün kadınlar istediğim zaman benimle seks yapıyor."[4] Kadın sayısı ve yeni olmaları, erkeklerin fantezi dünyalarının temel bileşenleridir.

1. Ellis ve Symons, 1990.
2. Hunt, 1974.
3. Wilson, 1987, 126.
4. Barclay, 1973, 209.

Erkek fantezileri yoğun bir görsellik içerir ve özellikle göğüsler, cinsel organ, kalçalar, bacaklar ve ağız gibi pürüzsüz vücut bölümlerine odaklanır. Cinsel fantezileri sırasında erkeklerin yüzde 81'i, kadınların ise sadece yüzde 43'ü duygulardan çok görsel imgelere odaklanır. Kolay erişim belirtileri gösteren ve hiçbir bağlılık istemeyen, vücudu büyük miktarda görünür haldeki çekici kadınlar, erkek fantezilerinin temel bileşenleridir. Bruce Ellis ve Donald Symons bu noktada şöyle der: "[Erkek fantezisinin] en çarpıcı özelliği, seksin karmaşık ilişkilerden, duygusal ayrıntılardan, karmaşık olay örgülerinden, kur yapmadan ve uzun ön sevişmeden yoksun, salt şehvet ve fiziksel tatminle olan ilişkisidir."[1] Bu fanteziler, birden fazla partnerle cinsel ilişki kurmaya yönelik bir psikolojiyi ortaya çıkarır.

Kadınların cinsel fantezileri ise aksine genellikle tanıdıkları kişileri içerir. Amerikalı kadınların yüzde 59'u, Amerikalı erkeklerin ise yalnızca yüzde 28'i cinsel fantezilerinin genellikle zaten romantik ve cinsel ilişki içinde oldukları birine odaklandığını bildirdi. Kadınlar için duygular ve kişilik çok önemlidir. Kadınların yüzde 41'i, erkeklerin ise yalnızca yüzde 16'sı, fantezilerindeki kişinin kişisel ve duygusal özelliklerine odaklandıklarını bildirdi. Kadınların yüzde 57'si, erkeklerin ise yalnızca yüzde 19'u görsel imgelerin aksine duygulara odaklandıklarını bildirdi. Bir kadın şöyle demişti: "Genellikle birlikte olduğum adamı düşünürüm. Bazen bu duyguların beni bunaltacağını, beni saracağını, beni alıp başka bir yere götüreceğini fark ederim."[2] Kadınlar cinsel fantezilerinde hassasiyet, romantizm ve kişisellik üzerinde dururlar. Ayrıca partnerlerinin görünüşlerinden çok onların kendilerine nasıl tepki verdiğine daha fazla dikkat ederler.[3]

1. Ellis ve Symons, 1990, 544.
2. Barclay, 1973, 211.
3. Ellis ve Symons, 1990.

Kaçamak ve Cinsel Pişmanlık

Erkeklerde ve kadınlarda cinsel pişmanlık adına görülen farklı doğalar, erkeklerin psikolojisinin kısa vadeli ilişkilere yönelik evrimleştiğine dair daha fazla bulgu sunar. Pişmanlık güçlü bir duygudur. Yaptığımız hatalardan pişmanlık duyarız ki bu, muhtemelen gelecekte daha iyi kararlar vermemize yardımcı olacak bir duygudur. Cinsel pişmanlık iki alanda ortaya çıkar: kaçırılan cinsel fırsatlar (cinsel ihmal) ve destekleyici cinsel eylemler (cinsel aracılık). 23.000'den fazla kişiyle yapılan araştırmalarda, erkekler kaçırılan cinsel fırsatlardan kadınlara kıyasla daha fazla pişmanlık duyduklarını bildirdi.[1] Bu pişmanlıklar gençken daha fazla seks yapmamak, bekarken daha fazla seks yapmamak ve özellikle çekici bir kişiyle cinsel bir fırsatta harekete geçmemeyi içeriyordu. Kadınlarınsa bekaretini yanlış kişiye kaybetmek, sarhoşken potansiyel değeri düşük bir kişiyle cinsellik yaşamak ve gerçek bir ilişkiyle ilgilenmeyen biriyle seks yapmak gibi cinsel ilişki eylemlerinden pişmanlık duyma olasılıkları daha yüksekti.

Kadınların bir kaçamaktan sonra olumsuz duygular yaşaması erkeklerden daha olasıdır. Erkeklerin ise birlikte kaçamak yaşadıkları bir kadın daha ciddi bir ilişki istediğinde pişman olma olasılığı daha yüksektir. Erkekler, bir birlikteliğin ideal sonucunun gelecekte daha fazla ilişki olacağını söyler. Kadınların ideal sonuçlarının romantik bir ilişki olacağını bildirme olasılığı ise daha yüksektir. Kaçamak bir cinselliği takiben, kadınların "kullanılmış" hissettiklerini ve depresif bir ruh hali yaşadıklarını bildirme olasılıkları erkeklerden daha fazladır.[2] Her cinsiyette elbette önemli bireysel farklılıklar vardır; bazı kadınlar sadece gündelik ilişkilere yönelir, bazı erkekler ise daha derin bağlar

1. Galperin vd., 2013
2. Campbell, 2008.

kurmak ister. Bununla birlikte, cinsel pişmanlık ve kaçamak sonrası duygulara dair genel cinsiyet farklılıkları, erkeklerin ve kadınların cinsel psikolojisinde temel bir farkı ortaya çıkaran fazladan ipuçları sağlar.

Kapanış Zamanı Etkisi ve Orgazm Sonrası Değişim

Erkeklerin rastgele seks stratejisine dair bir başka psikolojik ipucu, barlarda bekârların bir akşam boyunca kadınların çekiciliğine dair fikirlerindeki değişimleri inceleyen çalışmalardan gelir. Bir çalışmada, bir bardaki 137 erkek ve 80 kadının yanına saat dokuzda, on otuzda ve gece yarısı on ikide gidilip karşı cinsten kişilerin çekiciliğini 10 puanlık bir ölçek üzerinden derecelendirmeleri istendi.[1] Kapanış saati yaklaştıkça erkekler kadınları giderek daha çekici bulmaya başladı. Saat dokuzda 5,5 olan ortalama, gece yarısına kadar 6,5'in üzerine çıktı. Kadınların erkeklerin çekiciliğine ilişkin puanları da zamanla arttı. Ancak kadınların erkek müşterilerini derecelendirmeleri, erkeklerin kadınlara yönelik derecelendirmelerine kıyasla daha azdı. Kadınlar, bardaki erkekleri saat dokuzda ortalama 5'in hemen altında değerlendirdi ve gece yarısı kapanış saatine yakın bu puan sadece 5,5'e yükseldi.

Erkeklerin çekiciliğe dair algılarındaki değişim, ne kadar alkol tüketildiğine bakılmaksızın kapanış saatine yakın bir noktada gerçekleşir. Bir erkeğin tek bir içki mi yoksa altı içki mi içmiş olduğu, kadınları kapanış saatine yakın daha çekici görmedeki değişimi etkilemez. Kadınların artan sarhoşlukla daha çekici görülmesine yol açan "sarhoş gözlüğü" fenomeni, akşam boyunca günübirlik seks için azalan fırsatlara duyarlı bir psikolojik mekanizmaya atfedilebilir. Akşam ilerlerken ve erkek henüz bir

1. Gladue ve Delaney, 1990; Nida ve Koon, 1983; Pennybaker vd., 1979.

kadını tavlamayı başaramamışken, barda kalan kadınları giderek daha çekici bulur ki bu, muhtemelen barda kalan kadınlardan seks talep etme girişimlerini artıracak bir değişimdir.

Başka bir algısal değişim, erkeklerin daha fazla ilişkiye girmek istemedikleri sıradan bir seks partneri ile orgazm olduktan sonra gerçekleşebilir. Bazı erkekler, bir seks partnerini orgazmdan önce oldukça çekici gördüklerini ancak orgazmdan on saniye sonra onu daha az çekici ve hatta çirkin bulduklarını söylerler. Martie Haselton ile birlikte, bu değişimlerin öncelikle kısa vadeli ilişkilere yönelik stratejiler izlemeye yatkın erkekler arasında meydana geldiğini bulguladık.[1] Bu değişimler, uzun vadeli ilişkilere yönelimli erkeklerde ve ilişki stratejisi ne olursa olsun kadınlarda görülmez. Orgazmın ardından karşı tarafa duyulan çekimdeki olumsuz değişim, erkeğin istenmeyen bir bağlılığa dâhil olması gibi riskleri azaltmak için cinsellik sonrası aceleyle ayrılmayı teşvik etme işlevi görebilir.

Duygular ve algılardaki bu değişimlere ilişkin sistematik bir çalışma yapılmamıştır ve bunların yaygın olarak var olup olmadığını ve varsa hangi koşullar altında olduğunu belirlemek için daha fazla araştırma gerekmektedir. Erkeklerin cinsel stratejilerine dair bulgulara dayanarak, algısal değişimin en çok erkeğin kararlı bir ilişkiden ziyade günübirlik seks arzusu tarafından motive ve seks yaptığı kadının, arzu edilirliği açısından kendisinden aşağıda olması durumunda meydana geleceği tahmin edilebilir. Orgazmı takiben çekicilik algısındaki olumsuz yöndeki değişim, erkeğin istemediği bir bağlılık içine girme veya başkalarının bu ilişkinin farkına varması durumunda itibarının zarar görmesi gibi riskleri azaltmak için aceleci bir ayrılığa yol açabilir. Erkeğin arzusunun, kadının güzelliğiyle ilgili yargılarını orgazmdan önce yükselttiği ve orgazmın ardından azalttığı

1. Haselton ve Buss, 2001.

fikri nihayetinde bir söylentidir. Bununla birlikte, maliyetlerine maruz kalmadan günübirlik seksten yararlanmaya uygun mekanizmaların evrildiğine ve insanların rastgele seks stratejileri üzerine yapılan araştırmaların önümüzdeki on yılı içinde bunları keşfedileceğine inanmak mantıksız değildir.

Cinsel Yönelim ve Günübirlik Seks

Erkeklerin cinselliği açısından rastgele seksin önemli rolüne dair bir başka ipucu da eşcinsellik olarak bilinen cinsel varyasyondan gelir. Donald Symons geylerin cinselliğinin kadınların talepleri olan romantizm, paylaşım ve bağlılıkla kısıtlanmadığını belirtir. Benzer şekilde lezbiyen cinselliği de erkeklerin taleplerince kısıtlanmaz. Bu sebeple eşcinsellerin karşı cinsin cinsel stratejilerinin dayattığı tavizler tarafından gölgelenmeyen fiilî doğası, erkeklerin ve kadınların cinsel arzularının doğasına bakmak için bir pencere sağlar.

Geyliğin en sık görülen tezahürü, birbirine yabancı insanlar arasındaki günübirlik cinsel ilişkidir.[1] Geyler kısa süreli birliktelikler için sıklıkla barları, parkları ve umumi tuvaletleri kullanırken lezbiyenler buralara nadiren gider. Geyler sıklıkla yeni ve farklı seks partnerleri arar, oysaki lezbiyenlerin, kalıcı, kararlı ve derin ilişkilere meyletmeleri çok daha olasıdır. Bir araştırma, geylerin yüzde 94'ünün on beşten fazla seks partneri olduğunu, buna karşın lezbiyenlerin yalnızca yüzde 15'inin bu kadar çok partnere sahip olduğunu bulguladı.[2] Kinsey'in 1980'lerde San Francisco'da yürüttüğü daha kapsamlı bir araştırması, geylerin neredeyse yarısının hamamlarda veya barlarda buluştukları, çoğunlukla yabancılardan oluşan beş yüzün üzerinde farklı seks

1. Symons, 1979.
2. Saghir ve Robins, 1973.

partneri olduğunu bulguladı.[1] Bu bulgu, erkeklerin kadınlar tarafından dayatılan kur yapma ve bağlılık gereklilikleriyle kısıtlanmadıklarında, genellikle çeşitli partnerlerle gündelik seks arzularını özgürce tatmin ettiklerini göstermektedir.

Kalıcı ilişkiler tercihlerinde olduğu gibi gündelik ilişkiler eğilimlerinde de eşcinsel erkekler heteroseksüel erkeklere, lezbiyenler de heteroseksüel kadınlara benzer. Eşcinsel eğilimler, erkekler ve kadınlar arasındaki rastgele seksin merkezindeki temel farklılıkları ortaya koyuyor. Symons'a göre, "Heteroseksüel erkeklerin yabancılarla sık sık seks yapma, hamamlarda isimsiz seks partilerine katılma ve işten eve dönerken umumi tuvaletlerde beş dakikalık oral seks için ara vermesi, eğer kadınlar bu faaliyetlerle ilgilenselerdi en az eşcinsel erkekler kadar muhtemel hale gelirdi. Ama kadınlar bunlarla ilgilenmez."[2]

Fuhuş

Erkeklerin günübirlik seks arzusu, fuhuş için bir talep yaratır; evli erkekler de dâhil olmak üzere birçok erkek, seks için para ödemeye hazırdır.[3] Fuhuş hemen hemen her toplumda görülür. ABD'de tahminen 1 milyon aktif fahişe var ancak fuhuş sadece Nevada eyaletinin bazı ilçelerinde yasaldır. Fuhşun yasal olduğu Almanya'da yaklaşık 400.000 yarı zamanlı veya tam zamanlı fahişe vardır. Tahminlere göre Meksika'da 500.000, Filipinler'de 800.000, Hindistan'da 3 milyon ve Çin'de 5 milyon fahişe bulunmaktadır. Bütün bu kültürlerde erkekler, ezici bir çoğunlukla tüketici konumundadır. Kinsey, Amerikalı erkeklerin yüzde 69'unun daha önce bir fahişe ile birlikte olduğunu, yüzde 15 içinse fuhşun düzenli bir cinsel eylem olduğunu bul-

1. Ruse, 1988.
2. Symons, 1979, 300.
3. Burley ve Symanski, 1981; Smith, 1984; Symons, 1979.

guladı. Kadınlar için karşılık gelen rakamlar o kadar düşüktü ki kayda bile geçilmedi.[1]

Fuhşun yaygınlığı onun bir adaptasyon, cinsel seçilimce hedeflenen bir şey olduğu anlamına gelmez. Daha ziyade, aynı anda işleyen iki faktörün, erkeklerin düşük maliyetli günübirlik seks arzusunun ve kadınların ya ekonomik zorunluluk ya da diğer faktörler tarafından maddi kazanç adına cinsellik sunmayı seçmesi ya da buna zorlanmasının bir sonucu olarak anlaşılabilir.

Erkeklerin günübirlik cinsel ilişki stratejilerine işaret eden psikolojik ipuçları çok sayıdadır: cinsel fanteziler, Coolidge etkisi, şehvet, cinsel dürtü, anlık cinsel ilişki arama eğilimi, cinsellik standartlarının gevşekliği, kaçamaklara yönelik tutumlar, cinsel pişmanlık duyguları, kapanış saati etkisi, orgazm sonrası kadının çekiciliğine dair algı değişimi, eşcinsellik eğilimi ve fahişeliği cinsellik adına bir çıkış yolu olarak kullanma isteği. Bu psikolojik ipuçları, evrimsel tarih içinde cinsel repertuvarlarında uzun vadeli ilişkiler yanında kısa vadeli ilişkilerin de bulunduğu erkeklerin fayda gördüğüne bir işarettir. Ancak heteroseksüel erkeklerin, günübirlik seks için rıza gösterecek kadınlara ihtiyacı vardır.

Kadınların Kısa Süreli İlişkilerdeki Cinselliğinin Gizli Yüzü

Rastgele cinsel ilişkilerin erkeklere üreme açısından sağladığı faydalar büyük ve doğrudandır ancak kadınların bu açıdan elde ettiği faydalar, evrimsel psikologların araştırmaları başlayana kadar büyük ölçüde ihmal edilmiştir. Kadınlar birden fazla partnerle seks yaparak doğurdukları çocuk sayısını artıramasalar da

1. Kinsey vd., 1948, 1953.

esnek bir cinsel strateji olarak rastgele ilişkilerden başka önemli avantajlar elde edebilirler.[1] Eski çağlardaki kadınlar, kimi bağlamlardaki olası faydalar için rastgele ilişkilere yönelmiş olsa gerektir çünkü kadınlar bu isteği duymamış olsalardı erkeklerin bu tür cinsel ilişkilerin peşine düşmeleri mümkün olmazdı.

Erkeklerin aksine, eski çağlardaki kadınların cinsel ilişkiler bağlamında başlı başına bir amaç olarak rastgele birleşme arayışına girmeleri pek olası değildir çünkü bu noktada sperme erişimin hiçbir zaman zora girmemesi gibi basit bir sebep vardır. Daha fazla sperme erişim, bir kadının üreme başarısını artırmaz. Bir kadının üremek için ihtiyacı olan tek şey asgari cinsel erişimdir ve bu açıdan asgari birleşmeye istekli erkekler bolca bulunabilir. Ancak döllenme için fazladan sperm gereksizdir.

Rastgele cinsel ilişkilerin kadınlara sağladığı önemli bir fayda, kaynaklara anında erişim sağlamasıdır. Eski çağlardaki bir insan topluluğunun maruz kaldığı bir yiyecek kıtlığını hayal edin. Don yaşadıkları bölgeye talihsizce vurmuş olsun. Ağaçlar artık meyve vermiyordur. Şanslı bir avcı bir geyiği avlar. Açlıktan kıvranan bir kadın onun avdan dönüşünü izler. Onunla flört eder. Açıktan herhangi bir pazarlık yapmasalar da kadının cinsel cazibesi erkeği geyiğin etinin bir kısmını ona vermeye istekli hale getirir. Kaynaklar için seks ya da seks için kaynaklar; bu ikili, insan varoluşunun binlerce yılı boyunca milyonlarca kez değiş tokuş edildi.

Amazonlardaki Mehinaku ve Trobriand Adaları yerlileri gibi birçok geleneksel toplumda erkekler sevgililerine yiyecek, takı, tütün, betel cevizi, kaplumbağa kabuğundan yüzükler veya bileklik gibi kimi hediyeler verir. Hediye akışı durursa, kadınlar ilişkiye girmeyi reddeder. Bir kadın, "Bana verecek bir şeyin

1. Buss ve Schmitt, 1993; Small, 1992; Smith, 1984; Smuts, 1985; Barkow, 1989; Thornhill, 1992; Wilson ve Daly, 1992.

yok, ilişkiyi reddediyorum," diyebilir.[1] Trobriandlı bir erkeğin hediye getirmemesi, kadınlar arasındaki itibarını zedeler ve bu, onun gelecekte kadınları cezbetme becerisine zarar verir. Trobriand kadınları, ilişkilerinden maddi olarak yararlanırlar.

Modern kadınların sevgili tercihleri, kadınların kısa süreli cinsel ilişkilerden elde ettikleri maddi ve ekonomik faydaların evrimsel tarihine dair psikolojik ipuçları sağlar. Kadınlar özellikle geçici ilişkilerde kalıcı ilişkilere kıyasla şu dört özelliğe daha çok değer verirler: erkeklerin onlara çok para harcaması, hediyeler vermesi, abartılı bir yaşam tarzına sahip olması ve kaynakları konusunda cömert olması.[2] Kadınlar bu özellikleri koca adaylarına kıyasla günübirlik ilişkiler için oldukça arzu edilesi görür. Kadınlar bir sevgili adayının tutumluluk ve cimrilik belirtileri göstermesinden hoşlanmaz, bu özellikler erkeğin kaynaklarını anlık olarak tahsis etme konusunda isteksiz olduğuna işaret eder. Bu psikolojik tercihler, anlık kaynakları güvence altına almanın, kadınların ilişkiler yoluyla güvence altına aldığı önemli bir fayda olduğunu ortaya koymaktadır.

Rastgele cinsel ilişkiler açısından ekonomik kaynakların sağladığı fayda, en açık şekilde fuhuş gibi durumlarda ortaya çıkar. Birçok kültürden fahişelik yapan birçok kadın, evlilik için uygun fırsatlara sahip olmadıkları için, ekonomik zorunluluktan dolayı buna yönelmektedir. Örneğin evlilik dışı ilişki yaşamaları sebebiyle boşanılan kadınlar, Tayvan Hokkien veya Somali gibi yerlerde sıklıkla tekrar evlenme fırsatı bulamazlar.[3] Çinli ve Birmanyalı kadınlar, bakire değillerse evlenemezler. Aztek ve Ifugao'daki kadınlar, bir hastalıkları varsa evlenemezler. Bütün bu toplumlarda, evlenemeyen kadınlar bazen hayatta

1. Malinowski, 1929, 269.
2. Buss ve Schmitt, 1993.
3. Burley ve Symanski, 1981.

kalmak adına ihtiyaç duydukları ekonomik gereksinimleri elde etmek için fuhşa başvururlar.

Ancak kimi kadınlar, evliliğin getirdiği angaryalardan kurtulmak için fuhşa yöneldiklerini söylerler. Örneğin Singapur'daki Maylay kadınları, eşlerinin onlardan beklediği yakacak odun toplama ve çamaşır yıkamak gibi işler içeren zorluklardan kaçınmak için fahişe olurlar. Amhara ve Bemba'da fahişeler, normalde evliliklerde onlardan beklenen işleri yapması için erkekleri işe almaya yetecek kadar parayı, bu yolla kazanabiliyorlar. Kısacası anlık elde edilebilen ekonomik kaynaklar, geçici cinsel ilişkileri tercih eden kadınlar için faydalar sağlamaya devam ediyor.

Günübirlik seks, sadece flört yoluyla elde edilemeyecek ek bilgiler sağlayarak potansiyel koca adaylarını değerlendirme fırsatı da sunar. Doğru kocayı seçmenin üreme açısından muazzam önemi göz önüne alındığında, kadınlar eş adaylarını değerlendirme noktasında büyük çaba harcarlar. Evlilik öncesi ilişkiler, bir kadının eş adayının niyetini -kısa bir cinsel ilişki mi yoksa bir evlilik mi istediğini ve dolayısıyla onu terk etme olasılığını- değerlendirmesine yardımcı olur. Böylesi bir ilişki, erkeğin kişilik özelliklerini –stresle ne şekilde başa çıktığını ve ne kadar güvenilir olduğunu- değerlendirmesini sağlar. Olası herhangi bir evlilik dışı ilişkiyi -erkeğin gerçekten bekâr ya da halihazırda ciddi bir ilişki içinde olup olmadığını- anlamasını sağlar. Erkeği bir eş olarak değerlendirmesine veya diğer kadınlar için ne denli çekici olduğunu öğrenmesine olanak tanır.

Evlilik öncesi ilişkiler, çiftlere cinsel uyumluluklarını değerlendirme fırsatı vererek, bir çiftin ilişkisinin devam edip edemeyeceği hakkında önemli bilgiler sağlar. Kadınlar seks yoluyla bir erkeğin hassasiyeti, kadının mutluluğuna olan özeni ve esnekliği gibi nitelikleri ölçebilir. Cinsel açıdan uyumsuz çiftler

daha sık boşanır ve evlilik dışı ilişkilere daha yatkındır.[1] Seks araştırmacıları Samuel Janus ve Cynthia Janus tarafından sorgulanan erkek ve kadınların yüzde 29'u, boşanmalarının birincil sebebinin cinsel sorunlar olduğunu belirtti. Sadakatsiz bir eşin ve boşanmanın yol açabileceği olası sıkıntılar, evlilik ya da ciddi bir ilişki öncesi cinsel uyumun değerlendirilmesiyle potansiyel olarak önlenebilir.

Kadınların kısa süreli ilişkilerdeki partner tercihleri, olası evlilik adaylarını değerlendirmek için günübirlik ilişkileri kullandıklarına dair ipuçları vermektedir. Kadınlar, birçok erkek gibi sadece seks için kısa süreli birliktelikler arıyor olsalardı, bir erkeğin halihazırdaki ve ciddi ilişkisi gibi belirli şeylerden özellikle rahatsız olmazlardı. Kadınlar tıpkı erkekler gibi müstakbel bir sevgili adayının rastgele cinsel ilişkiler yaşamasını pek fazla önemsemezler.[2] Bununla birlikte kadınlar, müstakbel bir sevgili adayının daha önce ciddi bir ilişki yaşamış veya bu ilişkiler sırasında rastgele ilişkilere eğilim göstermiş olmasını son derece istenmeyen özellikler olarak görürler çünkü bu özellikler erkeğin ciddi bir ilişki adına potansiyel açıdan uygunsuz olduğuna ya da kısa süreli ilişkilere tekrar yönelmesinin gayet mümkün olduğuna işaret eder. Bu özellikler, bir kadının bir erkekle uzun süreli bir ilişkiye girme olasılığını azaltır. Erkeğin ona sadık kalamayacağını ve uzun vadeli bir ilişki ihtimalinin zayıf olduğunu güçlü bir şekilde yansıtırlar. Ayrıca önüne gelenle yatmasına karşın kişisel kaynakları ciddi bir ilişkiye bağlı erkeklerin, kaynaklarını başkalarına sağlama ihtimalinin düşük olması sebebiyle, bu özellikler kaynaklara erişim noktasında olumsuz bir işleve sahiptir.

Kadınların kısa süreli ilişkilere dair arzuları, bir koca adayında arzuladıklarına çok benzer.[3] Her iki durumda da kadınlar

1. Janus ve Janus, 1993.
2. Buss ve Schmitt, 1993.
3. *A.g.e.*

nazik, romantik, anlayışlı, heyecanlı, istikrarlı, sağlıklı, esprili ve kaynakları açısından cömert birini isterler. Her iki durumda da kadınlar uzun, atletik ve çekici erkekleri arzular. Erkeklerin tercihleri, ilişkinin bağlamına göre aniden değişir ki bu da belirgin bir tezattır. Her iki senaryoda da kadınların tercihlerinin görece sabit olması, bazı kadınların günübirlik ilişkiler yaşadığı erkekleri potansiyel koca adayları olarak da gördüğü ve bu sebeple her iki ilişki biçimi için de yüksek standartlar uyguladıkları hipotezini desteklemektedir.

Eş Değiştirme ve Yedekte Bekleyen Sevgililer

Rastgele seks yoluyla kadınlar, diğer erkekler veya rakipleri yoluyla ortaya çıkacak çatışmalara karşı ek koruma sağlayabilir. Kadını savunacak ve koruyacak ikinci bir eşe sahip olmak, özellikle önemli ölçüde saldırı veya tecavüz riski altında oldukları toplumlarda kadınlar için avantajlı olabilir. Venezuela'daki Yanomamö gibi bazı toplumlarda kadınlar, bir eşin korumasından yoksun olduklarında fiziksel istismar, tecavüz ve hatta çocuklarının öldürülmesi gibi sonuçlar getiren erkek şiddetine karşı savunmasızdır.[1] Bu savunmasızlık, Yanomamö erkekleri tarafından kaçırılan Brezilyalı bir kadının başına gelenler yoluyla anlaşılabilir.[2] Başka bir köyden gelen erkekler ona tecavüz etmeye çalıştığında, hiçbiriyle evli olmadığı ve onu koruyacak özel erkek arkadaşları olmadığı için tek bir Yanomamö erkeği bile kadını savunmamıştı.

Korunmak için bu tür özel ilişkilerin kullanılması savan babunları arasında sıklıkla rastlanılır.[3] Dişi babunlar, asıl eşleri dışında bir veya daha fazla erkekle özel ilişkiler kurarlar ve

1. Smuts, 1992
2. Biocca, 1970.
3. Smuts, 1985.

bu erkekler onları diğer erkeklerin cinsel tacizine karşı korur. Dişiler, kızgınlık dönemine girdiklerinde ilişkiler açısından bu erkekler arasında belirgin bir tercih yaparlar, bu da korunma için seks yapma stratejisinin varlığına işaret etmektedir. Robert Smith şöyle der:

> Asıl eş her zaman karısını ve çocuklarını savunmak için müsait olamaz ve onun yokluğunda bir kadının korunması için başka bir erkekle birlikte olması ona avantaj sağlayabilir... Asıl eşin yokluğu [örneğin ava gitmesi] fazladan bir ilişki için fırsat ve ihtiyaç yaratabilir... Bir erkek, genlerinin öyle ya da böyle dişiyle birleşmesi yoluyla aktarılması ihtimali adına halihazırda evli bir dişinin çocuklarını korumaya meyil gösterebilir.[1]

Eski çağlarda bir sevgili, bir kadının kocasının onu terk etmesi, hastalanması, yaralanması, kısır olduğunun ortaya çıkması veya ölmesi gibi o zamanlar gayet olağan durumlarda o erkeğin yerini alma potansiyeline de sahipti. Örneğin kadının eşi her zamanki gibi avdan dönemeyebilir veya bir savaşta öldürülebilirdi. Erkeğin statüsü zamanla değişebilir; örneğin konumunu kaybeden, yeri gasp edilen ve kaynakları başkasına kalan bir erkekle evli bir kadın, her şeye baştan başlamak zorunda kalmadan hızla onun yerine geçmek isteyen erkeğe yanaşarak kendine fayda sağlayabilirdi. Yeniden hayat kurmak için yeni bir eş bulması gerekse de bu arayışı ertelemek zorunda kalan bir kadın, karşı cinse karşı çekiciliği azalırken bu yeni arayışın getirdiklerine de katlanmak zorunda kalabilirdi. Kadınlar için potansiyel bir yedek eş olarak başka erkeklerin varlığın kendi adlarına fayda sağlar.

1. Smith, 1984, 614.

Eş değiştirme, Minnesota Leech Gölü'ndeki Küçük Pelikan Adası'nda yaşayan çok eşli bir kıyı kuşu olan benekli kum kuşlarında (*actitis macularia*) gözlemlenmiştir. Biyolog Mark Colwell ve Lewis Oring, 4.000 saatlik saha gözlemi sonucunda, başka bir erkekle çiftleşen dişiler için, gelecekte o erkekle kalıcı bir ilişki kurma olasılığının arttığını keşfettiler.[1] Dişiler çiftleşmeyi, erkeğin ulaşılabilirliğini ve uygunluğunu test etmenin bir yolu olarak kullanır. Bununla birlikte, erkek benekli kum kuşları bazen bu eş değiştirme girişimlerine balta vurur. Bazı erkekler fazladan ilişki şansı ararken ana bölgelerinden uzağa gider, böylece dişiler onların halihazırda başkalarıyla çiftleştiklerini algılayamaz. Cinsiyetler arasındaki bu çatışmaya rağmen, gizli ilişkilerin çoğu zaman bağlılık içeren bir ilişkiyle sonuçlanması olgusu, bu ilişkilerin eş değiştirmek için bir araç olarak işlev gördüğünü düşündürebilir.

İnsanlarda günübirlik ilişkilerin eş değiştirme işleviyle bağlantısına dair kimi bulgular çeşitli kaynaklardan gelmektedir. Kadınlar esas ilişkilerinden mutsuz olduklarında başka ilişkilere yönelme eğilimindedirler, oysa evlilikleri açısından gizli ilişkisi olan erkeklerin, bu tür ilişkilerden kaçınan erkeklere kıyasla daha az mutlu olduğu söylenemez.[2] Heidi Greiling ile birlikte yürüttüğümüz ikinci bir çalışmada gördüğümüz kadarıyla kadınlar, mevcut eşini değiştirmeye çalışırken veya eşinden ayrılmayı kolaylaştırmak için bazen gizli ilişkiler yaşayabiliyor.[3]

Rastgele sekste kişiler bazen partnerlerine yüksek statü bahşederler. Bazen sadece geçici bir ilişkiyle de olsa kadınlar, itibar sahibi bir erkekle birlikte olarak statülerini yükseltebilirler. İlişkiler dünyasında itibarlı erkekler genellikle en çok arzu edilesi kadınları seçtikleri için, insanlar o kadının özel biri olması ge-

1. Colwell ve Oring, 1989.
2. Glass ve Wright, 1985.
3. Greiling, 1993; Greiling ve Buss, 2000; ayrıca bkz. Spanier ve Margolis, 1983 ve Terman, 1938.

rektiğini varsayarlar. Kadınlar kalıcı bir eş bulabilecekleri daha yüksek bir sosyal tabakaya bu yolla erişebilirler. Kadınlar ayrıca kendi sosyal çevrelerinde de statülerini yükseltebilir ve potansiyel olarak daha fazla arzuladıkları bir koca adayını kendileri adına güvence altına alabilirler.

Kısa Süreli Seksin Olası Genetik Faydaları

Kadınların rastgele seks yoluyla çocuklarına üstün genler aktarmalarının kolaylaşması da mümkündür. Erkeklerin seks adına fırsatçı eğilimleri göz önüne alındığında ilişkiler dünyası, bir kadının daha yüksek bir tabakadan veya daha iyi genlere sahip bir erkekle ilişki yaşamasını, onunla evlenmesini sağlamaktan çok daha kolay hale getirir. Örneğin bir kadın, daha düşük statülü bir erkekle evlenerek onun kaynaklarını kendi adına güvence altına almaya çalışırken aynı anda daha yüksek statülü bir erkekle günübirlik bir ilişki yaşayarak ondan gelecek genlere erişim sağlayabilir. Biyolog Robin Baker ve Mark Bellis'in bulgularına göre bu ikili strateji, kadınların sıklıkla kocalarından daha yüksek statüye sahip erkeklerle ilişki yaşadıkları Büyük Britanya'da görülmektedir.[1]

Daha iyi genlere yönelim teorisinin bir çeşidine ise "seksi oğul hipotezi" adı verilmiştir.[2] Buna göre kadınlar, yine benzer çekici özelliklere sahip erkek çocukları olacağı için, diğer kadınlara çekici gelen erkeklerle günübirlik seksi tercih ederler. Bu sebeple bir sonraki nesilden kadınlar bu oğlan çocuklarını çekici bulacaklar ve bu erkekler, çoğu kadın tarafından çekici bulunmayan erkeklerle birlikte olan kadınların oğullarından daha fazla ilişki başarısına sahip olacaktır.

1. Symons, 1979; Baker ve Bellis, 1994; ayrıca bkz. Gangestad, 1989; Gangestad ve Simpson, 1990.
2. Fisher, 1958.

Bu teoriye dair bulgular, kadınların uzun vadeli partnerler için daha katı seçim ölçütlerine ilişkin temel istisnaları belirleyen bir çalışmadan gelmektedir. Kadınlar fiziksel çekicilik noktasında günübirlik bir ilişkide kalıcı bir ilişkiye kıyasla daha titizdir.[1] Rastgele sekste fiziksel açıdan çekici partnerler tercih etmek, insanın evrimsel tarihinde kadınların oğullarının seksiliklerinin başarısından yararlandığı görüşüne dair psikolojik bir ipucu sağlayabilir.

İyi genler hipotezinin en güçlü kanıtı, kadınların âdet dönemi sırasındaki değişen tercihlerine ilişkin çalışmalardan gelmektedir. Âdet döngüsü değişimleriyle ilgili yaklaşık üç düzine çalışmanın geniş ölçekli istatistiksel incelemeleri, doğum kontrol hapı kullanmayan kadınların, özellikle bedenleri ve sesler açısından daha erkeksi buldukları erkeklere yönelik güçlü tercihler gösterdiğini ortaya koymaktadır.[2] Bununla birlikte, sadece genetik kalite açısından düşük eşlere sahip kadınlar, iyi genlere sahip olduğuna dair kimi işaretler veren bir erkekle yaşayacağı bir ilişkiden genetik faydalar elde edebilir. Kimi araştırmacılar, diğer hipotezlerin âdet döneminde değişen tercihleri daha iyi açıkladığını iddia ediyor. Örneğin âdet dönemindeki kadınların cinsel dürtüleri daha yüksektir, kendilerini daha seksi ve daha arzu edilir hissedebilirler ve dolayısıyla daha değerli eş adayları olarak gördükleri erkekleri başarılı bir şekilde kendilerine çekebileceklerini düşünebilirler.[3] Önümüzdeki on yılda yapılacak araştırmaların, kısa vadeli cinsel ilişkilere dair bir strateji izleyen kadınların bu açıdan edindikleri genetik yararlarını daha derinlemesine araştıracağına kuşku yoktur.

Bir tür ilişki sistemi, kadınların kısa vadeli ilişkilerine ve

1. Buss ve Schmitt, 1993; Kenrick vd., 1993.
2. Gildersleeve, Haselton ve Fales, 2014.
3. Buss ve Shackelford, 2008.

onlardan elde edilebilecek her türlü faydaya keskin kısıtlamalar getirir ki bu, önceden belirlenen evliliklerdir. Hiçbir zaman kesin olarak bilemesek de antropologlar, insanlığın evrimsel tarihi boyunca birçok kadının evliliklerine kendilerinin karar vermediğine inanmaktadır. Bu inanca dair bir kanıt, insanların evrimleştiği koşullara benzediği varsayılan günümüz kabile kültürlerinde babalar ve diğer akrabalar tarafından karar kılınan evliliklerin yaygınlığıdır.[1] Görücü usulü evlilik uygulaması Hindistan, Kenya ve Orta Doğu gibi dünyanın birçok yerinde hâlâ yaygındır. Bu tür evlilikler, kadınların kısa vadeli ilişkilerin faydalarından yararlanması adına kimi fırsatları kısıtlar. Evliliklerin ebeveynler ve akrabalar tarafından belirlendiği durumlarda bile kadınlar genellikle ebeveynlerini kandırarak, gizli ilişkiler yürüterek, ebeveynlerinin isteklerine karşı çıkarak ve bazen de evden kaçarak cinsel ve evlilik kararları adına bir miktar etkide bulunabilirler. Bu kişisel tercihler, evlilikleri başkaları tarafından belirlenmiş olsa bile, genetik açıdan faydalar da dâhil olmak üzere kısa vadeli birlikteliklerin kadınlara sağladığı faydalar adına bir pencere açar.

Günübirlik Seksin Getirdiği Maliyetler

Tüm cinsel stratejilerin maliyeti vardır ve rastgele seks de bu açıdan bir istisna değildir. Erkekler cinsel yolla bulaşan hastalıklara yakalanma, kadın düşkünü ya da "erkek fahişe" olarak ün kazanma ya da kıskanç bir kocadan zarar görme riskiyle karşı karşıya kalır. Çoğu kültürde cinayetlerin önemli bir kısmı, kıskanç erkeklerin eşlerinin sadakatsizliklerinden şüphelenmesi sebebiyle meydana gelir.[2] Sadakatsiz evli erkekler, eşlerinin misilleme yapma ihtimallerini ve maliyetli boşanmaları göze alır.

1. Symons, 1979.
2. Daly ve Wilson, 1988.

Kısa vadeli ilişkiler adına izlenen cinsel stratejiler ayrıca zaman, enerji ve ekonomik kaynaklar gerektirir.

Kadınlar bazen erkeklerden daha ciddi maliyetlere maruz kalırlar. Erkekler sadakati uzun vadeli bir ilişkiyle ödüllendirmeye yatkın olduğu için kadınlar, günübirlik seks konusunda bir ün yapmaları durumunda arzu edilebilirliklerini yitirme riskiyle karşı karşıya kalırlar. İsveç ve Ache Kızılderilileri gibi ilişkilerin görece daha rahat yaşandığı kültürlerde bile bu açıdan ünlenen kadınların itibarlarının zedelenmesi ihtimali vardır.[1] Sadece kısa vadeli bir cinsel strateji benimseyen bir kadın daha fazla fiziksel ve cinsel istismar riski altındadır. Evli kadınların kocaları tarafından dövülmeye ve hatta tecavüze maruz kalması ihtimalinin yanında, tüm üniversiteli kadınların yüzde 15 veya 20'sinin yaşadığı tecavüz vakalarına ilişkin endişe verici istatistikler, uzun süreli ilişki içinde olmayan kadınların önemli bir risk altına girdiğini ortaya koymaktadır.[2] Potansiyel açıdan tehlikeli erkeklerden kaçınmak için akıllıca uygulanması durumunda ilişki tercihleri, bu riskleri en aza indirebilir.

Rastgele seks yaşayan bekâr kadınlar, bir eşin sağlayacağı faydalar olmaksızın hamile kalma ve çocuk sahibi olma riskiyle karşı karşıyadır. Eski çağlarda bu çocuklar için hastalık, yaralanma ve ölüm riski çok daha yüksek olsa gerekti.[3] Bazı kadınlar, kaynak sağlayan bir erkeğin olmaması durumunda bebeklerini öldürebilir. Örneğin Kanada'da, 1977 ve 1983 yılları arasında doğan bebeklerin yalnızca yüzde 12'sini bekâr kadınlar doğurmuş ancak polise bildirilen 64 bebek cinayetinin yüzde 50'sinden biraz daha fazlasını işlemişlerdi.[4] Bu eğilim, örneğin Afrika'daki Baganda gibi farklı kültürler için de geçerlidir. An-

1. Kim Hill, kişisel iletişim, 17 Mayıs, 1991.
2. Muehlenhard ve Linton, 1987.
3. Hill ve Hurtado, 1996.
4. Daly ve Wilson, 1988.

cak bu çözüm bile kadınların maruz kaldığı diğer önemli maliyetleri ortadan kaldırmaz: dokuz aylık gebelik, itibar ve ilişki fırsatlarının kaybı.

Sadakatsiz evli bir kadın, kocasının ona sağladığı kaynakları geri çekmesi riskini alır. Üreme açısından bakıldığında ise evlilik dışı bir ilişkiyle değerli zamanını boşa harcadığı, üreme açısından gereksiz spermle ulaştığı düşünülebilir.[1] Ayrıca babaları farklı erkekler olduğu için daha zayıf bağlar kurabilecek çocuklar arasındaki kardeş rekabetinin artma riski de vardır. [2]

Kısacası kısa vadeli cinsel ilişkiler her iki cinsiyet için de tehlike arz eder. Fakat aynı zamanda güçlü faydaları olduğu için insanlar, kısa vadeli ilişkilerin maliyetlerinin en aza indirildiği ve faydalarının arttığı koşulları seçmek için psikolojik mekanizmalar geliştirdiler.

Günübirlik Seks için Uygun Koşullar

Çapkın erkekleri ve yalnızca tek eşli olmayı tercih eden diğerlerini herkes bilir. Günübirlik seksten hoşlanan, buna karşı bağlılık olmadan seksi hayal dahi etmeyen kadınları da herkes bilir. İnsanlar, rastgele ilişkiler yaşama eğilimleri açısından farklılık gösterir. İnsanlar bu eğilimlerini farklı zamanlarda ve farklı bağlamlarda da değiştirirler. Cinsel stratejiler açısından bu farklılıklar, bir dizi kişisel, sosyal, kültürel ve ekolojik koşullara bağlıdır.

Çocukluk döneminde kaynak sağlayan bir babanın olması ile kısa vadeli cinsellik arayışı arasında güçlü bir bağlantı vardır. Örneğin Belize'deki Maya ve Paraguay Ache topluluklarında babanın yokluğu, uzun vadeli bir birlikteliği sürdürmek

1. Wilson ve Daly, 1992.
2. Holmes ve Sherman, 1982.

için gereken zaman, enerji ve kaynakları ayırmaya isteksiz olduklarını belirten erkeklerle ilişkilendirilmiştir.[1] Babanın olmadığı evlerde büyüyen çocukların ergenliğe daha erken girmeleri, cinsel ilişkilere daha erken başlamaları ve devamında kısa vadeli ilişkiler adına bir strateji izlemeleri muhtemeldir.[2] Babalarının yokluğu, kadınların erkeklerin güvenilir kaynak sağlayıcılar olmadığı sonucuna varmalarına ve dolayısıyla bir erkeğin sağlayacağı kaynakların sürekliliğini güvence altına almaya çalışmak yerine, kimi faydalar elde etmek için birden fazla erkekle birlikte olduğu kısa vadeli ilişkiler adına bir cinsel strateji izlemesine sebep olabilir.

Cinsel stratejilerde bu etkilerin yönü ve bireysel farklılıklara tam olarak neyin sebep olduğu konusunda kimi bilimsel tartışmalar bulunmaktadır. Babanın eksikliğinden kaynaklanan daha sert veya daha öngörülemeyen bir ortam sebebiyle insanlar kısa vadeli ilişkilere mi yönelir? Yoksa babasız büyüyen babaların çocuklarına aktardığı genler yüzünden mi bu olur? Bir başka olasılık ise babanın yokluğundan ziyade üvey babanın varlığının çocukları cinsel eylemlere daha erken başlamaya teşvik etmesidir. Ayrıca biyolojik babalar, kızların cinsel dürtülerine göre hareket etmelerini engelleyen ve uzun vadeli bir ilişkiler stratejisini teşvik etmeleri açısından daha yoğun bir "bekçilik" yaparlar. Bu alternatifleri incelemek için gelecekte daha fazla araştırma yapılmasına ihtiyaç vardır ancak bireylerin kısa vadeli sekse dair eğilimlerinde belirgin farklılıklar olduğu açıktır.

Günübirlik seks, insanların yaşamlarında hangi gelişim aşamasında olduğuyla da ilişkilidir. Birçok kültürde ergenlerin, ilişkiler açısından ne derece değerli olduklarını anlamak, farklı stratejiler denemek, çekicilik kazanmaya dair becerilerini ge-

1. Waynforth, Hurtado ve Hill, 1998.
2. Ellis vd., 1999; Surbey ve Conohan, 2000.

liştirmek ve kendi tercihlerini netleştirmek için geçici ilişkilere yönelme olasılıkları daha yüksektir. Bu dönemden sonra, bağlılığın olduğu bir ilişkiye veya evliliğe genellikle hazır olurlar. Amazonlardaki Mehinaku gibi kimi kültürlerde evlilik öncesi ergen cinsel deneyimlerinin hoş görülmesi ve hatta teşvik edilmesi olgusu, kısa vadeli birlikteliklerin kişinin hayatında hangi aşamada olduğuyla bağlantısına dair bir ipucu sağlar.[1]

Bağlılık içeren ilişkiler arasındaki geçişler, rastgele seks için ek fırsatlar sunar. Örneğin boşanmadan sonra, kişinin mevcut ilişkiler dünyasındaki değerini yeniden değerlendirmesi çok önemlidir. Evlilikten gelen çocukların varlığı, boşanmış kişilerin arzu edilirliğini genellikle azaltır. Kariyerlerinde daha iyi bir noktada olmanın getirdiği yüksek statü ise tersine, arzu edilebilirliği artırabilir. Tüm bu değişen koşulların bir kişiyi tam olarak nasıl etkilediği, kişinin arzu edilirliğini daha kesin anlamda ölçmesine izin veren kısa ilişkilerle değerlendirilebilir.

Birbirine uygun kadın ve erkeklerin bolluğu veya kıtlığı, kısa vadeli ilişkiler açısından bir başka önemli bağlamdır. Cinsiyetler arasındaki bu oranı, kadınlardan daha fazla sayıda erkeğin ölmesine neden olan savaşlar, erkekleri daha sık etkileyen kavgalar gibi riskli durumlar, kadınlardan yaklaşık yedi kat daha fazla erkeğin ölümüne neden olan kasıtlı cinayetler ve artan yaşla birlikte kadınların erkeklere kıyasla daha az yeniden evlenmesiyle görülen, yaşa göre farklı yeniden evlenme oranları da dâhil olmak üzere birçok unsur etkiler. Kuzey Amerika ve Batı Avrupa'daki birçok koleje ve üniversiteye kadınların erkeklerden daha fazla kaydolması ortaya çıkan modern fenomen, eğitimli insanların ilişki havuzunda cinsiyet oranı adına bir dengesizlik yaratır. Örneğin Austin'deki Texas Üniversitesi'nde, 2016'da öğrencilerin yüzde 54'ü kadın ve yüzde 46'sı erkekti.

1. Frayser, 1985; Gregor, 1985.

Bu çok büyük bir eşitsizlik gibi görünmeyebilir ancak bu durumda kadınlar, erkeklerden yüzde 17 daha fazladır. Çin'deki tek çocuk politikası ise aksine, ebeveynler dişi fetüsleri kürtaj yoluyla aldırmayı tercih ettiğinden bir erkek fazlası yarattı.

Birçok kadın cinsel açıdan açıksa, cinsiyet oranı lehlerineyse ve partnerlerinde çeşitlilik isteklerini daha iyi uygulayabilme imkânları varsa erkekler, kısa vadeli ilişkilere yönelirler. Örneğin Acheler arasında erkekler son derece yoğun ve karmaşık bir ilişki hayatı sürerler çünkü kadınların sayısı erkeklerden yüzde 50 daha fazladır. Kadınlar, evliliğe kaynaklarını sunmaya hazır erkekler açısından bir kıtlık veya erkeklerin evlilikle sağlayacağı çok az fayda varsa, günübirlik ilişkilere yönelirler.[1] Bazı alt kültürlerde, özellikle de yoksulluğun yoğun olduğu bölgelerde erkekler genellikle kadınların kalıcı bir eş için arzuladıkları kaynaklardan yoksundur. Erkeklerin kaynakları olmadığı yerde, kadınların sadece bir erkekle birliktelik yaşamak için daha az sebebi kalır. Benzer şekilde, kadınlar kocalarından ziyade akrabalarından daha fazla kaynak sağlayabiliyorlarsa evlilik dışı cinsel ilişkilere yönelme olasılıkları daha yüksektir.[2] Bu bağlamlardaki kadınlar bazen fırsatçı bir şekilde farklı erkeklerle çiftleşirler ve kendileri ve çocukları için daha büyük faydalar sağlarlar. Pek çok modern üniversite kampüsünde rastgele seks kültürünün yükselişi, kısmen erkeklere kıyasla kadınların daha fazla sayıda olmasının getirdiği cinsiyet oranı dengesizliği ve erkeklere kıyasla kadınların partnerlerinde daha yüksek bir eğitim seviyesi aramasıyla bağlantılıdır.

Yiyeceklerin ortaklaşa paylaşıldığı kültürlerde, kadınlar evlenmeye daha az meyleder ve genellikle geçici seks partnerleri arar. Örneğin Paraguay'daki Acheler, büyük av hayvanlarından

1. Guttentag ve Secord, 1983; Pedersen, 1991.
2. Gaulin ve Schlegel, 1980.

elde edilen yiyecekleri paylaşır. İyi avcılar, kötü avcılardan daha fazla et almaz. Kadınlar, kocaları olup olmadığına ve kocalarının avcılık becerisine bakılmaksızın yiyecekten aynı payı alırlar. Bu sebeple, Ache kadınlarının bir erkekle evli kalması için daha az sebebi vardır ve yaklaşık yüzde 75'i kısa vadeli ilişkileri tercih eder.[1] İsveç'teki sosyalist refah sistemi ise başka bir örnek sunar. Yiyecek ve diğer maddi kaynaklar herkese sağlandığından, kadınlar evlenmeye daha az meyleder. Bunun sonucunda ise birlikte yaşayan İsveçli çiftlerin sadece yarısı evlenmekte ve her iki cinsiyetten kişiler genellikle daha rahat ilişkiler peşinde koşmaktadır.[2]

Erkekler ve kadınlar için farklı olsa da kısa cinsel birlikteliklerı teşvik etmesi muhtemel bir başka unsur ise kişinin potansiyel bir eş adayı olarak arzu edilebilirliğidir. Gelecek vaat eden bir kariyerin ilk aşamasındaki bir erkek, sonradan kariyerinin zirvesine daha yakın olduğu bir noktada uzun vadeli bir ilişki için eş adaylarını kendine daha çok çekebileceğini düşünerek, yalnızca kısa ilişkiler peşinde koşabilir. Mevcut çekiciliği düşük bir kadın, arzu ettiği kalitede bir kocayı kendine çekemeyebileceği için kendi standartlarına uymayan biriyle uzun bir birlikteliğe soyunmaktansa kısa vadeli ilişkilere kaygısızca girişebilir.

Bazı yasal, sosyal ve kültürel yaptırımlar da kısa vadeli birliktelikleri teşvik eder. Örneğin Roma imparatorlarının yüzlerce cariye edinmeye hakkı vardı ve Fas Kralı İsmail İbni Şerif (bkz. Bölüm 3) gibi erkekler, otuz yaşına gelen kadınları haremlerinden çıkarıyorlardı.[3] İspanya'da ve Fransa'da parası yeten erkeklerin metreslerine evlilik sınırlarının ve bağlarının dışında bir anlaşmayla apartman dairesi tutması yaygın bir kültürel gele-

1. Hill ve Kaplan, 1988; Kim Hill, kişisel iletişim, 17 Mayıs, 1991.
2. Posner, 1992.
3. Betzig, 1992

nektir. Bazı izole toplulukların ve komünlerin -özellikle 1960'ların sonu ve 1970'lerin başında yaygınlaşan ve bugün çok eşliliği uygulayanlar arasında mevcut olan yaşam düzeni- ideolojileri, kısa süreli ilişkiler açısından cinsel deneyleri teşvik etmektedir.

Farklı insanlar tarafından izlenen farklı cinsel stratejiler, günübirlik seks ihtimallerini etkiler. Rusya'daki birçok büyük nüfuslu şehirde olduğu gibi çoğu erkek kısa vadeli ilişkiler peşinde koştuğunda, her ne kadar kimi kadınlar ilişkiler dünyasından tamamen uzak durmayı seçse de çok az erkek ilişkide bağlılık göstermeye istekli olduğundan kadınlar günübirlik ilişkiler yaşamak zorunda kalırlar. Evlilikte bir eşin evlilik dışı bir ilişkisi olduğunda, diğeri intikam almak için tetiklenebilir. Günübirlik ilişkiler asla dış dünyadan kopuk ilerlemez. Kişinin hangi yaşta olduğu, partnere biçtiği değerden, cinsiyetler arası orandan, kültürel geleneklerden, yasal yaptırımlardan ve başkalarınca izlenen stratejilerden etkilenir. Bu koşulların tümü, bir kişinin tüm olası seks menüsü içinden günübirlik olanları seçme olasılığını etkiler.

Bir Güç Kaynağı Olarak Günübirlik Seks

Tarihsel olarak ilişkilere dair bilimsel çalışmaların neredeyse hepsi sadece evliliğe odaklanmıştır. Ancak insan anatomisi, fizyolojisi, psikolojisi ve davranışları, günübirlik seks ve ilişkilerle dolu bir geçmişi açığa vurur. Bu tür ilişkilerin erkeklere sağladığı bariz üreme avantajları, bilim insanlarını kadınlar için de sağladığı faydalara karşı kör etmiş olabilir. Böylesi ilişkiler istekli kadınlar içindir. İstekli kadınlar fayda arar veya talep eder.

İnsan doğasının bu tasviri kimileri için rahatsız edici olabilir. Erkeklerin bazen neredeyse tamamen yabancılarla yatağa geçme arzularındaki rahatlıkları, kadınların hoşuna gitmeyebilir. Erkekler, eşlerinin ilişkiler dünyasını taramaya devam ettiği,

diğer erkekleri cesaretlendirdiği, cinsel açıdan erişilebilirliğine dair ipuçları sunduğu, yedekte partner tuttuğu ve bazen de onları aldattığı bilgisi sebebiyle rahatsızlık duyabilir. İnsan doğası endişe verici hale gelebilir.

Ancak başka bir bakış açısından, karmaşık ve farklı ilişki biçimlerine sahip olmamız bize çok daha fazla güç, çok daha fazla esneklik ve kendi kaderimiz üzerinde çok daha fazla kontrol yeteneği sağlar. Geniş bir ilişki menüsünden seçim yaparız ve tek, değişmez bir stratejiye mahkûm değiliz. İlişkilere dair stratejilerimizi, ister cinsiyetler arası oranın dengesiz hale geldiği ister yaşadığımız bir ayrılıktan sonra döndüğümüz bir ortam olsun, koşullarımıza göre uyarlarız. Ayrıca internet flört sitelerinin ve mobil uygulamaların hızlı yükselişi, potansiyel eş havuzunu büyük ölçüde genişleterek, günlük hayatımızda asla karşılaşmayacağımız binlerce potansiyel partnere erişim olanağı sağlamaktadır.

Modern teknoloji ve çağdaş yaşam koşulları, eski çağlardaki insanların maruz kaldığı günübirlik seks maliyetlerinin çoğundan kurtulmalarına da izin veriyor. Örneğin etkili doğum kontrolü, istenmeyen veya zamansız bir hamileliğin getirilerinden kaçınmamızı sağlar. Kent yaşamının görece karmaşası, günübirlik cinsel ilişkiden kaynaklanabilecek itibar zedelenmesi ihtimalini azaltır. Yaşanılan coğrafyanın değişimi, ebeveynlerin çocuklarının ilişki kararları üzerindeki genellikle kısıtlayıcı etkisini azaltır. Devlet güvenlik ağları, kısa vadeli ilişkiler sebebiyle doğan çocukların hayatta kalmaya dair yaşadığı riskleri azaltır. Bu azaltılmış maliyetler, karmaşık ilişki menümüzdeki seçeneklerin daha eksiksiz bir şekilde ifade etmemiz noktasında bizi teşvik eder.

İlişki stratejilerimizin çeşitliliğini topyekûn kabul etmek, tek ve biricik "o" kişiyle mutluluğu bulacağımız inancını zedeleyebilir. Ama aynı zamanda bu bilgi, bize ilişkilerde kendi kaderimizi tasarlamak için eski çağlardaki herhangi bir insanın sahip olduğundan daha fazla güç verir.

5
Birinin İlgisini Çekme

Yüzde ne kadar ifade varsa, kalplerde de bir o kadar değişken ruh halleri vardır. Bin kalbi ele geçirmek için bin farklı araç gerekir.
Ovidius, *The Erotic Poems: The Art of Love*

Bir eş adayında neyi arzuladığımızı bilmek, istediğimizi elde edeceğimizin garantisini vermez. Başarı, arzu ettiğimiz kişinin beklentilerini karşılayacağımıza dair sinyaller vermemize bağlıdır. Örneğin eski çağlardaki kadınlar erkeklerde yüksek statüye değer verdiğinden, erkeklerde statü elde etme ve bunu göstermeye dair güçlü bir itki gelişmiştir. Eski çağlarda erkekler potansiyel eş adaylarında gençliği ve sağlığı arzuladıkları için kadınlar genç ve sağlıklı görünmek üzere güçlü itkiler geliştirmiştir. Bu sebeple, bir eşi cezbetmek için yaşanan rekabet, arzu edilen kişilerce en çok aranan özellikleri geliştirme ve sergileme noktasında rakipleri alt etmekten geçer.

Bu evrimsel döngüde bir cinsiyetin geliştirdiği psikolojik mekanizmalar, diğer cinsiyet tarafından dayatılan adaptasyon sorunlarını çözmek içindir. Başarılı bir balıkçının balığın evrimsel süreci içinde gelişmiş yemek tercihlerine en çok benzeyen yemi kullanması gerekliliği gibi, rekabet sırasında başarılı

olmak isteyenler de karşı cinsin arzularına en çok uyan psikolojik taktikleri kullanır. Erkeklerin ve kadınların değer verdiği özellikler, bir eş adayını cezbetmenin yollarını anlamak için birer anahtardır.

Bununla birlikte, birini cezbetmek sosyal anlamda izole bir ortamda gerçekleşmez. Arzu edilen kişinin dikkatini çekmek için güçlü bir sosyal rekabet ortaya çıkar. Bu sebeple çekicilik noktasında başarı, yalnızca potansiyel bir eş adayının arzularını karşılamaya dair sinyaller vermeye değil, aynı zamanda rakiplerin baştan çıkarıcı sinyallerine engellemeye de bağlıdır. İnsanların bu noktada bir etki yaratmak için geliştirdikleri yöntem olarak rakiplerin birbiriyle sözlü çatışması, hayvanlar âleminde benzersizdir. Küçük düşürme, karalama veya çeşitli imalar yoluyla rakibin itibarını zedelemek, bir eş adayını başarılı bir şekilde cezbetme sürecinin bir parçasıdır.

Çekiciliğe dair taktikler gibi aşağılama yollu taktikler de işe yarar çünkü bu taktikler insanları, kaynaklar veya görünüşler gibi olası eş adaylarındaki belirli değerli niteliklere duyarlı olmaya yatkın hale getiren psikolojik adaptasyonlarda yararlanırlar. Rakibi hırs yoksunu bir erkeğin bir kadınla iletişimi ancak kadının gelecekte kaynak sağlama potansiyeli düşük erkekleri reddetmeye yatkınlığı yoluyla etkili olabilir. Benzer şekilde, rakibini taktiksel olarak "edepsiz" diye aşağılayan bir kadın ancak erkeklerin sadakat noktasında zorluk çıkarabilecek kadınları reddetmeye yatkınlığı durumunda başarı sağlayabilir.

Hem çekiciliğe dair hem de aşağılama yönündeki taktiklerin başarısı, arzulanan kişinin kısa mı yoksa uzun vadeli bir eş mi arandığına bağlı olarak değişir. Rakibinin birçok erkekle yattığını gelişigüzel bir şekilde söyleyerek onun aşağılayan bir kadını düşünün. Erkek evlenebileceği bir eş arıyorsa, bu taktik oldukça etkilidir çünkü erkekler potansiyel bir eş adayının

çok fazla kişiyle yatmış olmasından hoşlanmazlar. Bununla birlikte erkek günübirlik seks arıyorsa, kadının taktiği muhtemelen geri teper çünkü kolay seks peşinde koşan çoğu erkek, bir kadının geçmişte birçok ilişki yaşamış olmasından rahatsız olmaz. Benzer şekilde cinselliğin alenen sergilenmesi, kadınlar adına kısa vadeli ilişkiler için etkili olsa da uzun vadede etkisiz taktiklerdir; bu tür gösteriler erkeklerin cinsel anlamda ilgisini çeker ancak onları kaynaklarını paylaşmaya yapmaya veya bağlılık göstermeye yönlendirmez. Kısacası çekiciliğin göstereceği etki, ilişkinin zamansal bağlamına önemli ölçüde bağlıdır. Erkekler ve kadınlar, çekiciliğe dair tekniklerini aradıkları ilişkinin uzunluğuna göre uyarlarlar.

Cinsellik alanındaki oyun kuralları, evlilik dünyasından önemli ölçüde farklıdır. Uzun vadeli ilişkilerde hem erkekler hem de kadınlar uzun bir sevgililik dönemini tercih eder ki bu, her bir kişinin sahip olduklarının niteliğini, büyüklüğünü ve getirdikleri maliyetleri değerlendirmeyi sağlayan bir süreçtir. Yaşam koşulları veya kaynaklara dair bir abartı varsa ayyuka olur. Önceki eşlere ne denli bağlı kalındığı öğrenilir. Eski eşlerden çocuklar ortaya çıkar. Bu uzun süreli değerlendirme süreci aynı zamanda her iki bireyin de uzun bir ilişki için gereken karşılıklı uyumluluğun ne ölçüde olduğunun değerlendirilmesine olanak tanır.

Günübirlik ilişkiler ise bu değerlendirmenin önüne geçer ve aldatma fırsatlarını önemli ölçüde artırır. İtibar, statü ve gelire dair abartılar bu noktada fark yaratmayabilir. Kişilerin öncelik verdiği bağlılık ilişkileri gizli kalır. İtibarı zedeleyebilecek bilgiler çok geç ortaya çıkar. Kısacası günübirlik ilişkiler, manipülasyon ve aldatmanın dikkatsiz kişileri herhangi bir adımında tökezletebilecek kayalık bir arazidir. Bu sorunu daha da karmaşık hale getirme noktasında kandırmacalar, genellikle en önem-

li noktalarda ortaya çıkar: kadınlar için bu statü, kaynaklar ve bağlılık, erkekler için görünüm ve cinsel sadakat ve her iki birey içinse kişilik özellikleridir.

Günübirlik için verilen savaşa her iki cinsiyet de katılır ancak bu noktada eşit değillerdir. Erkeklerin kadınlardan daha fazla günübirlik ilişki araması, erkekler için bir engel oluşturur çünkü bu açıdan istekli kadın sayısı daha azdır. Bu sebeple kadınlar, kısa ilişkilerde evlilik arayışına göre daha fazla kontrollü olma eğilimindedir. Her çekici ve cinsel açıdan istekli kadın için, genellikle onunla seks yapmayı kabul edecek düzinelerce erkek vardır. Kadınlar çok daha seçici olabilir çünkü aralarından seçim yapabilecekleri çok fazla seçenek vardır. Bağlılık içeren ilişkilerde ise bu seçicilik düzeyi, tam tersine yalnızca çok arzulanan kadınların sahip olabileceği bir lükstür.

Bağlılık içeren veya günübirlik bir ilişki için birinin ilgisini çekmek, kişinin kendini sergilemesini gerektirir. Dokumacı kuşların yuvalarını ve akrep sineklerinin evlilik hediyelerini sergilemesi gibi, erkekler ve kadınlar da ilişkiler için sahip olduklarının tanıtımını yapmalıdır. Erkeklerin ve kadınların arzuları farklı olduğundan, sergiledikleri nitelikler de farklı olmalıdır.

Cömertlik ve Kaynakların Sergilenmesi

Erkeklerin kaynak biriktirmek ve sergilemek için evrimsel olarak geliştirdiği stratejiler, hayvanlar âleminin büyük kısmında görülür. Örneğin bir koridor kuşu [*roadrunner*], bir fareyi ya da yavru fareyi yakalar, onu şoka sokacak ya da öldürecek şekilde hırpalar ve dişiye bunu bir sonraki öğünü olarak ama aslında tam olarak önüne koymadan sunar.[1] Aksine erkek, yemeği sesler çıkarıp kuyruğunu sallarken dişiden uzak tutar. Ancak kuşlar çiftleş-

1. Kevles, 1986.

tikten sonra, erkek hediyesini henüz yeni döllediği yumurtaları beslemek için kullanacak dişiye verir. Bu besin kaynağını sunamayan erkekler, dişileri cezbetme çabasında başarısız olurlar.

Erkekler de kadınları cezbetmek için kaynaklarını sergilemek için büyük çaba harcarlar. Laboratuvarım tarafından yürütülen eşlerde çekicilik üzerine yapılan çalışmalar, erkeklerin ve kadınların birini kendine çekmek için kullandıkları düzinelerce taktiği belirledi. Berkeley'deki California Üniversitesi'nden, Harvard Üniversitesi'nden ve Michigan Üniversitesi'nden birkaç yüz öğrenciden, başkalarında gözlemledikleri veya kendilerinin uyguladıkları tüm taktikleri açıklamalarını istedik. Başarıları hakkında övünmek, işteki öneminden bahsetmek, başkalarının sorunlarına sempati göstermek, görsel temas başlatmak ve seksi kıyafetler giymek bun taktiklerden bazılarıydı. Dört araştırmacıdan oluşan bir ekip, 100'den fazla eylemden oluşan daha büyük bir grup taktiği nispeten farklı 28 kategoriye indirdi. Örneğin "atletik hünerler sergilemek" kategorisi, ağırlık çalışmak, sıkışmış kavanozları açarak birini etkilemek ve atletik başarılardan bahsetmek gibi eylemleri içeriyordu. Daha sonra 100 yetişkin evli çift ve 200 bekâr üniversite öğrencisi, her bir taktiğin, birini cezbetmede ne kadar etkili olduğunu, günübirlik veya uzun süreli ilişkilerde kullanıldığında daha etkili olup olmadığını ve ne sıklıkta kendilerinin, yakın arkadaşlarının veya eşlerinin bunları kullandığını değerlendirdi.[1]

Erkeklerin kullandığı tekniklerden biri, maddi kaynaklarını sergilemektir: yüksek bir kazanca sahip olduğunu göstermek, çok para harcamak, pahalı bir araba kullanmak, kadınlara işlerinde ne kadar önemli bir noktada olduklarını söylemek ve başarılarını ustaca sergilemek. Erkeklerin kullandığı bir diğer teknik ise kadınları, örneğin kariyer beklentileri veya iş yerindeki

1. Buss, 1988a; Schmitt ve Buss, 1996.

itibarlarını abartarak kaynakları açısından kandırmaktır. Erkek koridor kuşunun avını sunması gibi, erkekler de kadınlara birincil bir çekim yaratma yöntemi olarak kaynaklarını sunar.

Erkekler ayrıca rakiplerinin kaynaklarını da aşağılar. Bu açıdan yaygın davranışlar, bir rakip hakkında yanlış söylentiler yaymak, rakibinin görünüşüyle dalga geçmek, rakibinin başarılarıyla alay etmek ve kadınlara rakibinin cinsel yolla bulaşan bir hastalığı olduğunu söylemektir. Tüm bu eylemler, araştırma ekibimiz tarafından sınıflandırılan 28 kategoriden birine girer. Örneğin "rakibinin zekâsını küçümseme" kategorisi, rakibi aptal gibi göstermeyi, diğerlerine rakibin aptal ve "aklı havada" bir insan olduğunu söylemeyi içerir.

Erkekler ayrıca rakiplerinin kaynak potansiyelini aşağılayarak da diğer erkeklerin taktiklerine karşı koyar. Erkekler kadınlara genellikle rakiplerinin paralarının olmadığını, hırs sahibi olmadığını veya ucuz araba kullandıklarını söyler. Kadınların rakiplerinin kaynaklarını aşağılama olasılığı çok daha düşüktür; bunu yapsalar bile taktikleri erkeklerinkine kıyasla daha az etkilidir.[1]

Zamanlama, farklı kaynak sergileme biçimlerinin etkisini belirlemede önemli bir rol oynar. İlk buluşmada bir kadına hediye almak veya onu pahalı bir restorana götürmek gibi anlık zenginlik gösterileri, uzun vadeli ilişki adaylarından ziyade günübirlik ilişki partnerlerini cezbetmede daha etkilidir. Kaynakları paylaşma fırsatlarının sınırlı olduğu barlarda, erkekler sıklıkla potansiyel seks partnerleriyle onlara içki ısmarlamayı teklif ederek temasa geçerler.[2]

Kaynaklar açısından cömertlik hem günübirlik hem de uzun vadeli ilişkiler adına adayları kendine çekmede hayati bir öne-

1. Buss ve Dedden, 1990
2. Cloyd, 1976.

me sahiptir. Örneğin bir garsona büyük bir bahşiş bırakmak, yalnızca sahip olunan serveti değil, aynı zamanda onu paylaşma konusundaki istekliliği de gösterir. Bir araştırma, kadınlar tarafından gözlemlenen erkeklerin hayır işlerine daha fazla katkıda bulunduğunu ancak erkekler tarafından gözlemlendiklerinde katkılarının azaldığını bulguladı.[1] Kadınların hayır işlerine katkıları ise aksine, farklı gözlemcilerin yanında değişim göstermedi. Kadınlar tüm olası ilişki durumlarında cimrilik belirtilerinden hoşlanmadığı için, erkekler kaynakları açısından cömertlik göstererek kendilerine fayda sağlar.[2]

Üniversitede çalışkan bir öğrenci olmak veya bir kadına iddialı hedeflerinden bahsederek kaynaklara sahip olacağına dair potansiyelini göstermek, günübirlik ilişkilere kıyasla uzun vadeli eş adaylarını kendine çekmek için daha etkilidir. Aşağılama taktikleri ise zamanlamanın önemini ortaya koymaktadır. Bir rakibin finansal potansiyelinin düşük olduğunu hissettirmek, uzun vadeli ilişkiler açısından en etkili taktiktir. Bir kadına rakibinin mesleğinde başarısız olacağını veya hırsı olmadığını söylemek, kararlı bir ilişkinin başlangıcı için oldukça etkilidir ancak günübirlik ilişkiler için rekabet söz konusuyken nispeten etkisizdir. Bu bulgular, kadınların iki bağlamda da arzuladıkları aynı beklentilerle mükemmel bir şekilde örtüşüyor ki bunlar, kısa vadeli ilişkiler anlık, kalıcı ilişkilerde ise gelecekte sağlanacak kaynaklardır.

Pahalı giysiler giymek her iki bağlamda da eşit derecede işe yarar. Farklı erkeklerin fotoğraflarına bakan kadınlar için üç parçalı takım elbise, spor ceket ve özel kot pantolon gibi pahalı giysiler giyen erkekler, kolsuz bluz ve tişört gibi ucuz giysiler

1. Iredale, Van Vugt ve Dunbar, 2008.
2. Buss ve Schmitt, 1993.

giyen erkeklere kıyasla daha çekici gelmektedir.[1] Bir erkeği evlilik mi ya da günübirlik ilişki adayı mı olarak değerlendireceği noktasında kadınlar için bu, belki de pahalı kıyafetlerin hem anlık kaynakları hem de gelecekteki kaynak potansiyelini işaret etmesi sebebiyle etkilidir. Antropolog John Marshall Townsend ve Gary Levy, kadınları cezbetmede giyimin pahasının ve statüsünün etkisinin, oturup bir erkekle kahve içmekten evliliğe kadar her türlü ilişki ve görüşme biçimindeki gücünün altını çizerler.[2] Üstünde önce Burger King üniforması, mavi beyzbol şapka ve polo tipi gömlek, sonraysa kravat, beyaz gömlek, lacivert ceket olan ve Rolex saat takan bir erkeğin iki ayrı fotoğrafına dayanarak kadınlar, düşük statüye işaret eden kıyafet giyen erkeklerle flört etmeye, seks yapmaya veya evliliğe hiç açık olmadıklarını ancak yüksek statüye işaret eden kıyafetler giyen erkeklerle tüm bu ilişki biçimlerini düşünmeye hazır olduklarını belirttiler.

Kaynakların cazibe açısından önemi Batı kültürleriyle sınırlı değildir. Doğu Bolivya'daki Sirionólar arasından bir erkek, gerçekten başarısız bir avcıydı. Statü kaybına uğradı ve birkaç karısını daha iyi avcılar olan erkeklere kaptırdı. Antropolog A. R. Holmberg bu adamla avlanmaya başladı, başkalarına onun öldürdüğü söylenen bir av verdi ve ona av tüfeğiyle nasıl avlanacağını öğretti. Devamında ise adam artan avcılık hünerlerinin bir sonucu olarak, "en yüksek statünün tadını çıkarmaya başladı, birkaç yeni seks partneri edindi ve aşağılanmak bir yana başkalarına hakaret eder oldu".[3]

Kaynakları paylaşmanın gücü yeni görülen bir gelişme değildir. Ovidius 2000 yıl önce tam olarak aynı fenomeni göz-

1. Hill, Nocks ve Gardner, 1987.
2. Townsend ve Levy, 1990.
3. Holmberg, 1950, 58.

lemleyerek, insanlığın yazılı tarihinde uzun süredir görülen bu taktiğin doğasına işaret eder: "Kızlar bir şiiri över ancak pahalı hediyelerin peşinden gider. Okuma yazma bilmeyen herhangi bir serseri, zengin olması durumunda onların dikkatini çekebilir. Günümüz gerçekten de Altın Çağ'dır: Altın onuru satın alır, altın sevgiyi getirir."[1] Bizler de hâlâ bu altın çağda yaşıyoruz.

Bağlılığı Göstermek

Sevgiye, bağlılığa ve adanmışlığa dair belirtiler sergilemek, bir kadının ilgisini çekmek adına güçlü eylemlerdir. Bir erkeğin zamanını, enerjisini ve gücünü uzun vadede kadına yönlendirmeye istekli olduğunu gösterir. Sahte bir bağlılık göstermek zor ve maliyetlidir çünkü bağlılık zaman içinde tekrarlanan sinyallerle ölçülür. Sadece günübirlik seksle ilgilenen erkeklerin bu kadar çaba harcaması pek olası değildir. Bağlılığa dair verilen sinyallerin güvenilirliği, onu kadınları cezbetmek için özellikle etkili bir teknik haline getirir.

Eş adaylarını kendine çekmek üzerine yapılan çalışmalar, uzun vadeli ilişkiler dünyasında bağlılık göstermenin gücünü doğrulamaktadır. Birlikte yaşamayı veya evliliği konuşmak, bir erkeğin kadını sosyal ve aile hayatına dâhil etmek, kaynaklarını ona adamak ve belki de ondan çocuk sahibi olmak istediğini gösterir. Karşı taraf için din değiştirmeyi teklif etmek, onun ihtiyaçlarını karşılamaya dair istekliliği gösterir. Sorunları için derin bir endişe göstermek, duygusal desteği ve ihtiyaç anında yanında olacağına dair güveni gösterir. Araştırdığımız 100 yeni evli kadın, kocalarının sevgililik dönemi sırasında bu sinyalleri verdiklerini ve kullanıldıklarında oldukça etkili olduklarını doğruladıklarını bildirdi.

1. Ovidius, 1982, 199.

Bağlılığa dair güçlü bir işaret, bir erkeğin flört açısından ısrarıdır. Bir kadınla çok zaman geçirmek, onu sık sık görmek, uzun bir süre onunla çıkmak, onu sık sık telefonla aramak, sık sık mesaj atmak veya e-posta göndermek bu açıdan örnek gösterilebilir. Bu taktikler, 7 puanlık bir ölçekte ortalama 5,48 bir dereceyle uzun vadeli eş adaylarını cezbetmede oldukça etkilidir ancak seks partnerlerini cezbetmede ise yalnızca orta derecede (4,54) etkilidir. Ayrıca flörtteki ısrarlılık, bir erkek için bir kadından daha etkili olduğunu kanıtlar çünkü bu, erkeğin rastgele seksten daha fazlasına ilgi duyduğunu gösterir.

Flört etmedeki ısrarın etkisi, yeni evli birinin anlattığı bir hikâyeden anlaşılabilir: "Başlangıçta John ile hiç ilgilenmiyordum. Onun biraz saftirik olduğunu düşündüm, bu yüzden onu geri çevirmeye devam ettim. Ama beni aramaya, benimle denk gelmek için ayarlamalar yaparak işimde yanıma gelmeye devam etti. Sonunda sırf yakamdan düşsün diye onunla çıkmayı kabul ettim. Bir buluşma diğerine yol açtı ve altı ay sonra evlendik."

Bu ısrarcılık, Alman bir üniversite profesörü için de işe yaramıştı. Polonya'daki bir konferanstan trenle Almanya'ya dönerken, kendisinden on iki yaş küçük, çekici bir doktorla konuşmaya başladı. Birbirlerine olan ilgileri arttıkça konuşma da canlandı. Doktor Almanya'ya değil, Amsterdam'a gidiyordu ve çok geçmeden tren değiştirmek zorunda olduğu istasyona vardılar. Doktor, profesöre veda etse de adam, doktorun bavulunu taşımasına yardım etmekte ısrar etti ve bavulu istasyona taşıdı. Treni istasyondan ayrılırken profesör fırsatı değerlendiremediği için kendine kızdı. Eyleme geçmeye karar verdi. Bir sonraki istasyonda indi ve doktoru bıraktığı istasyona giden başka bir trene bindi. İstasyonu ise boşuna aradı, kadından hiçbir iz yoktu. Yaya halde istasyonu çevreleyen tüm mağaza ve dükkânları aradı. Şansı yaver gitmedi. Sonunda istasyona geri döndü ve ka-

dının bavullarını bıraktığı yerin önüne oturdu. Kadın sonunda oraya döndüğünde, profesörü gördüğüne şaşırdı ve kendisini takip etme konusundaki ısrarından etkilendi. Bir yıl sonra, Almanya'da onunla evlenmek için memleketi Polonya'dan ayrıldı. Azmi olmasaydı, profesör kadını geri dönüşü olmayan bir şekilde kaybedecekti. Israrcılık işe yarar.

Bağlılığı da işaret eden nezaket, başarılı çekim tekniklerinde belirgin bir şekilde yer alır. Kadının sorunlarına anlayış gösteren, ihtiyaçlarına duyarlı, şefkatli davranan ve faydalı eylemlerde bulunan erkekler, uzun vadeli ilişkiler adına kadınları cezbetmeyi başarır. Nezaket işe yarar çünkü erkeğin kadını önemsediğini, iyi ve kötü zamanında yanında olacağını ve kaynaklarını ona yönlendireceğini gösterir. Tamamen cinsel bir ilgiden ziyade uzun vadeli romantik bir ilişkiye dair arzuya işaret eder.

Nezaket göstermenin bir başka taktiği de çocuklara şefkat göstermektir. Bir çalışmada, kadınlar aynı erkeğin tek başına ayakta durduğu, bir bebekle olumlu etkileşimde bulunduğu ve sıkıntı içindeki bir bebeği görmezden geldiği üç farklı durumdaki fotoğraflarını gördü.[1] Kadınlar için erkek en çok, bebeğe sıcak davrandığında çekiciydi, oysa sıkıntı içindeki bebeği görmezden geldiği fotoğrafı oldukça itici buldular. Buna karşın tek başına duran, bir bebeğe karşı olumlu duygular gösteren ve sıkıntı içindeki bir bebeği görmezden gelen bir kadının benzer fotoğraflarına bakan erkekler için kadının çekiciliği, tüm bu bağlamlarda aynı kaldı. Küçüklere ilgi göstermek, görünüşe göre esasen erkekler için etkili olan ve çocuklara bağlanma ve onlara bakma eğilimini işaret etmesiyle işe yarayan bir çekim taktiğidir. Sevimli bir köpek yavrusuna veya yavru kediye karşı sıcaklık göstermek de benzer etkilere yol açabilir.

Erkekler ayrıca bağlılıklarını sadakat ve vefa göstererek de

1. La Cerra, Cosmides ve Tooby, 1993.

sergileyebilirler. Tersine, günübirlik seks belirtileri, erkeğin tamamen cinsel temelli bir ilişki stratejisi izlediğini gösterir. Kısa vadeli ilişki arayanlar, ilgilerini ve kaynaklarını genellikle birkaç kadın arasında paylaştırır. Erkeklerin bir kadını cezbetmesinin 130 olası yolu arasından kadınlar, vefayı ikinci en etkili eylem olarak görmektedir, bu ise kadının sorunlarına karşı anlayış sergilemenin sadece bir biçimidir.

Sadakat bağlılığı işaret ettiğinden, bir rakibi karalamak için etkili bir taktik, rakibin cinsel niyetlerini sorgulamaktan geçer. Örneğin bir kadına rakibinin sadece rastgele seks arayışında olduğu söylendiğinde rakibin önüne geçilebilir. Benzer şekilde bir rakibin kadınları aldattığını ve sadece bir kadına sadık kalamayacağını söylemek, o adamın uzun vadeli ilişkiler açısından çekiciliğini azaltmada oldukça etkilidir.[1]

Sevgi gösterileri, başka bir bağlılık işareti sağlar. Bir erkek, bir kadını onun için özel şeyler yaparak, ona sevgi dolu bir bağlılık göstererek ve "seni seviyorum" diyerek cezbedebilir. Erkekler ve kadınlar bu eylemleri, bir kadını bağlılık üzerinde kendine çekmek için kullanılan tüm taktikler arasından ilk yüzde 10'luk dilim içinde değerlendirmektedir. Sevgi gösterileri, uzun vadeli ilişkilere dair niyetlere ilişkin ipuçları taşır.

Bağlılık sinyalleri, uzun süreli ilişkiler adına adayları cezbetmede oldukça etkili olsa da bir bağlılık yanılsaması yaratmak, bir kadını cezbetmede ve baştan çıkarmada da etkili olabilir. Günübirlik ilişkiler arayan erkekler, kadınların kalıcı ilişkiler için arzu ettiklerini taklit ederek rekabet edebilir. Bu taktik, müstakbel kocalarını değerlendirmek için günübirlik sekse başvuran kadınlarda özellikle etkilidir. Kadınlar, ideallerini uzun vadeli bir ilişki üzerinden somutlaştıran erkeklere kısa vadeli bir birliktelik için bile daha açık hale gelir.

1. Schmitt ve Buss, 1996.

Bazı erkekler kadınları gündelik seks partneri olarak elde etmek için bu taktikten yararlanır. Psikolog William Tooke ve Lori Camire, bir üniversite üzerinde istismar edici ve aldatıcı çekim taktikleri üzerinde çalıştılar.[1] Kadın ve erkeklerin, birinin ilgisini çekmeye çalışırken başvurduğu aldatmacaların seksen sekiz yolundan oluşan bir liste hazırladılar. Katılımcılar, karşı cinsiyeti kariyer beklentileri konusunda yanılttıklarını, karşı cinsten üyelerin yanında yürürken kendilerini dizginlediklerini, gerçekte olduklarından daha güvenilir ve düşünceli göründüklerini ve seks gerçekten düşüncelerinde büyük yer kaplarken sanki ilgisizlermiş davrandıklarını bildirdiler.

Bekâr barlarında yapılan bir çalışma da benzer sonuçlar verdi. Dört araştırmacı, Michigan'da Washtenaw County'deki bekâr barlarında oturarak kişi başı yaklaşık 100 saat harcadılar ve tanık oldukları her türden çekim taktiğini yazdılar. Bu süreç boyunca, baştan çıkarıcı bir şekilde pipet emmek, birine içki ısmarlamayı teklif etmek, göğsünü dışarı çıkarmak ve birinin vücuduna bakmak gibi 109 farklı çekim taktiği gözlemlediler. Daha sonra 100 üniversite öğrencisinden oluşan farklı bir denek grubu, bu taktiklerin karşı cinsten biri tarafından kullanılması durumunda onları cezbetme noktasında olası etkileri açısından değerlendirdi. Kadınlar, kendilerini cezbetmek için en etkili taktiklerin iyi huyluluk, yardım teklifi ve özenli davranışlar olduğunu belirttiler.[2] Kadınların bir kocadan ne istediğini nezaket ve içtenlikle taklit etmek, kadınları kısa cinsel ilişkiler adına cezbetmek için de etkili bir tekniktir.

Kandırmacalar üzerine yapılan çalışmalar, erkeklerin kadınları niyetleri açısından kandırmak için çeşitli taktikler kullandıklarını bulguladı. Erkekler, gerçekten ilgi duymasalar da bir

1. Tooke ve Camire, 1991.
2. Buss, hazırlık aşamasında, d.

ilişkiye başlamakla ilgileniyormuş, gerçekten umursamadıkları halde bir kadını umursuyormuş gibi davranabilirler. Çoğu erkek, kararlılık belirtileri göstermenin kısa süreli cinsel ilişki adına çekim için etkili bir taktik olduğunun tamamen farkındadır ve bu yolla kadınları kandırmaya başvururlar. Tinder, Hinge ve diğer flört uygulamalarını kullanan erkekler, asıl ilgi alanları çok sayıda kısa vadeli cinsel ilişki yaşamak olsa da kalıcı bir ilişkiye açıkmış gibi davrandıklarını itiraf etmektedirler. Geçen yıl flört uygulamaları aracılığıyla otuz ya da kırk kadınla görüştüğünü tahmin eden bir erkek, bu kadınları kazanmak için "Erkek arkadaş olabilecek bir adam gibi davranıyorum," diye itiraf etti, "ama sonradan onları daha fazla *umursamamı* istemeye başlıyorlar... bense umursamıyorum."[1]

Biyolog Lynn Margulis şöyle diyor: "Algılayabilen herhangi bir hayvan kandırılabilir." Biyolog Robert Trivers, tekniğin nasıl çalıştığını anlatırken, "Kandırmak, gerçeği taklit etmekten ibarettir," diyor. "[Bu,] doğru bilgiyi iletmek için zaten var olan sistemin maruz kaldığı bir parazittir." Kadınlar ne zaman ilişkiye yatırım yapacak bir erkek arasa, kimi erkekler yatırım yapma konusundaki isteklilikleri konusunda onları kandırırlar. Bazı erkek böcekler dişilere yiyecek sunar ancak ilişkiler tamamlandıktan sonra yiyeceği geri alır.[2] Sonraysa aynı yiyeceği başka bir dişiyle flört etmek için kullanırlar. Kadınlar içinse bu strateji, kandırmacayı tespit etme, samimiyetsizliği fark etme ve yapılan numaraları yakalama gibi kimi gereklilikler ortaya çıkarır. Bu soruna çözümlerden biri ise dürüstlüğe değer vermektir.

Dürüstlüğünü sergilemek aslında bir erkeğin uzun vadeli bir ilişki elde etmek için kullanabileceği güçlü bir taktiktir. Bu taktik, erkeğin sadece geçici bir seks partneri aramadığına işa-

1. Nancy Jo Sales, "Tinder ve the Dawning of the 'Dating Apocalypse,'" *Vanity Fair,* August 6, 2015, www.vanityfair.com/culture/2015/08/tinder-hook-up-culture-end-of-dating.
2. Margulis ve Sagan 1991, 103; Trivers, 1985, 395; Thornhill and Alcock, 1983.

ret eder. Bir kadını cezbetmek için belirlenen 130 taktikten en önemlilerinden üçü açıklık ve dürüstlükten geçer: kadına karşı dürüst davranmak, duygularını ona doğrudan ve açık bir şekilde iletmek ve kişinin sadece kendisi olması. Tüm bu taktikler, erkeklerin kullanabileceği tüm çekim taktikleri arasında en etkili yüzde 10'luk dilim arasında yer alıyor.

Erkeklerin kısa ve uzun vadeli ilişkilerden oluşan ikili cinsel stratejisinin kadınlara tarih boyunca dayattığı adaptasyon sorunu sebebiyle, kadınlar için bir erkeğin gerçek özelliklerini ve niyetlerini değerlendirmek adına açık bir pencere sağlayan taktikler oldukça çekicidir. Sahtekârlığa dair sinyaller, bu özellikleri ve niyetleri gizlediğinden bu tür bir değerlendirme penceresini bulanık ya da mat hale getirir.

Kararlılığa dair işaretler etkiliyse, kaynakların halihazırda başka birine tahsis edildiğine dair ipuçları kişinin çekiciliğini zayıflatır. Kısa süreli ilişkilere yönelik bir uygulama olarak kabul edilen Tinder uygulamasındaki erkeklerin yaklaşık yüzde 30'u evli. Bekâr barlarına giden erkeklerin çoğu evli veya düzenli ilişkilere sahip. Bazılarının kaynaklarının büyük kısmını yöneten çocukları var. Bu erkeklerin dediğine göre barlara girmeden önce alyanslarını çıkarmaktalar. Erkeklerin bekâr barlarında yoğun bir şekilde incelenmesinden sonra araştırmacıların bulguları şu yöndeydi: "12 kişi evli olduklarını itiraf etti... Diğerlerinin, bazen günlük yaşam tarzları hakkında çeşitli bilgileri gizemli bir şekilde saklamalarıyla bağlantılı olarak, tanımlanamayan nitelikler sebebiyle evli olduklarından şüphelendik."[1] Erkeğin evli olması kadınları cezbetme girişimlerini açıkça engellediği için, evliliklerini gizlemeyi beceremeyen erkekler için bu durum bir dezavantaj haline gelir.

Üniversite öğrencileri, halihazırda bağlılık içeren bir ilişkiye dair bilginin, bir erkeğin bir kadını cezbetme çabalarını en-

1. Allon ve Fishel, 1979, 150.

gellediğini doğrulamaktadır. Gerçekten de erkeklerin rakibini kadınlar için daha az çekici kılmak adına uygulayabilecekleri seksen üç taktikten en etkilisinin, rakibinin ciddi bir ilişkisi olduğunu söylemek olduğu görülmüştür.

Bağlılığa dair işaretler, erkeklerin kadınları cezbetmesine yardımcı olur çünkü bu, uzun vadeli bir ilişki adına bir strateji izlediklerinin işaretidir. Bu tür işaretler, erkeğin kaynaklarını yalnızca bir kadına yönlendirileceğini hissettirir.

Fiziksel Becerileri Ortaya Koyma

Modern zamanlarda erkekler, kadınları cezbetmek için taktiksel cephanelerinin bir parçası olarak fiziksel ve atletik becerilerini sergilerler. Hem yeni evli hem de üniversite mezunu çiftler, erkeklerin kur yapma taktiklerinin bir parçası olarak fiziksel güçlerini kadınlara kıyasla yaklaşık iki kat, atletik becerilerini ise kadınlara kıyasla yaklaşık yüzde 50 daha sık sergilediklerini bildirmektedir. Ayrıca erkekler tarafından kullanılan güç ve atletizm işaretlerinin, kadınları kendilerine çekmek için önemli ölçüde daha etkili olduğu düşünülmektedir. Kaslarını esnetmek, spor yapmak, atletik becerilerinden bahsetmek ve ağırlık kaldırmak, erkeklerin çekim taktiklerinde kendilerini daha belirgin gösterir. Üniversite öğrencilerinin aşağılama taktiklerine ilişkin değerlendirmeleri, fiziksel ve atletik becerileri sergilemenin, günübirlik seks partnerlerini cezbetmede kararlı bir ilişki adayını cezbetmeye kıyasla çok daha etkili olduğunu ortaya koymaktadır. Belki de bu yüzden erkeklerin, eHarmony veya OKCupid gibi daha ciddi ilişki sitelerine kıyasla Tinder gibi sitelerde şişkin kaslarını ve V şeklindeki üst gövdelerini ortaya koyan fotoğraflarını yükleme olasılıkları daha yüksektir. Günübirlik ilişki bağlamlarda ciddi ilişki ihtimallerine kıyasla daha büyük etki gösteren aşağılama taktikleri, bir rakibin gücünü ve atletik becerisini küçümsemeyi içerir. Bir rakibin fizik-

sel açıdan zayıf olduğundan bahsetmek, sporda bir rakibi geride bırakmak ve fiziksel olarak domine etmek, uzun vadeli ilişki ihtimallerine kıyasla kısa vadeli ilişkiler adına daha etkili taktiklerdir. Bu araştırmalar, erkek sporcuların, özellikle de yıldız oyuncuların, kadınları günübirlik ilişkiler için cezbetmekte başarılı olduklarına dair yaygın gözlemi desteklemektedir.

Yanomamö topluluğu arasında bir erkeğin statüsü, göğüs göğse çarpışmalar, baltalı dövüşler, komşu köylere karşı mücadele ve fiziksel olarak rakiplerini yenmeyi içeren fiziksel başarılarla büyük ölçüde belirlenir. Fiziksel beceriyle kazanılan statü, daha fazla cinsel erişim anlamına gelir ki bu da tarih boyunca daha büyük bir üreme başarısı için kilit bir yol olmuştur. Gerçekten de diğer erkekleri öldürerek becerilerini sergileyen (*unokai*) erkeklerin, aynı yaşta *unokai* olmayan erkeklere kıyasla daha fazla karısı ve çocuğu vardır.[1] Kısacası fiziksel ve atletik gösteriler hem geleneksel hem de modern toplumlarda her zaman güçlü çekim taktikleri olmuştur.

Gösteriş ve Özgüven Sergileme

Erkeksi bir özgüvenin sergilenmesinin, ciddi bir ilişki isteyen eş adaylarını cezbetmek isteyen erkekler için etkisi bilinmektedir ancak kısa vadeli ilişki adaylarını cezbetmede önemli ölçüde daha etkilidir. Üniversite öğrencilerine göre kibirli ya da maço davranmak, kendi başarıları hakkında övünmek ve gösteriş yapmak, erkeklerin günübirlik seks partnerlerini cezbetmede ciddi ilişki adaylarına kıyasla daha etkilidir. Gösterişliliğin ve özgüvenin etkisi, bir kadının bekârların uğrak yeri bir barda yaşadığı deneyimi anlattığı bir hikâyeye yansımaktadır:

1. Chagnon, 1988.

Köşede bir masaya oturmuş, kız arkadaşımla konuşuyor ve bir cin tonik yudumluyordum. Sonra Bob içeri girdi. Mekânın sahibiymiş gibi davrandı, etrafa gülücükler saçıyordu ve kendinden çok emindi. Göz göze geldik ve ben de gülümsedim. Oturdu ve atların hobisi olduğundan bahsetmeye başladı. Bir at çiftliğine sahip olduğundan bahsetti. Son alkol siparişleri için çağrı geldiğinde hâlâ atlarının ne kadar değerli olduğundan bahsediyordu ve birlikte at binmemiz gerektiğini söyledi. "Aslında şu anda at binmeye gidebiliriz," dedi. Saat gecenin 2'siydi, bardan ayrıldım ve gidip onunla seks yaptım. Atları olup olmadığını asla öğrenemedim.

Özgüven, statü ve kaynaklara işaret eder.[1] Örneğin yeni evliler arasında, özgüveni yüksek erkekler, özgüveni düşük erkeklere kıyasla önemli ölçüde daha fazla para kazanırlar. Özgüven, seks partneri bulmada da başarı getirir. Bekârların uğrak yeri bir bardaki bir kadın bunu şöyle ifade eder: "Bazı erkekler ne yaptıklarını biliyor gibi görünüyor. Size nasıl yaklaşacaklarını biliyorlar ve kendinizi iyi hissetmenizi sağlıyorlar. Bir de hiçbir şeyi doğru yapamayan... inek tipler var. İlk başta güçlü hamleler yaparlar ancak devamını getiremezler... Siz tuvalete ya da konuşmak için bir arkadaşınızın yanına giderek onların yanından ayrılana kadar oyalanıp dururlar."[2] Kadınlar yalandan bir gösteriş çabasını gerçek özgüvenden ayırabilir ve ikincisini daha çekici bulurlar. Benlik duygusu yüksek erkekler, fiziksel açıdan çekici kadınlara yaklaşma ve kendi fiziksel çekiciliklerinden bağımsız olarak onlara çıkma teklif etme açısından daha rahattırlar. Benlik duygusu düşük erkekler ise tam

1. Barkow, 1989.
2. Cloyd, 1976, 300.

tersine, şanslarının çok zayıf olduğuna inanarak çekici kadınlara yaklaşmaktan kaçınırlar.[1]

Özgüven, alınan geri dönüşlere duyarlıdır. Bekârların takıldığı barlarda, ilk birkaç denemede kadınlar tarafından reddedilen erkekler, yaklaşımlarında giderek daha az özgüvenli hale gelir. Reddedilme, sırasıyla kızgınlık, düşmanca hisler ve bazen tüm taktiklerden vazgeçilmesine yol açar. Bir adam, üçüncü kez bir kadının onu reddetmesi üzerine, "Burada başarılı olmak için çelikten taşaklara ihtiyacın var," yorumunu yapmıştı. Görünen o ki reddedilen erkeklerin yaşadığı psikolojik sıkıntı ve azalan özgüvenleri, onların cinsel taktiklerini yeniden değerlendirmelerine, bakışlarını daha az çekici buldukları kadınlara çevirmelerine ve sonraki girişimler için koşullar daha uygun olana dek beklemelerine sebep olmaktadır.[2]

Başka bir taktik ise özgüvenliymiş gibi yapmaktır. Kandırmacalar üzerine yapılan bir çalışmaya göre, erkekler kendilerini daha iyi göstermek için övünürler, gerçekte hissettiklerinden daha erkeksi davranırlar ve kadınların yanında, olduklarından daha iddialı hareket ederler. Erkekler sekste başarılı olma şanslarını artırmak için bunlara başvururlar.

Tüm bu gösteriş ve özgüven eylemleri karşı cinsi cezbetmeye yönelik değildir. Topluluk içinde statü ve itibar artırmak amacıyla diğer erkeklere yönelik yapıldıkları da olur. Üniversiteli erkekler seks partnerlerinin sayısını abartır, kaç kadının kendilerini arzuladığı konusunda diğerlerini yanıltır, kendi cinsel becerilerini abartır ve gerçekte hissettiklerinden daha cesur davranırlar. Bunlar statü rekabeti için kullanılan taktiklerdir. Erkekler statü, kaynaklar ve yüksek itibara dair işaretler gösterebilmek için rekabet eder. Bir erkek cinsel açıdan konumunu yükselterek

1. Kiesler ve Baral, 1970; Stroebe, 1977.
2. Cloyd, 1976; Nesse, 1990. 1994'te Buss'la barda konuşan bir adamdan alıntı.

diğer erkeklerin saygısını kazanabildiğinde, statüsü genellikle arzu edilen kadınlara daha fazla erişime daha açık hale gelir.

Erkeklerin bu taktiği öncelikle günübirlik ilişkiler bağlamlarında kullanmaları, seksi oğul hipotezi için dolaylı bir destek sağlar. Cesaretlerini ve cinsel başarılarını sergileyen erkekler, kadınlara cinsel açıdan çekici olduklarının sinyalini verir. Tüylerini sergileyen bir tavus kuşu gibi, bu eğilimlerin bir miktar kalıtsallığını varsayarsak bu geveze erkeklerin, gelecek nesilde kadınlara çekici gelen oğullara sahip olma ihtimali daha yüksek olabilir.

Bu cesaret gösterileri bazen diğer erkekler tarafından istismar edilir. Örneğin erkek kurbağalar dişileri cezbetmek için bir göletin kenarına oturur ve yüksek sesle, yankılanan vıraklamalara başvururlar. Dişiler, erkek seslerinden oluşan koroyu dikkatlice dinler ve birini seçer. Ses ne kadar yüksek ve güçlüyse dişiler için o kadar çekici olur. Erkek ne kadar iri, sağlıklı ve baskın olursa sesi o kadar yankılanır. Bu sebeple baskın erkek stratejisi, mümkün olan en yüksek ve en yankılı sesleri yaymaktır. Baskın bir erkeğin yanında sessiz, daha küçük, daha zayıf bir erkek durur. Hiçbir ses çıkarmaz ve dikkat çekmez. Ancak dişi baskın sese yaklaşırken sessiz erkek saklandığı yerden fırlar, onu yakalar ve hızla çiftleşir. Uydu ya da sinsilik stratejisi olarak adlandırılan bu strateji, doğrudan rekabet edemeyen daha az baskın erkeklerin baskın erkekleri nasıl istismar ettiğini gösterir.[1]

Woody Allen'ın *Everything You Always Wanted to Know About Sex* (*But Were Afraid to Ask)* filminde mizahi bir şekilde tasvir edilen bu stratejiyi insanlar da kullanır. Film, sperm kılığına girmiş ve bir yumurtaya erişmek için birbirleriyle savaşan erkeklerle başlar. Maço erkek spermler öfkeyle savaşır. Birbirleriyle dövüşüp hepsi bitkin bir şekilde uzandıklarında Woody Allen'ın oynadığı küçük bir sperm saklandığı perdenin arkasından temkinli bir şekilde dışarı çıkar ve yumurtaya doğru hareket eder.

1. Howard, 1981.

Eş avcılığı üzerine yaptığımız çalışmalarda bulguladığımız üzere erkekler de bazen bu sinsilik stratejisini kullanır. Elli erkeğe ve elli kadına, zaten başka biriyle ilişki yaşayan birini kendilerine çekmek için hangi stratejileri kullanacaklarını sorduk.[1] En sık kullanılan taktiklerden biri, çiftle arkadaşmış gibi davranıp fırsat bulduğunda gizli ilişki yaşamaya yapılan geçişti. Eş avcıları, bir kez fırsat bulunca çiftin ilişkisinde çatlakları teşvik eder: "Eşinin seni takdir ettiğini düşünmüyorum." "Onun için fazla iyisin." "Bence daha iyi birini hak ediyorsun, sana prenses gibi davranan birini... Benim gibi birini!"

Erkekler arasında daha az yaygın bir eş avcılığı taktiği, kadın taklidi yapmaktır. Örneğin Ontario'daki göllerdeki güneş balıkları arasında küçük bir erkek, dişileri taklit eder ve baskın erkeğin yuvalama alanına girer. Bu taklit, saldırıya uğrama olasılığını azaltır. Bununla birlikte, bölgeye girdikten sonra küçük erkek, dişiler tarafından bırakılmış olan yumurtaları hızla döller ve bölgeyi elinde tutan erkeği boynuzlar. İnsanlar arasında nadir görülen bir taktik, baskın erkeğin şüphesini çekmemek için eşcinsel numarası yapmak ve ardından erkek etrafta yokken kadınla seks yapmaya çalışmaktır. Bununla birlikte, birkaç üniversiteli erkeğin bunu gözlemlediğini bildirmesi ilginçtir. Genel olarak, potansiyel bir eş avcısının tehditkâr değilmiş (örneğin bir erkeğin arkadaşıymış veya zaten başka bir kadına bağlıymış) gibi davranması daha sık görülür. Kurbağalar ve güneş balıkları gibi insanlar da zaman zaman sinsilik stratejisini kullanırlar.

Görünümü İyileştirme

Nasıl ki erkeklerin kadınları cezbetmek için taktiklerinin başarısı kadınların bir eş adayına dair arzularına bağlıysa, ka-

1. Schmitt ve Buss, 1996.

dınların taktiklerinin başarısı da erkeklerin tercihlerine bağlıdır. Üreme açısından değerli görünmeyi başaran kadınlar, gençliklerine ve fiziksel çekiciliklerine işaret eden fiziksel ve davranışsal ipuçlarını somutlaştırmıştır demektir. Bu nitelikleri yerine getiremeyen kadınlar rekabet açısından avantajını kaybeder.

Erkekler dış görünüşe önem verdiğinden, kadınlar erkekleri cezbetme adına rekabeti, fiziksel çekiciliklerini ağırlıklı olarak genç ve sağlıklı hatlar üzerinden artırmaya odaklanır. Bunun sonucu ise ağırlıklı olarak kadınlara yönelik çalışan kozmetik sektörüdür. Erkekler kozmetik ürünlere giderek daha da fazla harcama yapsalar da kadınlar, erkeklere kıyasla hâlâ yaklaşık dokuz kat daha fazla para harcamaktadır. Kadın dergilerinde güzellik ürünleri için koyulan reklamlar çığ gibi büyümektedir. Buna karşın erkek dergilerinde çoğunlukla otomobil, elektronik ve alkollü içecek reklamları vardır. Erkek dergilerindeki görünüm iyileştirmeye yönelik reklamlar, genellikle kas geliştirici ürünler veya kadınların kokularını çekici bulduğu söylenerek tanıtılan deodorantlar ve duş jelleri için verilir.

Kadınlar tutarlı bilgiler sağlamak için rekabet etmezler. Bunun yerine, erkeklerin evrimsel süreç içerisinde oluşturduğu, gençliğin ve sağlığın anahtarı olan psikolojik güzellik standartlarına hitap etmek için rekabet ederler. Kızarık yanaklar ve parlak ten rengi, erkeklerin bir kadının sağlığını ölçmek için kullandığı ipuçları olduğundan, kadınlar erkeklerin ilgisini tetiklemek için yanaklarını yapay olarak parlatır. Pürüzsüz ve temiz cilt erkeklerin evrimsel süreç içinde geliştirdiği arzulardan biri olduğundan, kadınlar kusurlarını kapatır, nemlendirici krem kullanır, sıkılaştırıcı uygular ve yüzlerini gerdirir. Parlak saçlar erkeklerin arzularına hitap ettiği için, kadınlar saçlarını parlatır, açar, boyar ve saç kremleri, yumurta sarısı, bira veya örgülerle ekstra hacim verirler. Dolgun kırmızı dudaklar erkeklerin evrilmiş arzularını

tetiklediğinden, kadınlar "şişkin"[1] bir görünüm vermek için rujlarını maharetle sürer ve hatta enjeksiyon yaptırır. Sıkı ve genç göğüsler erkeklerin arzularını harekete geçirdiği için, kadınlar göğüs implantları taktırır ve destekli sutyenler giyerler.

Kadınlar görünüşlerini vurgulamak için erkeklerden yirmi kat daha sık makyaj kullandıklarını bildirmektedir. Kadınlar vücutlarını düzeltmek için diyete girer, saçlarını yeni ve ilginç biçimlerde kestirir ve görünümleri için günde bir saatten fazla zaman harcar ki bu, erkeklerin kendilerine harcadığı zamanın iki katıdır. Sağlıklı görünen bir cilt elde etmek için güneşte uzanırlar veya solaryuma giderler. Bir eş adayını cezbetmek için görünümü geliştirme, kadınlar için erkeklere kıyasla iki kat daha etkilidir.[2] Buna karşılık görünümlerini iyileştirmeye aşırı derecede önem veren erkekler, rekabet açısından zarar görebilirler çünkü insanlar bazen öyle erkeklerin narsist veya bencil oldukları sonucunu çıkarırlar.[3]

Kadınlar görünümlerini iyileştirmek için aslında çok daha fazlasını yaparlar. Görünümlerini manipüle etmek için aldatıcı taktikler kullanırlar. Ellerini daha uzun, parmaklarını daha zarif göstermek için takma tırnak takarlar; bacak uzunluğunu, popo çıkıntısını ve baldırlarını vurgulamak için topuklu ayakkabılar giyerler, daha ince görünmek için dikey çizgili koyu renk giysiler giyerler, güneşte vakit geçirmiş gibi görünmek için spreyle kendilerini bronzlaştırırlar; bel/kalça oranlarını artırmak için karınlarını içlerine çeker veya bellerini sıkarlar, daha ince ve daha sıkı görünmek için Spanx gibi vücut şekillendirici iç çamaşırları giyerler, dolgulu sutyenler takarlar ve daha genç görünmek için saçlarını parlatırlar.

1. (İng.) *Bee-stung*. Dudakların arı sokmuş gibi şişkin göründüğü dudak şekli. (ed. n.)
2. *A.g.e*
3. Dawkins, 1976; Symons, 1979; Buss ve Chiodo, 1991.

Kadınlar ilişkiler dünyasında görünümün öneminin çok iyi farkındadır. Bekâr barlarına takılan kadınlarla yapılan görüşmelerden sonra araştırmacılar, çoğu kadının "barlara gitmeden önce tamamen yenilenmek için işten eve gittiklerini" bulguladılar. Kadınlar akşam dışarı çıkmadan önce genellikle banyo yapar, saçlarını yıkar, taze makyaj sürer ve birini seçmeden önce üç farklı kıyafet denerdi. "Bizim için hazırlanmak erkeklerden daha önemlidir, onların görünüşleri hakkında endişelenmelerine o kadar da gerek yok."[1] Erkeklerin başlarını çevirip kendilerine baktırma yeteneği, kadının son derece arzu edilesi bir eş adayı olduğuna işaret eder ve daha fazla erkekte ilgi uyandırır. Bu etki, erkek havuzunu genişletir ve karşılığında kadınlara, eş değeri yüksek erkekler arasından bir seçim yapma açısından daha fazla imkân verir.

Kadınlar sadece kendi görünüşlerini iyileştirmek için uğraşmazlar; ayrıca diğer kadınların görünüşlerini de kötülerler. Rakibini aşağılama üzerine yapılan bir çalışmada kadınlar, rakiplerinin şişman ve çirkin olduğunu, çekici olmadığını, "yağ tulumuna" benzediklerini ve şekilsiz vücutlara sahip olduklarını belirtti. Rakibin görünüşüyle dalga geçmek, kadınlar için kısa ilişkiler adına ciddi ilişkilere kıyasla daha etkilidir. Hem kısa hem de uzun vadeli ilişkiler bağlamında ise bu, kadınlar için erkeklere kıyasla daha etkilidir.

Kadınlar diğer kadınların görünüşünü hem arzuladıkları erkeklere hem sosyal çevrelerindeki diğer kadınlara kötülerler hem de doğrudan o kadınların yüzüne söylemekten çekinmezler. Lüks bir otel barındaki bir kadın, rakibinin saçına bakma ve hiçbir şey söylemeden bir saç fırçası çıkarıp ona uzatma taktiğinden bahseder. Kimi rakipleri bunun üzerine kalkıp bardan ayrılırmış. Bu eylemi sayesinde çoğu zaman rakiplerini uzaklaş-

1. Allon ve Fishel, 1979, 152.

tırmayı başarırmış. Bir rakibin imajına zarar vermek, önündeki engelleri temizlemenin bir yoludur.

Bir kadının başka bir kadının dış görünüşünü küçümsediğini açıkça dile getirmesi, bu aşağılama taktiğinin etkisini artırır. Bir adam, özellikle çirkin bir kadınla seks yaptığı öğrenildikten sonra arkadaşları tarafından kendisiyle acımasızca alay edildiğini bildirmişti. Erkekler çirkin kadınlarla seks yapmanın sosyal aşağılanmaya maruz bıraktığını ve yaşıtlarının gözünde statülerinin düşmesine sebep olduğunu kolayca öğrenebilirler.[1]

Fiziksel çekicilik erkekler için doğrudan gözlemlenmesi kolay bir özellik olduğundan bu bulgular ilginç bir soruyu gündeme getirir: Erkekler çekiciliği kendi gözleriyle ölçebiliyorken, diğer kadınlar hakkında aşağılayıcı yorumlar neden işe yarar? Aşağılama, kısmen erkeklerin kadınlara ilişkin algılarına rehberlik ederek çalışır. Kadınlar, diğerlerindeki geniş kalçalar, uzun burun, kısa parmaklar, daha kapalı gözler veya asimetrik yüz gibi normalde fark edilmeyen veya göze çarpmayan kusurlara dikkat çekebilir ve onları belirgin hale getirebilir. Kusursuz insan yoktur. Onlara, özellikle zayıf bir noktayı gizleme çabalarına dikkat çekmek, bu kusurların önemlerini artırır. Kadınlar ayrıca çekiciliğe dair yargılarımızın diğer insanların yargılarından etkilendiği gerçeğinden de yararlanır.[2] Başkalarının bir kadını çekici bulmadığını bilmek, onun görünümüne bakışımızda olumsuz yönde bir kaymaya sebep olur. Ayrıca sosyal çevremizdeki diğer insanların bir kadının çekici olduğuna inanmadığını bilmek, gerçekte onu bir eş adayı olarak daha az değerli bir kişi haline getirir. Fiziksel görünüm ve boy gibi kolayca gözlemlenen niteliklerin olduğu bir bağlamda bile, aşağılama taktiklerinin etkili kullanımı için bolca yer vardır.

1. Buss, hazırlık aşamasında, b.
2. Graziano vd., 1993.

Modern kozmetik bilimi, kadınların eş adayları için rekabet etme noktasında evrimsel süreçte geliştirdikleri psikolojilerini kullanır ve görünümlerini iyileştirmek için yeni yöntemleri etkili bir şekilde kullanmayan kadınlar, değerli eş adaylarını cezbetme şanslarından olabilir. Bu durum, görünüşe harcanan zaman, emek ve paranın insanlık tarihinde görülmemiş seviyelere ulaştığı bir güzellik yarışması yarattı. Tüm kültürlerdeki kadınlar görünümleriyle ilgilenir ve değişimler yaparlar ama belki de hiçbiri, kadınların görsel medya aracılığıyla çekici görünme arzusunu sömürecek teknolojiye sahip ve daha geleneksel toplumlardan uzak Batı'daki kadınlar kadar değiştirmez. Kozmetik endüstrisinin, zaten var olan arzuları sömürmesine karşın aynı oranda yeni arzular yarattığı söylenemez.

Gazeteci Naomi Wolf, reklamları, kadınları cinsel, ekonomik ve politik olarak boyunduruk altına almak için "güzellik miti" olarak adlandırdığı sahte bir ideal yaratımı olarak tanımlar. Güzellik mitinin kimi nitelikleri herkes için zorunlu hale getirdiği ve feminizmin kadınların yaşam koşullarını iyileştirmedeki tüm başarılarını ortadan kaldırdığı varsayılır. Kimileri göğüs implantları ve yüz gerdirme cerrahi teknolojilerinin kadınları tıbbi olarak kontrol etmek için tasarlandığını iddia eder.[1] Onlara göre diyet, kozmetik ve kozmetik cerrahi endüstrilerinin bir araya gelmesiyle ortaya çıkan yıllık 53 milyar dolardan fazla para, kadınları boyunduruk altına alma arzusundan güç almaktadır. Bu söyleme göre güzellik standartları keyfîdir; yaşla derinden bağlantılıdır, kültürler arasında oldukça değişkendir, doğası gereği evrensel değildir ve dolayısıyla evrimin bir işlevi değildir.

Bu naif argümanlar, bilimsel kanıtlar karşısında tutunamamaktadır. Mitlerin hiçbir şeyi zorunlu hale getirecek güce sahip değildir; bunu sadece mitleri benimseyen bireyler yapabilir.

1. Wolf, 1991, 11.

Güç yapıları gücün mutlak hale dönüşmesine yol açamaz; bunu sadece gücü elinde bulunduran bireyler yapabilir. Wolf'un güzellik mitiyle ilgili açıklaması, kadınlar için son derece tatsızdır. Kadınların, kendi tercihleri ve bireyselliklerinden yoksun, iktidar yapıları, mitler ve onları boyunduruk altına almak için komplo kuran erkekler gibi kimi güçler tarafından hırpalanan ve beyinleri yıkanan pasif piyonlar olduklarını ima eder.

Buna karşılık evrimsel psikolojik bir bakış açısı, kadınların, güzellik mitinin savunucularının bize söylediklerinden çok daha fazla bağımsızlığa ve kullanma seçeneğine çok daha fazla çekicilik taktiğine sahip olduklarını ortaya koymaktadır. Örneğin kalıcı bir eş arayan kadınlar, sadakat gösterileri, ortak ilgilere dair verilen sinyaller ve zekice eylemler de dâhil olmak üzere çok çeşitli taktiklere sahiptir. Kadınlar güzellik ürünlerini medya tarafından beyinleri yıkandıkları için değil, güzellik ürünleri kullanmanın istediklerini elde etme adına güçlerini artıracağını düşündükleri için satın alırlar. Kadınlar, Madison Avenue'daki güçler tarafından manipüle edilen şapşal bireyler değillerdir, tercihleri aracılığıyla bir eş, arkadaş veya topluluk üyesi olarak değerlerini artıracağını düşündükleri ürünleri kendileri belirleyerek tüketirler.

Ancak reklamlar kadınlara zarar verir. Kadınlar çoğu kadının ulaşamayacağı idealleri betimleyen istismarcı, üzerinde oynanmış görseller bombardımanına tutulmaktadır. Bunlar, bir kadının görünüme olan odağını arttırır ve aynı zamanda zekâ, kişilik, sosyal beceriler ve şefkat gibi erkeklerin arzuları için önemli daha derin kişisel nitelikleri vurgulamada başarısız olur. Kozmetik endüstrisi, kadınların görünüşe yönelik evrimleşmiş endişelerini istismar eder ve sonra, aslında aldatıcı bir şekilde üstünde oynanmış, görünüşte kusursuz, birinci sınıf modellerin görüntüleri ile kadınların arzu ettiği çekicilik standartlarını yükselterek kendilerine güvensizliklerini artırır. Bu ikiyüzlü-

lük, diğer kadınların görünüş açısından güzelliğini -ve rekabeti- artırır ve kadınların özgüvenini düşürebilir. Aynı zamanda, kadınların ve erkeklerin gerçek ilişkiler dünyası hakkındaki anlayışlarını da bozabilir.

Bugün tüm kadınlar 5 milyon yıllık bir cinsel seçilim güzellik yarışmasının benzersiz, ayırt edici kazananlarıdır. Bu sözleri okuyanların her büyük büyükannesi, en az bir çocuğu üreme çağına getirmek için yeterli yatırımı erkeklerden elde edecek kadar çekiciydi. Her erkek, bir kadının çocuğunu doğurmasını sağlayacak kadar çekiciydi. İlişkiler oyununda bir sorunlar denizi ile karşı karşıya kaldığımızda, her birimizin evrimsel bir başarı öyküsü olduğunu akılda tutmakta fayda vardır.

Sadakat Gösterme

Erkeklerin ciddi bir ilişki için sadakate yaptığı vurgunun ışığında, kadınların cazibe taktikleri açısından sadakatin sergilenmesinin önemi büyük olmalıdır. Dürüstlük ve güvenilirlik gibi sadakate dair işaretler kadının uzun vadeli bir ilişki istediğini ve bunu herhangi bir aldatmaca olmaksızın ve yalnızca bir erkekle yaptığını gösterir.

130 çekicilik eyleminden sadakatin, diğer erkeklerle seks yapmaktan kaçınmanın ve kendini bir kişiye adamanın, ciddi bir ilişki adına eş adayını cezbetmek için en etkili üç taktik olduğu kanıtlanmıştır. Katılımcılar azami 7 puanın olduğu bir ölçekte bu üç özelliğe 6,5 puan verdi. Sadakate dair işaretler, bir erkeğe karşılaştığı en önemli ürüme zorluklarından birine -çocuklarının babalığını garanti etme sorununa- bir çözüm sunar.

Sadakatin merkezî yeri, kadınların rakiplerini aşağılamak için kullandıkları taktiklerde dolaylı olarak kendini gösterir. Rakibin tek bir erkeğe sadık kalamayacağını söylemek, bir ka-

dının ilişkiler dünyasında kullanabileceği en etkili aşağılama taktiği olarak değerlendirildi. Rakibine sürtük demek, onun rahat olduğunu ya da başkalarıyla yatıp kalktığını söylemek, etkili aşağılama taktikleri arasında ilk yüzde 10'luk dilimde yer aldı.[1]

Eğer bir erkek rastgele seks arıyorsa, bu taktik geri tepebilir. Mae West bir keresinde "Erkekler bir geçmişi olan kadınlardan hoşlanır çünkü tarihin tekerrür etmesini umarlar," demişti. Kısa süreli bir ilişki için birini arayan erkekler, genellikle bir kadının karmaşık bir cinsel hayatı olmasından rahatsızlık duymazlar ve aslında, başarı şanslarını arttırdığı için bunu biraz arzu edilir de bulurlar. Bu sebeple, başka bir kadını günübirlik ilişkiler yoluyla karalamaya çalışmak, kısa süreli bir cinsel ilişki arayan erkekleri caydırma noktasında amaçlanan etkiyi göstermez. Bir erkeğin ilişkilere dair hedeflerini yanlış ölçen kadınlar, rakiplerini istenmeyen hale getirme arayışlarında başarısız olabilirler.

Kadınların, erkeklerin kendilerine sadık eşler edinme arzusunu rakiplerini baltalamak için kullanmaları, aşağılayıcı cinsel terimlerin yaygınlığından da anlaşılabilir. Günübirlik ilişkileri tercih eden erkekler için fırlama, hızlı, Lothario ve Don Juan gibi terimler olmasına rağmen, kadınlar için bu açıdan bu tür terimler sayıca çok daha fazladır ve daha fazla olumsuz anlamlar taşırlar. Bazen bu tür terimler, aşağılama yerine hayranlık veya kıskançlık sebebiyle erkekler için de kullanılır. Buna karşılık, John Barth'ın *The Sot-Weed Factor* adlı eseri, kadınların diğer kadınlara yönelik kullandığı hakaretlerin çeşitliliğini göstermektedir.[2] İngiliz bir kadın, karakterini aşağılamak istediği Fransız bir kadınla şu lafları kullanarak kavga edebilir: *harlot, whore, sow, bawd, strawgirl, tumbler, mattressback, windowgirl, galleywench, fastfanny, nellie, nightbird, shortheels, bum-bes-*

1. Buss ve Dedden, 1990.
2. Barth, 1987.

sie, furrowbutt, coxswain, conycatcher, tart, arsebender, canvasback, hipflipper, hardtonguer, bedbug, breechdropper, giftbox, craterbutt, pisspallet, narycherry, poxbox, flapgap, codhopper, bellylass, trollop, joy-girl, bumpbacon, strumpet, slattern, chippie, pipecleaner, hotpot, back-bender, leasepiece, spreadeagle, sausage-grinder, cornergirl, codwinker, nutcracker, hedgewhore, fleshpot, cotwarmer, hussy ve *stumpthumper*. Fransız kadınsa kendi ana dilinde *bas-cul, consoeur, poupinette, briballeuse, gaure, gourgandine, saffrete, redresseuse, drue, fille de joie, champisse* ve *marane* kelimesi de dâhil uzun bir karşı aşağılama listesi kullanır. Hayatta olduğu gibi edebiyatta da bir rakibi rastgele cinsel ilişkiler yaşaması üzerinden karalamak, onun ilişkiler dünyasındaki çekiciliğini azaltır.

Bağlamın önemi, utangaç veya ulaşılmaz davranmak yönündeki cazibe taktiği açısından da ortaya çıkar. Birinin hoşlandığı birine karşı kayıtsız görünmesinin ve elde edilmesi zor biri gibi davranmasının, kadınlar için erkeklere kıyasla daha etkili olduğu bilinmektedir. Ayrıca bu kendini geri çekme biçimleri, geçici ilişkilere kıyasla uzun süreli ilişkiler bağlamda kadınlar için daha etkilidir.[1]

Bu sonuç hem kadınların hem de erkeklerin cinsel stratejileriyle mükemmel bir uyum içindedir. Kendini geri çekme taktiği, kendini ona adayacak bir eş arayan kadınlar için işe yarar çünkü hem arzu edilirliğe hem de sadakate işaret eder. Erkekler bir kadınla cinsel ilişkiye girilmesi kolaysa, bunun diğer erkekler için de kolay olabileceğini düşünür. Örneğin üniversiteli erkekler, kolay elde edilen kadınların muhtemel bir eş adayı olarak için uygunsuz olduklarına, ayrıca düşük bir arzu edilebilirliğe ve yüksek bir günübirlik cinsel ilişki oranına sahip olabileceklerine dikkat çekmektedir.[2]

1. Buss, 1988a; Schmitt ve Buss, 1996.
2. Hatfield ve Rapson, 1993.

Başka bir çalışmaya göre ise elde edilmesi zor bir kişiyi oynamak, seçici olarak kullanıldığında, yani bir kadının elde edilmesinin zor ancak belirli bir erkeğin erişilebilirliğinin nispeten kolay olduğu durumlarda, birini kendine çekme taktikleri arasındaki en başarılı taktiktir.[1] Örneğin bir kadın istediği belirli bir erkek dışında tüm erkeklerin hamlelerini alenen reddedebilir. Bu ise erkeğin ilişkiler dünyasında mükemmel bir konum elde ettiğini ve daha da önemlisi, kadının ona uzun vadede sadık kalacağını gösterir. Başarılı kadınlar, arzuladıkları belirli bir erkeğe kapılmadan önce oldukça ayrımcı olduklarını ifade ederler. Uzun vadeli bir çekicilik tekniği olarak elde edilmesi zor bir kişiyi oynamanın etkisi, erkeklere iki önemli üreme özelliği sağlamsından dolayıdır: ilişkiler dünyasında artan arzu edilirlik ve kadına cinsel erişime tek başına sahip olacağına dair bir işaret.

Bir kadının yoğun bir günübirlik seks geçmişi varsa sadık, vefalı ve özverili görünmesi zorlaşabilir. Eş çekme taktikleri sosyal hayattan kopuk değildir ve insanlar, başkalarının cinsel itibarı hakkında bilgi paylaşmakla yakından ilgilenir. Magazin sayfalarındaki köşe yazarları, TV'de gece kuşağındaki sunucular ve izleyicileri, kimin kiminle yattığı üzerinde durup müstehcen ayrıntıların tadını çıkarır. Kirlenen itibarları onarmak ise zordur.

İnsanların evrimleştiği küçük sosyal gruplarda itibarın zedelenmesinin kalıcılığı muhtemeldi. Küçük bir toplulukta başkalarından cinselliğine dair bilgileri gizlemek neredeyse imkânsızdır. Örneğin Paraguay'daki Acheler arasında kimin kiminle yattığını herkes bilir, bu yüzden kandırmacaya pek yer yoktur. Bir erkek antropolog, Ache erkeklerine kimin kiminle yattığını sordu, bir kadın antropolog da Ache kadınlarına aynı soruyu yöneltti, sonucunda ise iki grubun anlattıkları arasında mükemmel bir uyum görüldü.[2] Modern Batı kültüründeki büyük

1. Hatfield vd., 1973.
2. Kim Hill, kişisel iletişim, 17 Mayıs 1991.

hareketliliğe ve anonimliğe sahip kent yaşamında, kişinin itibarını düzeltmek ve geçmişinin bilinmediği yeni bir sosyal çevrede yeni bir başlangıç yapmak için çok daha fazla alan vardır. Modern dünyada günübirlik cinsel ilişkilerle dolu bir geçmişe sahip olmak, daha sonra bir eş adayını cezbetmek için sadakate dair belirtilerin kullanılmasının önüne geçmez.

Cinsel Sinyaller Verme

Çoğu erkeğin günübirlik ilişkilerden istediği, çekici bir kadınla pek bir kaynak harcamadan seks yapmaktır. Bu sebeple kadınlar için cinsel açıdan erişilebilirlik veya istekliliğine işaret eden açık yaklaşımlar son derece etkili taktiklerdir. Bu taktikler baştan çıkarıcı bir şekilde konuşmak, bir erkeğe onunla seks yapacağını düşündürmek ve bir erkeğe seks yapmak isteyip istemediğini sormaktır. Bu çekim taktikleri, günübirlik ilişkiler dünyasında kadınlar için son derecede etkilidir.

Bekârların barlarına giden erkekler de bu bulguları doğruladı. 103 cazibe taktiğini etkililikleri açısından değerlendiren erkekler, bir kadının doğrudan göz teması kurması, erkeğe baştan çıkarıcı bir şekilde bakması, ona dokunması, ellerini saçlarında gezdirmesi, dudaklarını büzmesi ve öpücük atması, parmağını emmesi, göğüslerini ortaya çıkarmak veya ve vücut kıvrımlarını vurgulamak için öne eğilmesini en etkili taktikler olarak seçtiler. Tam tersine, kadınlar ise aynı eylemleri yapan erkekleri fazlasıyla itici olarak değerlendirdi. Erkeklerin cinsel yaklaşımları ne kadar açık ve doğrudansa, kadınlar onları o kadar az çekici bulur. 7 puanlık bir ölçekte, erkekler bir kadının göğsünü veya kalçasını bir erkeğe bakarak okşama eylemine 6,07 puan verdi ki bu, 103 eylemin ikinci en etkili eylemiydi ve doğrudan erkekle seks yapmayı kabul edildiğini düşündürüyordu. Ancak kadınlar, bir erkeğin yapacağı böyle bir eyleme yalnızca 1,82 puan

verdi ve bunun fazlasıyla etkisiz olduğunu öne sürdü. Bazı erkeklerin bir kadını sözde tahrik edeceğine dair yanlış bir inanışla gönderdikleri penis resimleri, aslında çoğu kadını tiksindirir.

Kimi kadınlar görünümlerini de daha seksi bir hale getirirler. İncelenen barlardaki erkeklere göre bir kadının seksi, dekolteli ve dar kıyafetler giymesi; arkası veya önü dekolteli bir bluz giymesi, üstündekinin omuzlarından kaymasına bir miktar izin vermesi, kısa etek giymesi, kıvırtarak yürümesi ve kışkırtıcı bir şekilde dans etmesi, onları cezbetme olasılığı en yüksek taktiklerin ilk yüzde 25'lik diliminde yer almaktadır. Benzer şekilde T. Joel Wade ve Jennifer Slemp tarafından yapılan bir araştırma, kadınlar için en etkili flört taktiklerinin dokunma, kıyafetlerini açıkta bırakma, erkeğe yanaşma, yanaktan öpme ve ona sürtünmeyi içerdiğini bulguladı.[1] Portekiz'in Lizbon şehrindeki kadınlar için etkili sözsüz baştan çıkarma taktikleri dar etekler, dekolteli bluzlar giymek ve kısa eteklerle bacakları açığa çıkarmak ya da dikkat çekici bir siyah ya da kırmızı dantelli çorap giymekten geçiyordu.[2] Görünümlerini ve davranışlarını daha seksi hale getiren kadınlar, erkeklerin ilgilerini uyandırmayı başarır.

Kadınların görünümlerini daha da seksi hale getirmeyle elde ettiği güç, giyim tarzı ve açıkta bıraktıkları ten miktarı üzerine yapılan bir çalışma ile de gösterilmiştir. Erkekler ve kadınlar, karşı cins modellerin açıkta kalan cilt miktarı ve kıyafetlerinin sıkılığı bakımından farklılık gösterdiği fotoğraflara baktı. Her fotoğraftan sonra insanlar, o modelin flört, evlilik ve seks partneri olarak çekiciliğini ayrı ayrı değerlendirdi. Erkekler, dar ve açık giysiler içindeki kadınları flört ve seks partneri olarak kapalı giyinen kadınlardan daha çekici bulsa da evlilik partneri olarak görmediler. Kadınlar ise aksine, dar ve açık giyinen er-

1. Wade ve Slemp, 2015.
2. Brak-Lamy, 2015.

kekleri kapalı giyinen erkeklerden her koşulda daha az çekici buldular çünkü bu halleri muhtemelen bu erkeklerin öncelikle rastgele seksle ilgilendiklerine işaretti.[1]

Kadınların görünümlerini daha seksi hale getirmesi, bekâr barlarında daha sık rastlanan bir durumdur. Araştırmacılar Natalie Allon ve Diane Fishel, kadınların "sıklıkla barın içinde yürüdüklerini, dimdik ayakta durduklarını, göğüslerini dışarı çıkardıklarını, karınlarını içine çektiklerini, kendi kollarını veya saçlarını okşadıklarını ve kendilerini herkese açık bir şekilde sergilediklerini" bulguladılar. Bazen bir kadının seksi görünümü o kadar etkilidir ki erkeklerin diğer tüm düşüncelerinin önüne geçer. Allon ve Fishel, oldukça ince, çekici ve iri göğüslü bir kadından bahseder:

> Sık sık saçma sapan şeyler söyleyecek gibi oluyor ve gergin bir şekilde kıkırdıyordu. Konuşması ve kıkırdaması oradaki erkekler için ikincil öneme sahip gibiydi çünkü onunla konuşan çoğu erkek kadının göğsüyle ve onu sergileme şekliyle meşguldü. Kimi erkekler bize bu kadının ne anlattığını pek dinlemediklerini ve hatta bunu umursamadıklarını söylediler. Bu tür erkekler, bu kadının göğsüne bakmayı, onu dinlemekten daha çok tercih ediyor gibiydi.[2]

Göz teması kurmak, bir seks partnerini kendine çekmek isteyen kadınlar için oldukça etkili bir taktik olduğunu kanıtlıyor. Bir erkeğin gözlerinin içine yoğun bir şekilde bakmak ve onun bakışlarını algılamasına izin vermek, kadınların günübirlik seks partnerlerini cezbetmek için kullanabilecekleri etkili taktikle-

1. Hill vd., 1987.
2. Allon ve Fishel, 1979, 137, 139.

rin ilk yüzde 15'lik dilimi arasında sayılıyor. Buna karşılık bu taktik, ciddi bir ilişki adayını kendine çekmede 7 puanlık ölçeğin orta noktasına yakın puan alarak, yalnızca orta derecede etkili olduğunu göstermiştir.

Göz temasını başlatan bir kadın, cinsel başarı şansının yüksek olduğuna işaret eder. Bir çalışmada, bir erkek ve bir kadının etkileşimi videoya kaydedildi.[1] Kısa bir süre içinde kadın, adamın gözlerinin içine baktı ve ona gülümsedi. Erkekler ve kadınlar videoyu izledi ve ardından kadının niyetleri hakkında fikirlerini sundu. Erkekler göz temasını ve gülümsemeyi cinsel ilginin ve baştan çıkarma niyetinin işaretleri olarak yorumladı. Kadının hareketlerini gözlemleyen kadınlar ise bunları baştan çıkarıcılıktan çok dostluk işaretleri olarak yorumladılar. Açıktır ki göz teması ve gülümsemeler genellikle belirsizdir -bazen cinsel ilgiye işaret ederler, bazen de etmezler- ancak erkeklerin cinsel ilgiyi yorumlamak açısından hata yapmaları ve aşırı önyargı sergilemeleri daha olasıdır. Yani, muğlak ipuçlarıyla karşı karşıya kaldıklarında, erkekler cinsel ilginin gerçekten olmadığı durumlarda yanlış çıkarımlarda bulunabilirler (hata yönetimi teorisi için bkz. 7. bölüm).

Kadınlar bir taktik olarak cinsel erişilebilirliği hissettirirken, diğer kadınların erişilebilirliğini ise onları aşağılamanın bir yolu olarak sorgularlar. Üniversiteli bir kadın, günübirlik ilişki bağlamında rakibini küçümserken, rakibinin sadece alaycı bir tavır sergilediğinden bahseder, erkekleri yanlış yönlendirdiğini belirtir ve cinsel açıdan aslında soğuk biri olduğunu söyler. Tüm bu aşağılama eylemleri, diğer kadının erkeğe cinsel açıdan uygun olmadığını ve onu geçici bir partner olarak edinirse, zamanını ve enerjisini boşa harcayacağını ima eder.

Kadınlar ayrıca cinsel rakiplerine ihtiyatlı, ukala veya tutucu

1. Abbey, 1982.

derler. Rakiplerin cinsel erişilebilirliğini sorgulamak, etkili bir kadın stratejisidir çünkü bu açıdan erişilebilir olmayan kadınlar, günübirlik seks arayan erkekler için maliyetlidir; boşa çıkan beklentilere zaman ve kaynak ayrılması riskini getirirler.

Kadınların bir rakibin cinsel erişilebilirliğini sorguladığı, onun alaycı olduğunu, erkekleri yanlış yönlendirdiğini söylemek gibi kimi yollar olağanüstü zekicedir çünkü bu tür sözler, o kadının sadık, vefalı ya da iyi bir uzun ilişki adayı olmadığı anlamına gelmez. Aksine, belki de kaynak ve ilgi elde etmek için cinsel açıdan erişilebilir gibi görünmek adına erkekleri istismar eden bir strateji kullandığını ancak daha sonra bunu başaramadığını ima ederler. Ayrıca bir rakibin soğuk ya da ihtiyatlı olduğunu söylemek, onun aynı zamanda uzun süreli bir ilişki için arzu edilesi bir eş adayı olduğunu ima etmeden, onun sorunlu bir günübirlik seks partneri olduğunu ima eder çünkü erkekler her iki ilişki bağlamında da cinsel açıdan soğukluktan hoşlanmazlar. Bir rakibin ilişkiler dünyasındaki kısa ve uzun vadeli değerini aynı anda aşağı çeken taktikler özellikle etkilidir.

Mae West bir keresinde, "Beyinler birer mal varlığıdır, eğer onları saklayabilirseniz," demişti. Bu, günübirlik seks için gerçekten doğru olabilir. Kadınlar bazen kısa vadeli ilişki adaylarını cezbetmek için itaatkâr, çaresiz ve gerçekte olduklarından daha az zeki davranırlar. Kadınlar kimi zaman çaresizmiş gibi davrandıklarını, konuşmayı erkeğin kontrol etmesine izin verdiklerini, aptal, "alık" ve uysal ve itaatkâr biriymiş gibi davrandıklarını doğrulamaktadır. Bir erkek için kadının itaatkârlığı, erkeğin daha ileri hamlelerine karşı kadından düşmanca tepkiler beklemesi gerekmediğini düşündürür.[1] İtaatkârlık işaretleri, dolaylı olarak erkeklerin yaklaşmasına izin verir. Erkeklerin kadına yanaşma olasılığı daha yüksek olduğundan, uysallık ve

1. Givins, 1978.

çaresizlik belirtileri bu olasılığın önündeki engelleri azaltır. İtaatkâr davranmak daha fazla sayıda erkeğin kadına yaklaşmasını sağlar, potansiyel eş havuzunu genişletir, daha büyük seçim fırsatları yaratır ve sonuçta elde edilecek partnerin kalitesini artırır.

İtaatkâr, çaresiz veya aptal gibi davranmak, erkeğin kadını kendi amaçları için kolayca kontrol edebileceğini veya manipüle edebileceğini de gösterebilir. Bir kadının bariz çaresizliği, cinsel istismara, bağlılık gerekmeksizin sekse işaret edebilir.[1] "Aptal sarışın" klişesi yanıltıcı olabilir; bu genel kanı, kadındaki entelektüel yetersizlikten ziyade erkeklerin kadına yanaşması ve hatta kadının cinsel erişilebilirliği adına rahatlaması için stratejik bir işaret olarak gelişmiş olabilir. Kadınlar bazen kendi stratejik amaçları için erkeklere çaresizliğe dair bir cazibe sunarlar.[2]

Cinsel erişilebilirlik sinyalleri, bazen bir erkeği uzun vadeli bir ilişkiye çekmeye yönelik daha büyük bir stratejinin parçası haline gelebilir. Bazen bir kadının bir erkeğin dikkatini ve ilgisini çekmesinin tek yolu, kendisini görünürde hiçbir koşula bağlı olmaksızın, cinsel açıdan erişilebilir biri gibi sunmaktır. Kaynaklar ve bağlılık gereksinimi açısından maliyetler yeterince düşük kalırsa, birçok erkek cinsel bir fırsata yenik düşer. Kadın kendi seçtiği bir erkekle bir kez cinsel ilişkiye girdiğinde, erkeğe olan yakınlığı kendi isteklerini üstü kapalı kabul ettirme, erkeği çeşitli işlevler açısından kendine bağımlı kılma ve hem ilişkide kalarak elde edeceği faydaları hem de ondan ayrılırsa uğrayacağı maliyetleri aşamalı olarak yükseltme fırsatları sunar. Başlangıçta bedelsiz bir seks gibi görünen şey, sonunda bağlılığa dönüşür.

Kadınlar bazen erkekleri seksle kandırırlar. Erkeklerin psi-

1. Goetz vd., 2012.
2. Goetz, Easton ve Buss, 2014; Goetz, Easton ve Meston, 2014.

kolojik adaptasyonları onları çok dikkatli bir şekilde günübirlik cinsel fırsatlara yönlendirdiği için, kadınlar erkekleri kararlı bir ilişkiye çekmek için bunu ilk adım olarak kullanabilirler.

Uygunluk Sinyali Verme Hipotezi: Mizah, Yaratıcılık, Sanat, Müzik ve Ahlak

Kadınlar iyi bir mizah anlayışına sahip eşleri tercih ettikleri için, erkekler çekim taktiklerinde mizah sergilemelidir.[1] Mizahın birçok yönü vardır, bunlardan ikisi mizah üretimi (esprili açıklamalar yapmak, fıkra anlatmak) ve mizahın takdiridir (bir başkasının ürettiği mizaha gülmek). Uzun vadeli ilişkiler için kadınlar mizah yönü güçlü erkekleri tercih ederken, erkekler kendi mizahlarına açık kadınları tercih eder.[2] Kadınlar bir eş adayı için mizaha tam olarak neden değer verir? Bir teoriye göre mizah yapmak, bir ilişkiyi başlatma ve sürdürme konusundaki ilgiye işaret eder.[3] Bu teori, mizahın belirli bir kişiye yönelik uzun vadeli ilişki niyetlerine ve bağlılık ipuçlarına işaret ettiğini belirtir. Birini güldürmek ve mizahını takdir etmek; mükemmel zihin okuma yetenekleri, bakış açısı edinme, oyunculuk, sözel ustalık, karşılıklı uyumluluk ve uzun vadeli iyi bir eş potansiyeli içerir. Bununla birlikte, mizahın eş çekiminde gerçekten önemli olduğuna herkes ikna olmuş değildir. Komedyen Jimi McFarland şöyle diyor: "Kadınların bir erkekte en önemli olduğunu iddia ettiği şeylerden biri mizah anlayışıdır. Komedyenlik kariyerim içinde ise kadınların bu iddialarıyla genellikle Brad Pitt, Tom Cruise ve Russell Crowe gibi adamların mizahına atıfta bulunduğunu anladım. Görünüşe göre, bu adamlar fazlasıyla komik."

1. Buss ve Barnes, 1986; Buss, 1988a.
2. Bressler, Martin ve Balshine, 2006.
3. Li vd., 2009.

Başka bir teori, mizahın iyi genlere sahip olunduğuna, yüksek mutasyon yüküyle bozulmamış, karmaşık bilişsel becerilerin mükemmel işleyişine dair bir işaret olduğunu öne sürer.[1] Geoffrey Miller'ın uygunluk sinyali verme hipotezine göre mizah, genetik yolla iletilmiş benzersiz yetenekler dizisinden biridir. Diğer yetenekler arasında yüksek sözel beceri (geniş ve akıcı bir konuşma, kelime bilgisi), zekâ, sanatsal yetenek, müzikalite ve yaratıcılık sayılabilir. Dürüstlük, iş birliğine yatkınlık, adalet ve vicdanlılık gibi ahlaki erdemleri sergilemek de birer sinyal sayılabilir. Uygunluk sinyali hipotezi, tavus kuşunun kuyruğu üzerinden bir analoji kurar; kuyruk gösterişli, hantal ve maliyeti yüksektir, yalnızca en iyi durumdaki, en yüksek güce sahip tavus kuşları bu büyüleyici görüntüyü üretmeyi becerebilir. Örneğin yüksek mutasyon ve parazitin getirdiği yük, tüylerin ışıldamasının önüne geçer. Tavus kuşları yatırım yapmaz ve onlara yardım etmezler, bu sebeple erkeklerin sağlayabileceği tek fayda, kaliteli genlerdir. En iyi genlere sahip erkekleri cinsel birliktelik için seçen dişiler, bir sonraki nesilde daha sağlıklı yavrulara, kendilerini dişilere çekici kılacak nitelikleri miras alan oğullara ve dişinin cinsel tercihini miras alan kızlara sahip olur. Yani kızları, kendi yavrularına yüksek uyum sağlayan genlere sahip eşler seçeceklerdir.

Uygunluk sinyal verme teorisi, genetikçi R. A. Fisher ve biyolog Amotz Zahavi gibi evrimcilerin çalışmalarına dayanmaktadır. Zahavi, uygunluk sinyallerinin güvenilir ve dürüst olması için, bunların üretilmesinin maliyetli olması gerektiğini savunur.[2] Eğer üretilmeleri kolay ve metabolik açıdan kolay sergilenselerdi, o zaman bunu her birey yapabilirdi. Onları genetik kalite açısından dürüst sinyaller haline getireni tam da pahalı

1. Miller, 2000.
2. Zahavi, 1975.

olmalarıdır. Miller aynı mantığın flört bağlamında yaratıcı, sanatsal, müzikal ve entelektüel eylemler için de geçerli olduğunu savunur. Bu yetenekler doğrudan hayatta kalmaya dair fayda sağlamaz ancak genetik kaliteye ilişkin ipuçlarını iletir. Miller, erkeklerin ve kadınların eş seçiminde yüksek düzeyde seçicilik sergiledikleri karşılıklı bir süreç yoluyla evrimleştiklerini ileri sürer. Gerçekten de erkekler ve kadınlar zekâları, müzikal yetenekleri, yaratıcılıkları ve diğer birçok nitelikleri bakımından oldukça benzerdir.

Bu kitap boyunca tartıştığım üzere insanlar tartışmasız bir şekilde karşılıklı eş seçimi yoluyla evrimleşmiş olsalar ve eşlerin genetik kalitesi şüphesiz bu sürecin bir parçası olsa da (örneğin seksi oğul hipotezi), uygunluk sinyali hipotezinin eleştirmenleri müziğin, sanatın, mizahın vb. evrimi açısından bu açıklama ile ilgili bazı problemler belirlediler. Örneğin evrimsel psikolog Steven Pinker, sanat, müzik, edebiyat ve benzerleri için özel adaptasyonlar olmadığını savunur. Aksine bunlar, başka amaçlar için evrimleşen ve insanların "şekillerden, renklerden, seslerden, şakalardan, hikâyelerden ve mitlerden" zevk almasına izin veren adaptasyonların işlevsel olmayan yan ürünleridir.[1] Örneğin meyvelerde bulunan renk desenlerini taklit eden resimler yaratmak, olgun meyveleri bulmak için gelişen bir renk görme adaptasyonuna zevkli bir şekilde katkıda bulunabilir. Pinker, müziğin "işitsel bir peynirli kek, zihinsel yetilerimizin en az altısının hassas noktalarını uyarmak için hazırlanmış enfes bir şekerleme" olduğunu savunur.[2] Buna göre insanların sanatsal ve müzikal yetenekleri, olası eş adaylarını kendine çekmek için sergilenen maliyetli uyumluluk sinyallerinden ziyade, diğer işlevler için gelişen adaptasyonların yan ürünleri olabilir.

1. Pinker, 1997, 523.
2. *A.g.e.*, 534.

Uygunluk sinyali hipotezinin bir başka eleştirisi ise zekâ ve ahlak gibi açıklaması için tasarlandığı bazı niteliklerin, yalnızca genetik kaliteye yönelik ipuçları olarak hizmet etmenin ötesinde, adaptasyon adına zorlu işlevler göstermesidir. İyi kaynaklar edinme becerileri, iyi ebeveynlik becerileri, tehlikeyi tahmin etmedeki önsezi, iyi sağlık pratikleri ve kültürel bilgiyi edinme ve ustaca kullanma kapasitesi ile bağlantılı zekâyı düşünün. Zeki bir eş seçmek, kişinin kendisine ve çocuklarına adaptasyon açısından böylesi faydalar bahşeder. Zekânın çocuklara sağladığı genetik faydalar da önemli olabilir ancak eş seçimiyle, çocukların hayatta kalmasını ve gelişmesini sağlamakla bağlantılı bir dizi adaptasyon sorununun çözülmesine zekânın nasıl yardımcı olduğunu göz ardı etmek, aceleci bir tavır gibi görünmektedir. Bir eş adayını cezbetmede kuşkusuz önemli olan ahlaki göstergeler, aynı zamanda kişinin uzun vadeli bir ilişki için iyi ve cömert bir eş, adil bir işbirlikçi, özverili bir ebeveyn ve yüksek niteliklere sahip bir eş olacağına işaret eder ki bu nitelikler, pratikte bütün adaptasyon sorunlarını doğrudan çözer.

Uygunluk sinyali hipotezi ile ilgili üçüncü bir problem türü, test edilebilirliği ve daha önce bilinmeyen yeni keşiflere yol açma noktasındaki getirilerine odaklanır. Hipotez, cinsiyete göre farklılaşan nitelikleri açıklamada sorun yaşar. Hem erkekler hem de kadınlar aynı uygunluk göstergelerine yöneliyorsa, örneğin erkekler potansiyel eş adaylarının kendi mizahını takdir etmesine değer verirken, kadınlar neden potansiyel eş adaylarının ürettiği mizaha değer verir? Bazı eleştirmenler, uygunluk sinyali hipotezinin yaygın olarak bilinen, insanların şakalar yapması ve bir şeyleri komik bulması, toplum içinde ahlaki nitelikler sergilemesi, müzik ve sanat üretmek için görünüşte yoğun bir zaman ayırması vb. fenomenler için uydurulmuş bir açıklama olduğunu savunmaktalar. Bu hipotezin, bilimsel hipotezleri

değerlendirmek için anahtar ölçütlerden biri olarak yeni ampirik keşiflere yol açmadığını iddia etmekteler. Bununla birlikte, uygunluk sinyali hipotezi eş seçiminde, tarihsel olarak nispeten ihmal edilmiş olan genetik kaliteye daha fazla odaklanmaktadır. Evrimsel psikologların insanlarda eş çekiminin karmaşıklığını açıklamak için sahip olduğu teorik araçlara önemli bir katkıda bulunduğu da ortaya çıkabilir.

Cinsiyetlerin Farklı Amaçları

Birini cezbetmedeki başarı, potansiyel bir partnerin istediği bağlamı ve niyetlerini kavramaktan daha fazlasına bağlıdır. Aynı zamanda rekabeti aşmaya da bağlıdır. Bu sebeple erkekler ve kadınlar sadece kendi çekiciliklerini artırmazlar; rakiplerini de aşağılarlar. İnsanlar karşı cinsin aradığı nitelikleri sergileyerek kendilerini çekici gösterirken, aynı zamanda rakiplerini bu istenen niteliklerden yoksun gibi göstererek de karalarlar.

Günübirlik ilişkilerde erkekler ve kadınlar, karşı cinsin stratejilerinden belki de ilişkiler dünyasının diğer biçimlerinde daha fazla mustarip olur. Erkekler, hızlıca cinsel ilişkiye ulaşmak için, ciddi bir ilişki adına bağlılık göstermeye ilgi duyuyormuş gibi yaparak kadınları aldatır. Ayrıca sahip olmadıkları güven, statü, nezaket ve kaynaklara sahipmiş gibi davranabilirler. Bu aldatmacaya yenik düşen kadınlar, karşılığında ilişkinin sağlayabileceği değerli faydalardan olurlar. Ancak kadınlar, bağlılık için daha güçlü ipuçları üzerinde ısrar ederek ve uzun vadeli bir ilişkiye dair niyetlerini gizlemenin bir yolu olarak günübirlik ilişkilere ilgi duyuyormuş gibi yaparak erkeklere karşı savaşırlar. Erkeklerin kadınları cinsel açıdan istismar etmek adına taktikler kullanması gibi, kadınlar da kartları kendi lehine çevirir ve erkeklerin cinsel arzularını istismar eder. Bazı erkekler zokayı yutar ve bir dizi bedeller ödeme riskine girer.

Ancak cinsel cazibe sunmak kadınlar için risk oluşturmaktadır. Bir kadının bir erkeği günübirlik bir ilişkiye çekmesinin en etkili yolu, kuşkusuz ki cinsel açıdan erişilebilirliğine dair kimi ipuçları vermektir. Ancak erkekler, uzun süreli bir ilişki adayında günübirlik deneyimlerin fazlalığına dair belirtilerden hoşlanmadıkları için, kısa vadeli ilişkiler adına kadın için oldukça iyi çalışan cinsel strateji, bağlılık içeren bir ilişki araması durumunda genellikle geri teper. Erkekler her iki bağlamda da benzer stratejiler kullandıklarından, daha sonraki bir aşama için edindikleri bilgiler ışığında kısa vadeli mi yoksa uzun vadeli bir ilişki mi isteyip istemediklerine karar verebilirler. Kadınlar cinsel stratejilerinde hata yaptıklarında, genellikle kaybedecekleri daha çok şey vardır.

Hem erkekler hem de kadınlar, karşı cinsin aldatmacalarına karşı tetiktedir. Kadınlar bazen cinsel olarak direnir, erkeğin niyetlerine ve yatırımlarına dair kanıtlar arar ve olası aldatmacalara karşı dikkat kesilir. Erkekler duygularını gizler, başka ciddi bir ilişkisi varsa gizler, iletişimi kısıtlar ve bağlılık işareti göstermez. Bağlılığın getirilerinden kaçınarak cinsel açıdan elde edeceği fayda ile kaçmaya çalışırlar.

Ortamdaki kadınların erkeklere oranı, bir partneri çekmek için kullanılan taktikleri etkiler. Örneğin Tinder ve Hinge gibi çevrimiçi arkadaşlık sitelerindeki genel oran, kadınların lehinedir çünkü kadınlardan çok daha fazla erkek günübirlik seks partnerleri aramaktadır. Kısa bir ilişki arayan kadınlar birçok seçenek kullanabilirler. Cinsiyetler arası oranın dengesizliği, erkekleri daha iyi konuşan, aldatmacalara daha iyi başvuran ve kadınların dayattığı ölçütlere daha iyi uyum sağlayan diğer erkeklere karşı en iyi hale gelmeye zorlar. Kaybedenler genellikle kazananlardan daha fazladır ve birçok erkek atağa geçer.

Cinsiyet oranının tersine döndüğü ve erkeklerden çok daha

fazla kadının olduğu yerde, güç dengesi erkeklere kayar çünkü kadınları günübirlik ilişkiler için kendilerine daha kolay çekebilirler. Bu dengesizlik günümüzde özellikle üniversite kampüslerinde ve üniversite eğitimli bireyler arasında çok büyüktür. Erkeklerden daha fazla kadın üniversiteye gidiyor ve kadınların kendilerinden daha az eğitimli bir eş seçme olasılığı erkeklere kıyasla daha düşüktür. Bu durum, ilişkiler dünyasında bir eğitimli kadın fazlası yaratmaktadır. Tinder ve diğer ilişki uygulamalarının ve flört sitelerinin yükselişi, günümüzün kısa süreli ilişkiler dünyasında eğitimli erkeklerin sahip olduğu avantajı yansıtmaktadır.[1] Uzun süreli eş arayan kadınlar için bu olumsuz koşullar, çekicilik taktiklerini zora sokar ve kendi aralarındaki cinsel rekabeti daha da şiddetlendirir.

Bu genel hal, kadınların bir eş için biçtikleri yüksek standartlar sebebiyle daha da kötüleşiyor: seçicilikleri, kendilerine uygun erkekler havuzunu önemli ölçüde daraltıyor. Birçok erkek, ön elemeyi bile geçemediği için yarışmadan elenir. Bu durumda geriye az kişi -makul sosyal statüye sahip, yeterli özgüveni ve iyi kaynak potansiyelini taşıyan, kendini adamaya istekli erkekler- kalır, sonrasındaysa kadınların üzerinde rekabet ettiği erkekler gelir. Kalıcı bir eş bulmayı başaranlar, bir sonraki adaptasyon sorunuyla, yani birlikte yaşama sorunuyla karşı karşıya kalırlar.

1. Buss, 2016; Daly ve Wilson, 1988; Guttentag ve Secord, 1983; Pedersen, 1991.

6

Birlikte Yaşama

İki insan ilk kez tanıştıklarında yürekleri tutuşur, tutkuları ise çok büyüktür. Bir süre sonra ise... birbirlerini sevmeye devam etseler de sevgileri farklı bir şekilde, sıcaklık ve güvenilirlikle sürer.
Marjorie Shostak, *Nisa: Bir !Kung Kadının Yaşamı ve Sözleri*

Birbirine bağlı kalmaya devam eden çiftler, muhteşem faydalar edinir. Bu benzersiz ittifaktan, birbirini tamamlayan beceriler, iş bölümü ve kaynakların paylaşımını içeren verimliliklerin yanı sıra ortak düşmanlara karşı birleşik bir cephe, çocuk yetiştirmek için istikrarlı bir ev ortamı ve daha geniş bir akraba ağı gibi karşılıklı yararlar da ortaya çıkar. Bu yararları elde etmek için, insanlar kendine çekmeyi başardıkları eş adaylarını ellerinde tutabilmelidir.

Bir arada yaşayamayan insanlar ciddi maliyetlere maruz kalırlar. Akrabalar arasındaki bağlar parçalanır. Temel kaynaklar kaybolur. Çocuklar potansiyel olarak tehlikeli üvey ebeveynlere maruz kalabilirler. Kişinin kendine bağlı bir eşi elinde tutamaması seçim, cazibe yaratma, kur yapma ve bağlılık sürecinde harcanan tüm çabayı boşa harcamak anlamına gelebilir. Eşlerinin gidişini engelleyemeyen erkekler, eşinin çocuk doğur-

ma gibi değerli bir becerisine ve ebeveynlik yatırımına erişimi kaybetme riskiyle karşı karşıya kalır. Eşlerini elinde tutamayan kadınlar ise onun kaynaklarını, korumasını ve ebeveynlik yatırımını kaybetme riskiyle karşı karşıya kalır. Her iki cinsiyet de diğer ilişki olasılıklarını keşfetmek için kaybedilen fırsatlar gibi önemli bir maliyetlere maruz kalır. Batı kültürlerinde boşanma oranının yüksekliği ve tüm kültürlerde boşanmanın varlığı düşünüldüğünde, birlikte yaşamanın kaçınılmaz olmadığı açıktır. İnsanların elinden eşlerini almak için bekleyen fırsatçılar etrafta belirebilir. Mevcut eşler bazen vaat ettiği faydaları sağlayamayabilir. Bazıları, katlanılamayacak kadar külfetli kimi maliyetleri dayatmaya başlar. Çiftler, kendi gündemleriyle çelişen, bağlarını gevşetmeye veya bozmaya çalışan insanlarla çevrilidir. Çift, başarılı ve bağlı bir birliktelik sağlamak için stratejiler geliştirmedikçe birlikte yaşamak zor hale gelebilir.

Eşini elinde tutma taktikleri, hayvan çiftleşmesinde de önemli bir yer tutar. İnsanlardan türsel açıdan çok uzak olmalarına rağmen böcekler, taktiklerinin büyük çeşitliliği ve insanların eş tutma sorununu çözme yollarının böceklerinkine çarpıcı bir şekilde benzemesi sebebiyle, insanlarla öğretici bir tezat oluştururlar.[1] Böceklerin kullandığı stratejiler arasında en sık rastlananlardan biri, eşlerini rakiplerinden gizlemektir. Gizleme taktikleri, rakiplerin yoğun olduğu bir alandan eşin fiziksel olarak uzaklaştırılmasını, bir eşin çekim yaratacak ipuçlarının üstünün kapatılmasını ve kur gösterilerinde dikkat çekiciliğini azaltmayı içerir. Bir dişinin kokusunu yuvasına kadar başarıyla takip eden erkek eşekarısı, kokusunu takip eden diğer erkeklerin çiftleşme girişimlerini önlemek için onu hemen oradan uzaklaştırır.[2] Erkek eşekarısı dişiyi uzaklaştıramazsa, yuvaya

1. Thornhill ve Alcock, 1983.
2. Alcock, 1981.

gelen diğer erkeklerle fiziksel bir savaşa girme riskiyle karşı karşıya kalır. Erkek kınkanatlı böcekler, eşlerinin çekiciliğini azaltan, diğer erkeklerin dişiyi fark etmesini engelleyen veya diğer erkeklerin çiftleşmemiş dişileri arama olasılığını artıran bir koku yayar. Erkek cırcır böceği yüksek sesle dişiye seslenmeye başlar ancak sesi duyan rakiplerden ve ardından gelebilecek müdahalelerden kaçınmak için dişiye yaklaştıkça sesini yumuşatır.[1] Tüm bu gizleme taktikleri, bir dişinin diğer erkeklerle temasını potansiyel olarak azaltır.

Başka bir strateji, diğer erkeklerin dişiyi ele geçirmesini fiziksel olarak önlemektir. Birçok böcek, eşi ile yakın temas halinde kalır ve araya girmek isteyen rakipleri uzaklaştırır. Örneğin erkek su böceği eşini tutar ve bazen başka bir erkeğin tecavüzünü önlemek için onunla çiftleşmese bile saatlerce veya günlerce dişinin sırtında kalır. Rakip erkeklerle karşı karşıya kalan böcekler, antenlerini onlara saldırmak, onlarla güreşmek veya basitçe onları kovalamak için kullanabilirler.[2] Belki de en sıra dışı fiziksel engelleme biçimi, çiftleşme sırasında dişiye bir çeşit fiziksel engel sokulmasıdır. Örneğin bir solucan türü, üreme sıvısına, dişiye bir kez nüfuz ettiğinde pıhtılaşan özel bir madde ekler, bu madde ise diğer erkeklerin dişiyi döllemesini engeller ve kelimenin tam anlamıyla kendi üreme bağını güçlendirir. *Johannseniella nitida* adlı sinek türünde erkekler, dişinin üreme açıklığını kapatmak için çiftleşmeden sonra cinsel organlarını kendi vücutlarından koparark bırakırlar. Sperm rekabetini engellemek için geliştirilen bu adaptasyonlar, erkeklerin rakiplerinin üreme fırsatını ele geçirmelerini önlemek için kat ettikleri olağanüstü uzun yola işaret etmektir.[3]

1. Alexander, 1962.
2. Thornhill ve Alcock, 1983.
3. Abele ve Gilchrist, 1977; Parkér, 1970.

İnsanlar ve böcekler yalnızca çok çok uzaktan akraba olsalar da bir eşi elinde tutmaya dair temel adaptasyon mantıkları çarpıcı paralellikler gösterir. Her iki durumda da erkekler dişileri döllemek ve boynuzlanmayı önlemek için çabalar. Her iki durumda da dişiler, çiftleşme karşılığında erkeğin yatırımlarını güvence altına almaya çalışır. Ancak insanlarda eşini elde tutma taktikleri, onları hayvanlar âleminin geri kalanından ayıran, benzersiz şekilde karmaşık psikolojik manipülasyon biçimlerini de içerir.

İnsanlar, uzun vadeli ve son derece ciddi ilişkiler kurma konusunda çoğu hayvandan farklıdır. Bağlı kalmak hem kadınlar hem de erkekler için çok önemlidir. Böceklerde eşini elde tutma taktikleri öncelikle erkekler tarafından gerçekleştirilse de insanlarda hem erkekler hem de kadınlar bunları kullanır. Gerçekten de kadınlar, birlikte yaşamanın getirdiği adaptasyon sorunlarına karşın verdikleri çabada erkeklerle benzerdir. Bu benzerlik, bir ayrılıkla kaybedilecek üremeye yönelik kaynakların değerinin, bireyin bir ayrılıkla elde edebileceği potansiyel kazançlarla karşılaştırıldığı evrimsel mantıktan kaynaklanmaktadır. Ciddi bir ilişkiye başlayan kadın ve erkeklerin, birbirleri için eşit derecede arzu edilebilir bireyler olması eğilimi sebebiyle, her iki cinsiyet de bir ayrılık sonucunda ortalama olarak eşit oranda kayıplar yaşar.[1]

Eş Avcılarının Tehdidi

Eşini elde tutma taktiklerinin çok önemli olmasının bir sebebi, eş avcılığının her zaman mevcut bir tehdit olmasıdır. Arzu edilen eş adayları her zaman yetersiz sayıdadır. Göz alıcı, ilginç, çekici ve sosyal açıdan yetenekli insanlarla yoğun bir şekilde

1. Buss, 1988b; Buss ve Barnes, 1986; Kenrick vd., 1993.

flört edilir ve bu kişiler ilişkiler havuzundan hızla çıkabilir. 9 ve 10 puanlık insanları cezbetmeyi başaranlar, onlara tutunma eğilimi gösterirler, bu da onları korumak için harcadıkları çabayı artırır.[1] İlişkiler arasındaki geçişler, güzel kişiler için daha kısadır. Modern tek eşli toplumlarda, ilişkiler dünyasının dışında kalanlar için eş sıkıntısı her geçen yıl daha da şiddetlenmektedir. En çok arzulanan kadınların ergenlikten kısa bir süre sonra evlendiği geleneksel çok eşli toplumlarda, en çok bekâr erkekler acı çeker. Tüm bu unsurlar, çekici eşleri ilişkiler dünyasından çıkarmak için bir araya geldiğinde, bir kişi arzu edilesi bir eşi nasıl bulabilir?

Bu tekrarlayan ikilem için hoş olmayan bir çözüm, eş avcılığıdır. Pek çok kişi, birini zaten içinde olduğu bir ilişkiden çekip çıkarma çabalarını ahlaki açıdan kınanacak bir şey olarak görse de buna dair uzun bir yazılı tarihi vardır.[2] Eş avcılığının en eski yazılı kayıtlarından biri, Kral Davud ve Bathsheba'nın İncil'deki hikâyesidir. Bir gün Kral Davud, Uriah'ın karısı güzel Bathsheba'yı komşu bir evin çatısında yıkanırken gözetler. Davud'un kadına olan tutkusu onu yakıp yıkar. Onu baştan çıkarmayı başarır ve sonucunda Bathsheba hamile kalır. Kral Davud, Uriah'ı savaş cephesine gönderip birliklerine geri çekilme emri vererek, onu ölümcül bir tehlikeye maruz bırakaıp öldürülmesini planlar. Uriah öldürüldükten sonra Kral Davud, Bathsheba ile evlenir. İlk çocukları ölmesine rağmen, birliktelikleri verimli geçer ve dört çocuk sahibi olurlar.

Eş avcılığı yaygın bir ilişki stratejisidir. David Schmitt ile yaptığımız bir çalışmada, erkeklerin yüzde 60'ının ve kadınların yüzde 53'ünün bir başkasının eşini kendileri adına bir ilişkiye çekmeye çalıştıklarını itiraf ettiğini bulguladık. Bu girişimlerin

1. Buss ve Shackelford, 1997.
2. Schmitt ve Buss, 2001.

yarısından fazlası başarısız olsa da neredeyse yarısı başarılıydı. Uzun vadeli ilişkiler adına eş avlama girişimlerinde cinsiyetler arasındaki bu benzerlik, kısa vadeli cinsel birliktelikler hedefleyen eş avlama çabalarıyla tezat oluşturur: Erkeklerin yüzde 60'ı, kadınların ise yalnızca yüzde 38'i başka birinin eşini günübirlik bir cinsel ilişkiye çekmeye teşebbüs ettiğini bildirdi. Erkeklerin yüzde 93'ü ve kadınların yüzde 82'si uzun vadeli bir ilişki, erkeklerin yüzde 87'si ve kadınların yüzde 94'ü ise kısa vadeli bir ilişki için mevcut ilişkilerini terk etmeye ikna edilmeye çalışıldıklarını söyledi.

Biraz daha küçük bir yüzde, eşlerinin geçmişte başkaları tarafından ele geçirilmeye çalışıldığını bildirdi ki bu da eş avcılığı girişimlerinin genellikle şüphelenmeyen "kurbanın" meraklı gözlerinden uzakta başlatıldığını düşündürmektedir. Örnek kümemizin yaklaşık üçte biri -erkeklerin yüzde 35'i ve kadınların yüzde 30'u- eşlerinin avcı tarafından ellerinden alındığını belirtti. Yani eş avcılığı girişimlerinin çoğu başarısız olsa da yaklaşık üçte birinin sonuç verdiği görülmektedir. Schmitt, otuzdan fazla ülkeyi kapsayan devasa bir kültürler arası çalışmada bu sonuçları tekrar bulguladı. Eş avcılığı, evrimsel süreçte muhtemelen farklı bir cinsel strateji olarak görülebilecek kadar sık başarı göstermiştir.

İnsanlar, ilişki yaşamakla aynı ve pek çok nedenden -duygusal yakınlık bulmak, tutkulu seksler yaşamak, korunmak, kaynak kazanmak, sosyal statüyü yükseltmek, âşık olmak veya çocuk sahibi olmak- dolayı eş avına çıkarlar. Ancak eş avcıları, kendi bağlamlarına özgü ek faydalar keşfeder. Bunlardan biri rakibinin eşini çalarak *rakibinden intikam almaktır*. İntikam ise elbette ancak bir rakibin görece üreme başarısını düşüren bir maliyet yüklemek veya diğer potansiyel rakipleri caydırmak gibi adaptasyon açısından bir işleve hizmet etseydi, bir güdü

olarak evrimleşmiş olabilirdi. Başka bir fayda ise *zaten birisince onaylanmış bir eşe erişimin güvence altına alınmasıdır*, bu ise bir başkasının ölçütlerinden geçerek zaten bir eş olarak güvenilirliğini sağlamış birine erişim sağlamaktır. Halihazırda "birisinin" eşini baştan çıkarmak bu faydaları sağlasa da bazen bir bedeli de vardır. Eş avcıları, kıskanç eşin ellerinden şiddet, yaralanma ve hatta ölüm riskiyle karşı karşıya kalır. Bir avcı aldatıcı rolüyle damgalanırsa, sosyal itibarı da zarar görebilir. Avcıların aldatmacaları ortalıkta duyulduğunda, diğer potansiyel eşleri cezbetme yetenekleri bozulabilir. Ayrıca eş avcısı başarılı olursa, potansiyel açıdan avlanılabilirliği ortaya çıkan bir eşe sahip olmak kimi maliyetler getirebilir ve bu sebeple daha yüklü bir eş koruması gerekebilir.

Schmitt ile yaptığımız çalışmada, diğer bağlamlarda eşleri çekmek için kullanılan pek çok taktiğin (görünümünü iyileştirmek, kaynaklarını sergilemek, nezaket göstermek, mizah duygusunu hissettirmek, anlayışlılığını göstermek vb.) eş avında da etkili olduğunu bulguladık. Bununla birlikte iki taktik, eşleri baştan çıkarmak için diğerlerine göre daha önceliklidir. Birincisi, hedefteki kişinin mevcut eşine kıyasla onun etrafında daha sık olmak için günlük planlarını ayarlamak veya mevcut eşi işte veya şehir dışındayken onun yanına uğramak gibi eylemleri içeren *geçici istiladır*. İkincisi mevcut birlikteliğe sızmak ve ayrılığı teşvik etmek, yani *aralarını bozmaktır*. Eşlerin arasını bozmanın bir yolu, hedefteki kişinin özsaygısını artırmak, arzularına ilişkin kişinin kendine dair algılarını geliştiren mesajlar yaymaktır. Avcı aynı zamanda hedefindeki kişinin asıl eşi tarafından takdir edilmediğini de söyleyebilir: "Sana iyi davranmıyor", "Daha iyisini hak ediyorsun" veya "Onun için fazla iyisin". Özsaygıdaki artış, takdir edilmeme hissi ile birleştiğinde bazen bir ilişkideki küçük bir çatlağı genişletmek için yeterli hale gelebilir. Bu çift

yönlü strateji sayesinde, eş avcısı hedefinin serbest kalmasını sağlar ve bu gerçekleştiğinde pusuda bekler.

Çok takdire şayan bir yöntem olmasa da eş avcılığının etkili bir ilişki stratejisi olabileceğine dair sağlam bulgular vardır. Gerçekten de bir eş avı stratejisi izleyenlerin yaşamlar boyunca genelde daha fazla sayıda seks ve flört partneri olur.[1]

İnsanlar, eş avcılarına karşı eşini savunmak ve eşini elde tutmak için kendi özel stratejilerini geliştirdiler. İlişkilerdeki kadınlar özellikle rakip kadınlara karşı dikkatliyken, erkekler kendi eşlerini izleme konusunda daha da dikkatli olma eğilimindedir.[2] Eşini elinde tutmaya dair en önemli stratejilerden biri, kişinin öncelikli eşinin arzularını, yani eşinin onu seçmesini sağlayan arzuları yerine getirmeye devam etmesini içerir. Ancak rakipleri de aynı şeyi yapmaya çalışıyorsa, eşinin arzularını yerine getirmek başlı başına yeterli olmayabilir. Eski çağlardaki insanlar, onları dışarıdan gelebilecek potansiyel tehditlere karşı uyarmak için özel olarak tasarlanmış psikolojik bir mekanizmaya, eş koruma stratejilerini ne zaman kullanılacaklarına yöne verecek bir adaptasyona ihtiyaç duyuyorlardı. Bu mekanizma ise cinsel kıskançlıktı.

Kıskançlığın Cinsiyete Bağlı Adaptasyon İşlevleri

Erkekler ne zaman çocuk sahibi olsa, babalıklarının belirsizliği sorunuyla karşı karşıya kalırlar. Bu sorun, dişinin vücudunda döllenme ve gebelik meydana geldiği sıra ortaya çıkar. Erkekler doğan çocuklara yatırım yaptıkları sıra ise sorun daha da yoğunlaşır. Diğer birçok erkek memeliyle karşılaştırıldığında insan erkekler çocuklarına muazzam bir yatırım yapar.

1. Arnocky, Sunderani ve Vaillancourt, 2013.
2. Ein-Dor vd., 2015.

Boynuzlanma ihtimali bu sebeple erkeklerin insanlığın evrimsel tarihi boyunca çözmesi gereken ciddi bir adaptasyon sorunu olagelmiştir. Hayvanlar âleminde de bu sorunun yaygınlığı, memeliler arasında çok az sayıda erkeğin yavrularına yatırım yapması gerçeğine yansır.[1] En yakın primat akrabalarımız olan şempanzelerde erkekler sürülerini saldırgan şempanzelere karşı savunurlar ancak kendi yavrularına ya çok az yatırım yaparlar ya da hiç yatırım yapmazlar. Erkekler, babalıklarından emin olmadan çocuklarına yatırım yaparlarsa çifte bedel ödeyebilirler; sadece ebeveynlik için gösterdikleri çabalar boşa gitmez, aynı zamanda bir rakibin çocuklarına da yönlendirmiş olurlar. Erkek memelilerin yavrularına yatırım yapma konusundaki genel isteksizliği; çoğunun babalığından emin olma sorununu çözemediğine işaret eder. İnsanlarda erkeklerin çocuklarına yoğun bir yatırım yapmaları gerçeği, atalarımızın babalıklarını güvence altına almak için etkili adaptasyonlar geliştirdiğine dair güçlü kanıtlar sağlar. Tüm farklı tezahürleriyle cinsel açıdan kıskançlık çalışmaları, kıskançlığın bu açıdan birincil adaptasyonlardan biri olduğuna dair doğrudan kanıt sağlar.

İşten erken çıkıp eve döndüğünüzü hayal edin. Eve girdiğinizde arka odadan sesler geliyor. Eşinize adıyla sesleniyorsunuz ama kimse cevap vermiyor. Arka odaya yaklaştıkça, yoğun soluk ve inleme sesleri yükseliyor. Yatak odasının kapısını açıyorsunuz. Yatakta çıplak bir yabancı, eşinizle tutkulu bir cinsel ilişkiye halinde. Hangi duyguları yaşardınız? Eğer insansanız, büyük olasılıkla aşağılanma, öfke, ihanet, umutsuzluk ve kederin bir birleşimini yaşardınız.[2]

Cinsel kıskançlık, ilişkiye yönelik algılanan bir tehdidin uyandırdığı duygulardan oluşur. Bir tehdidin algılanması, bu

1. Alexander ve Noonan, 1979; Daly vd., 1982.
2. Shettel-Neuber, Bryson ve Young, 1978; Buss, hazırlık aşamasında, c.

tehdidi azaltmak veya ortadan kaldırmak için tasarlanmış eylemlere yol açar.[1] Bunlar, eşin fazladan bir ilişki yaşayıp yaşamadığını izleme işlevi gören dikkatten, eşe veya rakibe ağır bir maliyet getiren şiddete kadar değişebilir. Cinsel kıskançlık, bir başkasının kişinin eşine ilgi duyduğuna dair ipuçları veya eşinin bir başkasıyla flört etmek gibi ondan uzaklaştığını gösteren belirtilerle harekete geçer. Bu ipuçlarının ardından gelen öfke, üzüntü ve aşağılanma ya bir rakibi ortadan kaldırmaya ya eşin elinden kaçmasını önlemeye ya da bazen kişinin bağlarını koparmaya yönelik kimi eylemleri tetikler.

Bu adaptasyon sorununu çözemeyen erkekler, yalnızca üreme açısından doğrudan maliyetlere maruz kalmaz, aynı zamanda diğer eş adaylarını cezbetme yeteneklerini ciddi şekilde etkileyebilecek statü ve itibar kaybı yaşama riskiyle de karşı karşıya kalırlar. Yunan kültüründe boynuzlanmaya verilen tepkiyi ele alalım: "Karısının sadakatsizliği... akabinde Keratas -bir Yunan erkeği için en büyük hakaret- olarak bilinmeye başlayan kocasını utanç içinde bıraktı ki bu, zayıflık ve yetersizlik çağrışımı uyandıran rezil bir sıfattı... Kadının sadakatsiz kocasına tahammülü toplumsal olarak kabul edilebilirken, bir erkeğin sadakatsiz karısına tahammül etmesi kabul edilemezdi ve eğer tahammül ederse bir erkek gibi davranmadığı için onunla alay edilirdi."[2] Boynuzlanan erkeklerin alay konusu olması evrensel bir durumdur. Sosyal statü kaybı da dâhil olmak üzere bir eşi elde tutamamanın faturası, ilişkiler oyununda gelecekteki başarıların azalmasıyla birleşir.

Kıskançlık üzerine yapılan araştırmaların çoğu, muhtemelen erkeklerin ve kadınların ebeveynliklerinden eminlikleri arasındaki eşitsizlikten dolayı, erkek cinsel kıskançlığına odaklan-

1. Daly ve Wilson, 1988, 182.
2. Safilios-Rothschild, 1969, 78–79.

mıştır. Bununla birlikte kadınlar da kıskançlığı aynı derecede yoğun bir şekilde yaşarlar; bir eşin diğer kadınlarla teması, kaynaklarını ve bağlılığını kendisinden ve çocuklarından başka bir kadına ve çocuklarına yönlendirmesine yol açabilir. Erkekler ve kadınlar, kıskançlık deneyimlerinin sıklığı veya büyüklüğü açısından farklılık göstermezler. Bir çalışmada, 150 romantik ilişkide çift olan 300 kişiden, genel olarak ne kadar kıskançlık yaşadıklarını, partnerlerinin diğer cinsiyetten kişilerle olan ilişkilerini ne derece kıskandıklarını ve kıskançlığın ilişkilerinde ne dereceye kadar sorun teşkil ettiğini değerlendirmeleri istendi. Erkekler ve kadınlar hem kıskançlık deneyimlerinde hem de genel olarak kıskançlık duygularının yoğunluğunda farklılık olmadığını doğrulayarak, eşit miktarda kıskançlık yaşadıklarını kabul ettiler.[1]

Bu tepkiler ABD ile sınırlı değildir. Macaristan, İrlanda, Meksika, Hollanda, ABD ve eski Sovyetler Birliği ve Yugoslavya'dan 2000'den fazla kişiye farklı cinsel senaryolara karşı tepkileri soruldu. Tüm bu yerlerdeki erkekler ve kadınlar, eşlerinin başka biriyle flört etme veya başka biriyle cinsel ilişkiye girme düşüncelerine aynı şekilde olumsuz duygusal tepkiler vereceklerini ifade ettiler. Her iki cinsiyet de ilişkide oldukları kişinin bir başkasına sarılmasına veya bir başkasıyla dans etmesine karşı kıskanç tepkileri açısından da aynıydı ancak bu olaylara tepkileri flört ve cinsel ilişkilere kıyasla daha az olumsuzdu. ABD'de olduğu gibi dünya çapında da hem erkekler hem de kadınlar için kıskançlık, değerli bir ilişkiye yönelik bir tehdide tepki olarak harekete geçen bir adaptasyondur.[2]

Bu benzerliklere rağmen, kıskançlığın içeriği ve odağında ve kıskançlığı tetikleyen belirli olaylarda ilgi çekici cinsiyet farklı-

1. White, 1981.
2. Buunk ve Hupka, 1987.

lıkları vardır. Bir çalışmada, yirmi erkek ve yirmi kadından, bir senaryoda kıskançlık duyuyormuş rolünü oynamaları istendi.[1] Ama katılımcılar, öncelikle ya ilişki yaşadıkları kişinin başka biriyle cinsel ilişkiye girmesi ya da onun bir başkasına zamanını ve kaynaklarını ayırması sebebiyle kıskançlık duymalarını içeren bir grup olası senaryo arasından seçim yapmak zorundalardı. On yedi kadın kıskançlığa sebep olan senaryo adına kaynakların veya zamanın bir başkasına harcanması yönündeki sadakatsizliği, sadece üç kadın ise cinsel açıdan sadakatsizliği seçti. Belirgin bir tezat olarak ise yirmi erkekten on altısı kıskançlığa neden olan senaryo adına cinsel sadakatsizliği, sadece dört erkek ise zaman ya da kaynakların başkasına harcanmasını seçti. Bu çalışma hem erkeklerin hem de kadınların kıskançlık temelli bir adaptasyona sahip olmalarına rağmen, bunun farklı olaylar tarafından tetiklendiğine ve bu olayların erkekler için babalıklarını, kadınlar içinse kaynakları ve bağlılığı güvence altına alma noktasındaki uyum sorunlarına karşılık geldiğine dair bir ipucu sunmaktadır.

Başka bir çalışmada, on beş çift kendilerini kıskandıracak durumları sıraladı. Erkekler, kıskançlığın birincil sebebi olarak partnerlerinin başka bir erkekle cinsel ilişkiye girmesini, ikincil olarak da kendilerini bir başkasıyla karşılaştırmasını verdiler. Kadınlar ise tersine, öncelikle partnerlerinin başka kadınlarla vakit geçirmesine, onlarla konuşmasına ve onları öpmesine tepki olarak kıskançlık duyacaklarını belirttiler.[2] Kısacası kadınların kıskançlığı, partnerlerinin yatırımlarını başka bir kadına yönlendirmesiyle ilgili ipuçlarıyla, erkeklerin kıskançlığı ise eşlerinin başka bir erkekle seks yaptığına dair ipuçlarıyla tetiklenir.

Bu cinsiyet farklılıkları hem psikolojik hem de fizyolojik açıdan kendini göstermektedir. Kıskançlıkta cinsiyet farklılıkları

1. Teisman ve Mosher, 1978.
2. Francis, 1977.

üzerine meslektaşlarımla yaptığımız bir çalışmada, 511 üniversiteli erkek ve kadından iki üzücü durumu; partnerlerinin başka biriyle cinsel ilişkiye girmesini ve partnerlerinin başka biriyle derin bir duygusal bağ kurmasını karşılaştırmalarını istedik.[1] kadınların yüzde 83'ü, eşlerinin duygusal sadakatsizliğini daha üzücü bulurken, erkekler için bu oran sadece yüzde 40'tı. Buna karşılık, erkeklerin yüzde 60'ı eşlerinin cinsel sadakatsizliğini daha üzücü bulurken, kadınlar için bu oran sadece yüzde 17'ydi.

Altmış erkek ve kadından oluşan farklı bir grubu, cinsel ve duygusal açıdan aldatmaya tepki olarak fizyolojik tepkileri üzerinden değerlendirmek için, alınlarında kaşlarını çattıklarında kasılan kasın üzerine, deri iletkenliğini veya terlemeyi ölçmek için sağ ellerinin serçe ve orta parmaklarına; kalp atış hızını ölçmek için başparmaklarına elektrotlar yerleştirdik. Sonra insanlardan cinsel ve duygusal olmak üzere iki tür aldatmaya uğradıklarını hayal etmelerini istedik. Erkekler, cinsel sadakatsizlikten fizyolojik açıdan daha fazla rahatsız oldular. Kalp atışları, bir oturuşta üç fincan kahve içmeye eşdeğer bir oranda, dakikada yaklaşık beş atış daha fazla hızlandı. Deri iletkenlikleri, cinsel aldatı düşüncesiyle 1,5 mikro-siemens arttı ancak duygusal aldatı düşüncesine karşılık başlangıca kıyasla çok az değişim gösterdi. Kaşları ise duygusal aldatmaya tepki olarak sadece 1,16 mikro-voltluk bir kasılma göstermesine karşılık, cinsel aldatmaya tepki olarak 7,75 birim bir kasılma gösterdi. Kadınlar, duygusal aldatı düşüncesi karşısında daha fazla fizyolojik sıkıntı sergileyerek, tam tersi bir model gösterdiler. Örneğin kadınların çatık kaşları, cinsel aldatmaya tepki olarak yalnızca 3,03 mikro-volt kasılmadan, duygusal aldatmaya yanıt olarak 8,12 birimlik bir kasılma gösterdi. Diğer araştırmacılar, çoklu ölçütler kullanarak fizyolojik cinsiyet farklılıklarını daha

1. Buss vd., 1992.

çeşitlendirmiştir.[1] Psikolojik ve fizyolojik sıkıntıların bu açıdan paralel ilerleyişi, insanların bir eşi elde tutmak için karşı karşıya kaldıkları belirli tehditlere zaman içinde ne kadar hassas bir şekilde adaptasyon geliştirdiklerini göstermektedir.

Kıskançlığa karşı tepkilerdeki cinsiyet farklılıkları sadece Amerikalılarla sınırlı değildir. Orta Avrupa'da kıskançlık üzerine erkek ve kadınlarla ilgili bir çalışmada erkeklerin yüzde 80'i, eşlerinin başka bir erkekle ilişkiye girmesi veya kendi cinsel yeterliliklerinden endişe duymak gibi cinsel açıdan duydukları korkularını dile getirdi.[2] Kıskanç kadınların yalnızca yüzde 22'si cinsel kaygılarını dile getirdiler, çoğunluk bunun yerine eşlerinin başka bir kadınla yakınlık kurması gibi duygusal durumlara odaklandı. Macaristan, İrlanda, Meksika, Hollanda, Sovyetler Birliği, ABD ve Hırvatistan'daki erkeklerin tümü, eşlerinin başka bir kişi hakkında cinsel fanteziler kurmasına tepki olarak kadınlara kıyasla daha yoğun kıskançlık gösterdiler.[3] Kıskançlığı tetikleyen bu cinsiyet farklılıkları, görünene göre tüm insan türü için geçerlidir.

Kıskançlıkta Cinsiyet Bazlı Farklı Yorumlar

Kıskançlıktaki cinsiyet farklılıklarının evrimsel yorumu, kimi meydan okumalarla karşılaşmıştır.[4] Bazıları cinsel ve duygusal sadakatsizliğin sıklıkla bir arada meydana geldiğini öne sürmüşlerdir ki gerçekten de durum öyledir. İnsanlar seks yaptıkları kişilerle duygusal, duygusal olarak yakın oldukları kişilerle ise cinsel ilişkiye girme eğilimindedirler. Ancak erkekler ve kadınlar, bu iki yönlü durum hakkındaki kanıları açısından

1. Baschnagel ve Edlund, 2016.
2. Gottschalk, 1936.
3. Buunk ve Hupka, 1987.
4. DeSteno ve Salovey, 1996.

farklılık gösterebilir. Bu hipoteze göre kadınların partnerlerinin başka biriyle duygusal ilişkisi kurmasına daha fazla üzülmesi olasıdır çünkü bu, partnerinin o kişiyle cinsel ilişkiye gireceğini de düşündürtür. Oysa kadınlar, erkeklerin duygusal açıdan bir şey hissetmeden seks yapabileceğine inanabilirler ve bu sebeple partnerlerinin başka biriyle cinsel ilişkisini hayal etmek onlar adına daha az üzücüdür. Erkeklerin kanıları ise farklı olabilir. Erkekler partnerlerinin başka bir erkekle cinsel ilişkiye girmesine daha çok üzülürler çünkü kadının sadece duygusal açıdan bir şeyler hissetmesi durumunda kişiyle seks yapma olasılığının yüksek olduğunu, oysa öte yandan bir kadının bir erkekle seks yapmadan kolayca duygusal bağ kurabileceğini düşünürler.

Ekibimle birlikte, rekabet içindeki evrim ve inanç hipotezlerinden gelen varsayımları test etmek için üç kültür üzerinde dört ampirik çalışma yürüttük.[1] İlk çalışma, ABD'nin güneydoğusundaki bir sosyal bilim üniversitesinde 1.122 lisans öğrencisiyle yapıldı. Aldatma senaryoları, iki aldatma türünün birbirinin önüne geçeceği şekilde değiştirildi. Katılımcılar, partnerlerinin duygusal bir şeyler hissetmeksizin gösterdiği cinsel sadakatsizliğe ve cinsellik olmadan biriyle duygusal bağ kurmasına tepki olarak duyacakları görece sıkıntıları belirttiler. Evrimsel modelin öngördüğü üzere büyük bir cinsiyet farkı ortaya çıktı. Kanı hipotezi doğru olsaydı, cinsiyet farkı ortadan kalkmalıydı. Oysa bu söz konusu değildi.

İkinci çalışmamız, üç araştırma stratejisi kullanarak iki modelden gelen varsayımlara dört ek test sağladı. Bir strateji, iki aldatma türünü birbirinin önüne geçer hale getirmenin üç farklı biçimini kullandı. İkinci bir strateji, her iki aldatma türünün de meydana geldiğini öne sürdü ve katılımcılardan hangisini daha üzücü bulduklarını belirtmelerini istedi. Üçüncü bir strateji,

1. Buss vd., 1999.

hangi aldatma biçiminin daha üzücü olacağını açıklarken cinsiyete ve kanılara dair bağımsız varsayımların değerlerini test etmek adına istatistiksel bir yöntem kullandı. Sonuçlar kesindi: tam da evrimsel modelin öngördüğü gibi büyük cinsiyet farklılıkları vardı. Sorular nasıl ifade edilirse edilsin, hangi metodolojik strateji kullanılırsa kullanılsın ve koşullu olasılıklar ne kadar sıkı kontrol edilirse edilsin, cinsiyet farklılıkları yerini korudu.

Üçüncü çalışmamız, sadakatsizlik ikilemlerini Batılı olmayan bir grupta, Koreliler üzerinde tekrarladı. Cinsiyet farklılıkları kendini tekrar gösterdi. Cinsel ve duygusal sadakatsizliğin birlikte ortaya çıkışını kontrol eden iki strateji açısından cinsiyet farklılıkları yine yerini korudu. Evrimsel hipotez bu ampirik testten sağ çıktı. Dördüncü çalışmamızda, bir Japon grubu yoluyla kıskançlık ve kanıların doğası üzerine yapılan varsayımları test ettik. Sonuçlar yine evrimsel hipotezi destekledi. Yine bir başka çalışmada Brooke Scelza, Namibya'da küçük ölçekli bir nüfusu olan Himba bölgesini araştırdı ve aldatmanın her iki biçimi de meydana geldiğinde, erkeklerin aldatmanın cinsel yönünden kadınlara kıyasla daha fazla sıkıntı çektiklerini bulguladı.[1] Son olarak evrimsel psikolog Barry Kuhle, gerçek bir aldatmanın keşfedilmesinin ardından kıskançlıkla gelen sorgulamaları analiz etti. Erkeklerin, "Onunla seks yaptın mı?" sorusunun cevabını kadınlardan daha çok bilmek istediğini bulguladı, oysa kadınlar, "Onu seviyor musun?" sorusunun cevabını erkeklerden daha çok bilmek istiyordu.[2]

Belki de herhangi bir çalışmanın ayrıntılarından daha önemlisi, anahtar bilimsel ölçütle -kanıtların ağırlığıyla- yapılan değerlendirmedir.[3] Kıskançlıktaki cinsiyet farklılıkları, şaşırtıcı de-

1. Scelza, 2014.
2. Kuhle, 2011.
3. Buss, 2013; Sagarin vd., 2012.

recede geniş bir dizi yöntem kullanılarak artık keşfedilmektedir. Zorunlu seçim yöntemini kullanarak kıskançlık üzerine yapılan araştırmalardaki cinsiyet farklılıkları Brezilya, İngiltere, Romanya, Kore, Japonya, Hollanda, Norveç ve İsveç gibi kültürler arasında güçlüdür ve bu açıdan evrensel bir olguyu düşündürür.[1] Katılımcılara hem cinsel hem de duygusal aldatı meydana geldiğinde, aldatmanın "hangi" yönünün en üzücü hissettireceğinin sorulduğu araştırmalarda cinsiyet farklılıkları yerini korudu. Kıskançlığa verilen fizyolojik tepkileri inceleyen araştırmacıların hepsi olmasa da çoğu, fizyolojik sıkıntı açısından cinsiyet farklılıklarının tekrarladığını doğruladı. Cinsiyet farklılıkları, yaşamlarında gerçek bir aldatma deneyimi yaşayanlar ve aldatma deneyimini hayal etmelerini gerektiren bir deneyden geçen katılımcılar arasında daha da belirgin hale gelir. Erkekler, duygusaldan ziyade cinsel bir aldatıyı affetmekte kadınlara kıyasla daha fazla zorluk çekerler ki bu da duygusal bir aldatıdan ziyade cinsel bir aldatının ardından bir ilişkiyi bitirme olasılıklarının daha yüksek olduğunu gösterir.

Bilişsel açıdan erkekler, duygusal aldatıdan ziyade cinsel aldatıya ilişkin ipuçlarını kadınlara kıyasla daha fazla anımsar, tercihen duygusal aldatıdan ziyade cinselliğe dair ipuçları arar, istemsizce bu ipuçlarına odaklanır ve duygusal aldatıdan ziyade bu ipuçlarına yanıt olarak daha hızlı tepki gösterirler.

Katılımcıların cinsel ve duygusal aldatma görüntülerini izlerken fMRI beyin taramalarını kullanan bir beyin araştırması, çarpıcı cinsiyet farklılıkları buldu.[2] Erkeklerin amigdala ve hipotalamusu -yani cinsellik ve saldırganlıkla ilgili beyin bölgeleri- kadınlara kıyasla çok daha fazla etkin hale geldi. Buna karşılık kadınların posterior superior sulkusu -bir partnerin gelecekteki niyetlerini tahmin etmek gibi zihin okuma sürecinde yer alan bir beyin böl-

1. Bendixen vd., 2015.
2. Takahashi vd., 2006.

gesi- erkeklerden daha fazla etkin hale geldi. Bu bulgular, erkek ve kadın kıskançlıklarının bir şekilde farklı adaptasyon sorunlarını çözmek için tasarlanmış olması durumunda tam olarak bekleyeceğimiz şeylerdir.[1] Özetle kıskançlıktaki cinsiyet farklılıkları, farklı kültürler arasında ve psikolojik ikilemler, bilişsel deneyler ve beyin fMRI ölçümleri gibi fizyolojik kayıtlar dâhil olmak üzere çok çeşitli yöntemler sonucunda da sağlamlığını korumaktadır.

Kıskançlık adaptasyonunun cinsiyete göre farklılaşan, diğer birçok özelliği belgelenmiştir. Erkeklerin kıskançlığı, özellikle statü ve kaynaklara sahip rakiplerine; kadınların kıskançlığı ise özellikle fiziksel açıdan çekici rakiplerine yöneliktir.[2] Bir erkek şöyle demişti: "Eski sevgilimin başka biriyle seks yapması düşüncesi dayanılmazdı... Aklımdan geçen bu düşünceyle uykularım kaçar, kaynama noktasına kadar hararetle yandığımı hissederdim."[3] Bir kadın ise şöyle demişti: "Eğer güzel bir kadın varsa, sevgilimin onun güzel olduğunu söylemesini sevmiyorum."[4] İlginçtir ki rakiplerin niteliklerine ilişkin duyulan sıkıntıdaki bu cinsiyet farklılıkları -kadınların rakibin çekiciliğine ve erkeklerin rakibin statüsüne ve kaynaklarına öfkesi- "patolojik" kıskançlık teşhisi konan kadın ve erkeklerde bile görülmektedir.[5]

Erkekler, eşlerinin onları cinsel açıdan aldatması olasılığı konusundan abartılı varsayımlar yapmak açısından kadınlara kıyasla daha fazla "önyargı" sergilerler.[6] Son olarak, kronik kıskançlığa yatkın ve ilişki tehditleri konusunda fazlasıyla endişelenen kadınlar ve erkekler arasında, cinsel ve duygusal aldatıya tepkiler arasındaki cinsiyet farklılıkları özellikle büyüktür.[7]

1. *A.g.e.*, 1299.
2. Buss vd., 2000; Fussell ve Stollery, 2012.
3. Fussell ve Stollery, 2012, 155.
4. *A.g.e.*, 156–157.
5. Easton, Schipper ve Shackelford, 2007.
6. Andrews vd., 2008; Goetz ve Causey, 2009.
7. Miller ve Maner, 2009.

Eşinin Arzularını Yerine Getirerek Onu Elinde Tutma

Kıskançlık, kişinin birlikteliğinin güvenliğine yönelik tehditlerle harekete geçtiğinde eşe, rakibe veya kişinin kendisine yönelik taktikleri motive edebilir. Erkekler ve kadınlar, bir eş tutmak için şaşırtıcı çeşitlilikte taktikler kullanırlar. Bir eşin ilişkiye yönelik temel tercihleri, büyük stratejinin temelini oluşturur: eşin tercihlerini yerine getirmek, yani başlangıçta istediği kaynakları sağlamak, ilişkiyi korumanın oldukça etkili bir yöntemi olsa gerektir.

Bu olasılığı araştırmak için eşini elde tutma üzerine çalışmalar başlattım.[1] İlk olarak erkek ve kadınlardan ilişki içindeki kişilerin partnerlerinin bir başkasıyla yakınlaşmasının önüne geçmek için bulundukları eylemlere dair bir tarif vermelerini istedim. Dört araştırmacıdan oluşan bir ekibin on dokuz ayrı kategoride sınıflandırdığı 104 tanımlanabilir eylem ortaya çıktı. Örneğin "ihtiyatlılık" olarak adlandırdığımız bir kategori, ilişki yaşanan kişilerin kiminle birlikte olduğunu anlamak için onu beklenmedik zamanlarda aramayı, arkadaşlarının onu kontrol etmesini sağlamayı, kişisel eşyalarını kurcalamayı ve neler yaptığını görmek için beklenmedik bir şekilde yanına uğramayı içeriyordu. Sonrasında flört yaşayan 102 üniversite öğrencisinden ve 210 yeni evliden bu ihtiyatlılık eylemlerinin her birini ne sıklıkla gerçekleştirdiklerini derecelendirmelerini istedim. Evliliklerinin beşinci yılındaki yeni evli çiftler, eşlerini ellerinde tutma taktiklerine tekrar başvurduklarını bildirdiler. Ayrı bir değerlendirme heyeti, bir erkek ve bir kadın tarafından uygulandığında bir eşi elde tutmadaki etkililiği açısından bu taktikleri değerlendirdi.

Partnerin ilişkinin başındaki arzularını yerine getirmenin, gerçekten de etkili bir eş tutma taktiği olduğu kanıtlanmış-

1. Buss, 1988b.

tır. Kadınlar eş seçiminde sevgi ve nezaketi arzuladıkları için, bunları sağlamaya devam etmek, eşlerini elinde tutmak isteyen erkekler için oldukça etkili bir taktiktir. Eşlerine onları sevdiklerini söyleyen, yardıma ihtiyaç duyduklarında onlara yardımcı olan ve düzenli olarak nezaket ve şefkat gösteren erkekler, eşlerini elde tutmayı başarır. Bunlar, 7 puanlık bir ölçekte 6,23'lük bir derece ile erkeklerin gerçekleştirebilecekleri en etkili eylemler olarak değerlendirildi ki bu, kadınlar için 5,39'luk bir derece verilen aynı eylemlere kıyasla önemli ölçüde daha etkiliydi. Ayrıca bu eylemlerin performansı, flört eden çiftler arasındaki ilişkinin uzunluğu ve beş yılı geçmiş evliliğin süresi ile doğrudan bağlantılıydı. Sevgi ve bağlılık eylemlerinde başarısız kocaların, boşanmayı düşünen veya bekleyen bir eşe sahip olma olasılıkları, kibar ve sevgi dolu kocalara kıyasla daha yüksekti. Sevgi ve nezaket eylemleri başarılı olur çünkü ilişkiye duygusal bir bağlılığın sinyalini verirler, bir maliyete neden olmaktansa bir fayda sağlarlar ve kadınların arzu edilen bir eşe yönelik psikolojik tercihlerine hitap ederler.

Kadınlar aynı zamanda ekonomik ve maddi kaynaklara da değer verdikleri için bunları sağlamaya devam etmek, erkeklerin eşlerini elinde tutması için oldukça etkili bir başka taktiktir. Bu amaca yönelik hareket eden erkekler, eşlerine çok para harcadıklarını ve onlara pahalı hediyeler aldıklarını bildirmektedir. Ciddi bir flört yaşayan çiftlerde erkekler, bu kaynakları kadınlardan daha sık sağlamaktadır. Kaynak sağlamak, bir taktik olarak kadınlar tarafından kullanıldığında aldığı 3,76'lık puanın aksine, ortalama 4,50 puan ile erkekler adına bir eşi elde tutmada en etkili ikinci taktikti. Erkekler, evliliğin ilk evrelerinde eşlerini elinde tutma adına kadınlara kıyasla daha fazla kaynak sağlar ve bu taktiği evliliğin beşinci yılından sonra eşlerinden daha sık

kullanmaya devam ederler.[1] Bir eşi cezbetmek için başarılı taktikler gibi, eşini elde tutmak adına bir taktik olarak onun arzularını yerine getirmek -bu durumda, kadınların öncelik verdiği ekonomik ve maddi kaynakları sağlamak- oldukça önemlidir.

Erkekler ise fiziksel çekiciliğe değer verir ve kadınların, eşlerini elde tutma taktiklerinden biri olarak görünümlerini iyileştirmeyi öncelikle belirtme ihtimalinin daha yüksek olduğunu bulguladım ki Brezilya, Hırvatistan ve ABD de dâhil olmak üzere birçok kültürde bu, tekrarlanabilir bir bulgudur.[2] On dokuz kategori içinde, görünümlerini iyileştirmek, aşk ve nezaketten sonra kadınlar tarafından kullanılan en etkili ikinci taktikti. Kadınlar, kendilerini eşlerine çekici kılmak, güzel görünmek için yüzlerine makyaj yapmak, eşinin ilgisini korumak için güzel giyinmek ve eşinin dikkatini diğer kadınlardan uzaklaştırmak için seksi davranışlar sergilemek için büyük çaba harcarlar. Sadece yeni evli kadınlar değil, aynı zamanda evliliklerinde beş yılı aşmış kadınlar da eşlerini elinde tutmak için fiziksel görünümlerini iyileştirir ki bu, kadınlar için erkeklerin ilişkinin başındaki arzularını yerine getirmeye devam etmenin, ilişkinin kalıcılığının anahtarı olduğunu gösterir.

Görünüşün önemi, bir kanepede oturup konuşan bir çiftin videosunu izleyen kadın ve erkeklerle gerçekleştirilen bir çalışma ile çarpıcı bir biçimde ortaya konmuştur.[3] Çiftin kucaklaştığı, öpüştüğü ve birbirine dokunduğu kırk beş saniyeden sonra, ikiliden birisi ayağa kalkar ve kadehlerini yeniden doldurmak için odadan çıkar. Saniyeler sonra, yeni bir kişi gelir ve kanepede oturmaya devam eden kişinin önceki kız veya erkek arkadaşı olarak tanıtılır (erkekler bir önceki erkek arkadaşın geldiği, ka-

1. Buss ve Shackelford, 1997.
2. Lopes vd., 2016.
3. Shettel-Neuber vd., 1978.

dınlar ise eski bir kız arkadaşının geldiği videoyu izler). Koltuktaki kişi ayağa kalkar ve yeni gelene şöyle bir sarılır, sonra ikili koltuğa oturur. Sonraki süreç içinde öpüşmek ve birbirine dokunmak gibi yakın eylemlerde bulunurlar. Sonra giden eş geri döner, durur ve kanepede birbirlerine sevgi gösteren iki kişiye bakar. Video burada biter. Videoyu izleyen kadınlar, bir eş tutmaya yönelik bu tehdide yanıt olarak, erkeklerin neredeyse iki katı oranda kendilerini eşleri için daha çekici hale getirmeye çalışacaklarını bildirdiler. Erkekler ise aksine bu durum karşısında öfkeleneceklerini daha yüksek bir oranda bildirdiler ki bu da eşlerini elde tutmak için daha saldırgan bir stratejiye başvurabileceklerini düşündürttü. Erkeklerin arzularını harekete geçirdiği için kadınlar, görünümlerini güzelleştirir.

Duygusal Manipülasyon

Kaynak sağlama, sevgi ve nezaket gibi taktikler başarısız olduğunda insanlar, özellikle de bir eş olarak kendi değerleri daha düşükse eşlerini elde tutmak için bazen umutsuz duygusal taktiklere başvururlar. Örneğin eşi başkalarına ilgi gösterdiğinde ağlamak, partneri bu ilgiden dolayı suçlu hissettirmek ve partnerine umutsuzca ona bağımlı olduklarını söylemektir.

Boyun eğme veya kendini küçültme, başka bir duygusal manipülasyon taktiğidir. Örneğin insanlar eşlerinin söylediği her şeye katılabilir, onun kendi bildiğini okumasına izin verebilir ve değişmeye söz verebilir ki bunlar birer çaresizlik taktiğidir. Kadınların erkeklere kıyasla boyun eğmeye daha yakın olduğu şeklindeki yaygın klişeye rağmen eşini elde tutma hakkındaki çalışmalar, taktikler açısından bunun tam tersini göstermektedir. Erkekler eşlerine, kadınlara kıyasla yaklaşık yüzde 25 daha fazla boyun eğer ve öncelikle kendilerini aşağılarlar. Bu cinsiyet farkı, üniversitede flört eden çiftler, yeni evli çiftler arasında ve

hatta evliliklerinde birkaç yılı aşmış çiftler arasında da görülmektedir. Kendini küçültmede açısından cinsiyet farkı, erkeklerin aleyhine bir yanlılığına atfedilemez çünkü eşleri de bunları doğrulamaktadır.

Erkeklerin kadınlara kıyasla neden daha fazla boyun eğmeye ve kendini küçük düşürmeye eğilim gösterdiği bir bilmece olmaya devam etmektedir. Belki de kendisini eşine kıyasla daha az değerli gören bir erkek, eşinin kendisini terk etmesini engellemek için ona boyun eğmeye başvurur. Belki de bu taktik, eşinden ayrılmak üzere olan bir kadını yatıştırma girişimine işaret etmektedir. Ancak bu varsayımlar tatmin edici değildir çünkü erkeklerin bu taktiğe neden kadınlardan daha fazla başvurduğu sorusunu cevaplamaz. Gelecekteki araştırmalar, bu gizemin cevabını çözebilir.

Başka bir duygusal manipülasyon, bir eşi elinde tutmak amacıyla kasıtlı olarak eşinin kıskançlığını kışkırtmaya çalışmaktır. Bu taktik, eşini kıskandırmak için başkalarıyla çıkmak, partilerde karşı cinsten kişilerle konuşmak, karşı cinsten kişilere ilgi göstermek gibi eylemleri içerir. İnsanlar bu taktiklerin kadınlar için erkeklere kıyasla neredeyse iki kat daha etkili olduğunu düşünür. Bununla birlikte, kıskançlığını uyandırmak ve böylece bir eşine tutunmak için başka erkeklerle flört eden bir kadın, tehlikeli sularda yüzüyor demektir: Kıskançlığı uyandırmak, eğer eşi kadını aldatıyormuş gibi algılarsa ya şiddeti ya da terk edilmeyi tetikleyebilir.

Kadınlar erkeklere kıyasla daha fazla kıskançlık uyandırmaya çalıştıklarını kabul etseler de tüm kadınlar bu taktiğe başvurmaz. Bir çalışma, kadınların kasıtlı olarak kıskançlık uyandırdığı kilit bir bağlamı belirledi.[1] Çalışma, ilişkiye duygusal bağlılıkları açısından eşler arasındaki tutarsızlıkları inceledi. Bu tür tutar-

1. White, 1980.

sızlıklar, eşlerin arzu edilebilirliği açısından farklılıklara işaret edebilir çünkü ilişkiye ilgisi daha da azalmış kişi, genellikle eş değerin açısından daha yüksek bir dereceye sahiptir. Kendilerini eşlerine kıyasla ilişkilerine daha bağlı gören kadınların yüzde 50'si kasıtlı olarak kıskançlık uyandırırken, kendilerini ilişkiye eşiyle eşit veya daha az bağlı gören kadınların sadece yüzde 26'sı bu taktiği kullanır. Bu kadınlar, ilişki içi yakınlığını artırmak, ilişkinin gücünü test etmek, eşinin onu hâlâ umursayıp umursadığını görmek ve onu daha fazla sahiplenmesini sağlamak adına eşinin kıskançlığını uyandırmak için motive olduklarını kabul ettiler. Eşler arasındaki ilişkiye gösterilen bağlılıktaki görülen farklılıklar gibi, arzu edilebilirlik açısından farklılıklar, görünen o ki erkeklerin bağlılığını artırmak ve bağlılığı hakkında daha fazla bilgi edinmek için bir taktik olarak kadınların kıskançlığı kışkırtmasına neden olmaktadır.

Eş Avcılarını Uzaklaştırmak

Birçok tür gibi, insanlar da sahip oldukları şeylere ve eşlerine karşı özel tutumlar sergilerler. Sahipliği göstermenin bir yöntemi, rakiplere uzak durmalarının sinyalinin alenen ve herkese açık bir biçimde verilmesidir. Bir kişiyi eş veya sevgili olarak tanıtırken ve arkadaşlarına ilişki partneri hakkında övünürken olduğu gibi, bu tür sinyaller sözlü olabilir. Herkese yönelik sinyaller, diğer insanların önünde el ele tutuşmak veya partnerin omzuna elini koymak gibi fiziksel biçimde de olabilir. Bir eşten kendi ceketini giymesini istemek, kişinin ilişkide olduğunu belirten mücevherler hediye etmek/vermek ve Facebook'ta ilişki durumunu değiştirmek gibi sinyaller ise dekoratif temeldedir.

Bu sinyallerin eş avcılarını püskürtmek için ne sıklıkta kullandıkları noktasında erkek ve kadınlar farklılık göstermese de uzmanlar, bu sinyallerin erkekler tarafından kullanıldığında

kadınlara kıyasla çok daha etkili olduğunu bulguladı.[1] Bunun sebebi, bu sinyallerin bir erkeğin kadına bağlı kalacağına işaret eden güçlü bir etki sağlaması olabilir. Örneğin bir nişan yüzüğü, potansiyel eş avcılarına güçlü bir sinyal gönderir. Kokusunu dişinin kokusuna karıştıran erkek böceğin, rakiplerinin başkalarını aramasına neden olması gibi, sözlü, fiziksel ve dekoratif sinyaller de de potansiyel rakipleri caydırma noktasında etkili olurlar. Bu sinyaller aynı zamanda kadınların uzun vadeli bir ilişki adına arzularını karşılayan bir bağlılığı da ifade eder.

Tetikte olmak, her iki cinsiyetin de eşlerini diğerlerinden uzak tutmak için kullandığı ek bir yöntemdir. Kaliforniya sahilindeki erkek deniz filleri arasında da bu yöntemin benzeri görülür. Haremlerinin çevresinde devriye gezerek rakiplerine ve dişilerin kaçması ihtimaline karşı nöbet tutarlar. Beklenmedik zamanlarda bir eşi aramak, e-postalarını okumak veya Facebook gönderilerini takip etmek, insanlara özgü tetikte olma eylemleridir. Tetikte olmak, eşte herhangi bir kusur belirtisi olup olmadığını tespit etme çabasına işaret eder. Ayrıca eşe, kişinin rakipleriyle bir ilişki yaşamasına dair kanıtların tespit edilmesi durumunda buna göre hareket edileceğine dair bir mesaj da iletir. Evrimsel geçmişimizde tetikte olmayan insanlar, ihtiyat gösterenlere kıyasla daha fazla kayıp yaşadılar.

Eşleri gizleme taktiği de ihtiyatlılıkla yakından ilgilidir. Erkek eşekarısı, eşini diğer erkeklerin izleyebileceği yerlerden uzaklaştırır. Erkekler ve kadınlar, rakiplerin bulunacağı partilere götürmeyerek, onları avlayabilecek kişilerle tanıştırmayarak ve potansiyel rakiplerle dolu buluşmalardan uzaklaştırarak eşlerini gizlerler. Gizleme, eşlerin rakiplerle temasını ve alternatif ilişkiler olasılıklarını değerlendirme fırsatlarını azaltarak etki gösterir.

1. Schmitt ve Buss, 2001.

Eşini gizlemenin bir benzeri de onun zamanını tekeline almak, tüm boş zamanlarını birlikte harcamakta ısrar etmek ve sosyal alanlarda sürekli birlikte vakit geçirmektir. Bir eşi tekeline almak, eşinin onu avlayabilecek veya çekici bir alternatif olabilecek potansiyel rakiplerle temas kurmasını engeller.

Eşi elinde tutma biçimlerinin tarihsel ve kültürler arası emsalleri vardır. Kadınların potansiyel adaylarla temaslarını önlemek için onları gizleme, eşi tekelleştirmeye dair canlı bir örnek sunar. Tarih boyunca Hintli erkekler, kadınları evlerinin içlerine kapatmışlardır. Arap erkekleri, kadınların yüzlerini ve bedenlerini peçe veya burka ile gizlemişlerdir. Japon erkekler, hareketlerini kısıtlamak için kadınların ayaklarını bağlamışlardır. Kadınların başörtüsü taktığı toplumlarda düğünler, bu gizleme biçiminin -yani, tenin büyük kısmının örtülmesinin- en uç biçimlerinin görüldüğü yerlerdir çünkü evlenen bir kadın doğurganlığın zirvesine yakındır. Ergenlik öncesi genç ve menopoz sonrası yaşlı kadınlar, diğer erkeklere daha az çekici göründükleri için bedenlerini gizleme açısından daha az ciddi hareket ederler.[1]

İnsanlık tarihi boyunca bir başka yaygın uygulama da erkeklerin kadınları korunaklı haremlerde tutması olmuştur. *Harem* kelimesi, "yasak" anlamına gelir. Gerçekten de çoğu zaman kadınların haremden çıkması, dışarıdaki erkeklerin içeri girmesi kadar zordu. Krallar ve diğer hükümdarlar haremlerini korumak için hadımları kullanırlardı. On altıncı yüzyılda Hindistan'da tüccarlar, zengin kimselere yalnızca hadım edilmekle kalmayıp cinsel organları tümden kesilmiş Bengalli hadımları sürekli tedarik ediyorlardı.[2]

Haremlerde toplanan kadınların sayısı oldukça şaşırtıcıdır. Hint İmparatoru Bhuponder Singh öldüğünde hareminde 332

1. Dickemann, 1981.
2. Betzig, hazırlık aşamasında, 17.

kadın vardı, "hepsi Maharaja'nın hizmetindeydi. Cinsel şehvetini onlardan herhangi biriyle gece veya gündüz herhangi bir saatte tatmin edebilirdi".[1] Hindistan'da, on altıncı yüzyıl kralların haremlerinin 4.000 ila 12.000 kişi arasında olduğu tahmin ediliyordu.[2] MÖ 771'lerde Çin imparatorları bir kraliçe, birinci dereceden üç eş, ikinci dereceden dokuz eş, üçüncü dereceden yirmi yedi eş ve seksen bir cariyeye sahip olurdu.[3] Peru'da bir İnka lordu, "evinde hizmetin sağlanması ve cinsel zevkini karşılaması için en az 700 kadını elinde tutar... bu kadınlardan pek çok çocuk yapardı".[4]

Tüm bu eşini elde tutmak için verilen sinyaller, özellikle eşler ve potansiyel rakipler arasındaki teması önleme amacına hizmet eder. Yüksek statülü erkekler tarihsel olarak güçlü bir konumda olduklarından, aşırı taktikleri uygulama güçleri kadınların seçim özgürlüğünü azaltmıştır. Daha fazla toplumsal cinsiyet eşitliğine sahip modern sanayi toplumlarında, her iki cinsiyet de eşlerini korumak için -Orta Çağ'daki lordların kullandıklarından genellikle daha az şiddetli olsa da- benzer sinyaller verir.

Maliyet Yaratan Eş Elde Tutma Taktikleri

Diğer bir eşini koruma taktiği, aşağılama, tehdit ve şiddet yoluyla rakiplere veya eşlere çeşitli maliyet yüklemektir. Bunlar, kaynak sağlama veya sevgi ve nezaket bahşetme gibi taktiklerle keskin bir tezat oluşturur. Yıkıcı taktikler, diğerlerini eş avından ve eşleri yoldan çıkmaktan caydırarak etki gösterir.

Bu maliyet yükleyici taktiklerden biri, rakipleri hedef alır.

1. Dass, 1970, 78.
2. Saletore, 1978, 64; Saletore, 1974, 61.
3. Van Gulik, 1974, 17.
4. Cienza de Leon, 1959, 41.

Rakipleri sözlü olarak aşağılamak belki de bu taktiğin en hafif şeklidir ancak *Ecclesiasticus*'ta (28:17), "Kırbaç darbesinden bir kıvılcım çıkar ancak bir dil darbesi kemikleri ezer," denir. Eşlerini bir rakibe yönelmekten vazgeçirmek için hem erkekler hem de kadınlar rakibin görünüşünü veya zekâsını aşağılayabilir veya onun hakkında olumsuz söylentiler çıkarmaya başlayabilir. Eş değiştirme her zaman bir ihtimal olduğundan, rakiplerin aşağılanması, sonsuz bağlılık yeminleri edildikten sonra bile devam eder. Akıllıca kullanıldığında, rakipleri daha az çekici kılmak adına etkili bir yöntemdir ve bir eşin kişiden ayrılma ihtimalini düşürür.

Rakibi sözlü tehditlere ve şiddete maruz bırakmak da yine aynı amaçlı bir taktiktir. Tıpkı şempanzelerin, rakiplerini bir dişiden uzaklaştırmak için tehditkâr bir şekilde dişlerini göstermeleri gibi, yeni evli erkekler de karılarına bakan kişilere bağırır, ona pas verenler vurmakla tehdit eder ve ona çok uzun süre bakan erkeklere soğuk ve tehlikeli bir havayla bakarlar. Bu tehdit edici taktikler neredeyse sadece erkekler tarafından kullanılır. Sık gerçekleşmese de geçtiğimiz yıl evli erkeklerin yüzde 46'sının hemcinsi bir rakibi tehdit ettiğini, evli kadınların ise sadece yüzde 11'inin bunu yaptığını keşfettik. Bu taktikler, eş avcılığı girişimlerinin büyük risklere mal olacağına dair güçlü sinyaller verir.

Erkekler bazen rakiplerine daha da aşırı maliyetler yüklerler. Evli erkekler, eşlerine pas veren erkeklere vurabilir, onları arkadaşlarına dövdürebilir, eşlerine fazla ilgi gösteren erkeklere tokat atabilir veya sahip olduğu eşya ve mallara zarar verebilir. Bu eylemler, bedensel yaralanma veya nadir durumlarda ölüm gibi ağır şeylere mal olabilir. Bu eylemleri uygulayanların kazandığı itibar, diğer erkekleri caydırır. Çoğu erkek, tüyleri diken diken eden şiddet eylemleriyle ünlü, kaba görünüşlü ve iriyarı bir adamın partneriyle flört etmeden önce iki kez düşünür.

Bu taktiklerden bir başkası ise bazen bizzat eşlere, yoldan çıkmalarından caydırmak için yönlendirilir. Erkek babunlar ve diğer primatlar, başka erkeklerle birlikte olduklarında dişileri ısırarak veya döverek yaralarlar.[1] Evli erkek ve kadınlar, eşleri başkalarıyla flört ettiğinde kızar, bağırır ve aldatılırlarsa ondan ayrılmakla tehdit eder. Eşlerince bir eş olarak daha değersiz görülen, muhtemelen ilişkiye sağlayacakları daha az fayda olan erkeklerin, eşlerinin daha arzu edilesi olduğu algısını azaltmaya çalıştıkları için, özellikle sözlü açıdan onları aşağılama olasılıkları vardır.[2] Ayrıca her iki cinsiyet de eşini başka biriyle yakalarsa, onunla bir daha asla konuşmayacağı yönünde tehditler savurabilir. Bazen başkalarıyla flört eden eşlere vururlar. Ciddi flört ilişkilerindeki ve evli erkekler bu taktikleri, gelecekte mevcut ilişkisinin devam etmesini beklemeyen erkeklere kıyasla neredeyse iki kat daha fazla uygulamaktadır.

Başkalarına ilgi gösteren bir eşi cezalandırmak, etkisini olası maliyetlerin tehditkâr ve caydırıcı özelliklerinden alır. Bu maliyetlerin bazıları bedensel yaralanma gibi fiziksel maliyetlerdir. Diğer maliyetler ise örneğin kişiye bağırılmasından veya başka bir şekilde sözlü olarak istismar edilmesinden dolayı düşen özsaygı gibi psikolojik maliyetlerdir.[3] Bir kişinin özsaygısı, kısmen de olsa bir eş olarak özdeğerini kendine yansıtan bir çeşit içsel dayanak olduğundan, bu istismar biçimleri ahlaki açıdan ne kadar iğrenç olurlarsa olsunlar, eşleri elde tutma açısından işlevsel olabilirler.

Eş istismarının işlevselliğine ilişkin ipuçları, kullanıldığı belirli bağlamlardan gelir.[4] Bir bağlam, cinsel aldatının algı-

1. Smuts ve Smuts, 1993.
2. Miner, Starratt ve Shackelford, 2009.
3. Daly ve Wilson, 1988; Russell, 1990; Wilson, 1989; Margo Wilson, kişisel iletişim, Haziran 1993.
4. Buss ve Duntley, 2011.

lanması veya keşfedilmesidir. İkincisi, kişilerin birer eş olarak değerlerinin uyuşmamasıdır: Daha az arzu edilesi eş, diğer eşin uyumsuzluğa dair algısını azaltmak için diğerini istismar edebilir. Üçüncüsü, bir kadının hamile olması ve erkeğin çocuğun kendisinden olmayabileceğinden şüphelenmesidir. Bu durumda şiddet genellikle kadının karnına yönlendirilir ve rahatsız edici bir olasılık da olsa bu şiddet biçiminin işlevinin, bir rakibin çocuğunu düşürmek olduğu düşünülebilir.

Bu zalim eş istismarı türleri çoğu kültürde görülmektedir. Örneğin Baiga araştırmaları, kocaların başka bir erkekle flört ettikleri için ceza olarak karılarına yanan kütüklerle saldırdıkları vakaları ortaya koymaktadır ki bu, kıskançlığın ana güdü olarak işlediği, kadınlara yönelik bir şiddet biçimidir.[1] Kanada'da istismara uğramış kadınlarla ilgili çalışmalarda, kadınların yüzde 55'i kocalarının kendilerine saldırmasının nedenlerinden birinin kıskançlık olduğunu bildirmiş; kadınların yarısı ise cinsel sadakatsizliklerinin şiddeti kışkırttığını kabul etseler de kıskançlığı asıl güdü olarak belirtmiştir.[2]

Acımasız dayaklar, bir aldatma riskinden şüphelenildikten hemen sonra değil, aynı zamanda ortaya çıkmasını önlemek için de atılır. Ayrıca kuzey ve orta Afrika, Arabistan, Endonezya ve Malezya'daki çeşitli kültürlerde kadın sünneti yoluyla evlilik dışı cinsel ilişkiyi önlemek için kültürel olarak geliştirilmiş çeşitli araçlar vardır. Bir kadının cinsel zevk yaşamasını önlemek için klitorisin cerrahi olarak çıkarılması işlemi olan klitoridektomi, milyonlarca Afrikalı kadına uygulanmaktadır. Afrika'da yaygın olan bir diğer uygulama ise vajina dış dudaklarının dikilmesi işlemi olan infibülasyondur. Bir tahmine göre günümüzde kuzey ve orta Afrika'daki yirmi üç ülkede

1. Daly vd., 1982.
2. Miller, 1980.

yaşayan 200 milyon kadın, infibülasyon yoluyla genital açıdan zarar görmüştür.[1]

İnfibülasyon, cinsel ilişkiyi etkili bir şekilde engeller. Bazen yakınları tarafından potansiyel bir koca adayına kadının bakire olduğunun garantisi olarak kullanılır. Evlendikten sonra cinsel ilişkinin mümkün olması için kadınların vajina dış dudaklarının tekrar açılması gerekir. Kocası bir süreliğine evden uzaklaşacaksa, karısı yeniden infibüle edilebilir. Sudan'daki kadınlar, çocuk doğurduktan sonra yeniden infibüle edilir ve sonradan cinsel ilişkinin mümkün olması için süreç tersine çevrilerek genital bölgesi tekrar açılır. Kadının genital bölgesinin kapatılması kararı genellikle kocasına ait olsa da bazı kadınlar, kocasının alacağı zevkini artıracağı inancıyla doğumdan sonra infübulasyonu kendileri talep ederler. Kocasını memnun edemeyen Sudanlı bir kadın, boşanma, çocuklarını kaybetme, ekonomik desteğini kaybetme ve tüm ailesini rezil etme riskiyle karşı karşıya kalır.[2]

Erkeklerin cinsel olarak kıskançlık göstermediği hiçbir kültür yoktur. Önceden ensest tabusu dışında cinsel eylemlere karşı hiçbir engel içermediği düşünülen her kültürde, cinsel kıskançlığa dair artık birçok kanıt bulunmuştur. Örneğin Marquesa Adası'nda yaşayan yerlilerin bir zamanlar evlilik dışı ilişkiye hiçbir resmi veya gayri resmi yasak getirmediği düşünülüyordu. Oysa bu görüş, etnografik raporla çelişmektedir: "Bir kadın bir erkekle yaşamayı üstlendiğinde, kendini onun yetkisi altına sokar. İzinsiz başka bir erkekle birlikte olursa dövülür veya kocasının kıskançlığı yeterince yüksekse öldürülür."[3]

Cinsel kıskançlığın bulunmadığına dair bir başka varsayılan örnek, eşlerin paylaşımını uygulayan bir kültür olan Eskimo

1. Hosken, 1979.
2. Daly vd., 1982; Hosken, 1979, 2.
3. Handy, 1923, Daly ve Wilson, 1988, 204'te alıntılanmıştır.

kültürüdür. Yine de yaygın kanının aksine, Eskimolar arasında erkeklerin cinsel kıskançlığı eş cinayetlerinin önde gelen nedenidir ve bu cinayetler ürkütücü derecede yüksek bir oranda meydana gelir.[1] Eskimo erkekleri eşlerini yalnızca çok sınırlı koşullar altında, örneğin kimi faydaların karşılık olarak elde edileceği bir beklenti söz konusu olduğunda paylaşırlar. Görünüşe göre eş değişimi, erkeklerin kıskançlığını bir miktar azaltabilir. Tüm bu bulgular, özgürce eşlerini paylaşan ve kıskançlık göstermeyen, cinsel açıdan özgürleşmiş insanlarla dolu hiçbir ütopyanın olmadığını göstermektedir.

Bazı toplumlar, eş avcısının, karısıyla cinsel ilişkiye girerken yakalandığı kocaya tazminat ödemesini şart koşar. ABD'de bile, "bağlılığı zedeleme" sebebiyle eş avcılarının kocaya maddi tazminatlar ödemesi yer yer uygulanır. Örneğin Kuzey Carolina'da bir göz doktorunun, bir kadının eski kocasına kadını adamdan kopardığı için 200.000 dolar ödemesi gerekti. Bu yasal kısıtlamalar, insanın evrimsel psikolojisindeki sezgisel bir anlayışı yansıtır: Erkeklerin gözünde aldatılmak, başka birinin kaynaklarının gayrı meşru bir biçimde çalınmasını ifade eder. Seks açısından erkekler, dünyanın her yerinde eşlerini sahiplenilmesi ve kontrol edilmesi gereken "kendi malları" olarak görüyor gibidir. Erkekler boynuzlanmaya verdikleri tepki hırsızlığa benzerdir ve bazen süreci yıkıcı sonuçlar izler.[2]

Tehlikeli ve Ölümcül Bir Tutku

Erkeklerin cinsel kıskançlığı, insan hayatında ne önemsiz ne de yaşanılan ortamın getirdiği bir duygudur. Kıskançlık bazen o kadar güçlü hale gelir ki onu deneyimleyen kişinin eşini veya eşinin ilişkiyi yaşadığı kişiyi öldürmesine neden olur. Bir eşin öldü-

1. Rasmussen, 1931.
2. Wilson ve Daly, 1992, 311.

rüldüğü bir vakada, kocanın açıklamalarına göre eylem, boynuzlanmanın üremeye verdiği zararın farkındalığıyla körüklenmişti:

> Anlayacağınız üzere sürekli onun evlilik dışı ilişkilerini tartışıyorduk. Ama o gün bundan daha fazlası geldi. İşten eve geldim ve eve girer girmez küçük kızımı kucağıma aldım. Sonra karım bana döndü ve şöyle dedi: "O kadar aptalsın ki onun senin değil başkasının çocuğu olduğunu bile bilmiyorsun." Şok olmuştum! Âdeta çıldırdım, elime tüfeğimi alıp onu vurdum.[1]

Bir eşin sadakatsizliği bazen o kadar aşırı bir kışkırtıcı sebep olarak görülür ki "makul bir adam" yasal bir hak olarak duruma ölümcül bir şiddetle karşılık verebilir. Örneğin Texas'ta 1974'e kadar bir kocanın, cinsel ilişkiye girdikleri sırada karısını ve karısının sevgilisini basması durumunda onları öldürmesi yasaldı; öldürülmeleri, güçlü bir kışkırtıcı sebebe makul bir yanıt olarak kabul ediliyordu. Erkeklerin evlilik dışı ilişki yaşayan eşlerini öldürmelerinden temize çıkaran yasalara, dünya çapında ve insanlık tarihi boyunca sıkça rastlanır. Örneğin Yaplar arasındaki kurallar, kocaların karılarını ve sevgililerini öldürmelerine ve eğer evde evlilik dışı cinsel ilişki yaşıyorlarsa o sırada onları evde yakmalarına müsaade eder. Sumatra'daki Toba-Batak topluluğu arasında boynuzlanan kocalar için de benzer hükümler vardır. Eski Roma hukuku, kocaya evlilik dışı ilişki ancak kendi evinde meydana gelmişse öldürme hakkı tanımıştır ve bugün bazı Avrupa ülkelerinde benzer yasalar yürürlüktedir.[2]

Erkeğin cinsel açıdan kıskançlığı, fiziksel istismar ve fiili cinayet de dâhil eşlere yönelik her türlü şiddetin en sık görülen

1. Chimbos, 1978, 54.
2. Daly ve Wilson, 1988, 196.

nedenidir. Fiziksel olarak istismara uğrayan ve kocalarından kurtulmak isteyen kırk dört kadınla yapılan bir çalışmada, kadınların yüzde 55'i kocalarının kendilerine saldırmasının temel sebebinin kıskançlık olduğunu belirtti.[1] Cinsel kıskançlık, cinayetin ana itici gücüdür. İngiliz Kolonyal Afrika'sında Tiv, Soga, Gisu, Nyoro, Luyhia ve Luo toplulukları arasında, kocalarınca öldürülen yetmiş kadın cinayeti üzerine yapılan bir araştırmada, cinayetlerin yüzde 46'sı evlilik dışı ilişki, kadının kocasını terk etmesi ve kocasıyla cinsel ilişkiye girmeyi reddetmesi gibi doğrudan cinsel meselelerle ilgiliydi.[2]

Kadınlar tarafından işlenen cinayetlerin çoğunun kökünde de erkeğin cinsel açıdan kıskançlığı var gibi görünmektedir. Erkekleri öldüren kadınlar, fiziksel zarar görmekten korktukları öfkeli, tehditkâr ve tacizci bir kocaya karşı kendilerini savunmak için sıklıkla buna başvururlar. Kıskanç erkekler sebebiyle meydana gelen kırk yedi cinayet vakasından oluşan bir örnekte, on altı kadın gerçek veya şüphelenilen sadakatsizlikler sebebiyle erkekler tarafından, on yedi erkek rakip ve öfkeli erkekler tarafından ve dokuz erkek, sadakatsizlikle suçlayıp saldırdıkları kadınlar tarafından nefsi müdafaa amacıyla öldürüldü.[3]

Öldürücü kıskançlık, hiçbir şekilde Amerikan ve hatta Batı kültürleriyle sınırlı değildir. Cinsel kıskançlık Sudan, Uganda ve Hindistan'daki cinayetlerin ardındaki başlıca sebeptir.[4] Örneğin Sudan'da yapılan bir araştırma, erkeklerin işlediği 300 cinayetin 74'ünün önde gelen sebebinin cinsel kıskançlık olduğunu bulguladı.[5] İncelenen her toplumdaki evlilik içi cinayetler, görünüşe göre erkeklerin kadınları evlilik dışı ilişkiyle suçlama-

1. Miller, 1980.
2. Daly vd., 1982.
3. *A.g.e.*
4. Lobban, 1972; Tanner, 1970; Bohannan, 1960.
5. Lobban, 1972.

larıyla veya kadının kocasını terk etmesi veya terk etmekle tehdit etmesiyle ortaya çıkmaktadır. Ayrıca erkeklerin yine erkekler tarafından öldürülmesinin yaklaşık yüzde 20'sinin sebebi, bir kadın için rekabet ya da bir eşe, kıza ya da kadın akrabalara yönelen erkeklere kesilen cezalardır.[1]

Kıskançlığın sadakatsizliği önlemeye ve babalığı sağlamaya yönelik adaptasyon işlevlerini, temel bir üreme kaynağını yok ederek üreme başarısını engelleyen, adaptasyon açısından görünüşte ters yöne giden birinin karısını öldürme eylemiyle uzlaştırmak zordur. Buna dair birkaç muhtemel açıklama vardır. Sadakatsiz eşlerin ezici çoğunluğu öldürülmediğinden, bir eşin fiili olarak öldürülmesi, şiddetli kıskançlığın patolojik hale geldiği, çok ileri gittiği ve kasıtlı veya kazara ölümle sonuçlandığı bir çeşit hatayı düşündürtebilir.[2] Bu düşünce bazı eş öldürme vakalarıyla uyumlu görünür, oysa eşlerini öldürmeyi amaçladıklarını kabul eden ve hatta bunu yapmak için eşlerini adeta avlayan birçok erkeğin alenen kasıtlı niyetleri ile örtüşmemektedir.

Alternatif bir açıklama ise kıskançlıktan kaynaklanan cinayetlerin aşırı ama yine de evrimsel adaptasyonun kimi tezahürlerini temsil ettiği yönündedir. Birinin karısını öldürmesi, insanın evrimsel tarihi içindeki her koşulda üreme açısından mutlak zarar getirmiş olmayabilirdi. Öncelikle eğer bir kadın kocasını terk ederse, erkek sadece üremeye dair kaynağını kaybetmekle kalmaz, aynı zamanda bu kaynağın bir rakibe yönlendirilmesi sebebiyle ek bir maliyete de maruz kalabilir ki bu da onun görece üreme başarısına çifte darbe vurulması anlamına gelirdi.

Boynuzlanmaya göz yuman erkekler, özellikle herhangi bir misilleme yapmazlarsa alay konusu olur ve itibarları zarar görür. Örneğin çok eşli bir evlilikte erkeğin sadakatsizlik gösteren

1. Daly vd., 1982.
2. Daly ve Wilson, 1988.

bir karısını öldürmesi, onun onurunu kurtarabilir ve aynı zamanda diğer eşlerinin sadakatsizlik ihtimaline karşı güçlü bir caydırıcı işlev görebilir. Bu açıdan hiçbir önlem almayan çok eşli erkekler, gelecekte boynuzlanmalarının cezasız kalması riskini de almış olurlar. İnsanın evrimsel tarihindeki kimi durumlarda bir eşin öldürülmesi, üreme kaynaklarının zedelenmesine karşı tasarlanmış bir hasar önleme çabasından güç almış olabilir.

Cinayetin getirdiği maliyetlerin ve faydaların çelişkisine karşın kimi durumlarda, sadakatsiz veya ayrılmaya kararlı bir eşi öldürmenin, kişinin boynuzlanmasına veya eşinin cezasız kalmasına izin vermesine kıyasla üreme açısından daha faydalı olacağını düşünmek mantıklıdır. Cinayet düşünceleri ve zaman zaman vuku bulan gerçek cinayetler, insanın evrimsel tarihi içinde adaptasyon açısından faydalı ve bu sebeple erkeklerin psikolojik mekanizmalarının bir parçası olabilir. Bu korkunç bir olasılıktır ve açıkçası cinayeti haklı çıkarmaz veya mazur göstermez ancak bir toplum ciddi bir eş cinayeti sorunuyla başarılı bir şekilde yüzleşecekse, buna yol açan psikolojik mekanizmalarla, özellikle de şiddet eylemlerini harekete geçiren ve onları özellikle tehlikeli hale getiren koşullarla yüzleşmek zorundadır.

Kırılgan Birliktelik

Ortak genleri olmayan bir erkek ve kadının yıllarca veya bir ömür boyu bir dayanışma içinde bir arada kalabilmeleri olağanüstü bir insanlık başarısıdır. Bununla birlikte çiftleri birbirinden ayıran birçok sebep yüzünden birliktelikler, benzersiz bir dizi adaptasyon sorunu ortaya çıkaran kırılgan birer düzlemdir. Başarılı çözümler genellikle birkaç bileşen içerir. İlk olarak ilişkilere, ayrılmanın önüne geçmek için ihtiyaç duyulan adaptasyonlarla ilgili kaynaklar sağlanır. İkinci olarak rakipler, yaşanan ilişkiye dair herkese yönelik sinyallerle veya eşin başkalarından

gizlenmesi gibi yollarla uzak tutulur. Üçüncü olarak eşlerini elinde tutmak isteyen kişiler, örneğin kendi arzu edilirliklerine dair algıyı artırmak için kıskançlığı kışkırtarak, eşlerine boyun eğdirerek veya onları aşağılayarak ve olası alternatiflerin eşi için yetersiz olduğunu hissettirerek duygusal manipülasyon kullanır. Dördüncüsü olarak ise ayrılık sinyalleri veren bir eşi cezalandırmak veya bir rakibe fiziksel olarak saldırmak gibi kişilere kimi maliyetler getirecek önlemler devreye girer.

Eşleri elde tutmaya yönelik bu çeşitli taktikler, eşlerin ve rakiplerin psikolojik adaptasyonlarından yararlanarak başarılı olur. Sevgi vermek ve kaynak sağlamak gibi taktikler bir erkeğin işine yarar çünkü kadının başlangıçta onu seçmeye yönlendirecek psikolojik arzularını tatmin eder. Bir kadının erkek için fiziksel görünümünü iyileştirmesi ve cinsel kaynaklarını ona sağlaması başarı getirir çünkü bunlar erkeklerin psikolojik arzuları ile uyumludur. Gerçekten de evli çiftler üzerinde yaptığımız araştırma, eşlerini çekici bulan erkeklerin onları elde tutma çabalarını, kadınların da statü ve gelir bakımından başarılı eşlerini elde tutma çabalarını yoğunlaştırdıklarını bulguladı.[1]

Ne yazık ki eşlere ve rakiplere çeşitli maliyet getiren tehdit ve şiddet taktikleri, başkalarının psikolojik adaptasyonlarını sömürerek de çalışır. Nasıl ki fiziksel acı insanları kendilerine zarar verebilecek tehlikelerden kaçınmaya yönlendiriyorsa, psikolojik korku da insanların kızgın bir eşin gazabından kaçınmasına sebep olur. Saldırganlık bazen işe yarar.

Eşini elde tutmaya dair birçok taktiğin altında yatan kilit bir adaptasyon olarak erkeğin cinsel kıskançlığı, eşlerine karşı şiddet eylemlerinin çoğundan sorumlu olan tehlikeli bir duygudur. Eşini elde tutmaya yönelik geliştirilmiş bu adaptasyonun bu kadar çok yıkıma sebep olması paradoksal görünebilir. Taktik

1. Buss ve Shackelford, 1997.

böyle işler çünkü üremeyle ilgili riskler fazlasıyla yükselebilir ve kişilerin üremeye ilişkin kendi çıkarları büyük ölçüde farklılaşabilir. Evli bir erkeğin amaçları, karısını cezbetmek isteyen rakibinin amaçlarıyla çatışabilir. Bir erkeğin hedefleri, karısının veya kız arkadaşının hedefleriyle çatışabilir ki bunun sonunda şiddetli cinsel kıskançlığın kurbanı olabilirler. İlişkide biri birlikteliğe devam etmek isterken diğeri ayrılmak istediğinde her iki taraf da acı çeker, bu da bizi daha geniş bir konu olan cinsiyetler arası çatışmaya getirir.

7

Cinsel Çatışma

Bugün bizi şekillendiren kalıplar ve yapılar hakkında daha fazla şey öğrendikçe, erkekler bazen düşmanca, baskıcı ya da en azından garip ve anlaşılmaz bir tür gibi görünür.
Carol Cassell, *Swept Away*

Romanlar, şarkılar, pembe diziler ve magazin dergileri kadın ve erkek arasındaki savaşları ve birbirlerine çektirdikleri acıları anlatır. Kadınlar kocalarının ihmalkârlığından yakınır, kocalar ise karılarının huysuzluğu karşısında çıldırırlar. Kadınlar, "Erkekler duygusal açıdan çok sınırlı," der. Erkekler ise, "Kadınlar duygusal açıdan birer barut fıçısı gibi," der. Erkekler hemen ve hızlıca seks yapmak ister, kadınlar ise erkeklerin sinirini bozacak bir şekilde bunu geciktirir. Peki bunlar sadece birer klişe midir?

Cinsiyetler arasındaki çatışma konusunu araştırmaya ilk başladığımda, potansiyel açıdan genişleyeceğini düşündüğüm bu alanı derinlemesine incelemek istedim. Bu amaçla, birkaç yüz kadın ve erkekten karşı cinsin yaptığı, onları üzen, kızdıran, sinirlendiren veya öfkelendiren her şeyi basitçe listelemelerini istedim.[1] İnsanlar bu konu hakkında oldukça konuşkandı. Birinin karşı cinsten birini üzmek veya kızdırmak için yapabileceği;

1. Buss, 1989b.

küçümseme, hakaret ve fiziksel istismardan cinsel saldırganlığa, cinsel kısıtlamak, cinsiyetçilik ve aldatmaya kadar değişen 147 farklı şeyi sıraladılar. Bu temel çatışma listesiyle, meslektaşlarımla birlikte hangi çatışma kaynaklarının en sık meydana geldiğini ve hangilerinin en büyük sıkıntıya yol açtığını belirlemek için bekârlar, flört eden çiftler ve evli çiftler üzerinde araştırmalar yaptık.

Cinsiyetler arasındaki çatışma, en iyi, sosyal çatışma gibi daha geniş bir bağlamda anlaşılabilir. Sosyal çatışma, kişinin başka bir kişinin amacına ulaşmasının önüne geçmesiyle ortaya çıkar. Bu tip girişimler çeşitli şekillerde gerçekleşebilir. Örneğin erkekler, statülerini yükseltmek veya arzu edilen bir kadına erişmek gibi tam anlamıyla aynı kaynaklar için rekabet ettiklerinde bir çatışma ortaya çıkar. Genç ve çekici kadınlar, onları isteyen erkeklerin sayısına kıyasla daha az sayıda olduğu için kimi erkekler dışarıda kalır. Bir erkeğin kazancı, diğerinin kaybı olur. Benzer şekilde aynı sorumlu, kibar veya başarılı erkeği arzulayan iki kadın çatışır; bir kadın istediğini alırsa, diğer kadın şansını kaybeder.

Bir cinsiyet diğer cinsiyetin amaç ve arzularının önüne geçtiğinde, erkekler ve kadınlar arasında da çatışma patlak verir. Örneğin cinsel açıdan kadına herhangi bir yatırım yapmadan seks yapmak isteyen bir erkek, daha fazla duygusal bağlılık ve yatırım isteyen birçok kadının ilişkisel hedefleri adına sorun çıkartır. Bu açıdan sorunlar her iki yönden de ortaya çıkar. Uzun bir flört ve ağır bir yatırım yükü gerektiren bir kadın, erkeğin kısa vadeli ilişkilere yönelik cinsel stratejisini engeller.

Çatışma kendi başına hiçbir evrimsel amaca hizmet etmez ve genellikle bireylerin diğer cinsiyetle çatışması, adaptasyon açısından hiç de olumlu değildir. Aksine, çatışma genellikle kimi maliyetler getirir. Cinsel çatışma, insanların cinsel stratejileri-

nin birbirini etkilemesinin istenmeyen bir sonucudur. Yine de atalarımızdan, bu çatışma sorunlarına kimi psikolojik çözümler miras aldık.

Öfke, sıkıntı ve üzüntü duyguları, kısmen insanları ilişkiler hedeflerinin engellendiği konusunda uyarmak için evrimleşmiş anahtar psikolojik çözümlerdir. Bu duygular birkaç işleve hizmet eder. Dikkatimizi sorunlu durumlara çekerler, onlara odaklarlar ve bir süreliğine daha az önemli olayları göz önünden çekerler. Bu olayları hafızada depolamak ve yine hafızadan kolayca geri çıkarıp hatırlamak için işaretlerler. Duygular ayrıca insanları eyleme geçerek, sorunun kaynağını ortadan kaldırılmasına veya gelecekteki çatışmaların önüne geçilmesine çalışılmasına yardımcı olur.

Erkekler ve kadınlar farklı cinsel stratejilere sahip olduklarından, hangi olayların olumsuz duygularını harekete geçirdiği konusunda farklılık gösterirler. Örneğin bağlılık ve ciddiyet içermeksizin günübirlik ilişki arayan erkekler, genellikle kadınları üzerken; erkekleri bir süre kendilerine yatırım yapmaya yönlendiren ve sonra baştan çıkarıcı bir şekilde onlara işaretini verdikleri seksten vazgeçen kadınlar, erkeklerin öfkelenmesine sebep olur.

Cinsel Erişilebilirlik ve Beklenen Eş Değeri Konusundaki Çatışmalar

Cinsel erişim veya erişilebilirlik konusundaki anlaşmazlıklar, erkekler ve kadınlar arasındaki en yaygın çatışma kaynaklarındandır. 121 üniversite öğrencisinin dört hafta boyunca flört eylemlerine dair tuttukları günlüklere göre, yüzde 47'si arzu edilen cinsel yakınlık düzeyi konusunda bir veya daha fazla an-

laşmazlık yaşamıştı.[1] Erkekler bazen en az yatırımla seks yapmak ister. Kaynaklarını korurlar ve kime yatırım yapacakları konusunda olağanüstü seçicidirler. Yatırımlarını uzun vadeli bir ilişki veya birden fazla günübirlik seks için; bazen ardı ardına birlikteliklere karşı, bazen de henüz ulaşamadıkları başka kadınlar için koruma konusunda "nazlı" davranırlar. Kadınların uzun vadeli cinsel stratejileri açısından geniş ve önemli bir yer kapladığı için, genellikle bir erkekle seks yapmayı kabul etmeden önce yatırımlara dair kimi sinyalleri bulmak isterler. Kadınların arzuladığı yatırım, erkeklerin tahsis etme adına en seçici oldukları şeydir. Erkeklerin aradığı cinsel erişim ise kadınların paylaşma açısından çok seçici oldukları bir kaynaktır.

Kişinin diğerinin onu potansiyel bir eş adayı olarak görmezden geldiği için kızgınlık duyduğu, arzu edilebilirlik temelli çatışma, genellikle ilişkiler dünyasında ilk savaş hattının çizildiği yerdir. Daha fazla arzu edilirliğe sahip insanlar sunacak daha fazla kaynağa sahiptir ve bu sebeple daha yüksek değere sahip bir eş adayını kendine çekebilir. Değeri düşük kişiler ise daha azına razı olmak durumunda kalır. Bununla birlikte, bazen bir kişi dikkate alınmaya değer hissetse bile yine de diğer kişi aynı fikirde olmayabilir.

Bu noktaya, kırsal kesimdeki barlara sık sık giden bir kadın meslektaşım tarafından işaret edilmiştir. Bazen bira içen, tişörtlü, beyzbol şapkalı, kirli sakallı ve mavi yakalı bir işçinin yanına gelip onunla dans etmeyi teklif ettiğinden bahseder. Reddedildiğinde ise bu tür adamlar bazen sözlü tacizde bulunur; örneğin "Sorun nedir kaltak, senin için yeterince iyi değilim?" der. Adama sadece sırtını dönse de kadının düşündüğü şey tam da budur: Onun için yeterince iyi değillerdir. Dillendirmediği cevap, daha iyi birini elde edebileceğidir ki bu da reddedilen erkekleri

1. Byers ve Lewis, 1988.

kızdırır. The Doors grubunun solisti rock yıldızı Jim Morrison bir keresinde, kişi arzulanmadığında kadınların kötü göründüğünü söylemişti. İnsanların eş adayına dair değer yargıları arasındaki farklılıklar, çatışmaya sebep olur.

Cinsellikte Zihin Okumadaki Bilişsel Önyargılar

İnsanların yaşadıkları ilişkiler dünyası belirsizliklerle doludur. Başkalarının niyetleri ve duygusal durumları hakkında çıkarımlarda bulunmamız gerekir. Kadına ne kadar ilgi duyuyor? Adama ne kadar bağlı? Bu gülümseme cinsel bir ilgiyi mi yoksa sadece samimiyeti mi işaret ediyor? Başka bir kişi için duyulan tutku gibi kimi psikolojik haller kasıtlı olarak gizlenir, belirsizliği daha büyük ve varsayımları daha dolambaçlı hale getirir. Gizli niyetler ve gizli eylemler hakkında, gerçek varlıkları ile yalnızca olasılıksal olarak ilişkili olan bir dizi ipucunu kullanarak çıkarımlar yapmak zorunda kalıyoruz. Örneğin romantik ilişki yaşanılan kişiden yayılan ve açıklanamayan bir koku, cinsel ihanete işaret edebilir veya sıradan bir konuşma veya bir alışveriş merkezinde yürüyüş sırasında bulaşmış zararsız bir koku olabilir.

Başkalarının zihnini okurken yanlış değerlendirme yapmanın iki yolu vardır. Kişinin cinsel ilgi duymamasına karşın bunun varsayılması gibi aslında var olmayan bir psikolojik durum çıkarsanabilir. Bazen kişinin bir başkasının ona duyduğu cinsel ya da romantik arzulara anlık olarak sessiz kalması sebebiyle, aslında kişinin var olan ve olumlu psikolojik durumunun çıkarsamasında da insanlar başarısız olabilir. Hata yönetimi teorisine (HYT) göre bu iki tür hatanın, maliyet-fayda açısından sonuçlarının aynı olması hiç de olası değildir.[1] Bunu sezgisel olarak,

1. Haselton ve Buss, 2000.

herhangi bir dumana karşı aşırı hassas bir biçimde ayarlanmış yangın alarmları bağlamında anlayabiliriz. Ara sıra çalan yanlış alarmların maliyeti, gerçek bir ev yangınını tespit edememenin feci maliyetlerine kıyasla küçüktür. HYT ise bu mantığı, evrimsel uyum ölçeğinde maliyet-fayda sonuçları açısından genişletir.

HYT'ye göre zihin okuma sürecinden gelen çıkarımların maliyet-fayda açısından birbirleri arasındaki asimetriler, evrimsel süreç içinde tekrarlanmalarıyla tahmin edilebilir bilişsel önyargılar üreten kimi seçilim baskıları yaratırlar. Yangın alarmlarının gerçek tehlikelere kıyasla daha fazla hatalı uyarı üretmesinin sıklıkla gerçekleşmesi gibi HYT de evrimsel süreç içinde gelişen zihin okuma mekanizmalarının bir tür çıkarımsal hatayı, diğerlerine kıyasla daha fazla üretmeye eğilimli olacağını söyler. Erkeklerin, kaçırılan cinsel fırsatların maliyetlerini en aza indirmek için geliştirdiği zihin okuma önyargısı, yani *cinsel aşırı algı önyargısı* bu açıdan mükemmel bir örnektir. Erkekler, onlara yalnızca gülümseyen, tesadüfen kollarına dokunan veya sadece arkadaşça davranan kadınların onlarla cinsel açıdan ilgilendiklerini yanlış bir şekilde çıkarsarlar ki HYT, bu bulgu için ikna edici bir açıklama sunar.

Bir çalışmada 98 erkek ve 102 kadın, erkek bir profesör ve bir kız öğrenci arasındaki konuşmayı gösteren on dakikalık bir video izledi.[1] Öğrenci, bir dönem ödevinin son teslim tarihinin uzatılmasını istemek için profesörün ofisini ziyaret eder. Videodaki kadın bir drama öğrencisi, erkekse bir drama profesörüdür. Her iki oyuncuya da birbirlerine arkadaşça davranmaları talimatı verilmiş olmasına rağmen, birbirlerine aşırı sıcak veya kışkırtıcı yaklaşmazlar. Videoyu izleyen katılımcılar 7 puanlık bir ölçekte kadının olası niyetlerini derecelendirdiler. Videoyu izleyen kadınlar, öğrencinin arkadaşça (6,45) davrandığını, ne

1. Saal, Johnson ve Weber, 1989; karşılaştırmalı sonuçlar için bkz. Abbey, 1982.

seksi (2,00) olmaya çalıştığını ne de baştan çıkarıcı (1,89) hareket ettiğini belirttiler. Erkekler de kadının arkadaşça bir ruh halinde olduğunu (6,09) belirtse de öte yandan kadının baştan çıkarıcı (3,38) ve cinsel (3,84) niyetleri olduğuna kadınlara kıyasla daha fazla ihtimal verdiler. Bir erkek ve onunla birlikte çalışan kadınların fotoğraflarının kullanıldığı bir araştırmadan da benzer sonuçlar elde edildi.[1] Erkekler fotoğraftaki kadınların orta derecede seksi (4,87) veya baştan çıkarıcı (4,08) davrandıklarını düşünürken kadınlar fotoğraflardaki kadınlarda önemli ölçüde daha az cinsel niyet (3,11) ve daha az baştan çıkarıcı niyet (2,61) gördüklerini belirtti.

İlginçtir ki kendilerini eş değeri açısından özellikle yüksekte gören erkekler, cinsel aşırı algı önyargısını yaşamaya daha da yatkındır.[2] Kısa vadeli ilişkiler adına bir strateji izlemeye meyilli erkekler de daha belirgin bir cinsel aşırı algı önyargısı sergilerler ki bu, kaybedilen fırsatları en aza indirerek stratejilerinin başarısı kolaylaştıracak bir yanılgıdır.[3] Laboratuvarımda Carin Perilloux tarafından yürütülen bir çalışmada, anlık tanışmalarda erkeklerin fiziksel açıdan çekici kadınlarla etkileşime girdikleri sıra cinsel aşırı algı önyargısına özellikle yatkın olduklarını bulguladı ki bu, çekici kadınlar genellikle çok seçici olduklarından ironik bir durumdur.[4] Erkekler kendi zihinlerinde gerçekte onlarla ilgilenme olasılığı en düşük kadınların onlarsa ilgi duyduğuna dair çıkarım yapıyorlardı. Yine de erkekler çıkarımlarına göre hareket etmeleriyle kendileri adına zaman zaman cinsel fırsatlar da yaratırlar. Evrimsel tarih içinde bu cinsel açıdan yanlış algılamaların küçük bir kısmı bile sekse yol açsaydı, o zaman erkekler, kadınların cinsel veya romantik ilgisini çı-

1. Abbey ve Melby, 1986.
2. Haselton, 2003.
3. Perilloux, Easton ve Buss, 2012.
4. *A.g.e.*.; Buss ve Shackelford, 2008.

karsamak için daha düşük eşikler geliştirmiş olurdu. Erkeklerin cinsel aşırı algı önyargısı, yaklaşımı motive etmek için gelişti.

Erkeklere özgü bu mekanizma bir kez çalıştığında, manipülasyona açık hale geldi. Kadınlar bazen bu tür manipülasyonlar üzerinden cinselliklerini bir taktik olarak kullanırlar. 200 üniversite öğrencisi üzerinde yapılan bir çalışmada kadınlar, erkeklerle seks yapmaya hiç ilgileri olmasa da onlardan özel bir ilgi görmenin bir yolu olarak gülümsemeyi ve flört etmeyi erkeklere kıyasla daha fazla kullandıklarını bildirdiler.[1] Kısacası kadınlar bazen erkeklerin cinsel aşırı algı önyargısını kendi amaçları için kullanırlar.[2] Erkeklerin kadınlara yönelik bu cinsel algısı, kadınların bu psikolojik adaptasyonu kasıtlı olarak istismar etmesiyle potansiyel açıdan patlamaya hazır bir karmaşa yaratabilir. Bu cinsel stratejiler, kadınların kendilerine çekildiği duygusuna kapılan erkekler ve erkeklerin cinsel açıdan çok ısrarcı olduğu duygusuna kapılan kadınlar sebebiyle arzu edilen cinsel yakınlık düzeyi açısından bir çatışmaya yol açar.

Cinsel ısrar, bir kadının isteksizliğine veya direncine rağmen cinselliğin güçlü bir şekilde istenmesi sebebiyle bazen çizgiyi aşarak cinsel saldırganlığa dönüşür. Cinsel saldırganlık, erkeklerin cinsel erişim adına maruz kalabilecekleri maliyetleri en aza indirmek için kullandıkları bir stratejidir ancak bu strateji de karşı tarafın intikamını alması ve itibarlarının zarar görmesi olasılıklarını düşününce kendi maliyetlerini de beraberinde getirir. Cinsel saldırganlık eylemleri, seks için karşılıklı anlaşmaya varılmasa da cinsel açıdan bir yakınlaşma talep etmek veya buna zorlamak ve bir kadının vücuduna onun izni olmadan dokunmayı içerir. Bir çalışmada laboratuvarım, kadınlardan bir erkeğin gerçekleştirebileceği potansiyel açıdan öfke verici 147 eyle-

1. Semmelroth ve Buss, yayınlanmamış veriler.
2. Goetz, Easton ve Meston, 2014.

mi değerlendirmelerini istedi. Kadınlar 7 puanlık ölçekte cinsel saldırganlığa 6,50-7,00 arası bir puanda değerlendirdi. Erkeklerin gerçekleştirebileceği sözlü taciz ve cinsel olmayan fiziksel taciz de dâhil olmak üzere başka hiçbir eylem, kadınlar tarafından cinsel saldırganlık kadar öfke verici değildi. Bazı erkeklerin görüşünün aksine, kadınlar zorla seksi arzulamaz. Kadınların bazen zengin ve yakışıklı olduğu ortaya çıkan bir erkekle zorla seksi içeren fantezileri vardır ve aşk romanlarında zorla seks teması bazen görülür ancak bu koşulların hiçbiri kadınların gerçekte zorla veya rıza dışı seks istediği anlamına gelmez.[1]

Erkekler ise tam tersine, cinsel açıdan saldırgan bir kadından daha az rahatsız görünür; diğer rahatsızlık kaynaklarıyla karşılaştırıldığında bunun nispeten zararsız olduğunu düşünür. Örneğin aynı 7 puanlık ölçekte erkekler, bir kadın tarafından gerçekleştirilen cinsel açıdan saldırgan eylemlere yalnızca 3,02 puan verdi ve hafiften öfke verici olduklarını belirtti. Erkeklerden bazıları, bir kadın tarafından yapılacak bu tür eylemleri cinsel açıdan tahrik edici bulduklarını yorumladı. Bir eşin sadakatsizliği ve sözlü veya fiziksel tacizi gibi (sırasıyla 6,04 ve 5,55 puan verdikleri) diğer sıkıntı kaynakları, erkekler için bir kadının cinsel saldırganlığından çok daha öfke vericiydi.

Cinsiyetler arasındaki rahatsız edici bir fark, erkeklerin cinsel saldırganlığın kadınlar için ne kadar kabul edilemez olduğunu sürekli olarak hafife almalarıdır. Kadınlar üzerindeki olumsuz etkisini değerlendirmeleri istendiğinde erkekler bunu 7 puanlık ölçekte yalnızca 5,80 puan vererek değerlendirse de bu, kadınların kendi puanı olan 6,50'den önemli ölçüde düşüktür. Cinsiyetler arasındaki bu endişe verici çatışma kaynağının işaret ettiği şey, bazı erkeklerin, bu eylemlerin kadınlar için gerçekten ne kadar sıkıntı verici olduğunu anlayamadıkları için saldırgan cinsel

1. Ellis ve Symons, 1990; Hazan, 1983.

eylemlerde bulunmaya meyledebileceğidir. Çatışmanın yanı sıra erkeklerin, kadınların cinsel saldırganlık sebebiyle yaşadıkları psikolojik sıkıntıyı doğru bir şekilde anlayamamaları, erkeklerin tecavüz mağdurlarına karşı empati eksikliğinin bir sebebi olabilir.[1] Texaslı bir politikacının, bir kadının tecavüzden kaçınamazsa arkasına yaslanıp keyfini çıkarması gerektiği yönündeki söylemi ancak cinsel saldırganlık mağduru kadınların yaşadığı travmanın büyüklüğünü anlamayan biri tarafından dile getirilebilirdi.

Buna karşılık kadınlar, bir kadının cinsel saldırganlığının bir erkek için ne ifade ettiğini, erkeklerin buna verdiği 3,02 puanın aksine 5,13 vererek olduğundan daha büyük bir sorun olarak değerlendirmektedir.[2] Erkekler ve kadınlar, zihin okumada karşılıklı olarak hata yapar. Bu bilişsel yanılgılar, diğer cinsiyetle ilgili yanlış kanılardan ve yanlışlıkla öngörülen tepkilerden kaynaklanabilir. Erkekler, kadınların gerçekte olduklarından daha çok kendilerine benzediğini düşünürler ki bunun tersi de geçerlidir. Cinsel saldırganlığa dair algılardaki cinsiyet farklılıkları hakkında bilgi edinmek, cinsel çatışmayı azaltmaya yönelik bir adım olabilir.

Cinsel saldırganlık madalyonun bir yüzüyse, diğer yüzü cinsel kısıtlamadır. Erkekler kadınların cinsel açıdan sınır çekmeleri, sekse hayır demeleri ve bir erkeği tahrik edip sonra onu geri çevirmeleri gibi eylemlerle tanımlanan cinsel kısıtlamalardan sürekli şikâyet ederler. 7 puanlık ölçekte erkekler cinsel kısıtlamaya 5,03, kadınlar ise 4,29 puan üzerinden değerlendirdi. Her iki cinsiyet de cinsel kısıtlamadan rahatsız olur ancak bu rahatsızlık erkekler için kadınlara kıyasla önemli ölçüde daha fazladır.

Kadınlar için cinsel kısıtlama, birkaç olası işlevi yerine getirir. Bu işlevlerden biri, eş değeri yüksek -duygusal olarak

1. Thornhill ve Thornhill, 1990a, 1990b.
2. Buss, 1989b.

bağlanmaya, maddi olarak yatırım yapmaya istekli ve yüksek kaliteli genlere sahip- erkeklere ulaşma şansını korumaktır. Kadınlar cinsellik açısından belirli erkeklerden kaçınır ve seçmek isteyebilecekleri diğerleri için bekler. Dahası, kadınlar seks yapmaktan kaçınarak cinsel ilişkinin değerini arttırır ve onu nadir bir kaynak haline getirir. Bu durum, erkeklerin ilişki için ödemeye hazır oldukları bedeli artırır. Erkeklerin cinsel ilişkiye girmelerinin tek yolu yoğun bir yatırım yapmaktan geçerse, o zaman bu yatırımı yaparlar. Bu koşullar altında, yatırım yapmayan erkekler ilişkiye giremezler. Bu da bir erkek ve bir kadın arasında başka bir çatışma yaratır çünkü kadının kısıtlaması, erkeğin daha erken ve daha az duygusal bağla seks yapma stratejisinin önüne geçer.

Cinsel kısıtlamanın bir başka işlevi ise erkeğin bir eş adayı olarak bir kadının değerine ilişkin algısını manipüle etmektir. Son derece arzulanası kadınlar, doğası gereği ortalama bir erkek için cinsel açıdan daha az erişilebilir olduklarından kadınlar, cinsel erişimin önüne geçerek erkeklerin onlara duyduğu arzuyu etkileyebilirler. Son derece arzulanası bir kadını elde etmek gerçekten de zordur, bu sebeple erkekler bir kadına cinsel erişim sağlamanın zorluğunu, onun bir eş adayı olarak değerine dair bir ipucuymuş gibi yorumlar. Son olarak cinsel kısıtlama, en azından başlangıçta bir erkeğin bir kadını cinsel bir kaçamak yerine uzun vadeli bir ilişki için bir eş adayı olarak değerlendirmeye teşvik edebilir. Cinsel erişime erkenden izin vermek, genellikle bir erkeğin bir kadını günübirlik bir partner olarak görmesine sebep olur.

Kadınlar seks yapmaktan kaçınarak erkekler için zorluklar yaratır. Erkeklerin ilişki stratejisinin düşük maliyetli seks arayışını içeren bileşenine darbe vururlar. Elbette kadınların ne zaman, nerede ve kiminle seks yapmak istediklerini seçme hakları

vardır. Ancak bu seçimin uygulanması, erkeklerin köklü cinsel stratejilerinden birini engelleyebilir ve bu sebeple erkekler tarafından durum rahatsız edici veya öfke verici hale gelebilir; dolayısıyla cinsel kısıtlama, cinsiyetler arasındaki çatışmanın temel kaynaklarından biridir.

Duygusal Bağlılık

En soyut anlamda, insanlar adaptasyon sorunlarını şu iki yoldan biriyle, kendi emeğiyle veya başkalarının emeğini güvence altına alarak çözer. Prensipte asgari bir yatırımla başkalarının çabasını başarıyla kendine yönlendirebilen insanlar, yaşam içi adaptasyon sorunlarını çözmede daha başarılı olabilirler. Örneğin tüm enerjisini kendisine ve çocuklarına yönlendirebilecek kadar bağlılık gösteren bir erkeğe sahip olmak genellikle bir kadının çıkarınadır. Bununla birlikte kaynaklarının yalnızca bir kısmını bir kadına tahsis etmek, geri kalanını ek ilişkiler fırsatları aramak veya daha yüksek sosyal statü elde etmek gibi ek adaptasyon sorunlarına ayırmak ise genellikle bir erkeğin çıkarınadır. Bu sebeple kadınlar ve erkekler, bağlılık noktasında bireysel açıdan genellikle anlaşmazlık içindedirler.

Bağlılık konusundaki çatışmanın önemli bir işareti, kadınların erkeklerin duygularını açıkça ifade edememesi hakkında ifade ettikleri eleştiriyle ilişkilidir. Kadınların erkeklerle ilgili en sık şikâyetlerinden biri duygusal olarak sınırlı olmalarıdır. Örneğin yeni evli çiftler arasında erkeklerin sadece yüzde 24'ünün aksine kadınların yüzde 45'i, eşlerinin gerçek duygularını ifade edemediğinden şikâyet eder. Flört aşamasında kadınların kabaca yüzde 25'i partnerlerinin onların duygularını görmezden geldiğinden şikâyet eder; evliliğin ilk yılında ise bu oran yüzde 30'a çıkar. Evliliğin dördüncü yılına gelindiğinde kadınların yüzde 59'u kocalarının duygularını görmezden geldiğinden şikâyet eder. Buna kar-

şılık, yeni evli erkeklerin sadece yüzde 12'si ve evliliğin dördüncü yılındaki erkeklerin yüzde 32'si bu şikâyette bulunur.[1]

Bir kadının bakış açısından bir erkeğe duygularını ifade ettirmenin faydaları ve duygularını ifade edememesi durumunda maruz kaldığı maliyetler nelerdir? Bir erkeğin bakış açısından, duyguları ifade etmekten kaçınmanın yararları ve onları ifade etmenin kimi maliyetleri var mıdır? Bu cinsiyet farkının bir kaynağı, erkeklerin üreme kaynaklarının kadınlara göre daha kolay parçalara bölünebilmesi gerçeğinden kaynaklanmaktadır. Örneğin bir yıllık bir zaman dilimi içinde bir kadın yalnızca bir erkek tarafından hamile bırakılabilir ve bu sebeple üreme kaynakları kolayca bölünemez. Oysa aynı yıl içinde bir erkek, iki veya daha fazla kadına yatırım yaparak kaynaklarını bölebilir.

Erkeklerin duygularını ifade edememelerinin bir sebebi, bir ilişkiye duygusal açıdan daha az yatırım yapmanın, diğer kadınlara veya başka hedeflere yönlendirilebilecek kaynakları devamlılığını sağlamasıdır. Alışverişler sırasında yapılan çoğu pazarlık gibi, arzularının ne kadar güçlü veya bağlanma isteğinin ne kadar yoğun olduğunu açıklamamak çoğu zaman bir erkeğin çıkarınadır. Türk kilimciler, ilgilerini gizlemek için koyu renk gözlük takarlar. Kumarbazlar, ellerini gün yüzüne çıkaracak duyguları gizlemek adına sahte yüz ifadeleri takınmak için çaba gösterirler. Duygular genellikle yatırıma ne kadar paha biçildiğini ele verir. Duygular gizlenirse, kişinin cinsel stratejileri de gizli kalır. Bilgi eksikliği kadınların kıvranmasına, erkeklerin gerçekten ne hissettiğini çözmeye çalışırken mevcut işaretleri gözden geçirmesine neden olur. Üniversiteli kadınları, arkadaşlarıyla sohbetleri ve çıktıkları insanlarla deneyimledikleri etkinlikleri hatırlamak ve incelemek için üniversiteli erkeklere kıyasla çok daha fazla zaman harcadıklarını bildirmektedir. Partnerlerinin "gerçek" iç

1. Buss, 107 evli çiftin dâhil olduğu boylamsal çalışmadan yayınlanmamış veriler.

dünyasını, niyetlerini, duygularını ve güdülerini analiz etmeye çalışırlar.[1] Bağlılık adına yaşanan çatışmalar, erkeklerin duygusal kısıtlılığına ilişkin şikâyetlerin özünde yatar.

Cinsel stratejilerin gizlenmesi, erkekleri şüpheci davranmaya iten tek güç değildir ve erkeklerin farklı koşullar altında duygularını ifade etmede özellikle beceriksiz olduklarını düşünmek hatalıdır. Benzer şekilde kadınlar da bazen stratejik sebeplerle duygularını gizlerler. Bununla birlikte ilişkiler alanında, birinin uzun vadeli bir ilişki için potansiyel niyetlerini anlamak, erkekler için kadınlara kıyasla daha az hayatidir. Eski çağlarda değerlendirmelerinde hata yapan kadınlar, bağlılık göstermeyecek erkeklerle cinsellik yaşadıkları için ciddi maliyetlere maruz kaldılar. Bir erkeğin kendini duygusal açıdan ifade etmesini sağlamak, kadınların bir erkeğin ne derece bağlılık gösterebileceğini anlamak için ihtiyaç duydukları önemli bilgilere erişmek için kullandıkları bir taktiği temsil eder. Belki de bu yüzden Madonna, erkeklerin kendilerini ifade etmelerini sağlayarak kadınları aşkı test etmeye teşvik eder çünkü ancak o zaman erkeğin sevgisinin gerçek olup olmadığını bileceklerdir.

Kadınlar erkeklerin duygusal açıdan kısıtlı olmasından şikâyet ederken, erkekler ise genellikle kadınların fazlasıyla huysuz ve duygusal olmasından şikâyet eder. Flört yaşayan kadınların yüzde 19'unun aksine erkeklerin yaklaşık yüzde 30'u, partnerlerinin huysuzluğundan şikâyet eder. Evliliğin ilk yılında kadınların sadece yüzde 25'i bu şikâyetlerde bulunurken, bu rakamlar erkekler için yüzde 34'e yükselir, evliliğin dördüncü yılında ise yüzde 49'a fırlar.[2]

Huysuz eşler, eşinin zamanını ve psikolojik enerjisini büyük oranda tüketir. Eşini kötü ruh halinden çıkarma ve kendi

1. Semmelroth ve Buss, yayınlanmamış veriler.
2. 107 evli çiftin dâhil olduğu boylamsal çalışmadan yayınlanmamış veriler.

planlarını geçici olarak bir kenara koyma çabaları gibi yatıştırıcı tepkiler için harcanan enerji, diğer hedefler için olumsuz bir durumdur. Kadınlar, bu maliyetleri erkeklerin ne derecek bağlılık gösterebileceğini görmek için bir taktik olarak dayatır. Karamsar bir kadın şöyle diyebilir: "Bana duyduğun bağlılığı artırsan iyi olur, yoksa duygusal açıdan değişkenliğimle sana yük olurum." Bu, erkeğin bağlılığını ortaya çıkarmak için kadınların kullandığı bir taktiktir. Erkekler bundan hoşlanmazlar çünkü diğer adaptasyon zorluklarını çözmek için ayrılabilecekleri enerjiyi harcamalarını gerektirir.

Huysuzluk, bağın gücünü test etmek için bir değerlendirme aracı olarak da işlev görür.[1] Kadınlar, eşlerine küçük maliyetler yüklemek için huysuzluğu kullanırlar ve ardından bağlılığın derecesini ölçmek için erkeklerin bu maliyetlere tepkilerini incelerler. Erkek bu maliyetleri göz ardı etmek istemiyorsa bu, gösterdiği bağlılığın düşük olduğuna dair bir işarettir. Erkeklerin maliyetleri göz ardı etme ve artan yatırım taleplerine yanıt verme açısından istekliliği, daha yüksek düzeyde bir bağlılığa işaret eder. Her iki durumda da kadın, bağın gücü hakkında değerli bilgiler edinir.

Ne huysuzluğun ne de duygusal kayıtsızlığın özellikleri, stratejik olarak harekete geçirilmek için bilinçli düşünce gerektirir. Kadınlar, erkeğin bağlılığının gücünü test etmeye çalıştıklarının farkında olmaya her an ihtiyaç duymaz. Erkekler başka ihtimaller için bir kadına gösterecekleri bağlılığı en aza indirmeye çalışırken, durumun her an farkında olmak zorun değildir. Duygusal açıdan kendini ifade etmek üzerinden yaşanan cinsel çatışmayla başa çıkmak için geliştirilmiş adaptasyonların işlevleri, büyük ölçüde perde arkasında gerçekleşir.

1. Zahavi, 1977.

Kaynak Yatırımı

Çiftler duygusal bağlılığa ek olarak ayrıca zaman, enerji ve kaynak yatırımı konusunda da çatışırlar. İhmal ve güvenilmezlik, bağlılık temelli çatışmaların kimi tezahürleridir. Flört ilişkisindeki ve evli kadınların üçte birinden fazlası, karşı tarafın kendilerini ihmal ettiğinden, onları reddettiklerinden ve güvenilmez davranışlar sergilediklerinden şikâyet etmektedir. Erkeklerin kendileriyle yeterince vakit geçirmemeleri, arayacaklarını söylemelerine rağmen zaman ayırmamaları, buluşmalara geç gelmeleri ve son anda randevuları iptal etmeleri ortak şikâyetleri arasındadır. Erkeklerin kabaca iki katı kadar kadın, bu tür olaylardan şikâyet etmektedir. Örneğin flört ilişkisindeki erkeklerin sadece yüzde 12'si ancak kadınların yaklaşık yüzde 38'i partnerlerinin verdikleri söze rağmen onları aramamalarından şikâyet ederler.[1]

İhmalkârlık ve güven vermemenin getirdiği kızgınlık, zaman ve çaba temelli yatırımlar üzerindeki bir çatışmayı yansıtır. Zamanlamalarda iyi olmak çaba gerektirir. Güvenilirlik, diğer hedeflere yönlendirilebilecek zaman ve kaynaklardan vazgeçmeyi gerektirir. İhmalkarlık, düşük bir yatırım isteğine işaret eder ve erkeğin, kadının yararı için en az maliyet gerektiren eylemleri gerçekleştirmek için bile gerekli bağlılık hissinden yoksun olduğunu gösterir.

Evlilik, yatırımlar temelli çatışmaları ortadan kaldırmaz. Nitekim evlilikler ilk evresinden dördüncü yılına doğru ilerledikçe kadınların erkeklerin ihmalkarlığından ve güvenilir olmayışından dolayı şikâyetleri artmaktadır. Yeni evli kadınların yaklaşık yüzde 41'i ve evliliğinin dördüncü yılındaki kadınların yüzde 45'i, eşlerinin onlarla yeterince zaman geçirmemesinden rahatsız olduklarını ifade etmektedir. Oysa yeni evli erkeklerin

1. Buss, 107 evli çiftin dâhil olduğu boylamsal çalışmadan yayınlanmamış veriler.

sadece yüzde 4'ü, evliliğin dördüncü yılında olanların ise sadece yüzde 12'si benzer rahatsızlıkları yaşamaktadır.[1]

İhmalkarlık madalyonun bir yüzüyse, diğer yüzü aşırı bağlılık ve sahiplenmedir. Bir eş çok fazla enerji gerektirdiğinde ve diğerinin özgürlük alanı kısıtlandığında çatışma meydana gelir. Evli kadınlara kıyasla evli erkeklerde daha çok görülen ortak şikâyet, eşlerinin onlardan çok fazla zaman ve enerji istemesidir. Evli kadınların sadece yüzde 7'sinin aksine evli erkeklerin yüzde 36'sı, eşlerinin çok fazla zaman talep etmesinden rahatsız olduklarını ifade etmektedir. Evli kadınların yalnızca yüzde 8'inin aksine evli erkeklerin yüzde 29'u, eşlerinin çok fazla ilgi talep ettiğinden şikâyet etmektedir.[2]

Zaman ve ilgi talepleri temelindeki bu cinsiyet farklılıkları, yatırımlarla ilgili süregelen bir çatışmayı yansıtır. Kadınlar, eşlerinin yatırımını ellerinden almaya çalışırlar. Bazı erkekler çabalarının bir kısmını statülerini yükseltmek veya ek ilişkiler yaşamak gibi diğer şeylere yönlendirmeye çalışarak kadınların bu tekelleşme isteğine direnirler. Kadınlara kıyasla üç kat daha fazla sayıda erkek sahiplenme isteğine karşı şikâyetlerini dile getirmektedir. Erkekler için tarihsel olarak, statü ve ek eşler elde etmek adına bir miktar yatırımı korumanın, üreme açısından büyük ve doğrudan bir getirisi vardı. Kadınlar için ise edinebilecekleri faydalar daha da kısmi, daha az doğrudan ve çoğu zaman daha maliyetliydi çünkü mevcut eşin zaman ve kaynak yatırımını kaybetme riski yaşamaktalardı. Kadınlar sahiplenici ve talepkâr davranabilirler çünkü kocalarının sınırlı yatırımının kendilerinden kopmasını istemezler.

Yatırımlar temelli çatışmanın bir başka tezahürü, bir eşin bencilliği hakkındaki şikâyetlere odaklanır. Evli çiftler arasında erkeklerin yüzde 38'i, kadınların ise yüzde 39'u eşlerinin bencil

1. *A.g.e.*
2. *A.g.e.*

davrandığından şikâyet etmektedir. Benzer şekilde evli kadınların yüzde 37'si, evli erkeklerin ise yüzde 31'i eşlerinin dünyayı hep kendi penceresinden görmesinden yakınmaktadır. Bencilliğin özü, eş veya çocuklar gibi diğerleri pahasına kaynakları kendine tahsis etmekle ilgilidir. Evlilik ilerledikçe benmerkezcilikle ilgili şikâyetler çarpıcı biçimde artar. Evliliğin ilk yılında kadınların sadece yüzde 13'ü, erkeklerin ise yüzde 15'i eşlerinin benmerkezci olduğundan şikâyet eder. Evliliğin dördüncü yılında ise bu oran iki kattan daha fazla artar.[1]

Bu belirgin değişimleri anlamak için, flört aşamasında hayati öneme sahip yatırım sinyallerini düşünelim. Etkili bir flört, karşı tarafın çıkarlarını kendi çıkarlarınızın önüne koyma veya en azından kendi çıkarlarınızla eşit tutmaya dair isteklilik göstermekten geçer. Bu ipuçları, bir eş adayını cezbetmek için güçlü taktiklerdir ve en çok da flört sürecinde etkili bir şekilde sergilenir. İlişkide karşılıklı güven makul ölçüde sağlandıktan sonra, özveriyi işaret eden taktikler azalır çünkü bir eş adayını cezbetmek için başlangıçtaki işlevlerine duyulan ihtiyaç azalır. İki taraf da kendine daha çok önem vermek ve karşı tarafa daha az çaba harcamak için daha da özgür hale gelir. Bu tam da uzun süredir ilişki yaşayan kişilerin, karşı tarafın onları hafife aldığından şikâyet ederken kastettikleri şeydir.

Ortaya çıkan tablo çok güzel değil ama insanlar doğal seçilim tarafından özellikle mutlu bir ilişki içinde bir arada var olacak şekilde gelişmemiştir. Bireysel olarak hayatta kalma ve genetik aktarım için evrimleşmişlerdir. Bu acımasız evrim ölçütlerinin şekillendirdiği psikolojik mekanizmalar ise bazen bencilce işler.

Yatırımlarla ilgili çatışmalar genellikle paraya odaklanır. Amerikalı çiftler üzerinde yapılan bir araştırma, paranın en sık görülen çatışma kaynaklarından biri olduğunu bulguladı. Evli çiftlerin

1. *A.g.e.*

yüzde yetmiş ikisi yılda en az bir kez, yüzde 15'i ise ayda birden fazla kez para yüzünden kavga etmektedir.[1] İlginçtir ki çiftler ne kadar paraları olduğundan çok, ortak kaynak havuzunda sahip oldukları paranın nasıl harcanacağı konusunda tartışmaktadır.[2]

Amerikalı erkekler, kadınlara kıyasla eşlerinin kıyafetlere aşırı para harcadığından çok daha fazla şikâyet etmektedir. Bu şikâyeti dile getiren erkeklerin oranı yeni evliler arasında yüzde 12'den evliliğin dördüncü yılında yüzde 26'ya çıkmaktadır. Buna karşılık yeni evli kadınların sadece yüzde 5'i ve evliliğin beşinci yılında kadınların yüzde 7'si kocalarının kıyafet harcamalarından rahatsızlık duymaktadır. Ancak her ikisi taraf da eşlerinin genel olarak çok fazla para harcamasından eşit derecede şikâyetçidir. Evliliğin dördüncü yılında kadın ve erkeklerin yaklaşık üçte biri, eşlerinin karşılıklı kaynakları aşırı harcamasından şikâyet ediyor.

Erkeklere kıyasla çok daha fazla kadın, eşlerinin kazandıkları parayı kendilerine yönlendirmemelerinden, özellikle de hediye almamalarından şikâyet etmektedir. Evliliğin beşinci yılına girmiş kadınların kabaca üçte biri bu şikâyeti dile getirse de beş yıllık evli erkeklerin sadece yüzde 10'u benzer şikâyetlerde bulunmaktadır.[3] Cinsiyetler arasındaki çatışma, eş seçiminde cinsiyete göre değişen öncelikli tercihlerle oldukça yakından ilgilidir. Kadınlar eşlerini kısmen ekonomik kaynakları için seçerler ve evlendikten sonra, bu kaynakların yetersiz veya yeterince bol olmaması durumunda erkeklere kıyasla daha fazla şikâyet ederler.

Kandırma

Bu karışıma kandırmayı da eklediğimizde cinsiyetler arasındaki cinsel erişim, duygusal bağlılık ve kaynak yatırımı konu-

1. Blumstein ve Schwartz, 1983.
2. Conroy-Beam, Goetz ve Buss, 2015.
3. Buss, 107 evli çiftin dâhil olduğu boylamsal çalışmadan yayınlanmamış veriler.

sundaki çatışmalar daha da büyük boyutlara ulaşır. Kandırmacalar bitki ve hayvan âleminde de görülür. Örneğin bazı orkideler, *scolia ciliata*[1] türü dişi eşekarılarının renklerini, şekillerini ve kokularını taklit eden parlak renkli taç yapraklarına ve merkez noktalara sahiptir. Bu koku ve renklerden güçlü bir şekilde etkilenen erkek eşekarısı, orkidelerin üzerine bir dişinin arkasına geçiyormuş gibi iner. Bu olayı, çiçeğin üst yüzeyinde dişi eşekarısının karnındaki tüylerin taklidi olan sert tüyler üzerinde erkeğin hızla hareket ettiği bir sahte çiftleşme süreci izler. Esas dişi genital organları için bariz bir arayış içine giren erkek orkide üstünde dolaşır ve o sırada bitkinin poleni üstüne bulaşır. Ancak gereken organları bulamayınca erkek başka bir sahte dişiye, yani başka bir orkideye geçer. Orkideler, çapraz tozlaşma işlevi için bu yolla erkek eşekarılarını kandırır.

İnsanlar da cinsel açıdan birbirlerini kandırır. Bir meslektaşım eskiden lüks otel barlarına gider ve onu akşam yemeğine çıkaracak erkekler bulurmuş. Akşam yemeği sırasında arkadaş canlısı, samimi, seksi ve ilgi çekici davranırmış. Akşam yemeğinin sonuna doğru tuvalete gitmek için izin ister, sonra arka kapıdan çıkıp ortadan kaybolurmuş. Bunu bazen tek başına bazen de bir kız arkadaşıyla birlikte yaparmış. Hedefleri genellikle şehir dışından gelen ve bir daha karşılaşma ihtimalinin düşük olduğu iş adamları olurmuş. Herhangi bir yalan söylememesine rağmen bu, yine de cinsel açıdan bir kandırmacadır. Erkeklerin kaynakları anlamak için cinsel ipuçlarını kullanıyor ve ardından seks yapmadan gizlice yanlarından ayrılıyordu. Yine de çoğu evli olan ve kendi aldatma yöntemlerini takip eden bu erkekler için çok fazla üzülmek pek mümkün değildir.

Bu taktik pek alışılageldik olmasa da ardında yatan fikir, sıradan davranışlar açısından çeşitli biçimlerde tekrar tekrar

1. Trivers, 1985.

ortaya çıkar. Görünen o ki kadınlar, erkekler üzerindeki cinsel etkilerinin farkındadırlar. Bir iyilik ya da özel bir muamele gibi istedikleri bir şeyi elde etmek için seks yapmak istemediklerini bildikleri halde, bir erkekle ne sıklıkta flört ettikleri sorulan 104 üniversiteli kadın, 3'ün "bazen" ve 4'ün "sık sık" anlamına geldiği 4 puanlık bir ölçekte bu eyleme ortalama 3 puan verdi. Erkekler içinse bu puan 2'ydi. Kadınlar, beğeni ve ilgi kazanmak için cinsel ipuçlarını kullanma konusundaki başka sorulara da benzer yanıtlar verdiler ancak bu ipuçlarını hedeflerken seks yapmak gibi bir niyetlerinin olmadığını da kabul ettiler.[1] Bazı kadınlar, stratejik taktik cephanelerinde cinsel açıdan kandırmacanın olduğunu kabul etmektedir.

Kadınların cinsel kandırmacaya başvurma olasılığı daha yüksek olsa da erkeklerin bağlılık gösterecekleri yönünde kadınları kandırma olasılığı daha yüksektir. Otuz üç yaşındaki bir adamın, ilanıaşk sırasında ima edilen bağlılık hakkında neler söylediğine bir bakalım:

> Bir kadına onu heyecanlandırmak ve baştan çıkarmak için "Seni seviyorum" demenin giderek gereksizleştiğini düşünebilirsiniz. Ama durum öyle değildir. Bu üç kelimenin toniğe benzer bir etkisi vardır. Ne zaman tutkuyla yanıp tutuşsam ilanıaşk ederim. Sözlerime her zaman inanç duymasam da ikimiz için de içinde bulunduğumuz duruma katkıda bulunur. Benim açımdan bu tam olarak bir kandırmaca değildir, onun için *bir şeyler* hissetmem gerekir. Ne yapabilirim, öyle anlarda genellikle söylenecek en doğru şey bu gibi görünür.[2]

1. Semmelroth ve Buss, yayınlanmamış veriler.
2. Cassell, 1984, 155.

Laboratuvarımda bir kadınla seks yapmak için ona karşı duygularının derinliğini hiç abartıp abartmadıkları sorulan 112 üniversiteli erkeğin yüzde 71'i bunu yaptığını kabul etti, oysa bu, aynı sorunun sorulduğu kadınların sadece yüzde 39'u için geçerliydi. Bir erkeğin seks yapmak için duygularının derinliğini abartarak onları aldatıp aldatmadığı sorulan kadınların yüzde 97'si, bu taktiği kullanan erkeklerle karşılaştıklarını söyledi; oysa erkeklerin sadece yüzde 59'u bu taktiği kadınların elinden deneyimlemişti.[1]

Evli çiftler arasında kandırmacalar, cinsel sadakatsizlik biçimine dönüşebilir. Erkeğin sadakatsizliğinin çıkış noktası açıktır çünkü evlilik dışı ilişkileri olan erkekler fazladan çocuk sahibi olabilir ve böylece eşlerine daha sadık rakiplerine kıyasla üreme adına bir avantaj elde edebilirler. Erkeklerin sadakatsizliğine karşı kadınlar aşırı derecede kızgınlık duyar çünkü bu durum erkeğin kaynaklarını başka kadınlara yönlendirdiğini ve hatta ilişkilerinin bitebileceğini gösterir. Kadınlar evlilik yoluyla güvence altına aldığı tüm yatırımı kaybetme ihtimaliyle karşılaşır ve özellikle de çocukları varsa, bir eş değiştirmek her zaman kolay değildir. Sonuç olarak evrim teorisyenleri, kadınların eşlerinin duygusallık içeren başka bir yaşamasına, duygusallık içermeyen bir ilişkiye kıyasla çok daha fazla kızacakları tahmininde bulunurlar çünkü diğer ilişkideki duygusallık genellikle kocanın kaynakların bir kısmını oraya aktarma ihtimalinden ziyade doğrudan bir ayrılığa ve kaynaklarını tamamen oraya aktaracağına işaret eder. Kadınlar, kocalarının diğer ilişkisi herhangi bir duygusallıktan yoksunsa genellikle daha bağışlayıcı ve daha az kızgın olurlar.[2] Erkekler de bu durumun farkında gibi görünmektedir. Gizli bir ilişki yaşarken yakalandıklarında, er-

1. Semmelroth ve Buss, yayınlanmamış veriler.
2. *A.g.e.*

kekler genellikle diğer kadının kendileri için "hiçbir şey ifade etmediğini" iddia eder.

İlişkiler dünyasında, potansiyel bir eşin kaynakları ve bağlılığı açısından yapacağı bir kandırmacanın bedeli, kadınlar için daha ağırdır. Eski çağlarda ilişki için kötü bir seçim yapan bir erkek, kıskanç bir erkek arkadaşın ya da korumacı bir babanın öfkesini uyandırabilme riskiyle karşılaşsa da zaman, enerji ve kaynaklarının yalnızca küçük bir bölümünü kaybetme riski yaşardı. Eski çağlarda erkeğin uzun vadeli bir ilişki adına niyetleri adına kendini kandırmasına izin vererek, ilişki seçimi konusunda kötü bir hamle yapan bir kadın hamilelik, doğum, çocuk bakımını tek başına üstlenme ve mevcut çocukları için başka bir eş bulmada başarısızlık gibi risklerle karşılaşırdı çünkü ilişkiler dünyasında çocuklar, potansiyel eş adaylarınca birer maliyet olarak görülür.

Kandırılan kişi büyük kayıplara maruz kalabileceğinden evrimsel seçilim, kandırmacalara dair ipuçlarını tespit etmek ve maruz kalınmasını önlemek için bu tür durumlara karşı psikolojik açıdan tetikte olmayı destekledi. Günümüzde insanlar, bir cinsiyetin kandırmacalara başvurması ve ötekinin tetikte durması arasındaki evrimsel savaşın sonsuz döngüsünde yaşamaktadır. Kandırmacalara yönelik taktikler daha incelikli hale geldikçe, bunları tespit etme yeteneği de daha hassas hale gelir.

Kadınlar kandırmacalara karşı kendini savunur. Bağlılık içeren bir ilişki ararken önemli bir birincil savunma biçimi, seksе rıza göstermeden önce flört döneminde erkeklere zaman ve enerjilerini harcamalarını gerektiği yönünde sinyaller vererek kimi maliyetleri dayatmaktır. Daha fazla zaman, daha fazla değerlendirme fırsatı sunar. Bir kadın için bir erkeği, kendisine ne kadar bağlı olduğunu değerlendirme ve önceden bir ilişkisi olmuşsa başka bir kadına ve çocuklara karşı olası yükümlülük-

lerinin olup olmadığını belirleme adına daha fazla fırsat tanır. Nihai niyetleri açısından kadınları kandırmaya çalışan erkekler, genellikle uzun süreli flörtten bıkar. Daha kolay elde edebilecekleri seks partnerleri için başka yerlere giderler.

Kadınlar, erkeklerin kandırmacalarını sessizce keşfetmek için kimi stratejiler geliştirmiş olsalar da erkeklerin, kadınların onlara yönelttiği kandırmacaları açıkça görmezden gelmesi zordur. Bu durum özellikle eş arayışındaki erkekler için geçerlidir. Kadınların üreme değeri, kaynakları, bağları ve sadakatine ilişkin doğru değerlendirmeler onlar için oldukça önemli hale gelir. Bu durum, Tennessee Williams'ın *A Streetcar Named Desire* adlı oyunundan bir sahnede canlı bir şekilde resmedilmiştir. Mitch nişanlı olduğu ancak bir öğrencisiyle yaşadığı ve okuldan atılmasına neden olan bir cinsel ilişki de dâhil olmak üzere diğer erkeklerle ilgili cinsel geçmişi hakkında onu kandıran, eski bir lise öğretmeni olan Blanche DuBois ile bir ilişki yaşamaktadır. Bir arkadaşı Mitch'i Blanche'ın geçmişi konusunda uyarır, Mitch'e kızgın bir şekilde Blanche'ı sadece geceleri loş ışıkta gördüğünü, asla iyice aydınlık bir odada görmediğini söyler. Blanche'ın açmasına müsaade etmediği parlak bir lambayı açar ve onun sandığından daha yaşlı olduğunu fark eder. Onun şaşaalı cinsel geçmişi hakkında duyduklarıyla yüzleşir. Blanche, Mitch'e yine de kendisiyle evlenip evlenmeyeceğini sorar. Mitch, seks yapmak için ona tehditkâr bir şekilde yaklaşırken, "Hayır, seninle evleneceğimi artık sanmıyorum," der.[1]

Erkeklerin potansiyel bir eş adayında görünüşe ve cinsel açıdan daha korumacı olmasına verdikleri önem göz önüne alındığında, bir kadının özellikle yaşı ve cinsel geçmişi hakkında yalan söylemesine karşı hassastırlar. Erkekler, kadınların cinsel

1. *A Streetcar Named Desire* (1951, Warner Bros.), yönetmen Elia Kazan, senaristler Tennessee Williams ve Oscar Saul.

açıdan ne şekilde bilindiği konusunda son derece takıntılıdır. Tetikte olmak, uzun süreli bir ilişki için eş arayan bir erkeği üreme açısından en önemli iki husus adına kandırmacalara karşı korur: kadının üreme değeri ve bu değerin yalnızca kendisine yönlendirilmesi.

Ne yazık ki cinsiyetler arasındaki çatışma cinsel erişim, bağlılık veya kandırmacalar temelli savaşlarla bitmez. Bazen daha şiddetli biçimler alır.

Partnerler Arası Şiddet

Şiddet çeşitli biçimler alabilir. Bunlardan biri kadının kendini ilişkide daha az değerli hissetmesine, arzu edildiği duygusunun azalmasına, kocasını güvence altına aldığı için kendisini şanslı hissetmesine sebep olan ve eğer eşini terk etmeyi düşünüyorsa, ilişkiler dünyasına dair beklentilerini azaltan psikolojik istismardır.[1]

Psikolojik istismarın iki işlevsel taktiği, karşındakine üstten bakmak ve onu aşağılamaktan geçer. Üstten bakma iki yöntemle kendini gösterir. Birinde, bir erkek sırf erkek olduğu için kendi fikirlerine daha fazla değer verir. Diğerinde ise eşine aptal ya da aşağı biriymiş gibi davranır. Yeni evli erkekler, eşlerine kıyasla onlara yaklaşık iki kat daha fazla üstten bakar. Bu eylemler, kadının kendi arzu edilirliğine dair hislerini azaltma etkisine sahiptir.[2] Bir biçimi "erbilmişlik [*mansplaining*] taslamak" olan üstten bakma, mağdur eşini ilişkiye olan yatırımını ve bağlılığını artırma ve enerjisini istismarcının amaçlarına yöneltme işlevi görebilir.[3] Mağdurlar, ilişkiler adına alternatifleri olmadığını

1. Daly ve Wilson, 1988.
2. Wilson, 1989; Margo Wilson, kişisel iletişim, Haziran 1993.
3. 2012'de Rebecca Solnit tarafından ortaya atılan "mansplaining" (erbilmişlik taslama) terimi, bir erkeğin bir kadına bir şeyi açıklarken üstten bakan bir tavır göstermesini

sandıkları için çoğu zaman, mevcut eşi sakinleştirmek için büyük çaba sarf etmeleri gerektiğini düşünürler. Ayrıca eşlerinin gazabına daha fazla uğramamak için onları yatıştırırlar.

Psikolojik taciz bazen sözlü tacizden fiziksel şiddete kadar yükselir. Erkeklerin kadınları dövmeye yönelik güdüleri, ağırlıklı olarak baskıcı kontrole odaklanır. Bir araştırmacı, erkeğin karısına uyguladığı şiddet sebebiyle davalık olan 100 Kanadalı çiftin duruşmalarına katıldı. Araştırmacı, neredeyse tüm vakaların temelinde kocanın, sık sık bir fahişe olmakla veya başka erkeklerle seks yapmakla suçladığı karısını kontrol edememesi sebebiyle hayal kırıklığı duyduğu sonucuna vardı.[1] Dayak yiyen Amerikalı kadınlar üzerinde yapılan bir araştırma ise kıskançlığın eşler arasındaki tartışmaların ana konusu olduğunu bulguladı. Kıskançlık, vakaların yüzde 52'sinde fiziksel istismara yol açarken, yüzde 94'ünde ilişkideki şiddet olaylarının sık görülen bir sebebi olarak yer aldı.[2] Yine bir başka çalışmada, şiddet gördüğü için Kuzey Carolina'daki bir klinikte yardım alan altmış kadının yüzde 95'i, herhangi bir nedenden dolayı evden ayrıldıklarında veya başka erkek ya da kadınlarla arkadaşlık kurduklarında kocalarının duyduğu "hastalıklı kıskançlık" sebebiyle şiddet dolu tepkilere maruz kalmıştı.[3] Kadınların maruz kaldığı çoğu fiziksel istismar vakasının temelini özellikle cinsel konular oluşturmaktadır.

Eş istismarı, açıkçası oynaması tehlikeli bir oyundur. İstismarcı eşinden daha fazla bağlılık ve yatırım istiyor olabilir ancak bu taktik geri tepebilir ve bunun yerine eşinde ayrılma arzusu üretebilir. Bir alternatif olarak bu tür bir istismar, ayrılmanın eşiğin-

ifade eder; bkz. Rebecca Solnit, "Men Still Explain Things to Me," *The Nation*, 20 Ağustos 2012, www.thenation.com/article/men-still-explain-things-me.

1. Whitehurst, 1971.

2. Rounsaville, 1978.

3. Hilberman ve Munson, 1978.

deki bir eşi elde tutmak için son bir çabayı temsil edebilir. Bu anlamda istismarcı, kaygan bir zeminin üzerindedir. Eşinin ilişkinin dayanılamayacak kadar maliyetli olduğu kararını almasını tetikleme riskini alır. Belki de bu yüzden istismarcılar, yaptıklarından sonra eşlerinden genellikle bolca özür diler, ağlar, yalvarır ve bir daha asla böyle şeyler yapmayacaklarına dair söz verirler.[1]

Eş istismarı Batıya özgü bir durum değildir, birçok kültürde görülür. Örneğin Yanomamö toplumunda kocalar, çayı servis etmedeki yavaşlık kadar hafif konular için bile karılarına sıklıkla sopalarla vururlar.[2] İlginçtir ki Yanomamö kadınları, fiziksel istismarı genellikle kocalarının kendilerine olan sevgisinin derinliğinin bir işareti olarak görürler ki bu düşüncenin, modern Amerikalı emsalleri tarafından paylaşılması pek muhtemel değildir. Her ne şekilde yorumlanırsa yorumlansın, bu şiddet biçimi Yanomamö kadınlarını kocalarına daha da bağlı kılma etkisine sahiptir.

Erkekler bazen eşlerinin fiziksel görünümünü aşağılayarak da onları istismar ederler. Yeni evli erkeklerin sadece yüzde 5'i bunu yapsa da bu oran, evliliğin dördüncü yılında üç katına çıkar. Buna karşılık yeni evli kadınların sadece yüzde 1'i kocalarının görünümünü aşağılar, daha uzun süredir evli kadınların ise sadece yüzde 5'i bunu yapar. Bir kadının fiziksel görünümünün genellikle onun bir eş olarak değerinin önemli bir bileşeni olduğu düşünürsek, kadınlar bu aşağılamaları özellikle üzücü bulmaktadır. Erkekler, kadınların arzu edilebilirliğine dair hislerini azaltmak için görünümlerine hakaret edebilir, böylece ilişki içinde kendilerine daha uygun bir güç dengesi sağlayabilir.

Diğer yıkıcı eğilimlerde olduğu gibi istismarın ardında da adaptasyon açıdan belirgin bir mantığın olması, insanların bunu kabul etmesi, istemesi veya önüne geçme açısından taviz verme-

1. Daly ve Wilson, 1988; Russell, 1990.
2. Chagnon, 1983.

si gerektiği anlamına gelmez. Aksine istismarcı taktiklerin ardındaki mantığın ve meydana geldiği bağlamların daha iyi anlaşılması, bunları kısıtlamanın daha etkili yollarına yol açmalıdır. Duygusal açıdan dengesizlik gibi belirli kişilik eğilimlerine sahip erkeklerin, duygusal açıdan istikrarlı erkeklere kıyasla eşlerini dört kat daha fazla istismar etme ihtimalleri vardır.[1] İlişkide her iki tarafın arzu edilebilirliği arasındaki tutarsızlıklar, çiftin yaşadı yerle ile kadının yakınlarının yaşadığı yer arasındaki mesafenin uzun olması ve istismar için yasal cezaların olmaması, kadınları daha fazla risk altına sokan bağlamlardır.

Cinsel Taciz

İstismar ve diğer çatışma biçimleri çiftler arasında yaygın olsa da ilişkiler dışında yaşanan cinsel çatışmalar da yaygındır. Örneğin insanların genellikle günübirlik ve romantik ilişkiler aradığı iş yerlerinde bazen cinsel erişim noktasında anlaşmazlıklar ortaya çıkar. Arayışlar çizgiyi aşabilir ve "işyerindeki diğer kişilerden istenmeyen cinsel ilgi"[2] olarak tanımlanabilecek cinsel tacize dönüşebilir. Cinsel taciz, bir kadının erkeğin onu "baştan aşağı" süzmesi olarak tanımlayabileceği, kadının göğüslerine ve vücuduna istenmeyen bakışlar atmak gibi hafif biçimleri içerebilir. "Güzel kalça" veya "güzel vücut" gibi yapılan cinsel yorumları içerebilir. Göğüslere, kalçalara veya uyluklara dokunma gibi fiziksel ihlalleri de içerebilir. Cinsel taciz, açıktır ki cinsiyetler arasında çatışma yaratır.

Evrimsel psikoloji, cinsel tacizi motive eden psikoloji ve onu tetikleyen koşullar hakkında kimi fikirler sağlar. Cinsel taciz, genellikle kısa vadede cinsel ilişki kurma arzusuyla motive olur ancak bazen güç veya kalıcı bir ilişki arayışı ile tetiklendiği de

1. Buss, 107 evli çiftin dâhil olduğu boylamsal çalışmadan yayınlanmamış veriler.
2. Studd ve Gattiker, 1991, 251.

olur. Gelişmiş cinsel stratejiler, yaşları, medeni durumları ve fiziksel çekicilikleri, istenmeyen cinsel yaklaşımlara tepkileri ve taciz edildikleri koşullar gibi özellikler de dâhil olmak üzere kurbanların profilleri aracılığıyla cinsel tacize ışık tutmaktadır.

Cinsel taciz mağdurları nadir değildir. Illinois İnsan Hakları Departmanı'na iki yıllık bir süre içinde yapılan şikâyetler üzerine yapılan bir çalışmada görüldüğü üzere şikâyetlerin yetmiş altısı kadınlar, una karşılık tarafından ve sadece beşi erkekler tarafından yapılmıştı.[1] 10644 federal hükümet çalışanı üzerinde yapılan bir başka araştırmaya göre kadınların yüzde 42'si, erkeklerinse yalnızca yüzde 15'i kariyerlerinin bir noktasında cinsel tacize maruz kalmıştır.[2] Kanada'da insan hakları yasa düzenlemesi kapsamında yapılan şikâyetler arasında doksan üç dava kadınlar, oysa sadece iki dava erkekler tarafından açıldı. Erkekler tarafından açılan her iki davada ise tacizciler kadınlar değil, erkeklerdi.[3] Genelde kadınlar kurban, erkekler ise faillerdi. Bununla birlikte, kadınlar cinsel saldırganlık eylemlerine sebebiyle erkeklere kıyasla daha fazla sıkıntı yaşadıklarından, taciz edildiklerinde kadınların resmi şikâyette bulunma ihtimali erkeklerden daha yüksek olabilir.

Cinsel taciz mağdurları büyük oranda genç, fiziksel açıdan çekici ve bekâr kadınlardır. Kırk beş yaşın üzerindeki kadınların cinsel taciz mağduru olma ihtimali daha düşüktür.[4] Bir araştırma, taciz şikâyetlerinin yüzde 72'sini yirmi ila otuz beş yaş arasındaki kadınların oluşturduğunu, oysa o dönem işgücünün yalnızca yüzde 43'ünü oluşturduklarını bulguladı. İşgücünün yüzde 28'ini meydana getiren kırk beş yaş üstü kadınlar

1. Terpstra ve Cook, 1985.
2. Studd ve Gattiker, 1991.
3. *A.g.e.*
4. *A.g.e.*

ise şikâyetlerin sadece yüzde 5'ini oluşturuyordu.[1] Cinsel taciz mağdurları, görece genç oluşlarıyla erkeklerin cinsel ilgisini genellikle uyandıran kadınlardır.

Bekâr ve boşanmış kadınlar evli kadınlara göre daha fazla cinsel tacize maruz kalmaktadır. Bir çalışmada, bekâr kadınlar işgücünün yalnızca yüzde 25'ini oluştururken şikâyetlerin yüzde 43'ünü dosyaladı; İşgücünün yüzde 55'ini kaplayan evli kadınlar, şikâyetlerin sadece yüzde 31'ini oluşturdu.[2] Bu farklılıkların birkaç sebebi olabilir. Kocalar bazen tacizcileri caydırmak için "koruma" işlevi görürler. Dahası, erkekler bekâr kadınları cinsel girişimlere daha açık veya cinsel açıdan istismar edilmesi daha kolay görmektedir.

Cinsel tacize verilen tepkiler de evrimsel psikolojinin mantığıyla örtüşür. Erkeklere ve kadınlara karşı cinsten bir iş arkadaşı onunla seks yapmalarını isteseydi nasıl hissedecekleri sorulduğunda, kadınların yüzde 63'ü aşağılanmış hissedeceğini söylerken, sadece yüzde 17'si gururunun okşanacağını belirtti.[3] Erkeklerin tepkileri ise tam tersiydi; yalnızca yüzde 15'i aşağılanmış, oysa yüzde 67'si gururu okşanmış hissedeceğini belirtti. Bu tepkiler, insanlığın ilişkiler bağlamındaki evrimsel psikolojisine uygundur; erkekler genellikle anlık seks olasılıklarına karşı daha olumlu duygusal tepkiler verir. Kadınlar ise sadece birer seks objesi olarak muamele görmeye daha olumsuz tepki verir.

Bununla birlikte, kadınların istenmeyen cinsel yaklaşımlardan duydukları ıstırabın derecesi, kısmen de tacizcinin statüsüne bağlıdır. Laboratuvarımda 109 üniversiteli kadına, mesleki durumları düşük dereceden yükseğe değişkenlik gösteren tanımadıkları erkeklerin, onları defalarca reddetmelerine rağmen, nispeten ılımlı bir taciz şekli olarak tekliflerinde ısrar etmeleri

1. Terpstra ve Cook, 1985.
2. *A.g.e.*
3. Gutek, 1985.

durumunda ne kadar sıkıntı hissedecekleri sordu. 7 puanlık bir ölçekte, kadınlar en çok inşaat işçilerinin (4,04), çöp toplayıcıların (4,32), temizlikçilerin (4,19) ve pompacıların (4,13) ısrarcı girişimlerinden, en az ise tıp fakültesi öğrencilerinin (2,65), yüksek lisans öğrencilerinin (2,80) ve başarılı rock yıldızlarının (2,71) ısrarcı girişimlerinden sıkıntı duyacaklarını belirttiler.[1] Kadınların aynı taciz eylemlerine tepki olarak yaşadıkları sıkıntı, erkeklerin konumuna göre değişmektedir.

Kadınların cinsel tacize tepkileri, tacizcinin eyleminin cinsel veya romantik olarak algılanmasına da büyük ölçüde bağlıdır. Cinsel rüşvet, seks karşılığı iş terfii teklifi ve kişinin yalnızca anlık seksle ilgilendiğine dair diğer ipuçlarının, beğeni dolu bakışlar ya da flört etme gibi salt cinsel olmayan, potansiyel ilgi sinyallerine kıyasla taciz olarak görülmesi ihtimali daha fazladır.[2] 7 puanlık bir ölçekte, iş arkadaşlarının bir dizi eyleminin ne derece cinsel taciz olarak değerlendirebilecekleri sorulan 110 üniversiteli kadın, erkeklerin elini kadının genital bölgesine götürme (6,81) veya etrafta başka kimse yokken bir kadını köşeye sıkıştırmaya çalışma (6,03) gibi eylemleri son derece taciz dolu eylemler olarak değerlendirdi. Buna karşılık, bir kadına ondan gerçekten hoşlandığını ve işten sonra onunla kahve içmek istediğini söylemek gibi eylemler (1,00 eylemin taciz olmadığını ifade ettiği düşünüldüğünde) sadece 1,50 puanlık bir derece aldı.[3] Açıktır ki anlık ve zorlayıcı cinsel niyetler, samimi ve romantik niyetlerden daha rahatsız edicidir.

Cinsel taciz mağdurlarının profilleri, duygusal tepkiler açısından cinsiyet farklılıkları ve tacizcinin statüsünün önemi hakkındaki bu bulguların tümü, insanlığın ilişkiler dair stratejilerindeki

1. Semmelroth ve Buss, yayınlanmamış veriler.
2. Studd ve Gattiker, hazırlık aşamasında.
3. Semmelroth ve Buss, yayınlanmamış veriler.

evrimsel psikolojiyle yakın ilişkilidir. Erkeklerin anlık seks arayışları açısından için eşikleri daha düşüktür ve cinsel aşırı-algı yanılgıları, söz konusu bile değilken cinsel bir ilgi uyandırdıklarını düşünmelerine yol açar. Bu cinsel adaptasyonlar, işyerlerinde de başka herhangi bir sosyal bağlam kadar sık etki gösterir.

Cinsel Saldırı

Tecavüz, seks elde etmek için güç kullanımı veya güç kullanma tehdidi olarak tanımlanabilir. Tecavüze uğrayan kadınların sayısıyla ilgili tahminler, araştırmacının kullandığı tanımının kapsayıcılığına bağlı olarak değişmektedir. Kimi araştırmacılar, bir kadının seks sırasında tecavüze uğradığını algılamadığı ancak daha sonra gerçekten cinsel ilişkiye girmek istemediğini veya bunu yapmaktan pişman olduğunu kabul ettiği durumları içeren geniş tanımlar kullanır. Diğer araştırmacılar, kadının iradesine karşı zorla cinsel ilişki vakalarını netleştirmek için tecavüzü sınırlayan daha katı tanımlar kullanır. Örneğin 2.016 üniversiteli kadın üzerinde yapılan geniş çaplı bir araştırma, bu kadınların yüzde 6'sının tecavüze uğradığını ortaya çıkardı.[1] Ancak başka bir araştırma, 380 üniversiteli kadının neredeyse yüzde 15'inin kendi istekleri dışında cinsel ilişkiye girdiğini bulguladı.[2] Mağdurların maruz kaldığı sosyal damgalanma ve tecavüzün sıklıkla bildirilmemesi olgusu düşünüldüğünde, bu rakamların muhtemelen tecavüze uğrayan kadınların gerçek sayılarını temsil etmediği söylenebilir.

Tecavüz konusu, kısmen de birçok ilişkiler bağlamında meydana gelmesinden dolayı insanların ilişkilere dair stratejileri üzerinde belirgin bir etkiye sahiptir. Flört, tecavüzün gerçekleştiği yaygın bir bağlamdır. Bir araştırma, üniversiteli kadınların neredeyse yüzde 15'inin bir flört sırasında istenmeyen cinsel

1. Koss ve Oros, 1982.
2. Muehlenhard ve Linton, 1987.

ilişkiye girdiğini bulguladı.[1] Başka bir araştırma ise 347 kadının yüzde 63'ünün deneyimledikleri cinsel mağduriyet vakalarının buluştukları erkekler, sevgililer veya kocaların elinden çıktığını bulguladı.[2] Evlilik içi tecavüzle ilgili kapsamlı bir araştırma, yaklaşık 1000 evli kadının yüzde 14'ünün kocaları tarafından tecavüze uğradığını ortaya çıkardı.[3] Modern dünyada tecavüz, genellikle karanlık bir sokakta kadının karşısına bir anda çıkan tehditkâr bir yabancı klişesiyle pek de uyumlu değildir.

Tecavüz failleridir neredeyse hep erkek, kurbanların çoğu ise kadındır ancak kurbanlar arasında çocuklar ve erkekler de vardır. Tecavüzün erkeklerin gelişmiş bir cinsel stratejisini mi temsil ettiği yoksa düşük maliyetli günübirlik seks arayışlarına şekil veren genel cinsel stratejilerinin korkunç bir yan etkisi olarak mı görülmesi gerektiği, bilim camiası içinde halen bir tartışma konusudur.[4] Bununla birlikte, akrep sinekleri arasında da bir strateji olarak tecavüz güçlü bir yöntemdir. Erkek akrep sineklerinin, bir evlilik hediyesi gibi sunduğu, rızaya dayalı çiftleşmede değil, yalnızca bir dişiye tecavüz bağlamında işlev gören özel bir anatomik kelepçesi vardır.[5] Kelepçenin balmumu ile kaplandığı kimi deneylerde erkekleri, dişilerle zorla çiftleşmesi gerçekleştiremedi. Akrep sineklerinin tecavüze yönelik bir adaptasyonları vardır, peki ya insanların?

Erkekler Tecavüze Yönelik Adaptasyonlar Geliştirmiş midir?

Biyolog Randy Thornhill ve Antropolog Craig Palmer'ın 2000 yılında yayınladıkları *Natural History of Rape: Biological*

1. Impett ve Peplau, 2002.
2. Gavey, 1991.
3. Russell, 1990.
4. Malamuth, Heavey ve Linz, 1993; Thornhill ve Thornhill, 1992.
5. Thornhill, 1980a, 1980b.

Bases of Sexual Coercion adlı kitaptan sonra erkeklerin tecavüze yönelik adaptasyonlar geliştirmiş olma ihtimali hakkında tartışmalar patlak verdi.[1] Her ne kadar tecavüze ilişkin evrimsel teoriler yirmi yıl öncesinde yayınlansa da kitap, bir kırılma noktası yarattı. Yazarlar, her biri yazarınca desteklenen iki rakip tecavüz teorisi ortaya attılar. Thornhill, erkeklerin *evrimsel olarak tecavüz adaptasyonları* -bir üreme stratejisi olarak cinsel açıdan isteksiz kadınları cinsel ilişkiye zorlamak için özel psikolojik mekanizmalar- geliştirdikleri teorisini öne sürdü. Palmer ise tecavüzün, erkeklerin cinsel çeşitlilik arzusu, düşük maliyetli ve karşılıklı rızaya dayalı seks arzusu, cinsel fırsatlara karşı psikolojik duyarlılık ve çok çeşitli hedeflere ulaşmak için fiziksel saldırganlığı kullanmaya yönelik genel kapasitesi gibi geliştirdiği mekanizmalarının *bir yan ürünü* olduğunu öne sürdü.

Bir adaptasyon olarak tecavüz teorisi, erkek zihninde evrimsel süreçte gelişmiş olabilecek altı özel adaptasyona işaret eder:

• Potansiyel tecavüz mağdurlarının savunmasızlığının değerlendirilmesi (örneğin bir kadının kocasının veya akrabasının korumasından yoksun olduğu, savaş veya savaş dışı bir durum bağlamında).

• Sekse rıza göstermeyen kadınlara cinsel erişimi olmayan (örneğin düzenli flörtler yoluyla ilişki yaşayamayan, düşük statülü) erkeklerin tecavüze yönelmesini tetikleyen, bağlama duyarlı bir değişim.

• En yüksek düzeyde doğurgan kurbanlara yönelik bir tercih.

• Rızaya dayalı cinsel ilişkilere kıyasla tecavüz sırasında üretilen sperm sayısında artış.

• Erkeklerin özellikle güç kullanımına veya rızaya dayalı cinsel ilişkiye karşı kadının direniş belirtileri göstermesine karşı cinsel açıdan uyarılması.

1. Thornhill ve Palmer, 2000.

• Sperm rekabeti söz konusuyken, örneğin kadının sadakatsizliğine dair kanıt veya şüphe varken gerçekleşen, bağlama özgü evlilik içi tecavüz.

Bu varsayımlara dayalı adaptasyonları destekleyen kanıtlar ya yoktur ya da belirsizdir. Tecavüz vakaları savaşlarda yaygındır ki bu, açıkça kadınların çoğunlukla savunmasız kaldığı bir bağlamdır ancak hırsızlık, yağma ve mal hasarı da savaşlar da yaygındır. Tüm bu eylemler için özel adaptasyonlar var mıdır, diğer psikolojik mekanizmaların yan ürünleri midir yoksa yalnızca daha genel anlamda maliyet-fayda değerlendirme mekanizmalarının sonuçları mıdır? Bu açıdan belirleyici çalışmalar, henüz yapılmamıştır.

Bir adaptasyon olarak tecavüz teorisini destekleyen kesin bir kanıt olmamasına rağmen, psikolojik ve fizyolojik deneyler bazı rahatsız edici bulguları ortaya çıkarmıştır. Erkeklerin hem karşılıklı rızaya dayalı cinsel ilişkilerin hem de tecavüzlerin görsel ve işitsel tasvirlerini gözlemlediği laboratuvar çalışmaları, erkeklerin hem rızaya dayalı hem de zorla gerçekleşen cinsel ilişkilere karşı hem kendi dediklerine göre hem de penislerinin büyümesi yoluyla anlaşıldığı kadarıyla cinsel açıdan uyarıldıklarını ortaya koymaktadır. Görünüşe göre erkekler, rıza olsun ya da olmasın cinsel sahnelere maruz kaldıklarında, cinsel açıdan uyarılırlar. Bununla birlikte şiddetin varlığı, mağdurun acı çektiğine dair kanıtlar ve mağdurun verdiği iğrenme tepkisi gibi diğer durumlar, çoğu erkeğin cinsel açıdan uyarılmasının önüne geçer.[1]

Bu bulgular, erkeklerin cinselliğe doğrudan şahit olduğunda cinsel anlamda uyarılmaya yönelik genel bir eğilimi olduğu ve bu sebeple zorla cinsel ilişkiye girmek için belirgin bir adaptasyonun var olmadığı veya erkeklerin tecavüze yönelik ayrı bir psikoloji geliştirmiş olduğu şeklindeki iki alternatif açıklama

1. Malamuth, 1992; Thornhill ve Thornhill, 1992.

arasında ayrıştırıcı bir rol oynamaz. Bir yemek benzetmesi yapalım. İnsanlar, özellikle bir süre yemek yememişlerse, tıpkı köpekler gibi iştah açıcı yiyeceklerin kokusunu aldıklarında salya salgılarlar. Bir bilim insanının, insanların başkalarından zorla yiyecek almak için belirli bir adaptasyon geliştirdiği hipotezi ürettiğini varsayalım. Bu bilim adamı, insanların yirmi dört saat boyunca yiyecekten mahrum bırakıldığı ve daha sonra görsel olarak iki sahneden birine maruz bırakıldığı çalışmalar yürütsün: birinde bir kişi başka birine iştah açıcı bir yiyeceği isteyerek versin, diğer sahnede bir kişi diğerinden yine iştah açıcı bir yiyeceği zorla alsın.[1] Bu hipotetik deney sonucunda insanların her iki sahneye de eşit miktarda salya salgıladığı bulunursa, insanların "zorla yemek yemeye" yönelik belirgin bir adaptasyona sahip olduğu sonucuna varamayız. Yiyeceğin tedariki adına herhangi bir yöntemi çevreleyen koşullar ne olursa olsun, insanların aç kalması ve yiyecek içeren sahnelere maruz kalması durumunda salyalarının aktığı sonucuna varabiliriz. Bu örnek, karşılıklı rızaya dayalı cinsel ilişkiyi mi yoksa zorla cinsel ilişkiyi mi betimlediğinden bağımsız olarak cinsel sahnelere tepki olarak erkeklerde cinsel uyarılmanın gerçekleştiğine işaret eden bulgulara benzer. Bu veriler, tecavüzün erkekler için ayrı bir evrimsel strateji olduğuna dair kanıt oluşturmaz.

Bir adaptasyon olarak tecavüz teorisi için bir başka olası kanıt, hüküm giymiş tecavüzcülerin çok büyük oradan daha düşük sosyoekonomik tabakalardan çıkması ve bu durumun da cinsel yoksunluk hipotezini desteklemesidir.[2] Tecavüzcülerle yapılan bazı görüşmeler de bu görüşü desteklemektedir. Örneğin birçok tecavüz eyleminde bulunmuş bir erkek, "Sosyal konumumun kadının beni reddetmesine sebep olacağını hisset-

1. Mazur, 1992.
2. Thornhill ve Thornhill, 1983.

tim. Bu kişiyle birlikte olabileceğimi düşünmüyordum. Onunla nasıl tanışacağımı bilemedim, korkusundan yararlandım ve ona tecavüz ettim,"[1] diyor. Kadınları cezbetmek için statüsü, parası veya diğer kaynakları olmayan erkekler için, zorlama çaresiz bir alternatif olabilir. İstedikleri kadınları cezbetme niteliklerine sahip olmadıkları için onlar tarafından hor görülen erkekler, kadınlara karşı düşmanlık geliştirebilir ki bu da empati duygusunun önüne geçen ve böylece zorlayıcı cinsel eylemleri teşvik eden bir tutumdur.

Ancak bu bulgu, daha yüksek sosyal tabakalardan erkekler tarafından işlenen tecavüzlerin daha az raporlanması veya ayrıcalıklı erkeklerin pahalı avukatlar tutabilecekleri için tutuklanma ve mahkûmiyetten kaçma şansı bulmalarından da kaynaklanıyor olabilir. Belki de yüksek statülü erkekler tarafından tecavüze uğrayan kadınların, konu hakkında başkalarını inandırma ve adaleti sağlama ihtimallerinin daha düşük olması sebebiyle suçlamada bulunma olasılıkları daha düşüktür.

Tecavüze ilişkin yoksunluk hipotezine *karşı* da doğrudan kanıtlar vardır. Evrimsel psikolog Martin Lalumiere ve meslektaşları, yaş ortalaması yirmi olan 156 heteroseksüel erkek üzerinde yaptıkları bir çalışmada, cinsel zorlama kullanımını şu tür sorularla ölçtüler: "Herhangi bir kadınla gerçekten istemediği halde bir dereceye kadar fiziksel güç kullanarak birlikte olduğun hiç oldu mu?"[2] Bunun yanında erkeklerin ilişkilerdeki başarılarını da ölçtüler. İlişkiler açısından başarılı erkekler, cinsel saldırganlık açısından da yüksek derece gösterdi. Çok sayıda cinsel partnere sahip erkekler, cinsellik için güç kullandığını *daha* yüksek bir oranda belirtti. Ayrıca gelecekte kazançlarının artma potansiyellerini yüksek olarak değerlendiren erkekler,

1. Freemont, 1975, 244–246.
2. Lalumiere vd., 1996.

cinsel ilişkiler için daha azın aksine daha fazla fiziksel zorlamaya başvurduklarını bildirdi. Ek çalışmalara ihtiyaç duyulsa da şimdilik, yoksunluğun yol açtığı tecavüz teorisinin doğrulanma ihtimalinin düşük olduğu sonucuna varabiliriz.

Bununla birlikte bu sonuçlar, erkeklerin belki de iki tür bağlama özel, biri cinsellik adına başarısızlığı deneyimledikleri, diğeri toplumun sosyoekonomik olarak üst tabakalarında meydana gelebileceği gibi maliyetlerin çok düşük olduğu ve işin içinden kolayca çıkabilecekleri zamanlar sebebiyle tecavüze yönelik bir adaptasyon geliştirdiği yönündeki daha karmaşık bir hipotezi çürütmez.[1] Bu hipotezin lehinde veya aleyhinde güncel bir kanıt henüz yoktur.

Tecavüz mağdurları büyük oranda genç ve üreme çağındaki kadınlara yöneliktir. Her yaştan kadının tecavüze uğramasına rağmen, tecavüz mağdurları ağırlıklı olarak genç kadınlar arasında görülmektedir. 10.315 tecavüz mağduru üzerinde yapılan bir çalışmada, on altı ila otuz beş yaş arasındaki kadınların tecavüze uğrama olasılığı diğer herhangi bir yaş kategorisindeki kadınlara kıyasla çok daha yüksek çıktı.[2] Tüm tecavüz mağdurlarının yüzde seksen beşi, otuz altı yaşından küçüktür. Karşılaştırma yapmak gerekirse, ağır yaralama ve cinayet gibi diğer suçların mağdurları arasında görülen yaş dağılımı belirgin şekilde farklılıklar göstermektedir. Örneğin kırk ile kırk dokuz yaş arasındaki kadınların, en az yirmi ile yirmi dokuz yaş arasındaki kadınlar kadar ağır yaralanmaya maruz kalma olasılığı vardır ancak daha yaşlı kadınların tecavüze uğrama olasılığı çok daha düşüktür. Gerçekten de tecavüz mağdurlarının yaş dağılımı, diğer şiddet suçlarının mağdurlarının yaş dağılımının aksine, kadınların yaşa göre üreme değeriyle oldukça yakından ilişkilidir. Bu bulgu, tecavüzün

1. Thornhill ve Palmer, 2000.
2. Thornhill ve Thornhill, 1983.

erkeklerin evrimsel süreçte geliştirdiği cinsel psikolojiden bağımsız olmadığına kuvvetle işaret etmektedir.

Bununla birlikte, tecavüzcülerin büyük oranda genç ve doğurgan kadınlara yönelmeleri, birbirine rakip tecavüz teorilerinin lehine veya aleyhine kesin bir kanıt sağlamaz. Bu bulgu, tecavüze yönelik bir adaptasyondan ziyade, erkeklerin ilişkiler bağlamında kadının doğurganlığına dair ipuçlarına yönelmesi noktasındaki evrimsel sürece atfedilebilir. Yani, erkeklerin ilişkiler bağlamında genç ve doğurgan kadınlara ilgi duyduğuna dair bol miktarda kanıt olmasına rağmen, bu çekiciliğin tecavüze özgü bir adaptasyon olduğuna dair hiçbir kanıt yoktur.

Birçok bilim insanının tecavüz teorileriyle ilgili olduğuna inandığı bir kanıt kaynağı ise tecavüz sonraki meydana gelen hamilelik oranıdır. Tecavüz bir üreme stratejisi olarak geliştiyse, tarihsel olarak üremeyle bir ilişki kurmuş olmalıdır. Elbette modern tecavüz-hamilelik oranlarının, geçmişte de tecavüzün hamilelikle sonuçlanıp sonuçlanmadığıyla zorunlu bir ilişkisi yoktur; modern dünyada düzenli doğum kontrol işlemleri, güncel tecavüz-hamilelik oranlarını eski çağlara göre daha düşük kalmasına yol açabilir. Bu sebeple, yapılan bir çalışmanın *üreme çağındaki kadınlar arasında tecavüzden kaynaklanan* gebelik oranlarının -yüzde 6,42-, rızaya dayalı ilişkilerde görülen bir orana -sadece yüzde 3,1- kıyasla olağanüstü derecede yüksek olduğunu keşfetmesi daha da şaşırtıcıdır.[1] Bu bulgu, tecavüzcülerin genç ve doğurgan kadınları hedef almasında görülen seçim ile kısmen açıklanabilir. Bununla birlikte çalışmanın sahipleri,

1. Gottschall ve Gottschall, 2003. Tecavüz kaynaklı gebelik oranlarını, rızaya dayalı cinsel ilişkiden kaynaklanan gebelik oranlarıyla karşılaştıran çalışmaların çoğu, çeşitli şekillerde karıştırılmaktadır. Bazıları, zorla oral seks, anal seks ve penil-vajinal tecavüz gibi tüm tecavüz kategorilerini içererek bunları rızaya dayalı cinsel ilişkiden kaynaklanan penil-vajinal tecavüzle karşılaştırır. Çoğu, örneğin "ertesi gün hapı" gibi tecavüz mağdurlarına verilen doğum kontrol haplarının yaygın kullanımını hesaba katmaz. Gottschall'in çalışması, bu değişkenler için sistematik kontroller sağlayan ilk çalışmadır.

rızaya dayalı seks sonucu gerçekleşen hamilelik oranından kabaca yüzde 2 daha yüksek bir tecavüz-hamilelik oranı bulmuştur. Bu mantıksız bulgu, tekrarlanabilir olduğunun ortaya çıkması durumunda bir tür açıklamayı zorunlu kılacaktır.

Jonathan ve Tiffani Gottschall, normal ilişkiler stratejilerini kullanarak kadınlara kur yapan erkeklerin "ayrımcı dişilerin insafına" kaldığı, tecavüzcülerin ise bundan muaf kalabildiği önermesine dayanan bir hipotez öne sürdü. Tecavüzcüler, fırsat ve kadınların savunma mekanizmaları tarafından kısıtlanmış olsalar da aksi takdirde onlarla birlikte olmayı reddedecek kurbanları seçebilirler ve seçerler. Tecavüzcüler, genç olmanın yanı sıra özellikle fiziksel açıdan çekici kadınları seçebilirler. Çekici kadınlar ortalama olarak daha doğurgan olduklarından (bkz. 3. bölüm), bu alışılmadık derecede yüksek tecavüz- hamilelik oranını kısmen açıklayabilir.

Bununla birlikte, tecavüz-hamilelik bulguları, bir adaptasyon olarak tecavüz hipotezini doğrudan desteklememektedir. Erkeklerin, rızaya dayalı ilişkiler bağlamında gençliğe ve sağlığa ilişkin ipuçları gibi doğurganlık ile ilişkili özelliklere ilgi duyduklarını biliyoruz ve bu sebeple bu sonuçlar için özel bir tecavüz adaptasyonu açıklamak gerek yoktur. Bununla birlikte tecavüz-hamilelik bulguları, bir adaptasyon olarak tecavüz hipotezinin, tecavüzün çok nadiren hamileliğe yol açtığı için muhtemelen evrimleşmiş bir güdü olamayacağını iddia eden bazı muhaliflerinin sözde argümanlarıyla çelişmektedir.[1]

Erkeklerin tecavüze olan eğilimleri farklıdır. Bir çalışmada, erkeklerden, yakalanma ihtimalleri, herhangi birinin öğrenme şansı, hastalık riski ve itibarlarının zarar görme olasılığı olmaksızın bir kadınla zorla seks yapma ihtimaline sahip olduklarını düşünmeleri istendi. Erkeklerin yüzde otuz beşi, bu koşullar

1. Bir adaptasyon olarak tecavüz teorilerine yapılan bu itiraz adına belgeler için bkz. Jones, 1999.

altında kadını seks yapmaya zorlama ihtimallerinin olduğunu belirtse de çoğu durumda bu ihtimal çok düşüktü.[1] Benzer bir yöntemin kullanıldığı başka bir çalışmada, erkeklerin yüzde 27'si yakalanma ihtimalleri yoksa, bir kadınla zorla seks yapma ihtimallerinin olduğunu belirtti.[2] Bu yüzdeler endişe verici derecede yüksek olsa da görünürdeki değerlere bakıldığında çoğu erkeğin potansiyel birer tecavüzcü olmadığını da gösterir.

Seks yapmak için zorlama kullanan erkekler, belirgin bir dizi özellik sergilerler. Kadınlara karşı düşmanca davranma, kadınların gizlice tecavüze uğramak istedikleri fantezisini onaylama ve yüksek derecede rastgele cinsel ilişki yaşamakla birlikte dürtüsellik, agresiflik, uyumsuzluk, düşük empati ve aşırı erkeklik ile dolu bir kişilik profiline sahip olma eğilimi gösterirler.[3]

Evlilik içi tecavüzler, kocanın olası bir cinsel sadakatsizlikten endişe duymasının yanı sıra bir ayrılık sırasında veya hemen sonrasında daha da olasıdır.[4] Bu bulgu, tecavüzün bir sperm rekabeti adaptasyonu olması ihtimalini düşündürmektedir. Bununla birlikte, bu noktada nedenselliğin yönü belirsizdir; belki de kadınların, kendilerini istenmeyen bir sekse zorlama eğiliminde olan eşlerinden ayrılma olasılıkları daha yüksektir. Kısacası, 1979'da Donald Symons tarafından varılan bir sonuç günümüz için tutarlı görünmektedir: "Eldeki verilerin, tecavüzün erkekte isteğe bağlı bir adaptasyon olduğu sonucunu doğrulamak için bile yeterli olduğuna inanmıyorum."[5]

Teorisyenler cinsel saldırıyı tekil bir suç olarak görmek yerine farklı tecavüz türlerini ayırt ettiğinde, bilimsel bir ilerlemenin kat edileceğini düşünüyorum. Flört tecavüzü, yabancıların tecavüzü,

1. Malamuth, 1981.
2. Young ve Thiessen, 1992.
3. Malamuth, 1986; Malamuth vd., 1991; ayrıca bkz. Lalumiere, 2005.
4. Russell, 1990.
5. Symons, 1979, 284.

savaş döneminde tecavüz, kocaların tecavüzü, eşcinsellerin tecavüzü ve üvey babaların tecavüzünü düşünelim. Bir tür tecavüzün sebepleri, diğerlerinin nedenlerinden önemli ölçüde farklı olabilir. Örneğin flört tecavüzü, kısmen de olsa genç kadınların kadınlara yönelik şiddete karşı bilinen bir caydırma yöntemi olarak yakınlarının korumasından yoksun sosyal koşullarda yaşadığı modern yaşam koşullarının bir yan ürünü olabilir. Yabancıların tecavüzü, yüksek hareketliliğin ve anonim kentsel yaşamın olağandışı modern koşulları sebebiyle genellikle tespit edilmekten kaçınmayı başarır. Eski çaplardaki sınırlı coğrafi hareketlilik ve küçük topluluk yaşamı, belirli tecavüz türlerini neredeyse imkânsız hale getirmiş olabilir. Buna karşılık savaş döneminde tecavüz, çoğu kültür adına bir çeşit yaygınlığa ve tarihsel bir derinliğe sahip gibi görünmektedir. Bazı tecavüz türleri, evrimsel mekanizmaların patolojisi veya işlevsizliğinden kaynaklanabilir, bazıları yan ürünleri olabilir; yine de diğerleri belirli tecavüz adaptasyonlarından kaynaklanabilir. Tüm zorla cinsel ilişki örneklerini tek bir "tecavüz" etiketi altında toplamak, her bir farklı suç türüne yol açan kendine özgü nedensel koşulları keşfetmede adına ilerlemeyi engelleyebilir.

Kadınların Cinsel Saldırıya Karşı Evrimleşmiş Savunmaları Var mı?

Feminist yazar Susan Griffin şöyle der: "Tecavüz korkusundan hiçbir zaman kurtulamadım. Çoğu kadın gibi çok erken yaşlardan itibaren, tecavüzü yaşadığım çevremin bir parçası, ateş ya da yıldırım gibi korkulacak veya dua edilecek bir şey gibi düşündüm. Erkeklerin neden tecavüz ettiğini hiç sormadım, bunun insan doğasının birçok gizeminden biri olduğunu düşündüm."[1]

Tecavüze ilişkin bilimsel çalışma konusundaki tartışmalar, öncelikle erkekleri kadınları seks yapmaya zorlamaya neyin mo-

1. Griffin 1971.

tive ettiğine odaklanmış olsa da tecavüz mağdurlarının psikolojisini bir miktar es geçmektedir. Bununla birlikte, mağdur psikolojisi hakkında tartışmaların tüm taraflarının hemfikir olduğu bir ortak nokta vardır: Tecavüz, genellikle mağdurlara ağır maliyetler getiren iğrenç bir vahşettir. Bu fikre ulaşmak için resmi bir teoriye ihtiyacımız yoktur. Yine de tecavüzün neden olağanüstü travmatik bir şey olarak deneyimlendiğini belirlemek önemlidir.

Evrimsel bir bakış açısından tecavüzün maliyeti, kadınların cinsel stratejisinin temel bir bileşeni olan kadının seçim hakkını engellemesiyle başlar. Tecavüze uğrayan bir kadın, kendi seçmediği -kadının iradesine karşı kendini dayatan, çocuklarına yatırım yapması pek muhtemel olmayan ve kadının seçeceği erkeği genlerinden daha düşük kaliteli genlere sahip olabilecek- bir erkekten hamile kalma riskiyle karşı karşıya kalır. Tecavüze uğrayan bir kadın, bu deneyimin rızaya dayalı olduğundan veya bir şekilde tecavüzcüyü kendi üzerine çektiğinden şüphelenebilecek olan eşi tarafından suçlanma, cezalandırılma veya terk edilme riskiyle karşı karşıya kalır. Tecavüze uğramanın maliyeti Pakistan'daki bir vakada çarpıcı biçimde anlatılıyor:

> Pakistan'da ikamet eden 26 yaşındaki dindar bir Müslüman olan Zafran Bibi, recm cezasına çarptırıldı. Suçu, İslam hukukuna göre ölümle cezalandırılan zinaydı. Kanıt: Onu terk eden ancak henüz boşanmamış kocasının gidişinden bir yıldan fazla bir süre sonra doğmuş bir çocuk. Oysa bu sıradan bir zina değildi. Zafran Bibi, kayınbiraderi tarafından tecavüze uğradığını söyledi. Bu durum duymazlıktan gelindi. Hâkime göre gayrimeşru çocuğun doğumu, zinanın varlığını kanıtladı. Kayınbiraderinin kendisine tecavüz ettiği yönündeki suçlaması, kendi suçunu itirafı ile eşdeğerdi.[1]

1. S. Mydans, *Austin American Statesman*, 24 Mart 2002, A25.

Tecavüze uğrayan kadınlar psikolojik açıdan acı çeker. Korku, aşağılanma, utanç, endişe, depresyon, kızgınlık ve öfke yaşarlar. Suçlu, kullanılmış, hakları ihlal edilmiş ve kirlenmiş hissederler. Kadınlara göre zorla cinsel ilişki, bir erkeğin bir kadını incitmek için yapabileceği 147 şey içinde, bir erkeğin elinden çıkan vahşice bir şiddetten bile daha büyük bir sıkıntıdır.[1] Tecavüze uğrayan kadınlar da sonraki süreçte de acı çeker. Bazı kurbanlar evlerini terk etmekten korkar, erkeklerle temastan kaçınır, kendilerini sosyal açıdan tecrit eder ve görünürde geri dönüşü olmayan psikolojik bir hapishanede yaşarlar.

Psikolojik sorunlara ek olarak tecavüze uğrayan kadınlar sosyal açıdan sıkıntı yaşar. Zafran Bibi örneğinde olduğu gibi, mağdurlar bazen maruz kaldıkları suçtan sorumlu tutulur. İtibarları zarar görür. İlişkiler dünyasında kendi arzu edilirlikleri adına bir kayıp yaşarlar. Akrabaları, ailelerini utandırdıkları için onları reddedebilir veya dışlayabilir. Bazen sosyal olarak da dışlanırlar. Tecavüzün sebepleri ne olursa olsun, kara cahil ve kalbi nasır tutmuş kişiler dışında hiç kimse tecavüzün kurbana verdiği korkunç zarardan şüphe etmez.

Bu yıkıcı maliyetler göz önüne alındığında, eğer tecavüz insanlık tarihi boyunca meydana geldiyse, seçilim gereği kadınların bunu önlemek için savunmalar oluşturmaması evrimsel mantığa ters düşerdi. Bu mesele, erkeklerin tecavüze yönelik adaptasyonlar geliştirip geliştirmediği meselesinden ayrı bir meseledir. Tecavüz tamamen tecavüz dışı mekanizmaların bir yan ürünü olsa bile, prensipte kadınlar tecavüz karşıtı adaptasyonlar geliştirmiş olurdu. Kadınların tarihsel olarak tecavüz karşıtı bir psikoloji oluşturmasına sebep olacak kadar sık tecavüzün yaşanıp yaşanmadığını asla kesin olarak belirleyemeyiz. Ancak, makul bir tahminde bulunmak için mevcut tarihi ve çe-

1. Buss, 1989b.

şitli kültürlerden bulguları bir araya getirebiliriz. İncil'e kadar uzanan yazılı tarih, tecavüz olaylarıyla ve hatta dinî liderler tarafından erkeklerin kadınlara cinsel saldırıda bulunabilecekleri koşullarla ilgili yaptığı açıklamalarla doludur. Örneğin Maimonides tarafından düzenlenen Talmud'da bu konuya değinilir:

> İstilacı ordudaki bir asker tutkusuna yenik düşerse tutsak bir kadınla birlikte yaşayabilir... [ama] onunla evlenmeden önce ikinci kez birliktelik yaşaması yasaktır... Onunla cinsel ilişkiye girmesine sadece esir alındığında izin verilir... onu açık savaş alanında ilişkiye zorlamamalıdır... yani onu mahrem bir yere götürmeli ve onunla orada birlikte olmalıdır.[1]

Çoğu kültürden geleneksel toplumlar arasında tecavüzün oluşumu ve sıklığı hakkında hiçbir sistematik çalışma yapılmamış olmasın rağmen, yayınlanmış etnografilerin gayrı resmî bir incelemesi, Brezilya'nın Amazon ormanlarından daha barışçıl Botsvana !Kung San toplumuna kadar birçok yerde rapor edilmiş tecavüzleri ortaya koymaktadır. Malezya Semaileri arasında kadınlar, onları pusuya düşüren, erkekleri öldüren ve kadınları zorla alıkoyan Malay akıncıları tarafından sık sık tecavüze uğruyordu.[2] Thomas Gregor tarafından incelenen Amazon halklarının hem tecavüz (*antapai*) hem de toplu tecavüz (*aintyawakakinapai*) için özel sözcükleri vardır.[3] Savaş dönemi tecavüzleri, Susan Brownmiller'ın klasik eseri *Against Our Will*'de de fazlasıyla belgelendiği gibi yazılı kayıtların olduğu çoğu dönemde sıklıkla meydana gelmiştir.[4] 800 yıldan fazla bir süre önce Cengiz Han, tecavüz yoluyla elde ettiği

1. Hartung, t.y.
2. Gilmore, 1990.
3. Gregor, 1985.
4. Brownmiller, 1975.

hazdan zevkle bahsetmişti: "Hayattaki en büyük zevk galip gelip düşmanlarınızı kovalamak, mallarını ellerinden almak, sevdiklerini gözyaşları içinde bırakmak, atlarına binmek, karılarını ve kızlarını bağrınıza basmaktır."[1] Evrimci antropolog Barbara Smuts, çoğu kültürlerden edinilen bulguları şu şekilde özetler: "Kadınlara yönelik erkek şiddetinin yaygınlığı yerden yere değişse de çoğu kültürde yapılan araştırmalar gösteriyor ki kadınların uğradığı saldırılar veya tecavüzler birer norm değil, istisnadır."[2]

Bir grup evrimci bilim adamı, tecavüze karşı evrimleşmiş olarak potansiyel anlamda geliştirilmiş savunma biçimlerini ifade etmektedir. Tecavüz karşıtı adaptasyonlar hipotezi şunları içerir:

• Tecavüz sonrasında gelecekte de tecavüzden kaçınmayı motive eden psikolojik acı,

• Koruma için erkeklerle "özel arkadaşlıklar" yoluyla birliktelikler kurulması,

• Koruma için kadınlar arası güç birliğini oluşturulması,

• Kadınları tecavüz tehlikesiyle karşı karşıya kalabilecekleri durumlardan kaçınmaya motive eden özel korkular,

• Yumurtlama döneminde döllenme olasılığı yüksek olduğu için cinsel saldırı olasılığını azaltmak adına riskli faaliyetlerden kaçınılması.

Kadınların tecavüze uğramayı önlemek için adaptasyonlar geliştirdiğine dair ilk ipucu, tecavüzlerin kadın adet döngüsü boyunca dağılımını analiz eden iki çalışmadan gelir. 785 tecavüz kurbanı üzerinde yapılan bir çalışmaya göre kadınlar, 10 ila 22 gün olarak tanımlanan (ki maalesef geniş ve dolayısıyla

1. Colin Falconer, "Genghis Khan but You Can't," 12 Eylül 2013, http://colinfalconer.org/genghis-khan-but-you-cant-2; Royle, 1989'da biraz farklı bir biçimde alıntılanmıştır.
2. Smuts, 1992, 1.

kesin olmayan bir aralıktır) adet ortası döngüsü sırasında büyük oranda daha az tecavüze uğramıştı.[1] Başka bir çalışma, yumurtlama dönemindeki kadınların daha az sıklıkla cinsel saldırı kurbanı olduğunu bulguladı.[2] Bu aralıkları incelemek için Tara Chavanne ve Gordon Gallup, 300 lisans öğrencisi kadın üzerinden alınan riskleri inceledi.[3] Kadınlara, cinsel saldırıya karşı savunmasız hale gelme riskleri bakımından farklılık gösteren on sekiz faaliyetin herhangi birine katılıp katılmadıkları soruldu. Kiliseye gitmek ve televizyon izlemek, düşük riskli faaliyetlere örnek olarak gösterilebilir. Bir bara gitmek ve tenha bir yerde yürümek ise yüksek riskli faaliyetlere birer örnektir.

Chavanne ve Gallup, doğum kontrol hapı kullanan kadınlar için adet döngüsünün, alınan riskler açısından herhangi bir etki yarattığını bulgulayamadı.[4] Ancak hap kullanmayan kadınlar arasında, yumurtlayan döneminde riskli faaliyetlerde bulunmada bir azalma görülmüştür. Riskten kaçınmanın tecavüz karşıtı bir adaptasyona işaret ettiğini iddia eden bu yazarlar, alınan risklerin azalmasına yönelik birkaç alternatif açıklamayı başarılı bir şekilde çürütmüştür. Örneğin alınan risklerdeki azalma, yumurtlama dönemi sırasında cinsel duyarlılığın azalmasının bir yansıması değildir; gerçekte döngünün ortasında kadınlar rızaya dayalı bir seks yaşadığında, cinsel motivasyon açısından zirveye ulaşırlar. Kadınlarda pedometre ile kaydedilen etkinlik seviyesi yumurtlama dönemi sırasında artma eğilimi gösterdiğinden; döngü ortasında riskten kaçınma, kadınların genel etkinlik seviyesindeki bir düşüşe de atfedilemez.[5] Kısacası yumurtlama döne-

1. Rogel, 1976. Bu bulgu, şaşırtıcı derecede yüksek bir tecavüz-gebelik oranı bulan Gottschall araştırması ile çelişiyor gibi görünmektedir; gelecekteki araştırmalar, bu iki bulgunun görünürdeki karşıtlığını çözmelidir.
2. Morgan 1981.
3. Chavanne ve Gallup, 1998.
4. *A.g.e.*
5. Morris ve Udry, 1970.

mindeki kadınlar, tecavüz riskini artıran eylemlerden kaçınıyor gibi görünmektedir ki bu, tecavüze karşı bir adaptasyon olarak *özellikle riskten kaçınma* olasılığına işaret etmektedir.

Pek çok kadın, kendilerini tehlikeye atmaktan kaçınmak için *sıklıkla* riskten kaçınma hamleleri yapar.[1] Şehirde yaşayan kadınlarla ilgili bir çalışmada, kadınların yüzde 41'i geceleri sokağa çıkmamak gibi "karantina taktikleri", yüzde 71'i ise saldırıya uğramaları durumunda kaçmalarına yardımcı olacak ayakkabılar giymek benzeri "sokağa aşina taktikler" kullandığını bildirdi. Seattle'da yapılan bir araştırmada, kadınların yüzde 67'si şehrin bazı tehlikeli yerlerinden kaçındıklarını, yüzde 42'si yanlarında birisi olmadan dışarı çıkmadıklarını ve yüzde 27'si ise bazen çalan kapılarını açmadıklarını söyledi. Yunan kadınlar üzerinde yapılan bir araştırmada kadınların yüzde 71'i geceleri yalnız başına dışarı çıkmaktan kaçındığını, yüzde 78'i ise şehir içindeki tehlikeli yerlere girmekten kaçındığını belirtti. Kadınlar ayrıca seks hakkında çok konuşan, cinsel açıdan agresif ve çok sayıda kadınla yatmakla ün yapmış erkeklere karşı temkinli davranırlar. Kadınlar, iyi tanımadıkları erkeklerle buluşmak için kalabalık yerleri tercih ettiklerini belirtmektedir. Belirli erkeklere karışık cinsel sinyaller vermekten kasıtlı olarak kaçınırlar. Bazen biber gazı, düdük veya silah taşırlar. Bazense iyi tanımadıkları erkeklerin yanında sınırlı sayıda içki tüketirler.[2]

Bu riskten kaçınma stratejileri, bir mahalledeki hırsızlık olaylarını öğrendikten sonra hırsız alarmı taktırmak benzeri ihtiyatlı önlemler gibidir. Riskten kaçınma, kısmen *özellikle tecavüz korkusuyla* tetiklenebilir ki bu, kadınları cinsel saldırıya yol açan bağlamlardan kaçınmaya teşvik eden ikinci bir potansiyel tecavüz karşıtı adaptasyon olabilir. Bu özel korkuya dair bir bulgu, ka-

1. Hickman ve Muehlenhard tarafından 1997'de özetlenen çalışmalar.
2. *A.g.e.*

dınların tecavüz korkusu ile tecavüzden kaçınmak için kaç farklı önlem aldıklarına dair söyledikleri arasındaki güçlü ilişkiden gelmektedir.[1] Tecavüzden korkan kadınlar, daha az korku duyan kadınlara kıyasla iyi tanımadıkları erkeklerle yalnız kalmaktan, erkeklerin arabasına binmekten, cinsel açıdan çok güçlü bir erkekle daha fazla vakit geçirmekten, yalnızken dışarıya çıkmaktan ve fazla içki içmekten kaçınır. Yeni Zelanda'da yapılan bir araştırma, genç kadınların yaşlı kadınlara kıyasla daha fazla cinsel saldırı korkusu yaşadıklarını bulguladı; daha yaşlı kadınların korkularının, tecavüzden ziyade soyulma riskine odaklanması daha muhtemeldi.[2] Tecavüz oranının yüksek olduğu bölgelerde yaşayan kadınlar, daha güvenli bölgelerde yaşayanlara göre daha fazla korku duyduklarını belirttiler. Elbette bu araştırmalar, kadınların yaşlarına ve savunmasızlıklarına bağlı olarak özellikle bir tecavüz korkusu yaşayıp yaşamadığını veya bu korkuların, tüm insanlara özgü korku mekanizmalarıyla birlikte çalışan rasyonel bir tehlike değerlendirmesi gibi daha genel mekanizmaların ifade ediliş biçimleri olup olmadığını belirleyemez.

Psikolog Susan Hickman ve Charlene Muehlenhard, kadınların tanıdıklarına kıyasla yabancılar tarafından tecavüze uğramaktan daha fazla korktuklarını bulguladılar. Kabaca yüzde 80 ila 90 oranında gerçekleşen ve çok daha yaygın görülen tanıdık tecavüzüne kıyasla tüm tecavüzlerin sadece yüzde 10 ila 20'sini oluşturan ve daha nadir görülen yabancı tecavüzüne rağmen, böylesi bir fark vardı.[3] Hickman ve Muehlenhard, kadınların korkularının tecavüze dair asıl gerçeklikle örtüşmediği sonucuna varmıştır. Alternatif bir yorum ise kadınların endişelerinin aslında etkili olduğu yönündedir: Yabancılara duyulan korkusu, ihtiyatlı davranışları tetikler ve bu işlevsel korkuların olmaması

1. *A.g.e.*
2. Pawson ve Banks, 1993.
3. Hickman ve Muehlenhard, 1997.

durumunda yabancıların elinden çıkabilecek tecavüz vakalarını azaltabilir. Bu görüşe göre kadınların yabancılara duyduğu korku, tecavüzü önleme işlevi görür. Kadınların yabancıların tecavüzüne karşı duydukları korku, modern dünyadan farklı olarak eski çağlarda tecavüzcülerin çoğunlukla yabancı olduğu savaş gibi koşullarda evrimleşmiş olabilir. Bu hipotezlerin ikisi de kısmen doğru olabilir ve her ikisinin de ampirik açıdan test edilmesi gerekmektedir.

Sarah Mesnick ve Margo Wilson, korunma hipotezi dedikleri üçüncü bir potansiyel tecavüz karşıtı adaptasyon ortaya atmıştır. Bu hipoteze göre, kadınlar kısmen diğer erkeklerin elinde yaşayabilecekleri olası cinsel saldırganlık risklerini azaltmak için heteroseksüel erkeklerle birliktelik kurarlar.[1] Korunma hipotezine göre, cinsel saldırı riski altındaki kadınlar için fiziksel açıdan büyük ve sosyal açıdan baskın erkekler, içinde bulundukları bağlamlar sebebiyle daha çekici gelebilir. Korunma hipotezini test etmek isteyen Wilson ve Mesnick, her biriyle eğitimli kadın görüşmeciler tarafından telefonla görüşülen 12252 kadın üzerinde çalıştı. Cinsel saldırı ile ilgili sorular şu şekilde başladı: "hiç yabancı bir erkek sizi tehdit ederek, alıkoyarak veya bir şekilde inciterek sizi herhangi bir cinsel ilişkiye zorladı mı veya zorlamaya çalıştı mı?" Sonraki soru ise istenmeyen cinsel temasla ilgiliydi: "[Bana bahsettiğiniz bu olay dışında], herhangi bir yabancı erkek size hiç istemediğiniz halde dokunma, sarılma, öpme veya okşama gibi herhangi bir temasta bulundu mu?"[2] İstatistiksel analizler, görüşmeden önceki on iki ay içinde meydana gelen cinsel mağduriyetlere odaklandı ve kocalar veya erkek arkadaşlar tarafından gerçekleştirilen cinsel saldırıları hariç tuttu.

1. Wilson ve Mesnick, 1997.
2. *A.g.e.*, 507.

Toplam 410 bekâr ve 258 evli kadın, bu cinsel tacizlerden bir veya daha fazlasını yaşadığını bildirdi. Medeni durumun cinsel mağduriyet üzerinde önemli bir etkisi olduğu da kanıtlandı. On sekiz ila yirmi dört yaş arasındaki genç kadınlar arasında, her yüz bekar kadından on sekizi bir yabancı tarafından cinsel tacize uğradığını bildirirken, her yüz evli kadından sadece yedisi cinsel taciz yaşadığını bildirdi. Messick ve Wilson, evli kadınların nispeten akran oldukları bekâr kadınlara kıyasla tecavüze uğrama ihtimalinin daha düşük olmasına yol açan nedensel mekanizmayı tanımlamadıklarını kabul etmelerine karşın, bulgularının korunma hipotezini desteklediği sonucuna vardılar. Bekâr kadınlara kıyasla evli kadınların daha düşük bir oranda tecavüze uğramaları, yaşam tarzı farklılıklarını yansıtıyor olabilir; Bekâr kadınlar, evlerinden ziyade barlar ve partiler gibi kalabalık yerlerde daha fazla zaman geçirebilir ve bu da onları tecavüzcülere karşı daha savunmasız hale getirebilir. Bekâr kadınların, daha fazla cinsel saldırı tehlikesine maruz kalabilecekleri bağlamlar içeren kısa vadeli ilişkileri sürdürme ihtimalleri daha yüksek olduğundan bu fark, ilişki stratejilerindeki bireysel farklılıkları da yansıtıyor olabilir. Belki de korunma hipotezinin öne sürdüğü gibi, kocaların potansiyel tecavüzcüler üzerindeki caydırıcı etkilerini yansıtabilir. Korunma hipotezi daha doğrudan testler gerektirmektedir: Kadınlar, nispeten daha yüksek tecavüz riskine işaret eden sosyal koşullarda yaşarken özellikle iri ve fiziksel açıdan güçlü erkekleri seçme eğilimi mi gösterir? Eş olarak bu tür erkekleri seçen kadınların tecavüze uğrama olasılığı, daha az güçlü erkeklere yönelen kadınlara göre daha mı azdır? Bir çalışmaya göre bir şehrin suç oranların yüksek olduğu bölgelerine yerleşen kadınların, fiziksel açıdan güçlü eşlere yönelik tercihlerini artırdığını bulgulasa da bu değişim tecavüze özgü bir korunma isteğinden ziyade genel bir korunma isteğini yansıtıyor gibi görünmektedir.[1]

1. Ryder vd., 2016.

Dördüncü tecavüz karşıtı adaptasyon hipotezi, Thornhill ve Palmer'ın *A Natural History of Rape* kitabında ifade edilen *özellikle duyulan psikolojik acıdır*.[1] Bu hipoteze göre kadınların tecavüzden dolayı yaşadıkları psikolojik travma, onları gelecekte de benzer olaylardan kaçınmaya motive eder. Bu hipoteze dair bulgular, tecavüzden dolayı en yoğun acıyı ve psikolojik travmayı yaşayan kadınların (a) ergenlik öncesi veya menopoz sonrası dönemdeki kadınlardan ziyade genç ve doğurgan, (b) bekâr kadınlardan ziyade evli ve (c) sözlü veya anal tecavüz yerine vajinal tecavüze uğrayan kadınlar olduğunu gösteren bir çalışmadan gelmektedir. Dahası, çalışmaya göre (d) tecavüz sırasında en görünür fiziksel şiddet izlerine maruz kalan kadınların, tecavüz sebebiyle suçlanmalarının veya suç ortaklığıyla yaftalanmalarının daha az muhtemel olmasından dolayı büyük olasılıkla çok daha az psikolojik acı deneyimlerler. Psikolojik acı hipotezinin savunucuları şöyle bir ek bir tahmin de ekleyebilir: (e) eş değeri düşük (örneğin çirkin ve düşük sosyoekonomik statüye sahip) erkekler tarafından tecavüze uğrayan kadınlar, eş değeri daha yüksek (daha çekici ve daha yüksek statülü) erkekler tarafından tecavüze uğrayan kadınlara kıyasla daha fazla psikolojik travma yaşayabilir.

Bu teorik ve ampirik tartışmalarından bağımsız olarak fazlasıyla açık bir şey varsa o da kadınların tecavüze karşı hangi biçimlerde korunmaya çalıştığına dair sağlam bilimsel kanıtların eksikliğidir. Bu tür stratejilerin nihayetinde özel olarak evrimleşmiş adaptasyonlar mı yoksa daha genel bilişsel ve duygusal mekanizmaların ürünleri mi olduğu bir kenara, kadınların tecavüze karşı stratejileri ve bunların görece etkileri hakkında acilen daha fazla araştırma yapılması gerekmektedir.

1. Thornhill ve Palmer, 2000

Evrimsel Silahlanma Yarışı

Erkekler ve kadınlar arasındaki çatışmalar flörtler dünyasında, işyerinde ve ilişkiler içinde etkilerini gösterir. Bu etkiler, flört eden çiftlerin cinsel erişim açısından yaşadığı çatışmalardan evli çiftler arasındaki bağlılık ve yatırıma dair edilen kavgalara, işyerlerinde yaşanan cinsel tacizlere, flört tecavüzüne ve savaş dönemi tecavüzlerine kadar uzanır. Tecavüzün en iyi nasıl açıklanabileceğine dair hâlâ cevap bekleyen birçok bilimsel soru göz önüne alındığında, çoğu cinsel çatışmanın kökenleri erkeklerin ve kadınların evrimsel olarak geliştirdiği ilişki stratejilerinde yatmaktadır. Bir cinsiyetten kişinin izlediği stratejilerin her biri, karşı tarafı kendi cinsiyetine bağlı ilişki hedeflerine doğru çekmeye çalıştığından, genellikle diğer cinsiyetin stratejilerini olumsuz etkiler.

Her iki cinsiyette de öfke, üzüntü ve kıskançlık gibi ilişki stratejilerinin engellenmesi noktasında onları uyaran psikolojik adaptasyonlar vardır. Bir kadının öfkesi, kadına karşı küçümseyici, taciz edici, kontrolcü veya cinsel açıdan zorlayıcı şekillerde davranan, kadının kişisel gücünü veya seçim özgürlüğünü kısıtlayan bir erkeğin ilişki stratejilerinin önüne geçmek için belirli bağlamlarda en yoğun şekilde uyanır. Bir erkeğin öfkesi ise onun hamlelerini görmezden gelen, onunla seks yapmayı reddeden veya başka bir erkekle takılan bir kadının ilişki stratejilerinin önüne geçmek için yoğun şekilde ortaya çıkar.

Bu çatışmalar, evrimsel süreç içerisinde adeta bir silahlanma yarışı döngüsü yaratmıştır. Erkeklerin kadınları kandırma yeteneğindeki her artışa karşılık, kadınların bunu tespit etme yeteneklerinde de görece bir artış olmuştur. Kandırmacaları tespit etmek için geliştirilen daha iyi yetenekler, diğer cinsiyetin daha da incelikli kandırma biçimleri geliştirmesi için kimi evrimsel koşullar yaratmıştır. Kadınların bağlılıklarının derinliğini ölç-

mek adına erkeklere uyguladıkları her bir test için, erkekler bağlılık duygusunu taklit etmek veya en aza indirmek için giderek daha ayrıntılı stratejiler geliştirmiştir. Bu gelişim ise kadınların taklitçileri tespit etmek adına daha incelikli testler geliştirmesine neden olmuştur. Bir cinsiyetin diğerine uyguladığı her türden istismara karşılık, karşı taraf bunları atlatmak için yöntemler geliştirmiştir. Kadınlar ilişki hedeflerine ulaşmak için daha iyi ve daha karmaşık stratejiler geliştirirken, erkekler de kendi hedeflerine ulaşmak için giderek daha karmaşık stratejiler geliştirmiştir. Cinsiyetlerin kendi ilişki hedefleri, evrimsel açıdan sınırlandırılmamış alanlar içinde birbirleriyle etkileşime girdiğinden, bu döngünün evrimsel bir sonu yoktur.

Bununla birlikte öfke ve psikolojik acı gibi adaptasyona yardımcı duygular, ilişki stratejilerinin önüne geçilmesi durumunda kadınların ve erkeklerin maruz kaldıkları maliyetlerin azalmasına destek olur. Flört veya evlilik bağlamında bu duygular, bazen ilişkinin bitmesine de sebep olur.

8

Ayrılık

Kadınlar kocalarının değişeceğine inanarak evlenirler.
Erkekler ise karılarının değişmeyeceğine inanarak evlenirler.
Oysa bunların ikisi de yanlıştır.

Anonim

Bir insanın hayatı boyunca tek bir ilişki yaşaması, nadiren görülen bir olaydır. ABD'de boşanma ve yeniden evlenme o kadar yaygındır ki, tüm çocukların yaklaşık yüzde 50'si her iki genetik ebeveyni ile birlikte yaşamamaktadır. Üvey ebeveynler hızla birer istisna değil, norm haline gelmektedir. Kimi inanışların aksine bu yeni bir olgu değildir ve aile değerleri adına önemli bir düşüşü de yansıtmamaktadır. Boşanma ve daha genel anlamda uzun vadeli ilişkilerin sona ermesi, birçok kültürde görülmesi açısından evrenseldir. Amerikalıların yaklaşık yüzde 85'i, ciddi bir ilişki açısından en az bir kez ayrılık yaşamaktadır.[1] Botsvana'daki !Kung topluluğunda, kayda geçen 331 evlilikten 134'ü boşanmayla sonuçlandı ki bu, yaklaşık yüzde 40'lık bir orandır.[2] Paraguay'daki Acheler arasında ise erkekler ve kadınlar, kırk yaşına gelene kadar ortalama on bir defadan fazla evlenip boşanırlar.[3]

1. Battaglia vd., 1998.
2. Howell, 1979.
3. Kim Hill, kişisel iletişim, 1991.

İnsanlar bağlılık kurdukları ilişkilerini birçok nedenden dolayı bitirirler. Örneğin bir eş karşı tarafa yeni veya daha büyük maliyetler yüklemeye başlayabilir veya başka bir eş bulmak adına daha iyi bir fırsat ortaya çıkabilir. Kötü bir ilişkiyi sürdürmek; kaynakların yitirilmesi, kaçırılan ilişkiler fırsatları, fiziksel istismar, çocukların yetersiz bakım görmesi ve duygusal istismar gibi kimi maliyetler getirebilir. Bu maliyetlerin tümü, hayatta kalma ve üreme adına önemli adaptasyon sorunlarına karşı başarılı çözümlerin önüne geçer. Yeni ilişkiler fırsatları, daha iyi kaynaklar, daha iyi çocuk bakımı ve daha iyi bir birliktelik, kötü ilişkilerden ayrılan insanların elde edebileceği faydalardan bazılarıdır.

Ayrılıklara Yol Açan Adaptasyon Sorunları

Eski çağlarda birçok eş yaralanır ve yaşlanamadan ölürdü. Örneğin erkekler, kabileler arası savaşlarda yaralanır veya öldürülürdü. Paleontolojik kayıtlar, erkekler arasındaki saldırganlığa dair büyüleyici kanıtlar ortaya koymaktadır. İnsan göğüs kafesine saplanmış mızrak ve bıçak parçaları birçok kez bulgulanmıştır. Erkek iskeletlerinde bulgulanan kafatası ve kaburga yaralanmaları, kadın iskeletlerine kıyasla daha sıktır ki bu da fiziksel dövüşün öncelikle erkeklerin gerçekleştirdiği bir eylem olduğuna işaret eder. Kafataslarının ve göğüs kafeslerinin sol taraflarında daha fazla yaralanmalara rastlanılmıştır ki bu da sağ elini kullanan saldırganların daha yaygın olduğunu göstermektedir. Paleontolojik kayıtlara göre bilinen en eski cinayet kurbanı, kabaca 50000 yıl önce sağ elini kullanan bir kişi tarafından göğsünden bıçaklanmış bir Neandertal erkektir.[1] Bu yüksek oranda karşılaşılan yaralanmalar, birer kazaymış gibi açıklanamaz. Bunlar, diğer insanların sebep olduğu yaralanma

1. Daly ve Wilson, 1988; Trinkaus ve Zimmerman, 1982.

ve ölümlerin, insanın evrimsel tarihinde sıklıkla tekrar eden tehlikeler olduğuna işaret etmektedir.

Günümüzde geleneksel kabileler arasında, erkek saldırganlığının verdiği zararlar halen kaçınılmazdır. Örneğin Acheler arasında, dövüşler yalnızca erkekler arasında meydana gelir ve genellikle kalıcı sakatlıklar ve ölümlerle sonuçlanır.[1] Kocası bir kulüp dövüşüne giden bir kadın, zarar görmeden döneceğinden asla emin olamaz. Yanomamöler arasında bir çocuk, başka bir erkeği öldürene kadar tam bir erkek statüsüne ulaşamaz. Yanomamö erkekleri yara izlerini gururla sergilerler, dikkatleri kendilerine çekmek için onları genellikle parlak renklere boyarlar.[2] Erkekler tarih boyunca savaşlarda bulunmuş ve kendilerini ciddi risklere maruz bırakmışlardır.

Eski çağlarda bir adamın ölmesinin tek yolu, diğer erkeklerin onları maruz bıraktığı şiddet değildi. Avcılık her zaman erkeklerin egemen olduğu bir insan eylemi olmuştur ve eski çağlarda erkekler, özellikle yaban domuzu, bizon veya bufalo gibi büyük hayvanları avlarken yaralanma riskiyle karşı karşıya kalmıştır. Afrika savanlarında aslanlar, panterler ve kaplanlar, tedbirsizce dolaşan, beceriksiz veya şanssız kişileri ya yaralamış ya da öldürmüşlerdir. Kimi erkekler yanlışlıkla uçurumdan yuvarlanmış veya ağaçlardan düşmüştür. Eski çağlardaki yaşamsal ortamlarda, bir kadının kocasının ondan önce ölme veya avlanma veya kadını koruma yeteneğine zarar getirecek kadar ciddi yaralanmalara maruz kalma ihtimali yüksek olduğu için, alternatif eş adaylarını değerlendirmek ve onları teşvik etmek, kadın için oldukça önemli bir adaptasyon meselesiydi.

Eski çağlarda kadınlar asla savaşmaz ve nadiren avlanırdı. Kadınların ailenin gıda kaynaklarının yüzde 60 ila 80'ini sağla-

1. Hill ve Hurtado, 1996.
2. Chagnon, 1983.

yan toplayıcılık faaliyetleri, çok daha az tehlikeliydi.[1] Bununla birlikte doğum yapmak, başlıca bir tehlikeydi. Modern tıp teknolojisi olmaksızın birçok kadın, tehlikeli hamilelik ve doğum yolculuğundan sağ çıkmayı başaramazdı. Karısının ölümüyle eşsiz kalan bir adam, bu olasılığı öngören ve onun yerine birini bulmak adına kimi temeller atmasını sağlayan psikolojik adaptasyonlara sahip olmadıkça, yeni bir eş arama ve kur yapma sürecine sıfırdan başlamak zorunda kalırdı. Potansiyel eş adaylarını değerlendirmeye başlamak için mevcut eşlerinin ölümünü beklememeleri, hem erkekler hem de kadınlar için işe yarayabilirdi.

Yaralanma, hastalık veya bir eşin ölümü, eski çağlarda insanları başka eşler aramaya zorlayan tek tehlike kaynakları değildi. Bir kadının kocası topluluk içindeki statüsünü kaybedebilir, dışlanabilir, rakip bir erkeğin egemenliğine girebilir, kötü bir baba olduğunu kanıtlayabilir, kısır olduğu ortaya çıkabilir, başarısız bir avcı olabilir, kadını istismar etmeye başlayabilir, başka bir ilişki başlatabilir, kaynaklarını diğer kadınlara yönlendirebilir ya da cinsel açıdan iktidarsız olduğu ortaya çıkabilirdi. Bir erkeğin karısı toplayıcılık açısından başarısız olabilir, aile kaynaklarını kötüye kullanabilir, kötü bir anne olduğunu kanıtlayabilir, kısır olduğu ortaya çıkabilir, erkeğin cinsel girişimlerini reddedebilir, onu aldatabilir veya başka bir erkekten hamile kalabilirdi. Her iki cinsiyet de onları zayıf düşürecek hastalıklara yakalanabilir veya bedeni parazitlerle dolup taşabilirdi. Yaşamın getirdikleri, ilişkinin başında capcanlı bir eşe bazen korkunç maliyetler getirebilirdi. Kişinin bir eş olarak değeri zayıfladığında, alternatifler çekici hale gelir.

Bir eşin değerindeki düşüş ve olası ölümü, kişinin dikkatini alternatiflere çevirmesine neden olabilecek koşullardan yalnızca ikisini temsil ediyordu. Bir diğer koşul ise daha önce elde edile-

1. Tooby ve DeVore, 1987.

meyecek bir dizi alternatif eş adayını ortaya çıkaran, kişinin arzu edilebilirliğinde bir artış olmasıydı. Örneğin bir erkek bazen büyük bir hayvanı öldürmek, dövüşte başka bir erkeği yenmek veya birinin çocuğunu tehlikeden kurtarmak gibi alışılmadık derecede cesur bir eylem gerçekleştirerek statüsünü önemli ölçüde yükseltebilirdi. Bir erkeğin statüsündeki ani artışlar, daha genç, daha çekici veya birden fazla kadınla yeni ilişkiler kurma olasılıklarının önünü açar, bu da mevcut bir eşi daha az istenilesi hale getirebilirdi. Statülerini yükseltmeyi başaran erkekler için ilişki seçenekleri çoğalırdı. Kadının bir eş olarak değeri, sahip olduğu üreme değeriyle yakından bağlantılı olduğu için, genellikle arzu edilirliğini bir erkek kadar yükseltemezdi. Bununla birlikte kadınlar statü veya güç kazanarak, krizlerle başa çıkmada olağandışı bir ustalık göstererek, istisnai bir bilgelik sergileyerek veya topluluk içinde yüksek konumlara ulaşan oğulları, kızları veya diğer akrabaları yoluyla bir eş olarak değerlerini yükseltebilirlerdi. Bir ilişki için sahip olunan değerdeki değişim adına bu olasılıklar, günümüzde hâlâ bizimledir.

Bir ilişkiyi bitirmek için bir diğer önemli itici güç, daha arzu edilesi alternatiflerin varlığıydı. Daha önce arzu edilse de başka bir ilişkiye başlamış biri, aniden boşa çıkabilirdi. Daha önce ilgi çekmeyen biri aniden güçlü bir cazibe kazanabilirdi geliştirebilir. Komşu kabilenin bir üyesi, aniden göze çarpabilirdi. Tüm bu insanlardan herhangi biri, mevcut bir evlilik bağının kopmasını sağlayacak kadar arzu üretebilirdi.

Özetle üç ana ve genel koşul; yeteneklerinde veya kaynaklarında bir azalma ya da başlangıçta üremeye dair beklentileri sağlayamama sebebiyle mevcut bir eşin daha az arzu edilir hale gelmesi, kişinin kendi kaynakları veya itibarında, daha önce elde edemediği ilişkilere dair olasılıkların önünü açan bir artış olması ve zorlayıcı alternatifler mevcudiyeti, eski çağlarda bir

kişinin uzun süreli bir birliktelikten ayrılmasına yol açmış olabilirdi. Bu üç koşulun eski çağlarda sıklıkla tekrarlanması muhtemel olduğundan, kimi alternatiflerle karşılaşan insanların mevcut ilişkilerinin getirdiği maliyetleri ve faydaları değerlendirmek için bazı psikolojik mekanizmalar geliştirmiş olmasını beklemek mantıklıdır. Bu adaptasyonlar, bir eşin değerindeki değişimlerle yakından ilişki kurmuş, ilişki alternatiflerini belirlemeye ve ölçmeye devam etmiş ve yedek veya potansiyel eşler için bir arayışa yol açmış olabilirdi.

Ayrılık için Adaptasyonlar

Eski çağlarda ayrılıkları destekleyen koşullar, insanlığın evrimsel tarihi boyunca kendine tekrar eden adaptasyon zorlukları ortaya çıkardı. Eşlerinin değerindeki düşüşü fark etmeyen, eşinin ölümüne karşın yeni bir eş bulmaya tamamen hazırlıksız veya fırsat bulduğunda daha nitelikli bir ilişki kurmayan kişiler, bu koşulları algılayan ve bunlara göre hareket edenlere kişilere kıyasla üreme açısından muazzam bir dezavantaj elde etti.

Bu durumu kabul etmek rahatsız edici olabilir ancak çoğu insan ciddi bir ilişki içindeyken dışarıdaki seçenekleri değerlendirmeye devam eder. Erkeklerin muhabbetleri, spor veya iş üzerine odaklanmadığı zamanlarda genellikle sosyal çevrelerindeki kadınların görünümü ve cinsel cazibesi etrafında döner. Evli kadınlar da erkeklerin çekiciliği, ulaşılabilirliği ve statüleri hakkında konuşurlar. Bu konuşmalar, bilgi alışverişi ve ilişkiler alanını değerlendirmedeki önemli hedefler adına fayda sağlar. İlişki fırsatlarını göz önünde bulundurarak alternatifleri takip etmek faydalıdır. İstenmeyen bir ilişki için her şeye rağmen çaba gösteren kimseler, hayranlığımızı uyandırabilirler ancak eski çağlarda bu tür kişilerin başarılı bir şekilde üremeleri ve genlerini günümüze kadar aktarmalı çok zordu. Erkekler ve ka-

dınlar, hemen harekete geçmeye niyetleri olmasa bile alternatif ilişki olasılıklarını değerlendirirler. Önceden plan yapmakta her zaman fayda vardır.

Eş tercihleri evlilik sırasında da işlemeye devam eder ki bunlar, yalnızca potansiyel eş adaylarını değil, aynı zamanda bu alternatifleri mevcut eşle karşılaştırmaya da yardımcı olur. Erkeklerin genç ve çekici kadınlara yönelik tercihi, uzun vadeli bir ilişki adına bağlılık göstermeleri durumunda ortadan kalkmaz; öte yandan kadınlar da dikkatini diğer erkeklerin statüsüne ve itibarına vermeye devam eder. Gerçekten de kişinin eşi, durmaksızın tekrar eden karşılaştırmalar için kullanışlı bir standart sağlar. Laboratuvarımdaki Dan Conroy-Beam'in öncülük ettiği araştırmada, bir ilişkide mutluluğun kısmen de olsa kişinin eşinin sahip olduğu değerle yaşadıkları yerdeki alternatif eş adaylarının değeri arasındaki tutarsızlıklara göre şekillendiği keşfedildi. İnsanlar, eşlerinin rekabette ne kadar ayakta durabileceğini değerlendirir ve eğer eşleri bu karşılaştırmalarda yenik düşerse mutsuz olurlar.[1] Birinin ilişkiye devam etme ya da son verme kararı, her zaman bilinçli ilerlemeyen bu hesaplamaların sonucuna bağlıdır.

Artan statüsüyle daha iyi ilişki alternatifleri elde eden bir erkek kendi kendine, "*Şu anki karımı terk edersem, daha genç ve üreme açısından daha değerli kadınlar bularak üreme başarımı artırabilirim,*" diye düşünmez. Diğer kadınları giderek daha çekici, mevcut ilişkisini ise giderek daha az tatmin edici bulur. Eşi kendisine şiddet uygulayan bir kadın kendi kendine, "*Bana bunca maliyet çıkaran eşimi bırakırsam benim ve çocuklarımın üreme başarısı artar,*" diye düşünmez. Bunun yerine kendini ve çocuklarını daha güvenli bir konuma getirmenin daha iyi olacağını düşünür. İlişkilerin çözülmesine yol açan adaptasyonlarımız, çözdüğü sorunlarının farkında olmadan işler.

1. Conroy-Beam vd., baskıda.

İnsanlar genellikle uzun süreli bir ilişkiden ayrılmak için açık ve sosyal açıdan kabul edilebilir, ayrılığı arkadaşlarına, ailelerine ve hatta kendilerine iyice açıklayan bir gerekçeye ihtiyaç duyarlar. Toplumsal itibarlarını koruyacak veya olası zararları en aza indirgeyecek bir gerekçeye ihtiyaçları olur. Bazıları sadece çekip giderek bir ilişkiyi bitirse de insanlar bu basit çözümü nadiren kullanırlar. Evrimsel psikolojik terimlerle, bir ilişkiyi bitirmek için etkili bir taktik, karşı tarafın artık ilişkiyi sürdürmek istememesini sağlamak için onun beklentilerini karşılamamaktan geçer. Yani bazı insanlar onları terk etmek yerine, eşlerini bu adımı atmaya yönlendirmeye çalışırlar. Eski çağlardaki erkekler sunduğu kaynakları alıkoyabilir veya yatırımlarını diğer kadınlara yönlendirdiğine dair sinyaller verebilirdi. Kadınlar, bir erkeğin babalığına dair kesinliği, kimi sadakatsizlikler sergileyerek ya da sadece eşiyle cinsel ilişkiye girmeyerek azaltabilirdi. Zalim, kaba, düşüncesiz, kötü niyetli, zararlı veya yıkıcı davranışlar, hem kadınlar hem de erkekler adına bir ilişkinin bitirilmesi için etkili taktiklerdi çünkü bu tür davranışlar, her ikisinin de nazik ve empati duygusu yüksek eşlere yönelik evrensel tercihlerini ihlal ederdi. Bu taktiklerin ortak noktası, karşı cinsteki mevcut psikolojik mekanizmaların; insanları yanlış bir eş seçtikleri veya eşlerinin istenmeyen şekillerde değiştiği ve belki de ilişkiyi kesmeleri gerektiği konusunda uyaran adaptasyonların istismar edilmesiydi.

Erkeklerin bir birliktelikten sağlayacağı asıl fayda bir kadının üreme kapasitesini tekeline almak, kadınlar içinse bir erkeğin yatırımlarını kendine yönlendirmek olduğundan, eski çağlarda uzun süreli bir ilişkiden elde edilebilecek faydalar açısından cinsiyet farklılıkları, ayrılma ve boşanma sebepleri üzerinde derin etkilere sahipti. Bu durum, erkeklerin ve kadınların eşlerinin zaman içindeki değişimlerini çok farklı standartlara göre değerlen-

dirdiklerini işaret eder. Örneğin kadınlar yirmi beş yaşından kırk yaşına gelene kadar üreme değerinde hızlı bir düşüş yaşar ancak bir eş olarak değerini oluşturan diğer bileşenleri geliştirebilir ve bu kaybı telafi edebilir. Benzer bir zaman dilimi için, bir erkek statüsünü yükseltebilir ve böylece beklenmedik ilişki fırsatlarının tadını çıkarabilir. Öte yandan kayıplara uğrayabilir ve mevcut eşini elinde tutmak açısından umutsuzluğa kapılabilir. Bununla birlikte eski çağlarda erkekler ve kadınlar, her bir cinsiyetin başarılı bir ilişki için çözmesi gereken adaptasyon sorunlarının özündeki farklı sebeplerle birbirilerinden ayrılırlardı.

Ayrılıkla ilgili önemli kanıtların sağlandığı bir kaynak, boşanma sebepleri üzerine kültürler arası şimdiye kadar yapılmış en kapsamlı bir çalışmadan gelmektedir. Evrimci antropolog Laura Betzig 160 toplumdan gelen verileri analiz etti ve her toplumda yaşamış etnograflar veya her kültürden yerli haber kaynakları tarafından kayda geçirilen edilen kırk üç evlilik bitirme nedenini belirledi.[1] Veri toplama standart bir yöntemin olmaması ve eksik veriler gibi çeşitli sorunlar, boşanma ne sebeplerinin ne sıklıkta meydana geldiğini mutlak anlamda hesaplanabilme açısından bir engeldir. Yine de bir boşanma sebebinin ne sıklıkta tekrar ettiğinin görece kolayca hesaplanabildiği ve bu neden adına için verilerin sağlamlaştığı toplumların sayısı arttıkça, bu nedenin evrensel bir boşanma sebebi olma ihtimali de o kadar artar. Boşanma sebepleri listesinin başında, üremeyle doğrudan ilgili iki önemli durum vardır: aldatma ve kısırlık.

Aldatma

Bir erkeğin, bir kadının üreme kapasitesine erişimini elinde tutamamasının en güçlü göstergesi, kadının ona olan sadakat-

1. Betzig, 1989.

sizliğidir. Bir kadının, bir erkeğin kaynaklarına erişimini elinde tutamamasının en güçlü işareti ise erkeğin sadakatsizliğidir. Erkek çocuk sahibi olamamaktan cinsel ihmale kadar değişen kırk üç evlilik bitirme sebebi arasında, seksen sekiz toplum içinde belirtilen en yaygın neden evlilik dışı ilişkidir. Evlilik dışı ilişkinin bu sonucunun yaygınlığını açısından güçlü cinsiyet farklılıkları vardır. Yirmi beş toplumda, eşlerden birinin evlilik dışı ilişki yaşaması boşanmayı haklı çıkarsa da elli dört toplumda ancak kadın evlilik dışı ilişki yaşıyorsa boşanma kabul görür, bunun yanında sadece iki toplumda boşanma ancak kocanın evlilik dışı ilişki yaşaması sebebiyle kabul görür. Yine de bu iki toplum cinsel açıdan çifte standarda dair bir istisna olarak kabul edilemez çünkü sadakatsiz bir kadın nadiren cezasız kalır. Bu kültürlerin her ikisinde de erkeklerin, karısının sadakatsizliğini keşfettiklerinde onları dövdüğü ve bazen kadınların kocası tarafından dövülerek öldürüldüğü bilinmektedir. Bu iki kültürde erkekler sadakatsiz eşlerini boşamayabilir ancak öyle kolayca işini içinden de sıyrılamazlar.

Kadınların sadakatsizliğinin daha yaygın bir boşanma sebebi olduğu bulgusu özellikle dikkat çekicidir çünkü erkeklerin sadakatsiz olma ihtimali daha yüksektir.[1] Örneğin Alfred Kinsey, yaptığı bir çalışmada erkeklerin yüzde 50'sinin ancak kadınların yalnızca yüzde 26'sının sadakatsiz eylemlere yöneldiğini bulgulamıştır.[2] Daha yakın tarihli araştırmalar, aldatma oranlarında benzer cinsiyet farklılıkları belirlemiştir.[3] Aldatılmaya verilen tepkilerde açısından cinsel çifte standart, Amerikan kültürü veya Batı toplumlarıyla sınırlı değildir, tüm dünyada gözlemlenir. Bu durumun yaygınlığının üç olası kaynağı vardır. Birincisi, erkeklerin kendi iradelerini dayatma konusunda daha

1. Daly ve Wilson, 1988.
2. Kinsey vd., 1948, 1953.
3. Örneğin bkz. Buss 2000; Blow ve Hartnett, 2005.

fazla gücü vardır, öyle ki kadınlar kocalarının sadakatsizliğine, erkeklerin karılarının sadakatsizliğine müsamaha göstermek zorunda kalmalarına kıyasla daha sık müsamaha etmek zorunda kalabilmektedir. İkincisi, dünyanın her yerinde kadınlar kocalarının cinsel sadakatsizliği konusunda daha bağışlayıcı olabilirler çünkü erkekler kaynaklarını ve bağlılıklarını başka bir yere yönlendirmediği sürece cinsel sadakatsizlik, insanlığın evrimsel tarihi boyunca kadınlar için erkeklere kıyasla daha az maliyetli olmuştur. Üçüncüsü, dünyanın her yerinden, özellikle çocukları olan kadınlar için boşanmanın getirdiği ve ilişkiler dünyasındaki değerlerini azaltan, aşırı derecede yüksek maliyetler sebebiyle, kocalarının sadakatsizliğine daha sık tahammül etmek zorunda kalabilirler. Tüm bu sebepler yüzünden bir kadının sadakatsizliği, çoğunlukla boşanmayla sonuçlanan geri dönülmez bir çatışmaya neden olur.

Aldatmanın evliliğin sona ermesine neden olacağını bilen bazı insanlar, kötü bir evlilikten kurtulmak için kasıtlı olarak buna başvurabilir. Ayrılıklarla ilgili bir çalışmada, yüz erkek ve kadına kötü bir ilişkiden kurtulmak için hangi taktikleri kullanacaklarını sorduk. Daha sonra, elli dört kişiden oluşan farklı bir grup, her taktiği amaca ulaşmadaki etkisi açısından değerlendirdi.[1] İstenmeyen bir ilişkiden kurtulmanın yaygın bir yöntemi, belki de bariz bir şekilde başka biriyle yatarak ya da karşı cinsten biriyle şüphelendirici bir halde birlikte görülerek bir tartışma başlatmaktan geçer. Bazen gerçekten gizli bir ilişki yürütülmez, yalnızca böyle bir ilişki varmış gibi davranılır. İnsanlar başkalarıyla flört etmek veya ilişkide olduğu kişiye başka birine aşık olduğunu söylemek gibi taktikler kullanır, böylece karşı taraf ilişkiyi bitirir. Yine başka bir taktik, ikilinin birbirleri için gerçekten doğru kişiler olduğundan emin olmak için

1. Conlan, 2007.

diğer insanlarla çıkma isteğini ifade etmekten geçer ki bu, bağlılığı kademeli bir şekilde kopartarak ilişkiden zarif bir şekilde çıkmanın bir yoludur. Bir ilişkiyi bitirmek adına aldatmanın bir neden olarak kabulü o kadar yaygındır ki, gerçek bir aldatma gerçekleşmemiş olsa bile insanlar bazen bunu istismar eder. Örneğin Truk'ta bir kocanın, evliliğini sonlandırması için karısının evlilik dışı ilişki yaşadığına yaptığına dair bir söylenti yayması, buna inanmış gibi yapması ve karısını öfke içinde bırakması yeterlidir.[1] Görünüşe göre, insanlar evliliklerini sona erdirmek için kendilerini sosyal çevrelerine haklı göstermeyi gerçekten umursar. Gizli bir ilişkinin gerçekleştiğini iddia etmek bu gerekçeyi sağlar çünkü aldatmanın ayrılmak için geçerli bir sebep olarak kabulü oldukça yaygındır.

Kısırlık

Halkalı güvercinler -pek çok kuş türüne kıyasla daha fazla- tek eşli olma eğilimi gösterseler de bir üreme mevsimi içinde aralarında yaklaşık yüzde 25'lik bir boşanma oranı görülür. Bir ilişkide bağın kopmasının başlıca sebebi kısırlık, yani çiftin üremedeki başarısızlığıdır.[2] Bir üreme mevsiminde yavrulamaya başaran halkalı güvercin çiftlerinin, bir sonraki mevsimde yeniden çiftleşme olasılığı yüksektir; oysa bir mevsim içinde üreyemeyenler, bir sonraki mevsimde başka eşler ararlar.

Çocuk sahibi olamamak, insanlar için de önde gelen bir boşanma nedenidir. Çocuğu olmayan çiftlerin boşanmasına, iki veya daha fazla çocuğu olan çiftlere kıyasla çok daha sık rastlanır. BM'nin kırk beş toplumda milyonlarca insan üzerinde yaptığı bir araştırmaya göre, boşanmaların yüzde 39'u çocuksuz, yüzde 26'sı tek çocuklu, yüzde 19'u iki çocuklu ve yüzde 3'ten

1. Gladwin ve Sarason, 1953, 128.
2. Erickson ve Zenone, 1976.

azı ise dört veya daha fazla çocuklu çiftler arasında meydana gelmektedir. Çocuksuzluğun evliliğe getirdiği sorun, evliliğin ne kadar süredir devam ettiğinden bağımsızdır.[1] Çocuklar, bir erkek ve bir kadın arasında güçlü bir genetik çıkar ortaklığı yaratarak evlilik bağlarını güçlendirir ve boşanma olasılığını azaltır. Her iki ebeveynin genlerini geleceğe taşıyan çocukların doğmaması, bu güçlü ortak bağlardan bazılarından mahrum kalınmasına sebep olur.

Kısırlık, aldatmadan sonra neredeyse her toplumda en sık tekrar eden boşanma nedenidir. Yapılan çalışmalarda, yetmiş beş toplumdan insanlar kısırlığı boşanmak için bir neden olarak bildirmiştir. Bu toplumlardan on ikisinde kısırlığın erkekte ya da kadında görülmesi adına bir fark yoktu. Ancak kısırlık, tıpkı evlilik dışı ilişki gibi cinsiyete güçlü bir şekilde bağlıdır. On iki başka toplumda yalnızca erkeğin kısırlığı bir boşanma sebebi olarak kabul görürken, otuz toplumda ise yalnızca kadının kısırlığına işaret edildi; bu ise belki de kadınların erkeklerden daha fazla suçlandığı bir başka çifte standardı yansıtmaktadır. Geriye kalan yirmi bir toplumda ise erkeğin, kadının ya da her ikisinin kısırlığını bir neden olarak ayrıştırmak imkânsızdır.

Tüm toplumlar boşanmayı onaylamaz. Yine de boşanmaya izin verilmeyen bağlamlarda, birlikte çocuk sahibi olamayan erkek ve kadınların ayrılması için genellikle kimi hükümler konur. Örneğin Asya'nın güney kıyılarındaki Andaman Adaları'nda, bir çocuk doğmadıkça evlilik tamamlanmış sayılmaz.[2] Japonya'daki birçok köy, düğünden sonra evlilik kayıtlarını bekletir ve ilk çocuk doğana kadar çoğu zaman evlilik, köydeki aile kütüğüne kaydedilmez.[3] Çocuklar doğana kadar evlilikler yasal

1. Fisher, 1992.
2. Radcliffe-Brown, 1922.
3. Beardsley, Hall ve Ward, 1959.

anlamda meşru görülmediği için, kısırlık fiilen evliliğin sona ermesinin bir sebebi haline gelir.

Yaşlılık, düşük doğurganlıkla yakından bağlantılıdır. Bu bağlantı kadınlar için erkeklere kıyasla daha güçlüdür; erkeklerin sperm kalitesi ve boşalma başına sperm yoğunluğu yaşla birlikte bir miktar düşse de altmışlı, yetmişli ve seksenli yaşlardaki erkekler hâlâ çocuk sahibi olabilir. Yanomamöler arasında özellikle üretken bir erkek, yaş farkları elli yılı bulan çocuklara sahip olabilir. Kuzey Avustralya'daki Tiwiler arasında, yaşlı erkekler sıklıkla otuz ya da daha genç kadınlarla birlikte olur ve onlardan çocuk yapar. Batı kültüründe çiftlerin yaşı, Tiwi ve Yanomamölere kıyasla birbirine daha yakın olsa da bir erkeğin menopoza giren karısından boşanması ve daha genç bir kadınla yeni bir aile kurması nadir bir durum değildir.[1]

Erkeklerin ve kadınların üreme biyolojilerindeki farklılık, bir kadının ilerlemiş yaşının, bir kocanın ilerlemiş yaşına kıyasla daha fazla boşanmaya yol açacağı tahminlerine yol açmaktadır. Sonra eren evlilikleri inceleyen kültürler arası çalışmada yaşlılık sıklıkla belirtilen bir boşanma sebebi olarak görülmese de sekiz toplum için bu geçerlidir alıntılanmıştır ve sekizinde de kadının değil, erkeğin yaşlılığı boşanmaya neden olmaktadır.[2] Boşanan erkekler, neredeyse her zaman genç kadınlarla evlenirler.

Evrimsel terimler açısından bakıldığında, kısırlığın ve sadakatsizliğin dünya çapında boşanmanın en yaygın sebepleri olması fazlasıyla mantıklıdır. Her iki neden de uzun vadeli ilişkilerin evrimsel var olma nedenini sağlayan üreme kaynaklarının sağlanmasındaki en güçlü ve doğrudan başarısızlıkları temsil eder. İnsanlar bu durumlar meydana geldiğinde yaşam düzenlerinin ne derece zarar göreceğini bilinçli olarak tartmazlar. Aksine, sada-

1. Chagnon, 1983; Hart ve Pilling, 1960; Buss, 1989a.
2. Fisher, 1992.

katsizlik ve kısırlık, eski çağlarda üreme bozukluklarına duyarlı bir psikolojiye sahip insanların üzerinde seçilim baskısı uygulayan adaptasyon problemleridir. Cinsel ilişkiye giren kişilerin, ilişkinin altında yatan üreme temelli mantığı akıllarından geçirmemelerine karşın bebek yapma ihtimallerinin olması gibi, öfke de kişiyi sadakatsiz veya kısır bir eşten ayrılmaya yönlendirir ve bu seçimin altında yatan adaptasyon mantığının bilinçli bir ifadesi gereksizdir. İsteyerek çocuk sahibi olmayan çiftlerin yine de sadakatsizlik yüzünden acı çekmeleri olgusu, psikolojik mekanizmalarımızın modern bağlamlarda, onlara yol açan seçilim baskılarından çok uzaklardayken bile işlemeye devam ettiğini göstermektedir.

Cinselliğin Reddi

Kocasıyla cinsel ilişkiye girmeyi reddeden bir kadın, onu üreme değerine erişimden fiilen mahrum bırakır ancak iki taraf bunu her zaman bu biçimde düşünmez. İnsanlığın evrimsel tarihi boyunca cinselliğe üreme için gereksindiğinden, bir erkeği seksten mahrum bırakmak, karısını elde etmek için harcadığı yatırımda doğurganlığı için ayırdığı payı ortadan kaldırabilir. Ayrıca cinselliğini başka bir erkekle yaşadığının bir işareti olabilir. Erkekler, cinsel stratejilerine bu tür bir engele karşı onları uyaran psikolojik adaptasyonlar geliştirmiştir.

Sona ermiş evlilikleri inceleyen kültürler arası çalışmada on iki toplum, cinsel ilişkinin reddedilmesini evliliğin bitmesinin bir sebebi olarak tanımladı. Bütün bu toplumlarda ise bu neden erkeklerin değil, yalnızca kadınların reddiyle bağlantılıydı.[1] Laboratuvarımda ayrılıklarla ilgili yapılan bir araştırmada da cinselliğin reddinin, istenmeyen eşlerle ayrılmak adına önemli bir taktik olduğu bulgulandı. Kadınlar ayrılma taktikleri açı-

1. *A.g.e.*

sından eşleriyle fiziksel teması reddetmek, cinsel açıdan soğuk ve mesafeli davranmak, eşinin vücuduna dokunmasına izin vermemek ve cinsel isteklerini reddetmek gibi çeşitli yollara başvururlar. Bu taktikler, neredeyse sadece kadınlar tarafından uygulanmaktadır.[1]

Bu taktiğin başarısı, ayrılıklar üzerine yapılan bir çalışmada bir kadının anlattıkları yoluyla anlaşılabilir.[2] Bu kadın bir arkadaşına, kocasından ayrılma girişimlerinin tekrar tekrar başarısız olmasından şikâyet etmiş ve bir tavsiye istemişti. Konuşmaları ilerledikçe kadının kocasından ciddi anlamda kurtulmak istemesine rağmen, adamın cinsel arzularını asla reddetmediği ortaya çıktı. Arkadaşı onu reddetmesini önerdi. Bir hafta sonra kadın, adamın onu reddetmesine öfkelendiğini ve iki gün sonra çantalarını toplayıp evden ayrıldığını söyledi. Kısa bir süre sonra ise boşandılar. Kadınlar sevgi görmek için seks yapıyor ve erkekler sek yapmak için sevgi gösteriyorsa, o zaman bir erkeği seksten mahrum etmek, onun verdiği sevginin önüne geçmenin ve ayrılmasını hızlandırmanın güvenilir bir yolu haline gelebilir.

Ekonomik Destek Eksikliği

Bir erkeğin bir kadına kaynak sağlama yeteneği ve istekliliği, erkeğin bir eş olarak değerinin, kadının onu bir eş olarak seçiminin, erkeklerin kadınları cezbetmek ve onları ellerinde tutmak için kullandığı taktiklerin merkezinde yer alır. Evrimsel terimler açısından bir erkeğin karısına ve çocuklarına kaynak sağlamadaki başarısızlığı, cinsiyete bağlı büyük bir ayrılık nedenidir. Bu kaynakları sağlayamayan veya sağlamaya istek göstermeyen erkekler, kadınların ilişkinin başında onları seçmesini sağlayan ana ölçütlerden birini yerine getirmemiş olurlar.

1. Buss, yayınlanmamış çalışmalar.
2. *A.g.e.*

Erkeklerin bu açıdan başarısızlığı, dünya çapında sıkça rastlanan bir boşanma nedenidir. Sonra eren evliliklerle ilgili kültürler arası bir araştırmada yirmi toplum, boşanma sebebi olarak yetersiz ekonomik desteğe, dört toplum yetersiz barınmaya, üç toplum yetersiz beslenmeye ve dört toplumsa yetersiz giyime işaret etti. Bütün bu sebepler yalnızca ve özellikle erkeklere mal edildi. Hiçbir toplumda kadının kaynak sağlamadaki başarısızlığı, bir boşanma sebebi değildi.[1]

Bir erkeğin ekonomik bakımdan yetersizliğinin ciddiyeti, ayrılıklarla ilgili bir araştırmaya katılan yirmili yaşlarının sonlarında bir kadının dediklerinden anlaşılabilir:

> Kocam işlerini sürdüremediği ve ağır bir depresyona girdi. Bir işte tutunamıyor gibiydi. Önce birkaç yıl boyunca bir işe devam etti, bu sona erince bir yıl boyunca başka bir işe girişti ve süreç böyle devam etti. Devamında gerçekten depresyona girdi ve bir sosyal hizmet uzmanına danıştı ama o da pek yardımcı olamamış gibiydi. Bir yandan fazlasıyla uyuyordu. Sanırım uykuculuğu yüzünden bir gün onunla çıktığımız yolun sonuna geldiğimi hissettim. Bir gece dışarı çıkmış, sonra geri dönmüştüm ve çocukları yatırmak için bile yataktan kalkmadığını fark ettim. Onları televizyonun başında bırakmıştım ve döndüğümde hâlâ oradaydılar. Ertesi gün kocamdan evi terk etmesini istedim. Hem de büyük bir ısrarla.[2]

Çağdaş Amerika'da, kocalarından daha fazla para kazanan kadınlar, onları terk etmeye meyledeler. Bir araştırma, kadının kocasından daha fazla kazandığı Amerikalı çiftler arasındaki

1. Betzig, 1989; Fisher, 1992.
2. Weiss, 1975, 19.

boşanma oranının, kocanın kadından daha fazla kazandığı çiftlere kıyasla yüzde 50 daha yüksek olduğunu bulguladı.[1] Kariyerlerinde büyük aşamalar kat eden kadınların kocalar, bazen kızgınlık gösterirler. Kadınlar arasında boşanma sebepleri üzerine yapılan bir araştırmada, bir kadın şöyle demişti "Ondan daha çok kazanmamdan nefret ediyor; bu durum onu gerçek bir erkek gibi hissedememesine sebep oluyordu." Kadınlar ayrıca hırs sahibi olmayan kocalara karşı da bir tutum geliştirirler. Başka bir kadın şunları söyledi: "Ben tam zamanlı çalışıyordum, o ise yarı zamanlı çalışıyor ve durmaksızın içiyordu; sonunda, istediğim yere ulaşmak için daha fazla yardıma ihtiyacım olduğunu fark ettim."[2] Özellikle kocalarından daha fazla kazanan kadınlar, kaynak sağlayan bir eşe yönelik tercihlerini yerine getiremeyen erkeklerden ayrılırlar.

Birden Fazla Eş Arasındaki Çatışma

Çok eşlilik, birçok kültürde yaygın bir durumdur. 853 kültürün analizi, bu kültürlerin yüzde 83'ünün çok eşliliğe izin verdiğini ortaya koydu. Bazı Batı Afrika toplumlarında, tüm yaşlı erkeklerin yüzde 25'inin aynı anda iki veya daha fazla karısı bulunmaktadır.[3] Çok eşliliğe yasal olarak izin verilmeyen kültürlerde bile bu durum bazen gerçekleşmektedir. Bir araştırma, ABD'de, çoğunlukla batı eyaletlerinde olmak üzere 25000 ila 35000 arasında çok eşli evliliğin olduğunu tahmin etmektedir.[4] Finansal açıdan başarılı 437 Amerikalı erkekle ilgili bir başka araştırma, bazı erkeklerin birbirinden habersiz iki ayrı aile hayatı sürdürdüğünü bulguladı.[5]

1. Cherlin, 1981; Fisher, 1992; Whyte, 1990.
2. Bowe, 1992, 200.
3. Brown, 1991; Hartung vd., 1982; Symons, 1979.
4. Seiler, 1976.
5. Cuber ve Harroff, 1965.

Bir kadının bakış açısından, kocasının başka eşlere sahip olmasının en büyük dezavantajı, başka bir eşe ve çocuklarına yönlendirilen kaynaklardan yoksun kalınmasıdır. Bir erkeğin eşleri, birbirlerinin varlığından çocuk yetiştirmede karşılıklı yardım benzeri önemli faydalar elde edebilmelerine rağmen, genellikle bir eşin kazancı, diğer eşin kaybı demektir. Sonra eren evlilikler üzerine yapılan kültürler arası bir araştırmada çok eşliliğin yirmi beş toplumda, büyük ölçüde kadınlar arasındaki çatışma sebebiyle boşanmayı tetiklediğini bulguladı.

Eşleri arasındaki çatışma, eski çağlarda çok eşli erkeklerin onlar üzerinde kontrol sağlaması adına çözmeleri gereken bir adaptasyon sorunu olabilirdi. Bu açıdan tüm eşleri mutlu etmek, ortada hiçbir sorun bırakmazdı; terk edilmekse erkeği önemli üreme kaynaklarından mahrum bırakabilirdi. Bazı çok eşli erkekler, her eşe eşit ilgi göstererek ve eşit miktarda seks yaparak, kaynak dağılımı konusunda katı kurallar benimserler ve bunlara uyarlar. Kenya'daki Kipsigiler arasında, çok eşli erkeklerin karılarının, kocaları tarafından aralarında eşit olarak paylaştırdığı kendi arazileri vardır.[1] Kipsigis erkekleri, karılarından ayrı bir eve sahiptirler ve her bir eşle geçirdikleri zamanın eşit olması noktasında büyük bir dikkat gösterirler. Ortadoğu'daki eski İslam kültürleri üzerine bir yazar şu sonuca varmıştır: "Eğer servetiniz bunu karşılayabiliyorsa ve dördünden her birine, ihtiyaçlarının yanından aynı özeni gösterebilir ve ayrı bir ev sağlayabilirseniz, dört adet eşe sahip olabilirsiniz."[2] Bütün bu taktikler, erkeğin eşleri arasındaki çatışmayı en aza indirmesini sağlayabilir. Kadınların birbirleriyle kız kardeş olduğu çok eşli birliktelikler de çatışma ihtimalini en aza indirmeyi amaçlar, bu da genetik bağların kadınların çıkarları adına bir yakınlaşmayı sağladığını düşündürmektedir.[3]

1. Borgerhoff Mulder, 1985, 1988.
2. Stern, 1933, 35.
3. Murdock ve Wilson, 1972.

Erkeklerin eşleri arasındaki huzuru koruma çabalarına rağmen, Gambiya gibi toplumlarda kadınlar, çok eşliliğin yasal olmasına karşın ikinci bir eş almayı planladıklarını belirten kocalarını genellikle terk ederler.[1] Kadınlar için, kocalarının zamanını ve kaynaklarını diğer kadınlarla paylaşmak zordur.

Zulüm ve Kabalık

Dünyanın çoğu yerinde, ciddi bir ilişkide en çok değer verilen özelliklerden biri nezakettir. Uzun vadeli bir ilişkinin başarısı için temel bir bileşen olarak, yardıma açık bir birlik kurma isteğine işaret eder. Anlaşması zor insanlar kötü eşler olurlar. Sinirli, saldırgan, küfürbaz, aşağılayıcı, çocukları döven, eşyalara zarar veren, ev işlerini ihmal eden ve eşini arkadaşlarından uzaklaştıran kimseler, psikolojik, sosyal ve fiziksel kimi ağır bedeller getirir.

Bu maliyetler göz önüne alındığında, sona eren evlilikler üzerine kültürler arası bir çalışmada elli dört toplum için zulüm, kötü muamele ve acımasızlık evliliklerin sona ermesinin en sık görülen sebepleri arasında yer almaktadır. Bütün kültürlerde bu özellikler, bir boşanma sebebi olarak evlilik dışı ilişki ve kısırlıktan sonra gelmektedir.[2] Biten evlilikler üzerine yapılan bir araştırmada boşanmış kadınların yüzde 63'ü kocalarının kendilerini duygusal açıdan, yüzde 29'u ise fiziksel açıdan istismar ettiğini bildirmiştir.[3]

Kabalık ve psikolojik zulüm, evlilik sürecinde meydana gelen olaylarla, özellikle de sadakatsizlik ve kısırlık gibi kimi durumlarla ilişkili olabilir. Örneğin kısırlık, Hindistan'daki eşler arasında genellikle ağır sözlerin fitilini ateşler. Hintli bir koca

1. Ames, 1953.
2. Betzig, 1989.
3. Bowe, 1992.

şöyle aktarır: "Yedi yıl boyunca hiç durmaksızın denemiş ama hâlâ bir çocuk yapamamıştık; karım her regl başladığında bana, 'Sen erkek misin? Hiç mi gücün yok?' der, ben de kendimi mutsuz ve utanç dolu hissederdim."[1] Sonrasındaysa çift boşanır.

Evlilik dışı ilişki, aynı zamanda zulmü ve kabalığı da kışkırtır. Bir Quiche kadını sadakatsiz eylemlerde bulunduğunda, kocası ona öfke kusar, onu aşağılar, azarlar, taciz eder ve hatta aç bırakır.[2] Dünyanın çoğu yerinde evlilik dışı ilişki yaşayan kadınlar öfkeli kocaları tarafından dövülür, tecavüze uğrar, hor görülür, sözlü tacize uğrar ve yaralanır.[3] Yani evlilik içinde meydana gelen ve üreme açısından zarar verici kimi olaylar, kaba eylem biçimlerine yol açar. Başka bir deyişle zulüm ve kabalık, kısmen boşanmanın altında yatan diğer nedenlerin belirtileri olabilir. Bu maliyetli sorunları çözmek içinse psikolojik adaptasyonlar ve davranışsal stratejiler devreye girer.

Kimi zamanlar kabalık, bir eşin zaman içinde istikrarla devam eden bir kişilik özelliği haline gelir.[4] Laboratuvarımda yeni evli çiftler üzerine yapılan bir çalışmada, bir eşin kişilik özellikleri ile eşlerine çıkarttıkları sorunlar arasındaki bağlantıları inceledik. Anlaşılması zor erkeklerin eşleri, kocalarının küçümseyici, fiziksel ve sözlü açıdan istismarcı, düşüncesiz, huysuz, aşağılayıcı ve bencil olmaları sebebiyle sıkıntı duyduklarını dile getirdiler.[5] Bu tür erkeklerin eşleri, kocalarının kendilerine üstten baktığından, çok fazla zaman ve ilgi talep ettiğinden ve kendilerinin duygularını görmezden geldiğinden şikâyet ederler. Böyle erkekler karılarına vurur, onları döver ve onlara kötü sözlerle seslenir. Başka kadınlarla seks yapar. Ev

1. Elwin, 1949, 70.
2. Bunzel, 1952, 132.
3. Daly ve Wilson, 1988.
4. McCrae ve Costa, 1990.
5. Buss, 1991b.

işlerine yardımcı olmaz. Aşırı alkol tüketir ve karılarının dış görünümüne hakaret eder. Anlaşılması zor insanların eşlerinin evlilikleri açısından mutsuz olması ve çoğunun evliliğin dördüncü yılında ayrılma veya boşanma arayışına girmesi pek de şaşırtıcı değildir.

İnsanların bir eşin nezaketine verdiği değer göz önüne alındığında, kötü bir eşten ayrılmanın en etkili taktiklerinden birinin kaba, zalim, yıkıcı ve kavgacı davranışlar sergilemekten geçmesi normaldir. İnsanların eşlerini kendilerinden uzaklaştırmak için kullandıkları etkili taktikler, onlara kötü davranmak, onları herkesin önünde aşağılamak, kasten duygularını incitmek, kavga çıkarmak, açıklama yapmaksızın bağırmak ve önemsiz bir anlaşmazlığı kavgaya çevirmektir.

Zulüm ve kabalık, dünyanın çoğu yerinde bir eşten ayrılmak için kullanılan bir taktiktir. Quiche toplumunda bir koca, karısından genellikle sadakatsizlik sebebiyle ayrılmak istediğinde, onun evlilik içindeki durumunu çeşitli yollarla çekilmez hale getirir: "İstenmeyen kadına öfke kusulur, hakarete uğratılır ve aç bırakılır, kocası onu azarlar ve taciz eder, ona karşı acımasızdır. Başka bir kadınla evlenebilir, hatta eve bir fahişe sokarak karısının haysiyetini zedeleyebilir."[1] Bütün bu acımasız davranışlar, insanların bir eş adına evrensel tercihlerinin merkezinde yer alan nezaketin tam tersini yansıtır.

Eşten Kurtulma Taktikleri

Ciddi bir ilişkiden çıkmak, bazen inanılmaz zor bir hal alabilir. Reddedilen eş, ilişkiyi bırakmak istemeyebilir. Aile ve arkadaşlar, bazen birlikteliğin devam etmesi için baskı uygular. Sahip olunan çocuklar, ayrılığı zorlaştırır. Modern dünyada

1. Bunzel, 1952, 132

boşanma yasaları ve iç içe geçmiş finansal durumlar, ayrılık sürecini aylarca, bazen yıllarca uzatabilir.

Bazı evrimsel psikologlar, ayrılıkları kolaylaştırmak için eşten kurtulma adına özelleşmiş adaptasyonlar geliştirdiğimizi iddia ederler.[1] Eşten kurtulma taktikleri üzerine yapılan bilimsel çalışmalar, henüz emekleme aşamasında olmasına rağmen konuya dair birkaç temel kavrayış sağladı. Bir taktik, kişinin eşine açıkça ikisinin de başka insanlarla görüşmeye başlaması gerektiğini söylemektir. Bir diğeri, başkalarıyla seks yapmaya başlamak ve eşinin bu durumu öğrenmesine izin vermektir ki bu, potansiyel açıdan tehlikeli olsa da en etkili taktiklerden biri olarak kabul edilir. Bunun yanında eşinin arkadaşıyla seks yapmak, diğer potansiyel eş adaylarıyla sosyal ortamlarda görülmek veya eşinin keşfetmesi için evlilik dışı bir ilişkiye dair kanıtları ortalıkta bırakmak da etkilidir.

Üçüncü bir taktik, çeşitli kaynakların geri çekilmesinden geçer. Bazı eşler sevgi göstermeyi, "Seni seviyorum," demeyi bırakırlar ve eşiyle seks yapmayı bırakırlar. Bazıları, başkaları tarafından hakarete uğrayan veya alenen aşağılanan eşini savunmaz. Getirilen kimi kısıtlamalar, bazen eşin başka olasılıklara yönelmesini neden olur. Tahmin edilebileceği üzere erkeklerin eşlerinden kurtulmak için onlarda hediye vermeyi veya diğer ekonomik kaynakları sağlamayı bırakma olasılıkları, kadınlara kıyasla daha fazladır. Kadınların, eşleriyle seksi reddetme ve cinsel arzularını görmezden gelme olasılıkları, erkeklere kıyasla daha fazladır.

Kısıtlı iletişimin diğer yüzüyse sebep olduğu maliyetlerdir. Bu sebeple hem erkekler hem de kadınlar eşlerine karşı daha sinirli hale gelir ve küçük şeyler için kavga çıkarırlar. Sözlü taciz bazen tokat veya tekme gibi fiziksel tacizlere dönüştüğünde, kişinin eşini bu maliyetlerden kaçınmak için onu terk edebilir. Zulüm ve

1. Boutwell, Barnes ve Beaver, 2015; Conlan, 2007.

kabalık ayrılıkların temel sebepleri olabildiğinden, insanlar bazen bir ayrılığı hızlandırmak için bu tatsız taktiklere sıklaştırır.

Modern dönemde kullanılan ortak bir taktik "görmezden gelmeden", mesajlaşma veya e-posta gibi tüm iletişim biçimlerini durdurmaktan geçer. Bazıları partnerini Facebook'ta "arkadaşlıktan" çıkarır veya "ilişkisi var" durumunu "bekâr" şeklinde değiştirir. Bu davranışlar karşı tarafa güçlü bitiş sinyalleri gönderir ve ayrıca daha geniş sosyal ağa ilişkinin bittiğini iletme imkânı sunar.

Tüm eşten kurtulmak taktikleri, itibarın zedelenmesinden eski eşin intikam arayışına kadar uzanan potansiyel maliyetler taşır. "Hor görülen bir kadının azabı, cehennemi bile yakıp geçer," klişesinin, erkekler için de bir o kadar geçerli olduğu keşfedilmiştir. Gerçekten de erkeklerin, eski sevgililerini takip etmek veya intikam için web sitelerinde çıplak fotoğraflarını yayınlamak gibi iğrenç taktikler kullanarak intikam alma ihtimalleri, kadınlara kıyasla daha fazladır.[1] Sonuç olarak ayrılığa sebep olan taraf, genellikle bu maliyetlerden kurtulmaya çalışır. "Senin değil, benim yüzümden," ve "Bence 'arkadaş' olmalıyız," gibi cümleler, bu açıdan sıkça rastlanan çabalardır ve bazen başarılı olurlar.

Birinin ilişkiden kurtulmak istemesi veya ayrılıktan kaçamamasından bağımsız olarak, her iki taraf da ayrılıktan sonra yeni adaptasyon -başa çıkma stratejileri gerektiren- sorunlarıyla karşı karşıya kalır.

Ayrılıklarla Başa Çıkma Taktikleri

Romantik bir ilişkinin bitmesi, insanların yaşam içinde maruz kaldığı en travmatik olaylardan biridir. En çok stres yaratan

1. Duntley ve Buss, 2012; Perilloux ve Buss, 2008.

durumlara dair araştırmalarda her zaman ilk beşte yer alır. Sadece bir çocuğun veya bir eşin ölümü gibi deneyimler, ayrılıktan daha stresli görülür. Arkadaşlık ağları daralabilir ve ilişkiler dünyasına yeniden girmek korkutucu gelebilir. Ayrılıklar kişinin sosyal statüsünü tehdit edebilir çünkü eşlerimiz genellikle başkaları tarafından sahip olduğumuz saygıya önemli bir katkıda bulunur. Dahası ayrılıklar ister ekonomik, ister cinsel isterse sosyal temelli olsun, edindiğimiz faydaların çoğunu sona erdirir.

Ayrılıkla başa çıkma taktiklerine ilişkin bilimsel bir çalışma, konuya dair yeni bir çığır açmıştır.[1] İnsanlar, ilişkiden edindikleri faydaların tamamen sona ermemesi veya eski eşin intikam fırsatlarını en aza indirmek için genellikle onlarla arkadaş kalmaya çalışırlar. Ancak bazıları bunun tersini yapar ve eski ilişkisinden tamamen kaçınır. Kadınlar, eski ilişkiyi tartışmak, ayrıntılarına girmek, neyin yanlış gittiğini ve gelecekteki olasılıkları düşünmek için erkeklere kıyasla daha fazla arkadaş kalma çabası gösterir. Her iki cinsiyet de bazen başkalarıyla seks yapmaya çalışır. Görüşme yaptığımız bir kadın şöyle demişti, "Bir erkeği unutmanın en iyi yolu, bir başkasının altına girmektir."[2]

Kadınların bir başa çıkma taktiği olarak daha fazla alışverişe çıkma olasılığı, erkeklere kıyasla daha fazladır.[3] Yeni kıyafetler veya makyaj malzemeleri için alışveriş yapmak kadının özgüvenini ve fiziksel çekiciliğini artırarak ilişkiler dünyasına yeniden girmesinin yolunu açabilir.

Kimi insanlar, ayrılıklarla alkol veya uyuşturucuda teselli arayarak başa çıkmaya çalışır. Kimileri, eski sevgililerinin nerede olduğunu veya yeni flörtlerini takip etmek ve çevrimiçi platformlarda onları izlemek yoluyla durmadan onları düşünürler

1. Perilloux ve Buss, 2008.
2. Meston ve Buss, 2009.
3. Perilloux ve Buss, 2008.

ve çektikleri ayrılık acısının bitmemesine neden olurlar. Kimiler ise eski sevgililerini onlarla yeniden ilişki kurmak, yeniden ilişkiler girişimlerinin önüne geçmek veya sadece intikam almak için takip etmeye başlar.[1]

Nihayetinde çoğu insan hayatına devam eder, ilişkiler dünyasına yeniden girer ve eş seçimi, çekim yaratma ve flört sürecine yeniden başlar.

Kalıcı Bir İlişki İçin Öneriler

Dünyanın çoğu yerinde evliliklerin bitmesinin başlıca sebepleri, tarih boyunca hep üreme adına kimi maliyetler dayatarak ve kişinin tercih ettiği ilişki stratejisine müdahale ederek üreme başarısına zarar veren sebepler olagelmiştir. En zarar verici olaylar ve değişimler, kocanın babalığına olan güvenini azaltabilen ve kadını kocasının kaynaklarının bir kısmından veya tamamından mahrum bırakabilen sadakatsizlik, bir çifti çocuksuzluğa mahkûm kılan kısırlık, erkeği karısının üreme değerine erişimlerinden mahrum bırakan veya kadına kocasının kaynaklarını başka bir yere yönlendirdiğini işaret eden cinselliğin reddi, erkeğin ekonomik destek sağlamadaki başarısızlığı ve böylece kadını eş seçimi adına başlangıçta büyük öneme sahip olan kaynaklardan mahrum kalması, erkeğin başka eşler edinerek kaynaklarını asıl eşinden uzaklaştırması ve istismarı, ihaneti, karşılıklı yardımlaşmaya ve iş birliğine dayalı bir birliği sürdürme noktasındaki isteksizliği içeren zalimlik ve kabalıktır.

İnsanın ilişkilere dair psikolojisinde kalıcı bir ilişki adına gelişmiş bu temel eğilimlerin etkileri oldukça derindir. Uzun soluklu bir bağı koruma şansını en üst düzeye çıkarmak için, çiftlerin birbirlerine sadık kalmaları, birlikte çocuk yapmaları,

1. Duntley ve Buss, 2012.

yeterli ekonomik kaynakları güvence altına almaları, birbirlerine nazik, cömert ve anlayışlı davranmaları ve eşlerinin cinsel ve duygusal arzularıyla ilgilenmeleri önemlidir. Bu eylemler başarılı bir ilişkiyi garanti etmez ancak buna dair olasılıkları önemli ölçüde artırır.

Ne yazık ki tüm zarar verici olayların ve değişimlerin önüne geçilemez. Kısırlık, yaşlılık, cinsel isteğin azalması, hastalık, statü kaybı, sosyal dışlanma ve ölüm gibi kimsenin kontrol edemediği kimi kötü durumlar ortaya çıkabilir. Bu durumlar, en içten niyetlere rağmen bir eşin değerini geri dönülmez bir noktaya kadar aşağıya çekebilir. Alternatif eş adayları bazen eksiklikleri telafi edecek gibi görünür, bu sebeple evrim, insanları bu koşullar altında eşlerini terk etmeye yönlendiren psikolojik mekanizmalar -eş değiştirme adaptasyonları- şekillendirmiştir.[1]

İlişkilerin değişen koşullarına uyum sağlama işlevi gören adaptasyonlar kolayca görmezden gelinemez. Eski çağlarda bir eşin kaybı durumunda, alternatif olasılıklarla bu kayba hazır olmak ve kaybın ardında yeni bir ilişki kurmak, üremeye dair şansı sıklıkla korurdu. Bu kayba hazırlıksız yakalananların, olasılıklara yönelmeyenlerin veya üreme açısından faydasız bir eşi bırakmak istemeyenlerin çocuk sahibi olma ihtimali daha düşüktü. Mevcut bir eşin getirdiği maliyetlerin ve sağladığı faydaların alternatif eş adayları yoluyla her an değerlendirilmesi gerektiğinden, eş değiştirmeye dair psikolojik mekanizmaların karşılaştırmaları içermesi kaçınılmazdır. Ne yazık ki yaşam boyu bir mutluluk için bir eş bazen yetersiz kalır ve daha çekici alternatiflerle boy ölçüşemez.

Bu koşullar günümüzde hâlâ etkisini göstermektedir. Bir eşin statüsü yükselebilir veya düşebilir, kısırlık keyifli bir ilişki ihtimalinin önüne geçebilir ve çiftleri travmatize edebilir, sada-

1. Buss vd., 2017.

katsizlikler artabilir ve yaşlanmanın hüznü, gençlik yıllarındaki karşılıksız aşkların getirdiği hüsranı elde edilememiş aşkların acısına dönüştürebilir. Bu durumlar, ayrılıklarla başa çıkmak için gelişmiş adaptasyonları harekete geçirerek insanların üremelerine yönelik tehditlerden kaçınmasını sağlar. Bu mekanizmalar kolayca durdurulamaz. İnsanların yeni eşler aramasına ve bazen yaşam boyunca önemli durumlar ortaya çıktıkça bir adaptasyon olarak tekrar tekrar ayrılık yaşamalarına sebep olurlar.

9

Zamanla Gelen Değişimler

Dünya şikâyet edenlerle doludur. Ama gerçek şu ki hiçbir şeyin garantisi yoktur.
Blood Simple filmindeki dedektif

Hollanda, Arnhem'deki büyük hayvanat bahçesinde yaşayan şempanzeler arasında Yeroen, baskın yetişkin erkek olarak hüküm sürmekteydi.[1] Abartılı bir şekilde ağır ağır yürüyor ve gerçekte olduğundan daha iri görünüyordu. Sadece bazen, tüylerini kabartarak ve diğer maymunlara doğru son sürat koşup onları dört bir yana dağıtarak hâkimiyetini sergilemesi gerekiyordu. Yeroen'in hâkimiyeti seks için de geçerliydi. Orada dört yetişkin erkek olmasına rağmen, dişilerin kızgınlık dönemine girmesiyle geçerkleşen çiftleşmelerin yaklaşık yüzde 75'inden Yeroen vardı.

Ancak Yeroen yaşlandıkça işler değişmeye başladı. Daha genç bir erkek olan Luit, ani bir gelişim gösterdi ve Yeroen'in statüsüne meydan okumaya başladı. Luit önce Yeroen'i itaatkâr bir biçimde selamlamayı bıraktı ve korkusuzca küstahlıklar yapar oldu. Bir keresinde Yeroen'e yaklaştı ve ona sert bir tokat attı, başka bir zaman ise onu çileden çıkarmak için potansiyel

1. De Waal 1982.

ölüm tehlikesine işaret eden köpek dişlerini kullandı. Bununla birlikte aralarındaki sürtüşmelerin çoğunda kan dökülmüyordu, daha çok tehditler ve blöfler vardı be bu açıdan fazlasıyla sembolikti. Başta tüm dişiler Yeroen'in yanında yer alarak onun statüsünü korumasını sağladı. Ancak gidişat tersine dönerken birer birer Luit'e yanaşmaya başladılar. İki ay sonra değişim tamamlandı. Yeroen tahttan indirildi ve Luit'i itaatkâr bir şekilde selamlamaya başladı. Çiftleşme açısından değişimler de bu durumu izledi. Luit, Yeroen'in iktidarı sırasında tüm çiftleşmelerin yalnızca yüzde 25'ine dâhil olabilirken, tahtı devralmasıyla cinsel erişimi ikiye katlanarak yüzde 50'ye ulaştı. Yeroen'in dişilere cinsel erişimiyse sıfırlandı.

İktidardan uzaklaştırılmasına ve cinsel erişimden yoksun kalmasına rağmen, Yeroen halen yaşıyordu. Önce yavaş yavaş Nikkie adında potansiyel taşıyan bir erkekle ittifak kurdu. Ne Yeroen ne de Nikkie, Luit'e tek başlarına meydan okumaya cesaret edemeseler de birlikte zorlu bir ikili oluşturdular. Birkaç hafta içinde, Luit'e meydan okuma adına daha da cesur hale geldiler. Sonunda ise fiziksel bir kavga patlak verdi. Tüm şempanzeler yaralanmış olsa da Nikkie ve Yeroen bu kavgada galip geldi. Bu zaferin ardından, Nikkie çiftleşmelerin yüzde 50'sine, Nikkie ile olan dostluğu sebebiyle Yeroen ise yüzde 25'ini hâkim oldu. Yeroen'in kadınlar tarafından dışlanması geçici bir durumdu. En üstteki alfa konumunu bir daha asla geri alamamış olsa da yaşadığı gerilemeden çıkmasına ve birlik yoluyla bir konum elde etmeye yetecek kadar gücünü topladı.

İnsanlarda da şempanzelerde olduğu gibi ilişkiler adına hiçbir şey yaşam boyu sabit kalmaz. Bir bireyin eş olarak değeri, cinsiyetine ve koşullara bağlı olarak değişir. Bireylerin deneyimlediği değişimlerin çoğu, insanın evrimsel tarihi boyunca tekrar tekrar meydana geldiğinden, bunlarla başa çıkmak için tasarlan-

mış psikolojik adaptasyonlar da gelişmiştir. Statü hiyerarşisinde istikrarlı bir şekilde yükselen bir kişi, aniden daha yetenekli yeni biri tarafından alt edilebilir. Bir avcının sunduklarının önü, onu zayıf düşüren bir yaralanma ile aniden kesilebilir. Yaşlı bir kadının oğlu, kabilenin reisi olabilir. Uzun süre boyunca bir eş olarak arzu edilirlik açısından en alt basamaklarda kalmış, göz ardı edilen içe dönük bir kişi, topluluk için yararlı ve göz kamaştırıcı bir buluşla ün kazanabilir. Sağlıklı ve genç bir evli çift, içlerinden birinin kısır olduğunu trajik bir şekilde keşfedebilir. Değişimi göz ardı etmek, yaşamla uyumsuz ve önemli zorluklara çözümler getirilmesini engelleyen bir tutumdur. Bu sebeple bizi bu değişimlere karşı uyarmak ve sorunlarımızı çözmeye motive etmek için tasarlanmış psikolojik mekanizmalar geliştirdik.

Bir anlamda ilişkilere dair sergilenen tüm davranışlar, ergenliğin tetiklediği hormonal hareketlilikten, büyükanne ve büyükbabaların aile içindekilerin ilişkilere dair kararlarını etkileme girişimlerine kadar zaman içinde kimi değişimlerle birlikte ilerler. Kişinin ilişkilere dair arzularını netleştirmesi zaman alır. Karşı cinsi kendine çekmek için becerilerini geliştirmek pratik gerektirir. İlişkiler yaşam boyunca asla durağan ilerlemez. Bu bölümün amacı, erkekler ve kadınlar arasında yaşamları boyunca ilişkiler açısından meydana gelen daha geniş değişimlerin -kayıpların ve zaferlerin, belirsiz ve kaçınılmaz durumlarınbazılarını tanımlamaktır.

Bir Kadının Eş Değerindeki Değişimler

Bir kadının eş olarak arzu edilirliğiyle üreme yeteneğiyle ilgili ipuçları arasında güçlü bir bağ olduğundan, bu değer genellikle yaşlandıkça azalır. Yirmi yaşında gerçekten arzulanılası bir koca adayını kendine çekebilen bir kadının, kırk yaşında bu yeteneği azalır. Bu gerileme durumu, kadınların erkekler tara-

fından başlık parası karşılığında kelimenin tam anlamıyla satın alındığı Kenya'daki Kipsigiler gibi toplumlarda görülmektedir.[1] Başlık parası bir damat adayının gelinin ailesine kadın karşılığında ödeme olarak verdiği inek, keçi, koyun ve Kenya şilininden oluşur. Müstakbel damadın babası, müstakbel gelinin babasıyla önden görüşmeleri başlatarak teklifte bulunur. Gelinin babası tüm rakip teklifleri değerlendirir. Daha sonra, herhangi bir talip tarafından teklif edilenden daha yüksek bir başlık parası talep eder. Bu müzakereler birkaç ay sürebilir. Gelinin babası tarafından nihai bir talip seçilir ve gelinin niteliklerine bağlı olarak nihai bir fiyat belirlenir. Gelinin üreme değeri ne kadar yüksekse, istenilen başlık fiyatı da o kadar yükselir. Kadınlar, damat adayında sadece dört ya da beş yaş büyük olsalar bile istenen başlık fiyatı düşer. Kötü fiziksel durumu veya fiziksel bir engeli, daha önce başka bir erkekten hamile kalması veya çocuk doğurması gibi diğer bazı faktörler, bir kadının değerini ve bu sebeple potansiyel bir gelin olarak fiyatını düşürür.

Kipsigilerin bir kadının gençliğine ve fiziksel durumuna değer vermesi onlara özgü bir durum değildir. Örneğin Tanzanya'daki Turular arasında boşanma durumunda başlık parasının bir kısmını geri ödenir ve yaşlı gelinler, fiziksel açıdan "vücudunun değer kaybetmesi" sebebiyle daha az para iadesi talep ederler.[2] Uganda'daki Sebeilerde ise yaşlı dulların daha az üreme şansı kaldığı açıkça belirtilerek genç dullar için daha fazla ödeme yapılır.[3]

Yaşlanmanın kadının bir eş olarak değeri üzerindeki etkisi, yaşam boyunca değişen çekiciliği açısından kendini göstermektedir. Almanya'da yapılan bir çalışmada, yaşları on sekiz ile alt-

1. Borgerhoff Mulder, 1988.
2. Schneider, 1964, 53.
3. Goldschmidt, 1974.

mış dört arasında değişen otuz iki kadının fotoğrafları çekildi.[1] Yaşları on altı ile altmış arasında değişen 252 erkek ve kadından oluşan bir grup, her bir fotoğrafı çekiciliğine 9 puanlık bir ölçek üzerinden derecelendirdi. Değerlendirenlerin yaşı veya cinsiyeti ne olursa olsun, fotoğraflardaki kadınların yaşı, kadın çekiciliğine ilişkin yargılarının belirlenmesinde güçlü bir rol oynadı. En yüksek puanları genç, en düşük puanları ise yaşlı kadınlar aldı. Bu yaş etkileri, erkeklerin derecelendirmelerinde daha da belirgindi. Kadınların yaşamları boyunca çekiciliğinde meydana gelen bu değişim, özellikle cinsiyetçi bir kültürün keyfi bir yönüne atfedilemez. Bu değişim, daha ziyade erkeklerdeki bir kadının gençliğine ilişkin ipuçlarını bir eş olarak değeriyle bir tutan evrensel psikolojik adaptasyonları yansıtır.

Elbette bu açıdan birçok istisna vardır. Bazı kadınlar statüleri, ünleri, paraları, kişilikleri veya sahip oldukları sosyal ağlar sebebiyle yaşlansalar da arzu edilirliklerini korurlar. Amerikalı elli yaşındaki süper model Cindy Crawford, yirmi yaşındaki çoğu kadından daha çekici görünür. Ortalamalar, ayrı ayrı durumlarda ortaya çıkan geniş bir değişkenliğinin üstünü örter. Nihayetinde bir kişinin eş olarak değeri bireysel bir meseledir ve seçimi yapan bireyin özel ihtiyaçları, değerleri ve koşulları tarafından belirlenir. Karısından altı çocuğu olan, elli yaşında oldukça başarılı bir yöneticinin durumunu düşünelim. Karısı ağır bir hastalık geçirir ve genç yaşta ölür. Daha sonra kendisinden üç yaş büyük bir kadınla evlenir ve yeni karısı, enerjisinin büyük bir bölümünü çocukları büyütmeye adar. Bu adam için çocuk yetiştirme konusunda daha az tecrübeli ve kendi çocuklarını büyütmek isteyen daha genç bir kadın daha az değere sahip olurdu ve adamın kendi çocuklarını büyütme amacına engel teşkil ederdi. Elli üç yaşında bir kadın, çocuklu bir erkek için

1. Henss, 1992.

özellikle değerli, çocuksuz ve bir aile kurmak isteyen bir erkek için daha az değerli olabilir. Bir eş seçen kişi için ortalamalar, belirli koşullardan daha az önemlidir.

Bir kadın, koşulları değiştiğinde bir erkek için farklı bir değere sahip olabilir. İşletme yöneticisinin çocukları üniversite çağına geldikten sonra, onları yetiştiren kadından boşanır, yirmi üç yaşında bir Japon kadınla evlenir ve ikinci bir aile kurar. Davranışı acımasız ve pek takdire şayan olmayabilir ama koşulları değişmiştir. Adamın kişisel bakış açısından, çocukları büyüdüğünde ikinci karısının değeri hızla azalır ve Japon kadının gençliği ve çekiciliği, adamın yeni koşulları adına üçüncü karısı olarak eşlik edebilmesi için uygun görünür.

Ortalamalar, bireysel koşulların üstünü örtebilse de birçok insanın yaşam boyu eğilimlerinin ana hatlarını ortaya çıkarır. Ayrıca insandaki ilişki psikolojisini şekillendiren adaptasyon sorunlarına işaret eder. Kadının bakış açısından, üreme değeri yaşla birlikte azaldıkça bireysel üreme başarısı, genlerini geleceğe taşıyan araçlar olarak çocuklarını büyütmekle giderek daha fazla bağlantılı hale gelir. Kocasının bakış açısından, kadının ebeveynlik becerileri değerli ve yeri neredeyse doldurulamaz bir kaynaktır. Kadınlar çoğu zaman ekonomik kaynaklar, ev işleri, sosyal statü ve diğer kaynaklar noktasında fayda sağlamaya devam eder, bunların çoğu üreme kapasitelerine kıyasla yaşla birlikte daha az düşüş yaşar, hatta bazıları yükselir. Örneğin Tiwi kabilesindeki yaşlı kadınlar, geniş bir sosyal birlik ağına erişim sunarak ve hatta kocalarının fazladan eşler edinmelerine yardımcı olarak, kocalarının güçlü politik müttefikleri haline gelebilirler.[1] Ancak ilişkiler dünyasında diğer erkeklerin bakış açısından, yaşlı bir kadının müstakbel bir eş olarak arzu edilirliği, kadının yalnızca üreme değeri düştüğü için değil, aynı

1. Hart ve Pilling, 1960.

zamanda enerjisinin halihazırda mevcut çocuklarının ve nihayetinde torunlarının bakımına gidebileceği gerçeği sebebiyle genellikle düşüktür.

Cinsel İstekteki Değişimler

Evlilikte zaman içinde en belirgin değişimlerden biri seks açısından meydana gelir. Yeni evli çiftler arasında erkekler, eşlerinin onlarla cinsel ilişkiye girmediğinden geçen yıllarla daha fazla şikâyet eder. Evliliğin ilk yılında eşlerinin seks yapmayı reddetmelerinden şikâyet eden erkeklerin oranı sadece yüzde 14'ken, bu şikâyet oranı dört yıl sonra yüzde 43'e çıkar. Kocalarının evliliğin ilk yılında kendileriyle cinsel ilişkiye girmeyi reddetmelerinden dolayı şikâyet eden kadınların oranı yüzde 4'ten, beşinci yılda yüzde 18'e çıkar. Kadınların iki katından fazla erkek bu şikâyeti dile getirse de hem erkekler hem de kadınlar, karşı tarafı cinselliği reddetmekle suçlamaktadır.[1]

Evli kişilerin zaman içinde karşılıklı cinsel ilgisinin azaldığının bir göstergesi, cinsel ilişki sıklığındaki azalmadır. On dokuz yaşından küçük evli kadınlar, ayda kabaca on bir veya on iki kez cinsel ilişkiye girerler.[2] Otuz yaşına gelindiğinde bu sıklık ayda dokuza, kırk iki yaşında ise ayda altı defaya, yani yarısı yaşlarındaki evli kadınlara kıyasla yarıya düşer. Elli yaşını geçen evli çiftler arasında ortalama cinsel ilişki sıklığı haftada bire düşer. Bu sonuçlar ise kadınların, erkeklerin veya büyük olasılıkla her iki tarafın birbirlerine duyduğu cinsel ilgisinin azaldığını yansıtıyor olabilir.

Yaşla birlikte cinsel ilgideki azalmanın bir başka göstergesi için, evli çiftler arasında zaman içinde cinsel doyumun kapsa-

1. Buss, 107 evli çiftin dahil olduğu boylamsal çalışmadan yayınlanmamış veriler.
2. Udry, 1980.

mını ve cinsel ilişki sıklığını ölçen bir Gallup anketine bakılabilir.[1] Haftada en az bir kez cinsel ilişkiye giren çiftlerin yüzdesi, otuzlu yaşlar için yüzde 80'den altmışlı yaşlar için kabaca yüzde 40'a düştü. Cinsel tatminde de benzer bir düşüş görüldü. Çiftlerin yaklaşık yüzde 40'ı otuzlu yaşlarındaki cinsel yaşamlarından "çok büyük memnuniyet" duyduklarını belirtti ancak altmışlı yaşları için sadece yüzde 20'lik bir dilim bu memnuniyet düzeyini dile getirdi.

Bir bebeğin doğumunun seks sıklığı üzerinde önemli bir etkisi vardır. Bir çalışmada yirmi bir çiftin, evliliğin ilk gününden başlayarak üç yıllık bir süre boyunca cinsel ilişki sıklıklarına dair günlük kayıtlar tutuldu.[2] Evlilikten bir yıl sonraki cinsel ilişki oranları, evliliğin ilk ayın yarısı kadardı. Bir bebeğin doğması, seks sıklığını daha da azalttı: doğumdan sonraki cinsel ilişki oranı, evliliğin ilk ayındaki oranın yaklaşık üçte biri kadardı. Bu bulguyu doğrulamak için, daha uzun zaman dilimlerinde daha kapsamlı çalışmalara ihtiyaç duyulsa da ilişkiye için verilen eforun ebeveynliğe geçmesi, bebeğin doğumunun evlilikteki cinsellik üzerinde uzun süreli bir etki bıraktığını düşündürmektedir.

Evlilik süresinin cinselliğe ilgi üzerindeki etkisiyle kadının fiziksel görünümüyle yakından ilişkili gibi görünmektedir. 1500'den fazla evli birey üzerinde yapılan bir araştırmaya göre insanlar, fiziksel görünümde yaşlanmayla gelen değişimlere farklı tepkiler veriyor.[3] Kadınlar yaşlandıkça, kocaları onlara daha az cinsel ilgi gösterir ve cinsel ilişkilerinden daha az mutlu olur. Bununla birlikte eşlerini oldukça çekici bulan erkekler, onlarla sıklıkta seks yapar ve daha yüksek düzeyde cinsel doyum deneyimler. Diğer araştırmalar ise evliliğin ilk yıllarından

1. Greeley, 1991.
2. James, 1981.
3. Margolin ve White, 1987.

sonra erkeklerin karılarına duyduğu cinsel ilginin, kadınların kocalarına duyduğu ilgiye kıyasla daha fazla düştüğünü doğrulamaktadır.[1] Erkeklerin kadınlara kıyasla seks yapmayı daha fazla istemesi biraz klişe olsa da bu cinsiyet farkı bazen zamanla tersine döner. Bu değişimler, başlı başına yaştan çok ilişkinin uzunluğunun bir işlevi olabilir. Yeni bir ilişkiye geçiş, genellikle cinsel arzunun yeniden canlanmasını sağlar.

Bağlılık Duygusundaki Değişimler

İnsanlar, eşlerinin sevgi ve ilgi göstermemesinden giderek daha fazla sıkıntı duyarlar çünkü bu durum ilişkiye bağlılığın azaldığını gösterir. Kadınlar, erkeklere kıyasla bu durumdan daha fazla sıkıntı yaşarlar. Yeni evli kadınların sadece yüzde 8'i eşlerinin sevgilerini ifade edememelerinden şikâyet ederken, bu oran evliliğin dört yılındaki kadınlar için yüzde 18'i bulur.[2] Buna karşılık yeni evli erkeklerin sadece yüzde 4'ü sevgisini ifade etmeyen eşleri sebebiyle sıkıntı duyar, evliliğin dördüncü yılında ise bu oran yüzde 8'e ulaşır. Yeni evli kadınların yüzde 64'ü, onlarla konuşurken kocalarının dikkatini etmediğinden şikâyet ederken, evliliğin dördüncü ve beşinci yılındaki kadınlar için bu oran yüzde 80'e çıkar. Eşlerinin dikkatini vermemesinden şikâyet eden kocaların oranı genel olarak daha azdır ancak evliliğin ilk yılında yüzde 18'den dördüncü yılda yüzde 34'e yükselen bu oran, kadınlarınkiyle paralellik göstermektedir.

Bağlılık duygusunun zamanla düşmesinin bir başka göstergesi de ilişkide kişinin karşı tarafın duygularını görmezden gelmesidir. Yeni evli kadınların yüzde 35'i duygularının göz ardı edilmesinden şikâyet ederken olurken, dördüncü yılda bu oran yüzde 57'ye yükselir. Erkeklerin şikâyetleri için ilk yıl için oran

1. Pfeiffer ve Davis, 1972.
2. Buss, 107 evli çiftin dahil olduğu boylamsal çalışmadan yayınlanmamış veriler.

yüzde 12, dördüncü yıl içinse yüzde 32'dir. Bu değişimler, ilişkiye bağlılığın zaman içinde kademeli olarak azaldığına işaret eder ve her iki cinsiyet için de geçerlidir ancak erkeklere kıyasla kadınlar adına daha büyük bir sıkıntı kaynağıdır.

Kadınlar, kocalarının sevgi ve ilgi yoluyla bağlılıklarını sergileme açısından giderek artan başarısızlığından daha fazla rahatsız olurken, erkeklerse eşlerinin artan bağlılık taleplerinden daha fazla rahatsızlık duyar. Yeni evli erkeklerin yüzde 22'si eşlerinin çok fazla zaman talep ettiğinden şikâyet ederken, evliliğin dördüncü yılında kocalar için bu oran yüzde 36'ya çıkar. Kadınlar içinse bu oranlar sırasıyla sadece yüzde 2 ve yüzde 7'dir. Benzer şekilde yeni evli erkeklerin yüzde 16'sı eşlerinin ilgi taleplerinden dolayı sıkıntılarını ifade ederken, evliliğin dördüncü yılında bu oran yüzde 29'a çıkar. Kadınlar içinse bu oranlar sırasıyla sadece yüzde 3 ve yüzde 8'dir. Yani her iki cinsiyet de eşlerinin bağlılık talepleri açısından artan bir sıkıntı yaşasa da kadınlar erkeklere kıyasla bu değişimlerden daha fazla rahatsız olur.

Bu değişimlere, başka bir bağlılık göstergesi olarak erkeklerin eşlerini korumak için harcadıkları çabadaki değişim de eşlik eder. Evrimsel terimler açısından bir erkeğin eşini koruma çabaları, eşinin en genç ve dolayısıyla üreme açısından en değerli olduğu dönemde en yoğun noktasına ulaşır çünkü aksi bir durum en ağır üreme sorunlarını da beraberinde getirebilir. Bununla birlikte bir kocanın yaşı, bir kadının onu elde tutma çabalarının yoğunluğuna mutlak anlamda etki etmez. Bir erkeğin eş değeri, kadınların aksine yirmi yaşından kırk yaşına kadar mutlak anlamda azalmaz çünkü erkeklerin kaynak biriktirme kapasitesi genellikle yaşla birlikte artar. Bu sebeple bir kadının kocasını elinde tutma çabalarının yoğunluğu, erkeğin yaşından çok kadına değerli kaynaklar sağlamadaki gücüne bağlıdır.

İnsanların eşlerini elde tutmak için kullandıkları taktiklere

ilişkin laboratuvarımda yapılan bir çalışma, bu tahminleri doğruladı.[1] Yaşları yirmi ile kırk arasında değişen yeni evli çiftler yoluyla, hediye verme ve aşırı ilgi gibi olumlu çabalardan, tehdit ve şiddet gibi olumsuz çabalara kadar uzanan on dokuz taktiğin sıklığını araştırdık. Daha sonra bu taktikleri kişinin yaşı, eşinin yaşı ve ilişkinin uzunluğu ile ilişkilendirdik. Kocaların çabalarının sıklığının ve yoğunluğunun, karılarının yaşının doğrudan bir işlevi olduğunu bulguladık. Erkekler, otuzlu yaşlarının ortasındaki eşlerini, yirmili yaşlarının başlarındaki eşlerine kıyasla önemli ölçüde daha az bir yoğunlukla korumaya çalıştı. Daha genç kadınlarla evli erkekler, diğer erkeklere eşlerinin kendisine ait olduğunu söylemek, diğer erkekler etraftayken eşine fiziksel temasla ilgisini göstermek ve eşlerinden bağlılıklarını yansıtan, yüzük ve diğer başka takıları takmalarını istemek gibi özellikle diğerlerine uzak durmalarını işaret eden davranışlarda bulunma eğilimi gösterdiler. Genç kadınların kocaları, eşlerine dikkatini veren diğer erkeklere daha fazla dik dik baktı ve bazen onları bedensel zarar vermekle tehdit etti. Buna karşılık kadınların yaşlı kocalarını elde tutmaya yönelik çabaları, genç kocaları için harcadıkları çabalar kadar sıktı. Kocanın yaşı ne olursa olsun kadınların dikkatini kocalarına verme, zamanlarını tekeline alma ve görünümlerini iyileştirme geliştirme taktiklerinde hiçbir fark yoktu. Kadınların eşlerini koruma çabalarının yoğunluğunun, erkeğin yaşıyla ilgisi yoktur ve erkeklerin, bu açıdan verdiği yoğunluğun kadının yaşına bağlı olması açısından belirgin bir tezat ortaya çıkar.

Bu cinsiyet farklılığının en makul açıklaması, kadının üreme kapasitesinin yaşla birlikte azalmasıdır. Eğer eşini koruma çabasındaki düşüşler, sadece insanların yaşlandıkça tüm işlevleri zayıfladığından yorulmaları veya giderek kayıtsız kişilere dönüşmeleri olgusuyla ilişkili olsaydı, o zaman eş koruma çabalarının

1. Buss ve Shackelford, 1997.

derecesi, kişinin yaşıyla doğrudan ilişkili olurdu. Ancak ne erkeğin ne de kadının yaşı, eşlerine tutunma çabaları adına iyi bir gösterge değildir. Erkeklerin korumacı tavırlarının yoğunluğu ilişkinin uzunluğuyla ilişkili olsaydı, ilişki ilerledikçe bu şevk azalırdı. Ancak çalışma, ilişkinin uzunluğunun koruma çabalarının yoğunluğuyla ilgili olmadığını gösterdi. Kısacası bir kadının yaşının bir erkeğin onu koruma çabalarının yoğunluğu üzerindeki etkisinin en makul sebebi, farklı yaşlardaki kadınların arzu edilirliklerinin farklı olması ve erkeklerin yaşlı bir eşi korumak için harcadığı çabanın, genç bir eşe kıyasla daha az olmasıdır.

Karayipler'deki Trinidad Adası'ndaki insanlar arasında bu eş koruma modeli bulgulanmıştır.[1] Düzenli aralıklarla 480 birey üzerinde gözlem yapan Antropolog Mark Flinn, eşleri doğurgan (genç ve hamile olmayan) erkeklerin onlarla daha fazla zaman geçirdiklerini ve rakip erkeklerle daha fazla kavgaya giriştiklerini belirtir. Buna karşılık eşleri kısır (yaşlı, hamile veya yeni doğum yapmış) erkekler, eşleriyle daha az zaman geçirir ve diğer erkeklerle daha iyi geçinir. Flinn, bir erkeğin eşinin üreme potansiyelinin, eşini koruma adına gösterdiği yoğunluğun temel belirleyicisi olduğu sonucuna varır.

Kadınları tecrit etme uygulamasını teşvik eden Orta Doğu toplumlarında, ergenlik sonrasında kadınlar örtünür, gizlenir ve bu uygulamalar kadınlar yaşlandıkça gevşer.[2] Yaşları kaç olursa olsun, kocaların genç eşlerinin gerçek ya da şüphelendikleri sadakatsizliklerine karşı ölümcül öfkeleri, dünya çapında görülen bir olgudur. Yirmi yaşından küçük kadınların, kocaları tarafından kıskançlık öfkesiyle öldürülme olasılığı yirmi yaşından büyük kadınlara kıyasla iki kat fazladır.[3] Bunlar, erkeklerin genç eşlerine

1. Flinn, 1988.
2. Dickemann, 1979.
3. Daly ve Wilson, 1988.

diğer erkeklerin cinsel erişim kazanmasını önlemek için kullandıkları uç stratejilerden sadece birkaçıdır. Eşleri yaşlandıkça, erkeklerin onları kontrol etme çabaları daha da azalır.

Evlilik Dışı İlişki Sıklığındaki Değişimler

Erkeklerin yoğun eş koruması azaldıkça, kadınların diğer erkeklerle cinsel iletişimi kocaları tarafından daha az kısıtlanır. "Tek eşlilik, Batı'da tek eşe ve nadiren herhangi metrese sahip olma geleneğidir" mizahi bir dille söylenmiştir.[1] Evlilik dışı ilişkiler hakkında güvenilir bilgilere ulaşmak zordur. Alfred Kinsey'in cinsiyet araştırmasında bu konuda hakkındaki sorular, diğer tüm sorulara kıyasla daha fazla kişinin çalışmaya katılım göstermeyi reddetmesine neden oldu ve katılanların çoğu, bu sorulara diğer herhangi bir soruya kıyasla daha fazla cevap vermeyi reddetti. Konuyla ilgili çok sayıda araştırmaya rağmen, evlilik dışı seksi bir gizem perdesiyle örtülüdür.

Yani evlilik dışı cinsel ilişki vakalarına ilişkin istatistikler, bu tür ilişkilerin eksik bildirilmesi ihtimali yüksek olduğundan muhafazakâr tahminler olarak görülmelidir. Kinsey'in raporu, ilişkilerin gerçekte görülme sıklığının, bildirilenlerden muhtemelen en az yüzde 10 daha fazla olduğunu öne sürer.[2] 750 eşle ilgili başka bir çalışmada da bu tür ilişkilerin görülme sıklığının daha yüksek olabileceğini bulgulamıştır. Çalışmanın başında bu kişilerin yalnızca yüzde 30'unun evlilik dışı ilişkilere başvurduğu bulgulanırken, daha sonraki yoğun sorgulamalar sonucunda yüzde 30'unun daha evlilik dışı ilişki yaşadığı ortaya çıktı ki bu da toplam oranı yüzde 60'a çıkardı.[3]

1. H. H. Munro (Saki), www.quotationspage.com/quote/21852.html; ayrıca Byrne, 1988'de de alıntılanmıştır.
2. Kinsey vd., 1948, 1953.
3. Green, Lee ve Lustig, 1974.

Kadınların evlilik dışı ilişkileri yaşla birlikte çarpıcı biçimde değişir. Çok genç kadınlar arasında bu tür ilişkiler nadirdir; on altı ila yirmi yaşlarındaki kadınların yalnızca yüzde 6'sı, yirmi bir ila yirmi beş yaşlarındakilerin ise yaklaşık yüzde 9'u bu ilişkilere yönelir. Evlilik dışı ilişkilerin görülme sıklığı yirmi altı ila otuz yaş arasındaki kadınlarda yüzde 14'e kadar çıkar ve otuz bir ila kırk yaş arasındaki kadınlarda yüzde 17'ye ulaşır. Otuzların sonlarından ve kırkların başlarından sonra, kadınlarda evlilik dışı cinsel ilişki azalır ve elli bir ila elli beş yaş arasındaki kadınların yüzde 6'sı, elli altı ila altmış yaşları arasındaki kadınların ise sadece yüzde 4'ü bu ilişkilere yönelir. Yani kadınlar için yaş ve ilişkiler arasında eğrisel bir ilişki vardır: Kadınlar, üreme açısından hem en çok hem de en az değerli oldukları dönemlerde çok az evlilik dışı ilişki yaşar ancak doğurganlıklarının sonlarına doğru bu tür ilişkilere daha çok yönelir.

Benzer bir eğrisel yaş eğilimi, kadınların evlilik dışı ilişkilerden kaynaklanan orgazmları için de geçerlidir. Kinsey, evlilik içi seks, mastürbasyon ve kaçamaklar da dâhil olmak üzere kadınların orgazma yönelik cinsel etkinliklerini inceledi. Kadınların evlilik dışı ilişkilerden kaynaklanan orgazmları, yirmi bir ile yirmi beş yaş arasındaki kadınların toplam orgazmlarının yalnızca yüzde 3'ünü oluştururken, otuz altı ila kırk beş yaşlarındaki, yani doğurganlık yıllarının sonlarındaki kadınlar için bu oran yüzde 11, elli altı ve altmış yaşları arasında, yani menopozdan sonra ise yüzde 4'tür.

Kadınların evlilik dışı ilişkilerinin ve orgazmlarının, doğurganlıklarının son yıllarına doğru zirve yapmasının birkaç sebebi olabilir. Bu dönemde kadınlar, kocaları tarafından daha az yoğun ilgi görürler ve bu sebeple, daha sıkı korunan genç kadınlara göre ellerine geçen cinsel fırsatlardan daha iyi faydalanabilirler. Yaşlı kadınlar ayrıca kıskanç bir kocadan kaynaklanacak

daha az maliyete maruz kalır ve bu sebeple baştan çıkarıcı bir evlilik dışı ilişkiye girmeye karşı caydırıcı sebepler, daha güçsüz kalabilir.[1] Yakalanmanın getireceği ceza daha düşük olduğundan, yaşlı kadınlar evlilik dışı arzularının peşinden gitme adına kendilerini daha özgür hissedebilirler. Ayrıca doğurganlıkları sıfırlanmadan önce son bir çocuk yapmaya çalışıyor olabilirler ki bu, evrimci psikolog Judith Easton'ın üreme hızlandırma diye adlandırdığı bir olgudur.[2] Üreme hızlandırma açıklamasını, otuzlu yaşlarına giren kadınların cinsel fantezilerinin ve cinsel dürtülerinin artması ve o ünlü biyolojik saatlerinin daha da yüksek sesle işlemeye başlaması olguları da destekler.

Kaçamaklar, kadınların üreme değerleri düşmeden önce eş değiştirme çabalarına da işaret edebilir. Bu fikre bir destek, gizli ilişki yaşayan 205 evli birey üzerinde yapılan bir araştırmadan gelmektedir. Bu araştırmaya göre kadınların yüzde 72'si, erkeklerin ise yalnızca yüzde 51'i evlilik dışı ilişkilerinde cinsel arzularından ziyade duygusal bağlılık veya uzun süreli aşkla motive oluyordu.[3] Başka bir araştırma, evlilik dışı ilişki yaşayan erkeklerin bu ilişkileri duygusal bağlardan yoksun, tamamen cinsel açıdan düşünme olasılığının, kadınlara kıyasla iki kat daha fazla olduğunu bulguladı.[4] Yine başka bir araştırma, bu tür ilişkiler yaşayan kadınların yalnızca yüzde 33'ünün mutlu bir evliliği olduğuna inanırken, benzer ilişkilere sahip erkeklerin yüzde 56'sının evliliklerinden mutlu olduğunu bulguladı.[5] Mutlu bir evliliği olan kadınlar, duygusal bağ kurmadan ve evliliklerinden tatminsizlik hissetmeden de evlilik dışı cinsel ilişkiye girebilirler. Böylesi ilişkisi olan kadınların evlilikleri açısından daha

1. Daly ve Wilson, 1988.
2. Easton vd., 2010.
3. Spanier ve Margolis, 1983.
4. Thompson, 1984.
5. Glass ve Wright, 1985.

mutsuz olmaları ve evlilik dışı ilişkileriyle duygusal ilişki kurma ihtimallerinin daha yüksek olması, bu ilişkilerini eş değiştirmek için kullanmak isteyebileceklerini düşündürür.

Erkeklerin evlilik dışı cinsel ilişkiler açısından kadınlardan farklıdır. Erkekler, yaşamları boyunca kadınlardan hem daha sık hem de daha sık evlilik dışı cinsel ilişki yaşarlar. Evli insanların arzuları, erkeklerin evlilik dışı seks adına duydukları daha büyük arzuya bir pencere sağlar. Bir çalışmada, Amerikalı erkeklerin yüzde 48'i evlilik dışı seks yapma arzusunu dile getirirken kadınlar için bu oran sadece yüzde 5'ti.[1] 769 Amerikalı erkek ve 770 Amerikalı kadın arasında evlilikteki mutluluk üzerine yapılan başka bir çalışmada, erkeklerin yüzde 72'si, kadınların ise sadece yüzde 27'si kimi zaman evlilik dışı bir ilişki için arzu duyduklarını itiraf etti.[2] İşçi sınıfından Almanlar üzerinde yapılan bir araştırma da benzer eğilimlere işaret eder: evli erkeklerin yüzde 46'sı, evli kadınların ise yalnızca yüzde 6'sı çekici biriyle geçici bir cinsellik yaşamak fırsatından yararlanacaklarını kabul etti.[3]

Bu arzular genellikle gerçek kaçamaklara dönüşür. Kinsey'in on altı yaşından altmış yaşına kadar evlilik dışı cinsel ilişki vakalarına ilişkin raporunda, her yaş grubunda erkeklerin ilişkileri kadınlara kıyasla daha fazlaydı.[4] En genç on altı ila yirmi yaş grubundaki evli erkeklerin yüzde 37'si, aynı yaş grubundaki kadınların sadece yüzde 6'sının aksine en az bir ilişki yaşadıklarını belirtti. Erkekler arasında bu tür ilişkilerin görülme sıklığı yıllar boyunca nispeten sabit kaldı, son yıllara doğru ise sadece hafif bir düşüş eğilimi gösterdi.

1. Johnson, 1970.
2. Terman, 1938.
3. Sigusch ve Schmidt, 1971.
4. Kinsey vd., 1948, 1953.

Bu kaçamaklar ara sıra gerçekleşen salt önemsiz olaylar değildir. Aksine bu ilişkiler, her yaştan erkeğin yaşamları boyunca cinselliğinin önemli bir bölümünü oluşturur. Evlilik dışı seks, on altı ila otuz beş yaş arasındaki erkeklerin cinsel yaşamlarının yaklaşık beşte birini oluşturur. Otuz altı ila kırk yaşları arasında yüzde 26'ya, kırk bir ila kırk beş yaşları arasında yüzde 30'a ve kırk altı ila elli yaşları arasında yüzde 35'e yükselir.[1] Tanıdıklarıyla ve fahişelerle evlilik dışı seks yapan erkekler için, bu ilişki biçimi yaşla birlikte giderek daha önemli hale gelir ve eşleriyle yaptıkları seks, toplam cinsel yaşamlarının giderek daha küçük bir parçası haline gelir. Erkeklerin cinsel psikolojisi hakkındaki bilgimiz göz önüne alındığında, bu istatistikler her iki tarafında de aynı kişiyle tekrar tekrar cinsel ilişkiye girmedeki sıkıntısını veya artan yaş sebebiyle erkeklerin eşlerini giderek daha az çekici bulması olgusunu yansıtır.

Yaşamları boyunca kaçamak ilişkiler yaşayan kadın ve erkeklerin yüzdeleri, bulundukları kültürdeki ilişkilenme sistemine bağlıdır. Örneğin birçok erkeğin eşsiz kaldığı ve çoğu doğurgan kadının evli olduğu çok eşli kültürlerde, ilişki yaşayan erkek ve kadınların yüzdeleri, doğal olarak tek eşli olduğu varsayılan toplumlara kıyasla farklılaşır. Böyle toplumlarda seks arayan bekârlar, bunun için sadece evli kadınlara yönelebilirler. Ayrıca Julius Caesar gibi Roma imparatorlarının diğer erkeklerin eşleriyle seks yapmasına yasalarca müsamaha gösterilen kültürlerde olduğu gibi, birkaç yüksek statülü erkeğin çok sayıda düşük statülü erkeğin eşlerine el koyması tarihsel olarak ve bazı kültürlerde yaygındır.[2] Bu koşullar altında kaçamak yaşayan kadınların yüzdesinin, erkeklere kıyasla fazla olması kaçınılmazdır.

1. Buss, 107 evli çiftin dahil olduğu boylamsal çalışmadan yayınlanmamış veriler.
2. Betzig, 1992.

Evrimsel süreçte geliştirdiğimiz cinsel stratejilerimizle ilgili ana nokta, erkeklerin kadınlardan daha fazla kaçamak yaşamasının kaçınılmaz olması ya da aldatma eyleminin çoğu zaman erkekler tarafından gerçekleştirilmesi değildir. Aksine, erkeklerin cinsel psikolojisi onları cinsel çeşitlilik aramaya yönlendirir ve erkekler maliyet-risk oranı düşük evlilik dışı ilişki ararlar. Bazı kadınlar da evlilik dışı ilişki de dâhil olmak üzere kısa vadeli ilişkilere yönelir ve bu ilişkiler üremeyi hızlandırma veya eş değiştirme işlevlerine hizmet edebilir. Bununla birlikte, kadınların bu ilişki biçimine yönelik arzularının, fantezilerinin ve motivasyonlarının erkeklere kıyasla daha az yoğun olduğu da doğrudur. Mark Twain şöyle der: "Birçok erkek birer azgındır ve fırsat bulduklarında kaçamak yapmaktan kendilerini alamazlar; oysa mizaçları gereği saflıklarını koruyabilen ve bir kadın çekicilikten yoksunsa cinsel bir fırsatın kaçmasına göz yuman çok sayıda erkek de vardır."[1] Evlilik dışı seks, yaşamları boyunca erkeklerin arzularının daha büyük bir bileşeni olmaya devam eder ancak bu arzuyu sadakatsizliğe çevirmekten kaçınan birçok erkek de vardır.

Menopoz: Biyolojik Saatin Son Tıkırtıları

Menopoz tamamlandığında bir kadının üreme kapasitesi sıfıra düşer. Kadınların yaşam boyu gelişimiyle ilgili olağanüstü gerçeklerden biri, menopozun yaşam sona ermeden çok önce gerçekleşmesidir. Çoğu kadın yetmişli, seksenli ya da doksanlı yaşlarına ulaşsa da çoğu kadın için üreme, elli yaşına gelindiğinde tamamen sona erer. Bu durum, diğer tüm primat türleriyle keskin bir tezat oluşturur. Uzun ömürlü memelilerde bile dişiler için üreme sonrası evre, toplam yaşam sürelerinin yalnızca yüzde 10'unu veya daha azını temsil eder. Örneğin fillerin yal-

1. Quoted in Symons, 1979, 166.

nızca yüzde 5'i elli beş yaşına ulaşır ancak bu yaştaki dişilerin doğurganlık oranı, zirve dönemlerinin yüzde 50'sidir.[1]

Kadının diğer bedensel işlevleri yaşla birlikte yavaş yavaş azalır. Örneğin kalp ve akciğerin verimliliği, yirmili yaşların başında toplam kapasitenin yaklaşık yüzde 100'ünü kapsayacak kadar yüksektir ancak elli yaşına gelen kadar yüzde 80'e doğru düşer.[2] Buna karşılık, doğurganlık yirmili yaşların ortalarında zirveye ulaşır ancak bir kadın ellisine geldiğinde yüzde 0'a yaklaşır. Kadınların diğer tüm vücut fonksiyonlarının aksine doğurganlığındaki keskin düşüş, bir açıklama gerektirmektedir.

Tarihin bir noktasında, "lüksün getirdiği birçok aşırılık ve tutkularındaki belirsizlik" sebebiyle kadınlar menopozlarından sorumlu tutuldular.[3] Bugün çoğu insan bunu cinsiyetçi ve modası geçmiş bir kavram olarak görmektedir. Menopoz bu tuhaf durumunu açıklamak için mevcut bir teori, kadınların üreme sonrası evresinin daha iyi beslenme ve sağlık bakımı yoluyla yapay anlamda uzatılmış olmasıdır. Bu görüşe göre eski çağlarda menopoza girmiş kadınlar, nadiren daha uzun süre yaşayabiliyordu. Bununla birlikte bu açıklama pek de olası görünmemektedir çünkü ortalama insan ömründeki artış, esasen bebek ölümlerindeki düşüşten kaynaklanmaktadır. Eski çağlarda yirmi yaşına ulaşmayı aşarmış insanlar genellikle bizimkine yakın veya kabaca yetmiş ila seksen yıllık bir yaşam sürerlerdi. Gerçekten de tıbbi teknolojinin insanların azami yaşam süresini değiştirdiğine dair çok az kanıt vardır.[4] Menopozun uzayan yaşam sürelerinin tesadüfi bir yan ürünü olduğu görüşü, kadınlarının diğer yaşamsal işlevlerinin tümünün sanki daha uzun bir kullanım için tasarlanmış gibi yavaş yavaş azalmasına

1. Hill ve Hurtado, 1991; Jones, 1975; Croze, Hillman ve Lang, 1981.
2. Hill ve Hurtado, 1991.
3. Utian, 1980, alıntı: Pavelka ve Fedigan, 1991.
4. Alexander, 1990.

karşın, üreme kapasitelerinin neden bu kadar keskin bir şekilde düştüğünü açıklayamaz. Eski çağlarda insanlar elli yaşın üzerini görememiş olsaydı, seçilimin ellili ve altmışlı yıllarda halen verimli vücut işlevlerini desteklemesi pek muhtemel olmazdı. Öte yandan yapay anlamda uzatılmış yaşam görüşü, erkeklerin üreme verimliliklerinin yalnızca kademeli olarak azalmasına karşın kadınlarınkinin hızla düşmesi noktasındaki cinsiyet farklılığını açıklayamaz.[1]

Kadınların uzun üreme sonrası evresi için daha olası bir açıklama ise menopozun, cinsel ilişki ve doğrudan üremeden ebeveynliğe, büyükanneliğe ve yakınlara yapılan yatırımın diğer biçimlerine geçişi sağlayan bir kadın adaptasyonu olduğu yönündedir. Genellikle büyükanne hipotezi olarak adlandırılan bu açıklama, eski çağlarda mevcut çocuklarına, torunlarına ve diğer genetik yakınlarına yatırım yapmaktansa çocuk doğurmaya devam eden bir kadının üreme başarısının olumsuz etkileneceği varsayımına dayanır. Ayrıca yaşlı kadınların çocukları ve torunları için özellikle değerli olduğunu varsayar. Örneğin yaşlı kadınlar, genç kadınların aksine sağlık uygulamaları, akraba ilişkileri ve stres yönetimi hakkında bilgeliğe ve bilgi edinmeye daha yatkındır. Ayrıca kaynaklar üzerindeki kontrollerini ve diğer insanlarda etki bırakma yetenekleri de artma eğilimi gösterir. Bu artan güçler ve beceriler bir kadının çocuklarına, torunlarına ve genetik yakınlarının tümüne yönlendirilebilir.[2]

Paraguay'daki Acheler arasında büyükanne hipotezini doğrulamak için yapılan bir deney, bu toplulukta kadınlarda doğrudan üremeden büyükanneliğe geçişin sağladığı üreme faydalarının, kadınların üretim kapasitelerini kaybetmeleriyle yüklendikleri maliyetlerden daha ağır basmaya yetmeyebileceğini öne

1. Hill ve Hurtado, 1991.
2. Alexander, 1990; Dawkins, 1976; Hill ve Hurtado, 1991; Williams, 1957.

sürdü.[1] Daha yeni deneyler, büyükanne hipotezi için biraz daha umut verici destekler sağlamıştır. Geleneksel Gambiya toplumu üzerinde yapılan bir araştırma, babaannelerin aksine anneannelerin varlığının, torunların yaşamlarının ilk iki yılında hayatta kalma ihtimallerini artırdığını bulgulamıştır.[2] 18. Ve 19. yüzyıl Finlandiya'sı için yapılan bir çalışmada, bir kadının menopoz sonrası hayatı uzadıkça, torunlarının hayatta kalma olasılığının o kadar yükseldiğini bulgulamıştır.[3]

Kadınların menopozuyla ilgili bir başka hipotez ise yaşamın nispeten erken dönemlerindeki hızlı üremenin yaşamın sonraki dönemlerindeki üremeyi etkilediği yönündedir. Yüksek kalitede birçok çocuğu erken yaşta doğurmak, bir kadının üreme mekanizmalarını yıpratabilir; bu sebeple menopoz kendi başına bir adaptasyon değil, daha çok erken ve hızlı üremenin tesadüfi bir yan ürünüdür.[4] Bu görüş adına, eski çağlarda kadınlara erken ve hızlı üreme fırsatı verecek koşulları belirlemek oldukça önemlidir.

Kadınlar erken dönemde ve ortalama olarak üç ila dört yıl arasında değişen kısa aralıklarla doğumlar yapmış çünkü eski çağlarda kadınlar genellikle bir erkek tarafından sunulan yiyeceğe ve korumaya güvenmiş olabilirdi. Erkeklerin çocuklarına ve eşlerine yönlendirdiği muazzam kaynaklar, erken ve hızlı üreme için uygun koşullar yaratmış olabilirdi. Buna karşılık dişi şempanze ve goriller, tüm erzaklarını kendileri edinmek zorundadır ve bu sebeple böylesine üst üste doğum yapamazlar. Bu türlerdeki dişiler, neredeyse tüm yetişkin yaşamları boyunca yaptıkları doğumlar arasında beş veya altı yıllık bir aralık koyarlar. Dolayısıyla kadınların yaşamlarında doğrudan üremenin

1. Hill ve Hurtado, 1991.
2. Shanley vd., 2007.
3. Lahdenperä vd., 2004.
4. Hill ve Hurtado, 1991.

durmasına ve genetik yakınlara yatırım yapılmasına geçişe neden olan değişim, erkeklerin yüksek düzeyde sağladığı ebeveynlik yatırımıyla doğrudan bağlantılı olabilir. Erkeklerin yatırım yapma yeteneği ve istekliliği kadınların onları seçmesini kolaylaştırabileceğinden, kadınların üreme açısından yaşamlarında meydana gelen değişimler, cinsiyetler arasında meydana gelen ilişki kararlarıyla yakından bağlantılıdır.

Erkeklerin Eş Değerindeki Değişimler

Kadınların eş olarak arzu edilirliği yaşla birlikte tahmin edilebilir bir şekilde azalırken, aynı şey erkekler için geçerli değildir. Bunun sebebi, bir erkeğin değerine katkıda bulunan ana niteliklerin birçoğunun yaşla o kadar yakından veya tahmin edilebileceği kadar bağlantılı olmamasıdır. Bu bileşenler bir erkeğin zekâsını, iş birliği becerisini, ebeveynliğe dair eğilimlerini, siyasi ittifaklarını, akrabalık ağlarını ve daha da önemlisi, bir kadına ve çocuklarına kaynak sağlama yeteneğini ve istekliliğini içerir.

Gelir ve sosyal statü gibi ipuçlarıyla anlaşılabilen kaynaklar açısından erkeklerin değeri, kadınların yaşla birlikte belirgin şekilde değişen üreme değerine kıyasla farklı değişimler gösterir. İki önemli fark vardır: erkeklerin kaynakları ve sosyal statüsü genellikle kadınların üreme açısından değerli olduğu dönemden çok daha sonra doruğa ulaşır ve erkekler, elde ettikleri kaynaklar ve sosyal statü açısından birbirlerinden daha belirgin bir şekilde farklılık gösterir. Erkeklerin kaynakları ve statüsü bazen düşer, bazen sabit kalır ve bazen yaşla birlikte fırlar, oysa kadınların üreme değeri yaşla birlikte istikrarlı ve amansız bir şekilde düşer.

Erkeklerin yaşamları içinde bir eş olarak değerlerini anlamak için sosyal statü ile kaynakların sağlanılabilirliği arasında

bir ayrım yapılmalıdır. Eski çağlardaki avcı-toplayıcı toplumlarda, sınırlı avlanma kapasiteleri ve öldürülen av hayvanlarının kısa raf ömrü, erkeklerin biriktirebildiği et miktarını kısıtladı. Ayrıca günümüzdeki avcı-toplayıcı toplumlardaki erkekler, sahip oldukları arazi miktarı veya depoladıkları et miktarı açısından büyük farklılıklar göstermezler.[1] Gerçekte erkeklerin avlanma yetenekleri farklılık gösterse de Paraguay'daki Acheler gibi bazı topluluklar, erkekler avdan elde ettikleri doğrudan kaynaklar açısından bireysel anlamda büyük farklılıklar göstermesinler diye etlerini ortaklaşa paylaşırlar.

Etin ortaklaşa paylaşıldığı toplumlardaki yetenekli avcılar, yoksul avcılara kıyasla daha büyük bir üreme başarısı gösterirler. Bu ise iki nedenden dolayı olabilir: İyi avcı olan erkekler kadınlara daha çekici gelir ve sonuçta kötü avcılara kıyasla daha fazla evlilik dışı ilişkiler yaşar. Kadınlar daha iyi avcılarla seks yapmayı tercih ederler. İyi avcıların çocukları, kötü avcıların çocuklarına göre topluluğun diğer üyeleri tarafından daha iyi beslenir. Ache erkekleri eriştiği et miktarı bakımından farklılık göstermese de arzu ettikleri kadınlara sağladıkları cinsel erişim ve avlanmadan elde ettikleri, çocuklarının daha iyi bakılmasını sağlayan sosyal statüleri bakımından farklılık gösterirler.[2] Dolayısıyla statü ve kaynaklar bir şekilde ayrı niteliklerdir.

Yaklaşık 10.000 ila 15.000 yıl önce tarımın ortaya çıkışı ve nakit ekonomilerinin icadı, avcı-toplayıcı insanlar için kaynakların mümkün olanın çok ötesinde biriktirilebilmesine olanak sağladı. Facebook'un kurucusu Mark Zuckerberg gibi biri ile evsiz bir kişi arasındaki maddi kaynaklar açısından görülen fark, Acheler arasında en yüksek statülü lider ile artık avlanamayan en düşük

1. Hill ve Hurtado, 1996.
2. Kaplan ve Hill, 1985; Kaplan, Hill ve Hurtado, 1984; Hill ve Hurtado, 1989; Hill ve Kaplan, 1988.

statülü yaşlı bir erkek arasındaki farktan çok daha fazladır. Anca aynı şey sosyal statü için geçerli olmayabilir. Nakit ekonomileri, erkeklerin kaynaklarındaki farklılıkları artırmış olsa da çağdaş erkeklerin statü farklılıkları, eski çağlarda görülen statü farklılıklarından mutlak anlamda daha büyük değildir.

Sosyal statüyü ölçmek, gelire kıyasla daha zor olsa da dünyanın çoğu yerinden çağdaş avcı-toplayıcı toplumlar, sosyal statünün yaşa göre dağılımına dair ipuçları sağlar. Bilinen hiçbir kültürde genç erkekler, en yüksek statüye sahip olamaz. Tiwi kabilesi arasında erkekler, bir ya da iki eş edinmek için yeterli statüye sahip olmadan önce genellikle en az otuz yaşına basmak zorunda kalır.[1] Genç Tiwi erkekleri, daha fazla statü kazanacağı siyasi ittifaklardan yoksundur.

!Kung'lar arasında, yirmili yaşlar, erkekler için becerilerini geliştirmek ve avcılık hakkında bilgi ve bilgelik kazanmakla geçer.[2] Bir !Kung erkeği, otuzlu yaşlarına gelene kadar, grup içinde büyük bir söz sahibi haline gelemez. Paraguay'daki Acheler arasında erkeğin itibarı, yirmili yaşların sonlarına veya otuzlu yaşların başlarına kadar zirveye ulaşmayan ve kırkların sonlarına kadar devam eden avlanma yeteneğiyle de bağlantılıdır.[3] Hem !Kung hem de Ache toplumları arasında, altmış yaşından büyük erkekler başarısız bir avcı hale gelir, ok ve yay taşımayı bırakır ve siyasi statülerinde ve genç eşleri cezbetme yetenekleri adına önemli bir düşüş gösterir. Ache erkekleri arasındaki statü, yirmi beş ile elli arasında bir yerde doruğa çıkabilir ve bu, onların avcılık hünerleriyle yakından bağlantılıdır.[4] Yaşlı Ache, Yanomamö ve Tiwi erkekleri gençlerden saygı ve itibar görmek ister çünkü pek çok mızrak ve balta dövüşünden sağ kurtulmuş-

1. Hart ve Pilling, 1960.
2. Shostak, 1981.
3. Kim Hill, kişisel iletişim, 1991.
4. Hill ve Hurtado, 1996

lardır. Erkekler, diğer erkeklerle dövüşlerine karşın karşısında uzun süre hayatta kalmayı başarırlarsa, statülerini orta yaşlarına kadar koruyabilirler.

Çağdaş Batı toplumlarında yaşa da bağlı benzer durumlar gözlenmektedir. Çağdaş Batı toplumunda erkeklerin kaynaklarına dair bir gösterge, gerçekte ne kadar gelir ettikleridir. Ne yazık ki, dünya çapında kadınlar ve erkeklerde yaşlarının bir işlevi olarak kaynaklarına ilişkin hiçbir istatistik mevcut değildir. Bununla birlikte ABD'de yaşa göre belirli bir gelir dağılımı yıllar içinde tekrar tekrar bulgulanmıştır. ABD'de erkeklerin ortalama gelirinin yaşa göre dağılımı, genç ve yirmili yaşların başındaki erkeklerin gelirinin oldukça düşük kalma eğiliminde olduğuna işaret etmektedir. Yirmi beş ile otuz dört yaş arasındaki on yılda erkeklerin geliri, nihai zirvesinin yalnızca üçte ikisine ulaşır. ABD'de erkeklerin geliri otuz beş ila elli dört yaş arasındaki döneme kadar zirveye ulaşmaz. Elli beş yaşından itibaren kimi erkeklerin geliri, bazılarının emekli olması, iş göremez hale gelmesi veya maaşlarını belirleme açısından önceki yetilerini kaybetmeleri sebebiyle düşmektedir.[1] Bu gelir ortalamaları, gerçekteki büyük değişkenliği gizlemektedir çünkü bazı erkeklerin kaynakları yaşlılıkları boyunca artmaya devam eder, kimi erkekler ise hayatları boyunca fakir kalır.

Yaşlı erkeklerin genç erkeklere kıyasla daha fazla statüye ve kaynağa sahip olması muhtemel olduğundan, aynı yaştaki erkekler ve kadınlar, eş değerleri açısından ortalama farklılıklar gösterir. Kadınların doğurganlık ve üreme değerinde zirve yaptığı on altı ile yirmi beş yaş arası dönemde erkekler, geliri ve statüsü açısından genellikle yetişkinlik yaşamlarının en düşük seviyesinde olurlar. Otuz beş ila kırk dört yaş arasındaki kadınların çoğu, üreme yıllarının sonuna hızla yaklaşırken, aynı

1. Jencks, 1979.

dönemdeki çoğu erkek, gelir kapasitelerinin zirvesine yaklaşır. bir kadının arzu edilebilirliğin temel bileşenin üreme değeri, bir erkeğin ise kaynak kapasitesi olduğu bu ölçütte, benzer yaştaki erkekler ve kadınların karşılaştırılabilmesi genellikle zordur.

Kadınların ve erkeklerin bir eş olarak farklı yaşlardaki değerleri arasındaki diğer önemli farkı getiren büyük değişkenlik, erkekler için ilişkilerde yaşı başlı başına daha az önemli bir unsur haline getirir. Batı toplumlarında erkeklerin mesleki statüsü, hademe veya hamburger paketleyicisi olmaktan CEO, üniversite başkanı veya başarılı bir girişimci olmaya kadar uzanmaktadır. Aynı yaştaki erkeklerin gelirleri, evsiz bir insanın sahip olduğu on sentten Bill Gates, Mark Zuckerberg veya Warren Buffett'in sahip olduğu milyarlara kadar farklılık gösterir. Yirmi ile kırk yaşları arasındaki erkekler, kaynak biriktirme yetenekleri adına önemli farklılıklar gösterir.

Ancak bu durumlar, seçim yapan kadınların bireysel koşullarındaki muazzam değişkenliği açıklamada başarısızdır. Bir kadının bakış açısından en fazla ağırlığı ortalamalar değil, kendi özel koşulları taşır. Bazı orta yaşlı kadınlar kaynakları sebebiyle değil, onlara kendi yaşlarındaki erkeklere kıyasla daha fazla değer verdiğine inandıkları için yaşlı erkekleri tercih eder. Örneğin Afrika'daki Akalar arasında, yüksek statü ve yaşamları boyunca birçok kaynak elde etmiş erkekler, evlendikleri zaman çocuklarının doğrudan bakımına çok az katkıda bulunurlar. Buna karşılık, bir eş ve çocuklar adına düşük statüye ve az kaynağa sahip Aka erkekleri, doğrudan çocuk bakımına daha fazla zaman harcayarak bu durumu telafi eder.[1] Örneğin bir babanın yatırımının kilit göstergelerinden biri, hem tükettiği kaloriler hem de askıya aldığı diğer işler açısından pahalı bir eylem olan bebek bakımına günde ne kadar zaman ayırdığıdır. Bebek

1. Hewlett, 1991.

bakımı onu çevredeki tehlikelerden, sıcaklık değişimlerinden, kazalardan ve diğer insanların saldırganlığından korur. Grupta statülerini koruyan Aka erkekleri, bebeklerine günde ortalama otuz dakika bakarlar. Oysa statüden yoksun erkekler, bebeklerine günde yetmiş dakikadan fazla bakarlar. Kadınlar sıklıkla statü ve kaynaklara sahip erkekleri tercih etse de bir erkeğin ebeveynliğe istekliliği, diğer niteliklerin eksikliğini kısmen de olsa telafi edebilecek değerli bir kaynak oluşturur.

Bazı kadınlar, halihazırda sahip oldukları muazzam ekonomik kaynaklar sebebiyle bir erkeği kaynakları temelinde seçmeye gerek duymayabilir. Erkeklerin arzu edilirliği, kadınların psikolojik adaptasyonları aracılığıyla değerlendirilmelidir ve bu mekanizmalar da içinde bulunulan koşullara oldukça duyarlıdır. Elbette bu, ortalama eğilimlerin önemini inkâr etmek değildir; gerçekten de seçilim, insanlığın evrimsel tarihinin binlerce nesli boyunca bu tür eğilimleri üretmiştir. Evrimleşmiş psikolojik mekanizmalarımız, yalnızca her bir cinsiyete özgü ve tipik olan eş seçimlerini teşvik edenleri değil, aynı zamanda yaşamımız boyunca seçimlerimizi kendimizi içinde bulduğumuz bireysel koşullara uyarlayan adaptasyonları da içerir.

Erkeklerin Erken Ölümü

İnsanlardaki ilişki mekanizmaları, tüm toplumlarda erkeklerin kadınlardan daha hızlı ve daha erken ölmesi yönündeki şaşırtıcı bulguyla bağlantılıdır. Bu açıdan seçilim, erkekler için kadınlara kıyasla daha zorludur. Erkekler kadınlara kıyasla daha kısa yaşarlar ve yaşam döngüsünün her noktasında daha fazla nedenden dolayı ölebilirler. Örneğin ABD'de erkekler, kadınlara kıyasla ortalama dört ila altı yıl daha kısa yaşarlar. Erkekler kadınlara kıyasla daha fazla enfeksiyona karşı duyarlıdır ve çok daha çeşitli hastalıklardan dolayı ölebilir. Erkekler düşme, ka-

zara zehirlenme, boğulma, ateşli silahlardan yaralanma, araba kazaları, yangınlar ve patlamalar dâhil olmak üzere kadınlara kıyasla daha fazla kazaya maruz kalırlar. Erkekler, hayatlarının ilk dört yılında kazalardan dolayı yüzde 30, yetişkinliklerinde ise yüzde 400 daha yüksek bir ölüm oranına maruz kalırlar.[1] Erkekler, kadınlardan yaklaşık üç kat daha fazla öldürülür. Erkekler, kadınlara göre aldıkları riskler sebebiyle daha sık ölürler. Ayrıca kadınlardan yaklaşık üç kat daha fazla intihar ederler. Eş rekabetinin keskin bir seviyeye ulaştığı on altı ile yirmi sekiz arasındaki yaşlar, özellikle erkekler için kötüdür: Hayatlarının bu döneminde kadınlara kıyasla yaklaşık yüzde 200 daha yüksek bir ölüm oranına maruz kalırlar.

Birçok memeli türünde erkeklerin daha yüksek ölüm oranları göstermesinin sebebi, doğrudan cinsel psikolojilerinden ve özellikle eşler için gösterdikleri rekabetlerden kaynaklanmaktadır. Üreme sonuçlarındaki farklılıklar büyüdükçe, riskli rekabet taktiklerinin kullanımı da artar. Bazı erkeklerin birden fazla dişiyi tekeline aldığı durumlarda, kazanan taraf olmanın üreme adına muazzam faydaları, kaybeden taraf olmanın ise dehşet verici sıkıntıları vardır. Kızıl geyikler buna bir örnektir. Daha büyük bedenlere ve daha büyük boynuzlara sahip erkek geyikler, daha küçük muadillerine göre ortalama olarak daha fazla çiftleşirler. Rakiplerini kafa kafaya dövüşte yenebilirler. Ancak başarıları, hayatta kalmaları adına bir bedel de getirir. Onlara üreme adına başarı sağlayan özellikler, daha büyük bir ölüm olasılığına yol açar. Örneğin kıtlığın baş gösterdiği soğuk bir kış sırasında, erkeğin daha büyük vücudu için yeterli yiyecek elde edememesi sebebiyle ölme olasılığı daha yüksektir. Daha büyük boyutu, erkeği yırtıcılığa karşı daha duyarlı ve onlarda kaçma adına daha az çevik hale getirebilir. Bu olasılıklara, doğrudan hemcinsle-

1. Trivers, 1985.

riyle ettikleri mücadeleler yüzünden ölme riski de eklenmelidir. Tüm bu riskler, erkek kızıl geyiklerin dişiler için rekabette genelde işine yarayan ancak genellikle daha kısa yaşam sürmesine yol açan cinsel stratejilerinden kaynaklanmaktadır.

Hayvanlar âleminde, çiftleşme sistemi ne kadar çok eşliyse, ölüm oranı açısından cinsiyetler arasındaki fark da o kadar büyük olur.[1] Çok eşlilik için erkekler riskler alır; diğer erkeklerle rekabet eder, dişilerce arzu edilen kaynakları güvence altına almaya çalışır ve dişilere kur yaparken kendilerini tehlikelere maruz bırakır. Bizimki gibi görece hafif çok eşli ilişki sisteminde, bazı erkekler birden fazla eş edinmesiyle diğerleri eşsiz kalır. Erkekler arasındaki rekabet ve kadınların yüksek statü ve kaynaklara sahip erkekleri seçmesi, erkeklerin uzun bir yaşam pahasına üreme başarısı göstermek adına aldığı risklerin evriminden nihai anlamda sorumludur.

Erkekler için üreme için alınan riskler kadınlara kıyasla daha yüksek olduğundan, kadınlara kıyasla daha fazla erkek üreme başarısından tamamen kopma riskiyle karşı karşıya kalır. Hayatı boyunca hiç evlenmemiş erkeklerin sayısı, evlenmemiş kadınlardan daha fazladır ki bu durum her toplum için benzerdir. Örneğin 2015 yılında ABD'de, yirmi beş ila yirmi dokuz yaş aralığındaki erkeklerin yüzde 67'si, kadınların ise yalnızca yüzde 54'ü hiç evlenmemişti.[2] 30-34 yaş aralığında erkeklerin yüzde 41'i, kadınların ise sadece yüzde 31'i hiç evlenmemişti. Bu cinsiyet farklılıkları, kelimenin tam anlamıyla tüm kadınların evli, birkaç erkeğin yirmi dokuz eşi olduğu ve bu sebeple birçok erkeğin bekârlıktan kaçamadığı Tiwi gibi çok eşli kültürlerde uç noktalara ulaşır.[3]

1. Daly ve Wilson, 1988; Trivers, 1985.
2. U.S. Census Bureau, "America's Families ve Living Arrangements: 2015: Adults," 2015A.html.
3. Hart ve Pilling, 1960.

Bu adaptasyonun altındaki mantık, ilişkiler dünyasının dibinde kalan ve bu sebeple tamamen dışlanma riski taşıyan erkeklerin daha fazla risk alması -ve dolayısıyla daha yüksek ölüm oranlarına maruz kalması- gerektiğine işaret eder. İşsiz, bekar ve genç erkekler, kumardan ölümcül kavgalara kadar riskli faaliyetlere çok daha fazla yönelir.[1] Örneğin tüm şehirde işsizlik oranının yüzde 11 olduğu Detroit'te 1972'de işlenen cinayetlerde, erkek suçluların yüzde 41'i işsizdi. Erkek kurbanların yüzde altmış dokuzu, erkek faillerin yüzde 73'ü bekârdı, oysa bekarlık oranı tüm şehir için yüzde 43'tü. Bu cinayetlerin kurbanları büyük oranda on altı ile otuz yaş arasındaydı. Kısacası işsiz, bekâr ve genç olmaları sebebiyle arzu edilirliği düşük kalan erkekler, bazen ölümcül riskler almaya özellikle yatkın görünmektedir. Burada mesele cinayetin başlı başına bir adaptasyon olması değil, erkeklerin cinsel psikolojilerinin, alabilecekleri risk miktarını artırarak zorlu koşullara yanıt vermek üzere tasarlanmış olmasıdır.

Eski çağlarda risk alan erkeklerin genelde elde ettiği büyük üreme kazanımları ve genellikle daha temkinli erkekleri bekleyen üreme zorlukları, erkeklerin kendi aralarındaki rekabette uzun bir ömür pahasına başarılarını sağlayacak özellikleri tercih etmesine neden olmuştur. Hayatta kalma açısından eş rekabeti yoluyla gerçekleşen seçilim, erkekler için zorluklar çıkarmıştır.

Özellikle Eğitimli Kadınlar için İlişki Krizi

Erkeklerin daha erken ölümü, ilişkiler dünyasındaki kadın ve erkek sayısı arasında ciddi bir dengesizlik, zamanla daha şiddetli hale gelen bir eşitsizlik yaratan birkaç önemli unsurdan biridir. Bu fenomen bazen "evlilikte daralma" diye anılır ancak

1. Wilson ve Daly, 1985.

insanların evliliği isteyip istemediklerinden bağımsız ortaya çıkar. Bu açıdan rakamları birçok unsur etkiler. Bebek, çocuk, ergen ve yetişkin ölüm oranları farklıdır ama erkekler yaşam içinde genelde daha hızlı ölür. Erkekler kadınlara kıyasla daha sık yaşadığı yeri değiştirir ve bu da cinsiyetler arası oranda bir dengesizlik bırakır. Bebek doğumlarındaki ani artışlar da dengesizliklere neden olur çünkü kadınlar genellikle kendilerinden daha yaşlı erkekleri seçerler ve ani artış sırasında doğan birçok kadının, artıştan önce doğan erkek grubu arasından seçim yapması adına geriye daha az erkek kalır. Ani bebek artışından önce doğan erkekler, artış döneminde doğan ve kendilerinden genç kadınlara yönelecekleri için, seçim yapmak adına nispeten daha büyük bir kadın havuzuyla karşılaşırlar. Kadınlara kıyasla çok daha fazla erkek hapse girer, bu da ilişkiler dünyasında cinsiyetler arasındaki oran adına daha da büyük bir dengesizlik yaratır. Savaşlar, kadınlara kıyasla erkeklerin ölümüne çok daha fazla neden olduğundan, ilişkiler dünyasında bir kadın fazlası yaratır.

Boşanma ve yeniden evlenmede yaşam boyu görülen kimi kalıplar, evlilikte daralmaların diğer önemli nedenleridir. Boşanan erkekler, kendilerinde daha genç kadınlarla yeniden evlenmeye meyillidir. Örneğin 2013'te yapılan bir araştırmaya ilk kez evlenen erkeklerin eşlerinin yalnızca yüzde 10'unun onlardan on yaş veya daha fazla genç, yüzde 5'inin ise altı ila dokuz yaş daha genç olduğunu bulgulamıştır.[1] Yeniden evlenen erkekler içinse bu oranlar sırayla yüzde 20 ve yüzde 18'e çıkar, yani bu erkeklerin yüzde 38'inin eşleri, onlardan en az altı yaş gençtir. Erkeklerin yaşlanmalarıyla ve yeniden evlenmeleri durumunda kendilerinde daha genç kadınlarla evlenmesi bir klişe olabilir ancak bu klişe istatistiklerle de doğrulanmaktadır.

Bu yeniden evlenme kalıpları Kuzey Amerika ülkelerine

1. Livingston, 2014.

özgü birer tuhaflık değildir, aslında konuyla ilgili yeterli veri edinilen her ülkede de görülmektedir. Kırk yedi ülkeyi kapsayan bir çalışmada kişinin yaşının, kadınların yeniden evlenme şansını erkeklere kıyasla daha fazla etkilediği bulgulandı.[1] Yirmi beş ila yirmi dokuz yaşları arasında yeniden evlenme adına cinsiyet farklılıkları oldukça azdı çünkü bu yaş aralığındaki genç kadınların potansiyel birer eş olarak arzu edilirlikleri hâlâ yüksekti. Bununla birlikte elli ila elli dört yaşları arasında her iki cinsiyet, yeniden evlenme oranları açısından çarpıcı bir şekilde farklılaşır. Örneğin Mısır'da bu yaş aralığındaki erkeklerin yeniden evlenme oranı kadınların dört katı; Ekvador'da dokuz katı ve Tunus'ta on dokuz katıdır.

İlişki krizi, özellikle eğitimli kadınlar arasında belirgindir. Her yıl, erkeklere kıyasla daha fazla kadın üniversite mezunu olur. Bu eşitsizlik, Kuzey Amerika ve Avrupa'da halihazırda yaygındır ve bu durum dünyaya daha geniş anlamda yayılmaya başlamıştır. Hocalık yaptığım Austin'deki Texas Üniversitesi'nde, 2016'da öğrenciler yüzde 54 kadın ve yüzde 46 erkekten oluşuyordu. Bu dengesizlik ilk bakışta büyük görünmeyebilir. Ancak yakından bakarsınız, ilişki havuzunda erkeklerden yüzde 17 daha fazla kadın olduğu anlamına gelir. Eğitimli kadınlar için daha geniş bir ilişki krizinin temel bir sebebi, kadınların sadık ilişkiler adına belirli nitelikler aramasıdır. Çoğu kadın, kendilerinden daha az eğitimli, daha az zeki ve profesyonel açıdan daha az başarılı erkeklerle yetinmek istemez. Erkekler bu istekler açısından daha az titizdir, gençlik ve görünüm gibi diğer ölçütlere öncelik vermeye daha yatkındır. Bu sebeple, üniversite eğitimliler arasındaki cinsiyet oranı dengesizliği, başarılı kadınlar için giderek daha da kötüleşir. Kadınlar sınırlı eğitimli erkek havuzu için en nihayetinde sadece çok sayıda eğitimli rakiple-

1. Chamie ve Nsuly, 1981.

riyle değil, aynı zamanda erkeklerin daha arzu edilebilir bulabileceği daha az eğitimli kadınlarla da rekabet etmek zorunda kalırlar. Ancak her ikisi de eğitimli çiftlerin daha mutlu, daha istikrarlı ve daha verimli bir evlilik yaşaması daha muhtemeldir.

Kadınlar yaşlanmasıyla gelen cinsiyet oranı dengesizliği, büyük ölçüde kadın ve erkeklerin cinsel psikolojisinin bir sonucudur. Bu daralmanın merkezinde kadınların yaşla birlikte üreme değerindeki görülen düşüşün sonucu eski çağlarda erkeklerin daha genç kadınları, eski çağlardaki kadınların ise statüye ve kaynaklara sahip ve kendilerinden biraz daha yaşlı erkekleri eş olarak tercih etmesi yatmaktadır. Modern dünyada ise zekâ ve eğitim giderek daha fazla değer görmüştür. Genç, sağlıklı ve çekici kadınlar kendilerinden biraz daha yaşlı ve itibar sahibi erkekleri arzular, bu doğrultuda hareket eder ve aksi takdirde kendilerinden yaşlı kadınlara yönelebilecek erkekleri kendilerine çeker. Statüye ve görece zenginliğe sahip erkekler ise genç, sağlıklı ve çekici kadınlara yönelik tercihlerini takip etmeye çalışırlar. Eski çağlarda kadınların kaynaklara sahip erkekleri tercih etmesi, erkeklerin aralarında daha fazla rekabet etmesi ve risk alması adına bir seçilim baskısı yarattığından, erkekler kadınlardan daha hızlı ölür ve bu da erkek sayısında bir kıtlığa neden olurdu.

Yaşam boyunca erkek-kadın sayısı oranındaki değişimler, erkeklerin cinsel stratejilerinde öngörülebilir kimi değişimlere neden olur. Seçiciliğin derecesi, değiştirilecek ilk strateji haline gelir. Erkeklerin fazlalaşmasıyla ancak çok daha az sayıda erkek son derece seçici davranabilir, bunun yanında cinsiyetler arası oranın daha dengeli olması durumunda yönelebilecekleri kadınlara kıyasla, çok daha az arzu ettikleri bir kadınla yetinmek zorunda kalabilirler. Buna karşılık cinsiyetler arası oran, kadınların seçiciliğini de kısıtlayabilir çünkü aralarından seçim yapa-

bilecek daha az erkek bulunabilir. Bu oranlar, her iki cinsiyetin de ideal tercihlerini gerçek ilişkilere çevirme derecesini etkiler.

Erkek sayısındaki düşüş, evliliklerin istikrarsızlaşmasına da neden olabilir. Kadın fazlası, birçok kadının erkeklerden güçlü bağlılıklar edinememesine neden olur. Pek çok uygun kadının olduğu bir ortamda erkekler, rahatça günübirlik cinsel ilişkiler kurabilirler. Üniversite kampüslerinde günübirlik ilişki kültürünün mevcut yükselişi, kısmen de kadın fazlalığına atfedilebilir. ABD'de tarih boyunca kayda geçen erkek-kadın oranındaki değişimler de bu açıklamayı desteklemektedir çünkü 1970 ile 1980 arasında boşanmaların arttığı dönemler, kadınların sayıca fazlalaştığı dönemlerle paralellik gösterir.[1]

Oysa 1980'lerin sonlarında yeni evliler arasında boşanma oranları önceki on yıla göre daha düşüktü, buysa cinsiyetler arasındaki oranda bir artışla aynı döneme denk gelmekteydi.[2] O dönemde Amerikalı kadınların evlilikteki mutlulukları da kocalarınınkinden daha yüksekti, oysa erkek kıtlığının olduğu önceki on beş yıl içinde kocalarına kıyasla evliliklerinden daha az mutlulardı.[3] İş hayatında kariyer yapan erkeklerin sayısı, 1973 ile 1980'lerin sonları arasında iki katına çıkmıştır ki bu yükseliş, düşük erkek oranının yükselmesiyle aynı döneme denk gelmiştir, u da erkeklerin ekonomik başarılarıyla daha fazla ilgilenmeye başladıklarına bir işaretti. Erkeklerin çocuklarının bakımına doğrudan yatırım yapma isteklerinin böyle dönemlerde artması da beklenebilir ancak bu konuda henüz bir bulgu yoktur. Erkekler, nispeten az sayıda kadın olduğunda onların ilişki tercihlerini yerine getirmek için daha nazik olmaya çalışabilirler.

Erkek sayısının azalması, kadınların kendilerine kaynak sağla-

1. Pedersen, 1991.
2. *A.g.e.*
3. Markman, Stanley ve Storaasili, 1991.

ma konusunda daha fazla sorumluluk almasına da neden olur. Bunun bir sebebi, kadınların erkeklerden kaynak tedarik etme ihtimaline güvenememesidir. Ayrıca artan ekonomik varlıkları, geleneksel toplumlardaki çeyiz rekabetine benzer şekilde, bir kadının arzu edilirliğini artırma stratejisine işaret edebilir. Tarih boyunca kadınların ücretli işlere katılımı, erkek sayısının kadın sayısına oranının düşük olduğu dönemlerde artmıştır. 1920'lerde, ABD'de yabancı ülke doğumlu kadınların sayısı, kısıtlayıcı göçmenlik yasaları sebebiyle yabancı doğumlu erkeklerden fazlaydı; bu da kadınların işgücüne katılımı aniden arttırmıştı.[1] Yatırım yapan erkek sayısının azalması, kadınların kendi kaynaklarını güvence altına almak için daha fazla sorumluluk almasına sebep olur.

Az erkeğin bulunduğu bir yerde kadınlar, görünümlerini güzelleştirerek, sağlıklarına olumlu eylemlerini artırarak ve hatta erkekleri cezbetmek için cinsel kaynaklarını sunarak birbirleriyle rekabetlerini yoğunlaştırır. Örneğin 1960'ların sonlarında ve 1970'lerde ABD'deki cinsel devrimde, birçok kadın cinsel tutuculuğundan vazgeçti ve ciddi bir bağ kurmadığı erkeklerle cinsel ilişkilere girdi. Cinsel tutumlar adına bu değişim, bebek sayısındaki ani artış döneminde doğmuş kadınlar sebebiyle daha yaşlı erkek sayısının oran olarak düştüğü bir döneme denk geldi. Diyet endüstrisinin yükselişi, kadın makyaj endüstrisinin mantar gibi büyümesi ve -karın germe, yağ aldırma, göğüs implantları ve yüz gerdirmeler gibi- plastik cerrahideki artışın gösterdiği üzere, kadınlar arasında görünümleri açısından kızışan rekabet, erkeklerin azaldığı bu dönemde meydana geldi.

Daha az kadın için rekabet eden daha fazla erkek olduğunda, güç dengesi kadınlara doğru kayar. Kadınlar erkeklerden istediklerini daha kolay alabilir ve erkekler de arzu ettikleri kadınları cezbetmek ve elde tutmak için birbirleriyle daha rekabetçi bir hale

1. Gaulin ve Boster, 1990; Pedersen, 1991.

gelir. Evlilikler ve diğer uzun vadeli, bağlılık içeren ilişkiler daha istikrarlı bir hale bürünür çünkü erkekler bağlılıkta bulunmaya ve ayrılmamaya daha isteklidir. Erkeklerin, kadınların kıtlaştığı zamanlarda daha az alternatife sahip olur ve günübirlik cinsel hedeflere kolayca ulaşamazlar. Bu sebeple erkekler, özellikle statü kazanmak için çabalayarak ve ebeveynliğe yatırım yapma isteği göstererek, kadınların uzun vadeli bir ilişkiye yönelik için tercihlerini yerine getirmek adına giderek daha fazla rekabet eder.

Ancak erkeklerin oranının yüksek olduğu dönemlerde meydana gelen tüm değişimler, kadınlara fayda sağlamaz. Önemli bir dezavantaj, bu zamanlarda kadına yönelik şiddetin artırma potansiyelidir. Erkek fazlalığının meydana geldiği dönemlerde, yeterli kadın olmadığı için çok sayıda erkek ilişki yaşayamaz. Üstelik bu koşullarda kadınları kendine çekebilen erkekler, kıskançlık göstererek onları rakiplerine karşı korur. Evli kadınlar daha fazla alternatife sahip olur ve bu sebeple kocalarından ayrılma tehdidi daha da güçlenir. Bu durum kocalarında cinsel kıskançlık uyandırabilir, eşlerini kontrol etmek için tehdit ve şiddeti teşvik edebilir ve rakip erkeklere karşı göstereceği şiddet ihtimalini artırabilir.[1]

Bir kadını kendine çekmekte başarısızlık yaşayan çok sayıda erkeğin varlığı, cinsel saldırganlığı ve tecavüzü artırabilir. Şiddet genellikle, cinsel arzularını sağlamak için gereken kaynaklardan yoksun kişilerin stratejisi haline gelir.[2] Tecavüz, kadınların uzun süreli ilişkiler adına aradığı statü ve kaynaklardan yoksun erkekler tarafından gerçekleştirilebilir.[3] Ayrıca görünen o ki erkek sayısının yüksek olduğu toplumlarda savaş olasılığı, düşük olduğu toplumlara göre daha yüksektir, bu da erkekler

1. Flinn, 1988.
2. Wilson, 1989, 53.
3. Thornhill ve Thornhill, 1983.

arasındaki rekabetin, erkeklerin fazlalaştığı dönemlerde arttığı teorisini desteklemektedir.[1]

Yaşam boyunca kadın-erkek oranındaki değişimler, ilişki stratejilerinde de buna karşılık gelen değişimlere neden olur. Ergen erkekler genellikle mevcut kadınların kendileri adına kıtlaştığı bir dünyada yaşarlar çünkü kadınlar statü sahibi, varlıklı ve olgun erkekleri tercih ederler. Genç erkeklerin stratejileri de yaşadıkları kıtlığın dayattığı koşulları yansıtır çünkü cinsel zorlama, soygun, darp ve cinayet gibi şiddet suçlarının büyük çoğunluğunu işleyerek oldukça riskli rekabet stratejileri izlerler.[2] Örneğin bir çalışmada, tecavüz suçundan tutuklanan erkeklerin yüzde 71'inin on beş ile yirmi dokuz yaşları arasında olduğu bulgulandı.[3] Bunlar, erkeklerin cezbedemediği veya olumlu yönde teşviklerine rağmen kontrol sağlayamadığı kadınlara yönelik zorlama yoluyla işledikleri suçlardır.

Otuzlu ve kırklı yaşlarına gelen erkekler, bu riskleri atlatmış ve makul bir statüye erişmişlerse, cinsiyetler arasındaki oran genellikle lehlerine değişir. Aralarından seçim yapabilecekleri daha geniş bir potansiyel kadın havuzuna ve ilişkiler dünyasında gençliklerine kıyasla daha yüksek bir değere sahip olurlar. İster günübirlik ister evlilik dışı seks için, ister birden fazla evlilik ister çok eşlilik için birden fazla kadını kendilerine çekmede daha iyi bir noktaya gelebilirler. Yine de bir eş olarak pek arzu edilmeyen herhangi bir yaştan erkek, bu avantajdan yararlanamaz ve bazıları ilişkiler dünyasında tamamen dışarıda kalır. Kadınlar yaşlandıkça giderek daha fazla çarpık bir cinsiyet oranına maruz kalır ve standartlarını daha sık düşürerek, cinsel rekabet düzeylerini artırarak, kendi başlarına daha fazla kaynak edine-

1. Divale ve Harris, 1976.
2. Daly ve Wilson, 1988.
3. Thornhill ve Thornhill, 1983.

rek veya bazen ilişkiler dünyasından dışlanarak ilişki stratejilerinden ödün vermek zorunda kalırlar. Zaman içindeki bu değişimlerin tümü, evrimleşmiş ilişki stratejilerimizin ürünleridir.

Ömür Boyu Bir İlişki için Beklentiler

İnsan cinsel ilişkileri, ergenlikteki içsel kıpırdanmalardan, vasiyet anına ve geride bir eşe bırakılan ana kadar yaşam boyunca değişir. Her iki cinsiyet de zaman içinde gerçekleşen değişimlerin ortaya çıkardığı sorunları çözmek için tasarlanmış psikolojik mekanizmalar -üreme değerindeki, statüdeki ve kaynaklardaki, cinsiyet oranındaki ve ilişki fırsatlarındaki değişimlere duyarlı adaptasyonlar- geliştirmiştir. Değişimler, kadınları ve erkekleri farklı şekilde etkiler ve bunlardan bazıları hoş değildir. Kadınlar ergenliğe erkeklerden iki yıl önce girer ancak üreme kapasiteleri erkeklerden yirmi ya da otuz yıl önce durur. Henüz çocuk sahibi olmamış kadınların potansiyel üreme yılları azaldıkça hissettikleri aciliyet duygusu -biyolojik saatin giderek artan son tıkırtıları- belirli bir kültürün dikte ettiği keyfi bir gelenekten kaynaklanmaz, daha çok üreme gerçekliğine uyum sağlayan psikolojik bir adaptasyonu yansıtır.

Bir kadının zaman içindeki üreme değeri, yalnızca kendi cinsel stratejilerini değil, aynı zamanda asıl eşi ve diğer potansiyel eş adayları da dâhil olmak üzere sosyal çevresindeki erkekleri de etkiler. Genç kadınların kocaları, eşlerinin değerli üreme kaynaklarını başarılı bir şekilde güvence altına almak için onlara sımsıkı sarılır, yoğun bir şekilde korur. Yoğun koruma, bir kadının ilişki fırsatlarının önüne geçer ve kadınlar bunu, koşullara bağlı olarak bir erkeğin bağlılığının veya güvensizliğinin bir işareti olarak görebilir. Birçok çiftin cinsel yaşamları başta heyecan vericidir ve bu, ilgi duyan rakiplerin varlığıyla daha da artar. Ancak her geçen yıl kadınların üreme değeri azaldıkça

cinsel ilişki sıklığı da azalır. Yoğun kıskançlık dönemleri yavaş yavaş yok olur. Erkekler gitgide doyumsuz hale gelir ve karılarına daha az sevgi gösterir. Kadınlar, eşlerinden gelen ilginin azalmasından hoşlanmaz ve ihmal edilmekten dolayı giderek daha fazla sinirlenir ve üzülürler. Erkeklerine eşlerinin zaman ve ilgi talepleriyle ilgili ifade ettikleri sıkıntı ise giderek artar.

Kadınlar yaşlandıkça, erkekler koruyucu pençesini gevşetir ve kadının giriştiği evlilik dışı ilişkiler giderek daha yüksek oranları bulur, üreme yıllarının sonuna yaklaştıkça ise en üst düzeye ulaşır. Erkekler genellikle cinsel çeşitlilik arzusuyla kaçamaklara girişirken, kadınlar daha çok duygusal hedefler yoluyla kaçamaklara başvurur ve bu yönelimler, üreme açısından hâlâ canlıyken eş değiştirme çabasını temsil edebilir. Kadınlar, kocalarını çok geç kalmadan terk ederlerse ilişkiler dünyasındaki arzu edilebilirliklerini hâlâ koruyabileceklerini biliyor gibidirler. Menopoz dönemi sonrası kadınlar, doğrudan üremeye devam edemeyeceklerinden çocuklarının ve genetik yakınlarının hayatta kalmasına ve üremesine yardımcı olma adına çaba gösterirler. Kadınların üreme kapasitesi daha kısa bir dönemi kapladığından, daha erken ve hızlı üreme adına stratejilerini geliştirmeleri faydalıdır.

Erkek şempanzelerdeki gibi yaşam boyunca erkeklerde meydana gelen değişimler, ilişkilere dair başarı adına daha da yoğundur. Statülerini ve itibarlarını artıran erkekler, yıllar içinde arzu edilirliklerini korumaya devam eder. Kaynak ve statü elde edemeyen erkekler, ilişkiler dünyasından giderek daha fazla dışlanır. Evli erkeklerin yaklaşık yarısı, yaşamları boyunca evlilik dışı bir ilişki yaşamanın peşinde koşar ve bunu yapanlar, evlilikleri pahasına ilişkiler oluşabilir. Bazı erkekler hayatları boyunca yeni eşler için rekabet etmeye, yaşlı eşlerinden boşanmaya ve genç kadınlarla evlenmeye devam eder. Geleneksel bilim insanları tarafından uzun zamandır kırılgan erkek egosuna, cinsel açıdan psikolojik bir

toyluğa, "erkek menopozuna" veya bir gençlik kültüne atfedilen, erkeklerin yaşlandıkça daha genç kadınlarla ilişki kurma çabaları, aksine evrensel anlamda evrimleşmiş bir arzuyu yansıtır.

Yaşam boyunca ilişki stratejileri açısından cinsiyet farklılıkların şaşırtıcı bir yan ürünü, erkeklerin kadınlardan daha erken yaşta ölmesidir. Bu, çiftleşmede başarıyı sağlamak adına statü ve kaynak elde etmek isteyen erkeklerin, daha çok risk alma ve hemcinsleriyle daha fazla rekabet etmesinin tahmin edilebilir bir sonucudur. Artan yaşla birlikte, erkeklerin kadınlara oranı giderek daha fazla çarpık hale gelir ve özellikle yüksek öğrenim görmüşler arasında bir kadın fazlasına neden olur. İlişkiler dünyasına yeniden giren kadınlar için cinsiyet oranı dengesizliği her geçen yıl daha da kötüleşir. Her iki cinsiyet de cinsiyet oranındaki değişimlere bağlı olarak stratejilerini değiştirmek adına tasarlanmış mekanizmalar geliştirmiştir.

Erkeklerin ve kadınların yaşamları boyunca başına gelen tüm değişimler göz önüne alındığında, çiftlerin yüzde 50'sinin her şeye rağmen bir arada kalmayı başarması dikkat çekicidir. Genetik açıdan bağı olmayan iki bireyin çıkarları doğrultusunda birbirlerine yakınlık kurması ve bunu koruması, insan cinselliğinin evrimsel tarihindeki en olağanüstü başarı olabilir. Bizi çatışmaya çeken mekanizmalar geliştirdiğimiz gibi, karşı cinsle uyum içinde yaşamamızı sağlayan adaptasyonlara da sahibizdir. Örneğin laboratuvarımda gerçekleştirilen kapsamlı bir kültürler arası çalışmada, erkek ve kadınların yaşlandıkça eşinin fiziksel görünümüne daha az, güvenilirlik ve hoş bir mizaca sahip olma gibi kalıcı niteliklere daha fazla değer verdikleri bulgulandı ki bu nitelikler, uzun vadeli bir ilişkinin başarısı için önemlidir. Cinsiyetler arasındaki bu stratejik uyumu destekleyen adaptasyonlar, tıpkı çekişme üreten mekanizmalar gibi ilişkilere etki eden adaptasyonların temel mantığından kaynaklanmaktadır.

10
Cinsiyetler Arası Uyum

Her bir insan bireyin tüm insanlık tarihi ve tarih öncesi dönem boyunca yaptığı her şey, mümkün olanlar adına asgari sınırı belirler. Oysa bir azami sınır varsa da tam anlamıyla bilinemez.
Jerome Barkow, Leda Cosmides ve John Tooby,
The Adapted Mind

İnsanlarda cinselliği anlamak, stratejilerimizin çoklu, esnek ve bağlama, kültüre ve kişisel koşullara bağlı olduğunu kabul etmeyi gerektirir. Uzun bir evrim tarihi boyunca geliştirilen karmaşık psikolojik adaptasyonlarımız, bize cinsel dünyanın zorluklarıyla başa çıkmak için çok yönlü bir stratejik repertuvar sağlar. Bu repertuvarla, arzularımızı ve bir ideal olarak bizim için özel ötekilerin arzularını karşılamak için, cesur bir çabayla ilişkilere dair kararlarımızı bireysel ve sosyal koşullara göre şekillendiririz. İlişkiler dünyasında hiçbir davranış; ne aldatma ne tek eşlilik ne cinsel şiddet ne cinsel yatışma ne kıskançlık ne korumacılık ne de cinsel ilgisizlik kaçınılmaz veya genetik açıdan önden belirlenmiş değildir. Erkekler, cinsel çeşitlilik adına duydukları doyumsuz bir şehvet yüzünden ilişki yaşamaya mahkûm değildir. Kadınlar, statü ve prestijden yoksun erkekleri görmez-

den gelmeye mahkûm değildir. Evrim tarafından dikte edilen cinsiyet rollerinin kölesi değilizdir. Çok yönlü arzularımızın ve farklı stratejilerin maliyet ve faydalarının bilinmesi, bize geniş kapsamlı ilişkiler menümüzden seçim yapma imkânı verir.

Cinsel stratejilerin gelişim sebeplerinin ve çözmek için tasarlandıkları adaptasyon sorunlarının anlaşılması, eylemleri değiştirmek için güçlü bir dayanak noktası sağlar. Örneğin insanlarda, cildin tekrar tekrar bir yere sürtünmesin tepki olarak nasır görülmesine neden olan fizyolojik adaptasyonlar vardır ama insanların nasır sahibi olması kaçınılmaz değildir. Daha sürtünmesiz ortamlar yaratabilir ve orada yaşayabiliriz. Benzer şekilde kıskançlığın erkekler için babalık ihtimalini ve kadınlar için eşinin bağlılığını koruma işlevi gördüğünü bilmek, cinsel ve duygusal aldatma ipuçları gibi kıskançlığı tetikleme olasılığı yüksek koşullara odaklanmamızı sağlar. Prensipte sürtüşmeyi en aza indiren ortamlar gibi, kıskançlıktan uzak ilişkiler de yaratabiliriz. Çok eşlilik yaşayanlar tam da bunu yapmaya çalışır ve bazen başarılı olurlar ancak bu kadar güçlü duygusal yönlerin önüne geçmenin basit veya kolay olduğunu düşünmek saflıktır.

Bu kitap boyunca, insanlardaki ilişkilere dair psikoloji teorisinin yapı taşları olan, çiftleşmeyle ilgili ampirik çalışmalara başvurdum. Gerektiğinde salt söylemlere başvurmaktan çekinmesem de bunları kanıtlarla ilişkilendirmeye çalıştım. Şimdiyse genel anlamda sosyal etkileşimler, özel anlamda ise erkekler ve kadınlar arasındaki ilişkiler adına daha geniş çıkarımlar olarak gördüğüm kimi şeyleri açıklamak için bilimsel bulguların ötesine geçeceğim.

Cinsiyetler Arasındaki Farklar

Erkekler ve kadınlar arasındaki ilişkilere dair içgörüler, toplumsal cinsiyet benzerlikleri ve farklılıkları bilmecesi açısından

ele alınmalıdır. Evrimsel tarih boyunca hem kadınlar hem de erkekler benzer birçok adaptasyon sorunlarıyla karşı karşıya kaldıklarından, tüm insanlar çoğu psikolojik çözümü paylaşır. Her iki cinsiyet de vücut ısısını düzenlemek için terler ve titrer. Her iki cinsiyet de ömür boyu sürecek bir ilişki içim zekâya ve güvenilirliğe muazzam bir değer verir. Her ikisi de uzun vadeli bir ilişki için iş birliğine açık, güvenilir ve sadık eşler arar. Her ikisi de kendilerine ağır maliyetler getirmeyecek eşleri arzular. Hepimiz aynı gezegenden tek bir türüz. Ortak psikolojimizin ve biyolojimizin kavranması, cinsiyetler arasında bir uyum sağlanmasına giden bir adım olabilir.

Bu ortak adaptasyonların arka planında, cinsiyet farklılıkları belirgin bir şekilde öne çıkar ve birer açıklama gerektirir. Erkekler ve kadınlar, uzun evrimsel tarih boyunca sürekli olarak cinsel psikolojileri açısından farklı ve kendine özgü adaptasyon sorunlarıyla karşı karşıya kaldıkları alanlarda farklılık gösterdiler. Eski çağlarda kadınlar, bebeklerini besleme sorumluluğunda asıl yükü taşıdığından, erkeklerden ziyade kadınların göğüsleri emzirme işlevine sahiptir. Döllenme kadınların vücudunun içinde gerçekleştiğinden, eski çağlarda erkekler babalıklarıyla ilgili belirsizlik sorunuyla karşı karşıya kaldılar. Sonuçta erkekler cinsel sadakat için belirli eş tercihleri, cinsel sadakatsizlik merkezli bir kıskançlık psikolojisi ve boynuzlandıklarında bağlılıklarından vazgeçme gibi kimi eğilimler geliştirmişlerdir ve bunların hepsi de tasarımları bakımından kadınların cinsel psikolojisinden farklıdır.[1]

Bu cinsiyet farklılıklarından bazıları rahatsız edici gelebilir. Birçok kadın, seks objesi olarak muamele görmekten ya da gençlik ve güzellik gibi büyük ölçüde kontrolleri dışındaki nitelikler için kendilerine değer verilmesinden hoşlanmaz ancak

1. Baker ve Bellis, 1994; Buss ve Schmitt, 1993; Betzig, 1989.

bazıları duyulan bu arzuları kendi amaçları için kullanır. Pek çok erkek, başarılarına göre muamele görmekten veya yatırım kapasitelerinin büyüklüğüne ve rekabetçi bir dünyada statülerinin önemine göre kendilerine değer verilmesinden hoşlanmazlar ancak onlar da bazen bu arzuları kendi amaçları için kullanırlar. Cinsel çeşitlilik arzusunun cinsel sadakatsizliğe sürüklediği bir adamın karısı olmak acı vericidir. Duygusal yakınlık arzusunu başka bir erkeğin kollarında aramaya yönelen bir kadının kocası olmak da acı vericidir. Her iki cinsiyet için de bir eş olarak tercih edilesi niteliklere sahip olmadığı için istenmeyen bir kişi haline gelmek üzücüdür.

Geleneksel sosyal bilim çerçevesinde genel olarak kabul edildiği ve bazı modası geçmiş bilimsel çevrelerde hâlâ geçerli olduğu gibi, erkeklerin ve kadınların psikolojik olarak aynı olduğunu varsayımı, evrimsel süreçte gelişmiş cinsel psikolojimiz hakkında günümüzde bildiklerimize aykırıdır. Her cinsiyetin arzu ettikleri eş adaylarına erişmek için rekabetine yol açan cinsel seçilimin gücü göz önüne alındığında, cinsellik adına milyonlarca yıldır farklı adaptasyon zorluklarıyla karşı karşıya kalmış kadın ve erkeklerin psikolojik açıdan aynı olduğunu düşünmek bilimsel mantığa meydan okur. Tarihin bu noktasında, erkeklerin ve kadınların eş tercihlerinde farklılık gösterdiğinden artık şüphe edemeyiz: ilk taraf gençlik ve fiziksel çekiciliğe, ikincisiyse statü, olgunluk, başarı, korunma ve ekonomik kaynaklara öncelik verdi. Erkekler ve kadınlar ayrıca duygusallıktan yoksun günübirlik seks eğilimleri, cinsel çeşitlilik arzusu ve cinsel fantezilerinin doğası bakımından da farklılık gösterirler.

İnternet tanışma siteleri, evrimleşmiş cinsel psikolojimizin modern anlamda ifadeleriyle doludur. Tinder, günübirlik seks isteyen kadınlardan daha fazla erkekle doludur. AshleyMadison.com daha fazla cinsel çeşitlilik arayan evli erkeklere hitap eder. Seekin-

gArrangement.com, statü ve kaynakları olan erkeklere ve sahip olduklarını paylaşmak isteyen genç ve güzel kadınlara hitap eder. Erkekler ve kadınlar, tercih ettikleri cinsel stratejileri açısından farklı engellerle karşı karşıya kalırlar ve bu sebeple öfke ve kıskançlık gibi güçlü duygularını tetikleyen olayların biçimleri adına farklılık gösterirler. Erkekler ve kadınlar, eşlerini cezbetmek, onları ellerinde tutmak, onlardan kurtulmak ve onları değiştirmek için kullandıkları taktiklerde farklılık gösterirler. Bu farklılıklar, gelişmiş stratejilerimizin evrensel özellikleridir. Bunlar, kadınlar ve erkekler arasındaki sosyal etkileşimleri ve temel ilişkileri bireysel anlamda yönlendirir.

Bazıları bu farklılıklardan yakınır, bilimsel kanıtlara rağmen varlıklarını inkâr eder veya yok olmasını isterler. Ancak ne dilekler ne de inkârlar, erkeklerin sakalının uzamasını veya kadınların göğüslerinin büyümesini durdurmayacağı gibi, psikolojik cinsiyet farklılıklarını da ortadan kaldırmayacaktır. Kadın ve erkek arasındaki uyuma ancak bu inkârlar bırakıldığında ve her birinin farklı arzuları ve stratejileriyle doğrudan yüzleştiğimizde yaklaşılacaktır.

Ataerkilliğin Evrimsel Kökenleri

Patricia Gowaty, Maryanne Fisher-MacDonnell, Jane Lancaster, Barbara Smuts ve Griet Vandermassen gibi feminist evrimciler tarafından belirtildiği üzere cinsiyet farklılıklarının evrimi, feminizm için kaçınılmaz sonuçlara sahiptir. Pek çok feministe göre kabaca güç ve kaynakların erkekler tarafından kontrolü ve kadınların fiziksel, psikolojik ve cinsel açıdan buna tabi kılınması olarak tanımlanan ataerkillik, cinsiyetler arasındaki savaşın ana nedenidir. Bağlılığın ve kaynakların kontrolü yoluyla baskının, erkeklerin kadınların cinselliğini ve üremesini kontrol etme arzusu tarafından motive edildiği söylenir. İnsan

cinsel stratejileri, bu feminist bakış açısının ana unsurlarını taşır. Ekonomik eşitlik için çabalayan birçok kültürde bu durum değişmekle birlikte, erkeklerin kaynakları kontrol etme eğilimin gerçekten de dünya çapında görülür. Erkekler kadınları yalnızca kaynakları kontrol ederek değil, bazen cinsel baskı ve şiddetle de baskılar. Erkeklerin kadınları kontrol etme çabaları, kadınların cinselliği ve üremesine odaklanır. Erkekler kadar kadınlar da bu baskının sürdürülmesine sıklıkla katkı sağlar.[1]

Cinsel stratejiler üzerine evrimsel bir bakış açısı, erkeklerin kaynaklar üzerindeki kontrolünün ve kadınların cinselliğini kontrol etme girişimlerinin kökenleri ve sürdürülmesi hakkında değerli bilgiler sağlar. Örneğin cinsel stratejilerin ürkütücü bir sonucu, dünya çapında çoğu erkeğin baskın kaynaklar üzerindeki kontrolünün, kadınların eş seçimindeki tercihleriyle kısmen de olsa bağlantılı olmasıdır.[2] Binlerce nesil boyunca tekrar tekrar işleyen bu tercihler, kadınları statü ve kaynaklara sahip erkekleri tercih etmeye ve bu varlıklardan yoksun erkekleri gözden çıkarmaya yöneltmiştir. Eski çağlardaki bu tür kaynakları elde edemeyen erkekler, kadınları bir eş adayı olarak cezbetmeyi başaramadı.

Böylece kadınların tercihleri, erkeklerin arasındaki rekabette hayati bir dizi temel kural oluşturdu. Modern insanlık, eski çağlardaki yalnızca kaynaklara ve statüye öncelik vermekle kalmayan, aynı zamanda insanları kaynaklara ve statüye ulaşmak için büyük fedakarlıklar yapmaya ve büyük riskler almaya yönlendiren psikolojik mekanizmaları miras almıştır. Bu hedeflere yüksek bir kişisel öncelik vermeyen erkekler, kadınları cezbetmekte başarısız olurlar.

1. Gowaty 1992; MacKinnon, 1987; Smuts 1995; Ortner, 1974; Ortner ve Whitehead, 1981; Daly ve Wilson, 1988.
2. Buss, 1989a.

Erkeklerin ana stratejilerinden biri, diğer erkeklerle koalisyon oluşturmaktır. Bu organize ittifaklar, erkeklere kaynaklar ve cinsel erişim arayışlarında diğer başka erkeklere karşı zafer kazanma gücü verir. Hayvanlara bakıldığında babunlar, şempanzeler ve yunuslar arasında da güçlü koalisyonlar görülür.[1] Örneğin erkek şişe burunlu yunuslar, dişiler için koalisyonlar oluşturur ve böylece tek başına hareket ederek mümkün olandan daha fazla cinsel erişim elde eder.[2] En yakın primat akrabalarımız olan şempanzeler arasında, erkekler diğer şempanzelerle fiziksel çatışmalarda kazanma şanslarını, topluluk hiyerarşisindeki statülerini ve dişilere cinsel erişimlerini artırmak için ittifaklar kurarlar. Müttefiklerin yardımı olmadan erkek bir şempanze, nadiren topluluğun baskın üyesi olabilir. Ortağı olmayan yalnız erkekler, vahşice saldırıya uğrama ve bazen diğer gruplardan erkekler tarafından öldürülme riski altına girer.[3]

İnsanlarda erkekler de topluluk içinde siyasi güç, diğer erkek ittifaklarının saldırganlığına karşı savunma ve kadınlara cinsel erişim gibi kaynaklar elde etmek için ittifaklar kurarlar.[4] Hayatta kalma ve üreme adına bu birlik faaliyetlerinden elde edilen faydalar, insanlığın evrimsel tarihi boyunca erkeklerin diğer erkeklerle ittifaklar kurmaları adına muazzam bir seçilim baskısı oluşturdu. Eski çağlarda kadınları büyük av hayvanları avlamadıklarından, diğer kabilelere savaş açmadıklarından veya komşu topluluklardan erkekleri zorla yakalamaya çalışmadıklarından, bu çeşit birlikler oluşturmak için eşdeğer bir seçim baskısı yaşamadılar.[5] Genç ve cinsel açıdan saldırgan erkeklerden korunmak için kadınlar, diğer kadınlar birlik kurabilirdi

1. Hall ve DeVore, 1965; de Waal, 1982.
2. Connor, Smolker ve Richards, 1992.
3. Goodall, 1986.
4. Alexander, 1987; Chagnon, 1983.
5. Tooby ve Cosmides, 1989b.

ancak bir kadın kocası ve kocasının kabilesi ile yaşamak için onları terk ettiğinde bu birlik zayıflardı. Barbara Smuts'a göre, erkekler arasındaki güçlü ve kadınlar arasındaki daha zayıf koalisyonlar, erkeklerin kadınlar üzerindeki egemenliğine tarihsel olarak katkıda bulunmuş olabilir.[1] Benim görüşüme göre kadınların başarılı, hırslı ve kaynaklara sahip bir eş adayına yönelik tercihleri, erkeklerin risk alma, statü mücadelesi, rakiplerin aşağılanması, koalisyon oluşturma ve kadınların arzularına göre diğer erkekleri aşmayı amaçlayan bir dizi bireysel çabayı içeren rekabetçi ilişki stratejileriyle birlikte evrimleşmiştir. Erkek ve kadınlar adına bu birlikte gelişen mekanizmaların iç içe geçişi, erkeklerin kaynaklar alanında egemenlik kurması için gerekli koşulları yarattı.

Erkeklerin kaynaklar üzerindeki kontrolünün kökenleri, meraklısına yönelik öylesine tarihsel bir dipnot değildir. Aksine günümüz üzerinde derin bir etkiye sahiptir çünkü erkeklerin kaynaklar üzerindeki sürekli kontrolünün bazı temel nedenlerini ortaya koymaktadır. Günümüzde kadınlar kaynaklara sahip erkekleri istemeye ve kaynaklardan yoksun erkekleri reddetmeye devam ediyor. Bu tercihler, dünyanın birçok ülkesinde on binlerce birey üzerinde yapılan onlarca çalışmada defalarca dile getirilmiştir. Günlük yaşamda ise sayısız kez ifade edilirler. Herhangi bir yıl içinde kadınların evlendiği erkekler, aynı yaştaki kadınların evlenmediği erkeklerden genellikle daha fazla kazanmaktadır. Bir erkeğin kaynaklarına gerçekten ihtiyaç duymayan profesyonel açıdan başarılı kadınlar bile, kendilerinden daha az başarılı bir eşle yetinmek konusunda isteksizdirler. Kocalarından daha fazla kazanan kadınlar, en azından Amerika'da bu eğilim değişiyor gibi görünse de boşanmayı daha sık talep eder. Erkekler, kendilerini kadınlara çekici kılan statü ve kay-

1. Smuts, 1995.

nakları elde etmek için diğer erkeklerle rekabet etmeye devam eder. Cinsiyetler arasındaki kaynak eşitsizliğine eşli çağlarda neden olan güçler -kadınların eş tercihleri ve erkeklerin rekabet stratejileri- günümüzde kaynak eşitsizliğinin devam etmesine katkıda bulunan güçlerle aynıdır.[1]

Feministlerin ve evrimcilerin vardıkları sonuçlar, erkeklerin kadın cinselliğini kontrol etme çabalarının, kadınları kontrol etme çabalarının temelinde yattığı yönündeki çıkarımlarında birleşir. Evrimleşmiş cinsel stratejilerimiz, bunun nedenini ve kadınların cinselliğinin kontrolünün neden erkeklerin temel uğraşılarından biri haline geldiğini açıklar.[2]

İnsanlığın evrimsel tarihi boyunca, örneğin bir eşi cezbetmeyi başaramayarak, boynuzlanmayı engelleyemeyerek veya bir eşi elinde tutamayarak kadınların cinselliğini kontrol edemeyen erkekler, kadınların cinselliğini kontrol etmeyi başaran erkeklere kıyasla daha düşük üreme başarısı yaşadılar. Bizler, eş edinmeyi, sadakatsizliklerini önlemeyi ve onlara ayrılıktan alıkoymaya yetecek kadar fayda sağlamayı başaran, uzun ve kesintisiz bir soydan gelmekteyiz. Ayrıca ardımızda, faydalı kaynaklar sağlayan erkeklere cinsel erişim sağlayan uzun bir kadın silsilesi de vardır.

Feminist teori bazen erkekleri, kadınları ezmek gibi bir ortak amaç doğrultusunda diğer tüm erkeklerle birleşmiş gibi tasvir eder.[3] Ancak insan cinselliğinin evrimi, bu senaryonun doğru olamayacağını ileri sürer çünkü erkekler ve kadınlar öncelikle kendi cinsiyetlerine karşı rekabet ederler. Erkekler, esasen diğer erkekler pahasına kaynakları kontrol etmeye çalışırlar. Erkekler diğer erkekleri kaynaklarından yoksun bırakır, diğer erkekle-

1. Kaynak eşitsizliğinin bu analizi, elbette aynı iş için kadınlara ve erkeklere eşit olmayan ücretler verilmesi gibi cinsiyetçi uygulamalar türü başka sebeplerin varlığını inkâr etmez.
2. Smuts, 1995.
3. Brownmiller, 1975.

ri statü ve güçlü konumlardan eder ve diğer erkekleri kadınlar için daha az arzu edilir kılmak için aşağılar. Gerçekten de tüm cinayetlerin yaklaşık yüzde 70'inin diğer erkekleri öldüren erkeklerce işlendiği gerçeği, rekabetin erkeklere çıkardığı maliyet açısından en azından buzdağının görünen kısmını ortaya koymaktadır.[1] Her kültürde ortalama olarak erkeklerin kadınlardan çok önce ölmesi gerçeği, erkeklerin diğer erkeklerle bu rekabet sonucu ödediği bedellerin bir başka kanıtıdır.

Kadınlar, kendi cinslerinin getirdiği zarardan kaçamazlar.[2] Kadınlar, yüksek statülü erkeklere erişmek için birbirleriyle rekabet eder, başka kadınların kocalarıyla seks yapar ve erkekleri karılarından uzaklaştırır. Eş avcılığı, türümüzün olduğu her yerde bulunan bir cinsel stratejidir. Kadınlar, rakiplerine iftira atar, onları aşağılar ve özellikle kısa vadeli cinsel ilişki stratejileri izleyen kadınlara karşı sert davranır. Hem kadınlar hem de erkekler hemcinslerinin cinsel stratejilerinin kurbanlarıdır ve bu sebeple, ortak bir amaç için hemcinsleriyle birleştikleri pek söylenemez.

Üstelik hem erkekler hem de kadınlar karşı cinsin stratejilerinden faydalanır. Erkekler eşleri, kız kardeşleri, kızları ve metresleri de dâhil olmak üzere belirli kadınlara kaynak ve koruma sağlar. Bir kadının babası, erkek kardeşleri ve oğulları, onun yerinde eş seçimi önerilerinden yararlanır. Erkeklerin veya kadınların diğer cinsiyeti baskı altına almak amacıyla hemcinsleriyle birleştiği görüşünün aksine, her birey her bir cinsiyetin belirli üyeleriyle temel çıkarları paylaşır ve diğer üyeleriyle çatışır. Hemcinslerin kurduğu komplo gibi basit görüşlerin gerçekte hiçbir temeli yoktur.

Günümüzde erkeklerin cinsel stratejileri kaynaklar üzerindeki kontrollerine katkıda bulunsa da stratejilerinin kökenleri

1. Daly ve Wilson, 1988; Smuts, 1992.
2. Buss ve Dedden, 1990; Hrdy, 1981.

kadınların arzularının evriminden kopuk değildir. Bu analiz, erkeklerin kaynakları kontrol etmesi gerçeğinden dolayı kadınları veya onları amansızca takip etmelerinden dolayı erkekleri suçlamamız gerektiğini ima etmez. Aksine eğer uyum ve eşitlik sağlanacaksa, kadın ve erkeklerin her ikisinin de bu birlikte evrim sürecindeki nedensellik zincirinde birbirine bağlı olduğu kabul edilmelidir. Bu süreç uzun zaman önce arzunun evrimi ile başladı ve bugün ilişki stratejilerimiz aracılığıyla işlemeye devam etmektedir.

İlişki Stratejilerinde Çeşitlilik

Erkeklerin ve kadınların arzularındaki farklılıklar, insan türü içindeki çeşitliliğin önemli bir bölümünü temsil eder ancak her cinsiyet içerisinde muazzam bir değişkenlik vardır. Kadınlara kıyasla daha fazla erkek tamamen günübirlik cinsel ilişkiler sürdürmeye meyilli olsa da bazı erkekler yaşamları boyunca yalnızca tek eşli kalır ve bazı kadınlar çok eşliliği, günübirlik cinselliği veya çoklu ilişki stratejisini, tek eşliliğe tercih eder. Ortalama eğilimlere karşın bazı erkekler kadınları ekonomik kaynakları, bazı kadınlar ise erkekleri görünüşleri için arzular. Çoğu erkek ve kadın diğer cinsiyete cinsel açıdan ilgi duysa da bazıları hemcinslerine, bazıları her iki cinse ilgi duyar, bazıları ise hiçbir cinse ilgi duymaz. Her bir cinsiyet içindeki bu farklılıklar, istatistiksel istisnalar olarak reddedilemez. Bunlar, insan cinsellik stratejilerinin zengin repertuvarını anlamak için çok önemlidirler.

Cinsel çeşitlilik, her kişinin bir stratejiyi diğerine tercih etmesini destekleyen bireysel koşullara bağlıdır ki bu tercih, bilinçli bir şekilde ifade edilemez. Örneğin Aka erkekleri ekonomik kaynaklara sahip olmadıklarında yüksek ebeveynlik yatırımı içeren bir ilişki stratejisini tercih ederler.[1] !Kung kadınları,

1. Hewlett, 1991.

yatırım yapmaya istekli erkekleri cezbetmeye devam etmek için, yeterince arzulandıkları durumlarda daha sık ve farklı ilişkiler yaşamayı tercih eder.[1] Bir eş olarak değerimiz -ilişkiler dünyasında arzu edilirliğimiz- arzularımızı gerçek ilişkilere ne ölçüde çevirebileceğimizi etkiler. Hiçbir ilişki stratejisi, evrimleşmiş psikolojimize ne kadar derinden kök salmış olursa olsun sosyal bağlamdan veya eş değerinden bağımsız ve sabit bir şekilde ifade edilmez. Her bir cinsel stratejiyi kolaylaştıran ve engelleyen bağlamların bilinmesi, cinsiyetler içindeki ve arasındaki cinsel davranışların çeşitliliğini anlamamıza yardımcı olur.

Bu çeşitliliğin bilgisi kişiyi, onları yönlendirebilecek bencil çıkarlar için belirli değer yargılarını incelemeye yönlendirir. Batı toplumunda, ömür boyu süren tek eşlilik genellikle ideal olarak kabul edilir. Bu uygulamaya uymayan herkes ise sapkın, olgunlaşmamış, günahkâr veya başarısız görülür. Böyle bir yargı, bu yargıyı savunan kişinin kullandığı cinsel stratejilerin bir tezahürü olabilir. Örneğin başkalarını ömür boyu aşk idealine ikna etmek çoğu zaman bir kadının yararınadır. Kısa vadeli ilişkiler için bir cinsel strateji izleyen kadınlar, uzun vadeli bir ilişkideki ve eşlerinin kaynaklarını, dikkatini ve bağlılığını kullanan tek eşli kadınlar için bir tehdit oluşturur. Kendisi bu yönde düşünmese bile, başkalarını tek eşli bir ilişki stratejisini benimsemeye ikna etmek çoğu zaman bir erkeğin yararınadır. Evlilik dışı ilişki yaşayan erkekler, bekâr erkeklerin ilişki fırsatlarını gasp eder ve halihazırda ilişki içindeki kadınları kocalarının elinden alarak bir tehdit oluşturabilir. Kısacası cinsel ahlakımız, evrimleşmiş ilişki stratejilerimizin önemli bir bileşenidir.

Her iki cinsiyetin de kısa vadeli ilişkilere yönelik cinsel stratejileri, insanlığın evrimsel tarihinin derinlerine iner. Cinsel açıdan ayrım gözetmeyen erkeği ve cinsel açıdan çekingen dav-

1. Shostak, 1981.

ranan kadını vurgulayan evrimsel anlatılar, durumu fazlasıyla abartmaktadır. Erkeklerin stratejik repertuvarlarının bir parçası olarak bağlılık göstermeye yatkın olabilmesi gibi, kadınların da günübirlik ilişkilere yönelme kapasiteleri vardır ve bu tür ilişkilerin kendi yararlarına olduğunu düşündüklerinde, onların peşinden giderler.

Darwin'in cinsel seçilim teorisini atmasından sonraki bir yüzyıl boyunca erkek bilim insanları, kadınların cinsellik sürecinde kısmen pasif kaldıkları varsayımına dayanarak bu teoriye şiddetle karşı çıktılar. Kadınların eşlerini aktif olarak seçtikleri ve bu seçimlerin güçlü bir evrimsel güç oluşturduğu varsayımı, bilimsel bir gerçek olmaktan çok bilimsel bir kurgu olarak görüldü. 1970'lerde bilim insanları, hayvan ve böcek dünyasında dişinin seçiminin derin önemini yavaş yavaş kabul etmeye, 1980'ler ve 1990'larda ise kadınların eş seçme ve rekabet etmede izledikleri aktif stratejileri kendi türümüz içinde de belgelemeye başladılar. Ancak yirmi birinci yüzyılın ilk on yılında bazı inatçı muhalifler, kadınların tek bir ilişki stratejisine sahip, bunun da uzun vadeli bir ilişki yönünde olduğu noktasında ısrar etmeye devam ediyor.

Bilimsel kanıtlar ise bunun aksini göstermektedir. Bağlılık içeren ilişkiler yerine günübirlik ilişkilere yönelen kadınların cinsel arzularını erkeğin abartılı yaşam tarzına, fiziksel çekiciliğine, erkeksi vücuduna ve hatta risk almasına, kendini beğenmiş "kötü bir çocuk" gibi görünmesini sağlayan niteliklere kaydırmaları gerçeği bize şunu söyler: kadınlar, kısa vadeli ilişkiler adına tasarlanmış özel psikolojik mekanizmalara sahiptir. Evlilik dışı ilişki yaşayan kadınların genellikle eşlerinden daha yüksek statülü erkekleri seçmeleri ve birlikte oldukları partnerlerine âşık olma eğilimi göstermeleri, kadınların eş değiştirme konusunda kimi adaptasyonlara sahip olduğunu or-

taya koymaktadır. Kadınların kendilerine yatırım yapabilecek erkekler adına kıtlık yaşaması veya yaşadıkları çevrede kadın fazlalığının yaşanması gibi koşullara maruz kalması durumunda kısa vadeli ilişkilere yönelmeleri gerçeği, kadınların ilişki tercihlerinde geçiş yapmaları için tasarlanmış özel adaptasyonları olduğunu gösterir.

İnsanlar, sık sık eş değiştirmeyi ve cinsel açıdan kısıtlanmamış diğer faaliyetleri ahlaka aykırı bulur ve kınar. Bu ahlak görüşünü başkalarına yaymak ise genellikle insanların çıkarlarına hizmet eder. Cinsel ahlakımız, evrimleşmiş cinsel stratejilerimizden kaynaklanır. Bununla birlikte bilimsel bir bakış açısından, insanlık açısından kolektif anlamda tek bir stratejiye değer vermenin ahlaki bir gerekçesi yoktur. İnsan doğamız, cinsel stratejilerimizin hepsinde kendini gösterir. Arzuların zengin çeşitliliğinin farkına varmak, bizi cinsiyetler arasın uyuma bir adım daha yaklaştırır.

İlişkilerde Kültürel Çeşitlilik

Kültürel çeşitlilik, insan çeşitliliğinin en büyüleyici ve gizemli yönlerinden birini temsil eder. Farklı toplumların üyeleri, bir eş adayının bekâretini arzulamak gibi kimi niteliklerde önemli ölçüde farklılık gösterir. Örneğin 1980'lerde Çin'de hem erkek hem de kadın hemen hemen herkes, bir eş adayı için bekâretin vazgeçilmez olduğunu düşünüyordu. Bakire olmayan Çinlilerin evlenmesi neredeyse imkânsızdı. Bununla birlikte Çin kültürü son otuz yılda değişti: Bekâret hâlâ değerli olsa da laboratuvarımdaki araştırmalar bunun eş tercihlerindeki öneminin giderek azaldığını bulguladı.[1] İsveç ve Norveç gibi İskandinav ülkelerinde bekâret eskiden beri ve hâlâ bir eş adayı için önem-

1. Lei vd., 2011.

siz bulunur. Bu tür kültürel değişkenlikler, insan cinsel ilişkileri adına tüm teoriler için bir bilmece oluşturmaktadır.

Evrimsel psikoloji, cinsel ilişki stratejilerindeki değişkenliği açıklamak için erken dönem deneyimlerine, ebeveynlik pratiklerine ve diğer mevcut sosyal ve ekolojik unsurlara odaklanır. Örneğin Psikolog Jay Belsky ve meslektaşları, sert, kısıtlayıcı ve tutarsız çocuk yetiştirme pratiklerinin, düzensiz kaynaklar sağlamanın ve evlilikteki uyumsuzluğun çocuklarda hızla evliliğe yönelme ve erken üreme temelli bir ilişki stratejisini desteklediğini savunur.[1] Buna karşılık çocuğun yetiştirilmesi sırasından gösterilen hassasiyet, destek, duyarlılık ve güvenilir kaynaklar ve ebeveynlerin uyumu, çocuklar adına istikrarlı evlilik bağları ve daha geç üremeye, bağlılık içeren bir ilişkiye yönelik stratejinin olumlanmasını sağlar. Kısacası belirsiz ve öngörülemeyen ortamlarda büyüyen çocuklar, tek bir eşe güvenemeyeceklerini öğrenirler. Bu sebeple erken başlayan ve sık sık eş değiştirmeye meylettikleri bir cinsel yaşamı tercih ederler. Buna karşılık düzenli evlerde, tahmin edilebileceği üzere onlara yatırım yapan ebeveynlerle büyüyen çocuklar ise istikrarlı, yüksek yatırım yapmaya istekli bir eşi bekledikleri kalıcı bir ilişkiye yönelik bir stratejiyi tercih ederler. Boşanmış çiftlerin çocuklarından elde edilen bulgular da bu teoriyi desteklemektedir. Bu tür çocuklar daha erken ergenliğe girer, daha erken cinsel ilişkilere başlar ve ebeveynleri hala birlikte olan yaşıtlarına kıyasla daha çok sayıda seks partneri edinirler.

İlişki stratejilerinin erken deneyimlere duyarlılığı, kültürler arasında iffete verilen değerdeki farklılıkları açıklamaya yardımcı olabilir. Örneğin Çin'de, tarihsel olarak evlilikler uzun sürer ve boşanmalar nadir görülür, ebeveynler çocuklarına uzun süreler boyunca büyük yatırımlar yapardı. İsveç'te evlilik

1. Belsky vd., 1991.

dışı birçok çocuk doğar, boşanma yaygındır ve daha az baba, yatırımlarını devamlılığını sağlar. Çinliler ve İsveçliler, bu erken dönem deneyimleri sebebiyle evrensel stratejilerden farklı cinsel stratejiler seçebilirler. Erken deneyimlerin önemi adına daha fazla test gerekse de şimdiye kadar ortaya çıkan bulgular hem erkek hem de kadınların repertuvarlarında günübirlik ilişki, uzun vadeli ilişki, eş avlama ve eş değiştirme stratejileri olduğu görüşünü desteklemektedir. Kendileri adına seçtikleri strateji, kısmen kültürden kültüre değişen erken deneyimlere de bağlıdır.

Nispeten evlilik dışı ilişkinin sık görüldüğü Ache ve nispeten tek eşli Hiwi toplumları arasındaki farklar, insan cinsel stratejilerinin kültürel değişkenliğini de anlamamıza yardımcı olur. Bu iki kültürde erkeklerin kadınlara oranının farklılığı, farklı bir cinsel stratejinin ortaya çıkmada önemli bir unsur haline gelebilir. Acheler arasında her erkeğe yaklaşık bir buçuk kadın düşer. Hiwiler arasında ise kesin sayılar mevcut olmasa da kadınlardan daha fazla erkek vardır. Mevcut Ache kadınlarının sayısal fazlalığı, Ache erkekler için Hiwi erkeklerin deneyimlemediği cinsel fırsatlar yaratır. Ache erkekleri, aralarından eş değiştirme ve günübirlik ilişkilerin sıklıkla görülmesinin kanıtladığı üzere bu fırsatları değerlendirir. Ache erkekleri, Hiwi erkeklerine kıyasla daha başarılı bir şekilde kısa vadeli ilişkilere yönelik bir cinsel strateji izleyebilir. Hiwi kadınları, bir eşi cezbetmek ve elde tutmak için kaynak sağlaması gereken erkeklerden yüksek bir yatırım sağlama konusunda Ache kadınlarına kıyasla daha başarılıdır.[1] Üniversite kampüslerinde ve büyük kentlerde günübirlik ilişki kültürünün ve Tinder gibi günübirlik seks ve çevrimiçi flört uygulamalarının yükselişi gibi günümüzde tanık olunan kültürel değişimler, muhtemelen algılanan veya gerçek

1. Kim Hill, kişisel iletişim, 1991.

cinsiyet oranı dengesizliğinin bir işlevi olarak cinsel ilişki stratejilerindeki değişimleri yansıtır.

Önemli bir kültürel değişken, özellikle tek eşlilik ve çok eşlilik gibi varsayımsal ilişki sistemlerinde görülür. Bazı İslam kültürleri, Kuran'da belirtilmesi sebebiyle erkeklerin dört kadınla evlenmesine izin verir. ABD'deki Utah ve Texas'ın bazı bölgelerindeki bazı köktendinci Mormon toplulukları, bir erkeğin evlenebileceği kadın sayısı konusunda hiçbir resmi sınır koymaz ve bazı erkekler bir düzineden fazla kadınla evlenir. Tek eşli olduğu varsayılan kültürler bile bazı erkekler üst üste evlilik veya ilişki partnerleri yoluyla birden fazla ilişkiye dahil olur ve bu sebeple bu kültürlerde de genellikle çok eşlilik görülür. Kültür ya mevcut yaşam ya da ölümden sonraki yaşamla ilgili arzu uyandıran betimlemeler noktasında çok eşliliğe ne oranda yatkınsa, bazı erkeklerin statü, kaynak ve eş kazanma çabası adına yüksek riskli taktikler izlemeye eğilimi o kadar artar. Nasıl ki çiftleşme, geyiklerden deniz fillerine kadar hayvanlar arasındaki şiddetin temel bir nedeniyse, bizim türümüzde de cinsel ilişkiler ve şiddet amansız bir şekilde birbiriyle bağlantılıdır. Evrimleşmiş ilişki stratejileri, bu önemli kültürel bağlamlardan etkilenir ve bunlar içinde uygulanır.

Evrimleşmiş ilişki mekanizmaları, cinsel stratejiler açısından kültürler arasındaki farklılıkları anlamak için merkezi öneme sahiptir. Kültürler; mevcut cinsel fırsatlar, ekolojileri tarafından sağlanan kaynaklar, erkeklerin kadınlara oranı ve uzun vadeli ilişkilere karşı günübirlik ilişkileri ne ölçüde teşvik ettikleri bakımından farklılık gösterir. Evrimleşmiş psikolojik mekanizmalarımız bu kültürel girdilere uyum sağlar. Cinsellikteki kültürel farklılıklar, kısmen de kültürel girdiye dayalı olarak olası tüm insan cinsel stratejileri arasından yapılan seçimlerdeki farklılıkları yansıtır. Yaşayan her insan, eski çağlarda başarı göstermiş atalarından bütün bir repertuvarı miras almıştır.

İlişkiler Dünyasındaki Rekabet ve Çatışma

İnsan cinselliğinin tatsız bir gerçeği, arzu edilen insanların, onları arzulayanların sayısından her zaman daha fazla olmasıdır. Bazı erkekler kaynak biriktirme konusunda üstün yetenek gösterirler, daha çekici vücutlara sahiptirler veya statü hiyerarşilerinde daha da fazla yükselirler. Kadınlar genellikle bu erkekleri arzuladıkları için, onları cezbetmek adına birbirleriyle rekabet ederler. Bununla birlikte yalnızca eş değeri yüksek kadınlar başarılı olur. Çarpıcı bir güzelliğe sahip kadınlar birçok erkek tarafından arzu edilir ancak yalnızca çok az erkek onları cezbetmekte başarılı olur. Nezaket, zekâ, güvenilirlik, atletizm, görünüş ve ekonomik beklentileri karşılayacak nitelikler aynı anda aynı kişide nadiren bulunur. Çoğumuz, arzu edilen niteliklerin tamamından daha azına sahip biriyle yetinmek zorunda kalırız.

Bu katı gerçekler, her cinsiyette bazen yalnızca ilişkiler dünyasından tamamen koparak önlenebilecek kimi rekabet ve çatışmalara sebep olur. Yine de cinselliğe yönelik temel arzular öyle kolayca söndürülemez. Bu arzuları tatmin etme arayışı, insanları rekabete yönlendirir. İnsanlar bu rekabetin birçok yönünü her zaman kavrayamayabilir. En yeni çıkan yüz kremini satın alan bir erkek veya kadın, cilt bakımını bir rekabet olarak görmeyebilir. Vücut geliştirme çılgınlığına katılan veya gece geç saatlere kadar çalışan bir kadın veya erkek, bu eylemleri rekabet temelinde yorumlamayabilir. Ancak insanların cinselliğe yönelik arzuları ve arzu edilen nitelikler farklı olduğu sürece rekabet, insan cinsel ilişkilerinin kaçınılmaz bir yönü olmaya devam edecektir.

Cinsiyetler arasındaki çatışma da aynı şekilde kolayca göz ardı edilemez. Bazı erkekler kadınların cinsel psikolojisine karşı kayıtsızlık ve duyarsızlık gösterir. Erkekler bazen kadınlardan daha anlık, daha sık, daha ısrarcı veya daha agresif bir şekilde seks arayışına girer. İki cinsiyetin cinsel stratejilerindeki temel

farklılıklar sebebiyle neredeyse yalnızca kadınlar, cinsel taciz ve zorlama suçlamalarından, dolayı şikâyet eder. Erkeklerin stratejileri kadınların arzularıyla çatışarak öfke ve sıkıntıya neden olur. Benzer şekilde, kadınlar istedikleri niteliklerden yoksun erkekleri reddederler ve reddedilen erkekler arasında hüsrana ve kızgınlığa neden olur. Kadınlar erkekler cinsel stratejilerine, erkeklerin kadınlara müdahale ettiği kadar müdahale eder ancak belki de bu müdahaleleri daha az vahşi ve zorlayıcı yollarla gerçekleştirirler.

Çiftler arasındaki çatışmayı tamamen ortadan kaldırmak da imkânsızdır. Bazı çiftler birlikte uyumlu ve mutlu hayatlar yaşasa da hiçbir çift adına çatışmalar tamamen bitmez. Çatışmayı tetikleyen koşullar genellikle kaçınılmazdır. Kendi kontrolünün dışındaki faktörler sebebiyle işinden kovulan bir adam, karısının evlilik kararını kısmen dayandırdığı kaynakları artık sağlayamadığı için ondan boşanmak istemesini deneyimleyebilir. Kendi elinde olmaksızın yüzünden kırışıklar beliren bir kadın, profesyonel açıdan başarılı kocasının daha genç bir kadını arzuladığına şahit olabilir. Cinsiyetler arasındaki bazı çatışmaları ortadan kaldırmak imkânsızdır çünkü bu çatışmaları besleyen koşullardan kaçınılamaz.

Erkekler ve kadınlar arasındaki çatışmaların, evrimleşmiş cinsel psikolojimizden kaynaklandığı gerçeği, kısmen yaygın kanılarla çeliştiği için bazı insanları rahatsız eder. Birçoğumuz bu çatışmaların, belirli bir kültürün insan doğasındaki doğal uyumu bozan yansımaları olduğu şeklindeki geleneksel görüşe sahibizdir. Ancak kadınların cinsel açıdan zorlandıklarında, erkeklerinse boynuzlandıklarında hissettikleri öfke kapitalizmden, kültürden, ataerkillikten ya da sosyalleşmeden değil, evrimleşmiş ilişki stratejilerimizden kaynaklanmaktadır. Evrim süreci boyunca üretilen stratejileri ne kadar tiksindirici bulursak bulalım bu stratejilerin sonuçları ne kadar berbat olursa olsun, bu stratejiler üreme başarısına dair acımasız ölçüt yoluyla işler.

Hemcinsler arasındaki çatışmanın özellikle yıkıcı bir tezahürü, insanlık tarihi boyunca tekrar tekrar görülen bir faaliyet olan savaştır. Erkeklerin cinsellikte başarılı olmak için gereken kaynakları ararken fiziksel riskler alma eğilimi göz önüne alındığında, savaşın neredeyse tamamen erkek bir faaliyet olması şaşırtıcı değildir. Yanomamöler arasında erkekleri başka bir kabileye savaş açmaya teşvik eden iki temel güdü vardır: diğer erkeklerin eşlerini ve önceki baskınlarda kaybedilen eşleri yeniden ele geçirme arzusu. Amerikalı Antropolog Napoleon Chagnon, Yanomamöler arasındaki yerel kaynaklara ABD'in özgürlük ve demokrasi gibi ilkeler için savaş çıkardığını açıkladığında, konuştuğu kişiler şaşkına dönmüştü. Kadınları ele geçirmek veya yeniden ele geçirmek dışında bir şey için kendi hayatını riske atmak, onlara saçma gelmişti.[1]

Kayda geçen insanlık tarihi boyunca savaşlar sırasındaki tecavüzün sıkça görülmesi, Yanomamö erkeklerinin cinsel güdülerinin alışılmadık bir durum olmayabileceğini gösterir.[2] Dünyanın her yerinden erkekler, aynı evrimleşmiş psikolojiyi paylaşır. Tarihte komşu köylere baskın yapmak ve kocaları yakalamak için bir savaş grubu oluşturan kadınlara dair tek bir vaka dahi olmaması, bize cinsiyet farklılıklarının doğası hakkında önemli bir şey söyler: erkeklerin cinsellik stratejileri, kadınlara kıyasla genellikle daha şiddetlidir.[3] Şiddetin altında yatan motivasyon ise hemcinseler arasındaki çatışmanın, cinsiyetler arasındaki çatışmayla yakından bağlantılı olduğunu ortaya koymaktadır. Erkekler diğer erkekleri öldürmek için savaş açar ama cinsel kurbanlar kadınlar olur.

Modern dünyadaki günlük yaşamda cinsiyetler arasında-

1. Chagnon, 1983; Chagnon, kişisel iletişim, 1991.
2. Brownmiller, 1975.
3. Tooby ve Cosmides, 1989a.

ki savaş işyerlerinde, partilerde, çevrimiçi tanışma sitelerinde ve evlerde birbirleriyle sosyal açıdan etkileşime giren erkekler ve kadınlar arasında gerçekleşir. Örneğin eş adaylarının seçim yoluyla dışlanması, tüm insanları etkilemez, yalnızca istenen özelliklerden yoksun kişileri etkiler. Cinsel kıskançlık, tüm erkeklerin tüm kadınlara yüklediği bir bedel değildir; daha ziyade eşlerine kıyasla arzu edilirliği daha düşük kalan kocalar tarafından, örneğin aldatma vakaları gibi belirli durumlarda, örneğin günübirlik ilişkilerdeki kadınlardan çok evli kadınlara gösterilir. Başka bir örnek vermek gerekirse, cinsel zorlama yalnızca bazı erkekler, özellikle de düşük empati, aşırı erkeksilik ve istismarcı eğilimler gibi sosyopatik özelliklere sahip olanlar tarafından gerçekleştirilir. Erkeklerin çoğu tecavüzcü değildir ve yakalanma riski olmasa bile birçoğunun tecavüze kalkışması muhtemel değildir.[1]

Cinsiyetler arasında çatışma yaratan tüm erkekler veya tüm kadınlar arasında dayanışma yoktur. Aksine her bir cinsiyetin üyeleri, genellikle karşı tarafın üyeleri tarafından izlenen stratejilerden bazı açılardan farklılık gösteren ortak bir stratejiler dizisini tercih eder. Cinsiyetler arasındaki çatışmalardan söz etmek mümkündür çünkü kadın ve erkeklerin çatışma biçimleri genellikle hemcinsleriyle ortak stratejilerinden kaynaklanmaktadır. Yine de hiçbir erkek ya da kadının hemcinsleriyle temelde birleşmediğini ya da karşı tarafla temelde çelişki yaşamadığını kabul etmeliyiz.

Günümüzde, geleceğimizi şekillendirmek adına insan evrimi tarihindeki herhangi bir zamandan daha fazla bilgiye sahibiz. Aldatma, zorlama ve kötüye kullanmanın cinsel ilişki stratejilerimizden kaynaklanması, bunların devamlılığını haklı çıkarmaz. İtibarımızın zarar görmesine karşı duyarlılığımız ve

1. Malamuth, 1981; Young ve Thiessen, 1992.

dışlanma korkumuz gibi kişisel maliyetlere duyarlı gelişmiş mekanizmaları kullanarak, cinsel stratejilerimizin daha zarar verici yönlerinin daha az ifade edilmesini sağlayabiliriz.

Cinsiyetler Arası İşbirliği

Erkekler ve kadınlar, genlerini gelecek nesillere taşımak için her zaman birbirlerine güvendiler. Bağlılık içeren ilişkiler, diğer türlere karşın benzersiz gibi görünen karmaşık bir uzun vadeli güven ve karşılıklılık duygusu yarattı. Bu anlamda cinsiyetler arasındaki iş birliği, insanlar arasında doruğa ulaşır. Dil ve kültür için gelişmiş kapasitemiz kadar cinsellik alanındaki iş birliği stratejilerimiz de insan doğasını tanımlar.

Cinsel stratejiler, yaşam boyu sevgiye ulaşmamızı kolaylaştıran bazı koşulları sağlar. Genlerin gelecek nesillere yolculukta hayatta kalmasını sağlayan ortak araçlar olan çocuklar, bir erkek ve bir kadının çıkarlarını birleştirir ve kalıcı ilişkiler bağlarını besler. Ebeveynler, yeni bir hayat üretmenin ve çocuklarını olgunluğa ulaştırmanın verdiği zevki paylaşırlar. Birliktelikleri nin getirdiği armağanın, yaşamın üreme döngüsünden pay alışı karşısında birlikte hayretler içinde kalırlar. Ancak çocuklar aynı zamanda çocuk bakımını paylaşma konusundaki anlaşmazlıklardan gece vakti cinsellik için azalan fırsatlara kadar yeni çatışma kaynakları da yaratırlar. Hiçbir nimet karşılıksız gelmez.

Cinsel sadakat de evlilik içi uyumu teşvik eder. Herhangi bir sadakatsizlik olasılığı, çatışan çıkarlar arasındaki uçurumu büyütür. Aldatma, ilişki bağlarını bozar ve ayrılıklara yol açar. Tek eşlilik, bir erkek ve bir kadın arasında uzun süre devam edecek güveni teşvik eder. Bir kadın sadakatsizse, fazladan maddi kaynaklar, çocuklarına aktarabileceği daha iyi genler veya ilişkiler dünyasında yeni fırsatlar elde ederek kendine fayda sağlayabilir.

Ancak sadakatsizlik yoluyla edineceği faydalar, babalığının kesinliğinin azalması, güveninin yok olması ve uzun vadeli ilişkinin olası kaybı sebebiyle kocaya büyük maliyetler getirir. Bir erkeğin sadakatsizliği, cinsel çeşitlilik arzusunu tatmin edebilir veya ona çok eşli bir erkeğinkine benzer şekilde anlık coşkular verebilir. Ancak kocasının sevgisinin ve yatırımının bir kısmının bir başkasını yönelmesi durumunu yaşaması bir kadın için bu faydalar, birer maliyet haline gelir. Hayat boyu süren cinsel sadakat, bir erkek ve bir kadın arasındaki uyumu teşvik eder ancak her ikisinin de feda ettiği başka dış ilişkiler fırsatları açısından bir bedel de getirir.

Birbirinin arzularını yerine getirmek, bir erkek ve kadın arasındaki uyumun anahtarıdır. Erkek ilişkiye daha fazla ekonomik kaynak sağladığında ve nezaket, şefkat ve bağlılık gösterdiğinde kadının mutluluğu artar. Bir erkeğin mutluluğu, kadın fiziksel olarak kendisinden daha çekici olduğunda ve nezaket, şefkat ve bağlılık gösterdiğinde artar.[1] Birbirlerinin arzularını yerine getirenler, özellikle ilişkiler dünyasında bu arzuları daha eksiksiz yerine getirmekle ilgilenebilecek başkaları yoksa daha mutlu ilişkilere sahip olurlar. Kısacası, evrimleşmiş arzularımız, ilişkiler içindeki uyumun gizemini çözmek için gerekli bileşenleri sağlar.

Arzularımızın çeşitliliğine dair bilgi, uyumu teşvik etmek için en güçlü araç olabilir. Birbiriyle bağı olmayan iki bireyin, tüm bireysel kaynaklarını olağanüstü bir sevgi duygusu içinde, ömür boyu sürecek bir birliktelikle bir araya getirebilmesi, insanlığın önemli bir başarısıdır. Bu, her insanın ilişkiye getirdiği muazzam kaynaklar, iş birliği yapanların göreceği faydaların bolluğu ve kalıcı anlamda değerli ilişkiler oluşturmak adına sahip olduğumuz karmaşık psikolojik mekanizmalar sayesinde gerçekleşebilir. Bu kaynaklardan bazıları, kadının üreme kapasitesi veya erkeğin kaynak tedarik etme kapasitesi gibi kişinin cinsiyetiyle de bağlantılı

1. Weisfeld vd., 1992.

olabilir. Ancak ilişkilerdeki kaynaklar, tehlikeden korunma, düşmanları caydırma, arkadaşlıklar kurma, çocukları eğitme ve her şeye rağmen devam eden sadakat gibi özellikleri içerir be bu açıdan üreme temelli kaynakların da ötesine geçer. Bu kaynakların her biri, insan doğamız içindeki birçok özel arzuyu yerine getirir.

Diğer cinsiyete gösterilen derin saygı, hayatta kalma ve üreme adına gerekli kaynaklar için her zaman birbirimize bağımlı olduğumuz bilgisinden gelmiş olsa gerektir. Arzularımızı gerçekleştirmek için her zaman birbirimize güvendik. Bu olgular, insanların aşkın sarhoş edici pençesine düştüklerinde deneyimledikleri eşsiz tamamlanmışlık hissinden sorumlu olabilir. Yaşam boyu sürecek bir aşk birlikteliği, insan ilişki stratejilerinin muzaffer bir başarısıdır.

Günümüzde güvenilir doğum kontrolü, doğurganlık ilaçları, suni dölleme, siber seks, çevrimiçi flört uygulamaları, göğüs implantları, karın germe, sperm bankaları ve "bebek tasarımı" yapan genetik mühendisliği de dahil olmak üzere eski çağlardaki insanların hiçbirinin karşılaşmadığı yeni cinsel koşullarla karşı karşıyayız. Cinsel eylemlerimizin sonuçlarını kontrol etme yeteneğimiz, insanlığın evrimsel tarihinde eşi benzeri görülmemiş ve dünyadaki başka hiçbir türde eşi benzeri olmayan bir beceridir. Ancak bu modern yenilikleri, eski çağlardaki dünyada işe yarasa da artık geri döndürülemez bir şekilde yitmiş, eskimiş cinsel stratejiler dizisi ile karşı karşıya getiriyoruz. İlişki mekanizmalarımız, kim olduğumuzu ve nereden geldiğimizi ortaya çıkaran, yaşayan fosillerdir.

Üç buçuk milyar yıllık dünya tarihinde kendi kaderimizi kontrol etme kapasitesine sahip ilk türüz. Kaderimizi tasarlama olasılığı, evrimsel geçmişimizi idrak ettiğimiz ölçüde mükemmelleşir. Sadece insan cinsel stratejilerinin karmaşık repertuvarını inceleyerek, nereden geldiğimizi anlayabiliriz. Sadece bu insan stratejilerinin neden geliştiğini anlayarak, nereye doğru ilerlediğimizi kontrol edebiliriz.

Teşekkür

Yirminci yüzyılda insan cinselliğinin evrimi üzerine en önemli incelemenin yazarı Don Symons yazıları, dostluğu ve her bölüme dair anlayışlı yorumlarıyla bu kitabın gelişimine rehberlik etti. Leda Cosmides ve John Tooby, 1981'de onlarla ilk tanıştığımda Harvard'da acemi yüksek lisans öğrencileriydi ancak evrimsel psikoloji adına, insan cinsel ilişki stratejileri hakkındaki kendi düşüncemi derinden etkileyen büyük bir çerçeve geliştiriyorlardı. Martin Daly ve Margo Wilson, seks ve şiddetin evrimi üzerine yaptıkları çalışmalarla ufuk açıcı bir etkiye sahipti. Palo Alto'daki Center for Advanced Study in the Behavioral Sciences'ta Martin, Margo, Leda ve John ile Evrimsel Psikolojinin Temelleri adlı özel bir projede iş birliği yapma şansım oldu. Bu proje, bu kitabın temelini oluşturdu.

Araştırma ortaklarıma çok şey borçluyum: Alois Angleitner, Armen Asherian, Mike Barnes, Mike Botwin, Michael Chen, Lisa Chiodo, Ken Craik, Lisa Dedden, Todd DeKay, Jack Demarest, Bruce Ellis, Mary Gomes, Arlette Greer, Heidi Greiling, Dolly Higgins, Tim Ketelaar, Karen Kleinsmith, Liisa Kyl-Heku, Randy Larsen, Karen Lauterbach, Anne McGuire, David Schmitt, Jennifer Semmelroth, Todd Shackelford ve Drew Westen.

Uluslararası çalışmada dünya çapında elli ortağımız da özel bir teşekkürü hak ediyor: M. Abbott, A. Angleitner, A. Asherian, A. Biaggio, A. Blanco-VillaSeñor, M. Bruchon-Schweitzer, Hai-yuan Ch'u, J. Czapin –ski, B. DeRaad, B. Ekehammar, M. Fioravanti, J.

Georgas, P. Gjerde, R. Guttman, F. Hazan, S. Iwawaki, N. Janakiramaiah, F. Khosroshani, S. Kreitler, L. Laehenicht, M. Lee, K. Liik, B. Little, N. Lohamy, S. Makim, S. Mika, M. Moadel-Shahid, G. Moane, M. Montero, A.C. Mundy-Castle, T. Niit, E. Nsenduluka, K Peltzer, R. Pienkowski, A. Pirtilla-Backman, J. Ponce De Leon, J. Rousseau, M.A. Runco, M.P. Safir, C. Samuels, R. Santioso, R. Serpell, N. Smid, C. Spencer, M. Tadinac, E.N. Todorova, K. Troland, L. Van den Brande, G. Van Heck, L. Van Langenhove ve Kuo-Shu Yang.

Birçok arkadaş ve meslektaşım bu kitabın taslaklarını okudu ve önerilerde bulundu. Geoffrey Miller, 1994 baskısı için kitabın tamamı hakkında yaratıcı yorumlar sundu. John Alcock, Dick Alexander, Laura Betzig, Leda Cosmides, Martin Daly, Bill Durham, Steve Gangestad, Elizabeth Hill, Kim Hill, Doug Jones, Doug Kenrick, Bobbi Low, Neil Malamuth, Kathleen Much, Dan Ozer, Colleen Seifert, Jennifer Semmelroth, Barb Smuts, Valerie Stone, Frank Sulloway, Nancy Thornhill, Randy Thornhill, Peter Todd, John Tooby, Paul Turke ve Margo Wilson, belirli bölümlerde olağanüstü yardımlarda bulundular.

İlk editörüm Susan Arellano, kitabın ilk aşamalarında bana cesaret verdi ve tavsiyelerde bulundu. Basic Books baş editörü Jo Ann Miller'ın keskin muhakemesi ve editoryal soğukkanlılığı, kitabın tamamlamasına büyük katkıda bulundu. Her yazar, dağınık karalamaları okunabilir bir düz yazıya ve çeşitli bölümleri tutarlı bir kitaba dönüştürmeme yardım eden Virginia LaPlante'nin entelektüel ve editoryal zekâsından yararlanma şansına sahip olmalıdır.

Çok sayıda kurumsal destek gördüm. Harvard Üniversitesi, uluslararası çalışmayı başlatmam için bana zaman ve kaynak sağladı. Al Cain ve Pat Gurin sayesinde Michigan Üniversitesi Psikoloji Bölümü, Dick Alexander, Laura Betzig, Kim Hill, Warren Holmes, Bobbi Low, John Mitani, Randy Nesse, Barb Smuts, Nancy Thornhill ve Richard Wrangham sayesinde Evrim ve İnsan

Davranışı Programı, Eugene Burnstein, Nancy Cantor, Phoebe Ellsworth, James Hilton, James Jackson, Neil Malamuth, Hazel Markus, Dick Nisbett ve Bob Zajonc sayesinde Grup Dinamiği Araştırma Merkezi'ndeki Sosyal Araştırma Enstitüsü bana desteklerini sundu. Ulusal Ruh Sağlığı Enstitüsü'nün (MH-41593 ve MH-44206) bağışları araştırmaya büyük ölçüde yardımcı oldu. Gordon P. Getty Trust ve National Science Foundation Grant BNS98-00864'ten alınan hibeler de dâhil olmak üzere, Center for Advanced Study in the Behavioral Sciences'dan aldığım bir hibe, bana bu kitabın ilk taslağını tamamlamak için ihtiyaç duyduğum zamanı ve entelektüel atmosferi sağladı. Şu anda profesör olduğum Austin'deki Texas Üniversitesi, bu harika kurumsal desteklere kendininkini de ekledi.

2003 baskısı için, Heidi Greiling ile kadın cinselliğinin gizli yönü üzerine bir dizi araştırma üzerinde iş birliği yaptık. Martie Haselton ile yaptığım çalışma, erkeklerin ve kadınların birbirlerinin cinselliğine yönelik çıkarımlarda bulunurken sergiledikleri bazı bilişsel yanılgıları ortaya çıkardı. April Bleske ile yaptığım çalışma, erkeklerin ve kadınların "sadece arkadaş" olup olamayacakları sorusuna ilgi çekici yeni bir yanıt sağladı. David Schmitt ile ortaklığımız, insanda eş avcılığına ilişkin ilk sistematik çalışmaları sağladı. Todd Shackelford, ayrıca Kevin Bennett, Bram Buunk, Jae Choe, Mariko Hasegawa, Toshi Hasegawa, Lee Kirkpatrick ve Randy Larsen ile birlikte çalışarak cinsel sadakatsizliğe karşı savunma biçimlerini araştırdık.

İlk baskının teşekkür bölümüne ek olarak birçok arkadaşım ve meslektaşım yeni materyallerle bana çeşitli şekillerde yardımcı oldu: Rosalind Arden, Mike Bailey, April Bleske, Ruth Buss, Greg Cochran, Josh Duntley, Trish Ellis, Paul Ewald, Steve Gangestad, John Gottschall, Heidi Greiling, Martie Haselton, Kim Hill, Owen Jones, Craig Palmer, David Schmitt, Todd Shac-

kelford ve Randy Thornhill. Steve Pinker ve Don Symons, sağladıkları materyallerin neredeyse her bir yönüyle ilgili olağanüstü geri bildirimleri için özel bir teşekkürü hak ediyor.

Son olarak, bu gözden geçirilmiş ve güncellenmiş baskıda görülen bazı keşifler için yeni araştırma ortaklarıma ve mevcut ve eski lisansüstü öğrencilerime teşekkür borçluyum. Laith Al-Shawaf, Kelly Asao, Mons Bendixen, Kevin Bennett, April Bleske-Rechek, Jaime Cloud, Sean Conlan, Adelia de Miguel, Josh Duntley, Judy Easton, Diana Santos Fleischman, David Frederick, Andrew Galperin, Steve Gangestad, Aaron Goetz, Cari Goetz, Mariko Hasegawa, Toshikazu Hasegawa, Martie Haselton, Patricia Hawley, Sarah Hill, Joonghwan Jeon, Peter Jonason, Farnaz Kaighobadi, Shanmukh Kamble, Leif Kennair, Lee Kirkpatrick, Barry X. Kuhle, Randy Larsen, David Lewis, William McKibben, Cindy Meston, Catherine Moestue, Carin Perilloux, Elizabeth Pillsworth, Steve Pinker, Josh Poore, Ania Raja, Kern Reeve, David Schmitt, Anna Sedlecek, Todd Shackelford, Emily Stone, Bill Tooke, Bill von Hippel, Martin Voracek, Viviana Weekes-Shackelford, Drew Westen ve Joy Wyckoff'a özel teşekkürlerimi sunarım. Şu anda California Üniversitesi, Santa Barbara'da profesör olan Dan Conroy-Beam, kitabın birçok bölümü için bilgece öğütler verdi ve ayrıntılı önerilerde bulundu. Basic Books'taki muhteşem yeni editörlerim Brian Distelberg, Cynthia Buck ve Melissa Veronesi, baştan sona kitabın netliğini, geçişleri ve kullanılan dilin tonunu geliştirmeme yardımcı oldu. Cristine Legare ile yaptığım sayısız sohbet, insandaki cinsellik psikolojisine dair anlayışımı derinleştirdi.

Kaynakça

Abbey, A. (1982). "Sex differences in attributions for friendly behavior: Do males misperceive females' friendliness?", *Journal of Personality and Social Psychology*, 32, 830–838.

Abbey, A. ve Melby, C. (1986). "The effects of nonverbal cues on gender differences in perceptions of sexual intent", *Sex Roles*, 15, 283–298.

Abele, L. ve Gilchrist, S. (1977). "Homosexual rape and sexual selection in acanthocephalan worms", *Science*, 197, 81–83.

Alcock, J. (1981). "Seduction on the wing", *Natural History*, 90, 36–41.

Alexander, R. D. (1962). "Evolutionary change in cricket acoustical communication", *Evolution*, 16, 443–467.

———. (1987). *The biology of moral systems*. New York: Aldine de Gruyter.

———. (1990). *How did humans evolve? Reflections on the uniquely unique species*. Özel Baskı 13. Ann Arbor: University of Michigan, Museum of Zoology.

Alexander, R. D. ve Noonan, K. M. (1979). "Concealment of ovulation, parental care, and human social evolution". (içinde) N. A. Chagnon ve W. Irons (Ed.), *Evolutionary biology and human social behavior: An anthropological perspective*, 402–435. North Scituate, MA: Duxbury Press.

Allon, N. ve Fishel, D. (1979). "Singles bars". (içinde) N. Allon (Ed.), *Urban Life styles*, 128–179. Dubuque, IA: William C. Brown.

Ames, D. (1953). Plural marriage among the Wolof in Gambia. PhD diss., Northwestern University, Evanston, Illinois.

Andrews, P. W., Gangestad, S. W., Miller, G. F., Haselton, M. G., Thornhill, R. ve Neale, M. C. (2008). "Sex differences in detecting sexual infidelity" *Human Nature*, 19(4), 347–373.

Apostolou, M. (2014). "Parental choice: Exploring in-law preferences and their contingencies in the Greek-Cypriot culture". *Evolutionary Psychology*, 12, 588–620.

Ardener, E. W., Ardener, S. G. ve Warmington, W. A. (1960). *Plantation and village in the Cameroons*. Londra: Oxford University Press.

Arnocky, S., Sunderani, S. ve Vaillancourt, T. (2013). "Mate-poaching and mating success in humans". *Journal of Evolutionary Psychology*, 11(2), 65–83.

Athanasiou, R., Shaver, P. ve Tavris, C. (1970). "Sex". *Psychology Today*, Temmuz, 37–52.

Bailey, J. M., Gaulin, S., Agyei, Y. ve Gladue, B. A. (1994). "Effects of gender and sexual orientation on evolutionarily relevant aspects of human mating psychology" *Journal of Personality and Social Psychology*, 66(6), 1081–1093.

Baker, R. R. ve Bellis, M. (1994). "Human sperm competition: Copulation, masturbation, and infidelity". New York: Springer.

Baranowski, A. M. ve Hecht, H. (2015). "Gender differences and similarities in receptivity to sexual invitations: Effects of location and risk perception". *Archives of Sexual Behavior*, 44(8), 2257–2265.

Barclay, A. M. (1973). "Sexual fantasies in men and women". *Medical Aspects of Human Sexuality*, 7, 205–216.

Barkow, J. (1989). *Darwin, sex, and status*. Toronto: University of Toronto Press.

Barkow, J., Cosmides, L. ve Tooby, J. (Ed.). (1992). *The adapted mind: Evolutionary Psychology and the generation of culture*. New York: Oxford University Press.

Barth, J. (1987). *The sot-weed factor*. Garden City, NY: Anchor Books.

Baschnagel, J. S. ve Edlund, J. E. (2016). "Affective modification of the startle eyeblink response during sexual and emotional infidelity scripts". *Evolutionary Psychological Science*, 2, 114–122.

Battaglia, D. M., Richard, F. D., Datteri, D. L. ve Lord, C. G. (1998). "Breaking up is (relatively) easy to do: A script for the dissolution of close relationships". *Journal of Social and Personal Relationships*, 15, 829–845.

Beach, S. T. ve Tesser, A. (1988). "Love in marriage: A cognitive account". (içinde) R. J. Sternberg ve M. L. Barnes (Ed.), *The psychology of love*, 330–358. New Haven, CT: Yale University Press.

Beardsley, R. K., Hall, J. W. ve Ward, R. E. (1959). *Village Japan*. Chicago: University of Chicago Press.

Belsky, J., Steinberg, L. ve Draper, P. (1991). "Childhood experience, interpersonal development, and reproductive strategy: An evolutionary theory of socialization". *Child Development*, 62, 647–670.

Bendixen, M., Kennair, L. E. O., Ringheim, H. K., Isaksen, L., Pedersen, L., Svangtun, S. ve Hagen, K. (2015). "In search of moderators of sex differences in forced-choice jealousy responses: Effects of 2D:4D digit ratio and relationship infidelity experiences". Nordic Psychology, 67(4), 272–284.

Bermant, G. (1976). "Sexual behavior: Hard times with the Coolidge effect". (içinde) M. H. Siegel ve H. P. Ziegler (Ed.), *Psychological research: The inside story*, 76– 103. New York: Harper ve Row.

Berscheid, E. ve Walster, E. (1974). "Physical attractiveness". (içinde) L. Berkowitz (Ed.), *Advances in experimental social psychology*, 157–215. New York: Academic Press.

Betzig, L. (1986). *Despotism and differential reproduction: A Darwinian view of history*. Hawthorne, NY: Aldine de Gruyter.

———. (1989). "Causes of conjugal dissolution: A cross-cultural study". *Current Anthropology*, 30, 654–676.

———. (1992). "Roman polygyny". *Ethology and Sociobiology*, 13, 309–349.

———. (hazırlanıyor). "Why monogamy?" *Behavioral and Brain Sciences*.

Biocca, E. (1970). Yanoáma: *The narrative of a white girl kidnapped by Amazonian Indians*. New York: E. P. Dutton.

Blow, A. J. ve Hartnett, K. (2005). "Infidelity in committed relationships II: A substantive review". *Journal of Marital and Family Therapy*, 31(2), 217–233.

Blumstein, P. ve Schwartz, P. (1983). *American couples*. New York: Morrow.

Bobrow, D. ve Bailey, J. M. (2001). "Is male homosexuality maintained via kin selection?" *Evolution and Human Behavior*, 22, 361–368.

Bohannan, P. (1960). *African homicide and suicide*. Princeton, NJ: Princeton University Press.

Borgerhoff Mulder, M. (1985)." Polygyny threshold: A Kipsigis case study. *National Geographic* Araştırma Raporu, 21, 33–39.

———. (1988). "Kipsigis bridewealth payments". (içinde) L. L. Betzig, M. Borgerhoff Mulder ve P. Turke (Ed.), *Human reproductive behavior*, 65–82. New York: Cambridge University Press.

———. (1990). "Kipsigis women's preferences for wealthy men: Evidence for female choice in mammals?" *Behavioral Ecology and Sociobiology*, 27(4), 255–264.

Boutwell, B. B., Barnes, J. C. ve Beaver, K. M. (2015). "When love dies: Further elucidating the existence of a mate ejection modüle". *Review of General Psychology*, 19(1), 30.

Bowe, C. (1992). "Everything we think, feel, and do about divorce". *Cosmopolitan*, 212(2), 199–207.

Brak-Lamy, G. (2015). "Heterosexual seduction in the urban night context: Behaviors and meanings". *Journal of Sex Research*, 52(6), 690–699.

Bressler, E. R., Martin, R. A. ve Balshine, S. (2006). "Production and appreciation of humor as sexually selected traits". *Evolution and Human Behavior*, 27(2), 121–130.

Brown, D. E. (1991). *Human universals*. Philadelphia: Temple University Press.

Brown, D. E. ve Chai-yun, Y. (n.d.). " 'BigMan': Its distribution, meaning and origin". Yayınlanmamış makale, Department of Anthropology, University of California, Santa Barbara.

Brownmiller, S. (1975). *Against our will: Men, women, and rape*. New York: Bantam Books.

Bunzel, R. (1952). *Chichicastenango*. New York: J. J. Augustin.

Burkett, B. ve Kirkpatrick, L. (2006). "What are deal breakers in a mate?" İnsan Davranışı ve Evrim Topluluğu'nun yıllık toplantısında sunulan bildiri, University of Pennsylvania, Philadelphia.

Burley, N. ve Symanski, R. (1981). "Women without: An evolutionary and cross-cultural perspective on prostitution". (içinde) R. Symanski, *The immoral landscape: Female prostitution in Western societies*, 239–274. Toronto: Butterworths.

Buss, D. M. (1984). "Toward a psychology of person-environment (PE) correlation: The role of spouse selection". *Journal of Personality and Social Psychology*, 47, 361–377.

———. (1985). "Human mate selection". *American Scientist*, 73, 47–51.

———. (1987a). "Sex differences in human mate selection criteria: An evolutionary perspective". (içinde) C. Crawford, D. Krebs ve M. Smith (Ed.), *Sociobiology and psychology: Ideas, issues, and applications*, 335–352. Hillsdale, NJ: Erlbaum.

———. (1987b). "Selection, evocation, and manipulation". *Journal of Personality and Social Psychology*, 53, 1214–1221.

———. (1988a). "The evolution of human intrasexual competition". *Journal of Personality and Social Psychology*, 54, 616–628.

———. (1988b). "From vigilance to violence: Mate guarding tactics". *Ethology and Sociobiology*, 9, 291–317.

———. (1988c). "Love acts: The evolutionary biology of love". (içinde) R. J. Sternbergve M. L. Barnes (Ed.), *The psychology of love*, 100–118. New Haven, CT: Yale University Press.

———. (1989a). "Sex differences in human mate preferences: Evolutionary hypotheses tested in 37 cultures". *Behavioral and Brain Sciences*, 12, 1–49.

———. (1989b). "Conflict between the sexes: Strategic interference and the evocation of anger and upset". *Journal of Personality and Social Psychology*, 56, 735–747.

———. (1991a). "Evolutionary personality psychology". *Annual Review of Psychology*, 42, 459–491.

———. (1991b). "Conflict in married couples: Personality predictors of anger and upset". *Journal of Personality*, 59, 663–688.

———. (2000). *The dangerous passion*. New York: Free Press.

———. (2013). "Sexual jealousy". *Psihologijske teme*, 22(2), 155–182.

———. (2015). *Evolutionary Psychology: The new Science of the mind*. 5. Baskı, Philadelphia: Taylor ve Francis.

———. (2016). "The mating crisis among educated women". *Edge*. http://edge.org/response-detail/26747.

———. (hazırlanıyor, a). "Cross-generational preferences in mate selection". Department of Psychology, University of Michigan, Ann Arbor.

———. (hazırlanıyor, b). "Human prestige criteria". Department of Psychology, University of Michigan, Ann Arbor.

———. (hazırlanıyor, c). "Humiliation, anger, sadness, and abandonment: Emotional reactions to sexual infidelity". Department of Psychology, University of Michigan, Ann Arbor.

———. (hazırlanıyor, d). "Attraction tactics in single bars". University of Texas, Austin.

———. (n.d.). "Contemporary worldviews: Spousal assortment or convergence?" Yayınlanmamış makale, Department of Psychology, University of Michigan, Ann Arbor.

Buss, D. M., Abbott, M., Angleitner, A., Asherian, A., Biaggio, A., Blanco-VillaSeñor, A., Bruchon-Schweitzer, M., Ch'u, Hai-yuan, Czapinski, J., DeRaad, B., Ekehammar, B., Fioravanti, M., Georgas, J., Gjerde, P., Guttman, R., Hazan, F., Iwawaki, S., Janakiramaiah, N., Khosroshani, F., Kreitler, S., Lachenicht, L., Lee, M., Liik, K., Little, B., Lohamy, N., Makim, S., Mika, S., Moadel-Shahid, M., Moane, G., Montero, M., Mundy-Castle, A. C., Little, B., Niit, T., Nsenduluka, E., Peltzer, K., Pienkowski, R., Pirttila-Backman, A., Ponce De Leon, J., Rousseau, J., Runco, M. A., Safir, M. P., Samuels, C., Sani-tioso, R., Schweitzer, B., Serpell, R., Smid, N., Spencer, C., Tadinac, M., Todorova, E. N., Troland, K., Van den Brande, L., Van Heck, G., Van Langen-hove, L., ve Yang, Kuo-Shu. (1990). "International preferences in selecting mates: A study of 37 cultures". *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 21, 5–47.

Buss, D. M. ve Barnes, M. F. (1986). "Preferences in human mate selection". *Journal of Personality and Social Psychology*, 50, 559–570.

Buss, D. M. ve Chiodo, L. A. (1991). "Narcissistic acts in everyday life". *Journal of Personality*, 59, 179–216.

Buss, D. M. ve Dedden, L. A. (1990). "Derogation of competitors". *Journal of Social and Personal Relationships*, 7, 395–422.

Buss, D. M. ve Duntley, J. D. (2011). "The evolution of intimate partner violence". *Aggression and Violent Behavior*, 16(5), 411–419.

Buss, D. M., Goetz, C., Duntley, J. D., Asao, K. ve Conroy-Beam, D. (2017). "The mate switching hypothesis". *Personality and Individual Differences*, 104, 143–149.

Buss, D. M., Larsen, R. J., Westen, D. ve Semmelroth, J. (1992). "Sex differences in jealousy: Evolution, physiology, and psychology". *Psychological Science*, 3, 251–255.

Buss, D. M. ve Schmitt, D. P. (1993). "Sexual strategies theory: An evolutionary perspective on human mating". *Psychological Review*, 100, 204–232.

Buss, D. M. ve Shackelford, T. K. (1997). "From vigilance to violence: Mate retention tactics in married couples". *Journal of Personality and Social Psychology*, 72(2), 346–361.

———. (2008). "Attractive women want it all: Good genes, economic investment, parenting proclivities, and emotional commitment". *Evolutionary Psychology*, 6(1), 134–146.

Buss, D. M., Shackelford, T. K., Choe, J., Buunk, B. ve Dijkstra, P. (2000). "Distress about rivals: Reactions to intrasexual competitors in Korea, the Netherlands, and America". *Personal Relationships*, 7(3), 235–243.

Buss, D. M., Shackelford, T. K., Kirkpatrick, L. A., Choe, J. C., Lim, H. K., Hasegawa, M., Hasegawa, T. ve Bennett, K. (1999). "Jealousy and the nature of beliefs about infidelity: Tests of competing hypotheses about sex differences in the United States, Korea, and Japan". *Personal Relationships*, 6(1), 125–150.

Buss, D. M., Shackelford, T. K., Kirkpatrick, L. A. ve Larsen, R. J. (2001). "A half century of mate preferences: The cultural evolution of values". *Journal of Marriage and Family*, 63(2), 491–503.

Buunk, B. ve Hupka, R. B. (1987). "Cross-cultural differences in the elicitation of sexual jealousy". *Journal of Sex Research*, 23, 12–22.

Byers, E. S. ve Lewis, K. (1988). "Dating couples' disagreements over desired level of sexual intimacy." *Journal of Sex Research*, 24, 15–29.

Byrne, R. (1988). *1,911 best things anybody ever said.* New York: Fawcett Columbine.

Campbell, A. (2008). "The morning after the night before". *Human Nature*, 19(2), 157–173.

Cassell, C. (1984). *Swept away: Why women confuse love and sex.* New York: Simon ve Schuster.

Chagnon, N. (1983). *Yanomamö: The fierce people.* 3. Baskı, New York: Holt, Rinehart ve Winston.

———. (1988). "Life histories, blood revenge, and warfare in a tribal population". *Science*, 239, 985–992.

Chamie, J. ve Nsuly, S. (1981). "Sex differences in remarriage and spouse selection". *Demography*, 18, 335–348.

Chavanne, T. J. ve Gallup, G. G., Jr. (1998). "Variation in risk taking behavior among female college students as a function of the menstrual cycle". *Evolution and Human Behavior*, 19, 27–32.

Cherlin, A. J. (1981). *Marriage, divorce, remarriage.* Cambridge, MA: Harvard University Press.

Chimbos, P. D. (1978). *Marital violence: A study of interspouse homicide.* San Francisco: R&E Research Associates.

Cienza de Leon, P. (1959). *The Incas.* Norman: University of Oklahoma Press.

Clark, R. D. ve Hatfield, E. (1989). "Gender differences in receptivity to sexual offers". *Journal of Psychology and Human Sexuality*, 2, 39–55.

Cloyd, J. W. (1976). "The market-place bar: The interrelation between sex, situation, and strategies in the pairing ritual of Homo Ludens". *Urban Life*, 5, 293–312.

Collias, N. E. ve Collias, E. C. (1970). "The behavior of the West African village weaverbird". *Ibis*, 112, 457–480.

Colwell, M. A. ve Oring, L. W. (1989). "Extra-pair mating in the spotted sandpiper: A female mate acquisition tactic". *Animal Behavior*, 38, 675–684.

Conlan, S. K. (2007). "Romantic relationship termination". Doktora tezi, Department of Psychology, University of Texas, Austin.

Connor, R. C., Smolker, R. A. ve Richards, A. F. (1992)." Two levels of alliance forma-

tion among male bottlenose dolphins (Tursiops sp.)". *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 89, 987–990.

Conroy-Beam, D. ve Buss, D. M. (inceleme aşamasında). "The importance of age in human mating: Evolved desires and their influence on actual mating behavior". *Evolutionary Behavioral Sciences*.

Conroy-Beam, D., Buss, D. M., Pham, M. N. ve Shackelford, T. K. (2015). "How sexually dimorphic are human mate preferences?" *Personality and Social Psychology Bulletin*, 41, 1082–1093.

Conroy-Beam, D., Goetz, C. D. ve Buss, D. M. (2015). "Why do humans form long-term mateships? An evolutionary game-theoretic model". *Advances in Experimental Social Psychology*, 51, 1–39.

———. (Baskıda). "What predicts romantic relationship satisfaction and mate retention intensity—mate preference fulfillment or mate value discrepancies?" *Evolution and Human Behavior*.

Cosmides, L. ve Tooby, J. (1987). "From evolution to behavior: Evolutionary psychology as the missing link". (içinde) J. Dupre (Ed.), *The latest on the best: Essays on evolution and optimality*, 277–306. Cambridge, MA: MIT Press.

Cronin, H. (1993). *The ant and the peacock: Altruism and sexual selection from Darwin to today*. Cambridge: Cambridge University Press.

Cross, J. F. ve Cross, J. (1971). "Age, sex, race, and the perception of facial beauty" *Developmental Psychology*, 5, 433–439.

Croze, H. A., Hillman, A. K. ve Lang, E. M. (1981). "Elephants and their habitats: How do they tolerate each other?" (içinde) C. W. Fowler ve T. D. Smith (Ed.), *Dynamics of large mammal populations*, 297–316. New York: Wiley.

Cuber, J. F. ve Harroff, P. B. (1965). *Sex and the significant Americans: A study of sexual behavior among the affluent*. New York: Penguin Books.

Cunningham, M. R., Roberts, T., Richards, T. ve Wu, C. (1989). "The facialmetric prediction of physical attractiveness across races, ethnic groups, and cultures". Yayımlanmamış makale, Department of Psychology, University of Louisville, KY.

Daly, M. ve Wilson, M. (1988). *Homicide*. Hawthorne, NY: Aldine de Gruyter.

Daly, M., Wilson, M. ve Weghorst, S. J. (1982). "Male sexual jealousy". *Ethology and Sociobiology*, 3, 11–27.

Daniels, D. (1983). "The evolution of concealed ovulation and self-deception". *Ethology and Sociobiology*, 4, 69–87.

Darwin, C. (1859). *On the origin of the species by means of natural selection, or preservation of favoured races in the struggle for life*. Londra: Murray.

———. (1871). *The descent of man and selection in relation to sex*. Londra: Murray.

Dass, D. J. (1970). *Maharaja*. Delhi: Hind Pocket Books.

Dawkins, R. (1976). *The selfish gene*. Oxford: Oxford University Press.

Deaux, K. ve Hanna, R. (1984). "Courtship in the personals column: The influence of gender and sexual orientation". *Sex Roles*, 11, 363–375.

DeSteno, D. A. ve Salovey, P. (1996). "Evolutionary origins of sex differences in jealousy? Questioning the 'fitness' of the model". *Psychological Science*, 7(6), 367–372.

De Waal, F. (1982). *Chimpanzee politics: Power and sex among apes*. Baltimore: John Hopkins University Press.

Dickemann, M. (1979). "The ecology of mating systems in hypergynous dowry societies". *Social Science Information*, 18, 163–195.

———. (1981). "Paternal confidence and dowry competition: A biocultural analysis of purdah". (içinde) R. D. Alexander ve D. W. Tinkle (Ed.), *Natural selection and social behavior: Recent research and new theory*, 417–438. New York: Chiron Press.

Divale, W. ve Harris, M. (1976). "Population, warfare, and the male supremacist complex". *American Anthropologist*, 78, 521–538.

Draper, P. ve Harpending, H. (1982). "Father absence and reproductive strategy: An evolutionary perspective". *Journal of Anthropological Research*, 38, 255–273.

Duntley, J. D. ve Buss, D. M. (2012). "The evolution of stalking". *Sex Roles*, 66(5–6), 311–327.

Eagly, A. H., and Wood, W. (1999). "The origins of sex differences in human behavior: Evolved dispositions versus social roles". *American Psychologist*, 54(6), 408–423.

Easton, J. A., Confer, J. C., Goetz, C. D. ve Buss, D. M. (2010). "Reproduction expediting: Sexual motivations, fantasies, and the ticking biological clock". *Personality and Individual Differences*, 49, 516–520.

Easton, J. A., Schipper, L. D. ve Shackelford, T. K. (2007). "Morbid jealousy from an evolutionary psychological perspective". *Evolution and Human Behavior*, 28(6), 399–402.

Ein-Dor, T., Perry-Paldi, A., Hirschberger, G., Birnbaum, G. E. ve Deutsch, D. (2015). "Coping with mate poaching: Gender differences in detection of infidelity-related threats". *Evolution and Human Behavior*, 36, 17–24.

Elder, G. H., Jr. (1969). "Appearance and education in marriage mobility". *American Sociological Review*, 34, 519–533.

Ellis, B. J. (1992). "The evolution of sexual attraction: Evaluative mechanisms in women". (içinde) J. Barkow, L. Cosmides ve J. Tooby (Ed.), *The adapted mind: Evolutionary Psychology and the generation of culture*, 267–288. New York: Oxford University Press.

Ellis, B. J., McFadyen-Ketchum, S., Dodge, K. A., Pettit, G. S. ve Bates, J. E. (1999). "Quality of early family relationships and individual differences in the timing of pubertal maturation in girls: A longitudinal test of an evolutionary model". *Journal of Personality and Social Psychology*, 77(2), 387.

Ellis, B. J. ve Symons, D. (1990). "Sex differences in sexual fantasy: An evolutionary psychological approach". *Journal of Sex Research*, 27, 527–556.

Elwin, V. (1949). *The Muria and their Ghotul*. Bombay: Oxford University Press.

———. (1968). *The kingdom of the young*. Londra: Oxford University Press.

Erickson, C. J. ve Zenone, P. G. (1976). "Courtship differences in male ring doves: Avoidance of cuckoldry?" *Science*, 192, 1353–1354.

Farrell, W. (1986). *Why men are the way they are*. New York: Berkley Books.

Fisher, H. (1992). *Anatomy of love*. New York: Norton.

Fisher, R. A. (1958). *The genetical theory of natural selection*. 2. Baskı, New York: Dover.

Flaubert, G. (1950). *Madam Bovary*. Çev. A. Russell. New York: Penguin.

Flinn, M. (1988). "Mate guarding in a Caribbean village". *Ethology and Sociobiology*, 9, 1–28.

Ford, C. S. ve Beach, F. A. (1951). *Patterns of sexual behavior*. New York: Harper ve Row.

Francis, J. L. (1977). "Toward the management of heterosexual jealousy" *Journal of Marriage and the Family*, 10, 61–69.

Frank, R. H. (1988). *Passions within reason: The strategic role of the emotions.* New York: W. W. Norton ve Co.

Frayser, S. (1985). *Varieties of sexual experience: An anthropological perspective.* New Haven, CT: HRAF Press.

Freemont, J. (1975). "Rapists speak for themselves". (içinde) D. E. H. Russell, *The politics of rape: The victim's perspective*, 241–256. New York: Stein and Day.

Fussell, N. J. ve Stollery, B. T. (2012). "Between-sex differences in romantic jealousy: Substance or spin? A qualitative analysis". *Evolutionary Psychology,* 10(1), 136–172.

Galperin, A., Haselton, M. G., Frederick, D. A., Poore, J., von Hippel, W., Buss, D. M. ve Gonzaga, G. C. (2013). "Sexual regret: Evidence for evolved sex differences". *Archives of Sexual Behavior,* 42(7), 1145–1161.

Gangestad, S. W. (1989). "The evolutionary history of genetic variation: An emerging issue in the behavioral genetic study of personality". (içinde) D. M. Buss ve N. Cantor (Ed.), *Personality: Recent trends and emerging directions.* New York: Springer.

Gangestad, S. W. ve Simpson, J. A. (1990). "Toward an evolutionary history of female sociosexual variation". *Journal of Personality,* 58, 69–96.

Gangestad, S. W., Thornhill, R. ve Yeo, R. A. (1994). "Facial attractiveness, developmental stability, and fluctuating asymmetry". *Ethology and Sociobiology,* 15(2), 73–85.

Gaulin, S. J. C. ve Boster, J. S. (1990). "Dowry as female competition". *American Anthropologist,* 92, 994–1005.

Gaulin, S. J. C. ve Schlegel, A. (1980). "Paternal confidence and paternal investment: A cross-cultural test of a sociobiological hypothesis". *Ethology and Sociobiology,* 1, 301–309.

Gavey, N. (1991). "Sexual victimization prevalence among New Zealand university students". *Journal of Consulting and Clinical Psychology,* 59, 464–466.

Gil-Burmann, C., Peláez, F. ve Sánchez, S. (2002). "Mate choice differences according to sex and age". *Human Nature,* 13(4), 493–508.

Gildersleeve, K., Haselton, M. G. ve Fales, M. R. (2014). "Do women's mate preferences change across the ovulatory cycle? A meta-analytic review". *Psychological Bulletin,* 140(5), 1205.

Gilmore, D. D. (1990). *Manhood in the making: Cultural concepts of masculinity.* New Haven, CT: Yale University Press.

Givins, D. B. (1978). "The nonverbal basis of attraction: Flirtation, courtship, and seduction". *Psychiatry,* 41, 336–359.

Gladue, B. A. ve Delaney, J. J. (1990). "Gender differences in perception of attractiveness of men and women in bars". *Personality and Social Psychology Bulletin,* 16, 378–391.

Gladwin, T. ve Sarason, S. B. (1953). *Truk: Man in paradise.* New York: Wenner-Gren Foundation for Anthropology Research.

Glass, D. P. ve Wright, T. L. (1985). "Sex differences in type of extramarital involvement and marital dissatisfaction". *Sex Roles,* 12, 1101–1120.

Goetz, A. T. ve Causey, K. (2009). "Sex differences in perceptions of infidelity: Men often assume the worst". *Evolutionary Psychology,* 7(2), 253–263.

Goetz, C. D., Easton, J. A. ve Buss, D. M. (2014). "Women's perceptions of sexual exploitability cues and their link to sexual attractiveness". *Archives of Sexual Behavior,* 43(5), 999–1008.

Goetz, C. D., Easton, J. A., Lewis, D. M. ve Buss, D. M. (2012). "Sexual exploitability: Observable cues and their link to sexual attraction". *Evolution and Human Behavior,* 33(4), 417–426.

Goetz, C. D., Easton, J. A. ve Meston, C. M. (2014). "The allure of vulnerability: Advertising cues to exploitability as a signal of sexual accessibility". *Personality and Individual Differences,* 64, 121–125.

Goldschmidt, W. (1974). "The economics of bridewealth among the Sebei in East Africa". *Ethnology,* 13, 311–333.

Goodall, J. (1986). *The chimpanzees of Gombe: Patterns of behavior*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Gottschalk, H. (1936). *Skinsygens problemer*. Kopenhag: Fremad.

Gottschall, J. ve Gottschall, T. (2003). "Are per-incident rape-pregnancy rates higher than per-incident consensual pregnancy rates?" *Human Nature,* 14, 1–20.

Gough, H. G. (1980). *Manual for the California Psychological Inventory*. Palo Alto, CA: Consulting Psychologists Press.

Gowaty, P. A. (1992). "Evolutionary biology and feminism". *Human Nature,* 3, 217–249.

Grammer, K. (1992). "Variations on a theme: Age dependent mate selection in humans". *Behavioral and Brain Sciences,* 15, 100–102.

Graziano, W. G., Jensen-Campbell, L. A., Shebilske, L. J. ve Lundgren, S. R. (1993). "Social influence, sex differences, and judgments of beauty: Putting the interpersonal back interpersonal attraction". *Journal of Personality and Social Psychology,* 65(3), 522–531.

Greeff, J. M., Greeff, F. A., Greeff, A. S., Rinken, L., Welgemoed, D. J. ve Harris, Y. (2012). "Low nonpaternity rate in an old Afrikaner family". *Evolution and Human Behavior,* 33(4), 268–273.

Greeley, A. M. (1991). *Faithful attraction: Discovering intimacy, love, and fidelity in American marriage*. New York: Tom Doherty Associates.

Green, B. L., Lee, R. R. ve Lustig, N. (1974). "Conscious and unconscious factors i marital infidelity". *Medical Aspects of Human Sexuality,* Eylül, 87–91, 97–98, 104–105.

Gregor, T. (1985). *Anxious pleasures: The sexual lives of an Amazonian people*. Chicago: University of Chicago Press.

Greiling, H. (1993). "Women's short-term sexual strategies. Paper presented at the Conference on Evolution and the Human Sciences", London School of Economics, Centre for the Philosophy of the Natural and Social Sciences, Londra (Haziran).

Greiling, H. ve Buss, D. M. (2000). "Women's sexual strategies: The hidden dimension of extra-pair mating". *Personality and Individual Differences,* 28, 929–963.

Griffin, S. (1971). "Rape: The all-American crime". *Ramparts,* 10, 26–36.

Guéguen, N. (2011). "Effects of solicitor sex and attractiveness on receptivity to sexual offers: A field study". *Archives of Sexual Behavior,* 40(5), 915– 919.

Gurven, M. ve Kaplan, H. (2006). "Determinants of time allocation across the lifespan". *Human Nature,* 17(1), 1–49.

Gutek, B. A. (1985). *Sex and the workplace: The impact of sexual behavior and harassment on women, men, and the organization*. San Francisco: Jossey-Bass.

Guttentag, M. ve Secord, P. (1983). *Too many women?* Beverly Hills, CA: Sage.

Hall, K. ve DeVore, I. (1965). "Baboon social behavior". (içinde) I. DeVore (Ed.), *Primate behavior,* 53–110. New York: Holt.

Hamilton, W. D. ve Zuk, M. (1982). "Heritable true fitness and bright birds: A role for parasites?" *Science*, 218, 384–387.

Handy, E. S. C. (1923). "The native culture in the Marquesas". *Bulletin* 9. Honolulu: Bernice A. Bishop Museum.

Harrison, A. A. ve Saeed, L. (1977). "Let's make a deal: An analysis of revelations and stipulations in lonely hearts' advertisements". *Journal of Personality and Social Psychology*, 35, 257–264.

Hart, C. W. ve Pilling, A. R. (1960). *The Tiwi of North Australia*. New York: Holt, Rinehart ve Winston.

Hartung, J. (n.d.). "Rape: Biblical roots of the long leash on women". Yayınlanmamış elyazması.

Hartung, J., Dickemann, M., Melotti, U., Pospisil, L., Scott, E. C., Smith, J. M. ve Wilder, W. D. (1982). "Polygyny and inheritance of wealth [and comments and replies]". *Current Anthropology*, 1–12.

Haselton, M. G. (2003). "The sexual overperception bias: Evidence of a systematic bias in men from a survey of naturally occurring events". *Journal of Research in Personality*, 37(1), 34–47.

Haselton, M. G. ve Buss, D. M. (2000). "Error management theory: A new perspective on biases in cross-sex mind reading". *Journal of Personality and Social Psychology*, 78(1), 81–91.

———. (2001). "The affective shift hypothesis: The functions of emotional changes following sexual intercourse". *Personal Relationships*, 8(4), 357–369.

Hatfield, E. ve Rapson, R. L. (1993). *Love, sex, and intimacy: Their psychology, biology, and history*. New York: HarperCollins.

Hatfield, E., Walster, G. W., Piliavin, J. ve Schmidt, L. (1973). "Playing hardto-get: Understanding an elusive phenomenon". *Journal of Personality and Social Psychology*, 26, 113–121.

Hazan, H. (1983). *Endless rapture: Rape, romance, and the female imagination*. New York: Scribner's.

Henss, R. (1992). "Perceiving age and attractiveness in facial photographs". Yayınlanmamış elyazması, Psychologisches Institüt, University of the Saarland, Almanya.

Hermstein, R. (1989). "IQ and falling birth rates". *Atlantic Monthly*, May, 73–79.

Hewlett, B. S. (1991). *Intimate fathers*. Ann Arbor: University of Michigan Press.

Hickman, S. E. ve Muehlenhard, C. L. (1997). "College women's fears and precautionary behaviors relating to acquaintance rape and stranger rape". *Psychology of Women Quarterly*, 21, 527–547.

Hilberman, E. ve Munson, K. (1978). "Sixty battered women". *Victimology*, 2, 460–470.

Hill, C. T., Rubin, Z. ve Peplau, L. A. (1976). "Breakups before marriage: The end of 103 affairs". *Journal of Social Issues*, 32, 147–168.

Hill, E. M., Nocks, E. S. ve Gardner, L. (1987). "Physical attractiveness: Manipulation by physique and status displays". *Ethology and Sociobiology*, 8, 143–154.

Hill, K. ve Hurtado, A. M. (1989). "Hunter-gatherers of the new world". *American Scientist*, 77, 437–443.

———. (1991). "The evolution of premature reproductive senescence and menopause in human females". *Human Nature*, 2, 313–350.

———. (1996). *Demographic/life history of Ache foragers*. Hawthorne, NY: Aldine de Gruyter.

Hill, K. ve Kaplan, H. (1988). "Tradeoffs in male and female reproductive strategies among the Ache (pt 1 and 2)". (içinde) L. Betzig, M. Borgerhoff Mulder ve P. Turke (Ed.), *Human reproductive behavior*, 277–306. New York: Cambridge University Press.

Hill, R. (1945). "Campus values in mate selection". *Journal of Home Economics*, 37, 554–558.

Hite, S. (1987). *Women and love: A cultural revolution in progress.* New York: Knopf.

———. (2004). *The Hite report: A nationwide study of female sexuality.* New York: Seven Stories Press.

Hoffman, M. (1977). "Homosexuality". (içinde) F. A. Beach (Ed.), *Human sexuality in four perspectives*, 164–169. Baltimore: Johns Hopkins University Press.

Holmberg, A. R. (1950). *Nomads of the long bow: The Siriono of Eastern Bolivia.* Washi gton, DC: US Government Printing Office.

Holmes, W. G. ve Sherman, P. W. (1982). "The ontogeny of kin recognition in two species of ground squirrels". *American Zoologist*, 22, 491–517.

Hosken, F. P. (1979). *The Hosken Report: Genital and sexual mutilation of females.* Gözden geçirilmiş 2. baskı, Lexington, MA: Women's International Network News.

Howard, R. D. (1981). "Male age-size distribution and male mating success in bullfrogs". (içinde) R. D. Alexander ve D. W. Tinkle (Ed.), *Natural selection and social behavior*, 61–77. New York: Chiron Press.

Howell, N. (1979). *Demography of the Dobe !Kung.* New York: Academic Press.

Hrdy, S. B. (1981). *The woman that never evolved.* Cambridge, MA: Harvard University Press.

Hudson, J. W. ve Henze, L. F. (1969). "Campus values in mate selection: A replication". *Journal of Marriage and the Family*, 31, 772–775.

Hughes, S. M. ve Gallup, G. G. (2003). "Sex differences in morphological predictors of sexual behavior: Shoulder to hip and waist to hip ratios". *Evolution and Human Behavior*, 24(3), 173–178.

Hunt, M. (1974). *Sexual behavior in the 70's.* Chicago: Playboy Press.

Impett, E. A. ve Peplau, L. A. (2002). "Why some women consent to unwanted sex with a dating partner: Insights from attachment theory". *Psychology of Women Quarterly*, 26, 360–370.

Iredale, W., Van Vugt, M. ve Dunbar, R. (2008). "Showing off in humans: Male generosity as a mating signal". *Evolutionary Psychology*, 6(3), 368– 392.

Jackson, L. A. (1992). *Physical appearance and gender: Sociobiological and sociocultural perspectives.* Albany: State University of New York Press.

James, W. H. (1981). "The honeymoon effect on marital coitus". *Journal of Sex Research*, 17, 114–123.

Jankowiak, W. R. ve Fisher, E. F. (1992). "A cross-cultural perspective on romantic love". *Ethnology*, 31, 149–155.

Jankowiak, W. R., Hill, E. M. ve Donovan, J. M. (1992). "The effects of sex and sexual orientation on attractiveness judgments: An evolutionary interpretation". *Ethology and Sociobiology*, 13, 73–85.

Janus, S. S. ve Janus, C. L. (1993). *The Janus Report on sexual behavior.* New York: Wiley.

Jencks, C. (1979). *Who gets ahead? The determinants of economic success in America.* New York: Basic Books.

Johnson, R. E. (1970). "Some correlates of extramarital coitus". *Journal of Marriage and the Family*, 32, 449–456.

Jones, E. C. (1975). "The post-reproductive phase in mammals". (içinde) P. van Keep ve C. Lauritzen (Ed.), *Frontiers of hormone research*, c. 3, 1–20. Basel: Karger.

Jones, O. D. (1999). "Sex, culture, and the biology of rape: Toward explanation and prevention". *California Law Review*, 87, 827–941.

Kamble, S., Shackelford, T. K., Pham, M. ve Buss, D. M. (2014). "Indian mate preferences: Continuity, sex differences, and cultural change across a quarter of a century" *Personality and Individual Differences*, 70, 150–155.

Kaplan, H. ve Hill, K. (1985). "Food sharing among Ache foragers: Tests of explanatory hypotheses". *Current Anthropology*, 26, 223–245.

Kaplan, H., Hill, K. ve Hurtado, M. (1984). "Food sharing among the Ache hunter-gatherers of eastern Paraguay". *Current Anthropology*, 25, 113–115.

Kennair, L. E. O., Schmitt, D., Fjeldavli, Y. L. ve Harlem, S. K. (2009). "Sex differences in sexual desires and attitudes in Norwegian samples". *Interpersona*, 3, 1–32.

Kenrick, D. T., Groth, G. E., Trost, M. R. ve Sadalla, E. K. (1993). "Integrating evolutionary and social exchange perspectives on relationships: Effects of gender, self-appraisal, and involvement level on mate selection". *Journal of Personality and Social Psychology*, 64, 951–969.

Kenrick, D. T., Gutierres, S. E. ve Goldberg, L. (1989). "Influence of erotica on ratings of strangers and mates". *Journal of Experimental Social Psychology*, 25, 159–167.

Kenrick, D. T. ve Keefe, R. C. (1992). "Age preferences in mates reflect sex differences in reproductive strategies". *Behavioral and Brain Sciences*, 15, 75–133.

Kenrick, D. T., Keefe, R. C., Gabrielidis, C. ve Cornelius, J. S. (1996). "Adolescents' age preferences for dating partners: Support for an evolutionary model of life-history strategies". *Child Development*, 67, 1499–1511.

Kenrick, D. T., Neuberg, S. L., Zierk, K. L. ve Krones, J. M. (1994). "Contrast effects as a function of sex, dominance, and physical attractiveness". *Personality and Social Psychology Bulletin*, 20, 210–217.

Kenrick, D. T., Sadalla, E. K., Groth, G. ve Trost, M. R. (1990). "Evolution, traits, and the stages of human courtship: Qualifying the parental investment model". *Journal of Personality*, 58, 97–116.

Kevles, B. (1986). *Females of the species*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Khallad, Y. (2005). "Mate selection in Jordan: Effects of sex, socioeconomic status, and culture". *Journal of Social and Personal Relationships*, 22 (2), 155–168.

Kiesler, S. B. ve Baral, R. L. (1970). "The search for a romantic partner: The effects of self-esteem and physical attractiveness on romantic behavior". (içinde) K. J. Gergen ve D. Marlow (Ed.), *Personality and Social Behavior*, 155–165. Reading, MA: Addison-Wesley.

Kinsey, A. C., Pomeroy, W. B. ve Martin, C. E. (1948). *Sexual behavior in the human male*. Philadelphia: Saunders.

———. (1953). *Sexual behavior in the human female*. Philadelphia: Saunders.

Koss, M. P. ve Oros, C. J. (1982). "Sexual experiences survey: A research instrument investigating sexual aggression and victimization". *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 50, 455–457.

Kuhle, B. X. (2011). "Did you have sex with him? Do you love her? An in vivo test of sex differences in jealous interrogations" *Personality and Individual Differences,* 51(8), 1044–1047.

Kuhle, B. X., Beasley, D. O., Beck, W. C., Brezinski, S. M., Cnudde, D., et al. (2016). "To swipe left or right: Sex differences in Tinder profiles". İnsan Davranışı ve Evrim Topluluğu'nun yıllık toplantısında sunulan bildiri, Vancouver, Canada.

Kyl-Heku, L. M. ve Buss, D. M. (1996). "Tactics as units of analysis in personality psychology: An illustration using tactics of hierarchy negotiation". *Personality and Individual Differences*, 21(4), 497–517.

La Cerra, P., Cosmides, L., and Tooby, J. (1993)." Psychological adaptations in women for assessing a man's willingness to invest in offspring". İnsan Davranışı ve Evrim Topluluğu'nun beşinci yıllık toplantısında sunulan bildiri, Binghamton, NY (August).

Lahdenperä, M., Lummaa, V., Helle, S., Tremblay, M. ve Russell, A. F. (2004). "Fitness benefits of prolonged post-reproductive lifespan in women". *Nature*, 428(6979), 178–181.

Lalumiere, M. L. (2005). *The causes of rape: Understanding individual differences in male propensity for sexual aggression.* Washington, DC: APA.

Lalumiere, M. L., Chalmers, L. J., Quinsey, V. L. ve Seto, M. C. (1996). "A test of the mate deprivation hypothesis of sexual coercion". *Ethology and Sociobiology,* 17, 299–318.

Langhorne, M. C. ve Secord, P. F. (1955). "Variations in marital needs with age, sex, marital status, and regional composition". *Journal of Social Psychology,* 41, 19–37.

Langlois, J. H. ve Roggman, L. A. (1990). "Attractive faces are only average". *Psychological Science,* 1, 115–121.

Langlois, J. H., Roggman, L. A., Casey, R. J., Ritter, J. M., Rieser-Danner, L. A. ve Jenkins, V. Y. (1987). "Infant preferences for attractive faces: Rudiments of a stereotype". *Developmental Psychology,* 23, 363–369.

Langlois, J. H., Roggman, L. A. ve Reiser-Danner, L. A. (1990). "Infants' differential social responses to attractive and unattractive faces". *Developmental Psychology,* 26, 153–159.

Lawson, A. (1988). *Adultery: An analysis of love and betrayal.* New York: Basic Books.

Le Boeuf, B. J. (1974). "Male-male competition and reproductive success in elephant seals". *American Zoology,* 14, 163–176.

Lei, C., Wang, Y., Shackelford, T. K. ve Buss, D. M. (2011). "Chinese mate preferences: Cultural evolution and continuity across a quarter century". *Personality and Individual Differences,* 50, 678–683.

Li, N. P., Bailey, J. M., Kenrick, D. T. ve Linsenmeier, J. A. (2002). "The necessities and luxuries of mate preferences: Testing the tradeoffs". *Journal of Personality and Social Psychology,* 82(6), 947–955.

Li, N. P., Griskevicius, V., Durante, K. M., Jonason, P. K., Pasisz, D. J. ve Aumer, K. (2009). "An evolutionary perspective on humor: Sexual selection or interest indication?" *Personality and Social Psychology Bulletin,* 35, 923–936.

Lieberman, D., Tooby, J. ve Cosmides, L. (2003). "Does morality have a biological basis? An empirical test of the factors governing moral sentiments relating to incest". *Proceedings of the Royal Society of Londra B: Biological Sciences,* 270(1517), 819–826.

Lindburg, D. G. (1971). "The rhesus monkey in northern India: An ecological and behavioral study". (içinde) L. A. Rosenblum (Ed.), *Primate behavior,* c. 2. New York: Academic Press.

Lippa, R. A. (2007). "The preferred traits of mates in a cross-national study of heterosexual and homosexual men and women: An examination of biological and cultural influences". *Archives of Sexual Behavior,* 36(2), 193–208.

———. (2009). "Sex differences in sex drive, sociosexuality, and height across 53 nations: Testing evolutionary and social structural theories". *Archives of Sexual Behavior,* 38(5), 631–651.

Livingston, Gretchen. (2014). *Four-in-ten couples are saying "I do," again.* Washington, DC: Pew Research Center (Kasım 14).

Lobban, C. F. (1972). "Law and anthropology in the Sudan (an analysis of homicide cases in Sudan)". Afrika Çalışmaları Seminer Serisi 13. Sudan Research Unit, University of Khartoum, Khartoum, Sudan.

Lopes, G. S., Shackelford, T. K., Santos, W. S., Farias, M. G. ve Segundo, D. S. (2016). "Mate Retention Inventory–Short Form (MRI-SF): Adaptation to the Brazilian context". *Personality and Individual Differences,* 90, 36–40.

Low, B. S. (1979). "Sexual selection and human ornamentation". (içinde) N. A. Chagnon ve W. Irons (Ed.), *Evolutionary biology and human social behavior.* Boston: Duxbury Press.

———. (1989). "Cross-cultural patterns in the training of children: An evolutionary perspective". *Journal of Comparative Psychology,* 103, 313–319.

———. (1991). "Reproductive life in nineteenth century Sweden: An evolutionary perspective on demographic phenomena". *Ethology and Sociobiology,* 12, 411–448.

Lukaszewski, A. W. ve Roney, J. R. (2010). "Kind toward whom? Mate preferences for personality traits are target specific". *Evolution and Human Behavior,* 31(1), 29–38.

Lund, O. C. H., Tamnes, C. K., Moestue, C., Buss, D. M. ve Vollrath, M. (2007). "Tactics of hierarchy negotiation". *Journal of Research in Personality,* 41(1), 25–44.

MacKinnon, C. (1987). *Feminism unmodified.* Cambridge, MA: Harvard University Press.

Malamuth, N. M. (1981). "Rape proclivity among males". *Journal of Social Issues,* 37, 138–157.

———. (1986). "Predictors of naturalistic sexual aggression". *Journal of Personality and Social Psychology,* 50, 953–962.

———. (1992). "Evolution and laboratory research on men's sexual arousal: What do the data show and how can we explain them?" *Behavioral and Brain Sciences,* 15, 394–396.

Malamuth, N. M., Heavey, C. ve Linz, D. (1993). "Predicting men's antisocial behavior against women: The 'interaction model' of sexual aggression". (içinde) N. G. Hall ve R. Hirshman (Ed.), *Sexual aggression: Issues in etiology, assessment, treatment, and policy.* New York: Hemisphere.

Malamuth, N. M., Sockloskie, R., Koss, M. ve Tanaka, J. (1991). "The characteristics of aggressors against women: Testing a model using a national sample of college women". *Journal of Consulting and Clinical Psychology,* 59, 670–681.

Malinowski, B. (1929). *The sexual life of savages in North-Western Melanesia.* Londra: Routledge.

Margolin, L. ve White, L. (1987). "The continuing role of physical attractiveness in marriage". *Journal of Marriage and the Family,* 49, 21–27.

Margulis, L. ve Sagan, D. (1991). *Mystery dance: On the evolution of human sexuality.* New York: Summit Books.

Markman, H. S., Stanley, S. ve Storaasili, R. (1991). "Destructive fighting predicts divorce: Results from a 7-year follow-up". Yayınlanmamış elyazması, Department of Psychology, University of Denver.

Marlow, F. W. (2004). "Is human ovulation concealed? Evidence from conception beliefs in a hunter-gatherer society". *Archives of Sexual Behavior,* 33, 427–432.

Mazur, A. (1992). "The Evolutionary Psychology of rape and food robbery". *Behavioral and Brain Sciences,* 15, 397.

McCrae, R. R. ve Costa, P. T.,Jr. (1990). *Personality in adulthood.* New York: Guilford Press.

McGinnis, R. (1958). "Campus values in mate selection". *Social Forces,* 35, 368–373.

McKnight, J. (1997). *Straight Science: Homosexuality, evolution, and adaptation.* New York: Routledge.

Meston, C. M. ve Buss, D. M. (2009). *Why women have sex: Understanding sexual motivations from adventure to revenge (and everything in between).* New York: Macmillan.

Miller, D. J. (1980). "Battered women: Perceptions of their problems and their perception of community response". Yüksek lisans tezi, University of Windsor, Ontario.

Miller, E. M. (2000). "Homosexuality, birth order, and evolution: Toward an equilibrium reproductive economics of homosexuality". *Archives of Sexual Behavior,* 29, 1–34.

Miller, G. (2000). *The mating mind: How sexual selection shaped the evolution of Human Nature.* New York: Doubleday.

Miller, S. L. ve Maner, J. K. (2009). "Sex differences in response to sexual versus emotional infidelity: The moderating role of individual differences". *Personality and Individual Differences,* 46(3), 287–291.

Miner, E. J., Starratt, V. G. ve Shackelford, T. K. (2009). "It's not all about her: Men's mate value and mate retention". *Personality and Individual Differences,* 47(3), 214–218.

Moore, F. R., Cassidy, C., Smith, M. J. L. ve Perrett, D. I. (2006). "The effects of female control of resources on sex-differentiated mate preferences". *Evolution and Human Behavior,* 27(3), 193–205.

Morgan, J. B. (1981). "Relationship between rape and physical damage during rape and phase of sexual cycle during which rape occurred". Doktora tezi, University of Texas, Austin.

Morris, N. M. ve Udry, J. R. (1970). "Variations in pedometer activity during the menstrual cycle". *Obstetrics and Gynecology,* 35, 199–201.

Morse, S. J., Reis, H. T., Gruzen,J. ve Wolff, E. (1974). "The 'eye of the beholder': Determinants of physical attractiveness judgments in the US and South Africa". *Journal of Personality,* 42, 528–542.

Muehlenhard, C. L. ve Linton, M. A. (1987). "Date rape and sexual aggression in dating situations: Incidence and risk factors". *Journal of Counseling Psychology,* 2, 186–196.

Murdock, G. P. ve Wilson, S. F. (1972). "Settlement patterns and community organization: Cross-cultural codes 3". *Ethnology,* 11, 254–297.

Muscarella, F. (2000). "The evolution of homoerotic behavior in humans". *Journal of Homosexuality,* 40, 51–77.

Nesse, R. M. (1990). "Evolutionary explanations of emotions". *Human Nature,* 1, 261–289.

Nida, S. A. ve Koon, J. (1983). "They get better looking at closing time around here, too". *Psychological Reports*, 52, 657–658.

O'Donohue, W. ve Plaud, J. J. (1991). "The long-term habituation of sexual arousal in the human male". *Journal of Behavior Therapy and Experimental Psychiatry*, 22, 87–96.

Ogas, O. ve Gaddam, S. (2011). *A billion wicked thoughts: What the Internet tells us about sexual relationships*. New York: Penguin.

Orions, G. H. ve Heerwagen, J. H. (1992). "Evolved responses to landscapes". (içinde) J. Barkow, L. Cosmides ve J. Tooby (Ed.), *The adapted mind: Evolutionary Psychology and the generation of culture*, 555–579. New York: Oxford University Press.

Ortner, S. B. (1974). "Is female to male as nature is to culture?" (içinde) M. Z. Rosaldo ve L. Lamphere (Ed.), *Woman, culture, and society*, 67–88. Stanford, CA: Stanford University Press.

Ortner, S. B. ve Whitehead, H. (1981). *Sexual meanings: The cultural construction of gender and sexuality*. New York: Cambridge University Press.

Ovidius (1982). *The erotic poems*. Çev. P. Green. New York: Penguin Books.

Parker, G. A. (1970). "Sperm competition and its evolutionary consequences in the insects". *Biological Reviews*, 45, 525–568.

Pavelka, M. S. ve Fedigan, L. M. (1991). "Menopause: A comparative life history perspective". *Physical Anthropology* Yıllığı, 34, 13–38.

Pawlowski, B. ve Koziel, S. (2002). "The impact of traits offered in personal advertisements on response rates". *Evolution and Human Behavior*, 23(2), 139–149.

Pawson, E. ve Banks, G. (1993). "Rape and fear in a New Zealand city". *Area*, 25, 55–63.

Pedersen, F. A. (1991). "Secular trends in human sex ratios: Their influence on individual and family behavior". *Human Nature*, 3, 271–291.

Pennybaker, J. W., Dyer, M. A., Caulkins, R. S., Litowixz, D. L., Ackerman, P. L. ve Anderson, D. B. (1979). "Don't the girls get prettier at closing time: A country and western application to psychology". *Personality and Social Psychology Bulletin*, 5, 122–125.

Perilloux, C. ve Buss, D. M. (2008). "Breaking up romantic relationships: Costs experienced and coping strategies deployed". *Evolutionary Psychology*, 6, 164–181.

Perilloux, C., Easton, J. A. ve Buss, D. M. (2012). "The misperception of sexual interest". *Psychological Science*, 23, 146–151.

Pfeiffer, E. ve Davis, G. C. (1972). "Determinants of sexual behavior in middle and old age". *Journal of the American Geriatrics Society*, 20, 151–158.

Pinker, S. (1997). *How the mind works*. New York: Norton.

Pollet, T. V. ve Nettle, D. (2008). "Driving a hard bargain: Sex ratio and male marriage success in a historical US population". *Biology Letters*, 4(1), 31–33.

Posner, R. A. (1992). *Sex and reason*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Radcliffe-Brown, A. R. (1922). *The Andaman Islanders*. Cambridge: Cambridge University Press.

Rahman, Q. ve Wilson, G. D. (2003). "Born gay? The psychobiology of human sexual orientation". *Personality and Individual Differences*, 34, 1337–1382.

Rasmussen, K. (1931). *The Netsilik Eskimos: Social life and spiritual culture*. Kopenhag: Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag.

Rogel, M. J. (1976). "Biosocial aspects of rape". Doktora tezi, University of Chicago.

Rosenblatt, P. C. (1974). "Cross-cultural perspective on attractiveness". (içinde) T. L. Huston (Ed.), *Foundations of interpersonal attraction*, 79–95. New York: Academic Press.

Røskaft, E., Wara, A. ve Viken, A. (1992). "Reproductive success in relation to resource-access and parental age in a small Norwegian farming parish during the period 1700–1900". *Ethology and Sociobiology*, 13, 443–461.

Rounsaville, B. J. (1978). "Theories in marital violence: Evidence from a study of battered women". *Victimology*, 3, 11–31.

Royle, T. (1989). *A dictionary of military quotations*. New York: Simon ve Schuster.

Rozin, P. (1976). "Psychological and cultural determinants of food choice". (içinde) T. Silverstone (Ed.), *Appetite and food intake*, 286–312. Berlin: Dahlem Konferenzen.

Rozin, P. ve Fallon, A. (1988). "Body image, attitudes to weight, and misperceptions of figure preferences of the opposite sex: A comparison of men and women in two generations". *Journal of Abnormal Psychology*, 97, 342–345.

Rudder, C. (2014). *Dataclysm: Who we are (when we think no one's looking)*. Toronto: Random House Canada.

Ruse, M. (1988). *Homosexuality: A philosophical inquiry*. Oxford: Basil Blackwell.

Russell, D. E. H. (1990). *Rape in marriage*. Bloomington: University of Indiana Press.

Ryder, H., Maltby, J., Rai, L., Jones, P. ve Flowe, H. D. (2016). "Women's fear of crime and preference for formidable mates: How specific are the underlying psychological mechanisms?" *Evolution and Human Behavior*, 37, 293–302.

Saal, F. E., Johnson, C. B. ve Weber, N. (1989). "Friendly or sexy? It may depend on whom you ask". *Psychology of Women Quarterly*, 13, 263–276.

Safilios-Rothschild, C. (1969). "Attitudes of Greek spouses toward marital infidelity" (içinde) G. Neubeck (Ed.), *Extramarital relations*, 78–79. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.

Sagarin, B. J., Martin, A. L., Coutinho, S. A., Edlund, J. E., Patel, L., Skowronski, J. J. ve Zengel, B. (2012). "Sex differences in jealousy: A meta-analytic examination". *Evolution and Human Behavior*, 33(6), 595– 614.

Saghir, M. ve Robins, E. (1973). *Male and female homosexuality*. Baltimore: Williams and Wilkins.

Saletore, R. N. (1974). *Sex life under Indian rulers*. Delhi: Hind Pocket Books.

———. (1978). *Sex in Indian harem life*. New Delhi: Orient Paperbacks.

Scelza, B. A. (2014). "Jealousy in a small-scale, natural fertility population: The roles of paternity, investment, and love in jealous response". *Evolution and Human Behavior*, 35(2), 103–108.

Schapera, I. (1940). *Married life in an African tribe*. Londra: Faber ve Faber.

Schmitt, D. P. (2001). "Desire for sexual variety and mate poaching experiences across multiple languages and cultures". İnsan Davranışı ve Evrim Topluluğu'nun yıllık toplantısında sunulan bildiri, Londra (Haziran).

———. (2003). "Universal sex differences in the desire for sexual variety: Tests from 52 nations, 6 continents, and 13 islands". *Journal of Personality and Social Psychology*, 85(1), 85–104.

———. (2016). "Fundamentals of human mating strategies". (içinde) D. M. Buss (Ed.), *The Evolutionary Psychology handbook*, 2. baskı., 294–316. New York: Wiley.

Schmitt, D. P. ve Buss, D. M. (1996). "Strategic self-promotion and competitor derogation: Sex and context effects on the perceived effectiveness of mate attraction tactics". *Journal of Personality and Social Psychology*, 70(6), 1185–1204.

———. (2001). "Human mate poaching: Tactics and temptations for infiltrating existing mateships". *Journal of Personality and Social Psychology*, 80, 894–917.

Schneider, H. K. (1964). "A model of African indigenous economy and society". *Comparative Studies in Society and History*, 7, 37–55.

Secord, P. F. (1982). "The origin and maintenance of social roles: The case of sex roles". (içinde) W. Ickes ve E. S. Knowles (Ed.), *Personality, roles, and social behavior*, 33–53. New York: Springer.

Seiler, M. (1976). "Monogamy is 'unnatural,' man with 9 wives says". *Los Angeles Times*, 9 Şubat, bl. 2, s. 1.

Semmelroth, J. ve Buss, D. M. (yayınlanmamış). "Studies on conflict between the sexes". Yayınlanmamış data, Department of Psychology, University of Michigan, Ann Arbor, Michigan.

Seyfarth, R. M. (1976). "Social relationships among adult female baboons". *Animal Behavior*, 24, 917–938.

Shanley, D. P., Sear, R., Mace, R. ve Kirkwood. T. B. (2007). "Testing evolutionary theories of menopause". *Londra Kraliyet Cemiyeti Bildiriler Kitabı B: Biological Sciences*, 274(1628), 2943–2949.

Shettel-Neuber, J., Bryson, J. B. ve Young, C. E. (1978). "Physical attractiveness of the 'other person' and jealousy". *Personality and Social Psychology Bulletin*, 4, 612–615.

Short, R. V. (1979). "Sexual selection and its component parts, somatic and genital selection, as illustrated by man and great apes". *Advances in the Study of Behavior*, 9, 131–158.

Shostak, M. (1981). *Nisa: The life and words of a !Kung woman*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Sigusch, V. ve Schmidt, G. (1971). "Lower-class sexuality: Some emotional and social aspects in West German males and females". *Archives of Sexual Behavior*, 1, 29–44.

Singh, D. (1993a). "Adaptive significance of waist-to-hip ratio and female physical attractiveness". *Journal of Personality and Social Psychology*, 65, 293–307.

———. (1993b). "Body shape and female attractiveness: Critical role of waist-to-hip ratio". *Human Nature*, 4, 297–321.

———. (1994). "Is thin really beautiful and good? Relationship between waist-to-hip ratio and female attractiveness". *Personality and Individual Differences*, 16, 123–132.

Singh, D., Vidaurri, M., Zambarano, R. J. ve Dabbs, J. M. (1999). "Lesbian erotic role identification: Behavioral, morphological, and hormonal correlates". *Journal of Personality and Social Psychology*, 76(6), 1035–1049.

Small, M. (1992). The evolution of female sexuality and mate selection in humans. *Human Nature*, 3, 133–156.

Smith, R. L. (1984). "Human sperm competition". (içinde) R. L. Smith (Ed.), *Sperm competition and the evolution of mating systems*, 601–659. New York: Academic Press.

Smuts, B. B. (1985). *Sex and friendship in baboons*. New York: Aldine de Gruyter.

———. (1987). "Sexual competition and mate choice". (içinde) B. B. Smuts, D. L. Cheney, R. M. Seyfarth, R. W. Wrangham ve T. T. Struhsaker (Ed.), *Primate societies*, 385–399. Chicago: University of Chicago Press.

———. (1992). "Male aggression against women: An evolutionary perspective". *Human Nature*, 3, 1–44.

———. (1995). "The origins of patriarchy: An evolutionary perspective". (içinde) A. Zagarell (Ed.), *Origins of gender inequality*. Kalamazoo, MI: New Issues Press.

Smuts, B. B. ve Smuts, R. W. (1993). "Male aggression against female primates: Evidence and theoretical implications". (içinde) P. J. B. Slater, J. S. Rosenblatt, M. Milinski ve C. T. Snowden (Ed.), *Advances in the study of behavior*. New York: Academic Press.

Souza, A. L., Conroy-Beam, D. ve Buss, D. M. (2016). "Mate preferences in Brazil: Evolved desires and cultural evolution over three decades". *Personality and Individual Differences*, 95, 45–49.

Spanier, G. B. ve Margolis, R. L. (1983). "Marital separation and extramarital sexual behavior". *Journal of Sex Research*, 19, 23–48.

Sprecher, S., Aron, A., Hatfield, E., Cortese, A., Potapova, E. ve Levitskaya, A. (1992). "Love: American style, Russian style, and Japanese style". Altıncı Uluslararası Kişisel İlişkiler Konferansı'nda sunulan bildiri, Orono, Maine.

Stern, B. (1933). *The scented garden: Anthropology of the sex life in the levant*. New York: American Ethnological Press.

Sternberg, R. J. (1988). *The triangle of love*. New York: Basic Books.

Strassman, B. I. (1981). "Sexual selection, parental care, and concealed ovulation i humans". *Ethology and Sociobiology*, 2, 31–40.

Stroebe, W. (1977). "Self-esteem and interpersonal attraction". (içinde) S. W. Duck (Ed.), *Theory and practice in interpersonal attraction*, 79–104. Londra: Academic Press.

Studd, M. V. ve Gattiker, U. E. (1991). "The Evolutionary Psychology of sexual harassment in organizations". *Ethology and Sociobiology*, 12, 249–290.

———. (hazırlanıyor). "Evolutionary Psychology of sexual harassment: Effect of initiator profile and social context on response of recipients of sexual advances in the workplace". Faculty of Management, University of Lethbridge, Alberta.

Surbey, M. K. ve Conohan, C. D. (2000). "Willingness to engage in casual sex". *Human Nature*, 11(4), 367–386.

Symons, D. (1979). *Theevolution of human sexuality*. New York: Oxford University Press.

———. (1987). "If we're all Darwinians, what's the fuss about?" (içinde) C. B. Crawford, M. F. Smith ve D. L. Krebs (Ed.), *Sociobiology and psychology: Ideas, issues, and applications*, 121–146. Hillsdale, NJ: Erlbaum.

———. (1989). "The psychology of human mate preferences". *Behavioral and Brain Sciences*, 12, 34–35.

———. (1992). "What do men want". *Behavioral and Brain Sciences*, 15(1), 113–114.

Takahashi, H., Matsuura, M., Yahata, N., Koeda, M., Suhara, T. ve Okubo, Y. (2006). "Men and women show distinct brain activations during imagery of sexual and emotional infidelity". *NeuroImage*, 32(3), 1299–1307.

Tanner, R. E. S. (1970). *Homicide in Uganda, 1964: Crime in East Africa*. Uppsala, İsveç: Scandinavian Institute of African Studies.

Taylor, P. A. ve Glenn, N. D. (1976). "The utility of education and attractiveness for females' status attainment through marriage". *American Sociological Review*, 41, 484–498.

Teisman, M. W. ve Mosher, D. L. (1978). "Jealous conflict in dating couples". *Psychological Reports*, 42, 1211–1216.

Terman, L. M. (1938). *Psychological factors in marital happiness*. New York: McGraw-Hill.

Terpstra, D. E. ve Cook, S. E. (1985). "Complainant characteristics and reported behaviors and consequences associated with formal sexual harassment charges". *Personnel Psychology*, 38, 559–574.

Thakerar, J. N. ve Iwawaki, S. (1979). "Cross-cultural comparisons of interpersonal attraction of females toward males". *Journal of Social Psychology*, 108, 121–122.

Thibeau, J. W. ve Kelly, H. H. (1986). *The social psychology of groups*. 2. baskı. New Brunswick, NJ: Transaction Books.

Thiessen, D., Young, R. K. ve Burroughs, R. (1993)." Lonely hearts advertisements reflect sexually dimorphic mating strategies". *Ethology and Sociobiology*, 14, 209–229.

Thompson, A. P. (1983). "Extramarital sex: A review of the Research literatüre". *Journal of Sex Research*, 19, 1–22.

———. (1984). "Emotional and sexual components of extramarital relations". *Journal of Marriage and the Family*, 46, 35–42.

Thornhill, N. W. (1992). "Female short-term sexual strategies: The self-esteem hypothesis". İnsan Davranışı ve Evrim Topluluğu toplantısında sunulan bildiri, Albuquerque, New Mexico (August).

Thornhill, N. W. ve Thornhill, R. (1990a). "An evolutionary analysis of psychological pain following rape: 1. The effects of victim's age and marital status". *Ethology and Sociobiology*, 11, 155–176.

———. (1990b). "An evolutionary analysis of psychological pain following rape: 2. The effects of stranger, friend, and family-member offenders". *Ethology and Sociobiology*, 11, 177–193.

Thornhill, R. (1980a). "Mate choice in Hylobittacus apicalis (Insecta: Mecoptera) and its relation to some models of female choice". *Evolution*, 34, 519–538.

———. (1980b). "Rape in Panorpa scorpionflies and a general rape hypothesis". *Animal Behavior*, 28, 52–59.

Thornhill, R. ve Alcock, J. (1983). *The evolution of insect mating systems*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Thornhill, R. ve Gangestad, S. W. (2008). *The evolutionary biology of human female sexuality*. New York: Oxford University Press.

Thornhill, R. ve Palmer, C. (2000). *A natural history of rape: Biological bases of sexual coercion*. Cambridge, MA: MIT Press.

Thornhill, R. ve Thornhill, N. (1983). "Human rape: An evolutionary analysis". *Ethology and Sociobiology*, 4, 63–99.

———. (1990a). "An evolutionary analysis of psychological pain following rape: I. The effects of victim's age and marital status". *Ethology and Sociobiology*, 11(3), 155–176.

———. (1990b). "An evolutionary analysis of psychological pain following rape: II. The effects of stranger, friend, and family-member offenders" *Ethology and Sociobiology*, 11(3), 177–193.

———. (1992). "The Evolutionary Psychology of men's coercive sexuality". *Behavioral and Brain Sciences*, 15, 363–421.

Todosijević, B., Ljubinković, S. ve Arančić, A. (2003). "Mate selection criteria: A trait desirability assessment study of sex differences in Serbia". *Evolutionary Psychology*, 1(1), 116–126.

Tooby, J. ve Cosmides, L. (1989a). "The innate versus the manifest: How universal does universal have to be?" *Behavioral and Brain Sciences*, 12, 36–37.

———. (1989b). "Evolutionary Psychology and the generation of culture: 1. Theoretical considerations". *Ethology and Sociobiology*, 10, 29–49.

Tooby, J. ve DeVore, I. (1987). "The reconstruction of hominid behavioral evolution through strategic modeling". (içinde) W. G. Kinzey (Ed.), *The evolution of human behavior: Primate models*, 183–237. New York: State University of New York Press.

Tooke, J. ve Camire, L. (1991). "Patterns of deception in intersexual and intrasexual mating strategies". *Ethology and Sociobiology*, 12, 345–364.

Townsend, J. M. (1989). "Mate selection criteria: A pilot study". *Ethology and Sociobiology*, 10, 241–253.

Townsend, J. M. ve Levy, G. D. (1990). "Effects of potential partners' physical attractiveness and socioeconomic status on sexuality and partner selection". *Archives of Sexual Behavior*, 371, 149–164.

Trinkaus, E. ve Zimmerman, M. R. (1982). "Trauma among the Shanidar Neanderthals". *American Journal of Physical Anthropology*, 57, 61–76.

Tripp, C. A. (1975). *The homosexual matrix*. New York: Signet.

Trivers, R. (1972). "Parental investment and sexual selection". (içinde) B. Campbell (Ed.), *Sexual selection and the descent of man*, 136–179. New York: Aldine de Gruyter.

———. (1985). *Social evolution*. Menlo Park, CA: Benjamin/Cummings.

Udry, J. R. (1980). "Changes in the frequency of marital intercourse from panel data". *Archives of Sexual Behavior*, 9, 319–325.

Udry, J. R. ve Eckland, B. K. (1984). "Benefits of being attractive: Differential payoffs for men and women". *Psychological Reports*, 54, 47–56.

Utian, W. H. (1980). *Menopause in modern perspective: A guide to clinical practice*. New York: Appleton-Century-Crofts.

Vandenberg, S. (1972). "Assortative mating, or who marries whom?" *Behavior Genetics*, 2, 127–158.

Van Gulik, R. H. (1974). *Sexual life in ancient China*. Londra: E. J. Brill.

Voland, E. ve Engel, C. (1990). "Female choice in humans: A conditional mate selection strategy of the Krummerhorn women (Germany 1720–1874)". *Ethology*, 84, 144–154.

Wade, T. J. ve Slemp, J. (2015). "How to flirt best: The perceived effectiveness of flirtation techniques". *Interpersona*, 9(1), 32–43.

Waynforth, D., Hurtado, A. M. ve Hill, K. (1998). "Environmentally contingent reproductive strategies in Mayan and Ache males". *Evolution and Human Behavior*, 19(6), 369–385.

Weisfeld, G. E., Russell, R. J. H., Weisfeld, C. C. ve Wells, P. A. (1992). "Correlates of satisfaction in British marriages". *Ethology and Sociobiology*, 13, 125–145.

Weiss, D. L. ve Slosnerick, M. (1981). "Attitudes toward sexual and nonsexual extramarital involvements among a sample of college students". *Journal of Marriage and the Family*, 43, 349–358.

Weiss, D. S. (1975). *Marital separation*. New York: Basic Books.

Welham, C. V. J. (1990). "Incest: An evolutionary model". *Ethology and Sociobiology*, 11, 97–111.

White, G. L. (1980). "Inducing jealousy: A power perspective". *Personality and Social Psychology Bulletin*, 6, 222–227.

———. (1981). "Some correlates of romantic jealousy". *Journal of Personality*, 49, 129–147.

Whitehurst, R. N. (1971). "Violence potential in extramarital sexual responses". *Journal of Marriage and the Family*, 33, 683–691.

Whyte, M. K. (1990). "Changes in mate choice in Chengdu". (içinde) D. Davis ve E. Vogel (Ed.), China on the eve of Tiananmen. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Wiederman, M. W. (1993). "Evolved gender differences in mate preferences: Evidence from personal advertisements". *Ethology and Sociobiology*, 14, 331–351.

Wiederman, M. W. ve Allgeier, E. R. (1992). "Gender differences in mate selection criteria: Sociobiological or socioeconomic explanation?" *Ethology and Sociobiology*, 13, 115–124.

Willerman, L. (1979). *The psychology of individual and group differences*. San Francisco: Freeman.

Williams, G. C. (1957). "Pleiotropy, natural selection, and the evolution of senescen-". *Evolution*, 11, 398–411.

———. (1975). *Sex and evolution*. Princeton, NJ: Princeton University Press.

Wilson, E. O. (1975). *Sociobiology: The new synthesis*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

———. (1978). On *Human Nature*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Wilson, G. D. (1987). "Male-female differences in sexual activity, enjoyment, and fantasies". *Personality and Individual Differences*, 8, 125–126.

Wilson, M. (1989). "Conflict and homicide in evolutionary perspective". (içinde) R. Bell ve N. Bell (Ed.), Sociobiology and the social *Sciences*, 45–62. Lubbock: Texas Tech University Press.

Wilson, M. ve Daly, M. (1985). "Competitiveness, risk taking, and violence: The young male syndrome". *Ethology and Sociobiology*, 6, 59–73.

———. (1992). "The man who mistook his wife for a chattel". (içinde) J. Barkow, L. Cosmides ve J. Tooby (Ed.), *The adapted mind: Evolutionary psychology and the generation of culture*, 289–322. New York: Oxford University Press.

Wilson, M. ve Mesnick, S. L. (1997). "An empirical test of the bodyguard hypothesis". (içinde) P. A. Gowaty (Ed.), *Feminism and evolutionary biology: Boundaries, intersections, and frontiers*. New York: Chapman ve Hall.

Wolf, M., Musch, J., Enczmann, J. ve Fischer, J. (2012). "Estimating the prevalence of nonpaternity in Germany". *Human Nature*, 23(2), 208–217.

Wolf, N. (1991). *The beauty myth*. New York: Morrow.

Yosef, R. (1991). "Females seek males with ready cache". *Natural History*, Haziran, 37.

Young, R. R. ve Thiessen, D. (1992). "The Texas rape scale". *Ethology and Sociobiology*, 13, 19–33.

Zahavi, A. (1975). "Mate selection—a selection for a handicap" *Journal of Theoretical Biology*, 53(1), 205–214.

———. (1977). "The testing of a bond". *Animal Behavior*, 25, 246–247.

Her insan, kişiliğine, bulunduğu ortama ve çevresindeki eşleşme dünyasına bağlı olarak istediği zaman harekete geçirebileceği geniş bir cinsel strateji yelpazesine sahip. Bunlardan bazıları sevgi dolu ve nazik, bazıları ise yüzeysel ve kabadır. Durum ne olursa olsun insanlar bu stratejilere sahipler çünkü on binlerce yıl önceki atalarından itibaren bunları miras aldılar. Tüm bu cinsel stratejilerin ve tercihlerin farkına varmak, kişinin arzuladığı aşk hayatını geliştirmenin ilk adımıdır.

"Cinsel ilişki stratejilerinin, insanların neredeyse her eylemine nüfuz ettiğine inanmaya başladım," diyen Buss, bu stratejiler üzerinde derinlemesine gözlemlerde bulunarak insan cinselliğinin gizemine ışık tutmaya çalışıyor. Sağlam bilimsel araştırmalarla desteklenen *Arzunun Evrimi* aşkta, sekste ve flörtte ne tür davranışlar geliştirdiğimizi, bu davranışların neden evrimleştiğini ve hangi amaca hizmet ettiğini anlatıyor.

Arzunun Evrimi flört, aşk ve seks hakkındaki düşüncelerinizi sonsuza dek değiştirecek.

liberus

9 786256 982109